GREGORII NYSSENI OPERA

AUXILIO ALIORUM VIRORUM DOCTORUM
EDENDA CURAVERUNT

WERNERUS JAEGER †
HERMANNUS LANGERBECK †
HENRICUS DÖRRIE

SUPPLEMENTUM

LEIDEN
E. J. BRILL
1972

AVCTORUM INCERTORUM

VULGO BASILII VEL GREGORII NYSSENI

SERMONES DE CREATIONE HOMINIS

SERMO DE PARADISO

EDIDIT

HADWIGA HÖRNER

LEIDEN
E. J. BRILL
1972

Gedruckt mit Unterstützung der Deutschen
Forschungsgemeinschaft

D 30 (AUCTA)

Benevole lector,

hoc volumine tibi incertorum auctorum offeruntur sermones quos Medii Aevi memoria vel Basilio vel Gregorio Nysseno attribuere solebat; certe illustrium Ecclesiae doctorum auctoritatem adpetiverunt qui hos sermones composuerunt, sed ipse iudica, benevole lector, an id assecuti sint quod sibi proposuerunt.

Nihilominus ne Gregorianae memoriae vestigia, licet sint oblivione fere obruta, neglegerentur, haec scripta quamvis spuria una cum Gregorii ipsius operibus esse edenda, separato vero volumine quod ceterorum numerum suppleret in publicum proferenda videbantur. quod consilium ante haec tria fere lustra concepit H. Langerbeck vir perenni admiratione dignus; iamque cum Hadwiga Hörner horum sermonum editionem feliciter ad umbilicum perduxerit, sententiam magistri venerabilis exsequimur. etenim a nobili hoc officio numquam recedemus ut Gregorii editionem talem effingamus qualem qui coeperunt eam in animo habuerunt.

Qua de causa honesto bibliopolae et iis qui Societati virorum doctorum in Germania studia promovenda curanti praesunt, ex imo corde gratias agimus quia benigna cum liberalitate huic supplemento ut prelo committeretur auxilium ferebant haud exiguum.

Dabam Monasterii Guestphalorum

Idibus Ianuariis a.d. MCMLXXII

Henricus Dörrie

PRAEFATIO AD SERMONES

DE CREATIONE HOMINIS

Sermones quos proponam nihil aliud mihi esse videntur nisi loci collectanei, quos Basilius in schedis pro Hexaemero suo praeparatis reliquit, alius quidam post eius mortem ad usum Ecclesiae celeriter conglutinavit. nam si materiam respicimus, copiam admiramur. collectae sunt variorum sententiae et patrum, velut Theophili atque Originis, et philosophorum, imprimis Stoici cuiusdam Posidonium secuti, et medicorum aliorumque, ut hominis egregius inter creaturas status laudaretur et deus per hoc summum opus cum cognoscendus tum venerandus patefieret. sin autem aedificium vel potius acervum inspicimus, quem ille homo ignotus construxit, conticet laudatio. hoc tantum nos retinet quin opusculum catenam appellemus, quod auctor locos diversos quos quidem ingenio suo neque penetrare neque in unum cogere potuit lemmatibus aut sententiolis inter se alligare studebat. cum in schedis nihil repperisset quo sermonum initia et fines exornaret neque multa ad alterius homiliae modum complendum, nunc opera Basilii adiit nunc materiam ipsam divisit modo eadem fere bis proposuit. nam Basilii homiliam in Hexaemeron nonam despoliavit ut primum sermonem exordiretur, quo magis genuinus haberetur ille liber, ex homilia In illud Attende aliquantum in finem alterius sermonis transtulit, epistulam 260 de septenario numero ad versum Gen. 2, 2 explicandum (p. 54 sqq) inspexisse videtur. materiam ad versum Gen. 1, 28 collectam dividens in priore sermone de incremento corporis egit, in altero quaestionem rursus movens animae progressum

tractavit (p. 21, 13 sqq et p. 46, 4 sqq). et repetivit versum Gen. 1, 26 eiusque interpretationem moralem in fine primi sermonis neque initium alterius multo differt ab eis quae iam in primo de hominis opificio singulari demonstrantur (p. 5 sq et p. 41 sq). praeterea auctor unum vel alterum locorum suo Marte introduxisse videtur imprimis in secundum sermonem. longum est plura hic discutere; ad apparatum fontium lectorem relego et ad St. Giet (op. infra p. CXXI cit.). apparatum ita instruere contendi ut unusquisque locus cognoscatur quid sibi velit, unde venerit, utrum ingenium stilumque Basilii vel Gregorii Nysseni peculiarem spiret annon, ubi sui similes habeat apud auctores saeculi V de libro Geneseos disserentes. multa excussi, plura reliqui. certe apud Gregorium Nazianzenum multa et similia inveniuntur, sed ea vix attigi.

Auctor noster ut erat ingenio mediocri ita stilo non admodum felici. formulas quidem artis oratoriae usitatas interdum inseruit, concinnitate membrorum partes nonnumquam exornavit, sed breves plerasque reddidit et male inter se cohaerentes, semper fere desiderantur orationis circuitus et elegantia elocutionis. fatigant auditorem et dictio et argumenta simili semper ratione disposita.

Quomodo fieri potuerit ut tale opus commendaretur audientibus qui Basilium Magnum vivum cognoverant, plane nescio. si ex indole sermonum recte concludimus collectorem materiae ipsum fuisse Basilium, sequitur quod nemo nisi aequalis familiarisque relicta mortui accipere potuit. at aequalem tali modo Basilio aemulantem grex fidelium repudiavisset, familiarem ne nomen magni magistri taceret, pudor suus prohibuisset. an Gregorius Nyssenus his verbis quibus indicat se ipsum Basilii opus complere velle οὐχ ὡς νοθεύοντες δι' ὑποβολῆς τὸν ἐκείνου πόνον (οὐδὲ γὰρ θέμις τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο

καθυβρισθῆναι στόμα τοῖς ἡμετέροις ἐπιφημιζόμενον λόγοις) ... (PG 44, 125 C Mignei) auctorem nostrum aliosque discipulos temerarios impudentesque castigare voluit? sed fortasse non Caesariensibus auctor noster sermones praedicavit et tantum erat intervallum inter Basilii mortem et tempus orationis, ut Basilius nemini iam ante oculos versaretur. id profecto verisimilius videtur. sed quaeritur unde auctor schedas Basilianas nactus sit.

Meum non est quaestiones quaestionibus continuare sed rationem dare de codicum memoria textuque edendo. sed quoniam omnis mea recensio ad id spectat quod de indole sermonum sentio, hoc primum proponendum mihi fuisse putavi. nunc ad testes singulos recensendos secundum familiarum ordinem progrediar. deinde quae sint vestigia archetypi codicis investigabo. postremum fata textus typis expressi enarrabo.

De Testibus

De testibus textus integrioris

Tres formae textus praecipuae distingui possunt, una cruda et simplex, quam 𝔄 nominavi, ceterae duae recensitae, quibus sigla 𝔅 et ℭ dedi. ex 𝔄 derivatas esse et 𝔅 et ℭ recensio codicum demonstrabit. attendas quaeso ne ulla confusio ex ratione citandi oriatur siglis 𝔄𝔅ℭ in praefatione formas textus significari, quae e gravissimis testibus restitui possint, sed iisdem in apparatu critico nil indicari nisi consensus eorum codicum qui ibi nominatim enumerantur.

De forma 𝔄 inculta cui in textu constituendo quam potissimum adhaesi undecim codices praecipue testimonium dant, aetatis remotae plerique, qui in duas classes eo modo discedunt ut tres ab uno exemplari pendentes textum genuinum fidelius repraesentent, fons reli-

quorum interpolatione iam paululum turbatus videatur.

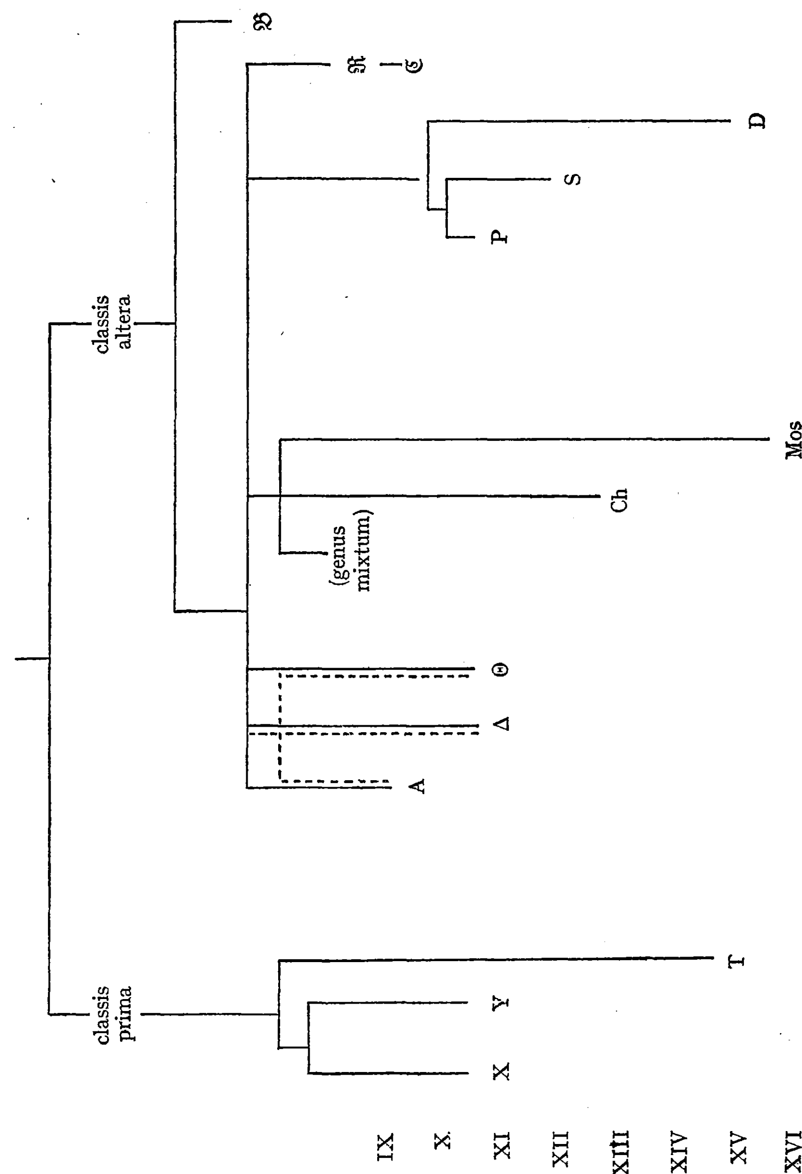
Ecce et nomina et stemma codicum

T	codex Matritensis gr. Bibl. Nat. 4848 (olim Reg. Bibl. CXXIII) in parte chartaceus	saec XV
X	codex Florentinus Laurentianus gr. plutei IV 18 membranaceus	saec XI
Y	codex Vaticanus gr. Pii II 25 membranaceus	saec XI
A	codex Januensis olim Missionis urbanae 17 nunc Bibl. Franzonianae membranaceus	saec IX-X
Δ	codex Florentinus Laurentianus gr. plutei LXXXVI 12 membranaceus	saec XI
Θ	codex Parisinus gr. 500 membranaceus	saec XI
Ch	codex Achridensis gr. Musei Nationalis 72 (67 Mošin) chartaceus	saec XIII
Mos	codex Mosquensis gr. Bibl. Synodalis 386 (134 Vladimir) chartaceus	saec XVI
P	codex Patmensis Monasterii S. Ioannis 27 membranaceus	anni 1079
S	codex Vaticanus gr. 1907 chartaceus	saec XII
D	codex Hierosolymitanus Monasterii S. Sabae 332 chartaceus	anni 1427

accedit 𝔑 qui est fons recentiorum

De prima classe codicum

Primam classem ex una codicum familia eaque, ut opinor, Sicula novimus. sicut fratres inter se coniuncti sunt libri X et Y, liber T quasi patruus ex eodem genere originem duxit. quamquam igitur T ad antiquissima memoriae vestigia accessit, tamen eum post X et Y

inducam, non quod aetate recentior est sed quod ab homine docto scriptus non facile recte aestimatur.

X Codex X, Laurentianus Mediceus, de quo vide catalogum in repertorio quod Marcellus Richard composuit Parisiis 1958 laudatum (= 349 R, p. 541 sq) minusculis litteris semper fere puris nitide scriptus pulchreque exornatus est. scriba diligens lacunas aliaque membranae vitia caute vitavit. quaecumque se in scribendo omississe sentiebat, aut in margine supplevit aut sub ultimam paginae lineam accurate adiunxit signis adhibitis. codex initio et in fine mutilus exhibet S. Basilii Homilias in Hexaemeron IX (fol 1-111), De creatione hominis sermonem primum sub titulo τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία δεκάτη (fol 111v-124), alterum hoc modo bipartitum: prima pars verbis τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ἑνδεκάτη inscripta incipit fol 124v ὁ μὲν σοφὸς σολομῶν . . . desinit fol 128v τὴν τῆς σαρκὸς εὐπάθειαν (= p. 53, 2) peroratione addita. sequitur post ornamentum et novam inscriptionem quae legitur τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία δωδεκάτη: εἰς τὸ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῆι ἡμέρα τῆι ἑβδόμη reliqua sermonis pars incipiens fol 129 λεγέτωσαν νῦν ἀρηθμητικοὶ (sic) (= p. 53, 4), desinens integra fol 136v. in fine huius folii bis legitur εἴληφε τέρμα δέλτος Ἐξαημέρου (sic). subsequuntur S. Gregorii Nysseni De hominis opificio liber (fol 137-219) et eiusdem Explicatio apologetica in Hexaemeron. cum pro certo habeam hanc Nysseni Apologiam ex codice Messanensi descriptam esse, illum librum dico, quem nunc mutilum una cum aliis fragmentis sub numeri nota 50 in bibliotheca Universitatis conservant, totum codicem Florentinum originis Siculae esse suspicor.

Manus altera eiusdem ut opinor aetatis et notas marginales adiecit et titulos ampliores. Bandinius ad titulum primum genuinum indicat: 'huic tamen alius diversa manu titulus est super additus nimirum τοῦ ἁγίου

πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ὁμιλία περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως καὶ εἰς τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν.' haec inscriptio in folio 111v non iam legitur quod post aetatem Bandini sive omnino evanuit sive resecato margine amissa est (etenim librum cultro amputatum esse ex folio 119 apparet). sed novus titulus quem X² alteri sermoni praeposuit etiam nunc in margine superiore folii 124v extat: τοῦ ἁγίου βασιλείου ὁμιλία εἰς τὸν ἄνθρωπον. illum qui titulos suprascripsit exemplar codicis ante oculos habuisse ex eo probatur quod codices cognati T et Y similia tradiderunt. accedit quod titulum novum ad tertiam illam partem quae fol 129 incipit neque ego legi neque Bandinius ullum se legisse profitetur neque T praebet. ex eodem fonte quo titulos hausit X² notam quoque sumpsit quam in margine superiore folii 121v (ad p. 31, 6 sqq) adhibuit: περὶ τοῦ κατεικόνα καὶ τοῦ καθομοίωσιν. similiter enim Y qui nihil aliud in marginibus adnotare solebat praeter ση vel ὡρ vel θαυμ huic loco adscripsit τὸ κατεικόνα καὶ καθομοίωσιν. sed ceteras adnotationes unde X² sumpserit ut loca comprehenderet aut explicaret, nescimus. quarum graviores in apparatu critico laudavi, vide ad p. 15, 1; 33, 10-11; 37, 3-4; 55, 1 et 8, adde 14, 10 ad σητῶν scr σκωλήκων X². praeter X² alias manus vetustas distinguo quarum una p. 11, 2 supplevit, altera quam X³ nominavi et p. 22, 6 correxit et aliquot litteras madore vel aetate consumptas restituit. uterque corrector non suo ingenio lectiones veras debuit. in margine folii 134v, quod p. 67, 5-68, 13 continet, circiter 29 litterae ductu antiquo exaratae evanuerunt. nihil legere possum nisi κε εὐλόγω̣ς̣ο̣ἰ̣κεὶ ε̣ἰ̣ν̣α̣ι̣. tempore recentiore lector quidam notam ζητ ubicumque ei videbatur adscripsit, idem ad p. 68, 9-11 adnotavit ὅτι τὸ ὀπτικὸν σχιζόμενον ἧττον ὁρᾶ τὰ ἐγγύς.

Sed redeamus ad scribam codicis. is non multum pessumdedit. aliquando erravit ex. gr. 17, 11 τροφῇ:

μορφῆι X; 27, 4; 36, 5, permutavit 32, 17 δύναμιν: χάριν X fort ad versum 18 aberrans et 35, 11 ποιοῦσαν: διδοῦσαν X fort e versu 12 anticipans. raro aliquid omisit rarissime addidit. nonnulla sed certe non omnia exemplaris menda corrigere studebat velut 12, 4 ἡ σὰρξ: ἦσαν T (qui hoc verbum delevit et inscripsit ἦ) Y ἦ X; 36, 13 post θηρίων falso repetivit quae in lineis 10-11 antecedunt ἵνα σοι ὑπάρχει τὸ ἄρχειν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων (sic) Y repetivit ἵνα — ἄρχειν T verba iterata omisit X errore cognito. cf praeterea 8, 7; 16, 8; 25, 3; 33, 5. cum in his se praeberet sane prudentem, fortasse etiam recta conicere potuit velut 21, 15 τὰ ὕδατα; 22, 6 εἰς; 27, 2 ἐπιτηδεία, vide p. CXXXVI, CXXX, CXXXIV. sed dubium restat. pleraque enim eorum quae X melius quam codices cognati T et Y conservavit non ex suo ingenio sed e fonte quodam sumpsisse videtur. de quibus vide infra p. XIX.

Y Codex Vaticanus Pii II (cf 735 R, p. 152) binis columnis accurate scriptus sed misere conservatus est multis foliis evulsis reliquisque in parte superiore cum laceratis tum madore confectis. extant nunc folia 80 ternionibus plerumque colligata. libri tegumenta aetate Pii IX renovata sunt quo tempore numeratio quoque continua adhibita esse videtur qua folia amissa plane ignorantur. codex continet S. Basilii Homilias in Hex IX saepe mutilatas (fol 1-65v), sermonem De creatione hominis primum cum inscriptione τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ἀρχιεπισκόπου καισαρείας καππαδοκίας. περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως· καὶ εἰς τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ὁμιλία δεκάτη inde ab initio usque ad p. 37, 3-4 (fol 66-74v) conservatum uno folio binionis post fol 68 amisso (p. 13, 3-16, 7). ex altero sermone nihil superest nisi ultima pars inde ab 67, 3 usque ad finem (fol 75-76v). quod omnis versus circiter 17 litteras et omnis columna 28 versus tenet, concludimus inter fol 74 et 75 ternionem totum et dodrantem i.e. folia decem excidisse,

cui rationi congruit quod folia et 75 et 76 nunc a reliquis soluta codici adhaerent. post sermones De creatione hominis in codice inest parva pars Gregorii Nysseni De hominis opificio libri, qui amissione quattuor foliorum mutilus incipit fol 77 . . . καὶ τῇ ποικίλ[η τῶν] δένδρων ὥρα (PG 44, 132 B 1 Mignei) et paulo post desinit fol 80v ποιήσωμεν γὰρ ἄνθρωπον κα[(ib 140 B 6). codex Y integer eadem ut videtur quae codex X complexus erat.

Textus mendis scatens scribam indoctum indicat. invenis ex. gr. 5, 6 ὅσῃ: ὡς εἰ ἡ; 8, 5 οὐ: οἱ; 23, 13 ἀλλ' αἱ μητρῶαι: ἀλλὰ μητρῷοι; 68, 8 πηγῶν: πηχῶν, praeterea saepe προσ pro προ in praefixis aliaque huiusmodi. paucos locos manus vetusta quam Y^2 nominavi sua sponte restituere conata est velut 24, 12 ἀπέλαβεν Y cum cett: ἀπέβαλεν Y^2; 26, 10 οὐκ εἶ: ἀκεῖ Y ἀρκεῖ Y^2. in Y multa verba omissa sunt quod scriba oculis ad verba similia aberravit cf 2, 5; 5, 3-5; 12, 3. 12-13; 24, 13-15; 28, 8-9. sed praeter menda etiam lectiones studiose variatae inveniuntur ex.gr. 3, 12; 11, 12; 71, 15. quas correcturas fortasse non rudis ille scriba sed prudentior quidam in exemplari fecit, idem 24, 1 rectius et 32, 7 elegantius reddere conatus est. Y recte contra T et X praebet 67, 7 et 70, 11.

T Codex Matritensis (cf 568 R, p. 500 sq) mihi non nisi ex imaginibus foliorum 111-134 notus est. itaque repetere licet quod I. Iriarte in catalogo docet: codicum vetusta esse membrana litteris prioribus erasis iterum exarata, non una scripturae forma nempe triplici vel quadruplici et saeculi XIV dimidiati, praeterea librum pluribus foliis deficientem a Constantino Lascari chartaceis initio 8 in medio 10 in fine 25 foliis suppletum esse. codex exhibet S. Basilii Homilias in Hex IX (fol 3-111) et sermones De creatione hominis primum titulo τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ῑ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως καὶ εἰς τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν instructum (fol 111-121),

secundum eodem modo quo in codice X bipartitum i.e. primam partem titulo τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ια εἰς τὸν ἄνθρωπον ornatam (fol 121-124v) alteram inscriptione τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ιβ εἰς τὸ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῇ ζ ἡμέρα (fol 124v-134). ultima codicis pagina ni fallor vacua est. Lascaris se codicem sive totum sive ex parte Messinae comparavisse in calce fol 134 ipse indicavit haec verba subscribens Κωνσταντίνου τοῦ λασκάρεως ἐν μεσσήνῃ τῆς σικελίας κτηθέν. cum nonulla ex opere Basilii in eo desideraret, initio (fol 2v) cinnabari adnotavit ὀλίγον λείπει nec non titulum adiunxit ἑξαήμερος τοῦ μεγάλου βασιλείου. postea autem quam in alio exemplari non solum Basilii Homilias in Hex integras sed etiam sermones De creatione hominis tamquam reliquam Basilii operis partem repperit, eos una cum ceteris quae desideraverat quam celerrime descripsit libroque suo adiecit et in fol 2v prioribus adnotationibus atramento subscripsit ὁμιλίαι ιβ τοῦ θείου βασιλείου.

Exemplar quod Lascaris nactus est non solum in titulis sed omni fere in textus parte cum X et Y consensisse manifestum est. fuit aetatis remotae minusculis litteris vetustiore ductu exaratum, quod ex ipsis Lascaris mendis elucet. vide litteram iotae adscriptam vel alias litteras confusas, vide scripturam continuam male resolutam, ex.gr. 3, 7 ἑκάστῳ: ἑκάστων T; 13, 3 ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ: ἡμέραι καὶ ἡμέραι T; 39, 5, et 28, 4 δὶς: διὰ T; ib 6 ἀργολογία Y ἀργολογίαν T, et 3, 9 τί ἐσμεν: τίνες μὲν T; 7, 12; 32, 12 δι' αὐτῶν Χριστὸν: διὰ τὸν χριστὸν T (sed cf X). vir doctus munus scribendi nimia celeritate absolvit. saepe id verbum quod scripsit depravavit cum verba vicina in mente aut in auribus haberet velut 16, 2 ἡμῖν: ἡμῶν T, sequitur τῶν; 17, 5 ἕτερον: ἕτερος T, sequitur πέρας; 22, 3; 31, 7; 33, 7; 35, 1; 37, 10; 39, 5.8.9 (quod Y interdum deest, nil moror, dummodo errores unius eiusdemque sint generis). saepe omisit verba minutiora velut 6, 7 ὡς; 7, 12 καὶ; 18, 2; 22, 1; 25, 2.8; 26, 9 aut membra cum alia tum similiter cadentia cf 25, 3; 28, 2; 32, 4, et ubi Y deficit 14, 2.6-7; 16, 4-5 al. (consulto eum 11, 2 ἄλλο ἐν πλησμονῇ et 17, 7 ἐπὶ et 32, 11 χρηστότητα neglexisse arbitror.) sed quantum in scribendo festinaverit facillime ex eis erroribus intelliges quos ipse correxit cf 9, 7 ἐννοίαις ex ἐπινοίαις corr; 11, 11 post ῥευστὴ scr φύσις sed delev; 22, 1 vid app; 24, 4 τοσοῦτος ex τόσος corr; 30, 5 pro ὁμοιώσεως scr ὁμοιότητος sed ωσεως in compend sscr; et cf 41, 1.2.10. hoc modo is scribit qui et suo arbitrio primo confisus et tempore ad diligentius verba cognoscenda egens ea quae in textu sequantur ratiocinatur. sed diligentiam Lascari non afuisse ex correcturis didicisti. sunt autem lectiones ubi difficile est discernere utrum scriba et doctus et neglegens ipse variaverit an recurrerit ad exemplar. pro erroribus habeo ex.gr. 17, 12 ἀλύοντα XYS: ἀλλοιοῦντα T cum cett; 20, 12 καταστοχάζονται: στοχάζονται T; 42, 9 ὑπερτέταται: ὑπερτέτακται T (sed cf ὑπερτέτατται Mos). non multo his meliora sunt 25, 1-2 περιθεμελιοῦν τὰ ὑψωθέντα: περιθεμέλιον ὑψ. T, et 6, 8; 20, 8; 23, 13; 26, 8; 34, 6. prudentius Lascaris coniecit ex. gr. 17, 9 ἡ: εἶδος falso XY ἡ (ex ει corr) T; 21, 10 εἴ τι recte T et Δ² 𝔑: ἔτι XY al, vid p. CXXXIII. haud inepte verborum ordinem mutavit 8, 15; 14, 3; 20, 3-4; 26, 12; 28, 5; 35, 8; 37, 6 (et S); 39. 16. articulos vel particulas ipse adiecit, pauca quidem. sed ubi graviora attulit, fontem inspexisse videtur.

Ex mutua inter codices T X Y ratione et cognatio et indoles clarius cognoscuntur. extat consensus proprius codicum X et Y non solum in erroribus velut 3, 4; 6, 8; 7, 4 πατρὶ ἁγίῳ vid app; 11, 12; 18, 8; 26, 14?; et 33, 11 et 71, 4 (ex script contin male soluta), sed etiam in lectionibus variis ex.gr. 3, 7 ἐπεὶ: ἐπειδὴ XY; 7, 10 παρεισήχθη: ἀντεισήχθη XY; 11, 3 ἄλλο pr: ἕτερον XY

(scil post verba ἄλλο ἐν ἐνδείᾳ omissa coniectum); 23, 1; 27, 3 βόσκημα: νομὴν XY; 35, 5 et 8; 71, 3. praeterea utrique libro post 33, 3 ἄξιος γένῃ hoc additamentum inest τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας καί, cui simile aliud 59, 8 in X legitur, τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ ante ἐπιδημίαν. formulae fortasse ad usum liturgicum insertae. Lascaris ut erat doctus errores facile corrigere sed cetera ex suo sumere non potuit. itaque eum integrius exemplar invenisse puto. quod confirmatur et 10, 13, ubi T (et S) recte conservavit καὶ ἄλλο ἐν γήρᾳ et praecipue 18, 15. de leone narratur 'cuius vel oculus ipse ferri non potest fremitusque terram tremefacit'. et sequuntur in codicibus ὥτινι ἐστὶν οὕτω φορητὸν ὥστε ὁρμὴν αὐτοῦ ὑπομεῖναι οὐδὲν τῶν ζῴων τοσαύτῃ πέποιθε δυνάμεως περιουσίᾳ ὥστε στῆναι ὁρμὴν λέοντος ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνον ὁρᾷς ἐν μικρῷ ζωγρῷ κατακεκλεισμένον . . . (de var lect vid app). sententia initio corrupta est, sed recte post ὄμμα et βρυγμός commemoratur ὁρμή leonis cui impetui nemo resistere posset. cetera ex loco simili de ave intellegimus. 20, 2 πέποιθε γὰρ κουφότητι τοῦ πτεροῦ. ἀλλ' ὅμως ἔστιν ἰδεῖν παῖδα ἀδολέσχην· idem enim est argumentum Stoicorum ad vim rationis humanae demonstrandam prolatum. verba igitur τοσαύτῃ πέποιθε δυνάμεως περιουσίᾳ ad leonem pertinent non ad οὐδὲν τῶν ζῴων (vid app) quibus ille coniunxit, qui ὥστε στῆναι ὁρμὴν λέοντος inseruit. sensum verum solus Lascaris praebet qui scribit ὥστε πάντων τῶν θηρίων καταφρονεῖν. initium huius sententiae depravatum non tetigit neque reliquas corruptelas tam subtiliter emendavit. quo magis mihi persuasum est hanc veram lectionem ei in exemplari occurrisse. unde variam quoque lectionem 38, 1 τρίζων pro πρίων (cum Θ cf MLK) accepisse videtur.

Ratione inter codices XY et T cognita nihil obstat quin eorum fonti communi tribuamus quae sive TX sive TY communicant. nam consensus TY ubi codici X ceterisque contrarius est non ex proprio quodam genere nascitur sed eo efficitur quod X ad aliorum societatem se applicat exemplari suo ut opinor edoctus. cf imprimis 10, 3 et 29, 7, praeterea 4, 2; 9, 7; 10, 13; 11, 3; 12, 5-6; 16, 16; 22, 7.10; 23, 7; 25, 14; 29, 7; 36, 1. fortasse eodem exemplari nisus X etiam lectiones 10, 2; 21, 14; 35, 6; 36, 8 aliasque recte restituit, quas TY una cum aliis pessumdederunt. vide infra p. CXXXVI.

Sed pluribus liceat exemplar huius familiae TXY explicare. errores vel stili vel mentis sunt: 7, 10 ἀφειδεὶς ἂν: ἀφειδίαν TX ἀφιδεῖαν Y; ib 11-12 ἐπισωρεύοντες: ἐπιπνεύοντες X ἐπιπνέοντες TY; 8, 13; 9, 5; 11, 7 de fonte non liquet; 12, 4 ἡ σάρξ: ἦσαν TY ἢ X et T ex corr; 17, 5 πέρας: μέρος TXY; ib 9; ib 11; 18, 5 οὕτω: τούτω TXY; 23, 14-15 ἐπιτηδειότητας: ἰδιότητας TXY; 24, 1; 26, 11 ἀπορριπτόμενον: σῶον ῥιπτόμενον vel sim TXY; 33, 4 εὐαγγελίων: ἀγγέλων TXY; 67, 7 τοῦ τέλους recte Y: τοῦ εὐτελοῦς T τοῦ ἐντελοῦς X; 68, 11 de fonte non liquet; 69, 9 ἀραιότερος: ἀνώτερος TXY; 70, 11. 13; 71, 4.15. adde locos ubi Y deficit: 39, 4; 45, 1.10; 53, 6-7; 54, 2; 57, 2.13; 58, 3; 59, 16; 60, 16; 61, 16; 62, 1; 63, 7.8; 64, 4; 66, 7; 70, 10. de ceteris vide supra passim et infra p. XXVI sq et descriptionem archetypi p. CXXVII sqq. his mendis exemplar bene cognoscitur. fuit codex litteris minusculis exaratus codicibus X et Y et exemplari T non multo antiquior. nam ipsum ex libro minusculis litteris scripto provenisse manifestum est. confer litteras π scil ϖ et ω, ν scil μ et ρ confusas, confer quam male scriptura continua resoluta sit. (his locis clare demonstratur vestigia scripturae continuae nihil valere ad vetustatem exemplarium probandam nisi alia indicia accedunt.) scriba contextum verborum omnino non comprehendere potuit. cum magno mendorum numero congruit quod permulta verba omissa sunt cum singula tum complura et similiter saepe cadentia, quae omnia

enumerare supersedeo. ex 5, 11; 9, 5; 14, 5; 23, 10-12; 28, 10; 51, 8; 56, 1 suspicari possis unam exemplaris lineam 16 vel 17 litteras tenuisse. cum alibi alius litterarum numerus inveniatur, concludimus textum huius stirpis neglegentia scribarum iam diu laboravisse. ceterum, id quod speravimus, perpauca sunt variata. cf 15, 11 μέγα φρονεῖς: μεγαλοφρονεῖς TXY cf 63, 8 et 10; 16, 8 οἴκου: οἰκίου X οἰκείου TY; 20, 4 ὑποβάλλοντα: ἐπιβάλλοντα TXY; 27, 17 ἀδολεσχία: ἀδολεσχεῖ TXY (-σχεῖν) et cetera huiusmodi velut 39, 16; 42, 13-14; 44, 9; 51, 8; 53, 10; 59, 9.16; 60, 13-14; 64, 4. an eas lectiones corruptas appellare malis quam variatas? ipse diiudica. sed attentius quaeso examines has, quae utrum reiciendae sint an accipiendae equidem nunc quoque dubito: 7, 5 κοινὸς om TXY; 10, 6 post οἷον add ἐστι TXY; ib 12 γηρᾷ ἀλλοιοῦται om TXY; 12, 11 add ὁ ante ἄνθρωπος TX; 13, 5-6 ἔσω τοίνυν ἔχομεν ἄνθρωπον om TX; 15, 15 ἔχει pr om TX; 20, 2.14; 22, 12; 25, 4-5; 33, 11-12; 37, 10; 43, 15; 46, 2; 52, 7 et 10; 53, 4; 55, 2; 58, 7.13; 65, 11; 66, 2.11. manifeste interpolata sunt: 46, 11 post κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον add μᾶλλον δὲ λόγον TX; 59, 12 ante πεπεδημένοι add βεβαρημένοι καὶ TX; 72, 14 ἀποδῶμεν vel sim: ἀποπληρώσωμεν (post χρέος coll) TXY quo verbo initium primi sermonis revocatur. eodem refero 27, 2 post βελτίων add ἡ δὲ πρός τι ὂν TXY (οὖν), ubi ratio addendi corruptione obscuratur. confer praeterea 38, 14 οὕτως πτηνὸν ἄστατον ἀστηρίκτῳ τῇ φύσει: οὕτω πτηνῶν ἀστάτων ἐφάμιλλος ἀστηρίκτων τῇ φύσει TX, scil locum itacismo corruptum aliquis restituere conatus est; 47, 9-10 conceptu virtutis in textum inculcato locus disturbatus est; 64, 4-5 verba οἱ παραπέμποντες primum omissa deinde mutata alium in locum inserta sunt.

His fere mendis lectionibusque exemplar codicum affectum erat. apparet igitur primae classis memoriam

ex quo tempore libri nova scriptura transformari sunt coepti maximum detrimentum accepisse, alia autem menda et illa verba interpolata fortasse iam antea in textum irrepsisse. neque ordinem sermonum tripertitum de quo tituli in T et X conservati testimonium dant, qui huius stirpis est proprius, in extremum traditionis tempus referendum puto.

Sed de prima classe satis multa: nunc ad alteram investigendam progredimur.

De fonte alterius classis

Priusquam testes integrioris textus describere pergam, fontem eius classis unde omnes codices praeter TXY dependent exponere velim. extat enim consensus codicum AWΔΘChMosPSD cum testibus recensionis ℜ = ΨHgJNGMLK et recensionis ℭ = ΛFΠ et recensionis 𝔅 = ΩΞΦUΓξ(Vat 1912)d nec non cum libris generis mixti (= mix) QfhBucO. quorum lectiones communes enumerans compendio 'cett' omnes huius classis codices, qui non a consensu declinant, subsumo. testes autem recensionis ℭ quamquam ex ℜ originem ducunt plerumque neglexi ne ambagibus eorum spatium consumam. lectiones fontis quae quidem erui possunt crassioribus typis exprimendas curavi.

In fonte alterius classis haec corrupta videntur:

3, 7 ἑκάστω X (-ωι) Y ἑκάστων T: **ἕκαστον** cett (ἕνα ἕκαστον 𝔅 vid app ἕνεκα ἕκαστον ξ) locus difficilis diiudicatu quoniam de verbo καθορᾶσθαι dubitatur

17, 15 καταδαπανηθέν TXY δαπανηθέν BucO: **καταπονηθέν** cett (-θέντα W)

24, 8-9 τὰ μέλη χαυνότερα XT (-τέρων) corrupt Y: **τῶν ἰσχυροτέρων** cett (vid app, supra 7 ἀραιοτέρα scr χαινοτέρα sic H, MLK = S, τῶν ante ἐφηλίκων et τὸ post μὲν om W τῶν ἐφηλίκων om et pro μὲν scr μέντοι D, ξfQhBucO = $\mathfrak{B}^1$ sed τῶν ante ἰσχ. om hBucO, ἀφηλίκων fQ ἐφηλίκων hBucO)

25, 12 ἡμῖν τὸ κατακυρίευμα τῆς γῆς ἔδωκε TXY: **ἡμῖν κατὰ τὸ κυρίευμα τ. γ. ἔ.** ΔChMosΨHJNG ἣν ἡμῖν κατὰ τὸ κυρίευμα τ.γ.ἔ. AWΘPSDgMLK τὸ κυριεύειν τῆς γῆς ἔδωκε ἡμῖν 𝔅 (vid app), ξfQh=Γd τοῦ κυριεύειν τὴν γῆν δέδωκε ἡμῖν BucO
35, 3 vide menda archetypi p. cxxx enumerata
39, 6 τῶν ἔνδον εὐταξίαν TX et P: τὸν ἔνδον εὐτ. Ch τὴν ἔνθον εὐτ. cett (τὴν ἔξω εὐτ. Θ τὰ ἔνδον εὐταξία SD𝔑𝔈) de fonte non liquet
51, 2 πάντα TX et ΘMosS𝔑𝔈mix: **πάντας** cett (πάντες WD)
62, 8 ἐπὶ ἐπιθυμίας TX ἐπ' ἐπιθυμίας N (ut vid, sscr iterum ἐπὶ m²) ἐπὶ ἐπιθυμίαν D: **ἐπιθυμίας** A (ς eras) ΔCh ἐπιθυμία P ἐν ἐπιθυμία SMLK δι' ἐπιθυμίας HgJG πρὸς ἐπιθυμίαν τινὰ 𝔅¹ξmix εἰς ἐπιθυμίαν WMos, ὅταν — τρέχῃς: ὅταν ἐπιθυμία ἐνοχλῇ Θ. quid 𝔅¹ in exemplari suo legerit incertum
63, 11 vid app. **τὰς** ante κώμας habent TX: **om** cett
65, 7 ἢ τὰ ἄλλα ὅσα T (τἄλλα) X: **εἶτα ἄλλο ὅσον** cett (εἶτα: εἴτε ΔCh (εἶτε) S εἴτ' NK εἴ τι W ἤτ' G ἢ τὸ g² ἤ τι DML 𝔅¹ξmix, ἄλλο: ἀλλ' g, ὅσον: ὃ S, de Θ vid p. XL)
68, 4 **οἱ** ante ὀφθαλμοὶ habent TX et DgΓξd mix (deest Q): **om** cett (καὶ — δίδυμοι: δίδυμοι βολαὶ τῶν ὀφθαλμῶν Mos, MLK=S)

variata sunt:

3, 5 καὶ post οὕτω(ς) habent TXY et AWChMosmix ΞΦ: om cett. de fonte non liquet
13, 4 κεκρυμμένον TX: **ὑποκεκρυμμένον** cett (ὑποκεκρυμμένον ἐν 𝔅f ὑποκρυπτόμενον H)
19, 14 τῷ βυθῷ TXY et WBucO: **βυθῷ** cett (om multa Γξd)
21, 4 θεοῦ TXY et N: **τοῦ θεοῦ** cett
23, 9 ᾠκονόμηται TXY et Ω (οἰκονόμηται): οἰκονομεῖται cett. de fonte non liquet
27, 15 τῇ κτίσει TX de Y non liquet: **ἐν τῇ κτίσει** cett
28, 4 τὸ αὐτὸ (alt) TXY: **τὰ αὐτὰ** cett
31, 8 εἶδες TXY et PS𝔑ΓξdfQ ἴδες ΞΦ: **ἴδε** cett scil ex errore var lect ortam
34, 1-2 τὸν σωτήριον λόγον TXY et 𝔅¹ξfQ: **τῶν σωτηρίων λόγων** cett
35, 9 πρὸς εὐποιΐαν TX (-ΐαις) Y: **περὶ εὐποιΐας** cett
10 **καὶ** ante ἄνευ habent TXY: **om** cett (om multa d)
38, 9 μήτε TX et ChMosPSD: μηδὲ cett (8 ξmix=𝔅). de fonte non liquet
48, 3 γενόμενοι TX et AΘChMoshBucO (sed alt ν sscr) PDJ: **γεννώμενοι** cett (K ex corr, ἀναγεννώμενοι 𝔅¹ξfQΘ²) scil ex errore var lect ortam. de fonte non liquet

3 **καὶ** ante πληρώσατε habent TX: **om** cett
49, 8 μὴν TX et ΘSDML: μὴν νῦν ΓξQ et fort U (vid app) μὴ νῦν d μὴν τοινῦν A (vid app) **μὴν τοίνυν** cett
55, 11 κόσμου TX et GΓξQhBucO νόμου d: **εἰς κόσμον** cett (εἰς τὸν κόσμον H)
57, 5 οὗ γὰρ TX: **ὅπου** cett
61, 9 ποιῇς εἴτε recte ChMos𝔑 ποιήσῃς εἴτε TX: ποιήσηται A ποιήσῃ τε Δ ποιήσῃς WPSD ποιῇς Θ𝔅¹ξmix. in fonte verbum εἴτε non bene conservatum videtur
62, 17 **ὅτι** ante ἔπλασεν habent TX: **om** cett
64, 9 γενομένοις TX: **γινομένοις** cett
66, 3 ταῦτα πάντα TX et 𝔑 et ΓξdhBucO: πάντα ταῦτα cett. de fonte non liquet
68, 11-12 τὸ ὁρατικὸν τοῦτο TXY et Δ: **τοῦτο τὸ ὁρατικὸν** cett

quas lectiones cur reiecerim vix possum dicere nisi quod paululum oleant lucernam. multo magis textum huius classis retractatum esse sentias si primae classis lectiones quas in medio reliqui (vide supra p. 00000 inf) veras esse diiudices. sed evidenter corrector quidam his tribus locis apparet:

24, 3-4 post δὶς τοσοῦτος ἔσται nihil add TXY et Θ (τοσοῦτον) Dmix (τοσοῦτον): **add ἢ πάλιν τοσοῦτος** cett (ἢ π. τοσοῦτον HJ ἢ π. τοσοῦτος ἔσται N; non add ἢ π.τ. sed scr δὶς (ἢ δὶς Γξd) τοσοῦτον ἄλλο ἔσται 𝔅ξ)
54, 3 post τῷ ἐκ τῆς τοῦ κόσμου εἶναι σοφίας nihil add TX vid app, hBucO (τῷ: τὸ): **add ἢ διὰ τὸ ἐκ τῆς τοῦ κόσμου εἶναι σοφίας** D ἢ διὰ τὸ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας Θ (vid p .XXXIX) ἢ διὰ τὸ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου σοφίαν cett (ἢ: οἱ Mos, τὸ om H, vid app de P et S (= MLK) et de 𝔅¹ qui variam pro genuinam lectionem in textum recepit, ξfQ=𝔅¹, 54, 3 εἶναι σοφίας μικρά: σοφίας εἶναι ἢ διὰ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου μικρὰν W) D ex coniectura genuinam additamenti formam restituisse puto
62, 8 post ὅταν ἐπ' ἐπιθυμίας τρέχῃς (vid supra de huius loci corruptela) nihil add TX et WΘNG **add διὰ τῆς γῆς τρέχεις** cett (διὰ τῆς οὗ τρέχεις H κατὰ τῆς γῆς τρέχεις ML τὰ τῆς γῆς τρέχεις K, τρέχεις: τρέχῃς J τρέχεις καὶ Mos βαδίζεις 𝔅¹(-ζῃς Γ) mix (pro 8 τρέχῃς scr βαδίζῃς et pro β. scr τρέχεις O))
de 38, 13-14 dubito. scil post μὴ δόξαζε σεαυτὸν nihil add TX et Θ add μηδὲ μέγα τι εἶναι νόμιζε σεαυτόν cett (de 𝔅=ξfQ vid app, εἶναι om gJ τι εἶναι om H). quae verba in textum

admisi ut tria membra sicut alibi ita hic quoque efficiantur.

De testibus integrioribus alterius classis

Octo illi testes AΔΘChMosPSD et fons 𝔑 iam supra p. x laudati, qui praeter codices primae classis TXY genuinam textus formam conservaverunt, multas lectiones communicant, quibus apparet exemplar huius stirpis mutatione cum fortuita tum excogitata similiter fere ac fontem totius classis affectum esse. cum quid errore quid studio sit effectum haud facile discernatur, lectiones huius fontis non in genera divisas sed omnes ex ordine paginarum hic proponam. codici A asseclam W adiungo. compendio 'codd' igitur consensum AWΔΘChMosPSD et 𝔑 indicabo, libros generis mixti ubicumque ad hunc fontem recurrunt separatim laudabo, ubi cum 𝔅[1] faciunt praeteribo. cetera perinde ac supra p. XXI sqq instituam.

2, 5 καὶ πτηνῶν καὶ κτηνῶν (recte W): **καὶ κτηνῶν καὶ πτηνῶν** cett (καὶ κτηνῶν om MosO, g colloc sicut ΩΞΦ) QfhBuc

3, 10 **οἱ om** codd QhBucO (praeter Θ qui scr διακείμενοι sicut 𝔅f)

4, 3 ἡμῶν (recte WM): **ἡμῖν** cett (ἔνδοθεν: ἔνδον D) mix

5, 2 **ἀκριβῶς ἑαυτὸν coll** codd QhBuc

6, 2 **add ὁ** ante οὐρανὸς codd (om multa W pauca Θ) fhO et Γd

14 τῷ ante θεῷ om codd (spat relict in Ch) mix. utrum 𝔅 articulum legerit dubium est

16 ποιήσω (recte MLK scil ex 𝔈): **ποίησον** cett QhBucO

12, 7 ἀνθρώπου: **ἡ ἀνθρωπίνη** codd QhBucO

16, 6 σεαυτὸν (post ἔγνως) (recte ChMosfhBucOSDΨgJMLK): ἑαυτὸν AWΔPQ et Γd ἑαυτοῦ HNG, de Θ vid p. XXXVI. fort ἑαυτὸν in fonte

17, 9 ἐφ' (recte WMosPSΨHGMLK): ἀφ' cett (corr A ?) hBucO. fort ἀφ' in fonte

19, 3 ἀραιότητι (recte MosQfhSDgGMLK): **ἀρύτητι** ΔChΨHJN et Ω βαρύτητι AWΘ ἄρστητι P ἀρεότητι BucO

15 προκαταλαμβάνει: **προκαταλαμβάνεται** codd Q

20, 4 ὑποβαλόντα (recte WΘ): **ὑποβάλλοντα** cett fhBucO et Ω

13 θηρᾶται τὰ (recte Mos et M, uterque ex θηρᾶ τὰ corr, WΘ[2]): **θηρᾶ τὰ** cett (cf X, θηρᾶν τὰ S)

24, 5 **add μέχρι(ς)** ante ὅρου scil ut glossam aptius coniungerent codd (de H vid app). mix om =Γd

12 τῇ ante τρίτῃ (habent recte ΔΘSDgMLK): om cett cum fonte, ut vid

25, 2 vide ad menda archetypi. περιτιθέμεναι AΔChMos cum fonte, ut vid

5 **τῆς** post πάσης **om** codd

30, 4 θεῷ pr (recte Mos (ω ex corr) hBucOPgML): **θεοῦ** cett

35, 1 **καὶ om** consulto quidem codd (praeter Θ) hBucO

3 vid ad app et menda archetypi, scil post διὰ τί **add δὲ** codd

36, 7 θεῷ (recte WMosS𝔑 praeter g): **θεοῦ** cett (et g) hBucO

8-9 **φιλάλληλος καὶ φιλάδελφος coll** codd hBucO. fortasse φιλάλληλος varia lectio est quam TXY post genuinam admiserunt, 𝔅=Qf sensit atque repudiavit, codd aptius indere voluerunt

11 καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων. ἐδόθη σοι τὸ ἄρχειν om AWΔΘPSD habet 𝔑 (τὸ om) habuit exemplar ChMos (quorum uterque om 11-12 ἐδόθη — ἰχθύων, eadem om hBucO). ex verbis homoeoteleuto perditis vix aliquid de fonte colligi potest

37, 6 ὕβριν (recte PSDNGMLK): **ὕβρεις** cett h et Ω

39, 9 ἄκοσμα τὰ (recte WPSNGMLK): ἀκούσματα AΔChMosJg (sed corr) ἀκόσματα Θ (supr τα scr acc Θ[2]) ἀκόσμητα D ἀκόσμ . τα H. fort ἀκούσματα in fonte

14 **πεποιηκώς τι coll** codd (praeter Δ) h, ut clausula efficeretur

15 **ταῦτα** (post κύριος collocatum habent PSD et ML): **om** cett (sed pro γραφῆναι scr τὴν συγγραφὴν ταύτην ἀναπληρωθῆναι G)

43, 6 τόδε καὶ τόδε (recte WΔΘMosOSg): τῶδε καὶ τῶδε cett (τῇδε ἢ τῇδε MLK (ex corr)) QfhBuc. fort in fonte

45, 10 δι' ἁμαρτίας (recte WΘD) διὰ ἁμαρτίας ASMLK: διαμαντείας ΔChMosP διὰ μαντείας hBucOHgJGN. de fonte dubito

49, 4 καὶ τί σοί ἐστι (recte P (ἐστιν) S et M (om ἐστι) LK: **καὶ τίς οἷόν ἐστι(ν)** cett (τι W τί HgG (οἷον τί coll G in ras scr g) post ἐστι add δὲ J. 4-5 καὶ — μυστ.: καὶ τι οἷον ἔστιν λανθάνον ἐν τῷ παρακειμένῳ μυστήριον Mos καὶ τί ἐστι τὸ ἐν τῷ λανθάνοντι παρακείμενον μυστήριον D om Θ) utrum 𝔅[1]=mix hanc corruptelam legerit incertum est

8 vid supra p. XXIII ad fontem totius classis. νῦν in **τοίνυν** depravav codd hBucO (Qf=Γ)

53, 5 τούτων (recte WΘSMLQfO): **τούτου** cett hBuc

16 **τινὰ ἐμπειρίαν coll** codd hBucO
54, 4-5 ἀποσεμνύνεσθαι vid app: **ἐπισεμνύνεσθαι** codd (-σθε ML -ονται Θ vid p. XXXIX)
56, 19 παρὰ πέτρου: **παρὰ πέτρῳ** codd
57, 2 κατάκρισις τοῦ λάμεχ (recte Θ sed add ἡ ante κατάκρ.): **κατάκρισις τῷ λάμεχ** cett (1-2 ὡς — ἑπτὰ om WDJK om Ch sed in marg adscr et post 3 χάρισμα textui inserere vol, om g sed in marg adscr g'. 2 κατάκρισις — ὅσον om H)
58, 8 **πάντων om** codd praeter Θ
59, 7 νεκροῦται: **νενέκρωται** codd
60, 2 **βαλαντίου** codd praeter ΔS
61, 1 μὴ φρόνει: **τί φρονεῖς** codd
3 σοι (recte ChMosD): **σε** cett (καὶ Θ)
10 σεαυτοῦ (post τῆς! recte ΘPSMLK): ἑαυτοῦ cett (om Δ) et ΓdQhBucO. in fonte ut vid
62, 5 ἔχω: **ἔχων** codd
6 **add τῆς** ante γῆς ΑΔΘChMosPSJ
63, 14 καθεζόμενον (recte ΘSDNGMLK): **καθεζομένους** AWΔChMosPHgJ
64, 3 ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς (recte D) ἐπὶ τὴν ἀγορὰν WS: **περὶ τὴν ἀγορὰν** ΑΔΘPℜ κατὰ τὴν ἀγορὰν ChMos (κατὰ in ras scr!)
66, 12 ἐγενήθη (recte WΔΘChℜ): ἐγεννήθη AMosPSD scil ex errore var lect ortam. de fonte non liquet
68, 7 προερχόμενον (post ἑνὸς) (recte ΘMosPDℜ): **προερχομένου** AWΔChP cf Y et Φ. fort corruptela non stirpis sed totius classis.
69, 10 **παράδοσιν** vid infr p. CXXXIII
11 post διαύγειαν add **ἑκάτερα** codd (vid p. CXXXV sq)
71, 1 προβεβλημένη (recte ChMosSMLK): **προβλεπομένη** cett (βλεπομένη WP) cf T
10 ἱδρῶτα (recte WΘHgML): **ἱδρώτων** cett (om τῶν pr PS)
72, 8 ἐπιτελοίη recte (WΘSHGMLK): ἐπιτελοῖεν cett (ἐπιτελῇ Mos) fort in fonte

ex hoc indice eos locos seclusi, ubi singuli codices sive primae classis sive recensionis 𝔅 cum hac stirpe conspirant. de quibus vide infra p. CXXXVI. sed liceat hic subiungere veras lectiones ab hac stirpe sola bene conservatas.

10, 2 ἐστιν alt (vid app) recte AWΔΘChMosQhBucOPSDℜ (ἔστιν WQhBucOD): ἔτι TXY et 𝔅f
19, 4 αὐτὸ recte AW (ἀποπνίξῃ) ΔΘChMosmixℜ (exc J): αὐτὸν TXYΩΞΓd ἑαυτὸν PSDΦ αὐτῷ J

38, 10 ἄτοπος εἶ recte AW (εἰ) ΔChMoshBucPSDℜ de Θ vid p. XXXVIII et vid app ἄτοπος οὖν ὑπάρχεις O
39, 16 γλῶσσαν recte AWΘChMosQhBucOPSD (γλῶτταν) ℜ om Δ
40, 2 τοῖς ὀλίγοις recte AWΔΘChMosQhBucOPSDℜ, fort τοῖς λόγοις var lect in archetypo
63, 7 τοῦ ἐξουδενοῦν recte AWΔΘChD ἢ τοῦ ἐξουδενοῦν Mos
71, 4 τὸ ἐπὶ τὸ ἄνω recte AWΔ^aΘChMosPSℜ (τὸ ἐπὶ τὰ ἄνω LK)

De fonte huius stirpis hactenus. ex eo tres vel quattuor familiae originem ducunt. nam certa propinquitate inter se coniuncti sunt hic ChMos alterque fons generis mixti illic PSD denique testes editionis ℜ in quibus stupenda progenies ℭ, sed restant A (quocum facit W) et Δ et Θ quos nescio utrum filios unius patris appellem an unumquemque ab ipso stirpis fonte deducam. ab his incipiamus.

De codicibus AWΔΘ

A Codex Januensis (cf 364 R, p. 13 sq) saeculi IX exeuntis vel X ineuntis binis columnis litterisque minusculis pulcherrime exaratus est. librum pretiosum scripturae codici Clarkiano 39 (cf Gardthausen, tab 5) anni 895 simillimae e schola Constantinopolitana ortum esse A. Ehrhardt docet. verba κύριε εὐλόγησον similiaque initiis aut finibus tractatuum ad usum liturgicum adiecta sunt. liber continet S. Basilii Homilias in Hex IX (fol 1-128v), sermones De creatione hominis, primum (fol 129-144) sub titulo τοῦ ἁγίου βασιλείου περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως λόγος α̅· τί (τί corrector in rasuram scripsit) τὸ κατ' εἰκόνα, alterum (fol 144v-158v) hoc modo inscriptum τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, λογος β̅, S. Gregorii Nysseni Explicationem apol. in Hex (fol 159-208v) eiusdemque De hominis opificio librum (fol 209-305).

Scribae parum erudito textum quamvis mendis orthographicis scatentem tamen fidelissime conservatum

debemus. perrarae sunt lectiones variatae aut omissae. mirum in modum in A solo rectum invenitur 34, 5 ἄρθρου quod verbum ceteri omnes in ἀνθρώπου depravatum tradiderunt. menda scriptoris aciem correctoris haud saepe fugerunt. vir ille aequalis tam diligens fuit ut etiam compendia persolvere studeret litteris inscriptis. neque abstinuit quin textum coniecturis temptaret. ea quae cum aliis communicat, ex diversis exemplaribus sumpsisse non videtur nisi forte 47, 5 ὅση δύναμις ex memoria 𝔑 et 69, 10 πάροδον ex memoria S accepit. nam cetera quae restituit quilibet lector prudens restituere potuit. coniectura aperta est 4, 4; 5, 6; 23, 9-10; 51, 2; 60, 10-11; 62, 8; 67, 11. scholia quarum nonnulla A. Ehrhardt in aliis codicis partibus se legisse indicat in foliis 129-158v non extant.

W Codici A proximus est codex Guelferbytanus Gudianus graecus 87 chartaceus, saeculi XV (cf 871 R, p. 52). quem librum olim Matthaeus Macignus philosophus Venetus Bernardino Trevisano medico Patavino legavit, post Bernardinus Nicolao filio suo (cf Jacobum Ph. Tomasinum de Bibliothecis Patavinis mss. publicis et privatis, Utini 1639, p. 115). codex quem ipsa inspexi titulis ornamentis litteris initialibus miniatis exornatus et nitide scriptus est. praeter S. Basilii Homilias in Hex IX nunc nihil exhibet nisi sermones nostros et eos unico modo dispositos. primus enim sermo tamquam homilia decima opus Basilii finit. ut prioribus homiliis ita huic ultimae pro titulo versus Scripturae quem praecipuum orator tractaturus erat inscriptus est καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· εὐλόγησον (fol 115v). ubi sermo desinit (fol 129) haec subscriptio legitur ἡ ἑξαημέρου τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου τοῦ μεγάλου λόγοι ῑ et infra ornamentum pulchrum atque latum additum est. deinde in eadem pagina sermo alter incipit hunc

titulum prae se ferens τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν γρηγορίου ἐπισκόπου (sscr αρ m²) νύσσης· εἰς τὰ ἐπίλοιπα τῆς ἑξαημέρου· εὐλόγησον. atqui his verbis Gregorii Nysseni de hominis opificio liber in aliis codicibus inscriptus invenitur. qua de causa et quod alter sermo ita in calce folii ultimi (142v) explicit, ut nullum spatium ornatui relinquatur, suspicio mihi orta est secundam codicis partem qua Gregorii in Hex opera continerentur olim extitisse. quam partem etsi Tomasinus nullam agnoscit equidem in codice Gudiano graeco 84 Bibliothecae Guelferbytanae usque ad hunc diem latere pro certo habeo. uterque igitur Gudianorum est unius eiusdemque codicis pars dimidia.

Codex W artissimam suam cum A propinquitatem patefacit ubi proprias eius lectiones sequitur: 5, 6 (ὡς. A ὡς σὴ W); 9, 5-6 (φαντασθείης W); 11, 12 (εἶπεν om AW, post 12 κύριος add ἔφη W); 12, 5 (ζῷον om AW); 14, 2; 15, 11 (οὐ: οὖν A οὖν οὐ W); 17, 4 (ἐκείνων om AW, scr τὸ ἄκρον W); ib 12-13 (καὶ — ἀναμετρεῖ (nota quomodo A distinxerit): καὶ ἀλλοιοῦνται τοῦ συνήθους· διερευνῶντα πελάγη· κέλευθος θαλάσσης ἀναμετροῦντα W); 26, 2-3; 33, 3; 35, 2 (ἀπόδειξις AW); 37, 15-38, 1; 38, 3-4 (οὐδὲ — συγχωροῦντος om AW); ib 5. 11; 42, 4; 46, 8-9 (αὐξάνεσθαι AW); 55, 12; 59, 14; 61, 10 (ὑβριστὴς εἶ AW); 68, 4 (μεταβολαὶ AW); ib 5 (ἵνα om AW); 70, 11 et 15. sed W ex gemello codicis A non ex A ipso fluxisse verisimile est. cf 34, 5 ἄρθρου ab A solo recte scriptum, a W ceterisque depravatum. exemplaris scriptura non multum ab A afuisse videtur. nam W cum 20, 13 λάβρως describere voluit, contra usum suum pristinam litterae β formam ita deprompsit ut λαύρως redderet. ceterum quod W vel potius dicam auctor exemplaris de A declinans nonnulla cum aliis testibus et una cum doctioribus recta praebet, sua sponte id facere potuit. similis enim doctrinae similisque ingenii erat atque Θ vel S vel D. noli igitur

mirari quod eum in indicibus fontium tam saepe meliores partes agere vides. proprias codicis W lectiones summatim absolvam. auctor huius textus ratione variandi a ΘSD, aequalibus ut puto suis, non multum differt sed modestius quam illi arti suae indulsit. verba ex parte tantum variare solebat velut 4, 2 πόσας: ὅσα W; 7, 2 ἀπογνοίης plerique: ἀμφαγνοῆς *l*; 9, 9 νενοημένου: νοουμένου W; 14, 7 λαβὼν: λαμβάνει W; ib 9 πτυξὶ: πυξίσι W; ib 11 σύμπαντα: πάντα W, raro tota commutabat ut 11, 6 σώματα: πρόσωπα W; 15, 14 ὀνόματι: σώματι W; 20, 8 αἰθέρος: ἀέρος W et Ω; 25, 4 ἑαυτῆς: τοῦ σώματος W, raro aliquid addidit. omisit corruptelas 4, 4 et 47, 5 consulto. vir doctus bene scivit quanta diligentia textus esset tractandus. quod multa neglegenter amissa in W desiderantur non auctori sed scribae cuidam recentiori crimini dare velim.

Δ Praeter codicem A testis fidelis est codex Δ saeculo XI paulo post codicem X, ut mihi videtur, litteris minusculis scriptus (cf 349 R, t. III p. 333 sq). in angulis foliorum olim laceratis nunc recentiore membrana sartis scriptura interdum deleta est. codex constat foliis 138 quorum ultimum recto a manu saeculi XV inscriptum est, a tergo vacat. incipit mutilus exhibens S. Basilii Homiliarum in Hex partem extremam inde ab ἐναποκλεσθῇ (sic) περιβρύχεται (= p. 516, 10 Giet) usque ad finem (p. 522, 15 Giet). sequitur S. Gregorii Nysseni liber De hominis opificio (fol 1v-44) deinde S. Basilii Contra Eunomium tractatus duo (fol 44v-81), eiusdem De Spiritu Sancto et tractatus quidam (81v-86) et duo libri ad Amphilochium (86-124v) postremo sermo primus De creatione hominis (fol 125-132) his verbis inscriptus τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως λόγος πρῶτος sermo alter (fol 132-138) cum titulo τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως λόγος β̄. cum numeratio quaternionum in foliis mihi notis (125-138) non extet, nihil

de ordine tractatuum, quem disturbatum esse suspicor, dicere possum.

In Δ pauca habeo quae desiderem; menda orthographica non crebra sunt, sed nonnulla verba neglegenter mutata aut depravata. scribam cum 21, 15 et 39, 16 lectiones dubias caute omitteret varias exemplaris sui lectiones aut adnotationes respexisse opinor. exemplar quodam modo correctum etiam ei loci indicant, ubi Δ cum PSD aut aliis paucis conspirat. corrector codicis multo recentior quem Δ² appellavi textum e coniectura haud inepte emendare conatus est. idem notis marginalibus argumenta comprehendit nec non vocabula μεταφορά vel ὅμοιον vel παρόμοιον adscripsit, ut figuras explicaret. ultimam paginam quam non tetigit post eius tempus subiunctam esse puto. qui folium illud 138r complevit, eum Δᵃ nominavi. paulo discrepat a memoria totius stirpis. scripturam exemplaris sui non semper recte distinxit.

Est. 72 Hic breviter agendum est de parvo primi sermonis fragmento quod codex Mutinensis Bibliothecae Estensis 72 (nunc U. 5.14 olim II C 5) membranaceus saeculi XI uno folio conservavit. is liber S. Basilii Homilias in Hex IX et S. Gregorii Nysseni De hominis opificio tractatum, deinde alia aliorum complectitur. Basilii et Gregorii opera confusione foliorum valde turbata sunt; quem textus statum Christianus Parma cum Gregorii opus meum in usum ex imaginibus conferret, detexit fragmentumque in lucem protraxit. codicem ipsum postea pro me inspexit Ernestus Rhein. initio operis Gregorii post verba γενέσθαι τὴν πρὸς (col 129 A 12 Mignei) quinque ni fallor folia exciderunt — nunc enim textus usque ad finem quarti capituli (col 136 D7) desideratur — quorum loco inculcata sunt primum folia undecim ex priore codicis parte soluta, quae magnam partem Basilii homiliae octavae continent (p. 432, 3-476, 17 Giet),

deinde unum folium — septimum ut puto quaternionis septimi decimi — quod infra exciderat, Gregorii verba (ἡ)μετέραι χρείαι — στάσιν ἐρεί(δουσα) = col 141 D 2-144 B 12 Mignei includens, postremo fragmentum nostrum i.e. initium primi sermonis De hominis creatione, quod sine titulo inde a verbis παλαιοῦ χρέους usque ad verba τῶν προχείρων decurrit (p. 2, 1-3, 10). scriba tamquam se ipsum in errore deprendens paginam non complevit sed media in linea a scribendo desistens et reliquum huius paginae spatium et totum folii aversi vacuum reliquit. hoc folium post opus Basilii pristinum suum locum habuisse suspicor. post has partes interpositas Gregorii rursus opus inde a quinto capitulo (col 137 A) legitur. utrum ea quae ex libro De hominis opificio desunt in priore codicis parte inserta lateant nescio, de nostris quidem sermonibus nulla fere spes restat. nihilominus hunc librum magni aestimamus, quoniam is quoque testificatur sermones De creatione hominis una cum Basilii et Gregorii Nysseni operibus olim traditos esse. quod ad textus fragmenti attinet a textu in Δ servato non nisi semel discrepat, scil Estensis recte legit 3, 6 τοῦ quod Δ cum aliis in οὐ depravavit.

Priusquam ad codicem Θ describendum nos vertimus, quaeramus quae ratio inter codices A et Δ et Θ intercedat. (subiungo W ubicumque accedit.) consentiunt ΑΔΘ: 6, 6 ἐγένετο: ἐγένοντο ΑΔΘ; 11, 5 τὸ βάθος: τοῦ βάθος A τοῦ βάθους ΔΘW; 17, 12 τοὺς βυθοὺς: τοῦ συνήθους AWΔΘ om PSD; 64, 6 ἴδῃς: εἰς AWΔ et X var Θ fort quod hanc corruptelam legerat. consentiunt A et Δ: 21, 1 ἐν: μὲν ΑΔ μὴ P; 42, 1 ὁ om ΑΔ et HJN. consentiunt A et Θ: 10, 2 ἄφες (vid ad menda archetypi) AWΘ et TY; 11, 10 add καὶ ante κατ' AWΘ; 16, 16 ἴδῃς: εἰδῆς A (vid app) Θ; 17, 12 ἀλλοιοῦνται AWΘ et Ψ²; 19, 3 βαρύτητι AWΘ; ib 15 γῆς: γῆν AWΘ; 50, 6 post ταύτῃ add τοι ΑΘ; 57, 11 τότε: τὰ AWΘ τὸ ChMos; 68, 10 οἷον: οἷος A οἷον Θ sed ν in ras scr vid. consentiunt Δ et Θ: 20, 3 ἀδολέσχην recte ΔΘ (vide ad menda archetypi, ἀδόλεσχον W); 25, 7 αὐξάνεσθε alt om Δ (sed adscr in marg) ΘW; 47, 3 ἐπορέγεσθαι: ἐμπορεύεσθαι Δ ἐκπορεύεσθαι Θ; 51, 13 βίον ὑποστρέφει coll ΔΘ; 69, 11 ἑκατέραν ΔΘ. quis est qui talia recensens codicibus AWΔΘ fontem communem attribuere audeat? mendum gravissimum 17, 12 ex litterarum minuscularum confusione ortum codices certe in unum cogit, sed quoniam nescimus utrum exemplar PSD errore cognito ea verba omiserit an alia de causa, nihil liquet. satis igitur habeo locos communes protulisse, rationem reddere non possum.

Θ Venio ad Θ, codicem dignum qui fusius tractetur. est litteris minusculis binisque columnis pulchre scriptus (cf 58 R, t. I p. 62; D. Amand op. p. CXXI cit. p. 7; St. Rudberg, op. p. CLV laud. p. 97). codex varia S. Basilii opera complectitur: homilias morales et homilias in Psalmos, tractatum de Spiritu Sancto ad Amphilochium, libros Contra Eunomium I-V, epistulas. sermones De creatione hominis inter homilias morales numeris M̅Θ̅ et N̅ signati (fol 179-189) exhibentur. librarius recentior in foliis numerandis unum neglexit quod alius quidam postea numeri nota 186 b distinxit. tituli sunt primi sermonis τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως εἰς τὸ κατεικόνα alterius τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον λόγος β̅. utrique adscriptum est κύριε εὐλόγησον.

Qui hunc librum exaravit perraro in scribendo peccavit; unum locum commemoro 43, 8 ubi pro κατανοήσῃς praebet καταβοήσῃς litteris minusculis ν et β confusis. sed innumerabiles lectiones suo modo mutavit. nihilominus ille vir maxime omnium quos novimus recensentium id intendit ut textum mendis expurgatum non variis lectionibus exornatum redderet maximaque prudentia munere suo functus est. scilicet a mutatione additione omissione se non minus quam alii abstinuit, sed genuina

restituere quam nova inserere malebat. corruptelas vel difficillimas ita tractare sciebat ut levi commutatione quidquid sentiret offensionis sublevaret. hac arte quanto reliquos librarios doctos praecellit tanto magis nobis suspectus esse debet. ipse pervestiga lectiones infra enumeratas: iam invenies verba pauca variata velut 3, 2; 10, 3; 16, 10.14; 17, 3; 26, 9; 27, 12; 35, 3; 36, 13; 38, 1; 43, 3; 46, 8; 51, 7; 52, 8; 54, 1; 56, 12; 61, 8.10; 62, 7; 66, 8; 67, 2; 70, 9.12.13; 71, 15; 72, 6, multa in alium locum transportata denuoque composita, cf quas sententias totas exscripsi, multa quasi supervacuanea multaque obscura prudenter eliminata, imprimis 10, 4-5; 13, 10; 14, 2; 16, 9; 23, 3-4; 24, 4.13; 25, 7; 27, 5; 28, 1-2; 30, 5; 32, 10-11; 38, 13-14; 44, 2 et 4; 46, 11; 49, 4-5; 59, 2; 61, 3; 63, 10; 64, 6; 65, 3.4; 67, 7; 72, 2. addita sunt praeter coniunctiones pauca, quibus aut sententiae replerentur aut vis orationis augeretur ex.gr. 6, 1-4; 14, 8; 27, 1; 31, 7 (scil legerat χριστιανός); 43, 3; 49, 5; 52, 10; 56, 12-13, et 9, 3; 15, 3; 16, 10.14; 61, 1. ingenium huius correctoris etiam magis miraberis cum multas lectiones rectas respexeris quas Θ una cum paucis aliis sive fideliter conservavit sive feliciter coniecit. vide modo ad fontes vel classis vel stirpis vel totius memoriae. interdum eadem praebet quae PSD vel 𝔅 vel TXY. utrum haec omnia ex sese proposuit an multos fontes adierit difficillimum est diiudicare. equidem virum doctum plura ingenio suo quam memoriae cuidam debuisse arbitror. qua de causa codicem Θ in apparatu critico neglegere sed in praefatione integrum proponere constitui. enumerabo infra omnia quibus Θ a textu nostro discrepat exceptis eis quae in fontibus laudandis alias p. XXI-XXVII, p. CXXVII-CXXXVII produco.

Una cum Θ hic illic mentionem faciam de correctore Θ^2 qui neque studio neque eruditione auctori codicis

cessit, quem idcirco et quia stilum similiter duxit aequalem fere fuisse iudico. is correcturas supplementa additamenta varias lectiones ex 𝔅 parce et prudenter selectas textui cum primi tum alterius sermonis inserere solebat. nonnulla verba erasa velut 8, 2; 19, 7; 20, 7 nescio qua ratione reliquit.

2, 2 ἀνεβαλλόμην
3, 2 οὐ καθορῶσιν
5 οὕτως
9-11 ἀμελέστατα γὰρ διακείμενοι τῶν προχείρων τῆς γνώσεως καὶ τῶν σμικροτάτων τῶν ἐν ἡμῖν οὐκ ἔχομεν
4, 4-5 vid app
5, 1 μέγα
4 post ἐμοῦ add φησιν
5-6 καὶ — κατανοήσας: τὴν τέχνην τὴν ἐν ἐμοὶ κατανοήσας καὶ ὅση σοφία κατεσκευάσθη μου τὸ σῶμα
9 add καθ' ante ὁμοίωσιν
6, 1-4 οὐρανός — εἶναι: οὐρανὸς ἄνευ βουλῆς· φωστῆρες, καὶ οὐδὲν προεβουλεύσατο· θάλασσα καὶ πελάγη ἄπειρα, καὶ οὐδεμία σκέψις· ἀλλὰ προστάγματι ταῦτα πάντα, παρήχθη εἰς τὸ εἶναι
6 ἐγένοντο
post ἐνταῦθα add δὲ
13 αὐτοῦ post 12 ἀπηρτισμένον coll
ἢ: οὐχί· ἀλλ'
15 add ποιήσωμεν ἄνθρωπον ante ἔμαθες
7, 10 πληθυντικῶς
τὸ πρόσωπον om
ἂν om
13 post ἐποίησε add δὲ
8, 2 μὴ μεριζόμενος eras
7 et πν. ἁγ.: υἱῶι et υἱῷ: πνεύματι ἁγίω
11 κατ' εἰκονα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν
15-9, 1 ὀφθαλμοὶ — ἵδρυται: καὶ ὀφθαλμοὶ περὶ αὐτὸν καὶ ὦτα· κεφαλὴ τὲ καὶ χεῖρες καὶ ἰσχίον ἐφ' ὧι ἵδρυται
9, 2 add καὶ ante πόδες
3 post θεὸς add φεῦ τῆς ἀτοπίας τῶν λογισμῶν
10, 1-3 ἁπλότητι — κατάληψιν: ἀλλ' ἁπλότητα φύσεως· μέγεθος· ποσόν· πανταχοῦ ἐστιν καὶ ὑπερ (sic) τὸ πᾶν περισσεύει καὶ ἐστίν· ἄφες ἀόρατον ὅπερ τὴν σὴν ὑπερεκπίπτει κατάληψιν
4-5 οὔτε δυνάμει ἐκμετρεῖται om
6 add τὸν ante θεὸν
9-11 σώματος — σχηματ.: σώματος φθεγγομένου· σώματος γὰρ μορφὴ, οὐκ ἐν ἀφθάρτω σχηματίζεται
11, 1 (εὐρραινό)μενον supplevit Θ^2
2 post πλησμονῆ add καὶ Θ
5 τοῦ βάθους
10-11 κατ' — φύσεως: καὶ κατ' εἰκόνα τῆς ἀκινήτου φύσεως
12, 6 ὧν: οὗ
7 post εὐάλωτος add γὰρ
13 ποιήσωμεν ἄνθρωπον: κατ' εἰκόνα

13-13, 1 ἀλλ' — θεοῦ: ἀλλ' ἐρεῖς ὅτι σὺ διαλέγῃ ἡμῖν· περὶ λογισμοῦ εἶπε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ
13, 10 ψυχῆς ὄργανον om
13 δώσωμεν
14, 2 καὶ ἐπιθυμείτωσαν καὶ λυπείσθωσαν om
8 post ἄνθρωπος add μεγαφρονεῖ
15, 2 ἡμετέραν post εἰκόνα coll
3 post ἑαυτῷ add ἀλλὰ τί. καὶ ἀρχέτωσαν
4 τὰ tert om
5 πρῶτον
6 καὶ om
8 τῶι διαβόλωι
11 post|μέγα φρονεῖς add ἐπὶ
16, 6-7 εἴ — διεπτόησε: εἴ που ἐν λίμνῃ παρεφάνης, πάντως ἔγνως ὅπως ἡ σκιά σου πάντας διεπτόησε·
7 τῆς om
9 τοῦ κρατοῦντος om
10 πῶς — ἀνθρώπου: ὡς πᾶσα ἡ ἔνυδρος φύσις ἐπιφανέντος ἀθρόον μόνου ἑνὸς ἀνθρώπου
11 post σχῆμα add καὶ
12-14 οὐ — αἰδεῖται: οὐ τολμᾷ ἐπινήξασθαι τοῖς νώτοις τῆς θαλάττης ἢ τῆς λίμνης ὁ δελφίς, ὅταν που πλησίον ἄνθρωπον ὄντα θεάσηται· καίτοι δελφίς ἐστι τῶν νηκτῶν σχεδὸν ὁ βασιλικώτατος ἀλλ' αἰδεῖται
16 εἰδῆς
πάντων pr: εἰς πάντα
17, 1 νηκτῶν
3 ἐμβάλλοντες
5 σχοινῶν
12-13 μαιμάσσοντα — ἔχον: μεμάσσονται· καὶ ἀλλοιοῦνται τοῦ συνήθους· διερευνᾷ τὰ πελάγη· ἀναμετρεῖ· καὶ μετὰ τὸν πολὺν πόνον καὶ ἄπρακτον
18, 7 καὶ ζύγαιναι om
12 βρυχημὸς (sic)
19, 6 τίς om
7 παίγνια ποιοῦσι (vel ποιεῖται) eras in Θ ante τῶν inser εἰ Θ²
15 ὑπὲρ γῆν
20, 1 (εἶδε)ς ποτε ἐπ' ἄκρου κλάδου eras
2 καταγελῶν τῶν ἀνθρώπων om
7 μικρὰ
15 οὕτως
21, 6 ὁρισόμεθα
12 add ὁ ante ἄνθρωπος
14 τὴν γῆν: τὰ ὕδατα (vid quae sequ)
14-17 αὕτη — τὰ ὕδατα om Θ homoeotel perductus τὴν γῆν — πληρώσατε in marg adscr Θ² (om et 15 καὶ et 16 εἶτα)
18 post κοινὰ add γάρ ἐχαρίσθη
22, 1 αὐξάνῃ γάρ: αὐξάνεις
2 add καὶ ante ἀπὸ
10 τῇ om
23, 1 add καὶ οἱ ante ὅροι
2 ἔπεσον
2-6 δευτέραν — αὐξήσεως: καὶ ἡ δευτέρα ἀρχὴν ἔλαβεν αὔξησις λοιπὸν ἡ τῶν παίδων· πρῶτον γὰρ παιδίον, εἶτα παῖς· ἔπειτα μετὰ τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην, ἔφηβος· εἶτα ἀνήρ. ἐνταῦθα, οἱ ὅροι τῆς αὐξήσεως
9 τίνος
16 ἔπεσον
24, 1-2 τριετὲς τὸ παιδίον. καὶ ὁ πατὴρ ἐμέτρησε καὶ οἶδεν
3 ὅσον

4 τοσοῦτον
τῆς αὐξήσεως om
6 ἐκεῖ: ἐν ἧι
7 πλεῖον
12 λοιπὸν alt om
13 post ἀπολαμβάνει neque distinxit neque habet ἔτι δὲ. sed εἰς μ(ῆκος) in ras scr vid man prima
14 post μετὰ add δὲ
25, 6 χωρήσει
7 αὐξάνεσθε alt om
13 καὶ post δήπου om
14 καὶ ante ἄβατον om
26, 1 κυρίως Θ κυρίους Θ²
2 κατ' ἐκείνην: κὰ — κείνην sic
post ὅταν add γὰρ
et 3 et 4 εἰδῶμεν
5-7 οὐχὶ — ἀπεπεμψ.: ἐπληρώσαμεν τὴν γῆν· τὸ μὲν χρήσιμον ἐκλεξάμενοι· τὸ δ' ὅσον ἄχρηστον εἰς διαγωγὴν ἀνθρώποις, ἀποπεμψάμενοι
8-9 οὐκ — κυριεύειν: καὶ οὐκ ἐπειδὴ πάσης οὐκ ἔχομεν τὴν χρῆσιν· καὶ τοῦ κυριεύειν αὐτῆς ἐστερήμεθα
12 post ἢ add ὅτι
27, 1 post ἐκλεξάμενος add παρακατέχεις
4 εἰπέ μοι· ἔστι: καὶ ἔξεστί μοι
5 τοῦ δεσπότου om
6 post καὶ πληρώσατε add τὴν γῆν
8 τοῦτο: τὸ
11 ἡ om
12 ἡμετέραν: θεοῦ
14 post ἡ add δὲ ἐβουλήθη
17-28, 3 τάχα — ὅπερ: τάχα γὰρ τοῦτο λέγειν ἔνεστι· ἢ εἰπὼν κατ' εἰκόνα οὐκ εἶπε καὶ καθόμοίωσιν; ἀλλ' ὅπερ
28, 3 κατηγορήσομεν
5 add εἴτε ante ἀργὸν
8 post διὰ τί add οὖν
10 et add ἀλλ' ante ἀσεβὴς et om 11 ἀλλ'
11-12 οὔτε — ἀτονεῖ: οὔτε γὰρ ἡ γραφὴ τοῦτο λέγει· οὔτε οὖν ὁ δημιουργὸς ἀτονεῖ
13 post τίς add δὲ
13-29, 2 ποιήσωμεν — κατορθοῦμεν: ἐπειδὴ τὸ μὲν τῆι κτίσει ἔχομεν· τὸ δὲ ἐκ προαιρέσεως κατορθοῦμεν, διὰ τοῦτο φησὶ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέρα (ν adscr Θ²) καὶ καθόμοίωσιν
29, 2 post ἐν add γὰρ
4-5 ἐκ προαιρ. — θεοῦ: τὸ δὲ καθόμοίωσιν εἶναι θεοῦ, ἐκ προαιρέσεως ἡμῖν κατορθοῦται
5 δὲ: οὖν
30, 5-6 ἵνα — μισθός: ἵνα τῆς ἐργασίας ᾖ μισθός
31, 7 post γενέσθαι add καὶ φυλάττειν τὰ τὴν ὁμοίωσιν χαρακτηρίζοντα
post γίνεσθε add γὰρ
32, 10-11 ἀνάλαβε — οἰκτιρμοῦ: καὶ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν
11 χρηστότητα om
33, 4 γενόμεθα
11 ἐπειδή: ἐπεὶ δὲ
12 τὸν alt om
34, 1 μηδὲ: μη (sic)
12 add τῆς ante σαρκὸς
post ψυχῇ inser δὲ sive Θ sive Θ²
35, 3 ἀσθενὲς τὸ σῶμα: ἀσθένειαν σώματος
5 δὲ om
ἀνθρώπου φύσις: ἄνθρωπος
36, 5 ἁπλῶι

6 post ἐν add δὲ
7 γενοῦ
13 ἄρχεις: ἄρχειν ὀφείλεις
37, 11 add καὶ ante οὐκ
12 τὸ πάθος
14 δὲ eras
38, 1 post βρυχήματος add vol αὐτὸς δὲ ὅταν θυμωθῇς βρυχώμενος καὶ Θ^2
πρίων: τρίζων
δὲ eras
10 ἄτοπον εἰ sed 10-11 et καταβάλλεις et εἶ
12 ὑπερφυσοῦ
13-14 μηδὲ μέγα τι εἶναι νόμιζε σεαυτὸν om
39, 1 περιφερόμενον
41, 2 διδακτικοῖς sed ικ eras
8 γενητῆς
11 καὶ ἡ: ἡ δὲ
12 τὸν om
42, 6 ποίαν (acc acut ex circumflex corr man prima)
8 ἐκεῖ εἶπε: καὶ πάλιν
8-9 οὐρανὸς . . . ὑπερτέταται . . . γενόμενος: οὐρανὸς ὃς . . . ὑπερτέταται . . . γέγονε
11 add ἡ ante γῆ
43, 3 ἔλαβε — καταξιοῖ: ἔλαβε γάρ φησι κύριος ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ οὐκ ἀπαξιοῖ
8 τὸ πλάσαν
καταβοήσης
9 τὸ om
13 et scr γένεσιν neque distinx (distinx Θ^2)
15 ὁ θεὸς om (ἔπλασε)
44, 1-5 ὅπου — λέγει: ὅπως μὲν γὰρ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ τὸ ἐποίησεν εἴρηται· ὅπως δὲ κατὰ τὴν σωματικὴν ὑπόστασιν, τὸ ἔπλασε λέγει

8 τῷ: τὸ
12 ante ὅτι inser ἢ Θ^2
13 καὶ non habet (vide quae sequ)
45, 1 ἐποίησεν — πῶς om Θ adscr καὶ ἐποίησεν· ὧδε δὲ καὶ πῶς Θ^2
46, 1 τὴν τοῦ θεοῦ μεγαλωσύνην coll
3 πάντως ut vid Θ
4 ηὐλόγησεν
4-5 καὶ πληθύνεσθε om
5 διπλὴ Θ διπλῆ ἡ Θ^2
8 μέρος
11 Αὐξάνεσθε om
47, 2 post αὔξησις inser ἡ et post θεωρημάτων inser vol ἀκριβὴς κατανόησις· ἡ τῆς Θ^2
3 τοῦ ἐκπορεύεσθαι Θ, corr Θ^2
4-5 τὸ προγεν. — ἐπιζητ.: καὶ τὸ μὲν προγενόμενον, κατόπιν ἀφιέναι· τὸ δὲ λεῖπον τῆς εὐσεβείας, ἀεὶ ἐπιζητεῖν
48, 3-4 σάρκα — ὑπηρ.: τὴν δεδομένην ὑμῖν σάρκα πρὸς ὑπηρεσίαν
5-6 (χεὶρ) πλήρης ἔστω τῶν ἀγα(θῶν) recte ut vid Θ eras Θ^2 et inscr (χεῖρ)ες πρόθυμοι ἔστωσαν εἰς εὐποιΐαν ἀγα(θῶν)
6 add τῶν ante ἀσθενούντων
7 (πορευτικ)οὶ recte non discrevi
9 τοῦτεστι
10 τῷ: τὸ
11 τούτῳ om
49, 2 ἔκτισε, φησίν: ἐκτίσθημεν
4-5 καὶ τί — μυστήριον om Θ adscr 4 ἐστι — 6 χόρτος Θ^2 ex $\mathfrak{B}^1$ sed τοῖς πετεινοῖς om

5 post ὑμῖν add ἔσται φησὶν εἰς βρῶσιν
6 om φησί
post ὑμῖν add ἔσται
9 δὲ: γὰρ
add μὴ ante τραφῆναι Θ
eras Θ^2 ut opinor
50, 2-5 καὶ — φάγεσθε: καὶ τῶν ὅρων τῆς δεδομένης ἐντολῆς ἐξέβη, ἰδὼν ὁ κύριος ἀφειδεῖς τοὺς ἀνθρώπους, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν πάντων τὴν ἀπόλαυσιν συνεχώρησε· φάγεσθε γάρ φησι ταῦτα πάντα (κύριος in ras scr man prima)
6 post ταύτῃ add τοι
8 γὰρ καὶ: καὶ
9 τῷ: τὸ
γενηθῆναι
12 post γὰρ inser ἦν
51, 3 ἕνεκα
7 τότε: ταῦτα
8 οἷα
10 κατάστασιν: ἀποκατάστασιν
13 βίον ὑποστρέφει coll
18 οἷα
19 πῶς: ὅπως
52, 2 ἐξεπέσομεν
7-8 ὥσπερ οἱ ἄρρωστοι: ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρρωστούντων
8 post ὅταν add γὰρ
10 et scr λαμβάνοντες et post δεξιώσεις add κέχρηνται
12 τοῖς ἀσθενοῦσι
13 ἀλλὰ om
14 ἑαυτοῖς
16 ἄγομεν
18 ἀποπεμπόμεθα (sic) ὡς οὐκ ἀναγκαῖον coll
53, 10 om καθ' ἑαυτὸν
λεγέτω legitur in Θ, sed τ fort Θ^2 in ras scr

13 καὶ om
14 τὴν πρὸς ὑμᾶς διάλεξιν (sic) coll
54, 1 παρ': ἐν
2-5 φρονοῦμεν — ἀποσεμν.: ἡμεῖς δὲ οὐ φρονοῦμεν ἐν τούτοις τὸ ἐκ τῆς τοῦ κόσμου εἶναι σοφίας· ἢ διὰ τὸ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας μικρὰ ἐνταῦθα κλέψαντες· ταῖς πραγματείαις αἷς αὐτοὶ ὡς μεγάλαις ἐπισεμνύνονται·
6 εὐκαταφρόνητά ἐστι coll
55, 4 ἠφίετο
12 ἑβδομηκοστῇ καὶ om
15 οἶδε ut vid Θ ᾔδει Θ^2
distinx et post μυστήριον et post ἔμαθε
post οὔπω in marg adscr τὸ τέλειον Θ^2
56, 9 τινὰ
12-13 Ὁ Πέτρος — πᾶς: διὸ φησὶν ὁ πέτρος· ἕως ἑπτάκις; ὁ δὲ σωτήρ· ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά· οὕτω γὰρ καὶ αἱ ἁμαρτίαι ἐνδικοῦνται· πᾶς
57, 7-8 καὶ ὁ καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς
8 ὁ δὲ δίκαιος
9 καὶ ὁ καθ' ὑπερβολὴν δίκαιος
10 ἡμῖν om
11-12 τότε — ἀληθεία: τὰ δὲ ἐπὶ τῆς παρουσίας ἐναργῆ καὶ ἡ ἀλήθεια τετρανωμένη ἐστί
58, 4 προλαβόντες τὴν ἀντιμέτρησιν (sic) coll
6-7 ἑβδόμη — τύπωμα. Καί: ἑβδόμη τοίνυν ἡμέρα· καὶ ἡ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἐν ᾗ
12 post δίκαιοι add τότε
59, 1 add καὶ ante πᾶσα

1-2 τίς — ἔνδοξος: οὐδὲ ἄγγελοι ἀφόβως παρίστανται· ἡ γὰρ ἔνδοξος
7 διάλόγων
12-13 ἐκείνη τοίνυν ἡ ἑβδόμη coll
13 ὑπὸ: ἀπὸ
60, 1 οὐ — οὐδεμία: οὐδεμία φροντὶς περὶ χρυσοῦ ὁ πολυκτήμων τῆς γῆς coll
3-4 τῆς διανοίας ἐξέπτη coll
4-5 ἡ — προσδοκία: ἡ δὲ ψυχὴ πρὸς τὸ φοβοῦν ἐστι· πρὸς τὴν προσδοκίαν
6 (ἐ)μπα(θῆ) in ras scr Θ^2
11 οὐ: εἰ και (sic)
16 add καὶ ante μὴ λάβης
61, 1 post μέγα add ὦ ἄνθρωπε
1-2 ὅταν — ἐμποιοῦντες: ὅταν ἔλθωσιν οἱ λογισμοὶ οἴδημα τῇ καρδίᾳ καὶ φλεγμονὴν ἐμποιοῦντες
3 σοι: καὶ
πῶς ἐκτίσθης om
4 post ἔλαβε add γὰρ
ὁ θεὸς alt om
6 add ἀπὸ ante τῆς γῆς
8 ἀναπαύῃ
10 ὑπόδειγμα
12 add ἀλλ' ante εὐθὺς et καὶ post θυμὸς
15 (εἰμ)ι in ras scr man prima
16 τιμιώτερος
62, 4 ὃ: ὧι
6 συγχωρήσει
7 ἐπαγρυπνῆσαι
9 post ἐὰν add γὰρ
10 παυθήσεται
11 post μέλη eras ἢ et in marg adscr σήπεται Θ^2
12 ἡ νῦν αὕτη: καὶ ἡ
63, 3 οὐδενίας
8 εἶδές: ὅτ' ἂν ἴδῃς
10 τὴν om
καὶ ταύτη μέγα φρονοῦντα om
11 σηρῶν
14 μέγα pr — φρονοῦντα: καὶ ταύτῃ μέγα φρονοῦντα· μέγα βαδίζοντα
64, 5-9 ὅταν — προστάσσοντα: ὅταν ἴδῃς τὸν ἄρχοντα τοῦτον ἐπὶ κήρυκι ὑψ. τ. φ. προαγόμενον, πολλοὺς φοβοῦντα τὸν δεῖνα κ.τ.δ. ξέοντα· ἄλλον δημεύοντα· κακεῖνον θ. παραδιδόντα, μὴ φοβηθῇς ἐπὶ τοῖς γινομένοις τὸν ταῦτα προστάσσοντα
65, 2 τὰ om
post πλάττοντες (sic) add ἢ
3 καὶ γύψου διάπλασις om
4-8 εἶδες — χαρακτῆρι: ἔστηκε γὰρ ἀνδριάς, μετά τινος ἤθους· ἢ θυμὸν ἐμφαίνων ὡς ὁ τοῦ στρατιώτου ἀνδριὰς ἢ γυναικεῖαν διάθεσιν, ὅταν εἰς γυναῖκα σχηματισθῇ ὁ χαλκός· ἢ ἄλλο τι, ὡς ἂν δύνηται ἡ τέχνη διὰ τῆς μιμήσεως εἰσαγαγεῖν τοῦ ἤθους, τῶι χαρακτῆρι
11 εἴ μοι: ἐμοὶ Θ sed corr ipse ut vid
12 καὶ om Θ add Θ^2
ἐξ ἑαυτοῦ Θ sed in ἐκσεαυτοῦ corr ipse ut vid
14 add ὁ ante ἄνθρωπος
66, 2-3 ἡ . . . ἡ . . . συμμετρία· ἡ . . . πολυσαρκίας
8 ὄρθιον (sic) in ras scr man prima
67, 2 συννεύοντες
5 φησι om (γὰρ)
7 ἵνα θεὸν βλέπῃς om
68, 10 (οἷο)ν in ras scr man prima

11 ἀφ' ex ἐφ' corr Θ vel Θ^2
12 δὲ om
συμβουλῆι Θ sed υ alt eras
13 et ἐνούμενος et ἰσχυρότερος
14 μὲν om
69, 1 συμβουλὴ Θ sed υ alt eras
7 διαφανῆ
70, 2 ἐδύνατο
2-3 ἕως — ἀμαυρ.: ἀλλ' ἔφθανεν ὁ ὀφθαλμὸς ἀμαυροθῆναι ἕως ἤρχετο ἡ χείρ
6 ἀεὶ: ἂν εἴη
9 προβεβλημέναι
12 εἶτα καί: ἔπειτα
13 διακωλύῃ (η in ras scr)
71, 4 add πάντως ante ἵνα
8 κατευθύνηται
11 γίνεσθαι
14-15 ὡς — χῶρον: ὡς μὴ εὐεπίδρομον· ταῖς παρακειμέναις χαράδραις χῶρον ὑπάρχειν
72, 1-2 ἃς — μεριζομ.: περιγράψας ἀπὸ μιᾶς συμβολῆς τὴν ῥίνα ἐφ' ἑκάτερα μεριζομένην
5 ῥέῃ
6 ἐποχετεύσαντος
9-10 τὰ . . . γενόμενα
13 ὑμῖν om

Ξ Apographon codicis Θ ex parte est codex Ξ quem infra inter testes recensionis 𝔅 pluribus disseram. in hoc codice Vaticano saeculi XIV textus alterius sermonis inde a p. 43, 7 usque ad finem ex codice Θ verbatim depromptus extat. complures manus non distinguuntur sed unus idemque scriba qui priorem partem ab exemplari quodam recensionis 𝔅[1] hausit media in pagina folii 210v ad codicem Θ se contulit huiusque libri textum una cum omnibus alterius manus correcturis fidelissime depinxit.

De familia ChMos hQf

Artiore cognationis vinculo quam codices ΑΔΘ alia huius classis familia coniungitur. testes sunt praeter codices optimos Ch et Mos libri generis mixti h et Q et f. alteros nunc explicabo alteros hoc loco sub siglis tantum enumerabo, infra (p. LXXXIX sqq) pluribus discutiam.

Ch Codex Achridensis complectitur S. Basilii Homilias in Hex initio mutilas, sermones De creatione hominis paginis 109-143 inclusos, librum De natura hominis Gregorio Nysseno adscriptum re vera Nemesii Emeseni. de hoc libro eiusque indole Marcellus Richard vir

doctissimus qua est benevolentia me certiorem fecit (et cf 642 f. suppl. I R, p. 224). incipit primus sermo noster initio paginae sine titulo nisi quod scriba primam litteram i.e. Π(αλαιοῦ) maiore ductu distinxit. simili modo initialem secundi sermonis litteram exaravit spatio parvo infra finem praecedentis sermonis relicto. hoc in spatium manus sive recentior sive prima ductu multo laxiore haec verba inseruit τοῦ αὐτοῦ λόγος δεύτερος. in fine autem (p. 143) haec subscriptio extat litteris maiusculis maxima cum cura picta ornamentisque infra supra instructa τοῦ ἁγίου γρηγορίου ἐπισκόπου νύσης εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρώπου λόγος δεύτερος.

E scriptura infra lineis pendente pulchrisque et puris fere litteris minusculis apparet scribam multum contendisse ut veterem scribendi ductum imitaretur. textus autem ut nitide scriptus ita diligenter conservatus est. scriba nisi accentus turbavit aut itacismo indulsit — confudit praecipue litteras ω et ο, αι et ε, η et ει velut 23, 8 αὐξάνεσθαι; ib 14 αὐξάνεσθε; 39, 5 ἑτέρας; et 13, 5 et 29, 2 ἔχωμεν; 39, 14 οὗτος; 69, 4 τῶν ὀφθαλμῶν; 71, 7 ἤ τε: εἴτε — aut pauca verba omisit (6, 4 εἰς τὸ; 11, 8 τὰ; 25, 7 ἐν; 45, 7 γῆς; 46, 6 τῶν; 52, 17 ἐκ τῶν; 62, 5 τὸ) nihil fere corrupit. ecce omnes eius lectiones varias et menda graviora 4, 4 συντηρήσεις; ib 11 οὐρανὸν γνῶναι coll; 15, 13 add τῷ ante σώματι; 16, 2 add καὶ ante ἀρχέτωσαν; *ib* 7 διεπτόησε: διεποίησε τίς οὕτως δι' ἐποίησε (sic); 17, 5 post κατὰ add τὰ; 37, 6 et σκορπίου scr et post οὐκ ἔστι add χαλεπώτερος et pro 7 χαλεπώτερος scr χείρων; 40, 5 ἐντελῆ: ἐν τέλει; 45, 1 post ὅτι add τι; 61, 8 ἐπαναπαύῃ — γῆς alt om, adhibuit signum sed verba omissa non ut solebat in margine adscripsit; 65, 8 διάπλασις; 66, 13 τοῖς: τούς; ib 14 ἐκείνης; 70, 2 add οὐκ ante ἐδύνατο cf S de Mos maculis obruto non liquet; ib 8 τῶν βλεφάρων; *ib* 9 περιβεβλημένους); ib 16 χαριζομένους. cetera cum aliis codicibus communia habet (vide infra).

Mos Frater aliquanto recentior est codex Mosquensis Bibliothecae Synodalis (cf 613 R, p. 129-131) nunc in Museo Historico collocatus. liber ad usum liturgicum olim instauratus ex montis Athoi monasterio Vatopedi ni fallor in bibliothecam Mosquensem devenit. sermones De hominis creatione in calce libri (fol 238-250v) extant, praecedunt S. Basilii opera multa, in quibus homiliae morales et homiliae in Hexaemeron. primus sermo his verbis inscriptus est τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν γρηγορίου νύσσης· περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως. εὐλόγησον δέσποτα. τὸν παρόντα λόγον τινὲς τοῦ μεγάλου βασιλείου εἶναι λέγουσιν. [οἱ] πλείονες δὲ τοῦ τοιούτου ἁγίου γρηγορίου νυσσης (sic). alterius sermonis titulus est τοῦ αὐτοῦ λόγος δεύτερος. εἰς τὰ μετὰ τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. εὐλόγησον δέσποτα. scriba et titulum et initium sermonis alterius usque ad verba ἀνεγνωσμένοις ἀπο — (σεμνύνων) in calce folii 244r primo sermoni adnexit sed sententia mutata — fortasse quod chartam folii aversi corruptam aut invenit aut ipse reddidit — in folio 245r sermonem simili titulo instructum denuo exarare coepit. in fine totius libri, fol 250v, secunda manus subscripsit βιβλίον τοῦ παπᾶ κυροῦ μύρωνος· ὅπερ ἔχει ἀπὸ τοῦ γέροντος τοῦ ἀλουσιάνου τοῦ κυροῦ ματθαίου ἐκείνου (sic). et duae manus recentiores Basilii nomen aliaque in margine notaverunt.

Librarius ipse qui textum in scribendo corrigere solebat lectiones seu varias seu veras intulit partim sua sponte partim exemplar secutus. imprimis cf p. 64, 3 ubi memoria hoc modo vacillat: ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς XD$\mathfrak{B}^1$ ἐπὶ τὴν ἀγορὰν TS περὶ τὴν ἀγορὰν ΑΔΡ$\mathfrak{N}$ κατὰ τὴν ἀγορὰν Ch. etiam Mos scripsit κατὰ τ. ἀ. sicut Ch sed plura in exemplari suo invenerat. nam vocabulum κατὰ pro tribus litteris erasis inseruit. adde quae passim in fontibus laudandis subsumpsi similia. et respice lectiones quas Mos cum $\mathfrak{B}$ vel $\mathfrak{B}^1$ communicat velut 3, 1 διδαχθῆναι

Mos 𝔅; 16, 11 μετέβαλλεν Mos μετέβαλε 𝔅^1; 27, 3 βοσκήματα Mos cf 𝔅; 41, 4 τέως Mos 𝔅^1; ib 11 ἡ δὲ Mos et S𝔅^1; 42, 6 ποῖαν sic Mos (ι in ras scr) cf 𝔅^1; 56, 18 ἐκδεδίκηται Mos et Sℜ𝔅^1; 60, 1 οὐ om Mos et S𝔅^1; 63, 7 τοῦ Ch ἢ τοῦ Mos ἢ τὸ 𝔅^1, adde 60, 14 διδάσκειν Ch al διδάσκει recte Mos; 71, 7 διορατικοῦ Mos et Y. duo igitur viri hunc textum tractaverunt: vetustior quidam exemplar codicis et correcturis et variis lectionibus instruxit, deinde ipsius libri auctor omnia in bonum usum accepit. hic audacius ille modestius correxisse videtur. pauca verba omissa sunt et ea praeter 3, 6 τοῦ (sic Ch h Q) et 53, 10 λεγέσθω neglegenter, nulla sunt addita exceptis coniunctionibus articulisque, non multa inveniuntur variata. cf ex.gr. 10, 2 ἀφαῖς Ch ἀφαῖς Mos (delevit et in marg scr ὀφθαλμοῖς); 19, 7 καταπαίζεις et 8 ὑπερτείνης (ex - ει corr); 23, 3-4 εἰς — δευτέρα: ἧς τὸ τέλος τῆς τεσσαρασκαιδεκάτης (sic). ἐπεὶ καὶ δευτέρα; ib 5-6 ἀπὸ — αὐξήσεως: ἀπὸ ἑπταετοῦς αἱ αὐξήσεις ἀλλήλας διαδεχόμεναι; 31, 4 μὴ: οὐκ; 32, 7 πλημμελήσαντα; 34, 12 ἐστιν: ἔχει; 35, 7-8 δύναται μιμήσασθαι coll; 48, 12 ἡμεῖς δὲ: τα δὲ (sic); 52, 9-10 ὀσφραντικοῖς καὶ τοιούτοις τισι Ch ὀσφραντικὰς καὶ τοιαύτας τινὰς Mos; 55, 12 ἑβδόμη καὶ ἑβδομηκοστὴ (sic) coll Mos cf Θ; 62, 3 ἔμψυχον: ἀπὸ ἐμψύχων; 65, 8 συνεισάγει Mos cf v; ib 11 ἵνα σοι δείξω: ἔδειξα ἄν σοι in ras scr et in marg adscr εἴ μοι τοσοῦτον περιῆν σχολῆς ἔδειξα ἄν σοι τοῦ ἀνθρώπου τὴν κατασκευήν; 66, 9 δέδωκε Mos cf ℭ; ib ἐπειδὴ: ὅτι; 68, 2 ὤμοις: ὄμμασιν; ib 4 καὶ — βολαί: δίδυμοι βολαὶ τῶν ὀφθαλμῶν cf PS; 70, 16 χαριζομένους Ch χαριζόμεναι Mos; 72, 1 recte Ch ἦν μηνοειδῶς Mos; ib 11 πάντες.

Sed quid tandem de fonte libris ChMos communi? eum delineare non possum nisi testes generis mixti hQf, ubicumque in hac memoriae parte apparent, admitto. lectiones fontis propriae his locis inveniuntur: 4, 4 συντρήσεις MoshQf συντηρήσεις Ch; 11, 8 τὸ δὲ μήποτε ChMos et ΨJ; 12, 1 add δὲ ante δεσποτικὸν ChMoshQf et 𝔅; 16, 12 θαλάττης ChMos h; 20, 2 τῷ ἀνθρώπῳ ChMos (in τοῦ ἀνθρώπου corr); ib 16 ἑλκυσθὲν: ἐκλυθὲν ChMos (sed corr) h et MLK; 22, 11 ἐτῶν om Ch τῶν ἐτῶν om Mos; 23, 13 ἐπιγινόμενον ChMos h, fort recte: 24, 11 ἐπιτηδεία ChMos (h sequitur 𝔅); 29, 7 ὁ κύριος εἶπεν coll Ch Mos (h paulo post sequitur 𝔅); 30, 7 post εἰκῇ add καὶ μάτην ChMos h Q et Nic; 32, 17 καὶ om ChMos h; 36, 11-12 ἐδόθη — ἰχθύων om ChMos h; 38, 10 βάλλων ChMos h; 48, 3 σάρκα: σαρκῶν ChMos h; ib 18 post ἰχθύας add τῆς θαλάσσης ChMos hQ; 50, 2 ὁ ante ἄνθρωπος om ChMos h; ib 10 οὔπω γάρ om et τι post ἀπέθανεν coll ChMos cf TX; 52, 9 ὀσφραντικοῖς Ch hQ ὀσφραντικὰς Mos; ib 16 ἑαυτούς: τε αὐτοὺς ChMos h sed cf TΔ; 56, 18 ἴδε ChMos cf Δ; 57, 11 τότε: τὸ ChMos cf A=WΘ; 61, 6 οὐδέπω ChMos; 64, 3 κατὰ τὴν ἀγορὰν ChMos; 71, 10 καὶ om ChMos; 72, 15 χάριτι: ἀγαθότητι ChMos. hoc igitur exemplar, cuius lectionibus memoria vix obscuratur, non minoris quam fidelissimi codices A et Δ pretii est. quod si a correctoribus Byzantinis id non videmus affectum nescio an non concludendum sit Gregorii Nysseni nomen, quod pro Basilio auctore in codicibus ChMoshQf legimus, iam ab antiquitate sermonibus nostris esse praefixum. sed haec dissuadent, primum quod Nicephorus, de quo vide infra p. CIV sq, cum in textu citando memoriam huius familiae maxime sequeretur tamen de Gregorii auctoritate tacuit, deinde non ignoramus viros Byzantinos non semper in textibus ipsis curam posuisse sed satis habuisse opera patrum denuo unum cum altero coniungere indicibusque vel titulis novis exornare. cuius rei testis nobis est editio ℜ de qua vide infra. de nomine igitur Gregorii sermonibus antiquitus inscripto nil compertum habemus.

Ne quid de tali familia omittamus, eos quoque locos ubi aut ChMos aut Ch una cum aliis codicibus singulis a textu declinant proferemus libris hQf quantum attinent accitis. 4, 9 τὸ (ex τῷ

corr Mos); ib 10 ἕκαστος f: ἕκαστον ChMoshQ et WΘ²Buc; 5, 9 καθ' add Ch et Θ; 7, 14 ἐνώσεις alt; 9, 1 σχίον Ch; ib 2 ὁ θεὸς; ib 3 οὔκουν; 11, 12 ζητήσομεν ChMos et WΘ; 13, 13 δώσωμεν ChMos (ω alt ex corr); 14, 9 θεῶ Ch; 16, 7 οὕτως; ib 11 ἐλευθερίαν; 17, 9 ἀφ' Ch; 20, 2 καταγελοῦν (sed corr Mos); 21, 6 ὁρισόμεθα ChMos (sed corr) et Θ et HgNGK = 𝔑); 22, 8 γενόμενοι Ch; 23, 8 τὸ om; ib 9 τίνος Ch; 27, 2 ἢ; 28, 3 κατηγορήσωμεν; 31, 8 ἡμῶν Ch; ib ἴδε; 35, 6 φύσιν (in φύσει corr Mos); 37, 11 οὐκ — ἐχρεμέτιζεν om; 38, 12 ὑπερφυσοῦ; 41, 8 γεννητῆς (-τοῖς Mos, υ alt sscr Mos); 44, 9 ἡ om (sed sscr Mos); 46, 6 ἡ add; 49, 4 τῶ Ch; 50, 9 τὸ (sed corr Mos); 59, 16 ἐπιθυμίαι Ch; 60, 14 διδάσκειν Ch; 61, 10 ἑαυτοῦ; 63, 8 ἀληθινὴν Ch; 65, 4 ἴδες Ch; 68, 2 ἐνδεδοικυῖα Ch; 70, 2 οὐκ ante ἐδύνατο add Ch de Mos macula obruto nil liquet; 71, 11 γίνεσθαι; ib 15 τῶν χώρων Ch; 72, 16 τῶν αἰώνων om Ch. reliqua invenies p. XXI sqq; XXIV sqq; CXXVII sqq impr CXXXVII citata.

Quaerentes postremo qua ratione codices ChMos et fons librorum hQf inter se coniungantur parva lectionum copia paene in cassum agimur. duas omnino lectiones codicum ChMos proprias agnosco, 11, 8 et 22, 11, ex ceteris quoniam hQf ad alterum fontem se vertunt nil demonstrari potest. clarius proxima librorum hQf cognatio elucet, de qua vide infra p. XCI.

De familia PS(Z)D

Quas adhuc investigavimus familias, eas omnes veterem memoriam testibus partim integris partim interpolatis servare videmus. nunc generi codicum occurrimus iam ex stirpe doctrina recentiore imbuto. scilicet praeter duos libros doctissimos S et D habemus unum testem fidelem P, quo valde gaudemus, sed ipsi eorum fontes, et intermedius ille codicum PS et communis totius familae PSD, coniecturis scatent.

Primum confer consensum codicum PSD in partes quinque digestum: a) omiserunt neglegenter 15, 2; 16, 13 (?) cum TX; 36, 11 cum AWΔΘ (nisi hac corruptela exemplar quoddam commune affectum erat);

43, 5; 68, 14-15; 69, 6 cum Δ. b) omiserunt studiose 6, 3; 17, 12 (? vid p. LXIII); 43, 12; 48, 14 (?); 59, 6; 65, 3 cum ΘQ𝔅. ubicumque de causa dubitavi quaestionem significavi. c) mutaverunt errore perducti (praeter locos infra p. L laudatos) 12, 14 (D = S); 27, 2; 33, 5; 36, 8 cum TY; 42, 11; 45, 3; 47, 2; ib 5 cum Δ; 50, 3 cum 𝔑; 57, 12; 66, 12 bis; 68, 2 (?). d) mutaverunt e coniectura vel alio fonte edocti 4, 3 (ἔνδον); 9, 7 (περιβάλης); 12, 1 (παραδέξησθε); 19, 4; ib 7; 20, 3; ib 7; 24, 15; 33, 11 cum T𝔅; 34, 5; 37, 1 cum X𝔑; 38, 12; 42, 6; 44, 8; ib 13 cum Θ; 46, 2; 47, 5 (ὅσον δὴ D); 55, 8; 58, 2; 59, 15; 61, 9 (ποιήσης); ib 15 cum X; 63, 12; 65, 15. e) recta aut soli aut una cum paucis praebent 25, 2 περιτιθέναι cf p. CXXXII; 31, 7 χρηστὸς cf ib; 37, 6 ὕβριν cf p. XXV; 39, 15 servaverunt ταῦτα cf p. XXV; 46, 6 ἡ non add, cf p. CXXXIV; 58, 3 ἀντίδοσιν non add, cf ib; 60, 10-11 ἔλαβεν — ἄνθρωπον servaverunt cf p. CXXVII; 68, 5 εἰπέ μοι cf p. CXXXII.

Deinde confer consensum codicum PS eodem modo dispositum: a) 7, 8-9; 8, 11 (?); 12, 1-2; ib 10; 14, 7 (?); 27, 13-14 cum TY; 32, 16-17; 34, 9; 54, 12-13; 57, 8-9 cum AW; 62, 14; 68, 9-10; ib 13. b) 17, 7; 22, 1 cum T; 50, 8 cum Δ; 53, 11 (?) 66, 9; 69, 11 (?). c) erraverunt praeter 9, 10; 11, 8; 19, 13 (fons = P); 32, 18 cum X; 43, 6 (?) his locis 4, 4 ἐξεῦρε κεκρυμμένας: ἐξεῦρεν ἐγκεκρυμμένας PS; 30, 3 μέντοι: μὲν τῇ PS; 60, 11 οὐ διεκόπη: οὐδὲ ἐκόπη PS quibus e mendis cognoscitur voces in exemplari male distinctas fuisse. d) 3, 5 cf Γ d; 8, 2; 9, 7 (αὐτὸν); 19, 2 cum XY; 24, 4 cf Θ𝔅; 27, 9; 31, 1; 42, 9; 43, 6; 47, 4; 48, 4 cf T; 51, 15; 59, 1 cum T et 𝔑 (ut vid); 61, 1; ib 9; 66, 2-3; 68, 4. e) 10, 1 ἁπλότητι cf p. CXXXI; 15, 9 τὴν et 25, 5 τὸ cf p. CXXVIII; 39, 9 ἄκοσμα τὰ cf p. XXV; 45, 1 ὅτι cf p. CXXX; 49, 4 καὶ τί σοι ἐστι cf p. XXV; 56, 17 ἑβδ. ἑπτά cf p. CXXVIII; 65, 11 εἴ μοι cf p. CXXXII. ubi D deficit scil 30, 5-6 ἵνα — μισθός

et inde a 70, 13 usque ad finem fontes distingui non possunt.

Nunc priusquam in fontibus restituendis pergo, indoles codicum singulorum inspiciendae sunt.

P Codex Patmensis minusculis litteris duplici columna nitide scriptus pulchreque ornatus est (cf 691 R, p. 12 sqq). cum scriba annum 1079 in ultima pagina laudaverit, pro certo scimus codicem non in monasterio Patmensi ortum sed aliunde illuc allatum esse. in alia subscriptione quam sive scriba sive — ut Ioannis Sakkelion suspicatur — recentior quidam calci folii 84v adiecit, etiam locum, τῆς εὐαγοῦς λαῦρας τοῦ καμελαυκᾶ (sic), indicatur. sed mihi quamvis multa quaerenti adhuc non contigit ut illum locum quem prope Constantinopolim fuisse opinor accuratius definiam. librum in Patmo insula meum in usum benignissime contulit Hilda Polack, postea luce depinxit Gunterus Heil. codex aliquot S. Basilii opera complectitur in quos librarius sermones nostros hoc modo inseruit: homiliis in Hexaemeron subscripsit (fol 84v) τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ὁμιλίαι εἰς τὴν ἑξαήμερον ἐν λόγοις.. (numeri nota erasa vid) et quantum spatii in hac pagina supererat vacuum reliquit. (de altera huius folii subscriptione vide supra.) deinde (fol 85r) primum De hominis creatione sermonem sub inscriptione τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν [γρηγορ]ιου ἐπισκόπου [νύσσης] περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως λόγος [ᾱ'] introduxit eumque (fol 95r) terminavit verbis λόγος ᾱ' repetitis. post eodem in folio 95r alterum sermonem sub titulo [τοῦ αὐτοῦ? γρηγορίου] εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρώπου λόγος [β̄'] adiunxit, cuius in fine (fol 104v) subscripsit τοῦ ἁγίου γρηγο[ρίου ἐπισκόπου νύσσης] εἰς [τὴν?] γένεσιν τοῦ ἀνθρώπου [...] spatio iterum vacuo relicto. litterae quas uncis inclusi in codice non iam legi possunt. inde a folio 105r sequuntur homiliae in Psalmos (scil τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ἀρχιεπισκόπου καισαρείας καππαδοκίας etc) et homiliae quae dicuntur morales. etiam in elencho codicis quem nescio an idem librarius compilaverit sermones sub Gregorii nomine laudantur: τοῦ ἐν ἁγίοις Γρηγορίου Νύσσης εἰς τὴν γένεσιν τοῦ ἀνθρώπου ὁμιλίαι δύω sed non atramento quo cetera sed cinnabari haec verba picta sunt. hae inscriptiones integrae non manebant. mox ut opinor ille advenit, qui Gregorii auctoris vestigiis diligenter eliminatis et nomen Basilii et novas numerorum notas i.e. ῑ' et ῑᾱ' titulis inculcavit. ultimam autem subscriptionem (104v) non mutavit sed rasura delere conatus est. tamen eum effugit illud λόγος ᾱ' folio 95r inscriptum et elenchus et numeri nota quae nunc in fol 84v desideratur.

Scriba codicis P saepe in orthographicis erravit aut sensum verborum imprudenter turbavit. exemplar eius proximum iam ipsum itacismo foedatum esse ex 19, 3 et 69, 8 discernitur. ex paucis lectionibus propriis confer 4, 8 περικαρδίου πνεύματος: π. αἵματος P et Φ; 6, 10 ἐν τῷ βίῳ: ἐν τῶ κόσμω P; 22, 11; 36, 7; 43, 9; 51, 13; 59, 9; 62, 4 φύσεως: γενέσεως P; 72, 16 ut intellegas hunc textum priusquam ab indocto codicis scriba pessumdatus esset ab erudito quodam tractatum esse. lectiones satis doctas ambitiosus codicis S scriba si legisset certe adeptus esset. ergo S non ex P fluxisse probatur. quam rationem etiam loci a P omissi confirmant imprimis 20, 13-14; 48, 18; 56, 17-18. corrector codicis, P^2, saeculi XVI ut Hilda Polack arbitratur ad textum restituendum vel supplendum exemplari usus est editionis Migneanae (= v) cognato quo factum est ut nonnulla ex recensione 𝔅 inferret velut 19, 13 οὐ γὰρ ἔχει πτερά et 20, 7 θηρήσας (sic). sed quater P^2 a v discrepat: 8, 12; 10, 1; 56, 19; 65, 14 (quibus locis v cum editione principe anni 1532 congruit).

P fideliorem se praebet testem quam libri interpolati

S et D. neque inutile videtur aliquot exempla afferre quibus ingenium uniuscuiusque perspiciatur. 3, 9 τί ἐσμεν: τίνες μὲν P et T τίνες ἐσμὲν et S et D; 4, 4 corruptela in archetypo, vid app et p. CXXIX: συντρίψας P συγκρύψασα S συντηρήσας D; 12, 13-14 σύ· διὰ τί οὐ λέγει: σὺ διὰ τί λέγει P σὺ διαλέγῃ et S et D cum Δ cf Θ; 13, 6-7 καὶ τό γε ἀληθὲς λεγόμενον (vid p. CXXXIII) P: καὶ τό γε ἀληθῶς λεγόμενον D om S; 17, 10 εἰς P cett: περὶ S ἐπὶ D; ib 13 καὶ τὸν πολὺν πόνον ἄπρακτον (vid p. CXXVIII) P: add ἔχει S καὶ μετὰ πολὺν πόνον καὶ ἄπρακτον D; 26, 2 κατ' ἐκείνην (fort corrupt in arch) P: κατ' ἐκεῖνον τὸν λογισμὸν S κἀκείνην D; 35, 4-5 εὔτονον . . . σύντονον δὲ (vid p. CXXX) P: ἔμμονον μὲν . . . σύντονον δὲ S εὔτονον . . . σύντονον D; 38, 3 προσπεσεῖν (vid p. CXXX) P: προπεσεῖν recte S om D; 50, 2-3 vide app et p. CXXXII: τῆς δεδομένης αὐτῷ P τῆς δεδομένης αὐτῷ ἐντολῆς S τῆς δεδομένης αὐτῷ διαίτης D; ib 10 σημαινομένων ἢ (vid p. CXXXIII sq) P: ἐσομένων ἢ S om D; 53, 10 λεγέσθω (vid p. CXXXI) P: ἐκλεγέσθω recte (?) S λεγέτω D; 54, 3 vid in app et p. XXIII additamentum stirpis; 58, 6-7 de P et S vide app, de D vid p. CXXXI; 61, 2 οἴδημα τῆς καρδίας φλεγμονὴν ἐμποιοῦντες P: οἴδημα τῆς καρδίας καὶ φλεγμονὴν ἐμποιοῦντες S cf X οἴδημα τῆς καρδίας ἐμποιοῦντες D; 62, 8 ἐπιθυμία P ἐν ἐπιθυμίᾳ S ἐπὶ ἐπιθυμίαν D; 63, 11 σηρικῶν νήμασιν i.e. texturis vestium sericarum P: σηρῶν νήμασιν S σηρικῶν νημάτων D cf $\mathfrak{B}^1$; 64, 9 τὸν αὐτὸν (vid p. CXXVIII) P: τὸν αὐτὰ S τὸν ταῦτα D; 65, 7 ἢ τὰ ἄλλα ὅσα: εἶτα ἄλλο ὅσον P cum stirpe, εἴτε ἄλλο ὃ S ἢ τί ἄλλο ὅσα (sic) D; 67, 6 αὐτὸ τὸ διάπλασμα: αὐτῷ διὰ τὸ πλάσμα P αὐτὸ τὸ πλάσμα S, (οὕτως ἐπλάσθης) αὐτός· ἴδε τὸ πλάσμα D. omnibus his locis codicem P lectionem fontis familiae PSD solum servavisse puto.

S Testis celeberrimus, qui omnia fere S. Gregorii Nysseni opera continet, secundum consuetudinem huius editionis siglo S signatur. librum diligenter descripserunt cum alii tum Wernerus Jaeger, ut unumquodque edi-

tionis Leidensis volumen testatur. qui codicem composuit vel ipse exaravit, is ut in ceteris partibus non solum ingeniosis coniecturis textum restaurare studebat sed ad melius aut saltem percensitum exemplar recurrere solebat, ita in sermonibus De creatione hominis describendis fontem doctum, quem supra explicavi, sibi comparavit. et ex ipsa ratione qua sermones in libro suo inclusit apparet eum memoriam textus diligentius quam alios exquisisse. sermones enim, quos numerorum notis κη et κθ signatos post Gregorii Explicationem apol. in Hex inde a fol 68 usque ad fol 71v inseruit, inscripsit εἰς τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν ὁμιλία α' et εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν ὁμιλία β. et prope primam inscriptionem in margine folii 68r litteris miniatis, quibus semper in titulis scribendis usus est, adiecit οὗτος καὶ [ὁ] μετὰ το[ῦτον] λόγος ο[ὐδό]λως τὸ γ[νή]σιον ἔχο[υσιν (litteras corruptas ex apographo Z restitui). librarius igitur quamquam sermones sub nomine Gregorii acceperat, auctoritatem dubiam non nescivit. itaque sagax ille et scrupulum sincere indicavit et nomen S. Basilii tacuit, ne quis collectionem vituperaret.

Quae in textu sua sponte correxit, variavit, transposuit, omisit, addidit, unaquaeque apparatus critici pagina docebit. neminem habemus quem in hac parte cum eo conferre possimus nisi recensores 𝔅 et ℭ. difficile non est visu quomodo vir ille eloquentissimus crudem dictionem ut corrigeret illectus sit. cuius e manu textus ubique elegantior prodiit cum praecipue asperos vel corruptos locos quos etiam 𝔅 aut ℭ temptabant S mutaret. nam unusquisque eorum saepe in eisdem rebus offendit scrupulosque cum aliis tum eisdem remediis eximere studebat. ex.gr. confer S cum 𝔅 ($\mathfrak{B}^1$) et ℭ in 14, 5-8; 32, 12-13; 58, 7 et 17, 13; 23, 2; 24, 12; 56, 13; 70, 2; 72, 9, confer S cum 𝔅 ($\mathfrak{B}^1$) in 14, 5; 16, 12; 57, 7,

confer S cum ℭ in 17, 9; 27, 17; 57, 14; 65, 12; 71, 13. ex quibus primum intellegere possis quam sagaciter S menda indagaverit, deinde cognoscas eum recensiones 𝔅 et ℭ non inspexisse. itaque cum communes lectiones legeris consensum ex cognatione ingenii potius quam memoriae ortum esse putes. ex.gr. confer S cum 𝔅 (𝔅^1) et ℭ in 28, 13; 34, 5; 38, 2 (recte); 41, 11; 47, 3 (recte); 53, 9 (recte); 60, 1; 67, 10, confer S cum 𝔅 (𝔅^1) 10, 10 (recte); 20, 9; 38, 4; 55, 10; 56, 18; 58, 16, confer S cum ℭ in 3, 10; 13, 6-7; 15, 8 (cum Θ); 24, 14; 26, 13; 37, 12; 50, 4; 65, 11-12; 70, 3. plura eiusmodi invenies in tabellis ex lectionibus archetypi confectis. nonnullas lectiones quas auctor S sive solus sive una cum 𝔅 et ℭ vel aliis prudenter restituit, etsi omnes fere coniectae sint, in textum accepi. de uno loco dubito utrum auctor S ingenium suum an fontem veterem secutus sit. nam 10, 13 S recte cum 𝔅 et ℭ et T habet καὶ ἄλλο ἐν γήρᾳ et 11, 2 S recte cum 𝔅 et ℭ et man vet in X habet ἄλλο ἐν ἐνδείᾳ. quis autem est qui neget haec membra a docto viro qui semper stilum respexit facile suppleri posse? absit tamen ut omnem inter familias mutuationem negemus.

Z Ex codice S ad verbum descriptus est codex Vaticanus graecus 1433 membranaceus saeculi XIII de quo vide praeter alios Gregorii Nysseni editores, imprimis quae W. Jaeger in vol. VIII, 1 p. 6 et 19 et F. Müller in vol. III, 1 p. XII sqq disserunt. codex Z qui audit sermones De creatione hominis fol 184v-196 complectitur. dum liber denuo compingitur, duo quaterniones ita inter se permutati sunt ut folia 192-199 ante folia 184-191 ponerentur. ordine pristino restituto sermones similiter atque in S collocatos invenies. et titulos et numerorum notas et quae in margine adiecta sunt verba Z ex S diligenter deprompsit. ubicumque ab S differt neglegentia scribae factum est uno loco excepto, 33, 8, ubi pro σφραγισάμενος scripsit ἐσφραγισμένος Z (sed ἐ ante litteras σφραγισμένος inserta correcturam spontaneam probare videtur). verba omissa enumerabo ut his quoque non S de Z sed Z de S pendere affirmetur: 34, 5-7 προσθήκῃ — ἀνθρώπου; ib 12-35, 1 ὁμότιμος — εἰκών; 59, 8-9 τότε pr — ἄγγελοι; 61, 5-6 τότε — σεαυτοῦ. manus altera quae pauca in Z correxit ad exemplar S non recurrit. confer 50, 14 ubi pro σύνηθες scripsit ἀσύνηθες sicut v. cuius de aetate vide infra p. CXLVI.

D Auctori codicis S eruditione haud multum cedit auctor D id quod iam supra p. L sq demonstratum est infraque pluribus confirmabitur. codicem Hierosolymitanum anno 1427 in monasterio Constantinopolitano τῶν Ὁδηγῶν quod appellabatur exaratum esse subscriptio indicat (cf 444 R, p. 457 sq). in eo libro haec S. Basilii opera insunt: In Hexaemeron homiliae, quibus adhaerent sermones De creatione hominis, epistula de Cain (260, PG 32, 953 sqq Mignei) aliaeque epistulae. in fine miracula quaedam in monasterio illo Deiparae facta narrantur. textum sermonum nostrorum, qui inde a fol 151 usque ad fol 180v decurrit, ex imaginibus usque ad p. 70, 13 τῇ κόρῃ novi. imago folii 180v quod verba 70, 13 δυναμένῃ usque ad circiter 71, 12 ὀφρύες complecti suspicor me deficit. reliquus huius sermonis textus in ipso libro deesse videtur. titulus legitur primus (fol 151) εἰς τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, in margine ὁμιλία ῑ, alter (fol 167 sic) περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως καὶ ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, in margine ὁμιλία ια̅.

Quantum auctor codicis D ingenio suo sollertiaque potuerit, pluribus exemplis illustretur.

8, 7 ἑκατέρῳ: τοῖς τρισὶ
12, 8 παραβαλλομένη
9 περιουσίᾳ: φύσει
14, 7 λαβὼν — ἔχοντος: θνητὴν ἐξουσίαν ἔχοντος
15, 5 add ὥσπερ ante ἡ τοῦ ἄρχειν δύναμις

17, 12-13 καὶ — ἀναμετρεῖ: ἄλλως· καὶ πελάγη πελαγῶν διερευνᾶται καὶ ἀναμετρεῖ
19, 7 παίγνιον ποιεῖ
11 post περιουσία add λόγου
22, 2 τοῦ πρώτου: πρώτου ἀρχόμενος
23, 3 add ἕως ante εἰς τὰ τέλη
26, 12 post ἢ add οὐ
27, 2 ἡ μὲν ἐχαρίσθη: ἡμῖν ἐχαρίσθη PSD sed add ἡ μὲν D
34, 1 μηδὲν
36, 2 post κρυπτῷ add ἐποίει ut corruptelam sanaret
38, 10-11 et μὲν et δὲ om
40, 7 add σύμπαντας ante αἰῶνας
44, 4 add τὸ ante περὶ τῆς
12 διαλέγεται
45, 4 τοῦ θεοῦ περὶ σὲ coll
47, 10 τῆς δικαιοσύνης
48, 7 προσήκει
49, 2 φησίν om
50, 5 post φάγεσθε add λέγων
12 θηραταῖς ἑάλωσαν
51, 11 τῆς πονηρίας ἀφέμενος D atticissans
55, 11 εὐταξίας εἰς κόσμον
57, 1 παρὰ κυρίω
12 τίς om PSD sed post ἐστιν add ἕκαστος D
61, 13 post βλέμμα add βάλε
62, 3 τῷ (sic) ἀπὸ ἐμψύχου
65, 11 εἴ μοι: εἴθε μοι
66, 12 νέμεται PSD sed scr 13 ἐνορᾶ D
70, 12 εἶτα: ἵνα

Ex aliis fontibus nobis notis D aut omnino nulla accepit aut perpauca. confer ipse: 16, 10 κτίσις: φύσις D cum 𝔅 17, 14 add τὸ κῆτος post γίνεται D post ἔχον Qf; 18, 15 ὑποστῆναι D cum 𝔅; 24, 9 μὲν: μέντοι D cum TY; 28, 4 τὸ αὐτὸ recte D cum 𝔅fQ; 35, 5 ἀνδρὸς D cum XY; 50, 1 post ταῦτα add τότε D cf 𝔅^{1}f; ib 7 et passim αἱμοβόρος D cum Glyc; ib 12 add ἦν ante ἐπιτήδευσις D cf 𝔅^{1}; 54, 8 add τῷ ante λαῷ D cum 𝔅^{1}; 55, 10 ἀνάλυσις: κατάλυσις D cum 𝔅^{1} cf S; 58, 11-12 ἀπαραμύθητος: ἀμύθητος D cum 𝔅^{1}; 59, 14 post ἔργων add αὐτοῦ D cum A𝔅^{1}; 61, 16 τιμιώτερος D cum ℜΘ𝔅^{1}P^{2}v; 62, 3 με: μέγα D cf P^{2}v; 69, 10 παρείσδυσιν recte D cum X. de titulis vide infra. textum his coniecturis aetate ut opinor Byzantina recensitum scribae posterioris temporis mendis depravaverunt quae enumerare supersedeo. praeter ea sunt quattuor quae si fieri posset ad vestigia veteris scripturae referrem: 2, 6 διδαχθέντας: διαλεχθέντας D; 4, 8 παρ': γὰρ D; 41, 5 ἐσκόπουν: ἐσιώπων D; 47, 3 ἔκτασις: ἔνστασις D.

De textu hactenus. iuxta eum scriba in marginibus scholia addidit, quae iam in exemplari suo invenit aut certe textui adscribere praemeditatus est. tum enim cum textum exaravit spatium illis reservavit et postea litteras initiales in scholiis similiter ac in textu rubricavit. tria scholia extant, unum de anima tripertita tamquam Sanctae Trinitatis imagine (inc τετραμερές ἐστι τὸ σῶμα desin τὰ τρία μέρη δι' ὧν καὶ συνέστημεν fol 153v ad p. 8, 11 sqq), reliqua duo ex primo sermone ipso sumpta: in margine inferiore fol 153v legitur ὥσπερ οἱ σωματικοὶ ἡμῶν ὀφθαλμοὶ τὰ ἔξω βλέποντες ἑαυτοὺς οὐχ ὁρῶσιν εἰ μήπου λείου τινὸς ἅψονται ∼ τοῦτο γέγραπται ὄπισθεν ἔνθα ἐστὶ τὸ σημεῖον τοῦτο ∻ quae verba unde sumpta sint scriba detexit signumque ad p. 3, 1-3 adnotavit. in fol 155 ad 12, 13 sqq adscripsit ἐκ τῆς πρώτης κατασκευῆς συνυπάρχει ἡμῖν τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγενεῖσθαι· ἐκ δὲ τῆς προαιρέσεως ἡμῶν κατορθοῦται ἡμῖν τὸ καθ' ὁμοίωσιν εἶναι θεοῦ· καὶ κατ' εἰκόνα μὲν ἔχω τὸ λογικὸς εἶναι καὶ ἐξουσιάζειν τῶν ἐπὶ γῆς· καθ' ὁμοίωσιν δὲ γίνομαι ἐν τῷ χρηστὸς γενέσθαι· οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ὠνομάσθη, ἐπειδὴ εἰκὼν προσηγορεύθη θεοῦ. ἀνὴρ γάρ· οὐκ ὀφείλει φησι κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλήν· εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχων (cf 29, 2-5; 31, 6-7. ultima pars qua 1 Cor 11, 7 introducitur Io. Chrysostomi esse opinor). scholia huius generis ex aliqua catena derivata sunt cf cod Vat. 491 fol 185v-186! textus eorum recensionem 𝔅 vel potius 𝔅^{1} sequitur.

Hoc loco fortasse inserendus est codex Athous Laurae 457 olim Δ 81 qui foliis 15v-25v chartaceis saeculi XV sermones De creatione hominis sub iisdem fere titulis atque codex D continet. hunc librum nuperrime E. Amand de Mendieta (: Dom D. Amand) vir doctissimus benigne mihi indicavit.

Nunc quoniam indoles singulorum codicum investigavimus, rursus ad fontes revertamur. ubicumque D cum S contra P ceterosque consentit, fontem totius

familiae in P conservatum agnoscimus. hos locos enumerare necesse non est. ubi D cum P contra S conspirat consensu PD fons affirmatur. qua ratione hae quoque lectiones fonti communi attribuendae sunt: (D = P) 3, 1; 5, 4; 10, 1 μέγεθος ποσόν; ib 2 ἀναφὲς; 19, 6; 23, 9 τίνος; 26, 9; 27, 17 τοῖς om; 44, 10; 48, 4 post ὑπηρεσίαν add οὕτω D = fons, add οὗ P nihil add S; 59, 7 διὰ λόγων; 60, 1 χρυσῶν D = fons χρυσὸν P; ib 2; 69, 4, (omisi quae PD cum plerisque contra S solitarium praebent). quas lectiones denique P et S contra D ceterosque communes habent, eas ex fonte proprio fluxisse manifestum est. quod si eandem rationem ad titulos eruendos usurpamus, reperimus sermones in totius familiae fonte et nomine S. Basilii et verbis περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως ὁμιλία ῑ et ια̅ inscriptos, in fonte autem PS auctorem S. Gregorium Nyssenum extitisse eosdemque titulos, qui nunc in codice P leguntur. si cum eis conferimus inscriptiones, quae in Ch servatae sunt, quaestio oritur num quid rationis exemplar PS cum familia ChMoshQf habuerit. id verisimile esse non nego. sed cum exemplar PS a viro docto institutum sit, nullum ex eius parte nobis advenit auxilium quo vetus Gregorii auctoris memoria confirmetur. exemplar totius familiae PSD in metropoli et compositum et notum esse pro certo habeo non solum ex origine codicis D neque ex doctrina qua haec codicum progenies imbuta est sed etiam ex eo quod textus huius familiae prae ceteris unicam notitiam atque auctoritatem adeptus est compluresque librarios velut codicis exemplaris MLK et codicis Π ad lectiones contaminandas instigavit. hoc fieri non potuisset nisi exemplar magni aestimatum ex loco notissimo divulgatum esset.

De editione 𝔑

Ad ultimam huius stirpis familiam venio. testes sunt duodecim codices qui omnes insignia editionis doctae

prae se ferunt. eorum exemplar commune lectionibus quidem propriis minus distinctum erat sed ex ipsa libri compositione auctoris eruditio atque tempus elucet. aetate enim Byzantina ineunte fuerunt ut opinor, qui opera patrum selecta et in unum corpus colligere et novis titulis atque capitulorum indicibus instruere solebant, qui tamen cum haec curarent emendationi textuum operam parvam conferebant (vide quae Wernerus Jaeger in vol. II² p. XXXII sq disseruit). simili ratione mihi videtur exemplar huius familiae institutum esse, quod propter manifestum auctoris consilium editionem appellare non dubito. vir Byzantinus ille sermones De creatione hominis qui Basilii homiliis in Hexaemeron antiquitus adhaerebant, separavit et eiusdem sermoni De paradiso coniunxit, cum inscriberet primum εἰς τὸ κατ' εἰκόνα alterum εἰς τὸν ἄνθρωπον tertium εἰς τὸν παράδεισον (scil λόγος). sed pristinum auctoris nomen non mutavit, immo vero defendit. ita enim ex fine operis Basilii et initio sermonis nostri primum κεφάλαιον composuit, ut Basilius auctor certo argumento probaretur — id quod postea non aliter alii demonstrare studebant — neque in secundo amisit occasionem, quin sermonem ultimae Basilii homiliae in Hexaemeron iterum connecteret. cetera κεφάλαια modo frequentius modo rarius adhibuit. quamquam textum verbatim repetere solebat, tamen non omnia argumenta bene complectebatur, quoniam magis ad locos communes quam ad dispositionem peculiarem spectavit. iis quae p. 21, 5-12 et p. 64, 13-66, 7 explicantur, κεφάλαια omnino desunt, in altero sermone et primum et quintum ea quae dicta sunt satis non comprehendunt. ut in ceteris ita in hac parte editio 𝔑 parum accurate facta est.

Omnium capitulorum indices hoc loco exscribo. de codicibus singulis vide infra p. CVII-CXXI.

Κεφάλαια τοῦ πρώτου λόγου

α′ Ὅτι ἐν τοῖς κατόπιν ἐπαγγειλάμενος ὁ πατὴρ διδάξαι ἡμᾶς ἐν τίνι ἔχει τὸ κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ ὁ ἄνθρωπος καὶ πῶς μεταλαμβάνει τὸ καθ᾽ ὁμοίωσιν· καὶ διαστολῆς ἐν τῷ μεταξὺ γενομένης αὖθις ἐπανάληψιν τῆς ὑποσχέσεως ποιεῖται καί φησι· παλαιοῦ χρέους ἔκτισιν ἀποπληρώσων ἥκω.

β′ Ὅτι ἐν τῷ προλεχθέντι λόγῳ ἀπέδειξε τὸν πατέρα λέγοντα πρὸς τὸν υἱὸν Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν.

γ′ Περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· καὶ ὅτι μία ἡ δόξα τούτων.

δ′ Περὶ τοῦ πῶς κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ γεγόναμεν.

ε′ Ὅτι οὐκ ἀπὸ σχήματος ἀλλ᾽ ἀπὸ δυνάμεως νοεῖται θεός.

ϛ′ Ὅτι οὐκ ἐν μορφῇ σώματος ἔχομεν τὸ κατ᾽ εἰκόνα ἀλλ᾽ ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τὸ φθαρτὸν σχηματίζεται.

ΨHgNGOMLK

1 titulus deest in Ψg   κεφ.—λόγου: τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου εἰς τὸ κατ᾽ εἰκόνα λόγος ᾱ H   ante κεφάλαια add ἐφεξῆς, οἱ περὶ τοῦ κατεικόνα τρεῖς λόγοι τοῦ αὐτοῦ τρισμάκαρος βασιλείου τοῦ μεγάλου τὰ O add τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς λόγος ι′ ML (om λόγος ι′)   πρώτου: τοιούτου ML   post λόγου add τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου τοῦ μεγάλου K   1 sqq capitula non numerav ML enumerationem ubi disturbata in singulis codicibus accidit non indicavi   2 διδάξει ΨHN   2-7 κεφάλαιον primum: om H ὅτι περὶ τοῦ κατ [   ] λέγει Ψ et om cetera Ψ   4 τὸ: τοῦ NMLK   καὶ om ML   ἐν τῷ om ML   6-7 ἔκτισιν — ἥκω om NMLK   9 post ἀπέδειξεν (sic) add ὁ πατὴρ Ψ   10-11 κατ᾽ — ἡμετέραν om M   13 add τοῦ ante πατρὸς N   καὶ pr om ΨHO   13-14 ὅτι μία: ὁμοτιμία L   14 ἡ om ΨHg G in marg   ἡ τούτων δόξα coll G τούτων ἡ δόξα coll NOMLK   18 add τοῦ ante σχήματος g   add ὁ ante θεός ΨHG (in marg) MLK

ζ′ Περὶ συγκρίσεως σαρκὸς ἀνθρώπου καὶ καμήλου καὶ ἑκάστου θηρίου.

η′ Ὅτι συνεχειροτονήθη ἡμῖν ἡ τοῦ ἄρχειν δύναμις.

θ′ Ὅτι πρῶτον ἡ τῶν ἐνύδρων ἀρχὴ ἐδόθη ἡμῖν.

ι′ Περὶ δελφίνων καὶ τῆς τούτων ὑποταγῆς.

ια′ Περὶ ἐπινοίας ἀνθρωπίνης.

ιβ′ Περὶ λέοντος καὶ τίς ὁ τοῦτον θηρεύων.

ιγ′ Περὶ παρδάλεων ὅπως καταπαίζονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

ιδ′ Περὶ ὀρνέων.

ιε′ Περὶ ἀετοῦ.

ιϛ′ Περὶ ἑρπετῶν.

ιζ′ Ὅτι καθὼς αὐξάνει τὰ λοιπὰ ζῷα οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ μικροῦ ἐπὶ τὴν τελείωσιν ἔρχεται.

ιη′ Περὶ τῶν ὅρων τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

ιθ′ Ὅτι ἡ γῆ εἰς τρία διῃρέθη· ἡ μὲν πρὸς κατοικίαν· ἡ δὲ πρὸς γεωργίαν· ἄλλη πρὸς νομὴν τῶν τετραπόδων.

(Ψ)HgNGOMLK

1 σαρκὸς om N   ἀνθρώπου σαρκὸς coll Ψ   10 inde ab ιά deficit Ψ   12 τούτου θηρευτὴς H   14 παρδάλεως ut vid H πῶς G in marg   ὑπὸ: παρὰ g   19 ἀετῶν gMLK   23 ὁ om N   24 τελείωσιν: πλείωσιν H   29 ἄλλη: ἑτέρα g   νομὴν codd unde? cf XY p. 27, 3

κ′ Περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ὅτι τὸ μὲν ἀπὸ κτίσεως ἔχομεν τὸ δὲ ἐκ προαιρέσεως κατορθοῦμεν.

κα′ Περὶ τοῦ πῶς γινόμεθα καθ' ὁμοίωσιν.

κβ′ Περὶ τῆς γυναικὸς ὅτι καὶ αὕτη ἔχει τὸ κατ' εἰκόνα ὡς καὶ ὁ ἀνήρ.

κγ′ Περὶ τοῦ πῶς γινόμεθα ὅμοιοι θεοῦ.

κδ′ Ἀντίρρησις πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ ὑπάρχειν ἐν ἡμῖν θηρία.

κε′ Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἄρχειν τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν τε καὶ θηρίων.

Κεφάλαια τοῦ δευτέρου λόγου

α′ Σύγκρισις ἀνθρώπου γενέσεως καὶ φωτός.

β′ Ὅτι τοῖς μὲν ἀλόγοις κατὰ τὴν τοῦ σώματος τελείωσιν εἴρηται τὸ αὐξάνεσθε· ἡμῖν δὲ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον.

γ′ Ὅτι καὶ τὰ ὠμοβόρα θηρία πάλαι τοῖς καρποῖς τῆς γῆς διετρέφετο.

HgNGOMLK

4 γενώμεθα H 6 αὐτὴ HNGO an recte? 6-7 ὡς καὶ NGO: ὥσπερ H ὡς gMLK 9 θεῷ gML 11 μὴ om H 14 τε om MLK 17 titulum om gL ante κεφάλαια add τὰ O δευτέρου: ἐφεξῆς M post λόγου add οὗ ἡ ἀρχὴ ὁ μὲν etc — πειθοῖ σοφίας O 19 γενέσεως ἀνθρώπου coll O 21 post ἀλόγοις add ζώοις g 22 αὐξάνεσθαι O 24 καὶ om H τὰ om L τῆς γῆς om g G in marg

δ′ Ὅτι σύνηθες τοὺς γῦπας ἀπὸ νεκρῶν σωμάτων τρέφεσθαι.

ε′ Ὅτι τοὺς ἀρρωστοῦντας οἱ ἰατροὶ κατὰ μίμησιν τῆς ἐν παραδείσῳ ζωῆς ἄγειν βουλόμενοι τὴν πολύυλον τροφὴν ἀπαγορεύουσι καρποῖς δὲ καὶ σπέρμασι διορθοῦνται τὴν νόσον.

ϛ′ Περὶ ἀριθμητικῶν καὶ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσχολακότων.

ζ′ Περὶ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας, τοῦ σαββάτου δηλονότι.

η′ Περὶ τῆς ὀγδόης ἡμέρας ἤγουν τῆς κρίσεως.

θ′ Περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων.

ι′ Ὅτι οὐκέτι τὰ τοῦ βίου τούτου ἔργα ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τελεῖται.

ια′ Ὅτι τὸ ἀπὸ γῆς ἡμᾶς γεγενῆσθαι μνημονεύειν οὐδέποτε τὸν θυμὸν συγχωρεῖ ἐπαγρυπνεῖν.

ιβ′ Περὶ μεγαλοφρονούντων καὶ μεγαληγορούντων.

ιγ′ Περὶ κατασκευῆς ἀλόγων καὶ ἀνθρώπων.

HgNGOMLK

4 ἀρρωστιοῦντας N ἐν om H 5 παραδείσῳ: παρΰσης ut vid H 6 καὶ om N 9 περὶ om HN suppl man alt in M τὰ τοιαῦτα: ταῦτα Hg G in marg 13 add τῆς κυριακῆς ante τῆς κρίσεως GO ἤγουν incert in M 18 τούτου om H ἐκείνη ex αὐτῇ corr H 21 τὸ om HL γενέσθαι Hg G in marg 24 post περὶ add τῶν gG in marg 26 κεφάλαιον tertium decimum om MLK ἀνθρώπου HN

ιδʹ Περὶ ὀφθαλμοῦ καὶ τῶν ἔνδοθεν χιτώνων.

ιεʹ Περὶ βλεφάρων καὶ προκαλυμμάτων.

ιςʹ Περὶ ὀφρύων καὶ τῆς τούτων συνεργίας.

ιζʹ Ἀπὸ συγκρίσεως ἀμπελῶνος περὶ τῆς τῶν ὀφρύων περιβολῆς.

HgNGOMLK
1 ὀφθαλμῶν G in marg ἔνδον H 5 συνεργείας GO 7 ἀπὸ συγκρίσεως ἀμπελῶνος ad κεφάλαιον sextum decimum attraxit et numeri notam ιζ ante περὶ scripsit H

Quod supra dixi editorem compositioni operum maiorem curam adhibuisse quam emendationi, nolo id audiri textum depravatum ab eo relictum esse. quamvis enim ℜ corruptelas veteres tractare non tam perseveraret quam Θ aut S aut D tamen artis grammaticae satis peritus erat, ut leviora vitia corrigeret neque nova et graviora textui afferret. et profecto si ex parvo lectionum propriarum numero eum non neglegentem fuisse concludendum esset sed cautum atque moderatum, maxima laude dignus nobis videretur. sed etsi non multa mutavit, certe ad suum arbitrium egit. confer praeter 18, 8; 39, 14; 49, 8; 54, 1; 61, 13; 62, 8; 63, 6; 64, 9; 72, 11 imprimis 4, 4; 47, 5; 57, 6 et 58, 7 (et κεφάλαιον ηʹ alterius sermonis); 59, 2 et senties quantula fuerit eius in textu conservando religio.

De aetate editionis ℜ duobus locis corruptis fortasse certiores fimus. in fonte communi ni fallor pro ἀλλήλαις scriptum erat αλληαλις (in serm De paradiso p. 76, 14 cf p. CLIX) et pro δι' ἁμαρτίας extiterat διὰ μαντείας (in serm De hom creat alt p. 45, 10 cf p. XXV), hoc mendum

confusione litterarum minuscularum (μ et ρ) ortum est, illud ex commutatis maiusculis (Α et Λ). si haec simul respicimus sequitur ut editio ℜ aetati translitterationis quae dicitur attribuenda sit, i.e. saeculo VIII ex. vel IX in. alia quidem quibus conclusio nostra corroboretur non habemus, quoniam omnes fere testes aut ipsi erant docti aut doctis exemplaribus instructi menda vetera eliminaverunt. sed de singulis testibus, recentioribus quidem, infra agam. hic mihi satis est exemplar eorum commune descripsisse.

Iam omnes huius stirpis familias percensuimus. age quaeramus iterum quae ratio inter eas intercedat. sunt duo omnino loci quibus stemma diiudicatur. 17, 12 τοὺς βυθοὺς recte cum TXY et 𝔅 tradiderunt ChMos et ℜ, verba depravaverunt ΑΔΘ omiserunt PSD (vid supra p. XXXII); item 36, 11 verba καὶ ἀρχέτωσαν — ἄρχειν integra cum TXY et 𝔅 servaverunt ChMos et ℜ omiserunt propter homoeoteleuton ΑΔΘ et PSD (vid supra p. XXV). quod si his locis codices ΑΔΘ et PSD conspirare arbitramur, eos ex fonte proprio derivari necesse est. sed cum nulla praeterea extent quibus affinitas familiarum sive ΑΔΘ et PSD sive ChMos(hQf) et ℜ confirmetur, talia haud satis momenti afferre possunt. igitur in stemmate supra p. XI descripto acquiescendum est. si non ex communibus lectionibus sed ex textus tractandi ratione cognationem quandam definiri licet, codices W Θ Mos D, exemplar PSD, exemplar PS uno genere colligi debent. hoc enim fuit in unoquoque eorum ut non tam nova ex sese inferre quam tradita quamvis ingeniose corrigere studeret. quos testes, sive ipsos sive eorum fontes, omnes aequales fuisse arbitror aetatis ni fallor Byzantinae saeculi circiter decimi. aliquantum differt S haud multum ℜ, hic neglegentia ille sollertia insignis, alter nimis alter parum in libris

corrigendis exercitatus. iis contrarii sunt codices A Δ Ch atque fons familiae ChMoshQf, et ipsi unius generis, quatenus quisque contentus iis quae acceperat antiquam memoriam fideliter repetivit.

De recensione 𝔅

De forma

Ille qui textum 𝔅 formavit, vir erat nimis diligens ne dicam morosus et animi ad vitam ascetarum inclinati. tradita non emendare intendit sed ad suam potius voluntatem fingere. id non nova excogitando assecutus est — nimirum praeter Sacram Scripturam non multas disciplinas amplexus est — sed quam rem auctor sermonum aut imprudenter aut breviter absolvens adumbravit tantum, eam recensor 𝔅 accuratius definire et illustrare solebat quaeque abrupte atque horride dicta sunt, ea denuo componendo poliebat et particulis, verbis finitis, membris minutioribus insertis ad ampliorem sententiarum structuram exaedificabat.

Fortasse talem quoque textus transformationem ex ingenio cuiusdam viri Byzantini prodisse arbitreris. sed nonnullis vetustioris memoriae vestigiis monemur ne temere usque ad illam aetatem hanc recensionem deducamus. quo diligentius eam investigare operae pretium videtur. accedit quod textum in apparatu critico in particulas digestum reddidi, ut facultas recensoris vix perspiciatur. liceat igitur quae maxime propria huius recensionis esse iudico exemplis satis multis hic exponere. quod ex altero quoque sermone locos adiungo, ubi codice Ω deficiente nil nisi versio iterum recensita i.e. $𝔅^1$ extat, noli vituperare. potes enim in altero quoque sermone inter recensiones 𝔅 et $𝔅^1$ distinguere si modo in primo indolem alterutrius penitus perspexeris.

ordo verborum circiter tricies in utroque sermone mutatur, cum clausulae hic efficiantur ex.gr. 7, 5; 10, 1 illic pessum eant velut 21, 9-10; 26, 3; 30, 1-2; 39, 11-12; 44, 13.

mutationes stricte ut ita dicam **grammaticales** velut temporis generis numeri casus verborum crebrae sunt. nota bene 6, 10; 10, 11; 33, 8; 36, 2; 38, 10; 52, 16, e quibus magna erga leges grammaticorum observantia enitet. quae tamen suis finibus continetur, cf 17, 12; 60, 4; 64, 5-6; ib 7. talia recensor ℭ, ut erat dictione attissante peritior, aut intacta reliquit aut bene restituit. sunt tamen alia velut 46, 12 et 48, 5-7 quae neque ℭ toleravit.

voces variatae sunt saepissime. ut pauca ex multis eligam cf 3, 1; 6, 3; 12, 8; 14, 6; 16, 10; 18, 1.7; 21, 1; 22, 7; 28, 13; 39, 2.7.16; 44, 7; 45, 4; 48, 1.8; 52, 8.12.14; 53, 16; 55, 5; 57, 4; 59, 16; 60, 2; 61, 13; 62, 5. in iis 𝔅 neque cum ℭ conspirat (exceptis 52, 17 et 64, 9 cf 47, 3 et 37, 4) neque voces recentiores introducit, id quod recensorem ℭ saepius facere videmus. mutationes huiusmodi quales ex omnibus fere codicibus bene notae sunt de indole propria nihil indicant nisi magnus eorum numerus recensorem 𝔅 admodum licentiosum esse arguit.

particulae imprimis οὖν, γάρ, δέ plus quinquagies adiciuntur, ut consequentia sententiarum patefiat. particula quoque καὶ persaepe aut voces singulas aut membra aut sententias maiores conglutinat ex.gr. 9, 1; 10, 8; 15, 4; 17, 15; 30, 1 (Ω); 33, 8; 36, 9; 40, 1 et 42, 8; 51, 11-12; 56, 1-2.8 (notio observandi pessumdatur); 60, 15; 61, 2; 64, 4.

verba finita sententiis inserta nimiam orationis brevitatem lenire solent velut 10, 10; 12, 5; 14, 6 (structura genuina deletur); 15, 19 et 16, 1; 24, 10; 25, 9; 39, 12; 43, 3.8.10; 45,1.15; 46, 7.11; 49, 6 (sec Script);

50, 12; 53, 6-7; 55, 6; 58, 12.16; 61, 9.13; 67, 11; 70, 7 et lemmatibus Scripturae verbum φησί vel simile inseritur ex.gr. 25, 7.12; 31, 7; 50, 5; 56, 18.

variae artes ad orationem poliendam adhibentur partim leviter velut 13, 10; 16, 9; 19, 6-7; 21, 6; 23, 2.6-7.12; 25, 7.8; 33, 5.8; 34, 7; 36, 2; 38, 5.7-8.14; 41, 11; 43, 12-13; 44, 12-13; 45, 9-10; 46, 6; 47, 14 (sententia detorquetur); 49, 1.2.9; 50, 14 sq; 51, 16; 55, 5-6; 56, 1-2; 58, 10.16; 61, 2; 62, 6; 70, 4; partim graviter structura transformatur cf 11, 8-10; 14, 5-8; 20, 1-7 (effugit omnis cum loco cognato 18, 14 sqq similitudo); 24, 14; 35, 5-6; 38, 10-11 (pars prior corrupta); ib 11-13. multo gravius id accidit in altero sermone, quam rem non recensori 𝔅^{1} debitam esse puto sed 𝔅 ipsi qui magis magisque sententiis reformandis delectetur. cf ex.gr. 46, 8-10; paginam 51 totam; 52, 2-6 et 11-13; paginam 56 totam; 58, 1-5; paginam 61 totam; 63, 11-64, 1; 65, 11-13.

membra inseruntur aliquando ut sententias alteram cum altera coniungant velut 12, 3; 25, 9.13; 28, 7; 36, 13; 38, 6; 54, 3; 56, 13 bis; ib 18; 72, 8. inseruntur autem praecipue, ut contraria efficiant. ex primo sermone cf 12, 11; 15, 14-16; 19, 9; 32, 16; 38, 1.2-3; 39, 5. fortasse eadem ratione adductus 𝔅 sua sponte addit 10, 13 καὶ ἄλλο ἐν γήρᾳ et 11, 2 ἄλλο ἐν ἐνδείᾳ. non multa huiusmodi in altero sermone insunt. nimirum ubi auctor sermonum ipse profusius loquitur, ibi recensor complendi labore supersedet. neque tamen omnino ab addendo se refrenat, ex.gr. 43, 5; 46, 11; 47, 2; 50, 5; 52, 13; 54, 1; 64, 9; 66, 1, quorum nonnulla contraposita esse vult. restant quaedam membra de quibus diiudicatu arduum est utrum sollertiae recensoris ascribenda sint an sana habenda. cf ex.gr. hos locos duos ubi ea quae 𝔅 solus praebet uncis inclusi 15, 14-16 γίνωσκε ὅτι σὺ μὲν εἶ δοῦλος ὀνόματι μόνον <ἐλεύθερος δὲ τοῖς τρόποις>

ἐκεῖνος δὲ ὀνόματι μὲν ἔχει τὴν δεσποτείαν, ἔργῳ δὲ βεβαιουμένην ἔχει τὴν δουλείαν. 66, 1 αἱ φυσιολογίαι <τῶν φιλοσόφων αἱ τεχνολογίαι> τῶν ἰατρῶν.

Iam his locis probatur recensorem 𝔅 non id studuisse ut verborum copiam atque ornatum augeret sed omnem operam dedisse ut sententias accuratius explicaret. haec **diligentia,** quam nescio utrum subtilem appellem an morosam, causa princeps fuit cur alia multa mutarentur. confer sex quae prima inveniuntur exempla et alia selecta: 2, 6 ad τῶν ἐν τῇ γῇ addit φυτῶν. plane quidem loquitur, sed membrum membro non iam respondet. 2, 7 ad περὶ τῆς ἡμετέρας γενέσεως addit καὶ ἀποσκευῆς non, ut puto, quo coniunctione verborum idem significantium orationem elegantiorem reddat, id quod recensor ℭ ante omnia contendit, sed ut omnia quae in sermonibus continentur, et originem et constitutionem hominis, iam initio indicet. nam alibi quoque ea quae sequuntur praeoccupare solet, cf 12, 2-3 et 36, 14. 3, 1 pro οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν scribit οἱ σωματικοὶ ἡμῶν ὀφθαλμοί ut notionem illi νοῦς (infra lin 5) contrariam illustret. 3, 6 addit θείαις ante γραφαῖς vix Ps-Platonis memor. neque enim in libris philosophorum ita ut recensor ℭ versatur. 3, 7 addit ἕνα ante ἕκαστον, 4, 5 addit παντὸς ante τοῦ σώματος, 16, 14 pro αἰδεῖται scribit εὐθὺς ὑποδύνει καὶ εἰς φυγὴν τρέπεται. quanto scientius recensor ℭ! 17, 15 pro νεκρὸν scribit ὡς νεκρὸν quoniam non putat pisces re vera mortuos esse cum captarentur. 19, 10 pro κάτω κείμενος scribit ἐκτὸς ἱστάμενος id quod certe dissentit ab illo ὑπερτείνῃ χάρτην. 19, 13 post οὐκ ἀναβαίνει μὲν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἀέρα addit οὐ γὰρ ἔχει πτερά. 20, 10 post ἀναβαίνει addit ἐπὶ τὸ ὕψος cf 38, 11. 21, 6 pro ἠκούσαμεν scribit ἠρευνήσαμεν, an propterea quod lectores non auditores exspectat? cf praeterea 17, 1 et 26, 6, deinde 21, 10; 25, 5; 30, 3; 36, 6; 37, 6 et ex altero sermone quae addit 42, 1.9.13; 47, 14; 49, 8; 50, 1.6-7.13;

59 et 1 et 2; 62, 9; 63, 13; 66, 12 quaeque alio quodam modo mutat velut 52, 9-10; 55, 8 (nisi glossa est); 59, 12 (!); 60, 3; 62, 14; 66, 5; 72, 7. nimiae quoque diligentiae est ea quae nominatim sint definita in universum dilatare, velut 43, 5 addit ὥσπερ πάντα τὰ γένη τῶν ἀλόγων ἢ ante ὥσπερ τοὺς τέττιγας (falso quidem!) et similia 46, 8-10; 49, 1; 58, 10; 72, 8. sed talia in primo sermone non inveni.

De verbis hactenus. quid de rebus? duas causas fuisse arbitror quibus commotus recensor 𝔅 res ipsas sive mutaret sive augeret, scientiam Sacrae Scripturae et studium quoddam vitae asceticae.

scientia Sacrae Scripturae his locis demonstratur: introducit novos versus, unum in primum sermonem 10, 1 (quam longe abest a sermone philosophorum!) plures in alterum 44, 6; 62, 11; 64, 5.9; 67, 12-13, revocat Scripturam singulis verbis 14, 10; 38, 12; 48, 3 (cf 1 Petr 1, 3 al); 57, 6-8; 58, 8-9. restituit vel amplificat verba citata 8, 11; 13, 2; 15, 2; 21, 16; 32, 15; 37, 9; 42, 1-2; 53, 3-4. at contra variat 21, 13; 49, 6; 62, 16 (?); 64, 11 (?).

studium asceticum tam manifestum non est ut totam recensionem ad id tamquam ad ultimam causam reducere possimus. sed vestigia huius inclinationis neglegenda non sunt. primum vide recensorem 𝔅 ea maxime tractare, quae apud monachos multum valent, continentiam (p. 36 sqq) et abstinentiam (p. 50 sqq). deinde cf singula: 14, 5-8 dicit auctor: homo animam alterius in sua potestate non habet. recensor autem: homo omnino nullam certam potestatem habet. 33, 4 εὐαγγελίων: χρηστῶν ἔργων; 36, 8 κοινωνίας: ἁγνείας; 36, 12-14 et 39, 2-3 auctor ex dignitate hominis officium derivat, recensor illam praeterit, hoc tantum admonet. etiam 16, 1 (et 61, 6 sqq et 67, 1.8) auctor docet quod est, recensor quod esse debet; 37, 12 διὰ τοῦ πάθους: διὰ τὸ

βδελυκτὸν πάθος; ib 9 post ἐπιμαινόμενος add τῷ ἀκολάστῳ πάθει. eadem ratione usus recensor in altero sermone animos ad terrestria relinquenda impellit cf 50, 2 sqq: auctor quaerit unde hominibus, qui in paradiso fructibus vescerentur, caro sit concessa. id post diluvium propter lasciviam factum esse exponit. sed homines neque vituperat neque indicat qua de causa ex paradiso expulsi sint. hoc enim solum intendit ut in animis desiderium suscitet ad pristinum statum revertendi (similiter in sermone De paradiso p. 77, 11 sq et 82, 20-25). sed recensor ad peccatum originale recurrens idque in immoderatione hominis contineri arbitratus reliqua omnia inde deducit. itaque statim post 50, 4-5 ὁ κύριος .... ἐπὶ πάντων τὴν ἀπόλαυσιν συνεχώρησε addit οὐχ ὡς (?) εἰς ἀπόλαυσιν δὲ ἀλλ' εἰς αἴσθησιν ἄγων οἷα ἀνθ' οἵων ἐξ ἀκρασίας ἀντηλλάξατο (cf infra p. 52, 16) et 51, 20 pro πῶς τὸ ποικίλον τῆς διαίτης ἡμῖν ἡ τῆς ἁμαρτίας συνεισήνεγκεν αἰτία scribit πῶς τῷ ποικίλῳ τῆς διαίτης ἡ τῆς ἁμαρτίας εἴσοδος συνεισῆλθεν scil causam eventu permutans. ille igitur quae recuperanda sint intellectui audientium committit, hic quae abhorrenda sint voluntati instillat. qua de causa recensor miseriam atque fragilitatem humanam pluribus verbis demonstrare solet e.g. 51, 20; 52, 5.13; 63, 6; 67, 9.14 et nunc de proclivitate (52, 16) nunc de voluntate (61, 3 et 6) mentionem facit.

Haec satis sint de ratione mutandi. exempla perlustrantibus nobis iam aliquot loci occurrerunt a recensore male intellecti. quod si diligentius inquirimus multa passim inveniemus quae recensor aliter accepit atque auctor conceperat. graviora liceat proferre primum ut recensionem 𝔅 non genuinam sed derivatam esse probemus, deinde ut intentio auctoris ex errore recensoris clarius perspiciatur. 12, 2-3 auctor verbis Scripturae ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν

repetitis ea quae sequuntur καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων adnectens demonstrare incipit hominem deo similem esse imperio suo. deinde consequenter quaerit σώματι ἢ λογισμῷ; recensor cum quaestionem aptius connectere velit post ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων inserit τῆς θαλάσσης. τίνι ἄρχεις τῶν ἰχθύων, εἰπέ μοι. nonne bene facit? immo vero inepte. nam de piscibus ante 16, 2 sqq non agitur. 13, 7 sq vid Ps-Platonis Alcibiadem in apparatu fontium citatum. adde quae Ivanka o. c. p. 54 adn. docet. 23, 5 locum corruptum recensor sanare vult. sed de tertia hebdomade ante 24, 12 non agitur. 25, 7-9 locum corruptum recensor ita restituere vult ut ad αὐξάνεσθε referat καὶ πληρώσατε. hoc autem non ad αὐξάνεσθε sed ad <πληθύνεσθε> referendum est, ut docet Origenes ad 22, 1 citatus et cf locum similem p. 47, 14-48, 3. 29, 5 post verba ἐκ προαιρέσεως ἡμῖν κατορθοῦται τὸ Καθ' ὁμοίωσιν εἶναι θεοῦ. τοῦτο δὲ τὸ κατὰ προαίρεσιν sequitur in 𝔄 δυνάμει ἡμῖν ἐνυπάρχει, ἐνεργείᾳ δὲ ἑαυτοῖς προάγομεν pro quibus 𝔅 scribit δυνάμει θεοῦ ἡμῖν ἐνυπάρχει, ἐνέργειαν δὲ ἑαυτοῖς ἐπάγομεν videlicet sermonis philosophorum, Aristotelis et Stoicorum (cf ex.gr. Sen. ep. 90 inc), plane ignarus. qua de causa et 30, 1-3 et 30, 4 et 32, 16-17 et 33, 2-3 mutat. (in 30, 1-3 codicem Ω solum memoriam recensionis conservavisse opinor. 𝔅[1] verba omisit aut propter homoeoteleuton aut illud δύναμιν τοῦ γενέσθαι omnino non intellegens.) iterum si conferas recensorem ℭ multo eruditiorem fuisse videbis. permulta huiusmodi etiam in altero sermone inveniuntur quorum haec tantum adiungo: 43, 5 et 51, 2 de singulis animalibus neque de omnibus agitur vel vice versa. 47, 14 Πληθύνεσθε· ἐκκλησίας ἡ εὐλογία: Πληθύνεσθε ἐν ἐκκλησίας εὐλογίᾳ. 57, 6-7 recensor, sicut ℜ, diem consummationis octavam esse putat, non septimam, quamquam totum argumentum in numero septimo continetur. sed praeter hunc nullum locum mutat. 46, 3 auctor qui ad priores

Scripturae versus regressus seriem rerum usque ad 60, 10 interrupturus est, quasi se excusans audientes orat ut ea quae adhuc explicaverit utique teneant memoria: πάντως οὖν μέμνησο τῶν εἰρημένων. recensor autem cum scribat πάντων etc, quo auctor spectet non comprehendere videtur. neque 60, 11-15 sensum capit. nam de Scriptura agit auctor, recensor de oratione sua. 61, 3 et 67, 8 ea, quibus auctor propositum suum revocat, recensor studiose neglegit.

Postremum ad compositionem verborum revertamur. recensor enim ut res ita verba disturbat. de stilo auctoris iam initio huius praefationis mentionem feci. hominem eloquentia non praecellentem fuisse dixi sed quaecumque artis oratoriae amplexus esset praecepta, iis tenaciter usum esse. praetermitto quam saepe auctor propriam Scripturae explanationem dicturus prius mutato uno lemmatis verbo alienam opinionem introducit ut e contrariis argumenta explicet expectatione audientium suscitata. nam ut 6, 7 dicit οὐκ εἶπεν . . . (γενηθήτω ἄνθρωπος) ita 7, 8 et 8, 2; 13, 13; 15, 1; 16, 3; 42, 14; 48, 18; cf 22, 9; 23, 6 (et 10?); 25, 13, similiter διὰ τί οὐκ εἴρηται . . . 28, 8; 56, 3 et 4, et confer totam argumentationem 8, 14 sqq; 10, 9 sqq; 12, 12 sqq. talia recensor non attingit.

Est alia ratio quam auctor in collocandis partibus etiam magis inire solet. nam unumquemque locum a lemmate contextui adaptato inchoat et in fine sive eodem lemmate sive brevi quadam sententia complectitur. cum complures fere loci ad unius versus explicationem congesti sint, initia et clausulae similes iterum atque iterum repetuntur. (hac componendi ratione quamvis simplici tamen certum auctoris consilium probatur. non igitur putandum est ieiunam sermonum formam quam genuinam habemus ex eo effectam esse quod notarii orationes Basilii quas in ecclesia velociter exci-

pissent decurtatas redderent. hoc putes sane, sed quomodo explicemus diligentiam illam qua lemmata sunt adhibita?) in his lemmatibus sententiolisque recensor 𝔅 saepe offendit. itaque multa aut cum membris vicinis connectit aut alio modo deminuit aut omnino omittit. cf 15, 19-16, 1; 19, 7; 23, 6; 25, 5-7.12; 27, 6 (om); 28, 13-29, 1; 37, 13 (om); 38, 7-8; 43, 3 (cf ℭ); ib 11 (om); 53, 1-2.4; 54, 11-12; 56, 12-13 (om); 58, 7-8 (vide ad menda archetypi); 60, 8-9 (om). recensor ℭ etiam plura abstulit.

Praeterea auctor contendit ut membra concinna congerat, quae certe brevia sunt et dissoluta sed iteratione verborum ornata non ulla vi carent. quid talia valeant recensor 𝔅 non sentit. ex.gr. 27, 8 ubi auctor partem quandam his verbis cludit αὕτη λοιπὸν εὐλογία αὕτη νομοθεσία τοῦτο ἀξίωμα τὸ δεδομένον ἡμῖν παρὰ θεοῦ recensor scribit αὕτη εὐλογίας νομοθεσία, τοῦτο ἀξίωμα τὸ δεδομένον ἡμῖν παρὰ θεοῦ et 38, 11-12 pro μὴ τυφωθῇς μὴ ὑπεραρθῇς μὴ μείζω φρονήσῃς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως dicit μὴ οὖν τυφωθῇς ὑπεραρθεὶς ὑπὲρ ὃ εἶ καὶ μείζω φρονήσῃς et cf quae sequuntur. praeterea cf 33, 8; 35, 5-7 (πότε); 38, 4-5 (ὅταν); ib 7-8; 46, 8-10; 47, 2; 48, 13-14; 52, 2; 54, 1; 59, 16-60, 1; 61, 11-13; 64, 5-6 (ὅταν ἴδῃς).

Hoc modo recensor 𝔅 sermones ad subtilem quam conceperat rationem transformavit. utrum religiosos magis quam laicos respexerit non possum diiudicare, sed certe textum multo faciliorem reddidit lectu. neque tamen eum sicut ℭ delectationi legentium servisse dico; immo vero 𝔅 quantum abest ab 𝔄 quam formam simplicem non intelligas nisi ante oculos actionem habeas verba subsequentem, tantum abest a ℭ recensione illa perfectissima atque omni artis apparatu ornata. profecto recensio 𝔅 digna est quae penitus inspiciatur.

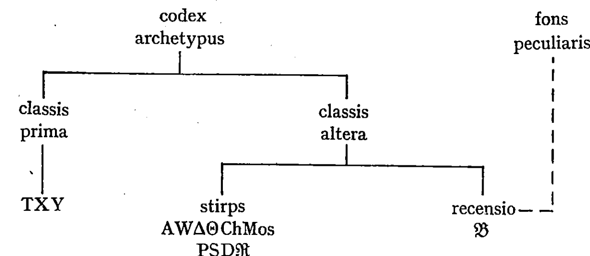
Sed haec quidem aliis committam, nostrum est quaerere quem locum stirps in stemmate obtineat. iam supra monui vestigia vetustioris memoriae in 𝔅 apparere. ea nunc diligentius scrutemur. constat recensorem 𝔅 multa suo arbitrio omisisse. sed quid dicamus de iis verbis quae olim ex margine vel aliunde in textum codicis archetypi irrepserunt, quorum pleraque 𝔅 recte repudiavit (24, 5; 43, 8; 44, 13; 45, 6-7; 47, 9; 48, 14-15; 50, 10.14; 65, 8, et cf 24, 4; 54, 3)? ubi ℭ aut alii eadem neglexerunt concludendum est facilem fuisse coniecturam quae doctissimo cuique in mentem veniret. sed quid de ceteris? tantane erat sagacitate recensor 𝔅 ut tot vitia ipse inquireret an potius putemus eum ab exemplari quodam monitum esse? quam suspicionem nobis augent verba in 𝔅 incorrupta (velut 10, 9-10; 15, 13; 18, 12; 22, 6; (30, 5); 31, 7; 40, 6; 42, 10-11; 47, 4; 65, 11; 68, 5; 69, 5; 72, 1, et cf 44, 9; 58, 7-8) et praecipue duo membra recte conservata, 59, 5 et 23, 15-16, quae quamquam memor fui quanta sollertia recensor membra nova sua sponte inseruisset tamen sine uncis in textum admittere ausa sum (de 59, 5 cf ℭ!). sed maximi momenti esse arbitror variam lectionem 25, 10, qua 𝔅 argumentum aptius inchoavit quam 𝔄 ubi res admodum diversa attingitur. ex eo quidem quod 𝔅 argumenta convenienter instituere solet non iam colligi potest eum exemplari edoctum fuisse (cf 2, 7; 12, 2-3; 36, 13-14; 50, 5), sed hoc loco accedit quod 𝔅 cum varia illa lectione in Ω conservata conspirat quam vetustissimae memoriae esse ex apparatu fontium elucet (et vid infra p. LXXIX). quod nihilominus 𝔄 in textu retinui, secundum legem ut ita dicam lectionis difficilioris feci et alios locos respiciens velut 21, 3 et 25, 8-9, quos auctorem attingere magis quam explicare videmus. praeter 25, 10 nescio an huc conferendum sit 8, 4 ubi verbis ἰδία ὑπόστασις πατρὸς καὶ ἰδία υἱοῦ καὶ ἰδία πνεύματος ἁγίου antiquitus interpolatis in 𝔅 addita sunt πρόσωπον

γνωριζόμενον · πατρὸς ἰδίᾳ καὶ υἱοῦ ἰδίᾳ καὶ ἰδίᾳ πνεύματος ἁγίου. lectio varia ‘πρόσωπον’ pro ‘ὑπόστασις’ si non eo tempore orta est cum de ipsis definitionibus disceptabatur at certe veterem usum quo altera iuxta alteram proferebatur secuta est (cf ex.gr. apud Lampe s.v. πρόσωπον IX b inde ab ‘in orthodox use’ usque ad finem 1187^{b}inf-1188^{a}). sed hanc lectionem fortasse alius quidam post recensionem 𝔅 factam textui inculcavit (vid infra p. cxxxv de Ioan. Hieros.).

His et similibus (quae infra apud menda archetypi laudantur) admonemur ut veterem memoriam in 𝔅 solo conservatam coniciamus. neque tamen illum fontem unde 𝔅 hausit copiosum fuisse credendum est; neque enim aliter tot corruptelae codicis archetypi a recensore 𝔅 in peius mutatae essent, velut 8, 7.8; 10, 2-3; 11, 8-11; 13, 6-7; 23, 5-6.9-10; 24, 8-9; 25, 9.12; 27, 2-3; 38, 3 bis; 39, 5; 56, 18 sqq; 59, 1-3; 63, 11-12. sed ad propositum. ubinam 𝔅 in stemmate collocemus? at res iam supra praeiudicata est, ubi ex uno eodemque fonte et 𝔅 et stirpem AWΔΘChMosPSDℜ derivavimus. quod si nunc agnoscimus, recensori 𝔅 praeter fontem secundae classis communem alium quendam peculiarem addicere debemus. sin improbemus necesse est codicibus TXY et AWΔΘChMosPSDℜ in unum collectis concedere quae recte praebeat 𝔅 ea in archetypo fuisse, quae recte tradant TXY ea ex fonte quodam remoto fluxisse. atqui exemplaria abolita citius requirerint recensores diligentes quam scribae rudes. igitur stemma hoc modo delineamus (vide p. LXXV).

Ac nunc quidem restat ut quaeramus quem textum recensor 𝔅 acceperit quemque librarius codicis hyparchetypi unde testes nobis noti dependeant. nam in aetatem recensionis 𝔅 non ante inquirere possumus quam libros singulos recensuerimus.

Recensor 𝔅 textum alterius classis paene incorruptum

repperit. confer ea quae mendosa fuisse suspicor: 19, 10-11 pro κατεγέλασεν· οὐ περιουσίᾳ legit 𝔅 κατεγέλασε· νοῦ περιουσίᾳ et ita labore emendationis supersedit; 23, 3 pro εἰς τὰ τέλη legit 𝔅 ἵσταται (λοιπόν?) et inseruit ἐπὶ ut casum genetivum adiungeret; 27, 3 pro βόσκημα τῶν τετραπόδων scripsit βοσκήματα τετραπόδων fortasse quod voces non recte solverat; 39, 5 pro ἔσω legit 𝔅 ἔξω et inseruit ἔνδον ut verba contrarie relata servaret; ib 12 pro ὁ μὲν . . . μὴ περιγενόμενος . . . ὁ δὲ scripsit 𝔅 ὁ μὴ . . . περιγενόμενος . . . ὁ δὲ fortasse quod μὲν in μὴ depravatum erat (cf Ξ in 29, 6 et alios alibi); 50, 11 pro διεχώριζεν ni fallor legit 𝔅 διεχώρησεν et paraphrasin aut ipse composuit aut ex thesauro quodam verborum eruit ut sententiam illustraret; 57, 13-14 post verba τὴν ἀντίδοσιν omissa 𝔅 sententiam mutavit; 63, 1 pro οὐρανοῦ legit 𝔅 ἀνθρώπου (idem S, cf 61, 16 TX) et composuit contraria ἐκείνου τὴν φύσιν et τῆς φύσεως ἡμῶν ut inepta apta faceret; 66, 2 fortasse ἡ in αἱ depravatum erat. de 7, 1 vide p. CXXVIII.

Neque exemplar codicum nostrorum proximum multis mendis foedatum erat. confer 11, 11 εἰκὼν om; 16, 13 δελφὶν ὃς in δελφῖνος depravatum erat, deinde similiter 16, 14 δελφὶς in δελφῖνος mutatum est; 17, 7 ἀφιᾶσιν: ἀφίουσιν; *ib* 7-8 ἐνεχθέντα: ἐνσχεθέντα; 20, 9 fortasse πτηνὸν exciderat et ex margine τὸ πτηνὸν falsum in locum receptum est; ib 11 ἵσταται: ἱστὰ ut vid exempl (ἱστᾷ

ξfQh‘); 26, 13 ἐπιμέμικται: ἐπίμικται ut vid exempl; 28, 11-13 et οὐ om et post ἐνηλλάγη (sic) add μὴ γένοιτο. scil pro οὐ in margine scriptum erat μὴ γένοιτο quod postea in falsum locum receptum est; 33, 6 εἰ ἀνεδέξω: ἐὰν ἐδέξω; 38, 10 ἄτοπον ἂν εἴη τὰ μὲν πετόμενα ἔξω καταβάλλοις ut vid exempl, scil post εἴη exciderat εἰ. ex altero sermone adde ex.gr. 51, 2; 55, 8 (glossam).

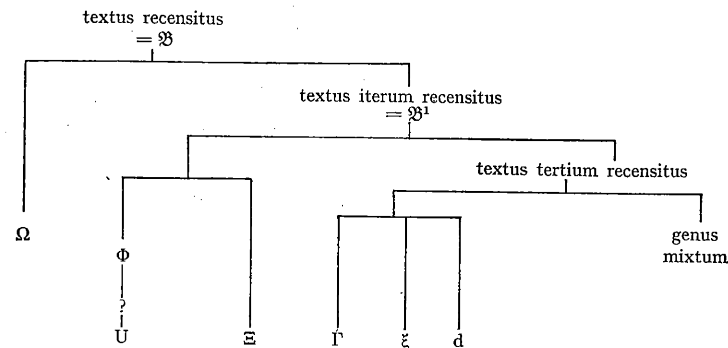
Ex his omnibus quae enumeravi mendis nil de genere seu aetate scriptionis colligi licet nisi quod voces in utroque exemplari nondum recte intervallis distinctae erant.

De testibus

Recensionis 𝔅 testes sunt praecipue hi libri septem

Ω	codex Atheniensis Bibliothecae Nationalis gr. 415 membranaceus	saec X-XI
Ξ	codex Vaticanus gr. 1568 (olim 1507) chartaceus	saec XV
Φ	codex Venetus gr. II 183 coll. 1000 (olim Monasterii S. Michaelis Venetiarum prope Murianum 95) in parte membranaceus	saec XI-XII?
U	codex Vaticanus gr. 1857 chartaceus	saec XIII-XIV?
Γ	codex Romanus Bibliothecae Angelicae gr. 69 (olim B 3.3) chartaceus	saec XIII
ξ	codex Athous Laurae 328 (olim Γ 88) membranaceus	saec XIV
d	codex Parisinus gr. 1277 chartaceus	saec XIII

quorum stemma hac ratione delineandum est

videtur textus in Ω ad arbitrium oratoris cuiusdam transformatus esse, in 𝔅¹ simili modo atque in 𝔅 sed multo rarius tractatus, in fonte communi codicum Γξd generisque mixti arte grammatica diligentissime percensitus.

De codice Ω

Codex Ω, praeter codicem A liber omnium vetustissimus, litteris minusculis in binis columnis magna cum cura scriptus est (cf 146 R, p. 73 sq). continet S. Basilii Homilias in Hex novem, in parte mutilas, (fol 1-84), sermonem De creatione hominis primum (fol 84-94v), initium S. Gregorii De hominis opificio libri (i.e. epistulam introductoriam ad Petrum fratrem PG 44, 125A-128B Mignei), deinde aliquot S. Ioannis Chrysostomi homilias. inscriptus est noster sermo τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως ἐν σχιδαρίω εὑρεθείς λόγος ῑ κύριε εὐλόγησον (et in margine λόγος ῑ), Gregorii liber τῶι ἀδελφῶ δούλω θεοῦ πέτρω ἐπισκόπω γρηγόριος ἐπίσκοπος νύσης. in fol. 96v autem haec verba subscripta sunt τέλος τῶν δεκαλόγων τῆς ἑξαημέρου τοῦ ἁγίου βασιλείου: —

Exemplar codicis Ω litteris uncialibus scriptura continua exaratum fuisse ex multis mendis manifestum est. cf confusionem litterarum A et Λ 17, 10; Є et C 19, 9;

Γ et Τ 25, 14; Τ et Ι 31, 6; Γ et Π 35, 2; et cf 17, 13; 20, 3; 30, 2 et 20, 11; 23, 6-7.13; 24, 13-14; 28, 5.8; 35, 3. codex Ω igitur textum ex aetate transcriptionis a manibus correctorum integrum atque intactum tradidit. vetus ille exemplaris auctor quam multa variaverit atque omiserit ut sententias suo et cogitandi et dicendi modo adaptaret, ex unaquaque apparatus pagina apparebit. ut pauca commemorem cf 6, 6-7; 9, 4-5; 13, 7-8; 18, 7-8; 21, 18; 22, 1; ib 3-4.6-7.8-9; 23, 4; 32, 9; 37, 12. is tamen testis est non contemnendus. nam memoriam notabiliorem retinuit primum in verbis titulo adiectis ἐν σχιδαρίῳ εὑρεθείς deinde in lectionibus rectis, si non in aliis at certe in 30, 5 ἰσάγγελος, postremum in magna illa lectione varia 26, 9-27, 1 de locis qui habitantibus carent. tituli additamentum pro certo non scimus utrum significet sermonem a Basilio praeparatum in libello repertum fuisse, an putandum sit librarium nulli exemplari textus occurrisse nisi mutilo cuidam, cuius folia ex compagine codicis evulsa essent. hoc quidem nostra minus interesset, at illud, si credere fas est, nostrae de indole sermonum sententiae gratissimum adfert testimonium. (de notione vocis σχιδάριον vel σχεδάριον cf locos apud Lampe et Liddell atque Scott s.v. laudatos, imprimis Greg. Nyss. ep. 29 (VIII, 2^2 p. 87, 5) et Epiphan. exp. fid. 25 (GCS 3 p. 526, 5.8 de quo cf Gardthausen II p. 279) et Eustath. ed. Rom. p. 961.21). utcumque res se habet de prisca huius additamenti auctoritate non dubito. nam auctor Ω etiam in titulis ad Chrysostomi homilias compositis praedicavit ubi et quando quaeque orta esset. de 30, 5 ἰσάγγελος vide apparatus criticos et fontes (et infra p. CXXX): cognosces aptissimam hanc notionem esse. quam depravatam ne doctissimi quidem recensores restituere potuerunt. unde concludendum est auctorem antiquissimam memoriam aliquo modo nactum esse. neque aliter sentio de

26, 9-27, 1. argumentum in Ω traditum ei simile est quod Procopius ex Origene ut opinor excerpsit. id etsi ad verba 26, 8-9 οὐκ ἐπειδὴ πάσης οὐκ ἔχομεν τὴν χρῆσιν οὐκ ἔχομεν τὸ κυριεύειν πάσης minus quadret at certe ad explicationem versus Scripturae 'Crescite et multiplicamini' pertinet. cum iam supra p. 22, 1 sqq interpretatio ex Origene derivata inveniatur, non alienum est suspicari hic iterum materiam ex illo sumptam subesse.

De recensione $\mathfrak{B}^1$

Recensio $\mathfrak{B}^1$ hoc modo in primo sermone distinctus est. additae sunt particulae seu coniunctiones 4, 11; 8, 15; 9, 1; 22, 2; 25, 3 et articuli 7, 2; 9, 2; 10, 10.13; 14, 3 (!); ib 11; 16, 13; 25, 3; 29, 7 aliaque verba 8, 7; 9, 3; 39, 10 (et vid infr). omissa sunt verba singula 3, 8 (? ἑαυτῶν); 8, 15; 11, 1; 12, 11; 24, 12 (fort ex err); 36, 14; 37, 1; 39, 10 (fort ex err), transposita sunt 10, 1; 13, 5; 20, 17-21, 1; 29, 4; 37, 14; 38, 14; 39, 15. in grammaticis mutata sunt 9, 1; 16, 11; 21, 9; 26, 9.13; 34, 9; 36, 14; 38, 6.10; 39, 3, sententiae variatae sunt 8, 14; 13, 9-10 (ὥστε τὸ τέλειον); 34, 3; 35, 3-6; 39, 10. quorum pleraque $\mathfrak{B}^1$ studiose fecit haud aliter atque $\mathfrak{B}$ cuius tamen consilio atque diligentia omnino videtur carere. neque ullo modo cum $\mathfrak{B}$ comparari potest si ad voces variatas spectamus, quarum $\mathfrak{B}^1$ perpaucas praebet et eas ex errore magis quam voluntate formatas. inter quas varia lectio 30, 5 τέλειος ita eminet ut eam non recensioni $\mathfrak{B}^1$ sed $\mathfrak{B}$ addicendam esse censeam, eo magis quod talis perfectionis notio cum intentione recensoris $\mathfrak{B}$ optime congruit. sunt tamen alii loci de quibus disputari potest. cum non dubitemus quin $\mathfrak{B}^1$ ipse 37, 3-5 membrum ἀπολείπει τι ἀλώπεκος textui aptissime inseruit (cf $\mathfrak{C}$), quid dicimus de 16, 4? potuitne $\mathfrak{B}^1$ post οὐκ εἶπεν 'Ἀρχέτωσαν τῶν συντρόφων ζῴων ἀλλὰ Τῶν ἰχθύων inculcare

ἄλλη γένεσις αὕτη· χερσαία γάρ· ἄλλη γένεσις τῶν ἰχθύων (sequitur in textu ἔνυδρος γὰρ αὐτῶν ἡ δίαιτα) an omisit Ω propter homoeoteleuton? si non haec membra ad $\mathfrak{B}$ referimus recensorem $\mathfrak{B}^1$ eadem sollertia atque $\mathfrak{B}$ fuisse putandum est. num 30, 1 καὶ — ὁμοίωσιν et 36, 5 καὶ ἁπαλῷ σώματι consulto magis quam casu omisit? ut dicam quod sentio: ego ingenio huius recensoris non multum tribuerim.

$\mathfrak{B}^1$ textum prioris sermonis his locis corruptum invenisse ex correcturis cognoscitur: 8, 14 ἀπαίδευτον ἀμαθεῖς: ἀπαίδευτον ἵνα μάθῃς $\mathfrak{B}^1$; 24, 10 ἔτι $\mathfrak{B}$ = Ω: ἐστὶν $\mathfrak{B}^1$ qui aliter distinxit; 32, 18 sq τὸ ὅλον: τῶν ὅλων $\mathfrak{B}^1$ qui add μή. reliqua detrimenta velut 9, 11 ἐκφεύξεται (ἐπιτεύξεται f) et ex altero sermone 53, 8 τελείοις (recte ξfQ); ib 10 (σχολή recte f); ib 11 ἑβδόμης; ib 13 πολλὴν ὕλην; 55, 13 οἶδε: ὁ δὲ; 56, 8 ἔφεσιν; 57, 11 τότε: τὸ; 67, 3 ποιεῖς, praeterea verborum iacturas textus post recensionem factam passus esse videtur. bis numeravi 22 vel 23 litteras amissas (20, 8; 32, 16-17) bis 35 vel 36 (6, 5-6; 30, 1) semel 14 (35, 12) quibuscum confer in altero sermone et 54, 11; 65, 2.15; 67, 1 et 52,2-3; 64, 1-2 et 48, 6-7; 63, 12.14 sq. qua diversitate fortasse indicatur textum huius recensionis plus semel transcriptum esse priusquam ad testes nostros deveniret. de aetate ipsa ex his mendis nil cognoscitur. sed restat unus locus qui nobis adiumento esse potest. omissa sunt enim in $\mathfrak{B}^1$ verba 30, 6 ἵνα μὴ ὥσπερ εἰκόνες — 31, 3 θαυμάζεις id est simile illud pictoris (cf Cic De nat deor II 87) quem locum teste Nicephoro patriarcha Iconomachi cum aliis locis excerptis in concilio suo anno 815 habito proposuerunt (vid app test). utrum hic locus tum primum contra eos qui imagines verebantur prolatus esset an ex vetustiore florilegio anni 754 collecto repetitus, nondum exploratum est (cf P. Alexander o.c. p. 52 adn. 1), sed hoc persuasum habeo recensorem $\mathfrak{B}^1$ verba

suppressisse consulto, ne adversariis ansam daret neu locum ut ei videretur interpolatum admitteret. si enim in haec verba qualia quidem a Nicephoro referuntur suspiciosus erat, recte fecit, quoniam ea admodum immutata sunt. sed de his rebus vide infra p. CIII sq. nunc ad testes ipsos.

De familia ΞΦ(U)

Ξ Iam supra (p. XLI) de codice Ξ mentionem feci. liber satis nitide scriptus et ornatus est, mendis orthographicis scatet (cf 723R, p. 161-63). continet S. Basilii Homilias in Hex IX versiculis subiunctis (fol 106v) Τῶν ἡμερῶν ἐξ Βασιλείου τοῦ πάνυ, εἴληφεν ἐξήγησις ἐνθαδὶ τέλος, S. Gregorii Nysseni librum De opificio hominis subfixis iambis (fol 193v) καὶ γρηγοριου τοῦ σοφοῦ πέρας φθάνει ἔκφρασις ἀνθρώπου νῦν ἠγλαισμένη (α sscr), sermones De creatione hominis, S. Basilii Homiliam In illud In principio erat Verbum, varia variorum. extant sermones nostri fol 194-208v et 210-222 inclusi, folium 209 (sicut fol 107 al) vacuum est. titulus legitur primi sermonis τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ἀρχιεπισκόπου καὶσσαρείας καπαδοκίας· λόγος περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως. in margine dextro scripsit manus prima λόγος α΄. titulus alterius sermonis non differt nisi in orthographicis. in margine superiore manus prima addidit β̄. scriba codicis ipse interdum errores itacismo ortos correxit, corrector eiusdem aetatis (Ξ^2) idem fecit, sed uterque plurima neglexit. variae lectiones in Ξ perrarae sunt, neque multa desiderantur. textus igitur in hoc libro integrior est quam in cognato eius Φ.

Φ Codex Φ nihil praeter S. Basilii Homilias in Hex IX et sermones De creatione hominis complectitur. erat inter libros sedecim quos Ioannes-Benedictus Mitarellius ex bibliotheca Francisci Barbari Veneti coenobio suo se

acquisisse gloriatur (cf 853R, p. XVII et 470). Franciscus autem Barbarus in fronte libri indicat se codice donatum esse Idibus Januarii MCCCCXXIII a Demetrio Filomathi vicino suo. Mitarellius qui alias adnotationes Barbari studiosissime indagare solet, de Demetrio illo tacet neque hunc librum diligentia sua perscrutatus esse videtur. imaginibus foliorum 83-103 inspectis hoc de sermonibus nostris indicare possum. extat sermo primus cum titulo καὶ εἶπεν ὁ θεός ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατεἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθομοίωσιν (et in marg sup λόγος ῑ ὁμιλία ῑ) in foliis 83-92v binis columnis ductu vetustiore inscriptus, desinit mutilus. sequuntur folia 93-96 vacua, nuper ut videntur asserta, ut numeratio pristina conservaretur. nam Mitarellius aliquod folium versus finem ut ipsius verbis utar desideravit. sermo alter incipit mutilus fol 97, inde textus usque ad finem percurrit integer quidem sed non continenter a prima manu exaratus. nam pro foliis 99, 100, 103 alia quaedam pervetustae membranae a recentiore manu rescriptae suppleta sunt. manum primam, quem Φ appellavi, saeculi XI-XII fuisse arbitror, manum recentiorem, quam φ nuncupavi, saeculo XIV cui Mitarellius totum librum adscribit dare non dubitarem nisi una res obstaret (de qua vide infra p. LXXXIV).

Scriba Φ saepe in orthographicis peccavit. interdum aut ipse aut aequalis quidam textum purgavit; sed plurimos errores manus altera et ipsa ut videtur vetus correxit, quam Φ² nominavi. ea praeter menda grammaticalia paucos locos sua sponte emendavit. propria codicis Φ inveniuntur ex.gr. in 6, 1-2; 10, 12; 18, 2; 23, 4, quae omisit, et 4, 8 (et P); 12, 4; 19, 7 (et PSD); 20, 1; 26, 6; 27, 11; 28, 9, quae variavit. (in unoquoque loco accedit U.) scriba φ textum tamquam ex eodem fonte sibi adscivisset similem tradidit atque Φ. pauca coniecit, propter stilum scilicet, perorationem elaboratam subiun-

xit. eum ab exemplari vetusto pendere fortasse indicat forma litterae β pristina quam φ in 57, 13-14 ἀπολαβεῖν et in 59, 3 ἐμβάλλει imitatus est.

U De codice Veneto descriptum esse puto codicem U, librum nunc madore miserrime confectum, cuius auctor in scribendo tantopere variavit cum litteras modo spatiosius modo densius coniungeret, ut paene desperes aetatem eius explorare posse. in inventario codd mss Vatican 1501-2303 hunc librum saeculo XV addictum invenis. codex continet praeter excerpta brevia et laudationem Basilii ab Amphilochio compositam S. Basilii Homilias in Hex IX (fol 24-94v) deinde (a fol 95) sermones De creatione hominis (quorum alter desinit mutilus fol 108; fol 108v-110v vacua relicta sunt) post S. Gregorii Nysseni De hominis opificio librum mutilum (fol 111-139) postremo homilias Basilii varias. auctor codicis sermones nostros tamquam opus diversum introduxit. nam Basilii homiliis in Hex subscriptionem ornamentumque subiunxit, quibus finem operis indicaret et inscripsit sermonem De creatione hominis primum verbis καὶ εἶπ[εν ὁ] θεὸς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν alterum autem τοῦ αὐτοῦ λόγος β̅ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως nec non in margine superiore fol 104 adnotavit λόγος ᾱ quoniam in eodem folio sermo primus terminatur. (ex eo quod Gregorii opus inscripsit τοῦ αὐτοῦ γρηγορίου νύσης nil concludi potest. neque scimus an Gregorii nomen in fol 94v inferiore ubi unus versus evanuit olim inscriptum esset.) sed rubricator sermones alio modo numeravit. addidit enim supra titulos λόγος δέκατος (fol 95) et λόγος ἑνδέκατος (fol 104).

U non solum in titulo primi sermonis sed etiam in textu ad litteram cum codice Φ congruit. pauca stilo volante depravavit, pauca correxit vel sua sponte variavit: 3, 3 καὶ om U; ib 4 ἑαυτοῖς ΞΦ: ἑαυτοὺς U; 6,9 θεῷ· πῶς μέλλει: οὐρανοῦ τῶ κάλλει U; ib 10 post ποιή-

σωμεν add ἄνθρωπον Φ solus, om U fort quod ultimum verbum in pagina exemplaris neglexit; 8, 4 prudenter om ὑπόστασις U; ib 5 add ἡ ante θεότης U; ib 7 ὁρῶ: θεωρῶ U; ib ταῖς ante τρισὶν ὑποστάσεσι om U; 9, 10 καὶ — πλεῖον: τὸ πλεῖον U; 12, 4 ἀρχοντικὸν U; ib 7 ἂν U; 14, 2 ἐπιθυμείσθωσαν U; 21, 11 φθειρομένης: εἰρημένης U; 24, 7 πλέον U; 27, 5 κτίσαντος: πλαστουργήσαντος U; 28, 3 δεξώμεθα fort ex corr U; 29, 2 διορθοῦμεν U; 35, 11 ποιοῦσαν recte U; 51, 18-20 ἦν ἡμῶν coll U; 53, 1 post αἱρετὰ add ὄντα U. eodem loco textus in U deficit quo in Φ (fol 98v) his verbis δικαιοσύνης εἴσοδος p. 55, 10-11. U cum damnum animadvertisset conclusionem addidit ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι sed nihilominus aliquot folia vacua reliquit nescio qua ratione nisi ex foliis 101 et 102 in codice Φ conservatis spem cepit se partem amissam alibi reperturum esse. si re vera U textum ex Φ sumpsit hoc prius fecit quam folia 93-96 ex Φ perdita foliaque 99, 100, 103 a manu φ suppleta sunt. aut φ non est saeculi XIV ineuntis ut prima specie videtur sed aliquanto recentior aut U saeculo XIII-XIV — id quod maluerim — addicendus est. neque aetas correctoris Φ² certa est, cuius correcturas U nondum legit (cf 8, 4). utcumque res se habet, nil obstat quin U eliminemus ubi Φ integer est, ubi Φ corruptus, supponamus. textus igitur huius memoriae ex tribus fontibus, Φ φ U, nobis colligendus est.

E consensu codicum ΞΦ(U) quem hic ostendere supersedeo apparet exemplar huius familiae commune nonnumquam depravatum sed perquam raro interpolatum fuisse. ab eo plurimum differt exemplar alterius familiae, ut mox videbis.

De familia Γξd fQh

Fons codicum ΓξdfQh detegitur ubicumque codices Γξd cum uno aut duobus aut omnibus generis mixti

testibus congruunt. id saepissime accidit, et facile poteris hunc fontem inspicere, si modo in apparatu critico consensum Γd persequeris, simul et excipies menda eorum propria quae infra enumerabo. auctor fontis textum tanta cura atque diligentia rursus persensuit ut eum una cum W, Θ, PS, D in numero virorum doctorum non possimus non habere. mirum est quam saepe ille διορθότης ut videtur Byzantinus in textu iterum atque iterum recensito offenderit, quam multa putaverit emendenda, pleraque minutiora. ut pauca exempla commemorem, confer quae studiose omisit 24, 5; 54, 9; 57, 14; 64, 8, quae variavit 3, 9 et 9, 4; 5, 15; 16, 16; 46, 8-10; 47, 11; 54, 2-5; 55, 1; 56, 10; 59, 1-3.9.14; 60, 15-16; 62, 12-14; 67, 13; 68, 14, quae variata propter genuina inseruit 36, 3-4 (Γξd); 42, 9; 50, 5 (? ὡς εἰς ΓξfQ); 63, 3(?), quae suo modo restituit 16, 7-8; 26, 1; 34, 6-7; 35, 7-8; 38, 10; 45, 5; 48, 11; 57, 12; 63, 12-14. ubi ordo verborum turbatus est aut verba commutata vel ex errore omissa sunt, velut 5, 12; 10, 6; 29, 6; 54, 10 et 6, 16; 19, 14; 27, 13-14; 28, 2; 32, 10-11, non recensorem accuso sed alios librarios seu prioris seu posterioris aetatis. corruptelae recentiores sunt 34, 11 ὁμοία (recte fh): ʼμία Γ μία ξQ μία ἐστὶ d; 65, 15 πραγματεῖα (recte ξfh): πραγματεῖ ὦ Γ Vat 1912 πράγμα scr et spat 5 litt reliqu Q ἐφʼ ὦ d. quarum ex altera nescio an concludendum sit exemplar litteris minusculis esse exaratum.

Codices Γξd et codices fQh ad diversa exemplaria proxima reducendi sunt, quorum alterum ab altero in ultima sermonum parte inde a p. 54, ubi fQh a studio miscendi desistunt, clarius distinguitur. ibi Γξd communicant haec: 59, 16 οὐκέτι: οὐκ ἔστι Γξd; 63, 10 φέροντα: φέροντι Γξd; 69, 1 οὐχ om Γd et ξ ut vid prius, postea scr οὐχ ὁρᾶ in ras quatt litt; 70, 4 ἄνωθεν: ἄποθεν Γξ ἀπαθὲς d ex coniectura. fortasse addenda sunt 55,

5-6 τῆς αἰχμαλωσίας ξ de Γd vid app; 65, 5-6 ἀνδρείαν τοῦ: ἀνδρείαν Γξ ἀνδρείου d, quibus locis exemplar commune correcturas praebuisse videtur (cf 8, 5 οὐ om Γξ sscr ξΓ² scr οἱ d). ex his mendis existimandum est de ceteris lectionibus quas nemo praeter Γξd praebet, quarum tamen maiorem partem ad exemplar totius familiae referendam puto. confer ipse: 3, 4 (ποιῆται ξ); ib 5 ἄλλους ὁρῶν; 4, 4.5.12; 5, 11 add καὶ; 6, 13; 7, 3.10; 8, 5; 11, 9 ῥήματα; 15, 12; 17, 2 bis; 18, 13 add ὤν et om ὥστε — ζῴων; ib 14 bis; ib 15 ὥστε μὴ; 19, 2 om τὸ; 22, 10; 24, 3; 25, 10-11 (διελευσμένος scil minusc litt mut); ib 11-12 (ξ = d τὴν ἐξουσίαν fQ); ib 12 ὑμῖν; 26, 8 (κυρίους ξ sed ου fort in ras scr); 27, 5 (ξ = Γ); 39, 9 (ξ = Γ); 41, 10 εἰ; ib 12; 42, 9 γενόμενα; 47, 7 ἔτι; 50, 2.12 add ἦν post γὰρ alt; 52, 3-6 τοῦ βίου ἀπολ. coll; ib 11 (ἰσχυροτέρων ξ recte sed χυρ ex corr); 53, 10 λέγειν ἐνὸν ξ = Γ. exemplar codicum fQh in eum locum differam, ubi de genere mixto agam. hic descripto codicum Γξd sequatur.

Γ Codex Γ Angelicus (de quo cf 743R, p. 120 sq) continet S. Basilii Homilias in Hex IX (fol 1-57v) deinde sermones De creatione hominis (fol 57v-65 et 65-72). titulus primus est τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς alter τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς λόγος β^{ος}. post sequitur S. Gregorii Nysseni liber De hominis opificio denique duo S. Io. Damasceni opera. manus nitida codicem exaravit et litteris rubricatis ornamentisque decoravit. lemmata quoque quae in textu occurrunt minio depicta sunt. scriba litteras consonantes σ et ρ interdum duplicavit, iota littera bis adscripta exemplar suum vetustius fuisse patefecit. unde textum fideliter deprompsit cum praeter errores velut 6, 11; 32, 4; 47, 8; 57, 3; 62, 5.6; 63, 1.8.9; 67, 3; 68, 13 paucas lectiones variatas induceret, 7, 12; 10, 10; 12, 11; 16, 2; 21, 5 bis; 34, 6-7 (add τὴν); 46, 12; 60, 5 (et O!); 70, 3.8. compluribus locis litteras erasit novasque

inscripsit, sed nihil aliud curavit nisi errores corrigendos. neque multa correxit manus altera quam Γ² nominavi.

Vat. 1912 Gemellus codicis Angelici est codex Vaticanus gr. 1912 membranaceus ex variis codicibus diversae aetatis conflatus. extat ultima pars alterius sermonis De creatione hominis inde a verbis ὡς ἐκ προσώπου (cf p. 56, 13) usque ad finem in foliis 134-137v, quae olim 142-145v numerata erant, a manu saeculi XIII nitide exarata. praecedit nunc S. Gregorii Nysseni liber De hominis opificio ab eadem manu scriptus, qui multis foliis amissis misere mutilatus desinit in folio 133v verbis τὸ μηδὲ τοῦτο τῆς θείας (cf PG 44 col 225 B 2 Mignei). Vat 1912 et Γ semper fere inter se congruunt sed neque Vat 1912 de Γ descriptus est, ut propriis codicis Γ supra enumeratis probatur, neque Angelicus apographon est Vaticani qui solus 56, 18 add τοῦ ante λαμεχ; ib 18 sqq pro κυρίου scr θεοῦ; 59, 16 non add ἢ; 60, 11-15 pro ἐπεισελθοῦσα scr ἐπεισελθούσης; 63, 11 πλήθει in πληθετοτ vel sim deprav; 64, 11 non add λαβὼν (cum ξ et f). iam vides cur codicem Vaticanum eliminandum putaverim.

d Codex d Parisinus inter miscellanea exhibet tria opera in Hexaemeron scripta secundum ordinem nobis iam notissimum, S. Basilii Homilias novem, sermones De creatione hominis (fol 46-54v), S. Gregorii Nysseni librum De hominis opificio, (cf 58 R, t. I p. 284-285). librarius d sermones nostros eisdem titulis atque Γ inscripsit, sed ad primum titulum in margine addidit ὁμιλία[(quae secuta erat numeri nota, in imagine non legi). textum exaravit litteris minutis crebrisque compendiis. eum exemplar non multo antiquius inspexisse ex mendis 10, 4; 11, 6; 53, 8 et 56, 10; 55, 10 et 63, 2 verisimile est. ut haec ita alia verba propter nimiam scribendi celeritatem pessumdedit aut omisit. sed nonnulla consulto variavit, ex.gr. omisit 14, 8; 21, 10 et 27, 5 (με)

dictionis causa, 23, 9-10 et 38, 2-3 quod corruptelas sensit, 35, 10-36, 1 fortasse ne furtum matronae nimis laudaretur. complura Scripturae lemmata complevit, addidit alia verba imprimis articulos (an solus recte 59, 6?), mutavit ordinem verborum 13, 2 et 20, 16; 17, 5 (δὲ) et 68, 7-8. ubicumque varias lectiones intulit eum ab origine memoriae longius discessisse manifestum est. prorsus et ille se praestat recensorem.

ξ Codex ξ aeque ac Γ et d complectitur S. Basilii Homilias in Hex IX (fol 1-55r, fol 55v vacuum est), sermones De creatione hominis (fol 56-67), S. Gregorii Nysseni librum De hominis opificio (inde a fol 67). alia sequuntur (cf 195 R, p. 45). tituli sermonum nostrorum iidem in ξ atque in Γd leguntur sed super verba περὶ τῆς τοῦ primae inscriptionis corrector aequalis addidit ἁγίου βασιλείου et manus tertia recentior in margine superiore decem circiter litteras rudi calamo scripsit quarum priores β βασι legi possunt. eadem manus in margine fol 55v exaravit καὶ ὁ κύριος ἡμῶν. scriba codicis textum pulchris litteris minutissimis diligenter reddidit et in scribendo emendavit rasuris adhibitis. corrector si omnino alter fuit textum iterum percurrit ut verba omissa in margine adiceret. ξ ut in titulis ita in textu semper fere cum Γd consentit, ubi discrepat partim suum ingenium partim exemplar sequi videtur cuius correcturas fortasse diligentius quam cognati sui comprehendit. cf 2, 2 ξ = ΩΞΦ; 10, 3 ἐκπίπτον ξ = 𝔄 -πίπτ- in ras scr vid; 12, 13-14 οὐ διαλέγει ξ = Ξ; 17, 14 ἀλώσιμον ξ = 𝔄 ex ἀναλώσιμον corr; 20, 3-4 καλάμοις καλάμους coll ξ = T, -ου- fort ex corr; 22, 1 αὐξάνη recte ξ = TXS; 26, 8 vid p. LXXXVI; 27, 12 ἀπόδειξις ξ = 𝔄; 46, 2 add τῆς ξ = TX; ib 8-10 αὐξάνεσθε recte ξ = U; 52, 11 vid p. cit.; 64, 11 non add λαβὼν ξ = f et 𝔄; 65, 15 et 69, 1 vid p. LXXXV; 70, 5 προέβαλλε ex -βαλε corr; 72, 4 παρέχῃ ξ = φ. prudenter coniecit 12, 7: ubi σαρκὶ in 𝔅[1] omissum

est, ξ pro θηρίου (alt) scripsit θηρίῳ ut dativum casum adiungeret; 41, 10 pro αὐτῷ scripsit αὐτοῦ quoniam μιμνήσκῃ pro ἐγνώσθης invenerat. propriae codicis ξ lectiones paucae et leves sunt velut 4, 9 ἡμῶν: ὑμῶν ξ; 26, 5 ἐπληρώσαμεν: ἐπληρώσατε ξ; 36, 2 ἑαυτῆς τὴν: τὴν αὐτῆς ξ. testis fidelis certe utilior quam d est ad fontem demonstrandum. quod tamen d in apparatum criticum accepi, eo consilio feci ut in textu 𝔅 describendo quam plurima transformationis momenta exponam.

ed. Constant. 1807 Codicem ξ fortasse cognovit Gregorius archiepiscopus saeculi XIX cum Athoum montem visitans a monachis S. Basilii Homilias in Hexaemeron recitari audivit. qua lectione ille tantopere delectatus est ut homilias in neograecum sermonem verteret. quamquam plurima simpliciora reddidit, tamen exemplar eius librum familiae 𝔅[1] fuisse elucet. atque congruunt tituli sermonum περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς cum codice ξ sed differt enumeratio, ὁμιλία ι et ια. archiepiscopus anno 1807 interpretationem suam 'ἐν τῷ τοῦ πατριαρχείου κωνσταντινουπόλεως τυπογραφείῳ' prelo submisit.

De genere mixto

In omni sermonum nostrorum memoria quamvis longe lateque diffusa non multi sunt codices contaminati. iam mentionem feci de S vel eius cognato unde Π et MLK et ML lectiones varias sibi adsciverunt, commemoravimus etiam Mos qui ex 𝔅 pauca accepit et D qui scholium eiusdem originis in margine exaravit. quibus accedet infra J, accedet MLK qui initio primi sermonis recensionem 𝔈 tantopere spoliavit ut pro teste recensionis 𝔑 per complures paginas haberi non possit. denique novimus Ξ primum memoriae 𝔅 post codici Θ adhaerentem. ab iis differt hoc genus mixtum peculiaris indolis.

Testes sunt praecipui

Q	codex Lesbicus Mytilenensis Monasterii S. Ioannis 6 membranaceus	saeculi XII
f	codex Parisinus graecus 956 chartaceus	saeculi XIV
h	codex Monacensis graecus 570 chartaceus	saeculi XIV

accedunt

Buc	codex Bucurestensis Academiae Romanae graecus 559 chartaceus	saeculi XV
O	codex Parisinus graecus 968 chartaceus	saeculi XV

qui libri duo aut ex h ipso aut ex eius gemello derivati praeter proprias coniecturas nil fere conferunt.

Q et f et h eosdem duos fontes miscuerunt quorum unum iam supra (p. XLIV sq) ad familiam ChMoshQf rettuli et nunc siglo α significo, alterum modo (p. LXXXV) ad familiam ΓξdfQh constituendam adhibui et hic compendio β laudo. quos fontes Q et f et h alius aliter tractabant. nam f cum fonte β saepissime congruit, pauca ex fonte α admiscuit, Q qui primam partem ex α hausit postea lectiones ex β magis magisque accepit, in h autem memoria fontis α plurimum praevaluit. sed in ultima parte alterius sermonis omnes tres testes fontem α omnino destituerunt quo factum est ut Q inde a p. 53, 3, h inde a p. 54, 3 fontem β tam fideliter quam f quin etiam fidelius sequeretur. fontem igitur codicibus ChMos cognatum (i.e. α) h optime testificatur qui neque multum ex suo affert et lectiones alterius fontis ita admiscere solet ut plerasque facile separare possis. neque Q spernendus est ubi primo fonti adhaeret. codex f quamquam raro vestigia huius fontis specialia praebet tamen neque

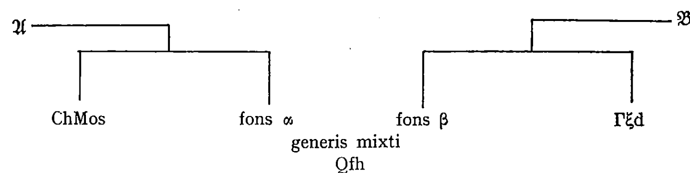
cum TXY neque cum PSD contra AWΔΘChMos conspirat. fons autem β codicibus Γξd familiaris, qui titulum περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς cum illis communicat et clare in ultima alterius sermonis parte apparet, antea plerumque ab f interdum ab Q perraro ab h repraesentatur. secundum hanc rationem familias supra constitui, haud aliter hoc loco fontes proprios erutura sum.

Cognoscitur fons α his locis: 3, 7 ἕκαστον ἡμῶν αἴτιον coll ChMos cum plerisque: ἕκαστον αἴτιον ἡμῶν coll h (αἴτιον ἕκ. ἡμ. prius sed corr) Qf 5, 4 ἐξεῦρον recte h (ο in ras scr vid) Qf et PΩ: ἐξευρεῖν ChMos cett; 12, 8 προσβαλλομένη ChMos cum plerisque ex 𝔄: συγκρινομένη 𝔅 παραβαλομένη hQ (-βαλλ-) f; 20, 3 ἀδολέσχην f al: ἀδολεσχεῖν ChMos al ἀδολεσχοῦντα hQ et PSD; 35, 6 φύσει recte hQ al: φύσιν ChMos (sed corr) al, f var cum 𝔅; ib 7-8 μιμήσασθαι δύναται ἄνθρωπος Ch al: δύναται μιμ. ἄνθρ. Mos μιμ. ἄνθρ. δύναται hQ et T, f var cum fonte β; 44, 4 ὑποστάσεως ἡμῖν coll 𝔄 ἡμῖν ὑποστάσεως coll hf ἡμῶν ὑποστάσεως Q cum 𝔅^1; 51, 6 τοιαῦτα recte hQ al: τοιαύτη ChMos al, f var cum 𝔅^1; 52, 2 ἐξεπέσαμεν ChMos al f𝔅^1: ἐξεπέσομεν hQ al. nescio an addendum sit 28, 8-9 διὰ τί — ὁμοίωσιν om hQ et Y cf ΞΦ.

Cognoscitur fons β his locis: 11, 4 add πρὸς ante τὸ ἐρυθρότερον h'Q; 17, 5 ἀπήρτηνται h cum fonte α et 𝔄𝔅 ἀπαρτῶντες fQ; ib 12 add καὶ ante πελάγη fQ; ib 13 post ἔχον add τὸ κῆτος fQ (cf D); 23, 13 add τῆς αὐζήσεως ante τῆς ἡλικίας fQ scil ex 12 falso; 24, 10 ἡ σὰρξ ἔτι 𝔄: ἔτι ἡ σάρξ ἐστιν Ω ἐστὶν ἡ σὰρξ· ἔστι 𝔅^1 ἐστὶν ἡ σὰρξ fQh; 25, 11-12 τῇ ἐξουσίᾳ 𝔄ΩΞΦ: ἐξουσία Γ ἐξουσίαν dξ (-αν fort in ras scr) τὴν ἐξουσίαν fQh; 61, 15 post εἶπε add με 𝔅^1 add μοι fQh; 63, 12-14 in var 𝔅^1 φοροῦντας φ φορούντων Γξdf φοροῦντα Qh; 64, 3 οἷς πάντες προσαγορεύουσιν αὐτῷ Γξd οἷς π. πρ. αὐτὸν fQh.

E quibus constat exemplaria non multis coniecturis aut correcturis praedita fuisse priusquam in manus con-

taminatorum devenirent. ea iterum liceat in stemmate inclusa ante oculos ponere

fontibus sic perspectis nunc diligentius in codicum indoles inquiramus.

f Codex f olim Cardinalis Ridolfi gr. 45 nunc Parisinus (de quo vide 58 R, t. I p. 184, D. Amand op. p. CXXI cit. p. 9) litteris minutis nitidisque exaratus est et mirum in modum ab eodem scriba qui etiam codicem h Monacensem exegit. liber continet S. Basilii Homilias in Hex IX, sermones De creatione hominis, S. Gregorii Nysseni tractatum De hominis opificio, alia Basilii opera. sermo noster primus fol 73 sub versu nunc eraso qui olim nomen auctoris praebuisse videtur incipit hoc modo cinnabari inscriptus περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, sermo alter habet titulum similem τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. explicit fol 90v.

Auctor f textum maxima prudentia constituit. nam ad fontem α non recurrit ut textum amplificaret sed emendaret. plerumque singula verba decerpsit permutavitque ex.gr. 8, 14 ἀμαθεῖς περὶ θεοῦ ὑπολήψεις; 19, 5 ἀναπνοήν; 26, 13 ἐπιμέμικται; 27, 14 μή f et h cum 𝔄: τί οὖν 𝔅 τί οὖν μή Q; 45, 8 πῶς; 52, 9 μετέχειν; 53, 10 εἴ τῷ σχολή. fonte α admonitus etiam nonnulla secrevit velut 2, 6 non habet φυτῶν post γῇ; 8, 5 non habet πρόσωπον — ἰδία υἱοῦ; 44, 6 non habet συνέτισον — σου. tres partes maiores ex fonte α hausit 11, 9-11 πρὶν — εἰκών; 17, 1-4 πῶς — κητῶν (sed post ἄρχεις add τῇ ἐπινοίᾳ); 18, 13-15 φορητὸν-λέοντος (vid app de𝔄). compluribus locis fontem

β transcendens integriorem recensionis seu 𝔅 seu $\mathfrak{B}^1$ memoriam attigit, cf 16, 1 τοῦ θεοῦ ἡ εἰκών f cum ΩΞΦ, h = 𝔄, Q = Γξd; 29, 2-3 ἐκ γὰρ τῆς f cum ΩΞΦ, h = 𝔄, Q = Γξd; 36, 14 sq in var 𝔅 τρέφεις f cum ΩΞU, h = 𝔄, Q = Γξd; 45, 5 παρεδήλωσεν f cum U, h = 𝔄, Q = Γξd; 47, 7 ἀπέστη Qh = 𝔄: ἔστη f cf U ἔτι Γξd, sed f add αὐξούμενος cum Γξd add αὐξανόμενος U; 50, 12 γὰρ ἐπιτήδευσις ἦν f cum Φ, h = 𝔄, Q = Γξd; 52, 3-6 in var $\mathfrak{B}^1$ ἀπολαύσεις τοῦ βίου f cum Φ, Qh = 𝔄; 53, 10 vide p. CXXXI; 55, 1 ἐξῆν f recte, Qh = Γξd; 59, 14 nil add f post θεός, Qh = Γξ; 60, 15-16 ὅταν ἀκούσῃς f recte, Qh = Γξd; 63, 10 πολυτιμήτων f cum φ, Qh recte; 71, 3 περιτείνεις f cf φ, h = Γξd (Q deest). postremo auctor huic mixturae coniecturas proprias intulit velut 2, 7 post γενέσεως add καὶ ἀποσκευῆς 𝔅 add καὶ κατασκευῆς f cf titulum; 9, 11 ἐφίξεται 𝔄ΩQh: ἐκφεύξεται $\mathfrak{B}^1$ ἐπιτεύξεται f; 12, 13-14 διὰ τί οὐ λέγει Qh cum fonte α recte: οὐ διαλέγεται f; 18, 12 vide p. CXXXII; 63, 8 post τινα add τῶν ἐπὶ ἀξιώμασιν ἐφ' ἑαυτῷ $\mathfrak{B}^1$Qh add τῶν ἐν ἀξ. ἐφ' ἑαυτῷ f; 67, 2 βλέπει (vid $\mathfrak{B}^1$) om f solus (Q deest).

Q Codex Q Lesbicus characteris rotundis pulcherrime scriptus et pretiosis ornamentis decoratus est. liber ab A. I. Papadoulos-Kerameus diligenter ut credo descriptus est (508 R, p. 147). quam descriptionem Wernerus Jaeger nescio qua ratione vituperandam habuit (vol II^2 p. XXVII sq) nisi quod numeratio et amissione foliorum turbata est neque ex imaginibus restitui potest. inspexi folia luce depicta viginti et unum (hoc ultimum in parte antica tantum) quibus extrema verba S. Basilii operis in Hex et sermones De creatione hominis usque ad p. 66, 2 παρα[τηρήσεις] includuntur. manus recentior quae unicuique parti huius codicis numerum foliorum adnotavit ad primum sermonem scripsit φυλλ ιβ ad alterum φυλλ θ. ex eo concludo sermonem alterum in codice mutilum desinere verbis

circiter ἡδονῆς ἀπόλαυσις (= p. 66, 15). pro certo scio S. Gregorii Nysseni tractatum De hominis opificio post nostros sermones extare; utrum initio mutilus an integer sit, nescio. titulus primi sermonis nostri legitur τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν γρηγορίου ἐπισκόπου νύσσης, ὁμιλία περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. ab eadem ut videtur manu in margine A littera capitalis ductu qui dicitur Cyrilli adiecta est, cui litterae manus recentior (?) superscripsit η ut πρώτη legeretur. alter sermo titulum τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, ὁμιλία δευτέρα prae se fert.

Auctor Q qui primo exemplar α amplexus est inde ab 10,10 exemplari β tantopere delectabatur ut textum suum ex eo amplificare constitueret. paulo post, inde ab 15, 12, hunc novum fontem etiam libentius sequebatur. tamen priorem fontem non repudiavit sed nonnulla verba inde decerpsit nec non membra integra velut 36, 2-8 (ἁγνείας iterum ex β sumpsit); ib 12-13; 39, 1-4 et 6-7. facile cognoscitur eum ubicumque de lectionibus alterius fontis dubitaret vel aliquid desideraret ab altero fonte auxilium petivisse. exempli gratia 51, 8 sqq ad litteras subiciam.

ἀλλ' οἵα μέλλει εἶναι μετὰ ταῦτα ἡ ἀποκατάστασις, τοιαύτη ἦν ἡ πρώτη γένεσις. || ἐπανέρχεται δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τὴν πάλαι αὐτοῦ κατάστασιν, *τῆς πονηρίας ἀφέμενος. τὴν πολυμέριμνον ταύτην || τοῦ βίου διαγωγὴν· καὶ τὴν πρὸς τὰ βιωτικὰ προσπάθειαν καὶ δουλείαν *ἀποθέμενος, ἐπὶ τὸν ἐν παραδείσῳ ὑποστρέφει βίον. || ἐκεῖνον τὸν ἀδούλωτον τοῖς πάθεσι τῆς σαρκός· τὸν ἐλεύθερον· τὸν τῷ θεῷ συνόμιλον· τὸν ἀγγέλοις ὁμοδίαιτον. ταῦτα τοίνυν εἴρηται ἡμῖν, οὐκ ἐπειδὴ ἀποκλείειν θέλομεν τῆς δεδομένης ὑμῖν (sscr η m pr) παρὰ θεοῦ χρήσεως τῶν βρωμάτων· ἀλλ' ἵνα τὸν παρελθόντα μακαρίσωμεν χρόνον. οἵα ἦν ἡ ζωή· ὅπως ἀπροσδεής· πῶς ὀλίγων ἐδέοντο πρὸς τὴν τοῦ βίου διαγωγὴν οἱ ἄνθρωποι· || ὅπως ἄλυπος ἡμῖν ἦν ἡ ζωὴ καὶ ἄμοχθος· καὶ πῶς τὰ νῦν στενάζοντες ταλανίζομεν τὴν πολύυλον καὶ πολυμέριμνον ταύτην ζωήν. πῶς τῷ ποικίλῳ τῆς διαίτης, ἡ τῆς ἁμαρτίας εἴσοδος συνεισῆλθεν. ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἀληθινῆς τροφῆς τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐξεπέσομεν ||, νενοθευμένας τροφὰς ἑαυτοῖς ἐπενοήσαμεν. καὶ ἐπειδὴ οὐκέτι βλέπομεν (κτλ. duplici virgula transitus significavi, asterisco autem lectiones proprias).

ecce quae facta sunt: ubi β 51, 3-9 καὶ οἷα — γένεσις omisit, Q fideliter secutus est α. in 11 scripsit τῆς πονηρίας solus (et D). iam magis placuit lectio τοῦ βίου διαγωγὴν in β quam ζωὴν in α. itaque Q ταύτην τοῦ βίου διαγωγὴν composuit. item ex β sumpsit 12 πρὸς τὰ βιωτικὰ προσπάθειαν καὶ δουλείαν quo vis orationis augeretur, solus omisit ταῦτα πάντα et 13 τῷ ante παραδείσῳ omisit cum f. deinde Q iterum se vertit ad α cui adhaeret usque ad 20 ἄνθρωποι ubi ea quae β addidit ὅπως ἄλυπος — ταύτην ζωήν accipit. nunc igitur apud β manet usque ad 52, 2, sed verba νενοθευμένας — ἐπενοήσαμεν in β omissa Q ex α describit. et consequenter in describendo α perseverat usque ad 11 ubi εἰς ἀπόλαυσιν displicet. qua de causa Q cum β illa verba omittit. et pergit una cum β usque ad 18 ἀποπεμψώμεθα. deinde ad α revertitur fortasse abhorrens ab iis quae β 53, 2 adiecit. contaminationem huiusmodi usque ad p. 53 quaevis pagina docet. praeter ea quae conflavit auctor Q pauca ex suo intulit velut 16, 4 pro ἔνυδρος scripsit οὐ χερσαία ut lectionem ex β acceptam aptius connecteret; 20, 7 post ὀρνέου add τηρήσας β add τηρήσαντα Q; 42, 9 in var 𝔅 μόνῳ: θεοῦ Q; 45, 6 post γῆς add καὶ ἔπλασε ταῖς ἰδίαις χερσὶν Q; 53, 10 vide p. CXXXI λογιζέσθω Q coniectura optima: 56, 18 sqq in var $\mathfrak{B}^{1}$ οὖν: τοίνυν Q; 61, 7 in var $\mathfrak{B}^{1}$ οὐδενείας: ἀσθενείας Q. quam cautus scriba fuerit iam supra p. LXXXV ex 34, 11 et 65, 15 intellexisti, adde 10, 2-3 ubi Q corruptelam suspicatus verba ἀναφὲς (vel potius ἁφαῖς cum ChMos) — κατάληψιν omisit spatio relicto. sed interdum dormivit, ex.gr. 48, 16-17 omisit totum lemma quo novum argumentum introducitur; 56, 17 pro καὶν scripsit πέτρου.

h Codex h maxima ex parte ab eodem scriba quo codex f exaratus et titulis initialibusque litteris miniatis simili modo ornatus est. Parisinum ex imaginibus tantum foliorum 72v-90 novi, sed Monacensem ipsum oculis

inspexi atque perscrutata sum. is anno 1806 Monacum devenit ex bibliotheca Augustana Vindelica (cf 622R, p. 440-444), cuius librarii haec opera in libro fuisse docent quae nunc quoque in eo inveniuntur: Basilii Homilias in Hex XI (scilicet sermones nostri tamquam ultimae Basilii homiliae numerantur), Gregorii Nysseni librum De opificio hominis, Basilii homilias diversas. confer praeter recentiores catalogum anni 1595, cuius in pagina 13 sq David Hoeschel codicem sub numeri nota XVII laudat. apud Hieronymum autem Wolf qui anno 1575 primum catalogum composuit sub numeri nota 29 alia descriptio legitur: 'Basilii liber de opificio 6 dierum qui vix legi potest. Gregorii Nysseni de homine'. tamen verisimillimum est codicem h iam ex anno 1544 in bibliotheca Augustana extitisse, quo tempore magistratus rei publicae Augustanae Vindelicae, ut erant aemuli civitatis Venetiarum, complures libros Graecos manuscriptos ab Antonio Eparcho episcopo Corcyrensi acquiri iusserunt (cf praeter catalogos citatos Richard Schmidbauer, Die Augsburger Stadtbibliothekare.. Aug. Vind. 1963 p. 13 et 25). cum constet exulem illum nobilem pluribus emptoribus pretiosa sua venalia proposuisse suspicor etiam Cardinalem Ridolfium collectorem codicum studiosissimum ab eo libros emisse, inter quos fuerit codex f. hac igitur ratione et Monacensem et Parisinum ad eundem possessorem Graecum saeculi XV referendum arbitror.

Codex h madore affectus textum compluribus locis non bene conservavit. bibliopegus saeculi ni fallor XVI aliquot folia aut ipse commutavit aut commutata repperit. quod enim nunc inter fol 8 et 10 inculcatum folium nonum numeratur, id olim primum fuit et praeter titulum Basilii operis in Hex miniatum adnotationes duorum virorum Graecorum prae se tulit. quarum inscriptionum vestigia tantum supersunt. praeterea folia 171-271 quibus Basilii homiliae diversae continentur prius numerorum notis 108-208 distincta erant. sed eadem manus quae primam numerationem inscripserat mutato consilio alteram adiecit quo ordo operum ut puto genuinus redderetur. Basilii homilia in Hex nona desinit integra in folio 89r medio; reliquae huius folii partes vacuae sunt relictae. incipit folium 90 verbis τοῦ καθ' ὁμοίωσιν, scilicet ultima Basilii homiliae nonae pars (inde a PG 29, 208 A 14 Mignei) hic iterum exarata est. partes igitur huius codicis singulae separatim non altera secundum alteram descriptae esse videntur. verba Basilii desinunt in medio folio 90. sequitur primus De creatione hominis sermo titulo τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου νύσσης λόγος περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς instructus, subsequitur alter in folio 98v sub inscriptione τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς λόγος [... (numeri nota corrupt). is desinit in calce folii 106v ubi David Hoeschel subscripsit: 'nota hic demum finiri τὰ τοῦ βασιλείου τοῦ μεγάλου DΓ' folium 107 totum et superior pars folii 108r scriptura vacat. deinde Gregorii opus incipit (scil τοῦ ἐν ἁγ. π. ἡ. γρηγορίου ἀρχ. νύσσης etc.).

Codicem h exceptis foliis 169v-170v et 252-271 ab uno eodemque scriba qui quidem ductu variare soleret exaratum esse puto. is cum sermones nostros describeret primum vetustius scribendi genus rigido stilo imitabatur, id quod semper fecit in Parisino, post (inde a fol 101v) suo mori indulgens magis magisque manum laxabat. de manu autem correctoris dubito utrum eiusdem scribae esse dicam an alterius. itaque eam h' appellavi. auctor h quamquam in textu componendo similiter atque Q a fonte α initium fecit neque quicquam ex altero fonte hausit quod non Q quoque sibi inde adscisceret uno loco excepto, tamen in ipsa miscendi ratione non tam auctori Q quam auctori f cognatus est. differt autem ab

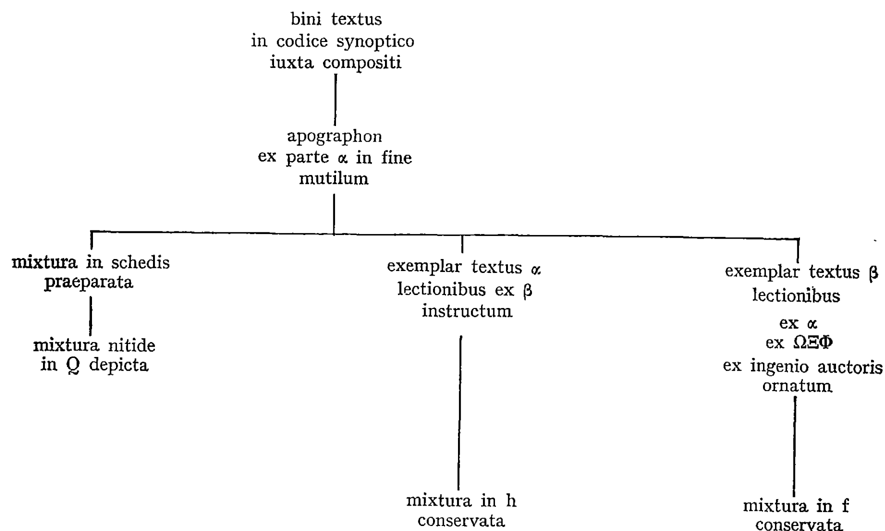
f quod maiores plerumque et continuas partes ab altero fonte transtulit et rarissime ipse coniecit. scriba h ab initio usque ad p. 16, 11 textum fontis α solum descripsit deinde textum mixtum praebuit postremo fontem β secutus est. perfecto autem opere sive ipse quem neglegentiae puderet sive corrector eodem exemplari inspecto eadem miscendi ratione usus inde ab 10, 9 verbis pristinis deletis lectiones fontis β adscribere coepit ut in hac quoque parte mixturam fontium similem ei quae sequitur redderet. post 16, 11 corrector labore desistens nil attulit praeter 20, 11 (ἵσταται h ἱστᾶ ut vid h') ; ib 13 (θηρᾶ τὰ h ται sscr h') ; 27, 2 βελτίων delevit h' 36, 1 (ἐποίει alt sscr h') ; ib 13 (παντὸς θηρίου ἄρχεις h in marg scr γρ et εἰ οὖν—ἐρεῖ τις secundum fontem β h'). nota bene ultimae adscriptioni eum γρ adiecisse quo signo antea nullam distinxit. hanc autem lectionem neque Q ex fonte β decerpsit neque BucO acceperunt (vide infra). partes maiores quas h (h') ex fonte β sumpsit hae sunt: 10, 9-11, 3 φθειρομένου — μάχῃ; 13, 9-13 ὥστε — περιουσίαν; 14, 4-9 εὐθὺς — γεγραμμένην; 15, 19-16, 1 ὥστε — εἰκών; 24, 3-14 ὅσον — ἑβδομάδα; 25, 5-26, 3 καὶ τὸ λαληθὲν τότε — ἀοικήτου; 27, 1-6 οὕτω τοίνυν — καὶ ἀρχέτωσαν; 29, 7-30, 3 ποιήσωμεν — ἐδεξάμεθα; 35, 3-4 οὐδὲ τοῦτο — καρτερίαις; 38, 1-10 βρυχήματος — ἐκρίθης; 43, 12-44, 5 ἐνταῦθα—λέγει; 46, 1-3 τοῦ θεοῦ—εἰρημένων; 50, 9-13 περιεσκόπουν — διεσπάραττεν. in iis transmittendis h (h') tamen saepius ad primum fontem recurrit. singula quae inmiscuit praetereo. quae propria intulit subiungo codicibus cognatis Buc et O adhibitis. 17, 13 vid p. CXXVIII; 27, 4 μοι om hBucO; 34, 10 ὁμοίως om hBucO; 38, 12-13 ὑπερφυσῶ (-σοῦ ChMos al) ἐπαινούμενος: ἐπαιν. φυσιωθῆς 𝔅fQ φυσιωθῆς ἐπαιν. hBucO; 43, 14 post λέγει add ὅτι et om καὶ ante ἔλαβε hBucO; 44, 12-13 κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν hBucO, fQ=𝔅[1], ChMos='cett'; 50, 10-11 οὔπω — γενομένων: ἀπέθανεν τί τῶν παρὰ θεοῦ σημ. ἢ γεν. ChMos, fQ=𝔅[1] τί γὰρ ἀπ. εὐθὺς παρὰ θεοῦ γενόμενον hBucO; 52, 16 add καὶ ante καρποῖς hBucO; 54, 13 αἱ: καὶ hBucO; 55, 4 ὑφίετο hBuc, recte O ChMos al, fQ=𝔅[1]; ib 12 καὶ om hBucO; 56, 14 in var 𝔅[1] ἑαυτὸν fQ=𝔅[1] αὐτοῦ hBucO; 58, 3-4 vid p. CXXXIV; ib 4 προλαβόντες post μετανοίας coll hBucO; 59, 8 post τότε pr add γὰρ hBucO; ib 15 ἐκοιμίσθησαν hBucO. nota quam fideliter h qui nihil aliud neque emendavit neque depravavit fontes suos secutus sit.

Non puto codices f et Q et h (inde ab p. 16, 11) unumquemque scripturae nitidissimae primos mixturae status repraesentare; immo vero librarii textus mixtos de exemplaribus quae variis erant lectionibus conferta descripsisse videntur. qua de forma vetustiore folia imprimis 92-93 codicis h testimonium dant, ubi h' lectiones ex altero fonte sumptas seu in margine seu inter lineas inseruit. fortasse librarius codicis Q ipse primu mixturam sibi composuit cum opus in schedis designaret, deinde textum conflatum in libro nobis noto depinxit. at scribam codicum f et h communem textus tantopere diversos confecisse vix putari potest. quod in h lectiones ex β textui α in f ex α textui β inmixtae sunt, minoris est momenti, sed excellit f propriis lectionibus ingeniosis, h autem fidelissimus omnium memoriae adhaerens nulla huiusmodi praebet. tantam diversitatem morum in eodem ingenio haud facile concipias nisi forte de ratione atque sollertia illorum grammaticorum longe aliter existimandum est.

Cum in codicibus f et Q et h non solum certa utriusque fontis vestigia existant sed etiam versus finem, ubi alter fons in unoquoque teste deest, conspiratio appareat, dubitari non potest, quin ex uno loco totum genus mixtum ortum sit. fuerunt igitur ante saeculum XII in officina quadam orientali grammatici doctissimi qui differentia textuum 𝔄 et 𝔅 perspecta duo exemplaria

ita exhibuerunt ut mixturae diversis rationibus confici possent. et haud scio an concludendum sit caput generis fuisse editionem arte philologica ita instauratam, ut ambas textus formas contineret non quasi textum unam, alteram quasi scholia, sed alteram iuxta alteram ad litteras fere positam. codex ille ut ita dicam synopticus et nomine Gregorii Nysseni et titulis περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς inscriptus erat. quorum alterum ex β alterum ex α sumptum non ex solo contaminandi studio confusum esse arbitror sed ex fraudulento consilio ut opus Gregorio ascriberetur. eadem de causa fortasse primus sermo numeri nota caret.

Omnibus respiciendis respectis generatio textuum mixtorum hoc fere modo illustranda mihi videtur

Buc. O Restat ut codices Buc et O paucis absolvamus. codex Bucurestensis (cf 229 R, p. 237-239) et codex Parisinus gr. 968 (et ipse olim Cardinalis Ridolfi (gr. 44!), cf 58 R, t. I p. 187-188 et D. Amand o.c. p. CXXI

p. 11-12) eadem fere patrum opera exhibent atque h et inter ea sermones De creatone hominis hic foliis 109-127v ille foliis 85-104v inclusos. quorum foliorum cum imagines contuli, iterum accidit ut in duobus libris nunc separatis unam eandemque manum scriptoris eandemque rubricatoris cognoscerem. neque mirum. ex eis enim quae O post Basilii homilias diversas adiuncta servavit, imprimis ex 'Ioannis Russiae metropolitae epistola ad Clementem papam (fol 374 sqq)' concludi potest codicem ex eadem mundi parte atque Bucurestensem prodiisse. in codice O sermonibus nostris praecedit index capitulorum (fol. 106v-107v, fol 108 vacuum est), subsequitur autem sermo De paradiso indice praefixo (fol 127v-133). quae omnia ab alia manu e memoria 𝔐 adiecta sunt (vide p. LVIII et CLXIII). in titulis Buc et O neque inter se neque ab h discrepant praeterquam quod Buc alterum sic reddidit ἕτερος λόγος τοῦ αὐτοῦ etc, O et in primo omisit λόγος et in altero λόγος β'ος in marg adscripsit. (sed alia manus in O super nomen inscriptum (fol 109) addidit βασιλείου τοῦ μεγάλου καισαρείας καππαδοκίας quae verba recentior quidam delevit.)

Buc et O de codice derivandi sunt qui eandem lectionum mixturam quam h continuit. omnes enim particulae atque partes h‛ et h ex fonte β acceperunt in Buc et O reperiuntur (praeter unum locum, 36, 13, illum scilicet quem etiam Q nescit) neque ullus ex fonte β alius locus textui eorum communi insertus est. cum culae atque partes quas h‛ et h ex fonte β acceperunt in Buc et O reperiuntur (praeter unum locum, 36, 13 illum igitur haud facile mixtura illa specialis quam h‛ et h composuerint ab alio quodam separatim effici potuerit, verisimile est codices Buc et O de ipso codice h pendere. accedit quod Buc et O quantum inter se congruunt a codice h nusquam fere discrepant nisi lectionibus stricte propriis. O multas insuper lectiones ab h discrepantes

praebet partim proprias partim cum aliis communes partim ex 𝔅 haustas. quae cum ita sint memoriam hoc modo traditam esse arbitror. doctus quidam textum ex codice h deprompsit multasque lectiones ad libitum variavit. haec recensio bis transcripta est, semel fideliter in codicem Buc iterum novis lectionibus undique arcessitis aut in codicem O aut in eius exemplar. cum enim idem fuerit qui libros diversarum indolum exararet, fortasse praestat hic quoque inter textus scribam et auctorem distinguere.

Ut cognoscas quanto studio recensor BucO textum denuo mutaverit aliquot exempla dabo.

omisit 6, 6 ἐνταῦθα; ib 16 ἀνθρώπων; 51, 7 τροφὴν; ib 8-9 μετὰ ταῦτα; 59, 10 ὡς ἀστέρες (cf ℭ); 66, 9 παρὰ τὰ λοιπὰ ζῷα; 67, 10 ὡς, addidit 16, 7 ὥστε post οἰκίας; 19, 11 λογισμοῦ post περιουσία optime; 44, 12-13 ἕκαστον post κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν (sic hBucO); 48, 16 ὃ ἔχει καρπὸν: ὅπερ καρπὸν ἔχει φησὶν; 56, 2 ὅσον post ὁ μαθητῆς μόνον ἀλλ'; 65, 15 add ὥσπερ ante πραγματεῖαι; 67, 13 post βλέπων add μηδὲ νοῶν οὗ ὁ χρ. ἐ., transposuit 18, 8-9 τὰ τῶν κητῶν φοβερὰ; 24, 2-3 ἐν τῇ τελειώσει ἀπολήψεται; 29, 7 ποιήσωμεν ἄνθρωπον ποιῶν ἡμᾶς; 53, 16 ἡ τούτων μάθησις; 54, 12 ἀριθμὸς Ἰουδαίοις; 59, 2-3 ἡ ἐπιφάνεια ἡ ἔνδοξος τοῦ κριτοῦ; 61, 16 sq ἄνθρωπος ἔμψυχος; 65, 7 ὁ τεχνίτης διὰ τῆς μιμήσεως ἐδυνήθη. talia corrigendi causa fecit. sunt autem variae lectiones quibus ille licentiosior arguitur

- 7, 10 παρεισήχθη: παρεδόθη
- 16, 1 δύναμις: δόξα
- 18, 3 ἀκρίβειαν: ἐπήρειαν
- 24, 14 add οὐκ ἐπιδίδωσι fQh = 𝔅^1: add οὐκ ἐπιγίνεται BucO
- 32, 8 εὐσπλαγχνίᾳ: θεραπείᾳ
- 33, 5 ἐνδεχόμενον: δυνατὸν
- 35, 13 γνῶσιν: ὄψιν
- 40, 3 διὰ: ἐκ
- 41, 2 σοφισθείς: φωτισθεὶς
- 42, 10 πάντα: τἄλλα
- 14 ἐλέχθη: εἶπε
- 43, 16 εἰρῆσθαι: νοεῖσθαι

- 51, 6 λόγισαι: νόμισαι
- 52, 8 καταβληθῶσιν: καταληφθῶσιν
- 57, 2-3 παράπτωμα: ἁμάρτημα
- 63, 5 καὶ ἐννόησον fQh = 𝔅^1: καὶ ἴδε BucO
- 65, 11-12 τοῦ ἀνθρώπου fQh: τούτου BucO
- 66, 9 ἐπειδὴ: ὅτι
- 67, 12 σκοπῶσιν: καθορῶσιν
- 14 παρερχόμενα: φθειρόμενα
- 70, 4 ἄποθεν ἐπικείμενον f (ἄνωθεν recte) h ἄποθεν ἐπικάλυμμα BucO (om ἄποθεν)

ut supra dixi exemplar BucO cum aliis praeter h vix semel conspirat. solum 17, 15 δαπανηθὲν (= TXY) eum ex suo ingenio

non hausisse puto. etiam Buc lectiones aliunde accepit, velut 41, 4 ubi τέως quod scripserat cum Mos𝔅^{1}fQhO postea in ματαίως corr (Ch = 𝔄) et 43, 12-13 ubi δεδιδαγμένων cum fonte β primum ante περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου (sic, om γενέσεως) collocavit deinde erasit et post ἀνθρώπου cum fonte α transposuit nec non in margine adiecit ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου γενέσει quibuscum cf S. O praebet complura huiusmodi imprimis ex 𝔅 sumpta velut 16, 10 κτίσις: φύσις; 19, 2 add τίς ante ὁ; ib 4 πνοὴν; 22, 6 μείωσις recte; 32, 9 ἐκ τοῦ: ἐν τῷ; 40, 6 λογίων recte; 60, 5 ἐπερχομένων O et Γ soli. in ceteris O similiter atque exemplar BucO textum tractavit. pauca propria laudabo ex vocibus variatis selecta 4, 10 ἐξετάσεως: ἐξηγήσεως; 9, 6 περὶ αὐτόν: ἐπὶ θεοῦ; 23, 7 ἕως in var 𝔅: μέχρι; 26, 5 ἄχρηστον: ἄβατον; 37, 9 ἐπιμαινόμενος: ἐπιφερόμενος; 41, 5 ἐσκόπουν: λογισάμενος; ib 7 γὰρ ἐλογιζόμην: διηπόρουν; 44, 4 διηγεῖται: λέγει. alia quae praebent Buc et O in descriptione fontium invenies.

Noli moleste ferre quaeso quod singula de singulis commemoravi. nonne id quidem interest videre quam prope in vocibus transmutandis recentiores librarii accesserint ad vetustiores, cum medio tempore tot viri docti se ab hoc emendandi studio refrenare solerent?

Quid de recensionum 𝔅, 𝔅^1 ceterarumque aetate testimonia doceant

Nunc quoniam textum 𝔅 inde ab origine memoriae usque ad extremos rivulos percontati sumus, iterum moveamus quaestionem de aetate. e codice Ω pro certo scimus 𝔅 ante libros in minusculas litteras transcriptos extitisse. e lacuna 30, 6-31, 3 quam 𝔅^1 (scil ΞΓξdf) reliquit si causam recte coniecimus elucet 𝔅^1 priusquam controversia de imaginibus sedata esset scriptum fuisse. quid ultra? quaeramus testimonia.

Sunt inter auctores veteres omnino sex qui sermones De creatione hominis commemorant, Maximus Confessor, auctor florilegii codicibus Vat 491 et 728 conservati, auctor florilegii quod inscribitur Doctrina Patrum de incarnatione Verbi, Iconomachi, quorum florilegium

Nicephorus patriarcha citat, Nicephorus ipse Iconomachos refutans, Michael Glycas. plures non repperi. ex his Glycas ut est saeculi XII nullum momentum affert praeter quod memoriam multam ac variam fuisse novis lectionibus affirmat (vide ad p. 25, 9-12; ib 13-26, 7; 48, 16-51, 8; 52, 13-53, 2). Nicephorus autem plurimum valet cum testificetur non solum saeculo IX ineunte de auctoritate sermonum iam disputatum esse sed etiam quem auctorem Iconomachi agnoscerent, quem titulum operis legerent, quam memoriae stirpem in citando sequerentur. hunc testem gravissimum Paulus Alexander vir studiis Byzantinis eruditissimus excitavit locosque ex codicibus Parisinis exscriptos benigne mecum communicavit. quo magis ei gratiam habeo. testimonium Nicephori quoad Iconomachos repetivit in apparatu p. 30 sq rettuli, quae autem ipse subiecit haec sunt

Ταῦτα, ὡς τοῖς συνιοῦσι καὶ τῆς διὰ λόγων οὐκ ἀμοιροῦσι παιδεύσεως εὔγνωστον καὶ εὐσύνοπτον, οὐδενὶ τρόπῳ τῇ τῆς ἐκκλησίας ἐλευθερίᾳ λυμαίνεται, τοῖς ἀσυνέτοις δὲ καὶ τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς λελωβημένοις (scil Iconomachis) πρὸς ἰσχὺν τοῦ κατ' αὐτοὺς σαθροῦ καὶ διερριμμένου λόγου δοκεῖ προΐσχεσθαι. εἰ μὲν οὖν τοῦ μεγάλου Βασιλείου τυγχάνει ὄντα συντάγματα (οὔπω σύμφημι ἕως ἂν ὁ τούτου σύγγονος, ὁ ἱερὸς λέγω Γρηγόριος ὁ τῆς Νυσαέων κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἐκπρεπῶς προεδρεύσας, ὃς πάντων μάλιστα τὰ τοῦ ὁμαίμονος ᾔδει, λέγων ἀπόσχηται ἐλλειπῆ εἶναι τοῖς εἰς τὴν ἑξαήμερον τεθεωρημένοις αὐτῷ τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον θεωρίαν, ἣν ἀναπληροῦν οἷα φοιτητῇ διδασκάλου σκοπὸν προὔθετο, ἐν οἷς οὐδὲ οὕτω σαφῶς τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ὡς ἐνταῦθα γέγραπται διελόμενος εὑρίσκεται) — ὅμως δ' οὖν ἐάν τι ὑπεναντίον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος ὁ λόγος ἔχῃ ἀκριβέστερόν τε καὶ ἐξεταστικώτερον ἐπισκεψώμεθα κτλ.

ecce vir subtilis, qui argumenta virorum doctorum non solum saeculi XVI sed recentissimi temporis antecepit! si de adversariis suis verum dedit testimonium — neque est cur dubitemus — constat textum generis mixti ante annum 815 notum fuisse. confer Nic et codices fQh et ChMos ad textum nostrum paginae 30, 1-31, 3 εἰ μὴ — θαυμάζεις collatos. 30, 1 εἰ μὴ — δύναμιν om fQh; 1-2 ἐχαρίσατο δύναμιν coll fQh; 2 ἐξουσίᾳ: δυνάμει fQh; 3 ἐδεχόμεθα fQh (et ξ); ib ἐποίησεν ἡμᾶς coll fQ; 4 θεῷ pr Mos (sed -ω ex corr) θεοῦ Ch om fQ; ib δὲ: γὰρ fQ; 5 ἄγγελος ChMos τέλειος fQh; 6 post τῆς add ἡμετέρας fQh; ib add ὁ ante μισθός Ch (sed ὁ eras) fQh; 6-31, 3 ἵνα μὴ — θαυμάζεις om f; 7 post εἴκῃ add καὶ μάτην ChMos Qh. num casu accidit ut Nic cum testibus generis mixti legeret 5 τέλειος ut fons β, legeret 7 καὶ μάτην ut fons α? quod attinet ad lectiones Nicephori proprias, consilium Iconomachorum in una saltem sentio, scil in 31, 2, ubi notionem prototypi demoverunt. etsi huic variationi nullum temporis spatium vindicamus at certe aliquid intervalli assumimus ut restitutio Basilii auctoris explicetur. nam genus mixtum sub Gregorii nomine in lucem prolatum esse coniecimus. immo vero spatium non solum ad veterem inscriptionem restituendam sed ad novam obliviscendam addere opus est, quoniam Nicephorus nihil omnino de Gregorio auctore videtur audisse. quod si hac ratione adducti genus mixtum in saeculum VIII referimus, quonam temporis deicimur? licet in eo consistamus quod recensio 𝔅[1] non antequam imagines in controversiam aperte vocatae sunt, i.e. non ante concilium Hiereense facta esse videtur, tamen non possumus non mirari. nonne genus mixtum nobis visum est opus doctrina vere Byzantina compositum? nonne idem sensimus de tertia huius stirpis recensione elaborata, quam exemplar codicum ΓξdfQh testificatur? quid igitur? tollamus sententiam nostram et dicamus genus mixtum non ex tali libro qualem supra adumbravi originem suam duxisse sed ex codice lectionibus variis conferto, quae per saecula undique conflarentur, et quodam casu accidisse quod Nic simul et cum 𝔅[1]fQh et cum ChMosQh consentiret? an retineamus quae diximus sed eo modo mutata ut exemplar generis mixti

et exemplar ΓξdfQh et recensionem $𝔅^1$ non ultra saeculi IX initium relegemus, quo tempore viri de imaginibus disputantes quaecumque patrum opera sibi subsidia afferre existimarent, ea fortasse cum recensere tum transformare studerent? quaestionem in medio relinquam.

E ceteris testimoniis si verba verbis comparemus appareat recensionem ΓξdfQh saeculo VIII ineunte, recensionem 𝔅 prima parte saeculi VII iam extitisse. nam p. 21, 8-10 quae Doctrina Patrum praebet ἄνθρωπός ἐστι ποίημα θεοῦ λογικὸν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γεγενημένον, eadem legit codex d, add αὐτὸν post κτίσαντος sicut ceteri ΓξfQ, ab 𝔄 omnino non differunt hBucO. p. 31, 6-7 τὸ ante λογικὸς: ἐν τῷ ΩΞΦ soli cum Max Conf cf X et Δ τῷ H et cf 𝔅 32, 9, χρηστὸς recte PS et 𝔅 cum Max Conf et flor codd Vatt (vide infra p. CXXXII). cum autem sententiae huiuusmodi non nimis premendae sint hoc tantum obtineo recensionem 𝔅 initio saeculi VIII eamque praecipuam innotuisse. atque opinor quendam praeceptis Synodi in Trullo (a. 692) habitae admonitum sermonibus retractandis operam suam navavisse.

De duodecim editionis ℜ testibus

De capite huius gregis, de editione Byzantina ℜ, iam supra p. LVI sqq egimus. restat, ut testes singulos eorumque rationem mutuam hic quam brevissime absolvamus. sunt praecipue codices chartacei novem

Ψ	codex Vindobonensis theol. gr. 134	vetustus i.e. saec XII-XIII
H	codex Vaticanus gr. 1142	saec XIII
g	codex Venetus Marcianus gr. 508	saec circ XV
J	codex Mediolanensis Ambrosianus gr. 515 olim M 50 sup	saec XV

N	codex Oxoniensis Bodleianus gr. Auct. E I. 6 olim 3011 misc 20	saec XIV
G	codex Romanus Angelicus gr. 90 olim B I. 9	saec XIV-XV
M	codex Florentinus Laurentianus gr. Convent. suppr. 85	saec XV
L	codex Athous Monasterii Vatopedi 116	saec XV ut vid
K	codex Parisinus gr. 2299	saec XV

accedunt praeter unum apographon quod suo loco tantum laudabo tres codices quibus recensio ℭ elaborata continetur

Λ	codex Londiniensis Musei Britannici Old Royal 16 D. I membranaceus	saec XII
F	codex Parisinus gr. 503 chartaceus	saec XIV
Π	codex Athous Monasterii Vatopedi 128 membranaceus	saec XIV

quos libros tres nunc breviter censebo, infra p. CXXI sqq pluribus describam.

De codicibus ΨHgJNGMLK

Codices ΨHgJ memoriam familiae ℜ fidelius conser- **Ψ** vaverunt quam ceteri. nam et Ψ et H recta via ab ℜ **H** dependent. neque enim Ψ exemplari fuit codici H, ut his locis probatur 7,3 add ὁ ante υἱὸς Ψ; ib 9 om καὶ Ψ; 11, 8 μηδέποτε: δὲ μὴ ποτε (sic) Ψ et J et ChMos; 15, 1 post εἶπεν (sic) add ὅτι Ψ; 19, 12 τῶν om Ψ, e quibus **gJΛFΠ** nullum H communicat. codices autem g et J cum codicibus ΛFΠ artiore nexu coniuncti ad fontem proprium reducendi sunt, qui paucis locis variatus erat. cf 18, 1 συρόμενον: φερόμενον gJΛFΠ cf 𝔅; 38, 13 εἶναι om gJ neque legisse vid ΛFΠ; 39, 15 ὁ ante καὶ om gJΛFΠ; 41, 11 τοῦ om gJ neque legisse vid ΛFΠ; 42, 14-43, 1

ὡς Γενηθήτω στερέωμα om gJΛFΠ; 57, 6 ὁ ante 7 αἰὼν om gJΛFΠ; 58, 11 ἡ γῆ om gJ neque legisse vid ΛFΠ. fontem communem variis lectionibus ornatum fuisse ex his locis fortasse elucet 18, 14 πέποιθε gF cett: πέφυκε JΛΠ; 41, 1 add ἀνθρωπίνης ante σοφίας JF et 𝔅[1]; 54, 12 post ἕβδομος coll ἀριθμὸς gJF et MLK. quod

g et J attinet ad gJ nescio an errores huiusmodi consensum proprium probent 14, 3 ἀλλ' ὁ: ἀλλὰ gJ; 35, 2 ἐπίδειξις: ἀπόδειξις gJ cf A; 37, 12 μετέθηκεν: τέθηκεν gJ; 52, 17 διαγωγὴν: ἀγωγὴν Jg (sscr δι gᶜ); 62, 5 σύνεσιν: σύστασιν Jg (sscr γρ σύνεσιν gᶜ, vid infra de correcturis); 72, 14 πάντα: ταῦτα gJ. alter de altero non descripsit, cf ex. gr. 45, 1-2 ubi ὧδε — ἐποίησεν pr om g εἰ γὰρ — ἐποίησεν alt om J.

NG MLK At contra stirps altera, i.e. codices NGMLK e recensito exemplari textum acceperunt, quod his lectionibus insigne fuit: 19, 7 ποιοῦσι: ποιεῖται NGMLK (ex corr); 20, 7 vid app crit = NGMLK et g[2]; 26, 1 add οἱ ante ἄνθρωποι NGMLK et P; 39, 6 χρὴ: χρήματα NG (fort -ματα ex corr) K χρὴ μάλα e coniectura ML; 44, 5 post πλάσεως add καὶ NGMLK; 45, 6 post ἐνταῦθα add δὲ NGMLK et Δ; 55, 8 add ἐνὼχ post θάνατον N (fort alt man) GMLK sscr gᶜ; ib 15 post ἑπτάκις add ὁ (et add δὲ NG) κύριος ἔφη· οὐ λέγω σοι ἕως ἑπτάκις ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά NGMLK; 56, 3 post ἑξάκις add ἢ NGMLK et 𝔈 et φΓξ mix; (61, 13 post πέπαυται add σοι NGML (κατέπαυσε) K adhibet in marg cum multis aliis quae omiserat gᶜ. incertum igitur utrum additamentum huius stirpis proprium sit an totius familiae 𝔑); 62, 4 ὃ: ὦ NGK et SA[2] ὢν e coniectura ML; 66, 14 add ἡ ante γαστρὸς NGMLK et P[2]. adde 5, 11; 25, 6; 50, 2-3; 65, 11; 69, 10, quas lectiones cum mendis archetypi laudabo.

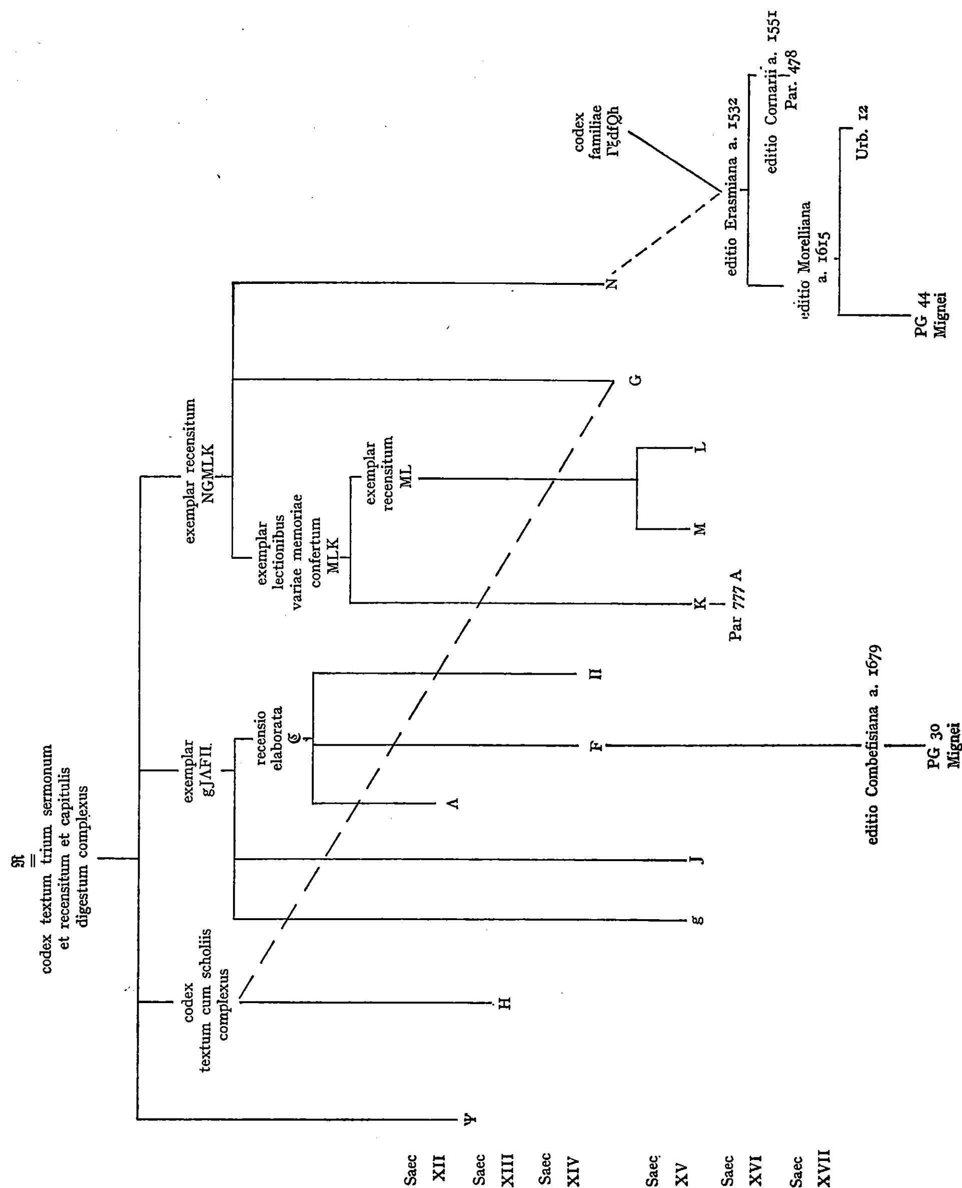
N et G Codices N et G contra cognatos suos non ita conspirant ut proprium exemplar eis adscribamus. cf quae communicant: 4, 9 ἡμῶν: ὑμῶν NG et gᶜ; 15, 6 σεαυτοῦ: ἑαυτοῦ NG; 55, 15 vid supra; 56, 15 διὰ τί om NG; ib 18 εἰ δὲ: ἴδε NG et ChMosD; 62, 8 non add διὰ τῆς γῆς τρέχεις NG et TXΘ; ib 12 αὕτη: αὐτὴ NG; 65, 8 συνεισάγει NG

G et MLK et gᶜ. neque certum est an G cum MLK artiore vinculo connectatur. cf 3, 10 γνώσεως ΨHgJN: γενέσεως G(-ενεfort ex corr) MLK et gᶜ (cum nota γρ); 11, 2 ἄλλο ἐν ἐνδείᾳ non habent ΨHgJN habent GMLK vid p. CXXVIII; 17, 13 vid app crit et p. CXXVIII; 51, 4 συμφυὴς N cum cett: κατὰ φύσιν G κατὰ φύσιν συμφυὴς MLK; 55, 2 ἐργάσασθαι N cum cett: ἐργάζεσθαι GMLK; 65, 14 add ὁ ante ἄνθρωπος GMLK et SP[2]. fortasse G haec omnia ex stirpe MLK sibi adscivit.

MLK Codices autem MLK permultis locis inter se conspirant. eorum exemplar proximum vir doctus ex arte sua constituit. primum contulit recensionem 𝔈 unde praeter singula totum fere contextum 6a1-9a5 accepit. deinde cum textum 𝔈 nimis differre videret, hoc fonte relicto ad codicem aut S aut eius gemellum se vertit eumque spoliavit ut librum suum quam plurimis lectionibus variis ornaret. postremum bonas coniecturas et ex aliis testibus notis et ex fonte nusquam a nobis reperto aut ex suo ipsius ingenio intulit. quod si complures hanc operam exemplari MLK navavisse opinaris, non repugno. textum ex 𝔈 immixtum, qui ad memoriam Λ propius accedit, praetereo, de ceteris pauca exempla proferre satis sit. inter innumerabiles lectiones ex memoria S sumptas nullam repperi quae cum P solo, quattuor tantum quae cum D solo conspirant: 23, 10 μέτρα: πέρα KD πέρατα ML; 27, 6 post πληρώσατε add τὴν γῆν MLK (ex corr) D; 51, 2 κύκνων: κοινὰ MLKD κοινωνὰ P; 66, 13 ἐνορᾶν: ἐνορᾷ MLK (ex corr) D. quibus adducta supra dixi 'aut S aut eius gemellum'. sed neque ad exemplar PS neque ad PSD regredi licet. sunt loci ubi formam exemplaris MLK quasi manibus attingere possis,

confer 18, 8 καὶ βόες: καὶ φῶκαι ΨHgJNG = 𝔑 καὶ φῶκαι καὶ βόες MLK; 27, 17 ἤ: μὴ S ἢ μὴ MLK; 51, 4 vide supra ad N et G; 55, 10-11 MLK = S sed K pro κατάλυσιν scripsit ἀνάλυσιν. et ceteri conferendi sunt loci in K correcti, de quibus vide infra. praeter memoriam S aliud aliunde acceptum est, ex.gr. 6, 2-3 αὐτῶν MLK = ΩΓξd; 16, 14 add ἀλλ' ante αἰδεῖται MLK (adscr in fine versus) = Θ; de 38, 1 et 67, 2 vid p. CXXXVI sq in lectionibus propriis attentus animus correctoris saepe deprehenditur, ex.gr. 25, 5-6 χωρεῖ μέχρι τέλους coll MLK; 26, 14 ἀποφυσήσας: ἀποσείσας MLK; 34, 1 μηδὲ: μὴ MLK et ΩΓ; 37, 4 φωλάδος: ἐμφωλευούσης MLK; 38, 10 ἄτοπος εἶ: ἄτοπον ἐστι MLK; 43, 6 τῇδε ἢ τῇδε ποιήσειν τῶν λειτουργῶν δυνάμεων MLK (omnia praeter ποιήσειν ex corr) cf ποιήσειν PS; ib 8 τί: οὐδὲν MLK; 51, 7 ἐπινοοῦντα MLK (ex corr). et vide infra p. CXXVII sqq quam saepe MLK corruptelas archetypi sanare vellet. ex indice capitulorum alterius sermonis κεφάλαιον ιγ quod unusquisque testium omisit exciderat.

ML Codices denique M et L fratres gemelli ex uno eodemque libro descripti sunt. cuius auctor non solum plures lectiones varias quam K ex fonte MLK hausit sed etiam novas coniecturas attulit easque doctissimas velut 4, 6-7 οἴκησιν om ML (scil ἑστίαν MLK cum S); 16, 10 πῶς: ὡς ML et Θ cf Δ²; 17, 5 κατὰ τὸ ἕτερον πέρας om ML; 18, 13-14 ᾧτινι—ὑπομεῖναι om ML et D; 20, 7 μικρᾷ: μιᾷ ML; 38, 10-11 καταβάλλειν . . . αὐτὸν . . . κοῦφον εἶναι . . . μετέωρον ML scil constructionem secundum 38, 10 ἄτοπον ἐστι, quod introduxerat MLK, adaptavit; 39, 6 vide supra; 46, 12 οὖσαν: ἰοῦσαν M (ex οὖσαν corr) L; 56, 6 ἄλλον: ἄλλην K ἄλλως ML; ib 9 τινὸς: τινα ML cf 𝔅¹ an recte?; 64, 6 ἐπὶ κήρυκι cett ex 𝔑 ἐπὶ κήρυκος K ex S ὑπὸ κήρυκος ML; 65, 7 εἴτ' vel ἤτ' vel sim ἄλλο ὅσον cett ex 𝔑 ἤ τι ἄλλο ὅσον ML; 67, 11-12 τίνος — κεφαλῇ: K = S om ML; 68, 5 εἰπέ μοι om ML. et vide infra quantum

valeat ML ad textum corruptum restituendum, imprimis 43, 8; 56, 19; 65, 8. profecto auctor ML inter optimos grammaticos aetatis doctae numerandus est. neque L ex M neque M ex L descriptus est. nam ea quae M om 26, 3-4 μέτρον — πόσον; 38, 13-14 μηδὲ — σεαυτόν; 50, 8 ἀναμένουσι — γὰρ καὶ; κεφάλαια sermonis De paradiso, retinuit L, quaeque L om 24, 14 τὴν; 30, 7 et 32, 4 μή; 55, 12 ἑβδομηκοστῇ καὶ; 78, 22 τὰ ὑψίκομα — φυλλόβολα, servavit M.

Nunc demum habeas stemma codicum cui iam inscribam reliqua cognationis lineamenta. (p. CXI).

Ψ Age nunc refer animum ad libros ipsos. Vindobonensis (de quo vide 859 R, t. I p. 218 sq) Constantinopoli ortus videtur. fuit olim Marci Mamunae Cretensis. continet sermonem I mutilum fol 87-94v inclusum. (i.e. usque ad verba 19, 14 οὐδὲν γὰρ κατέχει quae postea erasa sunt. inter fol 94 et 95 complura folia desiderantur.) praecedunt S. Basilii Homiliae in Hex IX ab alia ni fallor manu scriptae, subsequitur ‹S. Gregorii Nysseni› liber De hominis opificio, deinde S. Basilii Constitutiones asceticae (PG 31, 1321 Mignei) scholio Theodori Studitae praemisso quo abbas Basilium genuinum illarum constitutionum auctorem esse asserit (PG 31, 1319 et 99, 1685-88). titulus sermonis nostri est τοῦ μεγάλου βασιλείου ἐκ τῆς ἑξαημέρου ὁμιλία ῑ, man rec sscr γρηγορίου νύσσης. inscriptiones capitulorum in margine adiectae sunt. scriba textum optime conservavit. altera manus vetus 5, 4 ἐξευρεῖν in ἐξεῦρον corr vid; add primum κεφάλαιον et 17, 13 διανύει.

H Vaticanum ipsa inspexi. Salvator Lilla, scriptor Bibl. Vaticanae perdoctus, librum meo rogatu benigne iterum excussit. codex continet sermones I, II, III cum scholiis in modum catenae intermissis fol 110-120v inclusos. praecedunt S. Basilii Constitutiones asceticae (vid ad Ψ), subsequuntur fragmentum de corpore Christi Gregorii

Nysseni nomine inscriptum (inc διὰ τί μὴ ἀστρῷον ἠμφίαστο τὸ σῶμα ὁ χριστός), fragmentum de origine peccatorum, opusculum quoddam Theodori presbyteri Raithuensis. tituli sermonum nostrorum sunt primus τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου εἰς τὸ κατ' εἰκόνα λόγος ᾱ alter τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον λόγος δεύτερος tertius τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν παράδεισον λόγος γ̄. indices capitulorum sermonibus singulis praefiguntur.

Scriba textum non saepe depravavit. recte servavit 49, 6-7 οἱ — πετεινοῖς (coll ὁ χόρτος καὶ ἡ χλοή) quae verba MLK ex S sumpsisse, ΛΓΠ = 𝔈 ex suo restituisse puto, cett ex 𝔑 omiserunt. supra 24, 7 ἀραιοτέρα scripsit χαινοτέρα sic, quocum cf 8-9 TXY. exemplar codicis H fuit codex scholiis ornatus. haec scholia quae ex operibus variorum patrum de Genesi excerpta sunt olim catenam ad lemmata Sacrae Scripturae explanandam fuisse opinor. scriba codicis G eam integram fere in margine libri sui adhibuit, sed scriba H partes singulas textui suo eo modo inculcavit ut nomen Basilii denuo semper inscriberet ubi in textu sermonum exarando pergeret. hoc modo catenam quasi auctam restituit. in margine doctas quasdam glossas ad 3, 4 παλιρροίας et 3, 6 ἀνακλώμενον adiecit.

Scholia quae in H et G extant quoniam locos ut ita dicam parallelos praebent omnia hic diligenter enumerabo.

Chrysostomi: ὥσπερ—λόγον = PG 53, 78, 20-24; Cat Lips 45. **eiusdem**: τί τὸ καινὸν—ζῶα = ib 71, 12-19. **Gregorii Nysseni**: inc παρατηρητέον ὅτι δι' ὅλης τῆς κοσμογονίας τὸ εἶπεν ὁ θεὸς προσκεῖται des κυρίου γὰρ καὶ βασιλέως ἐστὶ τὸ νόμους καὶ ἐντολὰς διδόναι = Cat Lips 73. **Cyrilli Alexandrini**: inc τὸ ποιήσωμεν (ποιῆσαι H) ἄνθρωπον οὐ συνηθὲς ῥῆμα ἐστίν des ἵνα γνῷς ὅτι δι' οὗ γέγονας διὰ τούτου καὶ σῴζῃ. **Chrysostomi**: inc οὕτως κατ' εἰκόνα φησὶ τῆς θείας ἀρχῆς des οὕτως οὐδεὶς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ γῆς ἀνώτερος similia PG 53, 72, 53-57. **eiusdem** (in G post scholium quod sequitur collocatum): inc ὥστε οὖν κατὰ τὸ ἀρχικὸν καὶ αὐτεξούσιον des κατ' εἰκόνα νοητέον καὶ καθ' ὁμοίωσιν

τοῦ θεοῦ γεγενῆσθαι τὸν ἄνθρωπον. **eiusdem**: περὶ—ἐπήγαγε τῇ προγνώσει ≈ Cat Lips 53 Δ 1-3. **Chrysostomi** (nomen deest in G): ὥσπερ—ὑπ' αὐτοῦ ≈ Diodori Tharsensis fgm 9 Deconinck; Cat Lips 53 Δ 3-7. **Chrysostomi**: εἰ γὰρ—ἐπέθηκε = PG 53, 79, 20-22. 1-4. 7-11. **Basilii Magni** (nomen deest in H): αὐταὶ—ἠδύνατο = PG 31, 1456 C. **Origenis**: σημαίνει—διαδοχὴν = PG 12, 93 A. **Severiani** (ἐκ τῆς πρὸς καίσαρος HG): inc πλὴν καὶ αὐτὴν τὴν μίξιν τῶν γαμικῶν (τὴν γαμικὴν G) des δι ὧν (δι οὗ G) τὸ γένος αὐξάνεται καὶ πληθύνεται. **Chrysostomi** (nomen deest in G): inc οὐδεὶς δουλεύων τῷ φρονήματι τῆς σαρκὸς κατακυριεύει τῆς γῆς des εἰσὶ γὰρ ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες. **Gregorii Nysseni**: inc τὸ κατ' εἰκόνα εἰς τὴν κατὰ ψυχὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου ἀπεικάζεται des (in G) εὐθέως ἐπήγαγε καὶ ἀρχέτωσαν ὡς ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι κατὰ τὸ ἀρχικόν. **eiusdem** (om H neque contextum interrupit): τὸ δὲ—πατὴρ ἡμῶν ≈ Chrysostomi PG 54, 591, 12-15. **Chrysostomi**: ἀλλὰ τίς—ἐλήλεκται ≈ PG 54, 588, 57-589, 12. **Cyrilli Alexandrini**: inc ὅτι δὲ διὰ τοῦ πνεύματος εἰς εἰκόνα τὴν θείαν κατεσφραγίζετο des καὶ τοὺς ἑαυτοῦ χαρακτῆρας θεοπρεπῶς ἐνεσήμαινεν. **Cyrilli** (πρὸς σόεμον H ἐκ τῆς πρὸς σόϊμον ἐπιστολῆς G): inc ἐκ πρώτης ὁρμῆς ὁ θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον des καὶ τὸ κατ' εἰκόνα ἐχαρίσατο ἅμα τῇ διαπλάσει (δημιουργίᾳ G). **Chrysostomi**: inc οὐ ποιεῖ τὴν ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος des ἵνα μὴ καυχήσηται ὡς συνεργὸς τοῦ θεοῦ. **Hieronymi**: inc τὸ ἀνυστικὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ σημαίνει des καὶ τὸ μὲν ἐποίησε νοήσεις καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· ποίημα γὰρ θεοῦ ἀμφότερα. τὸ δὲ ἔπλασιν ἐπὶ τοῦ σώματος νοητέον (add ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς H scil lemma cui haec catenae pars adhaeret). **Chrysostomi** (scholium om G): inc οὐ βῶλον· οὐ παχυτάτην γῆν ἀλλὰ λεπτότατον χοῦν des πλάττει γὰρ τὸ σῶμα πρῶτον καὶ τότε τὴν ψυχήν. **Gregorii Nysseni**: εἰ ἀθάνατος—ἁμαρτίας (H—ἐξ αὐτῆς G) = Anonymi Cat Lips 74A8-Γ1 (resp 3). **Theodoriti Heracleensis** (scholium om G): inc ἵνα εἴπῃ οὐ μόνον τῶν ζώων ἀπέφηνε κυρίους des ὡς οὐθενὸς αὐτοῖς λείποντος ἔτι τῶν εἰς ἀπαρτισμὸν τέλειον παντελῆ συντείνοντα διακόσμησιν. **Chrysostomi:** ἔστη φησὶ τοῦ δημιουργεῖν καὶ παράγειν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι· πάντα γὰρ ὅσα ἐχρῆν παρήγαγε καὶ τὸν μέλλοντα τούτων ἀπολαύσειν ἐδημιούργησεν. subiunxit sine nomine G (scholium om H) ἑβραῖοι — αὐτῇ = Anonymi Cat Lips 57B1-3. **Gregorii Nysseni**: inc ἔργων λέγει τῶν φύσεων τῶν τοῦ κόσμου συμπληρωτικῶν des ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται κἀγὼ ἐργάζομαι. **Theodoriti** (scholium om G): εὔδηλον—ἡμέραν = Theodori Mopsuestensis cf Devreesse, Rev. Bibl. 1936 p. 375, Anonymi Cat Lips 57 Δ 8-E 7. **Severiani Gabalensis** (Gab om G): οὐκ εἶπεν—ἀνίστησι ≈ PG 56, 475 vers extr—476, 4.27-36, Severi Cat Lips 60 Δ 3-E 10. **Gregorii Theologi**: inc πρόδηλον οὖν ὡς ἐκ πλάσεως παρήχθη des ἐδέξατο τὸν θάνατον λοιπὸν (λ.τ.θ. coll G) τὸ ἐπιτίμιον. **Gregorii**

Theologi: inc ὥστε εἰ καὶ λόγος κτίζει θεὸς des ἄλλως μὲν ἄνθρωπος κτίζει ἄλλως δέ γε ὁ πάντων κτίστης θεός. **Theophili Alexandrini**: μετὰ—γεγένηται ≈ Antioch. PG 6, 1084 A 8-13, 1089 B 5-14, D 3-1092 A 2, cf Cat Lips 67 Γ 2-Δ 2. οὕτω τῆς γῆς—τὸν ἄνθρωπον = Theodori Mops cf Devreesse p. 376 (πρότερον —καταλάμπει apud Procop PG 87, 157 C 7-8). ἐδὲμ—ποταμοὺς = eiusdem cf Devreesse, Procop D 7 sqq, Cat Lips 66 Γ 1-8. inter partes diversas H et G inser καὶ μετ' ὀλίγα. **Eusebii Emeseni**: οἱ μὲν—γενομένων = Cat Lips 66 Z 2-67 B 2. sequitur καὶ μετὰ λόγον (sic): τέθεικεν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ κῆπον ἐδὲμ—παραδεδώκασιν ἑβραῖοι ὅτι ὁ sequitur τόπος—ἐκ τοῦ ἐδὲμ ἐκπορευομένου ≈ Anonymi Cat Lips 67 B 3-7 sequitur τοῦ ποταμοῦ τοῦ πρώτου. οἱ δὲ παραδιδόασι τοιοῦτον· ἔστιν ἐδὲμ τόπος ὃς ἑρμηνεύεται ἤδη ἣν πρὶν τὸν κῆπον γενέσθαι· ἐν αὐτῷ γὰρ καὶ ὁ κῆπος ἐφυτεύθη. **Severiani**: ὥσπερ—πιστεύειν ≈ PG 56, 478, 3-9. 12-14. **Epiphanii Cypriensis**: inc ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ οὐκ ἔστι ἀλληγορούμενα ἀλλὰ ὁρατά des ἔθηκε τοίνυν τοῦτον ὃν ἔπλασεν ἐν παραδείσῳ κατ' εἰκόνα ποιήσας αὐτὸν θεοῦ. **Chrysostomi**: inc εἰσῆλθεν εἰς τὸν παράδεισον ὁ λῃστής des ἤρξατο γάρ φησι κηρύσσειν καὶ λέγειν μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν (fort plura in H). **Severiani**: ἐδὲμ—τάφων = PG 56, 477, 34-36.39-40.42-48. 51-54. **Hippoliti ep. Romae**: inc τινὲς βούλονται λέγειν εἰς τὸν οὐρανὸν εἶναι τὸν παράδεισον des ἔστι δὲ τόπος ἀνατολῆς καὶ χωρίον ἐκλογῆς.

g Marcianus Venetus (de quo vide 844 R, p. 273) fuit olim Cardinalis Bessarionis. et compositus est a viro qui totus in humanitatis disciplinis versabatur. codex continet sermones I et II fol 133-147v inclusos scholio Theodori Studitae eodem quod extat in Ψ praefixo. praecedunt Ciceronis Somnium Scipionis expositionibus variis et versione Maximi Planudis ornatum, Aristotelis De anima liber primus, subsequuntur S. Gregorii Nysseni De hominis opificio liber et opera grammaticorum diversa. tituli sermonum nostrorum vix differunt a codice H. inscriptiones capituli secundi et tertii textui insertae sunt, reliquae in margine adiectae. auctor codicis postquam ab abbate Studii auxilium petivit suam ipsius sententiam initio primi sermonis in margine his verbis adnotavit ἰστέον ὅτι οἱ β̄ οὗτοι λόγοι ἀμφιβάλλονται παρά τισι εἰ ἄρα εἰσὶ τοῦ μεγάλου βασιλείου.

εἴπερ δὲ δεῖ πείθεσθαι τῷ ἐν ἁγίοις θεοδώρῳ τῷ στουδίτῃ καὶ ταῖς αὐτοῦ ἀποδείξεσι τοῦ μεγάλου πατρὸς εἶναι τούτους θετέον· ὁποτέρως δ' οὖν ἔχει, δεκτέοι καὶ τιμητέοι εἰσὶ τῷ τὴν αὐτὴν τοῦ θείου πνεύματος χάριν ἐν ἅπασι τοῖς ἁγίοις ἐνεργῆσαι: — alius quidam peritior postea verba εἴπερ — θετέον delevit et ad scholium Studitae adscripsit σημείωσαι ὅτι τὸ παρὸν τοῦ ἐν ἁγίοις θεοδώρου σχόλιον οὐ περὶ τῶν ἀνὰ χεῖρας λόγων τοῦ μεγάλου βασιλείου τῶν εἰς τὴν ἀνθρώπου κατασκευὴν αὐτῷ γέγραπται. ἀλλὰ περὶ τῶν μερικῶν ἀσκητικῶν αὐτοῦ. ἃ πρὸς τοῖς καθόλως ἀσκητικοῖς ἑαυτοῦ ὁ μέγας ἐξέδωκε βασίλειος. ὁ δ' ἐνταῦθα συνθείς, ἀγνοίᾳ ἐξέθηκεν:

g textum bene conservavit. ingeniose emendavit 42, 11 (vid p. CXXXIV); solus ex tota familia habet 37, 11 οὐκ εἶπεν—ἐχρεμέτιζεν, unde sumpserit nescio. sive ipse sive aequalis eius inter lineas aliquot lectiones varias cum nota γρ(άφεται) adhibuit, quas ex gemello codicis G hausisse videtur cf consensum proprium 44, 10 ὑποστάσεως ψυχῆς coll G et g in corr; 46, 9 add καὶ ante κατὰ G et g in corr, et marginalia ad 3, 4 et 6 simili modo in g atque in G adscripta. correcturas sub siglo g[c] laudavi.

J Ambrosianus (de quo vide 601 R, t. II p. 619 sq) continet sermones I, II, III fol 143-182 inclusos. praecedunt S. Basilii Homiliae in Hex IX, subsequuntur fragmentum de Trinitate Gregorii Nysseni nomine inscriptum (inc ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἔστι γνῶναι καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς des ἐν τῷ νοῦν ἔχειν καὶ λόγον καὶ πνεῦμα deinde eiusdem Explicatio apol. in Hex. tituli sermonum nostrorum sunt idem in J atque in H et g praeterquam quod primo adiecit verba εὐλόγησον δέσποτα J. codex usui liturgico dedicatus inscriptiones capitulorum non exhibet. scriba qui textum manu satis nitida exaravit atque ornavit vix ut apparet linguae Graecae peritus erat. saepe enim peccavit mendis huius generis 3, 4 τὰ ἑαυτῶν: τὰς αὐτῶν J; 7, 12 ποιήσωμεν: πορήσωμεν J; 12, 10 περίεστι: περίοστι J; 13, 2 ὁ ἔσω: μέσα; sescenta verba itacismo depravavit. sed auctor exemplaris doctus articulos vel particulas inserere aut graviora temptare solebat velut 8, 6-7 pro καὶ ἦν—υἱῷ scripsit ταύτην καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ; 43, 7 post ἀπείδης (sic) add λογίζου; ib 10 post τιμὴν add λέγομεν. nonnulla ex 𝔅 hausit ex.gr. 44, 9 ἀλλὰ τοίνυν ἄνω μὲν; 45, 1 εἴρηται.

N Bodleianus (de quo vide 652 R, p. 566) continet sermones I, II, III fol 301 v-318 v inclusos (fol 316 bis numeratur. sermo III desinit mutilus p. 84, 10 ποταμόν, quod inter fol 318 et 319 aliquot folia sunt amissa). praecedunt S. Basilii Homiliae in Hex IX subsequitur S. Gregorii Nysseni De hominis opificio liber initio mutilus. tituli sermonum nostrorum sunt primus τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ κατεικόνα (sic) λόγος ι̇ (ι̇ in ras scr) alter τοῦ αὐ]τοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον· εὐλόγησον δέσποτα in marg λογ[tertius τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν παράδεισον· εὐλόγησον δέσποτα in marg λόγος ιβ' (ιβ' fort in ras scr). indices capitulorum singulis sermonibus praefiguntur. scriba textum prudenter tradidit. in angulis foliorum quae olim laesa deinde resarta sunt manus altera ductu primae simillimo litteras amissas denuo inscripsit. alibi quoque inter scribam et correctorem vix distingui potest. de lectionibus N propriis vide infra p. CXXXIX.

G Angelicus (de quo vide 743 R, p. 134-137 et 744 R, p. 178) duobus constat codicibus quorum alter initio exhibet sermones I, II, III foliis nunc 206v-224v inclusos. olim praecesserant ut vetus quaternionum numeratio docet (scil λr in fol 209v; λδ in fol et 210r et 217v; λε in fol 218r servata) quaterniones viginti duo semis i.e. folia 92, quibus S. Basilii Homilias in Hex IX inscriptas fuisse suspicor. subsequitur Palladii liber De gentibus Indiae et Bragmanibus, deinde varia variorum. tituli sermonum nostrorum sunt primus idem atque in Hg(J) alter τοῦ αὐτοῦ βασιλείου τοῦ μεγάλου εἰς τὸν ἄνθρω-

πον λόγος δεύτερος. tertius nullus est sed scriba prima verba ἐφύτευσε—ἔπλασε rubricavit. index capitulorum unumquemque sermonem praecedit, praeterea κεφάλαια singulatim in margine adscripta sunt. atque differt altera ab altera capitulatio. scriba doctus perraro peccavit. nonnulla mutavit ex.gr. 35, 10 καλὰ: καὶ τὰ G; 39, 15 οἰκονομήσας γραφῆναι (scil ταῦτα om 𝔑): οἰκονομήσας τὴν συγγραφὴν ταύτην ἀναπληρωθῆναι G. scholia ex eodem fonte hausit quem H invenerat, vide supra p. CXIII sqq, unde easdem quoque adnotationes doctas ad 3, 4 et 6 sumpsit (paululum quidem variatas), et tertiam similem, quam solus ad 68, 8 ὁ ὁλκὸς adhibuit.

M Laurentianus Conv. suppr. (de quo vide 353 R, p. 149) fuit olim Francisci de Castiglione. continet S. Basilii Homilias in Hex IX et nostros sermones tres (fol 77v-95). tituli sunt primus τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὴν γένεσιν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς: (add in marg λόγος ῑ) καὶ εἶπεν ὁ θεός, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ 'εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν alter τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν γένεσιν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. λόγος ια̅ καὶ ἔπλασεν κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς tertius τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὴν γένεσιν περὶ τῶν ἐν παραδείσω φυτῶν: καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς—ὃν ἔπλασεν (scil initium sermonis p. 75, 1-2). in marg sup adscr λόγος ιβ. indices capitulorum sermoni primo alteroque praefixi sunt, ad tertium sermonem nullus extat. scriba eruditus textum litteris minutis pulcherrime exaravit optimeque servavit.

L Vatopedianus (de quo vide 191 R, p. 30) continet inter varia Gregorii Theologi, Basilii, Ioannis Chrysostomi opuscula S. Basilii Homilias in Hex IX et nostros sermones tres (fol 217v-231). titulis non differt ab M nisi quod in altero om λόγος ια̅ (add m²) in tertio om τοῦ αὐτοῦ—φυτῶν, neque adscripsit λόγος ιβ (add m²). indices capitulorum non discrepant, sed adest index tertii sermonis. Codex L codici M ut ovum ovo similis si non

ab eodem scriba at certe ab aequali exaratus est.

K Parisinus graecus 2299 (de quo cf 58 R, t. II p. 232 et Amand op. p. CXXI cit. p. 12-13) fuit olim Cardinalis Ridolfi gr. 49. continet sermones I, II, III fol 191-217 inclusos. praecedit Nemesii Emeseni liber De natura hominis, subsequitur Anastasii Antiocheni patriarchae narratio synodi orientalium episcoporum in Perside. de generatione Christi. titulus primi nostri sermonis est τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν (βασιλε)ίου ἀρχιεπι(σκόπου καισαρείας καππαδοκίας τοῦ μεγάλου) λόγος εἰς τὸ κατ' εἰκόνα (ἤγουν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως) verba quae uncis inclusi manus altera aequalis in rasuras scripsit. in marg λόγος α̃ος man prim add. titulus alter τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον. λόγος β'; tertius τοῦ αὐτοῦ λόγος γ' περὶ τοῦ παραδείσου. indices capitulorum sermonibus singulis praefiguntur. in titulo primi indicis idem corrector quem supra detexi nomen Basilii Magni in rasuram scripsit. correcturas quas in imaginibus discrevi Ernestus Rhein in codice ipso benigne examinavit atque affirmavit.

Hic liber cuius auctor non multa ex suo ingenio textui inculcavit nobis diligentius describendus est quoniam ex eo et exemplar MLK et apographon Parisinus 777A illustratur. scriba enim ipse textum ita correxit ut verbis pristinis erasis alia inscriberet. postea aut idem iterum atramento ductuque differente aut alius eiusdem aetatis partim simili modo correcturas adhibuit partim verba supra lineas adscripsit. hanc manum appellabo K² illam Kᶜ. pleraque correcta sunt ea ratione ut pro lectionibus quibus K cum ΨHgJNG consensit lectiones quas ex ML et S cognovimus substituerentur. sed satis multa extant, quibus probatur Kᶜ et K² non ad ML se retulisse sed ad varias lectiones exemplaris communis MLK spectare. cf 10, 13 vid p. CXXVIII; 19, 7 ποιοῦσι K cum HgJ ποιεῖται K² cum NGML; 34, 5 προσθήκη HgJNG προσηγορία K cum MLPSD sscr γρ

προσθήκη K² (προσθήκη cum asterisco in marg adnotavit Par 777A vid infr); 46, 2 διαγγέλλων HgJNG καταγγέλλων PSD et ML διακαταγγέλλων K δια delevit Kᶜ; 47, 2 αὔτη HgJNGML αὔξησις PSD et K prius ut vid, eras et inscrips αὔτη K²; 50, 8 γὰρ καὶ om ΔPS et K sscr Kᶜ; 60, 10 vid p. CXXVII; 65, 8 διὰ τοῦ ἤθους HgJNG ἀπὸ τοῦ ἤθους S τοῦ ἤθους ML ἀπὸ (aut τὰ cum N) τοῦ ἤθους διὰ τοῦ ἤθους K eras ἀπὸ deinde delev τοῦ ἤθους pr Kᶜ; 71, 7 ἥ τε HgJNG οὕτως ἡ S et ML et K ut vid prius, eras et inscrips ἥτε Kᶜ. textus igitur qualis e manibus K et Kᶜ et K² prodiit singularis est indolis. itaque cum simillimum legimus in Parisino 777A non dubitamus hunc librum apographon codicis K appellare. errat Amand cum doceat Parisinos 2299 et 777A in altero sermone inter se multum differe. usque ad finem Par 777A codici K fideliter adhaeret.

Par. 777A Codex Parisinus graecus 777A paulo post annum 1740 Constantinopoli comparatus et inde in Bibliothecam regiam Parisianam transvectus est. evenit igitur ut apographon exemplar suum post ducentos fere annos in eundem locum secutum sit. liber saeculi, ut recte docet Omont, XVI (cf 58 R, p. 144, Amand l.c. p. 10-11) continet tractatus de creatione mundi et hominis selectos. sermones I, II, III fol 210-241v includuntur. praecedunt S. Basilii Homiliae in Hex IX, subsequuntur S. Gregorii Nysseni Explicatio apol. in Hex (mutila ut vid) et liber De hominis opificio. titulus primus est τοῦ αὐτοῦ μεγάλου πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ἕτεροι λόγοι τρεῖς· λόγος πρῶτος εἰς τὸ et cetera sicut in K correcto. neque differt alter neque tertius ab K praeterquam quod deest τοῦ αὐτοῦ in utroque, et lemma quo sermo De paradiso incipit p. 75, 1-2 similiter atque tituli rubricatum est. cum scriba igitur memoriam 𝔑 qua sermones separatim tradebantur servaret, aequalis quidam curavit ut eos quasi reliquas partes Basilii operi continuaret.

nam minio depinxit in margine fol 210 ὁμιλία δεκάτη fol 224 ὁμιλία ἑνδεκάτη fol 236v ὁμιλία δοδεκάτη (sic). et folii 209v, cuius in superiore parte opus Basilii explicit, in inferiore parte haec notavit + διείδέναι ὅτι τηνὲς ενόμεισαν ὅτι ὁ (ὁ sscr) μέγας βασίλειος ουκεύθασεν πληρόσε τὴν ἐξαήμερον αὐτοῦ, δῖ ἀτοῦτο ἀνεπλήρωσεν αὐτὴν ὁ ἅγιος γριγόριος ὁ νίσεις· οὐκ ἔστιν δὲ οὗτος· ἀλλ' ἐν ἀστενήα περὶ πεσῶν βαριτάτην ὁ μέγας, ἐμποδίστη· χρόνου δὲ παρελυληθότως ἠκανοὺ, καὶ τῆς νόσου κουφιστέντος· τῶν τριῶν λόγων τὴν ἀναπλήρωσιν, τῆς ἐξαήμέρου αὐτοῦ πεποίηκεν· καθῶς μαρτυρὶ αὐτὸς ἐν τῷ προημίῳ τοῦ αἰνεστότου λόγου αὐτοῦ: — (sic!). recte admonet Amand viros doctos F. Combefis et E. Stephanou non aliter sensisse cum de dubia sermonum auctoritate iudicarent. similiter iam censuit Cardinalis Bellarminus, vide infra p. CXLVII.

De recensione 𝔈

Recensio 𝔈 textum a stirpe mutatum reddidit. auctor omnia quae non e fonte i.e. ex 𝔑 aut ex gJΛΓΠ accepit suo ingenio debuisse videtur. nostra aetate Stanislas Giet et David Amand de Mendieta, viri docti, hic secundum codicem F ille editione Combefisiana quae in PG 30 Mignei legitur nisus hanc recensionem diligentissime perscrutati sunt ut auctorem sermonum eruerent. quorum opuscula velim adeas: St. Giet, Saint Basile a-t-il donné une suite aux homélies de l'Hexaméron? Recherches de Science religieuse XXXIII, Parisiis 1946, p. 317-58; D. Amand de Mendieta, Les états de texte des homélies pseudo-basiliennes sur la création de l'homme, Revue Bénédictine, tom. 59, Maredsous 1949, p. 3-54. ad hoc confer adnotationes Iulii Garnerii in editione Parisiana 1721, nunc in PG 29 CLXXXI sqq Mignei

expressas. quod viri docti imprimis D. Amand sagaciter observaverunt subtiliterque concluserunt textum tantopere mutatum recentioris esse aetatis nunc demum stemmate codicum probatur.

Tot formae textus nobis iam notae sunt ut opus esse non videatur magis quam ad ceteras animum attendere ad hanc recensionem quae quamvis maxime omnium aucta atque elaborata ad textum constituendum praeter coniecturas quasdam optimas nihil fere confert. sed quoniam de ea nuper varie dissertum est, testes autem duo inter quos vetustior ille Λ adhuc latuerunt, praeterea quod editio quam Combefisius anno 1679 curavit contaminatione valde obscuratur neque lectiones codicis F omnes integrae in calce vol 30 PG Mignei sunt expositae, textum recensionis 𝕮 totum integrum apparatu critico instructum hic edere placuit. fortasse olim procedet qui hoc praestantissimum artis atque doctrinae Byzantinae testimonium iterum excutiat.

Inspiciamus testes, qui omnes in eo consentiunt quod sermones nostros ad opera Gregorii Nysseni quorum magnum numerum habent collectum adiungunt sed ab initio auctorem incertum confitentur. apparet igitur licentiam illam qua textus penitus est transformatus eo tempore ortam esse cum sermones sub nomine unius auctoris tradi sint desiti. quod auctorem generis mixti aliquot saeculis ante suspicor fecisse occulte, id moribus atque artibus mutatis recensor 𝕮 aperte fecit.

Λ Codex Londiniensis Musei Britannici Λ inter Gregorii operum editores notissimus iam saepe descriptus est. cf 527 R, t. II p. 187 sq; O. Lendle, Encomium in S. Stephanum . . ., Lugd. Bat. 1968, p. 106. 189; adde huius editionis vol IX p. 4 (Heil), 81 (van Heck), 142 sq. 173. 180. 182 sq. 187 (Gebhardt), 351. 431 (Spira). liber olim fuit monasterii τῶν Κελλιβάρων in monte

Latmo siti. continet sermones I, II, III fol 143-158 inclusos. praecedit liber De hominis opificio, subsequitur Epistula Canonica. pro titulo primo haec inscriptio extat ὁμιλίαι τρεῖς εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν· παρὰ μὲν τῶν, ὡς τοῦ μεγάλου βασιλείου δεχόμεναι· παρὰ δὲ τῶν, ὡς τοῦ ἀθελφοῦ αὐτοῦ τοῦ νύσσης: — in margine λόγος ᾶ. titulus alter est τοῦ αὐτοῦ λόγος β̄ εἰς τὸν ἄνθρωπον cf HgJ, in marg λόγος β̄, tertius λόγος τρίτος et in marg λόγος Γ̄.

Librarius ut erat diligens nonnullos stili lapsus in scribendo ipse correxit. plus semel in varias exemplaris lectiones occurrisse videtur velut 14a11; 17a13; 31a2; ib 16. extant multae insuper correcturae atramento modo crassiore modo tenuiore factae, quarum auctor dubito utrum librarius ipse fuerit cum opus suum viseret an alius vel alii aequales. quicumque fuit, quem sub siglo Λᶜ in apparatu critico laudavi, non sua sponte textum correxit sed memoriam exemplaris secutus est. bis ni fallor accidit ut Λᶜ et ab F et ab Π differat, 67a12; 70a14, saepius Λᶜ cum Π congruit cf 4a6 et 7; 6a11; 18a13; 63a11; 65a12; 66a10; 71a8. et ex his locis concludo exemplar variis lectionibus ornatum fuisse. neque enim tanta est inter Λᶜ et Π congruentia ut correctorem has lectiones ex ipsa codicis Π memoria decerpsisse putes.

F Codex Parisinus 503 olim inter Bellofontanenses numerabatur. eum descripserunt Omont 58 R, t. p 63 sq; Amand l.c. p. 8; Lendle o.c. p. 103. 250; adde huius editionis vol IX p. 7 (Heil), 151. 160. 168 sq. 188 (Gebhardt), 350 sq. 424. 428 (Spira). codex continet S. Basilii Adversus Eunomium libros V, De Spiritu Sancto ad Amphilochium, Homilias in Hex IX, sermones nostros I, II, III (fol 144-162v), S. Gregorii Nysseni Explicationem apol. in Hex mutilam, De hominis opificio librum, deinde eiusdem orationes plurimas. post Basilii opus in Hex haec verba exarata sunt τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

βασιλείου ἀρχιεπισκόπου καισαρείας καππαδοκίας τοῦ μεγάλου εἰς τὴν ἑξαήμερον ὁμιλίαι ἐννέα: καὶ ἕτεραι ὁμιλίαι τρεῖς. εἴς τε τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευήν. καὶ περὶ παραδείσου. παρὰ μὲν τῶν, ὡς τούτου δὴ τοῦ μακαριωτάτου καὶ θεοπνεύστου πατρὸς ἡμῶν βασιλείου τοῦ μεγάλου ἐκλαμβανόμεναι· παρὰ δὲ τῶν, ὡς τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν γρηγορίου ἐπισκόπου νύσσης τοῦ θεσπεσίου ἀδελφοῦ αὐτοῦ. (nota bene quam apte haec verba generi dicendi conveniant quo tota recensio 𝕮 insignis est.) sequitur primus sermo sine titulo. in margine D. Amand se verba γρη^{ριου} νϋσ^{σης} λόγ^{ος} α^{ς} ab eadem manu scripta legisse docet; in phototypis meis nulla vestigia. sermo alter mirum in modum hoc lemmate inscriptus est καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ θεὸς καὶ εἶπεν αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν sermo autem tertius hoc modo λόγος γ′ τοῦ ἁγίου γρηγορίου νύσσης et infra καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον κατὰ ἀνατολάς.

Scriba F textum nitide exaravit sed saepius complexus verborum omisit, e quibus omissis concludo exemplaris versus singulos circiter viginti vel viginti quinque litteras continuisse et more vetusto duplici columna scriptos esse. praeter scribam codicis, qui in ceteris raro peccavit, hic illic discernitur corrector, quem F^2 nuncupavi.

Π Codex Athous monasterii Vatopedi 128, qui nunc primum in hac editione describitur quamquam multa Gregorii Nysseni opera exhibet (cf 191 R, p. 32), est liber pretiosus, minutissimis litteris magna cura exaratus, pulcherrime ornatus. nec mirum. nam in ultimo folio (400r) legitur τοῦ βασιλέως Καντακουζηνοῦ ὑπάρχει ἡ δέλτος αὕτη· ἀφιερώθη οὖν παρ’ αὐτοῦ ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ μόνῃ τοῦ Βατοπαιδίου. liber continet Gregorii Nysseni De hominis opificio librum, Explicationem apol. in Hex, sermones De creatione hominis primum et alterum (fol 76-94v), librum De vita Moysis, orationes

plurimas. in titulis nostris memoria codicis S verbatim repetitur, confer primum εἰς τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ’ ὁμοίωσιν· ὁμιλία πρώτη. οὗτος καὶ ὁ μετὰ τοῦτον λόγος, οὐ δόλως (sic) τὸ γνήσιον ἔχουσιν alterum τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία β εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευήν.

Testis vetustior Λ textum recensionis 𝕮 fidelius tradidit quam recentiores quorum uterque suo modo quae acceperat transformavit. nam praeter ea quae ipsi mutaverunt omiserunt addiderunt, Π permultas lectiones imprimis ex memoria S textui immiscuit, F pauca ex 𝔄 sibi adscivit. recentiores ab Λ originem non traxisse probatur erroribus codicis Λ velut 11a3; 12a9; 18a5 quos uterque recentiorum si legisset vix ita correxisset ut simul cum 𝔄 atque cum altero libro consentiret. neque recentiorum alter ab altero pendet. id praeter textum quem uterque diversum praebet demonstrant verba in F omissa in Π retenta et vice versa. non desunt loci ubi duo testes contra tertium conspirare videntur, ex.gr. confer ΛΠ 12a8; 22a3; 25a9; 31a3; 39a8; 40a2; 42a9-10; 48a10; 50a2; 66a12; 67a6; 69a4-5; 70a9, confer ΛF 3a2; 10a5; 13a1; 18a13; 22a4, confer FΠ 22a11; 28a18; 36a8; 45a5; 50a9. sed cum haec menda testes nunc alii nunc alii communicent, certa foedera non probantur. immo potius pleraque huiusmodi ad exemplar omnium commune referenda puto. constat ex corruptelis 9a1-2; 12a5; 27a4-5; 43a11.13; 49a4 (?) aliisque omnes tres codices ad unum fontem recurrisse. quem variis lectionibus ornatum fuisse apparet praecipue ex 36a8 ubi τῆς φιλαληθείας F respuit, Π addidit, Λ pro genuino illo τῆς φιλαλληλίας accepit. cf 33a9 ὁμοιώσεως Λ cf 𝔄: οἰκειώσεως F (in marg γρ) Π cf 33, 10 οἰκείωσιν Δ. fortasse complura quae nunc in uno teste solo, imprimis in Λ aut in F, recta leguntur in margine exemplaris tamquam variae lectiones extiterant. sed quae genuina

sint haud facile in omni parte diiudicatur. nam consensus qui cum 𝔄 extat in tanta recensionis ℭ diversitate non semper discrimen facere potest.

De codice archetypo

Exemplar quo omnes codices reduci possunt iam multis locis deformatum erat. quaecumque in eo omissa corrupta interpolata inveni hic enumerabo ita disposita ut primo quoque loco appareant ea quae consensu omnium vel plurimorum testium manifesta sunt deinde quae aut 𝔅 aut complures codicum auctores docti non communicant postremo incerta quaedam. cum enim huius textus memoria non tam confusione lectionum diversarum quam doctis coniecturis obscuretur, cavendum est ne a correctoribus ingeniosis decepti codicem archetypum vetustissimis mendis expurgemus. meo quidem arbitrio pleraque eorum quae testes simplices atque fideles TXYAΔCh corrupta praebent, etsi alii sive codices W Θ S D Mos d f O F sive exemplaria PSD PS ℜ NGMLK MLK ML BucO ΓξdfQh sive omnino recensiones 𝔅 𝔅^{1}ℭ recta legunt, archetypo sunt adscribenda. nihilominus inter manifesta distinxi et cetera non solum ut vituperationem effugiam sed praecipue ea ratione ut memoriam extraneam si qua extiterit clarius demonstrem. iam supra enim docui et 𝔅 et Ω plura quam ceteros testes legisse neque alibi possum negare viros doctos ut essent prompti ad coniciendum ita sagaces fuisse ad meliora exemplaria sibi acquirenda. sed quaecumque ii ex fontibus nobis ignotis hauserunt ad archetypum nostrum non debent referri.

Hoc in conspectu de omnibus qui mihi innotuerunt libris praeter Vat 1912, fratrem codicis Γ gemellum, et apographa Z et Par 777A rationem reddidi. codices quicumque recta aut vestigia recti praebent omnes explicite citavi, qui falsas archetypi lectiones quas crassioribus formulis excudendas curavi communicant, tacite subsumpsi. ubi in falsis libri discrepant ea ratione egi ut libros quos in apparatu critico inspicere potes non repetam, ex reliquis WΘChMosD diligenter adhibeam, testes recensionis ℜ iis tantum locis ubi inter se discedunt, testes generis mixti (scil fQhBucO = mix) ubi propria afferunt, item codicem ξ. sed ubicumque scripsi 'codd' omnes libros indicare volui, ubicumque leges 'cett' intellege eos ex omnibus qui hoc loco separatim non laudantur. siglis 𝔄ℜ𝔅𝔅^{1}ℭ non aliter hic atque in apparatu critico usa sum.

Omissa erant partim singula vocabula saepe finitima et similiter cadentia quae facile restitui possunt partim verba complura seu membra quorum nonnulla vel definire difficile est. alia in versus 12-15 litterarum quales in libris vetustis duplici columna exaratis extiterunt distribui possunt cf 10, 13 et 11, 2; 18, 15 et 38, 3-4; 23, 15-16 et 59, 5. vetera menda aetate archetypi iam deteriora facta imprimis haec sunt 38, 3-4; 56, 17 (?), et 18, 15; 25, 7-9 de quibus vide interpolationes. de ceteris locis huiusmodi 5, 4; 20, 7; 23, 9-10; 72, 9 ubi iactura verborum causa mendorum videtur fuisse vide corruptelas.

manifesta sunt

4, 2 **μορίων** (post ἡμετέρων) **om.** habet ℭ σωμάτων D περὶ— μορίων: περὶ τῶν ἡμετέρων τῆς χρείας μελῶν H περὶ τῶν ἡμετέρων BucO

4, 5 **εἰς** (post ἀφανεῖ) **om** codd praeter Θ cf corruptelas

5, 1 **σε** (post εὑρήσει) **om.** habent ℭ et fort T supra μέγαν scr man alt in W

6, 11 **τι om.** habent SΠ et (post λείπει fort recte) Λ^{c}MLK

21, 3 **ante lemma aliquid omissum** puto. an auctor aut alius quidam lemma tantum citavit ut versum Scripturae ad finem perduceret?

38, 3-4 **οὐδὲ—συγχωροῦντος** verba prius omissa deinde falsum in locum recepta, vid app (W = A, ΘChMosD = T al)

60, 10 ex lemmate verba **χοῦν—θεὸς** propter homoeot **om.** habent (om οὖν) PSDMLK (om ὁ θεὸς alt ML pro καὶ ἔπλασε scr καὶ ἐποίησε in spat 3 vel 4 litt eras K^2) (WΘ (ἔπλασε) ChMosHgJNG = T al)

64, 9 **post γενομένοις** (γινομ. codd praeter TX) **aliquid om.** (ἐπὶ ante τοῖς γιν. (cf 𝔅^{1}) om BucO. αὐτὸν: αὐτὰ WMLK ταῦτα ΘD αὐτοῖς HgJNGP^{2} τὸν αὐτὸν: μηδ' αὐτὸν τὸν Mos de Θ vid p. XL)

71, 5 **post** σκεδαννύηται (**σκεδάννυται** codd praeter ML) **aliquid om.** add ἀλλὰ Θ post κατευθ. add δὲ S add δ' Mos

coniecta sunt

3, 3 **καὶ** (post ἄψωνται) **om.** habent ΩΞΦΘ^{2}

7, 1 **ἴσην** (inter νοήσῃς et τὴν) **om.** habent post τὴν ℭMLK: σύ Ω σου 𝔅^{1}ξf (ἵνα νοήσῃς τὴν δεσπ. post 2 ἀμφαγνοῆς sic coll W)

14, 3 **ὁ** (post λογισμὸς) **om.** habent Θℭ𝔅^{1}ξfQ (et Par 777A)

15, 4 **τὰ** (post πρῶτα) **om.** habent ΘPSDΨgNML𝔅ξ mix

9 **τὴν om.** habent WΘPSgNGMLKℭ

17, 13 **ἔχον** (post ἄπρακτον) **om,** vid app. ἔχων hBucO ἔχον τὸ κῆτος Qf (καὶ—ἔχον: καὶ μετὰ πολὺν πόνον ἄπρακτα W (scil num plural ubique) καὶ μετὰ π.π. καὶ ἄπρακτον scr et post 14 γίνεται add τὸ κῆτος D de Θ vid p. XXXVI)

23, 15-16 **εἶτα προέκυψε—τῆς μητρός om.** habent 𝔅ξfQ (τόσον ξfQ = 𝔅^{1})

25, 5 **τὸ** (ante τότε) **om.** habent PSgMLKΘ^{2}ℭ et in var 𝔅ξ mix

26, 7 **τὸ** (post ὥστε) **om.** habent WSDMLℭ𝔅ξ mix (πληρῶσαι ΧΥΡΩΞΦ soli)

36, 1 **ἐποίει** (post ἐποίει) **om.** habent ΩΦΓξdfQ sscr h^{2} post 2 κρυπτῷ coll ΘDBucO (ὁ—ἐποίει alt: ἐποίει γὰρ W)

56, 17 **ἑβδομηκοντάκις ἑπτά om.** habent PSℭ et in var 𝔅^{1}ξ mix. verba fort postea falsum in locum (57, 2) recepta, vid interpolationes (56, 13-18 αἱ ἁμ.—ἑπτά om W)

59, 5 **ἐκείνην—ὄρη om.** habent 𝔅^{1}ξmix, vide ℭ

incertae sunt sedis

10, 13 καὶ ἄλλο ἐν γήρᾳ om. habent TWSMLK^{2} (in spat relict scr) ℭ (γήρει) 𝔅ξmix (γήρει ΩΞΦ add τῷ ante γ. 𝔅ξfQ sscr h^{c})

11, 2 ἄλλο ἐν ἐνδείᾳ om. habent 𝔅 = ξmix et man vet in X et S = WGMLKℭ. καὶ pr 𝔅ξmix: cett = X al (ℭ = S)

22, 6 εἰς post μειώσεως om. vid corruptelas

44, 11 δὲ om. habent 𝔅^{1} et T ut vid

68, 3 ἢ (post ταπεινὴ) om. habent MosNGMLK (ex corr) ante ταπεινή coll WΘSD𝔅^{1}ξfhBucO

72, 16 καὶ τὸ κράτος om. habent YW𝔅^{1}ξfhBucO var P

(de his locis utrum sani sint an corrupti dubitari potest: 19, 11; 28, 8; 32, 15; ib 17; 39, 9; 49, 4; 59, 6; 67, 10)

Corruptelae inveniuntur plurimae quarum aliae confusione litterarum uncialium aut scriptura continua ortae esse videntur cf 4, 4-5; 10, 9-10 (?); 44, 9; 56, 19 (et fort 26, 2) et 7, 3; 21, 10; 28, 1.4.12; 32, 13; 35, 3; 42, 10-11; 47, 5; 65, 11; 68, 5; 70, 13; (et fort 27, 4), aliae ex eo quod librarii contextum verborum non satis comprehenderunt velut 5, 11; 8, 1; 10, 1; 17, 7.12; 18, 13.14; 28, 12; 38, 3; 50, 13; 54, 5; 58, 7; 63, 12-64, 2; 72, 2 aut a ratione recte dicendi aberraverunt velut 6, 10; 7, 2; 15, 9; 17, 5; 44, 1 et 3; 65, 12 aut notiones usitatas pro difficilioribus substituerunt cf 4, 4-5; 11, 9; 15, 13; 18, 12; 20, 3; 22, 6; 30, 5; 34, 5; 38, 10; 40, 6; 45, 9; 61, 10; 63, 11 (?); 64, 5-6; 69, 5. restant aliae alia quadam neglegentia vel ignorantia effectae.

manifesta

4, 4-5 συντετρημένας conieci. **archetypo proximi praeter Θ et Θ^{2} sunt TXY** (συντηρήσεις Ch συντρήσεις Mos mix συντηρήσας D om W)

5, 11 τίνος ὁ λόγος restitui: **τίς ὁ λόγος** (τίς ὁ λέγων NGMLK et g^{2} cum nota γρ, ὁ λόγος om BucO)

7, 2 ἀπογνῷς Langerbeck: **ἀπογνοίης** (-νοι- in ras scr Mos ἀπογιγνώσκῃς D ἀμφαγνοῆς W, MLK = ℭ)

7, 3 ἔκτισε τῷ D: **ἐκτίσατο** (ἐκτήσατο Ch Mos (in ἐκτίσατο corr) HJNG BucO)

11, 9 ὑπέδρα conieci: **ὑπέδραμεν**

15, 9 σεαυτοῦ (post τῆς) WΘMosSMLK mix: **ἑαυτοῦ**

17, 5 ἀπήρτηται τὰ ἄγκιστρα ℭ ἀπήρτηνται τὰ ἄγκιστρα ΘSDMLKΓ ἀπαρτῶντες τὰ ἄγκιστρα (et om ὧν)fQ: **ἀπήρτηνται αἱ ἄγκιστροι**

18, 13 ᾧτινί ἐστιν οὕτω φορητός scripsi, vid app. ᾧτινί: ὅτινι K οὔτινι H^{2} (ex ᾧτ.) οὗ τινι ut vid Mos (οὗ in ras scr). οὕτως ChΨHJNGK mix. φορητός: **φορητὸν** (ante οὕτω coll W ᾧτινί — 14 ὑπομεῖναι om ML)

18, 4 οὐδενὶ Λ^{c}Π: **οὐδὲν** (post οὐδὲν add γὰρ Θ)

20, 4 ὑποβαλόντα WΘ𝔅^{1}ξQ: **ὑποβάλλοντα**

20, 7 † **ἀπομετεωριζόμενον τὸ ὄμμα τοῦ ὀρνέου** † (ἀπομεριζόμενον J de NGMLKg^{2} vid app, post ὀρνέου add καὶ D add τηρήσαντα Q)

22, 6 μειώσεως X³ℭ𝔅¹ξfQO: **μιμήσεως** cett (μὑήσεως D om multa Ω). **εἰς** XSMLℭ πρὸς 𝔅¹ξQf ἐπὶ Θ: **om** cett (om multa Ω)

23, 9-10 † **ἀλλ' οὐ** † **μέτρα τῆς αὐξήσεως** (ἀλλ' οὐ μετὰ τὰ μέτρα τ.αὐξ. optime Θ ἀλλ' οὐ πέρα (πέρατα ML) τ.αὐξ. DMLK ὅρα μέτρα τ.αὐξ. scr et add γὰρ post κατὰ Mos)

24, 9 ἐστι restitui: **εἰσι** codd (mix var cum 𝔅¹, var ℭ) vid p. XXI

28, 1. 4. 12: 1 τὸ αὐτὸ SMLℭΩ ταὐτὸ D: **τοῦτο** (τουτο sic Mos, de Θ vid p. XXXVII) 4 τὸ αὐτὸ Dℭ𝔅ξfQ: **τοῦτο** 12 τὸ αὐτὸ correxi: **τοῦτο** codd (var ℭ)

30, 5 ἰσάγγελος Ω: **ἄγγελος** WChMosHgJNG ἡμέτερος MLK ἵνα—μισθὸς om D de Θ vid p. XXXVII de mix vid p. CV (BucO = h)

32, 13 οἰκεῖος ἐγένου conieci: **οἰκειούμενος** (om 12 καὶ fort recte DML, ᾠκειώμεθα H (θεῷ: αὐτῷ). οἰκ.—θεῷ: τὸ καθ' ὁμοίωσιν φυλάττεις Θ)

34, 5 ἄρθρου A et in var ℭ: **ἀνθρώπου** cett

35, 3 δι' αὐτὸ τοῦτο conieci. **de archetypo non liquet.** errav TY et X script cont seduct, coniec exempl alt class διὰ τί τοῦτο, quam lection Ω male distinx, 𝔅¹ sua sponte mut, AΔ al amplificav (3-5 δι'—ἀγρυπν. WChMosDHg JNG = AΔ sed add μὲν post 4 εὔτονον W om 5 δὲ D. διὰ τί δὲ τοῦτο ἁπαλόν; οὐχ ἁπλῶς. ἀλλὰ διὰ τ. συμπ. εὔτονον (ἀλλ' εὐτ. ML) ἐν καρτ. σύντονον (add δὲ ML) ἐν ἀγρ. ΘMLK

38, 2-3 **ἔνδον** † **ὅλου ὁμοῦ** an potius ἔνδον delendum et ὅλου ὁμοῦ retinendum? (ἔνδον ὅλου ἐμοῦ Mos ὅλου ὁμοῦ ἔνδον coll g et ἔνδον et ὁμοῦ om Q). προπεσεῖν Mos (ex προσ- corr) SMLΓξQ: **προσπεσεῖν** cett (om D et d, var ℭ)

38, 10 ἰξῷ SMLK: **ἔξω** cett (ξfQ = Γd, om in var ℭ)

42, 10-11 ὅσα νῷ ΘML𝔅¹ξmix F: **ὅσα ἄνω** cett (ἄνωθεν H om multa ΛΠ) de addita voce μεγέθη vid interpolationes

44, 9 ἄνω τοίνυν conieci cf 𝔅¹ = ξfQ et J: **ἀλλὰ τοίνυν** cett (var ℭ)

44, 10 περὶ τῆς τοῦ σώματος (διαπλάσεως) ΘℭO: ordin verb mutato deprav. **seu X seu T al** = WChMoshBucDH (om τὸ) JNG **archetypo proximi** περὶ τῆς περὶ τὸ σῶμα g περὶ τῆς κατὰ τὸ σῶμα MLK (et περὶ et κατὰ ex corr)

45, 1. 6: 1 ὅτι Θ²PS℞ (ex corr K om multa J) ℭQhBucO ὅτι τί Ch: **τὸ τι** (om τί WD om τὸ τί Mos) 6 ὅτι Ch (ut vid) MosQhBucOHgJNG: τὸ τί cett (om multa Wℭ𝔅¹f) de archetypo hic non liquet

45, 9 δεψαμένη Langerbeck: **δεξαμένη** codd (var ℭ)

47, 5 **archetypus script cont deprav** vid app (ὅσην δὲ Ch (ut vid) Mos ὅσον δὴ D om W de Θ vid p. XXXVIII)

50, 13 οὔπω Θℭ: **οὔτε** cett (οὐ W οὐδὲ D)

52, 4 ἐκείνου X (ut vid) ℭ cf 𝔅¹ = ξf: **ἐκείνῳ** cett

53, 10 ἐκλεγέσθω SMLK: **λεγέσθω** (λεγέτω D λογιζέσθω Q, f = Φ, ξ = Γ, verb om Mos membrum om BucO = ℭ)

54, 2-5 **φρονοῦμεν—ἀποσεμνύνεσθαι** corrupt. vid p. XXIII, XXVI, XXXIX (MLK = S, 2 add ἐν Θ 3 τῷ recte WCh MosD 4 post κλέψαντες add ἀφίεμεν αὐτοῖς D, μεγάλα Mos)

56, 19 ἑπτάκις correxi: **ἑβδόμη** codd (om in var 𝔅¹ξmix)

56, 19 ἀναλογοῦσα A²Δ²Θ, cf P², DMLℭ: **ἀνάγουσα** (ἐνάγουσα g)

58, 7 τύπωμα restitui: **εἴπωμεν** (σημεῖον ὡς εἴπομεν W de Θ vid p. XXXIX ὑπόδειγμα MLK et add τύπος ante ἐκείνης et scr ὡς εἴπομεν D 6-7 ἡ ante ἡμέρα om L ἑβδόμην τοίνυν αὐτὴν ἡμέραν HgJNG 7 ἑβδόμης LK ἑβδομάδος M ὀγδόης HgJNG)

63, 11 **οἰκέτας** codd. qua ex corruptela multae aliae sunt ortae. 12 sqq 12 σοβοῦντα ΘDℭ: -ντας cett (MLK = S) 13 περιφέροντα ΘDNGMLKℭ cf φοροῦντα QhBucO qui cetera variaverunt cum 𝔅¹ξ: περιφέροντας cett (cf φ) 14 καθεζόμενον non deprav in archetypo sed vid p. XXVI; βαδίζοντα ΘSDNGMLK cf ℭ: -ντας cett (om 𝔅¹ξmix H); φρονοῦντα ΘSDNGMLK cf ℭ, et Γξdmix: -ντας cett (om H) 64, 1 φθεγγόμενον ΘSDNGMLK cf ℭ: -μένους cett (om 𝔅¹ξmix) 2 ἐπισύρεται ΘSDMLKℭ: -ρονται cett (om multa 𝔅¹ξmix)

64, 5-6 ὑπὸ κήρυκι ΛF: **ἐπὶ κήρυκι** cett (ἐπὶ κήρυκος K ὑπὸ κήρυκος MLΠ ὑπὸ κηρύκων 𝔅¹ mix)

65, 12 ἐκ σεαυτοῦ Θ (ex ἐξ ἑαυτοῦ corr ipse) SDgMLK (ex corr) cf ℭ: **ἐξ ἑαυτοῦ** cett (ἐξ αὐτοῦ WH ἐκ τούτου BucO cf 𝔅¹ = ξfQh)

66, 4 **εἰς τὴν** † **περὶ ἀνθρώπου διάπλασιν εἰσέρχεται** (add τοῦ ante ἀνθρ. MosD)

68, 1 † **κυκλοτερεῖς** (κυκλοτερῆς Ch κὐκλοτεροις sic J κυκλοτερεῖς τῆς Mos (pro 2 ὤμοις scr ὄμμασιν) κυκλοτερεῖς ἐπὶ D κυκλοτερῶς f (coll = 𝔅¹) et hBucO qui coll post 2 ὤμοις)

69, 5 εἰς παχὺς Θ²P²DΓξdfhBucO cf ℭ: **εἰς πάχος** (πάχυς sic H²)

72, 2 μεριζομένας MLK (ex corr) cf ℭ: **μεριζομένην** cett (de Θ vid p. XLI γνωρ. d)

72, 9 **εἰπεῖν** † **μόνον . . τῶν γενομένων** (ἓν μόνον εἰπεῖν τῶν . . γ. W εἰπεῖν μόνον τὰ . . γενόμενα Θ εἰπεῖν μόνα τὰ . . γενόμενα MLK (-α τὰ . . -α ex corr))

coniecta

3, 2 λείου A²WΘ²MosSDΨ² (λίου Ψ) HgGMLKℭΩ (λίου) ΞΦfO (λει- in ras scr): **ἡλίου** cett

3, 10 ἀγνοοῦντες ΘSℭΩΞΦ cf Γd = ξf: **ἀγνοοῦμεν** cett

6, 10 εἰς τὸν βίον 𝔅ξf: **ἐν τῷ βίῳ** cett (cf P et Π)

8, 1 τὴν δύναμιν 𝔅ξfΘ² et in var ℭMLK: **τῇ δυνάμει** cett

10, 1 ἁπλότητι PS𝔅ξf: **ἁπλότητα** cett (om ℭ de Θ vid p XXXV)

10, 9sq φθειρομένου Δ^{2}W(-η)SDMLKΠ𝔅ξmix: **φθεγγομένου** cett (var ΛF)
15, 13 σώφρονα 𝔅ξfQ: **σώματι** cett (τῶ σωμ. Ch σώματος S var ℭ)
17, 7 ἀφιᾶσιν ΘSDgMLKℭfQBuc, cf A^{2}, ἀφίασιν WHΓξdhO ἀφίουσιν ΩΞ cf Φ: **ἀφίησι** cett
17, 12 μαιμάσσοντα DΩΞΓξdfMos (ex -ται corr): **μαιμάσσονται** cett (cf ℭ)
18, 12 ὄμμα WΩΞΦMos (ex ὄνομα corr): **ὄνομα** cett (ὅρμημα f)
25, 2 περιτιθέναι WΘPSD𝔑ℭ𝔅(cf Ω)ξmix: **aut-θέμενα** TXY **aut-θέμεναι** AΔChMos **in archetypo**
31, 7 χρηστὸς PSDMLK et in var 𝔅ξmix cf Max Conf in app test, cf ℭ: **χριστιανὸς** cett (de Θ vid p. XXXVII)
37, 2 ἐνυλακτῆ (post ὅταν) 𝔅ξfQ: **ὑλακτῆ** cett (cf ℭ)
38, 2 ἀφιεὶς WΘ^{2}SDMLKΛF𝔅ξmix: **ἀφεὶς** cett
44 et 1 et 3 ὅπου T (1 ὅπτος) A^{2}Δ^{2}MLK (ex corr)ℭ𝔅^{1}ξmix: **ὅπως** cett (de Θ vid p. XXXVIII)
47, 3 ἐπέκτασις Θ^{2}ℭ𝔅^{1}ξfQ: **ἔκτασις** cett (ἔνστασις D). τὸ Θ^{2} SMLKℭ𝔅^{1}ξfQ: τοῦ cett
47, 4 κρειττόνων 𝔅^{1}ξfQ: **ὄντων** cett (ὄντως ὄντων MLK = PS, var ℭ)
50, 2 τοὺς ὅρους τοὺς δεδομένους Hℭ𝔅^{1}ξ mix (δοθέντας O) fort non recte, vid app et 56, 7. **archetypo proximi XAΔCh** (τῆς ὅρησ .. τῆς δεδομένης Ch (obrut) τῆς ἐντολῆς τῆς δεδομένης W cf S et Θ de quo vid p. XXXIX τοὺς ὅρους τῆς δεδομένης αὐτῶ διαίτης D τῶν ὅρων τῶν δεδομένων Mos τοῖς ὅροις τοῖς δεδομένοις gJ τοῦ ὅρου τοῦ δεδομένου NGMLK)
53, 9 τῆς ἐξάδος WΘ^{2}Mos (ἐν om) SDgMLKℭ𝔅^{1}ξmix: **τοὺς ἐξάδους** cett (cf TX dittograph corrupt, AΔP)
57, 12 ἔσται 𝔅^{1}ξmix: **ἐστὶν** cett (cf ℭ)
61, 10 ὑβρίσθης 𝔅^{1}ξmix cf ℭ: **ὑβριστὴς** cett (add εἰ AW)
65, 11 εἴ μοι Θ (ex ἐμοὶ corr ipse) Mos, cf P, S𝔅^{1}ξ mix: **ἐμοὶ** cett (cf A^{2}Δ, εἰ ἐμοὶ P^{2}g^{2}NGMLK εἴθε μοι Dℭ εἰ μὴ ξ^{2})
68, 5 εἰπέ μοι PSDK𝔅^{1}ξ fhBucO: **ἐπ' ἐμοὶ** cett (cf A ἐπ' ἐμὲ Θ om MLℭ)
72, 14 ἀποδῶμεν ΘS𝔅^{1}ξfhO: **ἀποδώσωμεν** AWChMos PJM **-σομεν** cett (ἀποδοίημεν Π var TXY)

incerta

3, 6 τοῦ recte cett: οὐ TXYAΔP om Mos
3, 8 ἑαυτῶν καὶ ΘSℭMLK cf Ω καὶ ἑαυτῶν XY καὶ (coll ἑαυτῶν ante κατασκ.) 𝔅^{1}ξf ἑαυτῶν cett
4, 3 ἡμῶν YA^{2}WMℭΞΦ om TXΩΓξd ἡμῖν cett (et scr ἔνδον D)
5, 4 ἐξεῦρον ΘPDΨ (ex -εῖν corr), cf Ω, mix (om θαυμαστῶς) om multa YWJN𝔅^{1}ξ ἐξευρεῖν cett (MLK = ℭ)

5, 8 ἐνενόησα (post δημιουργὸν) PChMosmix (ἐννενόησα f) ℭΩ ἐννόησα J om 𝔅^{1}ξ ἐνόησα cett
10, 3 ὑπὲρ YW (ἐκπίπτοντα) cf 𝔅 = ξf: ὅπερ cett (om in var ℭ de Θ vid p. XXXV)
13, 6-7 vid app. om aliquot verb per errorem TX om multa S om in var ℭ ordin verb mutav cett (ἀληθῶς ΘD𝔅f)
20, 3 ἀδολέσχην ΔΘΓξdf cf Ω: ἀδολεσχεῖν cett (cf Y, -σχοῦντα PSDML QhBucO var ΛF contamin Π)
20, 15 ἀνθρωπίνοις Y^{2} WChP𝔑 (exc K), cf ℭ, ΩΞΓξd (ex corr) fQh: ἀνθρώποις cett
21, 10 εἴ τι recte cett (vid app, ξfQ = 𝔅): ἔτι XYAΔChMos hBuc J εἰ ἔτι S
35, 6 διαγούσης Y𝔅ξfQBuc: διαγούση cett (cf T var ℭ)
40, 6 λογίων X𝔅ξfO: λόγων cett (corrupt D)
50, 4 ἀφειδεῖς ΔΘ (vid p. XXXIX) PSD𝔑 (exc N) ℭ: ἀφεὶς δὴ TAChhBucO ἀφεὶς Mos, cf X, ξfQ = 𝔅^{1}, ἀφειδῶς WN
57, 2 κατάκρισις τοῦ Λάμεχ vid app et supra p. XXVI, nescio an casus dativus qui bene congruit cum 56, 19 ἀναλογοῦσα retinendus sit cum TX et 1 ὡς secludendum.
61, 5 ἐπιλάθου ΘChMos (ι ex ε corr) DHGMLK (ι ex ε corr) 𝔅^{1}ξQ: ἐπελάθου cett (om W = TX om multa ℭ)
69, 10 παρείσδυσιν XD cf Y: παράδυσιν Θ^{2}𝔅^{1}ξfh BucO παράδοσιν cett (J = P πάροδον SNGMLK g^{c}A^{2}FΠ)
70, 13 κωλύει (post πόρρωθεν) YΔΘSD cf 𝔅^{1} (ξfhBucO = Γ) ἐγκωλύει cett (ἐκκ- T𝔑P^{2}, var ℭ) simili dittograph peccav PS p. 4, 3

(loci difficiles sunt 3, 7; 8, 1; 19, 14; 23, 3; 24, 8-9.12.14; 26, 2; 27, 4; 28, 2; 31, 1; 33, 8; 36, 2; 43, 15; 45, 15; 46, 6; 50, 11; 57, 13; 59, 6 (σχολάζει W = ℭ); 63, 12; 66, 3; 71, 7.9)

Multa quoque interpolata sunt modo singula verba modo maiora membra. quorum non iam manifesta a coniectis segregavi. neque typis crassioribus usa sum.

Ex singulis verbis haec arguunt librarios non satis attentos fuisse

36, 6 [ἡ] om ΘHMLΦΓξdf (var Ω var ℭ); 43, 8 [πρὸς] om MLℭ𝔅^{1}ξfQ; 44, 13 [καὶ] om Θ (vid p. XXXVIII) Dℭ𝔅^{1}ξfQ; 47, 9 [διέβαινεν] om Θ𝔅^{1}ξfQ et W qui scr 8 προβαίνων, distinx post διέβη, add ἔφθασεν post 10 σωφροσύνην. et cf TX; 59, 2 [ἀλλ'] ante ὅμως (sic) add codd (de Θ vid p. XL, mix = Γd, var ℭ); 65, 8 [διὰ] om ΘML et in var 𝔅^{1}ξ (et om διὰ τῆς μιμήσεως) mix. διὰ: τὰ P^{2}N de K vid p. CXX; 69, 1 [ἐπὶ] om W, pro οἷον ἐπὶ scr οἱονεὶ SMLK cf Γ. fort ἐπιπλημμύρας cum ΘMos retinend.

per errorem irrepsisse puto 50, 10 [σημαινομένων ἢ] om ΘDFΠ 𝔅¹ξ mix (MLK = S), ex coniectura post corruptelam ortam 42, 11 [μεγέθη] om 𝔅¹ξmixF om multa ΛΠ (fort ℭ corruptelam legerat) scr καταλαμβανόμενα μεγέθη g.
incertum est: 46, 6 add ἡ ante ψυχῆς αὔξησις omnes praeter ΔΘPSD (vid 𝔅 et ℭ); 58, 3 post ἀξίαν add ἀντίδοσιν TXΛΔΘCh Mos add ἀντίδοσιν τῶν ἀγαθῶν W add ἀντίδοσιν sed om 4 ἀντιμέτρησιν hBucO coll 4 ἀντιμέτρησιν 𝔅¹fQ nil add neque transpos PSD𝔑ℭ

ceterae aut variae sunt lectiones aut glossae

3, 12 τὸ ἡμέτερον [τὸ ἀνθρώπινον]: τ.ἀ. om ℭ τ.ἡ. om ML Par 777A; 13, 5 [ἀόρατον] τὸν ἔσω: τ.ἐ. om S τὸν om H τὸν ἀόρ. ἐ. coll 𝔅¹f; 17, 7 ὑπὲρ [ἐπὶ]: ἐ. om TWΘℭ ὑ. om DQ (τὸ πέλαγος) hBucO delev Mos, ChΨHgJNG = Xal, MLK = S, f = 𝔅; 23, 5-6 †ἀπὸ τεσσ. ἔτους: fort glossa ad 5 ἔφηβος falsum in locum recepta cf Θ p. XXXVI et ℭ. om DMLO. ἀπὸ—αὐξ.: ἀπὸ ἑπτα ετοῦς αἱ αὐξήσεις ἀλλήλας διαδεχόμεναι Mos; 24, 5 πέρατος [ὅρου]: ὅρ. om ΩΞΦℭ μέχρι π.ὅρ. om Γξdmix. supra ὅρου sic scr τέλλου H. vid p. XXV; 27, 2 ἐπιτηδεία [ἢ βελτίων]: ἢ β. om ΘℭBucO delev h^c (cetera hBucO var cum Γξd = fQ) ἐπιτηδείων ἢ βελτίων Y Ch (-δίων) Mos PH (-δεία) g (ἡ) JNG; 57, 2 [ἑβδομηκοντάκις ἑπτά] aut ex marg ubi ad 56, 17 adscripta erant huc illata sunt aut in glossis numeranda. de WChDgJK vid p. XXVI τὰ ἑβδ. ἑπτὰ mix = 𝔅¹
de variis lectionibus quae praeterea in archetypo fuisse suspicor vide infr.
nescio an hi quoque loci interpolati sint 4, 6-7; 6, 12-13 (om ΩΛFMLK); 36, 8-9; 55, 12; 56, 17; 58, 10; 65, 3 (om ΘPSDg et ξ mix cum 𝔅¹); 70, 1; ib 8 (Ch = Γ)

membra quae addita sunt partim ex margine in textum irrepserunt

45, 6-7 [ἐκεῖ εἶπεν—ἀπὸ τῆς γῆς] om W𝔅¹ξfℭ om sed add post 7 χερσὶν 6-7 ἐκεῖ—χερσὶν Q (6 ἐκεῖ: οὐκ H, de ὅτι vid corruptelas, add δὲ NGMLK = Δ 7 aut τῆς aut γῆς om Ch); 48, 14-15 [τουτέστι —ὑπηρεσίαν] om 𝔅¹ (post γῆν add ἔργων ἀγαθῶν ξ) fQ; 50, 14 [γυψὶ—διαιτᾶσθαι] om 𝔅¹f; 62, 1-2 [ἐγὼ—γῆν] om ℭ (δὲ om sed inser N vel N²)
nescio an haec quoque membra illata sint 9, 11-10, 1; 22, 6 (om Ω); 37, 11 (om ChMosPS𝔑 (exc g) ℭΩhBucO, add καὶ ante οὐκ Θ); 40, 5-6; 44, 11-12 (om 𝔅¹fQ, add ἢ post ἕτερος Θ²); 65, 3 (om ΘPSD𝔅¹mix)

partim e contextu composita sunt ut veteres lacunae complerentur

18, 15 ὥστε—καταφρονεῖν T: ὥστε στῆναι ὁρμὴν λέοντος (ὥστε στῆναι λέοντος εἰς ὁρμὴν Θ, ὑποστῆναι mix ὑπομεῖναι W, ὁρμῇ ML); 25, 7-8 †ἵνα—κτίσις (7 αὐξάνεσθε alt om W (distinx non ante sed post 8 πληθύνεσθε), ἐν ante ἑνὶ om Ch ML)

alia autem ratione sententiae doctae initio primi sermonis et fini alterius illatae sunt

7, 4 πνεύματι ἁγίῳ (ἁγ. πν. WΘDH); ib 13 [καὶ ἅγιον πνεῦμα] TXℭMLK𝔅f καὶ πν. ἅγ. cett; 8, 6-7 καὶ ἦν—υἱῷ (om Ch sed in marg adscr, WΘDΨg = SF, MLK = ΛΠ); 7, 14-8, 1 [ἑνώσεις—δύναμιν] (ἑνώσει ΨHg, τὴν δυν. vid corruptelas, MLK = ΛF); 8, 4-5 [ἰδία—θεότης] (MLK = Λ sed om καὶ ante τρεῖς, ἁγ. πν. coll H 5 γοῦν Buc, add ἡ ante θεότης WΨH, θεοὶ om N, ξ = Γ sed post πρόσωπον γν. eras καὶ ἰδία υἱοῦ)

ad Patrem et Filium quidam addidit Spiritum Sanctum. deinde aut idem aut alius quaestione Sanctae Trinitatis suscepta veram fidem adversus utramque partem notissimam defendit. hoc ea tempestate accidisse verisimile est cum de Trinitate et Spiritu Sancto summo studio decertabatur i.e. ultimis decenniis saeculi IV et primis saeculi V. sed quoniam posteri symbolum simili modo explicare solebant — ut unum e recentioribus laudem confer Ioannem Hierosolymitanum adversus Iconoclastas (PG 96, 1352 C11-D2 et 1353 A) — concedere debemus multos fuisse inde a saeculo IV-V qui textui nostro et Spiritum Sanctum et definitionem Trinitatis inducere possent. ceterae quoque interpolationes quamvis mihi vetustissimae esse videantur certo tempori adscribere non possum. quarum quattuor vir in naturali scientia versatus adhibuit, duas aut ille aut alius ornandi magis quam explicandi causa.

68, 9-10 [προιοῦσα—ἑνοῦται] (προσιοῦσα ChH); 69, 8 [ὁ μὲν—κερατοειδής] (κερατοει(δής) in ras scr Mos); 70, 5-7 [διὰ τοῦτο—εὐεπιχείρητος] (ἀεὶ: ἂν εἴη Θ optime, add ἐστὶν MLK sicut 𝔅¹fh BucO), 71, 7-9 [ἥ τε πάροδος—προβολῆς] om ℭ (ἥ τε: εἴτε Ch ἡ γὰρ

fhBucO = $\mathfrak{B}^1$ οὕτως ἡ ML ἥτ(ε) in ras 6 litt scr K‘, κατευθύνηται WΘ). fortasse eidem ingenio debetur illud 69, 11 ἑκάτερα quod add codd praeter TXYWΦ, vid app (ἑκατέραν ΘfhBucO ἔχῃ ἑκάτερα coll H). fuitne prius ἐφ' ἑκάτερα quod interpolator ea ratione addidit ut opiniones de visu diversissimas quas auctor promiscue retulisset unam cum altera compensaret? 70, 14-16 [οἰκεία—παρεχομένη] (16 χαριζομένους Ch -ζόμεναι Mos, fhBucO = $\mathfrak{B}^1$ sed 14 φυλακὴ om et post τὸν ὀφθ. add φυσικὴ hBucO); 71, 9-12 † διὰ τοῦτο—ὀφρύες (9 τῶν ὀφθαλμῶν ChMosJ 10 καὶ om ChMos, τὸν: τῶν ChMosNGK τὸν ἐκ om gJ ἱδρώτων ChMosJNGK 11 γίνεσθαι WChMosfhBucO). quem locum hoc fere modo restituerim οὕτως ὀφρύες τὸ ὁρατικὸν κατευθύνουσι. εἶτα καὶ τὸν ἐκ τῶν πόνων ἱδρῶτα οὐκ ἐῶσι ἐπιρρέειν καὶ κώλυμα γενέσθαι τῇ ὄψει. διατειχίζουσιν αἱ ὀφρύες.

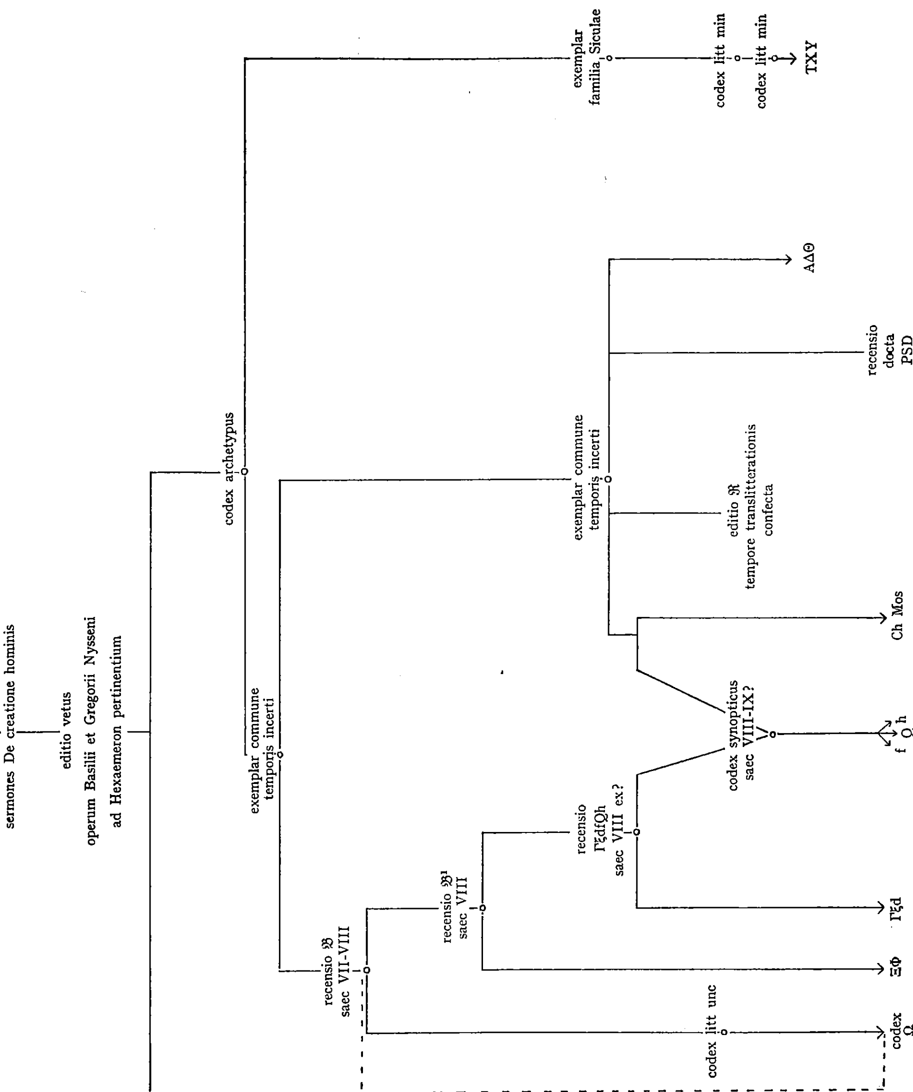
subiungo ut promisi varias lectiones quas si non in archetypo extitisse tamen non multo post inter classes versatas esse arbitror. (vide in app quomodo ceteri testes a societate assueta digressi alius cum alio his locis conspirent.)

10, 2 ἀναφὲς (DgGMLK -φῆς J): ἄφες (WΘ) ἀφαῖς (Ch Mos (vid p. XLIV) ΨHN); ib 3 ἀόριστον (H ut vid): ἀόρατον (WΘ ChMosDH^2 cett ex 𝔑); 16, 13 ὄντα (ΘChMos): om (WD); 19, 2 τίς add: non add (WΘCh Mos D); 21, 14 καὶ πληθύνεσθε (WΘD): om (ChMos); ib 15 τὰ ὕδατα (WΘDMLK): ἡ γῆ (Ch MosHgJNG); 24, 7 ἡ ante ἀραιοτέρα add (ChHJNGK): non add (WΘMos (ἀραιοτ.) DgML); 25, 6 χωρεῖ (WDNGMLK (vid p. CX) χωρήσει Θ χωρίζει (ChMosHgJ); 26, 9 τὸ (WHMLK): τοῦ (ChMosΘ (vid p. XXXVII) DgJNG, cf T!); 29, 7 εἶπεν certam sedem non habuit, WΘD = A al; 30, 6 ὁ ante μισθός add (Ch (sed eras) MLK): non add (WΘMos, om multa D); 32, 11 οἰκτιρμοῦ (ChMosDHgJNMLK sec Script): οἰκτιρμῶν (WΘG); 33, 11 δὲ post ἐπειδὴ add (DMLK): non add (ChMos cett ex 𝔑, WΘ = ℭ); 38, 1 δὲ (WΘ (sed eras) D): om (ChMos); ib nota bene πρίων: τρίζων T et Θ τρύζων MLK; 41, 4 δὲ (WΘMos (et scr τέως) D: om (Ch); 44, 13 ὃν (ΘDHMLK ex corr): οὗ (WChMosgJNG, cf T!); 46, 3 μέμνησο (ΘCh (-σω) Mos J): μέμνησαι (WDH (-σῃ ut vid) gNGMLK); 48, 6 τῶν ante ἀσθενούντων add (ΘCh): non add (WMosD); 51, 13 τῷ (WΘChDLK): om (Mos Hg JNGM); 52, 9 ὀσφραντοῖς (WΘD): ὀσφραντικοῖς (Ch,Mos -κὰς); ib 16 δυνατὸν (WΘD): δυνατόν τε (ChMos); 53, 1 οὐδὲ (ΘChMosD): δὲ (W); 56, 18 ἐκδικεῖται (ΘCh): ἐκδεδίκηται (MosD sec Script); 59, 1 οἱ ante ἄγγελοι add (gJMLK, cf H οὐδὲ οἱ: οἱ δὲ): non add (WΘ (vid p. XL) ChMosDNG); 61, 15 ἐκ τῆς (ΘChMos): ἀπὸ (W, τὸν ἀπὸ D); 62, 11 ἢ (ChD): om (WMos) ἢ καὶ Θ eras ἢ Θ^2; 63, 12 κατεπιτηδεύμασι (gNGK prius): κατ' ἐπιτηδεύμασι (ChJK‘ hBucO) κατ' ἐπιτήδευσιν

(WΘMos (κατεπιτ.) Qf) κατ' ἐπιτήδευμα (HML); 67, 2 νεύοντες (ChMosDJNG) συννεύοντες Θ: βλέποντες (HgMLK, om multa W); 71, 1 προβόλαιον (WΘChMosHgJNG): περιβόλαιον (MLK); 72, 7 ὁ non add (ChHgJ, om multa Mos).

His mendis si non omnibus at certe plurimis textum videmus depravatum priusquam eius memoria in stirpes nobis notas discederet. sermones igitur quos quidem multi receperunt ut per saecula recentiora ita per antiquitatem e manibus uniuscuiusque fere scribae emittebantur mutati. quantum posteri sollertia doctrinaque efficiebant tantum priores ignorantia atque temeritate: nullo tempore memoria incertae auctoritatis videtur abolevisse. sed certum sibi locum invenit hoc opusculum, quo factum est ut contaminatione stirpium intactum traderetur. constat enim e testibus gravissimis id fuisse usitatum S. Basilii Homilias in Hex, sermones De creatione hominis, S. Gregorii Nysseni librum De hominis opificio in unum colligere. neque dubito hunc usum ad ipsam antiquitatem exeuntem referre, quoniam documento mihi sunt Gregorii Nysseni opera exegetica cum In Canticum atque In Ecclesiasten tum De oratione dominica atque De beatitudinibus, iam illo tempore in singulis ut ita dicam corporibus comprehensa. talis textuum collectio nescio an tum in usum venerit cum volumina papyracea in codices membranaceos transscriberentur. utcumque haec res se habet id mihi persuasum est sermones postquam aliquot detrimenta cepissent in tutelam operum illustrium Basilii atque Gregorii venisse, deinde in talium auctorum honorem auctos atque fucatos esse. ex titulis autem genuinis non concludi potest sermones iam ab initio cum homiliis Basilii angustissimo vinculo coniunctos esse, immo vero posteri videntur fuisse ii, qui opus Basilii non perfectum putabant nisi his spuriis adiectis.

Habes meum de libris manuscriptis eorumque fonte communi iudicium. recensio denique hoc stemmate hyparchetyporum codicum conficiatur.

De editionibus impressis earumque apographis manuscriptis

Non est cur speremus textum a librariis tot modis vexatum ab editoribus fidelius conservatum esse; et hercle reperimus in libris qui typis excussi sunt mixturas diversarum memoriae stirpium aut doctas coniecturas permultas.

Basil. 1532 D. Erasmus Roterodamus, cum Hieronymo Frobenio persuasisset, ut primus apud Germanos Graecum auctorem antea non evulgatum, Basilium Magnum, formulis excuderet, sermones περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς quos inscripsit ut homiliam in Hexaemeron decimam undecimamque typis exscribendos curavit. id factum est Basileae anno 1532. huius editionis textus p. 79-98 impressus, quem paucis exceptis eundem in volumine 44 Patrologiae Migneanae Graecae (col. 257-297 = v) legimus, e codice Bodleiano N vel eius gemello sumptus multisque recensionis 𝔅 lectionibus auctus atque mutatus est. nam editio anni 1532 cum codice N contra ceteros multis locis conspirat: (cf siglum v in apparatu critico exinde semper) p. 6, 5; p. 8, 8; ib 9 (cum ΥΦ); p. 15, 6; p. 19, 7 οὐκ ἀποπαίζει N ed 1532; ib 14 γὰρ om N ed 1532; p. 24, 4; p. 25, 13-14; p. 37, 15 φρονῶν N ed 1532; p. 48, 16; p. 53, 12; p. 62, 3 (cum P²); ib 10; p. 63, 5 (cum P²); p. 66, 5 (cum P²S); ib 15 (cf P²); p. 71, 7; ib 11-12 (cum TX); p. 72, 9 τεχνικῶς om N ed 1532. auctorem textus vulgati codice N correcto usum esse his locis apparet: p. 20, 3 ὅμως om N add Nᶜ habet ed 1532, variavit 𝔅; p. 55, 15 (vid app crit) Οὐ — ἑπτά add Nᶜ habet ed 1532, Ὁ — ἑπτά non add 𝔅¹. quibus lectionibus neglegentia plerumque ortis angusta inter N et ed 1532 familiaritas probatur. quae autem menda editioni 1532 et cum codice N et cum aliis

familiae 𝔑 testibus communia sunt, enumerare supersedeo.

De lectionibus ex 𝔅 acceptis omnis fere pagina apparatus critici testimonium dat, ubi ea quae v contra totam familiam 𝔑 ceterosque codices cum recensione 𝔅 legit nota 'ex 𝔅' vel simili distinguere solebam, quo magis eluceat quantam diligentiam vir ille doctus ad textum componendum adhibuerit. ex quo codice hae lectiones sumptae sint, non liquet, apparet tamen ex p. 3, 5; p. 19, 13; p. 28, 8 librum illum gregi Γξd cognatum fuisse; confer etiam p. 3, 2 λείου : ἡλίου et N et Γξd, quem locum corruptum ed 1532, cum non haberet unde corrigeret, omnino omisit.

Ad hos duos fontes omnia quae in textu anno 1532 vulgato leguntur reduci possunt perpaucis exceptis: p. 3, 2 vide supra; p. 16, 11 ἐλευθέραν recte ed 1532: ἐλευθερίαν N ἐλευθέριον 𝔅 (-ρίαν d); ib 14 κητῶν N𝔅 (ἄλλων d) : νηκτῶν ed 1532 et g; p. 17, 13 πόνον N𝔅 (om d) : τόνον ed 1532; p. 21, 11 ἐπισκεψάσθωσαν N𝔅 : ἐπισκεψάτωσαν ed 1532; p. 26, 1 κυρίως NB : κυρίους ed 1532; p. 39, 6 χρὴ 𝔅 : χρήματα N χρήματα μὴ (sic) ed 1532; ib 9 ἄκοσμα τὰ 𝔅 : ἀκούσματα N ἀκόσμητα ed 1532 et g; p. 44, 9 ἀλλὰ τοίνυν N ἀλλὰ τοίνυν ἄνω μὲν $\mathfrak{B}^1$ ἄνω τοίνυν ed 1532; p. 54, 4-5 ἐπισεμνύνεσθαι N ἀποσεμνύνονται in var $\mathfrak{B}^1$ ἐπισεμνύνονται ed 1532; p. 62, 12 αὕτη : αὐτὴ N var $\mathfrak{B}^1$ om ed 1532; p. 63, 6 τῶν ἐν σοι N σοι in var $\mathfrak{B}^1$: συ ed 1532; ib 14-64, 1 μέγα φρονοῦντα; μέγα φθεγγόμενον N μέγα φρονοῦντα(ς) $\mathfrak{B}^1$ μέγα φθεγγόμενον μέγα φρονοῦντα ed 1532. haec partim menda partim coniecturae sunt, e quibus mixturam fontium probare videntur p. 44, 9; p. 54, 4-5 et fortasse p. 39, 6, ubi typothetam pro χρὴ falso μὴ scripsisse suspicor.

Si fontes unde hic textus compositus est respicimus, facere non possumus quin virtutem conditoris admiremur. qui postquam codices alterum cum altero diligentissime contulit, meliorem pro fundamento posuit, ex altero lectiones idoneos elegit, omnino fere se abstinuit, ne coniecturis suis memoriam codicum obscuraret. quisnam fuit ille vir subtilis acutus cautissimus? an Erasmus ipse? hic quidem in praefatione contendit Basilii editionem Frobenianam non suis sed alienis lucubrationibus deberi, et profecto non omnia Basilii opera quae sub prelum misit sua ipsius cura percensuisse videtur, sed eo fuisse contentus, quod exemplaria manuscripta conquireret atque typothetae subministraret—confer quae de exemplaribus huius editionis coniecerunt Styg Rudberg (de codice Monacensi 141 olim Tubingensi) Eranos LVIII, 1960, p. 20 sqq et P. S. Allen (de Basilii Magni et Gregorii Nazianzeni epistolis Graece ab Opsopoeo editis Hagenoae anno 1528) Opus epistularum D. Erasmi Rot., Oxonii 1928 vol. VII, p. 401 adn. 10. sed tamen, ne modestis illis verbis fallamur, constat Erasmum iam ex eo tempore, cum tertium in Anglia versabatur, Basiliis operibus tractandis se dedisse (cf ex.gr. ep. 229, op. cit. vol. I, p. 469). quo tempore ille ex bibliothecis amicorum Anglorum ut alios codices ita fortasse eum, qui nunc in bibliotheca Bodleiana conservatur, sibi comparare potuit. neque nobis recordantibus, qualis fuerit aliis illius temporis editoribus usus miscendi (de quo vide praefationem editionis Venetae anni 1535 et Dom J. Gribomont, op infra p. CLXVIII cit p. 326 sqq) non alienum videtur suspicari Erasmum, cum sermones illos quorum in textu tot viri antea offenderant percenseret, ipse quoque ad textus conflandos inductum esse. miramur tamen quod ille nihil fere suo ingenio confisus correxit, miramur etiam magis, quod vir tanti iudicii, qui plus semel de uno altero Basilii operum dubitans subtilibus argumentis quae sentiret explicare solebat (cf ex.gr. ep. 2643 de Basilii libris De Spiritu Sancto, op. cit. vol. X, p. 13 sq) ex indole nostrorum sermonum suspicionem non duxit.

Sed de hac re videant ii, quibus Basilii Homilias in Hexaemeron edere curae est (cf D. Amand, Rev. Bén. LII-LVI 1940 sqq de editionibus S. Basilii operum). quicumque textum sermonum quem in editione principe legimus constituit, sive librarius alicuius codicis nunc deperditi sive Erasmus Roterodamus, e duobus fontibus textum commiscuit, sed a coniecturis adhiben-
Basil. 1540 dis se tenuit. qua abstinentia non fuit Janus Cornarius Zviccaensis, medicus sui temporis notissimus promotorque studiorum Graecorum inter medicos optime meritus, cum paulo post in unum colligens quae editio prima Basileana quaeque editio operum asceticorum Veneta anni 1535 praebebant Basilii opera Latinitate donaret et anno 1540 ex officina Frobeniana in lucem proferret. scilicet in iis quae editor intacta reliquit, interpres acquiescere non potuit. extant in Cornarii versione Latina multae lectiones variatae, quas omnes in edi-
Basil. 1551 tione Graeca anno 1549 a Cornario praeparata atque biennio post apud Frobenium typis excussa recognoscimus. Cornarius quamquam in praefatione sua testatus est se dedicare — ut ipsius verba reddam — 'τεῦχος . . . πρὸς παλαιότατα ἀρχέτυπα ἐπανωρθωμένον', tamen, ut mihi quidem videtur, praeter editionem Erasmianam nullo codice exemplari usus est. lectiones Cornarii proprias quamvis omnes fere dignae sint quae enumerentur praetereo. vide tantum quam ingeniose ille duos locos asperiores emendaverit: p. 23, 3 6 ἡ — ἔτους: ἡ τρίτη λοιπὸν ἡ τῶν ἐφήβων. πρῶτον γὰρ παιδίον εἶτα παῖς εἶτα ἔφηβος, ἀπὸ τεσσαρεσκαιδεκαέτους, εἶτα ἀνὴρ (sic) ed 1551; p. 69, 8 ὁ μὲν κρυσταλλοειδὴς ὁ δὲ κερατοειδής: ὁ μέν, κερατοειδής, ὁ δὲ ῥαγοειδὴς ed 1551. nonne medicum doctissimum sensis?

cod. Paris. 478 Ex Cornarii editione Graeca primus De creatione hominis sermo ad litteram descriptus est in codicem Parisinum graecum 478 (Regius-Clement 2287, 2, cf

58 R, t. I p. 54, Amand op. p. CXXI cit. p. 9-10) chartaceum inde a fol 105v usque ad superiorem partem folii 108v. reliqua huius folii pars scriptura vacat. sermonem antecedunt S. Basilii Homiliae in Hexaemeron IX a quinque manibus diversis exaratae, sequuntur Constantini Harmenopuli Prochiron legum (fol 109r) et varia huius generis. iam diu de aetate codicis viri docti inter se dissentiebant. nunc demum certis argumentis probari potest hunc librum, pro nostra quidem parte apographon editionis Frobenianae alterius, saeculo XVI ascribendum esse. nam scriba non solum omnes lectiones Cornarii repetivit, sed etiam totas lineas huius exemplaris omisit velut p. 19, 4-6 (παρα)σκευάσας — τὴν ἀσ(φάλειαν) = lin 30 pag 46 ed 1551; p 22, 3 post καὶ pr, ubi lin 3 pag 47 ed 1551 desinit ad initium lineae 5 aberrans exaravit verba (5) κατ' ὀλίγον — αὐξήσεως; deinde ad lineam 7 pervagatus, ubi (9) αὐξήσεως eodem lineae loco impressum repperit, contexuit οὐ γάρ. postea autem quae falso addidit expungens textum ex integro recte descripsit; p 16, 2-4 πρῶτον — ἰχθύων = lin 3-4 pag 46 ed 1551 simili errore perductus omisit. praeterea vocabulum ἐπὶ in ed 1551 compendio peculiari excussum semper fere cum vocabulo καὶ confudit. alia quoque librarius depravavit, quem tamen non indoctum fuisse aliquot notae marginales probant velut ad p. 25, 7-8 αὐξάνεσθε ἵνα μὴ ἐν μιᾷ ἡλικίᾳ περιορίσθῃ ἡ κτίσις; ad p. 35, 10 ση(μείωσαι) ἀκριβῶς κατὰ τῶν λεγομένων οὐκ ἔξεστι τὴν γυναῖκα ἐλεημοσύνην ποιεῖν λάθρα τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς ἐκ τῶν τοῦ οἴκου.

Venet. 1548 Cornarii editiones paulo post oblivioni datae sunt. versio eius Latina iterum excussa est Venetiis anno 1548 una cum aliis Basilii operibus ab Adamo Fumamo in
Basil. 1552 Latinum conversis, deinde Basileae anno 1552 et anno
Basil. 1566 1566 in officina Frobeniana. editionem Graecam nemo, quod sciam, usque ad Frontonis Ducaei tempora iterum

iterum sub prelum misit. nam evenit, ut quibusdam displiceret et vir ipse, quippe qui ad Lutheri doctrinam se applicaret, et eius lucubrationes, quae barbari potius esse viderentur quam viri linguae Latinae periti. qua de causa processerunt, qui in medicum doctum aliosque doctrinae novae studiosos acerrime invecti ad S. Basilii opera recensenda Godefridum Tilmannum, monachum Carthusiae Parisiensis, evocarent ‘quo is collatione Graecorum exemplarium supervacanea quaeque per varios interpretes inserta sui stili lima eraderet atque expungeret, asperiora ceu pleraque occurrerunt, levigaret ac perpoliret, minus per se perspicua illustriora redderet paraphrasi.’ quibus verbis Ludovicus Miraeus Rosetanus in epistula nuncupatoria
Paris. 1547 novae editionis (Parisiis anno 1547 a Carola Guillard apud Ioannem de Roygni excussae) munus interpretis definivit. hac ratione igitur monachus Carthusianus provinciam in se recipiens seque ad editionem Erasmianam ut apparet referens decimam in Hexaemeron homiliam et item undecimam, ut ipse praedicavit, ‘σποράδην pro loco diffudit paraphrasi, quo utraque exiret explicatior’. quo autem explicatior atque elegantior eo licentiosior est haec translatio eoque minoris apud nos momenti. quod Tilmannus hic illic cum Cornario congruit, nescio utrum casu an studio acciderit. homiliis
Paris. 1566 in Hexaemeron undecim Tilmannus primus editorum
Paris. 1571 recentiorum sermonem De paradiso adiunxit, de quo infra mihi disserendum est. postero tempore versio Godefridi
Paris. 1603 Tilmanni saepius excussa est: Parisiis apud Ioannem de
Antverp. 1616 Roygni anno 1566, apud Sebastianum Nivellium anno 1571, apud Laurentium Sonnium anno 1603; Antverpiae in officina Henrici Aertssii anno 1616, Coloniae Agrippi-
Colon. 1617 nae sumptibus Antonii Hierat anno 1617.

Lips. 1566 Exstat tertia interpretatio Latina, quam Victorinus Strigelius Lipsiae anno 1566 publici iuris fecit (S. Basilii

De operibus sex dierum homiliae undecim). hanc versionem adhuc inspicere non potui.

Usque ad saeculum igitur XVII iniens typographi seduli sermones nostros in Latinum conversos excudere perrexerunt, ut Basilii in Hexaemeron homilias auctiores redderent. quamquam iam diu extiterant, qui de auctore sermonum dubitarent. saeculo XVI medio Petrus
Venet. 1553 Franciscus Zinus Veronensis ‘orationes in hominis procreationem duas’ in codice quo varia Gregorii Nysseni opera conservabantur invenit easque Latine redditas una cum aliis et eiusdem auctoris et aliorum patrum operibus apud Aldi filios Venetiis anno 1553 typis mandavit. liceat mihi ex Zini praefatione haec proferre (p. 5) ‘. . . duas adiunximus (scil Gregorii Nysseni Explicationi in Hexaemeron) orationes in hominis procreationem admodum pias, quae licet ab eiusdem auctoris, et multo etiam magis a Basilii Magni, cui eas a quibusdam falso attributas audio, scribendi consuetudine abesse videantur, antiquissimae tamen sunt, et aut ab ipso Gregorio adhuc iuvene forte compositae, antequam absolutissimum illum librum de homine, qui graece, latineque exstat (scil De hominis opificio), perscripsisset, aut ab aliquo eiusdem aetatis viro tum pio, tum minime indocto. certe in codice vetustissimo, quem mihi . . . Antonius Gibertus accomodavit, commentariolum ipsum in mundi fabricam (i.e. Explic. in Hex) statim subsequuntur: ut, quoniam in eo omittitur de homine procreatione consideratio, ipsae locum illum explerent . . .’. codex ille Graecus, quem Zinus accepit, codici Vaticano Graeco 1433 = Z, apographo codicis S, simillimus fuit. Zinus enim non solum ubique cum S consensit nisi cuidam licentiae interpretum indulsit sed etiam quae Z variavit ipse variavit, quae Z omisit ipse non novit. cf quae supra p. LIII de Z commemoravi et PG 44 Mignei col 275, 10; ib 16; 290, 25; ib 60. et cf p. 6, 12 ≈ col

259, 29 βούλεται S βουλεύεται Z 'consulit' Zinus; p. 9, 4 ≈ col 262, 14 ἀφαρμόζουσαν S ἀφαρπάζουσαν Z 'imminuit' Zinus; p 59, 3 = col 289, 18 πᾶσιν ἐμβάλλει τρόμον S πᾶσιν ἐκβάλλει τρόμον Z (ἐμβάλλει Z^2) 'metum omnibus abstergit' Zinus; 50, 14 ≈ col 283, 42 σύνηθες SZ α sccr Z^2 'nec . . . assueverant' Zinus. equidem igitur persuasum habeo codicem Z nondum correctum exemplar Zini fuisse. similiter sentit A. Spira qui de Zini versione ceterisque Gregorii Nysseni operum editionibus subtiliter disseruit vol IX p. 412 sqq.

Paris. 1573 Anno 1573 omnia Gregorii Nysseni opera quae usque ad id tempus Latine evulgata erant Parisiis apud Sebastianum Nivellium collecta atque denuo excussa sunt. in huius editionis praefatione ea, quae Zinus de sermonibus nostris opinatus erat, et referuntur et his verbis refelluntur (vide vol 44 PG Mignei, col 55-62): 'Nos tamen conicimus ex primae orationis initio ubi scriptum legitur: 'Iniquum esset cum ea quae ad feras tum nantes, tum gradientes, tum volantes, quaeque ad coelum ad eaque quae in coelo sunt, quaeque ad terram et ad ea quae sunt in terra pertinent, didicerimus etc. easdem non esse Gregorii nostri: neque enim de hisce tractavit, sed Basilius in Hexaemero. Ambae autem si non habitae ad populum, tamen scriptae domi et coram recitatae videntur. Sed de his aliorum esto iudicium.' auctores igitur editionis Nivellianae sermones De creatione hominis, quos non agnoscerent genuinos, tamen in collectionem copiosam una cum Explicatione in Hexaemeron ceterisque orationibus per Zinum Latine redditis receperunt. hoc modo factum est, ut sermones nostri in Gregorii Nysseni operibus firmiter consisterent.

Venet. 1574 versio Zini anno 1574 Venetiis apud Zalterium iterum subiit prelum, deinde ex editione Nivelliana in magnam **Paris. 1605** illam Parisinam, quam Fronto Ducaeus anno 1605 apud Marcum Orry curavit, suscepta est, annis duodecim

Colon. 1617 post Coloniae Agrippinae ex officina Antonii Hierat prodiit. De editionibus textus bilinguis vide infra.

Interim viri docti de sermonibus disputare non desierunt alii Gregorium Nyssenum alii Basilium auctorem esse contendentes. huius partis erat Cardinalis Bellarminus, cum illis Fronto Ducaeus sensit. uterque, ut erat Societatis Jesu, eo tempore operibus patrum tractandis summo cum studio se dabat, ut novam doctrinam argumentis veterum refutaret iisdemque auctoritatem ecclesiae catholicae corroboraret. iam anno 1596 Fronto Ducaeus censuit homilias duas quae adiungi solerent B. Basili in Hexaemeron orationibus Nysseni esse proprias, quia non plures quam novem Suidas Basilio tribuisset. (cf quae Jacobus Gretser, ut videtur, notis Ducaei instructus in editione nonnullorum Gregorii Nysseni operum Ingolstadiana praefatus est. qui quidem liber nostros sermones non continet.) at contra Cardinalis Bellarminus anno 1612 enuntiavit Basilium homilias in Hexaemeron novem tantum initio scripsisse, easdem scilicet, de quibus sanctus Hieronymus mentionem fecisset, sed postea alias duas addidisse. (cf De scriptoribus ecclesiasticis, in Basil. observ. I, in Gregor. Nyss. observ. IV). vicit denique sententia Ducaei. cum enim opera patrum quam plurima Graece et Latine edenda Parisiis praepararentur, auctoritate Ducaei effectum est, ut sermones De creatione hominis Gregorii Nysseni operibus incorporati remanerent (in editione Claudii Morelli anni 1615), e Basilii autem libris secluderentur (i.e. ex editione anno 1618 apud Michaelem Sonnium et Sebastianum Nivellium excussa). Ducaeus autem non explicavisse videtur, quibus rationibus inductus sermones Nysseno tribueret, neque eos adnotationibus ut solebat ornavit. sed potest ut fallar. neque enim praefationem editionis 1605 neque editionem 1618 inspexi.

Paris. 1615 In editionem Claudii Morelli textus sermonum De creatione hominis Graecus ab editione Erasmiana anni 1532 receptus est. paucae lectiones correctae vel variatae inveniuntur, quarum aliae cum editione Cornarii congruunt (cf siglum v in app crit) 24, 13.14; 25, 12; 26, 2; 27, 6; 34, 5; 37, 12 (αὐτὸν ed 1532); ib 15; 39, 2.6.10; 42, 2; 54, 3 (τὸ non om ed 1532); 55, 4; 62, 16; 63, 12 bis (ed 1532 = Δ al); 71, 1 (ed 1532 = T al); 72, 16 bis (ed 1532 = 𝔑), aliae non antea in editionibus leguntur 4, 10; 9, 3 οὔκουν ed 1532: οὐκοῦν ed 1615; 33, 9 ἀποπέμπει ed 1532: ἀποπέμπεις ed 1615; 38, 10 ἴξω (sic) ed 1615: ἔξω ed 1532; 47, 14; 50, 11 φύσιν διεχώριζεν ed 1532: φύσιν διεχώρησεν ed 1615; ib 14; 53, 10 εἴ τῳ ed 1532: εἴσ πως ed 1615; 54, 8; 55, 15 ea quae add ed 1532, uncis inclusit ed 1615; 56, 3; ib 18 ἡ δὲ ed 1615: ἴδε ed 1532; 70, 1. huic textui Graeco Claudius Morellus versionem Zini adiunxit. diversitas autem quae inter textum Graecum et versionem Latinam intercedebat aciem editoris i.e. Frontonis Ducaei non fugit. itaque nonnullis locis versionem accomodavit ex. gr. 19, 13 post ἀέρα add οὐ γὰρ ἔχει πτερά v ex 𝔅, non add SZal: nil add Zinus add 'non enim habet ales' ed. 1615 = col 267, 19 Mignei; 59, 1 παρίστανται (scil οἱ ἄγγελοι) καὶ αὐτοὶ λόγον τῷ θεῷ δοῦναι SZal add οὐ ante λόγον v cum 𝔑: 'sed ipsi quoque stent rationem Deo reddituri' Zinus, 'sed ipsi quoque stent quamvis rationem Deo non reddituri' ed. 1615 = col 290, 18-20; ib 3 vide supra p. CXLVI et cf col 290, 20-21 = ed 1615 in uncis adhibendis Fronto non una ratione ubique usus est, sed inclusit nunc quae in versione plura quam in textu repperit, 10, 13 et 12, 3, nunc ea quae ipse in versione addidit, 54, 12-13. sed alia huiusmodi velut 17, 7; 19, 13; 48, 9; 57, 8-9; 59, 1 sine ullis uncis adiecit. cetera vix tetigit ita tamen ut severum se praeberet castigatorem, velut 57, 1 συγχώρησις: 'condonatio' Zinus,

'condemnatio' ed 1615 = col 287, 40; 65, 6 ἢ γυναικείαν διάθεσιν: 'vel muliebrem lenitatem' Zinus, 'vel muliebrem levitatem' (sic!) ed 1615 = col 294, 14-15.

cod. Urbin. 12 De editione Morelliana codex Urbinas graecus 12 chartaceus ab Iosepho Cretensi descriptus est (cf quae Hermannus Langerbeck demonstravit, vol VI p. LVII sqq). extant sermones De creatione hominis foliis 84-101 inclusi primus sub titulo τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου νύσσης εἰς τὰ τῆς γραφῆς ῥήματα ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν λόγος α^{ς} quod cum exemplari congruit, alter nihil prae se fert nisi verba λόγος δεύτερος, ubi in ed 1615 legitur περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς λόγος β'.

Paris. 1638 Migneus Editio Claudii Morelli anno 1638 ab Aegidio Morello repetita est. quam editionem Morellianam alteram J. P. Migne anno 1863 Parisiis denuo excudendam curavit (cf vol 44 Patrologiae Graecae col 257-297 = v). differt v ab editione 1615 his locis: p. 2, 6; p. 5, 5; p. 8, 11 add καὶ ante κατ' εἰκόνα edd vett (= ed 1532 et 1615); ib; p. 9, 1-2 parenthesin uncis notavit v; ib 4; p. 11, 12; p. 12, 8; p. 13, 2; p. 14, 9 θεῷ edd vett; p. 19, 8; p. 20, 4 τὸ v: τὸν edd vett; p. 25, 2 πάχῃ edd vett; ib 8; p. 26, 12; p. 28, 2 οὐκ edd vett; p. 30, 4 τὸ v: τῷ edd vett; p. 34, 7; p. 37, 1.4; p. 38, 10 εἰ edd vett; p. 40, 5; p. 41, 10; p. 43, 5 αὐτομάτως edd vett; ib 13; p. 44, 1 οὐκ edd vett; p. 46, 1 δι' αὐτοῦ edd vett; 50, 11 vid supra; p. 51, 8 οἷα edd vett; p. 52, 16 ἄγομεν edd vett; ib 18 ἀποπεμπόμεθα edd vett; p. 56, 17 ἑβδομηκοντάκις ἑπτά om edd vett; ib λέγει γὰρ non add edd vett; p. 60, 10-11 ἔλαβεν οὖν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον edd vett; p. 61, 2 καὶ non add edd vett; p. 67, 10 αὐτοῦ edd vett; p. 70, 4. menda orthographica a v correcta non enumeravi. versio Latina denuo textui Graeco accommodata est cf p. 9, 5 ≈ col 262, 15 'magnitudinis et quantitatis expers' nondum extat in ed 1615; p. 15, 13 ≈ col 266, 5 pro verbis 'teip-

sum autem temperantem' (Migneus) in editione 1615 legitur 'corpus autem tuum illi'.

Ita factum est, ut sermones De creatione hominis usque ad hoc tempus sub nomine Gregorii Nysseni legantur. in Basilii autem opera, unde saeculo XVII ineunte expulsi sunt, numquam rursus recepti essent, **Paris. 1679** nisi F. Combefisius O.P. in testem recensionis elaboratae, codicem Parisinum gr. 503 (F), incurrens novum fontem tanti aestimavisset, ut eo adiutus genuinam sermonum formam ex integro restituere posse sibi videretur. praeter codicem F Combefisius codice Parisino gr. 968 (O) et, nisi fallor, editione Erasmiana aut Morelliana usus est. (nam ex.gr. verba p. 11, 5 ≈ col 16, 42 PG vol XXX Mignei καὶ συνέσταλται et p. 11, 10 ≈ col 16, 50 op.cit. πῶς σῶσαι δύναται neque in F neque in O invenire potuit). ex his fontibus vir diligentissimus textum constituit quo nihil a memoria vetusta alienius excogitari potest. cuius contaminationis unum exemplum proferre satis sit: p. 12, 4-13, 2 ἡ σάρξ — λέγοντος ≈ p. 12a 6-13a 2 τὸ μὲν γὰρ — λέγοντος. inter textum 𝔄 et recensionem ℭ hoc maxime interest, primum quod 𝔄 argumenta breviter explicat, ℭ copiosis verbis vestit atque ornat, deinde quod 𝔄 adicit p. 12, 7-8 εὐάλωτος — προσβαλλομένη et 12-13 Ποιήσωμεν — ἄνθρωπον, ℭ secludit, postremo, id vero plurimum valet, quod 𝔄 ea quae sentit prius statuit quam probat (cf 8-9 ἐν τῇ τοῦ λογισμοῦ περιουσίᾳ et 12-13 τὸν ἔσω ἄνθρωπον), ℭ autem primum quo modo res se habeant enarrat, exinde sententiam colligit. Combefisius pro p. 12, 4-7 ἡ σάρξ — θηρίου ex F decerpsit p. 12a 6-9 τὸ μὲν γὰρ ἀνθρώπινον σῶμα πολλῶν ζῴων ἀλόγων καθέστηκεν ἀσθενέστερον καὶ οὐκ ἄν ποτε συγκριθείη πρὸς δύναμιν σὰρξ ἡμετέρα τῇ τοῦ καμήλου ἢ ἐλέφαντος ἢ τοῦ ἵππου ἢ τοῦ βοὸς ἢ ἑκάστου ὧν ἂν εἴποις μεγίστων θηρίων, ut argumentum plenius redderet. deinde verba p. 12, 7-8 εὐάλωτος ἡ σὰρξ ἡ ἀνθρωπίνη σαρκὶ θηρίου παρα-

βαλλομένη quae in F invenire non potuit ex altero fonte sumpsit indidemque adnexit p. 12, 8-10 ἀλλ' ἐν τίνι τὸ ἀρχικόν; ἐν τῇ τοῦ λογισμοῦ περιουσίᾳ· ὅσον τῇ δυνάμει λείπει τοῦ σώματος, τοσοῦτον περίεστι τῇ τοῦ λογισμοῦ κατασκευῇ. tum rursus ad F se referens, ne quid omitteretur, ea quoque verba quae post 12a 9 θηρίων reliquerat adiungere voluit. cum autem coniunctionem minus aptam esse intellegeret, verba p. 12a 9 ἡ ψυχὴ δὲ suo Marte commutans scripsit καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ ἡμῶν καὶ ὁ ἐν αὐτῇ νοῦς ἅπαντα ταῦτα ῥᾳδίως ὑποτάττειν δεδύνηται (p. 12a 9-10). illud autem 'ἅπαντα ταῦτα' cuius ad 'bestias' relationem contaminando sustulit, non mutavit. quae sequuntur inter se non differunt nisi elocutione. Combefisio figura interrogationis, quae cum percontatione supra accepta congrueret, magis placuit. itaque contaminator codicem F deseruit et ex altero exemplari descripsit p. 12, 10-11 πόθεν τὰ μεγάλα βάρη μετατίθησιν ἄνθρωπος; ἐπινοίᾳ ἢ τόνοις σωματικοῖς; his verbis argumentum in 𝔄 finem habet, non item in ℭ ubi conclusio sequitur p. 12a 12-14 ὥστε τὸ ἀρχικὸν ἡμῖν καὶ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ ἐν τῇ τοῦ λογισμοῦ κατασκευῇ θεωρητέον, οὐκ ἐν τῇ τοῦ σώματος μορφῇ. quae verba Combefisius ex F depromens non animadvertit se bis idem proferre, semel supra cum 𝔄 iterum hic cum ℭ. deinde rursus alterum fontem adiit, ne lemma p. 12, 12 Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν quaeque sequuntur usque ad p. 12, 13 τὸν ἔσω ἄνθρωπον λέγει Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, quae F hoc loco non praebet, perderet. transitionis asperae eum non paenituit. in ceteris autem describendis, p. 12, 13-13, 2 ἀλλ' ἐρεῖς σὺ — λέγοντος, unum idemque exemplar secutus repetitionem effugit. textum hoc modo restitutum Combefisius non dubitavit Basilio Magno auctori adscribere, quem longinquo morbo ne opus suum in Hexaemeron perficeret prohibitum viribus recollectis ultimam partem, i.e. sermones nostros tres, composuisse arbitratus

est. hac ratione permotus cum anno 1679 omnia quae ad novam Basilii operum editionem collegerat Parisiis in lucem protulit, Basilio suo ex integro recensito sermones De creatione hominis et De paradiso nova versione Latina ornatos asseruit. (de hac editione vide D. Amand Rev. Bén. LIV 1942 p. 134; LIX 1949 p. 14 sqq; St. Rudberg op. infra p. CLV cit. p. 14).

Paris. 1721 Saeculo XVIII ineunte monachi congregationis St-Mauri, praecipue Dom Julianus Garnierus et Dom Prudentius Maranus arte critica imbuti opera Basilii omnia denuo recenserunt atque prelo submiserunt Parisiis, annis 1721, 1722, 1730. Garnierus scilicet sermones nostros a Basilio conscriptos esse negavit et cum stilum tum sententiam auctoris accusans gravissime in eos vindicavit (vide PG 29 col CLXXXI sqq Mignei); neque aliter sensit Maranus (vide ib col CLXIII. tamen viri eruditissimi quoniam lucubrationes Combefisii non contemnendas iudicabant sermones De creatione hominis et De paradiso ex libro Combefisiano in appendicem primi voluminis novae editionis receperunt.

Paris. 1839 Migneus Postero saeculo editionem Maurinam iteraverunt Ludovicus de Sinner (Parisiis anno 1839) et J. P. Migne (ib anno 1857). ille sermones nostros notis marginalibus ex libro Combefisii depromptis ornavit, hic praeter sermones ipsos varias lectiones codicis F non omnes quidem sed tamen plurimas typis exscribendas curavit (PG vol 30 col 2-79; 1147-1156). ita accidit ut sermones De creatione hominis in Patrologia Graeca Migneana bis legantur, et in volumine 44 sub nomine Gregorii Nysseni et in volumine 30 Basilio auctore dubio.

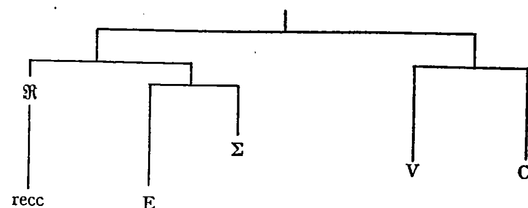
Paris. 1970 Dum textus editionis nostrae prelo iam subicitur praefatioque ad umbilicum fere adducitur. Alexis Smets et Michael van Esbroeck sermones tamquam opus genuinum S. Basilii recensitos ediderunt (Sources Chretiennes vol 160). quem librum me non iam in hoc opere conficiendo respicere potuisse doleo.

PRAEFATIO AD SERMONEM DE PARADISO

Sermonem De paradiso quamquam in codicibus optimis separatim conservatur neque prius quam docta editio 𝔑 facta est ceteris duobus sermonibus adiunctus apparuit, tamen in hoc volumen recipere non dubitavi, quod auctor in Scriptura explicanda pergens non solum quae in fine alterius De hominis creatura sermonis promissa videntur persolvit sed etiam argumenta ex eisdem fontibus hausit unde et ceteri duo sermones constituti sunt. nam simili modo recurrit ad libros S. Basilii, ad Ps. Basilii homiliam in Lacizis, ad sententias Theophili et S. Gregorii Nysseni passim, similiter quoque hic rhetores illic patres secutus suo ipsius ingenio minus confisus variis locis usitatis sermonem composuit. similis est elocutio similis denique perturbatio dispositionis (cf 80, 2-13 et 82, 14-25). quae omnia monent, ut auctori huius sermonis similem aetatem et eruditionem tribuamus atque auctori reliquorum. sed pro certo non habemus unum eundemque fuisse qui omnes tres sermones conscriberet. nam etsi id minoris momenti esse putamus, quod nulla fit in hoc sermone de prioribus commemoratio, tamen memoria vetustiorum codicum neglegenda non est, nisi forte sermo De paradiso e collectione librorum ad Hexaemeron pertinentium, qua sermones De creatione hominis continebantur, iam ab initio ignota quadam ratione fuerat seclusus.

Stemma codicum qui de sermone testimonium dant facile perspicitur. nam ex undeviginti libris qui supersunt, cum quinque apographa eliminavimus, octo ad communem recensionis 𝔑 fontem reduximus, bini tantum restant quibus memoria duarum classium redditur,

hic V et C illic Σ et E quibus adiungendus est fons ille recentiorum.

Librorum memoria in unum cogitur corruptelis quae omnes communicant: 76, 13-14; ib 14 (aut σὺν ante ἀλλήλαις aut συμπλεκόμεναι post excidisse puto); ib 16; 79, 1; 80, 18-19 (τῆς ἐπαγγελίας primum in τῶν ἐπηγγελμένων mutatum arbitror deinde a correctore in marg adscript postremo falsum in locum accept atque adaptatum esse); 84, 8 et fortasse 81, 5; 83, 2-4. accedunt ea quae singuli atque docti scribae e coniectura recte restituerunt 76, 16; 77, 14; 80, 9; 83, 22.

V C nonnulla depravaverunt sive itacismo adducti velut 75, 8.10; 78, 17.18-19; 80, 6; 81, 1 sive neglegentia quadam, ex.gr. 76, 3; 77, 3; 79, 2.9; 82, 7.12.24. aliquot verba seu membra omiserunt cf p. 79, 17; 82, 22; 83, 8; 84, 4-5, prave collocaverunt 76, 3; 78, 8; 84, 12-13. vestigia scripturae pristinae inveniuntur 79, 5 (litt A et Δ confus); 83, 22 (litt Γ et T confus); 79, 13-14 (error in V scriptura continua effectus); ibidem et passim litteram ν in fine verborum omisit C. peccatis huiusmodi exceptis V C memoriam religiosius servaverunt quam testes alterius classis ℜΣE, quorum exemplar commune non solum mendis sed etiam doctis coniecturis affectum erat. sunt loci quos suspicar a scriba integros non esse acceptos, cf 79, 11-12 ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀκμῆς ἐκφανέντα VC: ἀπὸ τ.ο.ἀ. ἐκφυέντα ℜΣE; 81, 13 ἀπόλαυσιν om et add καὶ ante 14 ἧς ℜ (cf H)ΣE; 84, 6 ταύτην ἐν ᾗ VC: αὐτήν· ἐκεῖ ℜΣE. coniecturae autem manifestae apparent imprimis 75, 11-12 τὸ . . . φιλοτεχνηθὲν σύστημα VC (cf 84, 1): τὰ . . . φιλοτεχνηθέντα συστήματα ℜΣE (-νησθ.); 79, 15 παρεχόμενα VC: προσετέθη τοῖς ὁρωμένοις ℜ (-ετίθει, verb cum marg amiss N) ΣE (-ετέθεις); 80, 7 ὂν . . . ὁ VC: ὃ . . . τὸ ℜ (recte ML)ΣE; ib 14 ἐν τῷ παραδείσῳ VC: τοῦ παραδείσου ℜΣE; 82, 11 τῶν φυτῶν τὰ οὐράνια κάλλη VC: τῶν νοητῶν ἐκείνων φυτῶν τὰ κάλλη ℜ (cf MLK)ΣE; 83, 20 θείας VC: ἀληθινῆς ℜΣE. his lectionibus monitus noli mirari quod memoriam VC non semper quidem sed saepe praetuli.

Codices vetustissimi V C Σ Patm 28 et E in eo consentiunt, quod unusquisque opera Basilii etsi numero atque ordine diversa tamen similia continet praecipue homilias quae dicuntur morales seu diversas, quibus nonnumquam aliquot epistulae insertae sunt, et homilias in Psalmos. quorum Basilii operum memoriam Styg Rudberg diligentissime perscrutatus omnes quos invenire potuit codices secundum homiliarum ordinem in diversas classes distribuit (Études sur la tradition manuscrite de Saint Basile, Lund 1953). huius libri locos ad codices singulos citavi compendio Rud addito.

V Codex Laurentianus plutei IV, 8 membranaceus saeculi XI in foliis 434 binis columnis admodum nitide scriptus continet sermonem De paradiso foliis 403v-408v inclusum (cf 349 R, t. I p. 525-8; Rud p. 72 sqq). praecedit homilia De humilitate, sequitur epistula ad S. Gregorium Theologum (= ep. 2). inde a folio 414 extant acta martyrum ab Eusebio monacho Sebastensi conscripta. librum siglo V significavi. titulus sermonis 'τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸν παράδεισον' totus minio illitus est sive ut magis conspicuus esset sive ut deleretur. nam ceteri huius libri tituli litteris tantum miniatis ornati esse videntur. scriba, ut facere solebat, titulum in fine sermonis repetivit. textum mendis orthographicis sae-

pius pessumdedit, sed pauca omisit vel addidit, perpauca variavit. correcturas nullas inveni nisi primae manus easque rarissime.

C Laurentiano cognatus est codex eiusdem aetatis similisque scripturae, Parisinus suppl. gr. 211 olim Patavinus monasterii S. Justini, membranaceus foliorum 284 (cf 58 R, t. III p. 26; Rud p. 69; D. Amand Rev. Bén. LVIII 1948 p. 227). huic codici siglum C adscripsi. sermo De paradiso numeri nota μδ distinctus inde a fol 271 usque ad fol 274v decurrit. praecedit epistula ad S. Gregorium Theologum, sequitur homilia De humilitate, deinde homilia De incarnatione, quae non Basilii est sed Procli Constantinopolitani. sermo noster inscribitur τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν παράδεισον. textus erroribus scatens varias lectiones paucas praebet velut 75, 12 λόγου: κάλλους C; 78, 19 τὴν χάριν: τὸ χάριεν sic C; 81, 17 γάρ: δή C.

Σ Vetustissimus alterius classis testis, qui Σ mihi audit, est codex Marcianus Venetus graecus 55, olim Card. Bessarionis, saeculi circiter X membranaceus foliorum 306 binis columnis pulcherrime exaratus (cf 844 R, p. 38-40; Rud p. 84 sqq. 118 sq). docet Rudberg hunc librum a ceteris suae classis eo differre, quod non solum praebeat homilias in Hexaemeron novem homiliis moralibus inculcatas sed etiam aliquot opuscula in calce voluminis addita, quorum alia nunc inter Basilii homilias morales aut inter epistulas legantur, alia, ut sunt spuria, adhuc inedita iaceant. in extrema illa codicis parte post homiliam spuriam In sanctum Pascha sermo De paradiso extat foliis 260-262v inclusus. quem sequitur Basilii epistula ad Canonicos (ep. 52). inscriptio sermonis nostri est τοῦ αυτοῦ εις τὸ εφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν εδεμ (sic) verbis λόγος μθ inter columnas adiectis. scriba in rebus orthographicis sescenties peccans permulta verba corrupit sed vix unam lectionem propriam reddidit praeter 77, 8 τοῦ θεοῦ: αὐτοῦ Σ; 83, 16 ἐκείνου: ἐκείνων Σ; 84, 14 ὁ ποτίζων: ποτίζειν Σ sec Script. corrector recentioris aetatis menda orthographica interdum sustulit, pleraque intacta reliquit.

Patm. 28 Simili supplemento quo codex Σ auctus est codex Patmensis monasterii S. Ioannis 28 membranaceus, quem in Patmo insula meum in usum benigne contulit Hilda Polack, iterum inspexit Gunterus Heil. De hoc codice cf 691 R, p. 14; Rud p. 91. e vetusta scripturae forma H. Polack librum non saeculi XII ut putatur sed prioris aetatis esse censuit. exstat sermo De paradiso sub numeri nota N (sic) foliis 285v-288v inscriptus. praecedit eum S. Basilii epistula 45, sequitur homilia spuria In sanctum Pascha. haud scio an auctor codicis omnia quae adiunxit opuscula e codice Veneto Σ sumpserit. sermonem autem De paradiso ex illo fonte fluxisse pro certo habeo. quamquam enim scriba, ut erat admodum doctus, titulum nomine auctoris ornatum inscripsit: τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου αρχιεπισκόπου καισσαρειας καππαδοκίας ὁμιλία· εἰς τὸ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν ἔδεμ (sic) et textum a mendis orthographicis saepe purgavit, tamen in ceteris ab exemplari Σ non discrepat nisi his locis: 76, 13 τῶν recte Patm 28: τῶ Σ; 84, 4 τὴν ἡδίστην Σ: τῆς ἡδείστης τὴν sic Patm 28; omisit Patm 28 p. 78, 1 ἀγαθῶν; ib 7 ἂν; 82, 14 οὖν; perorationem amputavit cum 84, 15-16 scriberet ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν. quae cum ita sint nihil obstat quin Patmensem eliminemus.

E Ex fonte autem codicis Veneti liber multo recentior codex Parisinus graecus 860 olim, ni fallor, Card. Ridolfi chartaceus saeculi XIV textum De paradiso traxit. liber quem E appellavi foliis 207 continet Anastasii Sinaitae Quaestiones et S. Basilii homilias atque epistulas quattuordecim, quarum aliae aliunde in unum collectae atque huic volumini incorporatae esse videntur. neque

enim opera in codice ita disposita sunt, ut ordo eorum cum numerorum notis quibus nonnullae homiliae designatae sunt, congruat neque Rudberg classem invenire potuit cui hunc librum adscriberet (cf p. 113 et 58 R, t. I p. 161 sq). sermo De paradiso in foliis 161v-170 tamquam λόγος K legitur titulo τοῦ αυτοῦ εις τὸ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον κύριε ευλογησον (sic) ornatus. praecedit S. Basilii tractatus De libris gentilium legendis, sequitur epistula ad Petrum episcopum Alexandriae (= ep. 266). textus nostri sermonis tam neglegenter exaratus est, ut vix credas scribam linguae Graecae peritum fuisse. is enim omne fere verbum et itacismo et falsis accentibus et litterarum commutatione seu omissione detorsit. quaecumque ipse corrigere voluit, etiam mendosiora reddidit perpaucis exceptis; manus docta textum corruptum numquam tetigit. cum legeris ex.gr. 76, 15-16 παραιαὐτοῦς ἐξέσιραι τοῖς pro παρ' ἑαυτοῖς ἐξαιρέτοις; 79, 8 σοὶ κρίνω pro συγκρίνω; 82, 15 ἐπεισῆς pro ἐπεισήγαγεν εἰς; ib 22 ἐν τοῖς ἐν pro τῆς ἐν ne plura enumerem, certe laudabis quod nulla huiusmodi in apparatum criticum admisi praeter illa quae aut eadem leguntur vel in Σ vel in testibus familiae ℜ aut variam lectionem indicant aut in pluribus codicibus vexata sunt. lectiones propriae studio potius cuiusdam doctioris quam errore huius scribae ortae sunt cf 80, 15; 81, 10; 82, 9; 83, 5 (cum JΛF). scribam codicis E non ad Σ vel eius apographon sed ad ipsum codicis Veneti fontem recurrisse et ex locis iam supra p. CLVI sq commemoratis apparet et ex 77, 13: post φαντάσθητι add πῶς διακείμεθα E scil fons ΣE, add διάκείμεθα (sic) Σ (nunc eras); 79, 21 ἐπικυμαίνων: ἐπικοιμενόμενον E κοιμαινόμενον Σ; de 80, 19 vid app crit. quem fontem litteris minusculis scriptum fuisse 79, 21 (φοβερὸν: φομερὸν E) et 81, 13 (κοιλίας scr E quia sequitur π(αραδ.)) indicatur.

Exemplar illud codicum ΣE proprium vestigia veterum errorum conservaverat. litterarum maiuscularum confusione effectum videtur 81, 14-15 ἀπολλυμένην: ἀπολαυμένην E (sed corr ipse; unde?) ἀπολαυομένην Σ, fortasse etiam 78, 13 ἀτέλεστον: ἄπλετον ΣE. e scriptura continua 83, 2-4 (vid app crit) verba παρ' αὐτοῦ φυτευθέντες primum in παρὰ τοῦ φυτευθέντες corrupta sunt, deinde in παρὰ τοῦ φυτευθέντος quae nunc in Σ et E leguntur stupide correcta. praeter menda huiusmodi aliquot loci inepte mutati extant velut 79, 8-9; 80, 5.16-17; 81, 2.3.21; 82, 23.

ℜ Auctor recensionis ℜ, quem sermones De creatione hominis tractavisse iam supra p. LVI sqq et CVI sqq cognovimus, cuius testes nunc habemus codices H J (ΛF) N O G M L K et quattuor apographa textum sermonis De paradiso ex eodem fonte unde exemplar Σ E derivatum est accepit prudenterque recensuit indice capitum praefixo. nonnulla apud eum solum legimus sive recte servata sive bene restituta ex.gr. 77, 3; 78, 17; 79, 13-14; 80, 18 quae omnia in textum admittere non dubitavi. alias lectiones velut 75, 9 add τοῦ ante θεοῦ pr ℜ; 77, 3 οἷόν τι: τῷ ὄντι ℜ; ib 12 οἱ: εἰ ℜ (cf MLK) quamvis adrideant reicere mihi visum est. a coniecturis manifestis, 77, 12 ταύτης om et 84, 11-12 ἐκείνην τὴν πόλιν om, me abstinui. corruptela illa quae nobis de aetate recensionis ℜ iudicantibus magni est momenti (vide supra p. LXII) ita se habet 76, 14 <σὺν> ἀλλήλαις conieci aut similia atque ΛF: ἀλλήλαις VCΣE et JΛF ἄλλη ἄλις NGK (ut vid, ἄλλη eras) . . . . . ἄλις M (spatio quinque litt relicto) ἄλις L ἄλις sic Par 777A ἄλλη ἄλλης O οὐκ ἄλλη ἄλλης H. in fonte igitur codicum recentiorum communi verbum ΑΛΛΗΛΑΙC in ΑΛΛΗΑΛΙC seu αλληαλις corruptum erat. quod si recte interpretamur, sequitur ut auctor recensionis quippe quem mendum huiusmodi effugisse non sit verisimile aut ipse in scribendo peccaverit cum textum de exemplari unciali describe-

ret aut exemplar litteris uncialibus exaratum aliis qui mox essent peccaturi reliquerit. ad pristinum scripturae genus fortasse lectio quoque 81, 20 revocanda est ποιοῦντα (recte JΛF): ποιεῖν τε NGOK τε ποιεῖν ML ποιεῖν H. ex errore 79, 4 πεποιημένα: πεποίημαι HJN πεποίηνται GOMLK nil de aetate concludi potest.

Index capitum in codicibus HNGOLK hoc modo conservatus est

Κεφάλαια τοῦ τρίτου λόγου

α′ Ὅτι εἰ ἐκ τῶν κοινῶν ξύλων ἦν ὁ παράδεισος, οὐκ ἂν ἐδεῖτο ἐξαιρέτου φυτείας τοῦ θεοῦ τὰ ἐν αὐτῷ δένδρα.

β′ Περὶ τάξεως καὶ εὐκρασίας ὡρῶν καὶ τοποθεσίας τοῦ παραδείσου.

γ′ Ὅτι πρῶτον ἐδημιούργησε τὸν τόπον τῆς ὑποδοχῆς τῶν φυτευμάτων καὶ τότε ἐφύτευσεν ἐν αὐτῷ τὰ κάλλη τῶν δένδρων.

δ′ Ὅτι τῶν ἐνταῦθα ἀνθῶν ὀλιγοχρόνιος ἡ χάρις, τῶν δὲ ἐκεῖ ἀτέλεστος καὶ ἀδάμαστος.

ε′ Περὶ διαφορᾶς ὀνομάτων κάλλους τε καὶ μεγέθους τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ φυτῶν.

ϛ′ Ἀπὸ συγκρίσεως τῶν ὧδε περὶ τῆς ἡδονῆς τῶν ἐκεῖ ἀγαθῶν.

HNGOLK

ubi N corruptus est sine nota substitui cod Par gr 950
1 titulus deest in L   ante κεφ. add τὰ O   2 sqq numerorum notas om OK in imaginibus codicis L discernere non potui   2 εἰ incert L   5 εὐκρασίας G in marg, εὐταξίας GO   τοῦ om O   12 ἀνθέων L   13 ἐκεῖ δὲ coll G in marg   καὶ om H

ζ′ Ὅτι καὶ ὀρνίθων παντοῖα εἴδη καὶ ζῴων ποικίλων θεάματα ὑπῆρχον ἅμα τῷ ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ.

η′ Ὅτι τρυφὴν οὐ τὴν διὰ στόματος τῇ κοιλίᾳ παραδιδομένην ὀνομάζει ἀλλὰ τρυφὴν ἀξίαν θεοῦ καὶ ἁγίοις ἁρμόζουσαν.

θ′ Περὶ τρυφῆς καὶ φυτείας πρεπούσης τῇ γεωργίᾳ τοῦ θεοῦ.

ι′ Περὶ τοῦ ἀπείρου κάλλους τῶν πεφυτευμένων παρὰ τοῦ κυρίου φυτῶν.

ια′ Περὶ φυτείας τῆς τοῦ θεοῦ χειρός.

ιβ′ Ὅτι ἐν ᾧ εἰσιν αἱ ἀγαθαὶ δυνάμεις ἡδρασμέναι καὶ τὰ τούτων ἑξῆς, ἐκεῖ ἔθετο ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον.

HNGOLK

ubi N corruptus est sine nota substitui cod Par gr 950
4 παραδἕδομένην sic G παραδεδομένην O   5 ἁγίοις: ἀγγέλοις H   ἁρμ.: πρέπουσαν G in marg   7 τοῦ om HLK   θεοῦ τ.γ. πρεπ. coll H   9 φυτευμένων sic H   τοῦ om LK   15 post ἄνθρωπον add ὃν ἔπλασεν O

quem indicem ad textum recensionis 𝔑 compositum esse ex his locis cognoscitur: (α′) ad τοῦ θεοῦ cf 75, 9 𝔑; (η′) ad διὰ στόματος cf 81, 13 𝔑ΣΕ, ἀπόλαυσιν om!; (ιβ′) ad αἱ ἀγαθαὶ δυνάμεις cf 83, 23 𝔑ΣΕ.

Ratio mutua inter codices recensionis 𝔑 in hoc sermone similiter intercedit atque in sermonibus de creatione hominis neque desunt doctae coniecturae similes quibus codicum fontes distinguuntur. ad totius recensionis exemplar tres stirpes reducendae sunt, codex H, fons codicum JΛF, exemplar proprium reliquorum.

H Codex H nonnulla depravavit ut 77, 13 τὸ τούτων in τοσούτων; 79, 17 ἄλλων alt in ἄλλα; ib 19 ὁμοηθῶν

(sic cett ex 𝔑) in ὁ βοηθῶν; 20 τότε in πότε; 82, 8 ἐξήστραπτεν in ἐξήστραπται, omisit 78, 13-14 τὴν ὄψιν—ἀπόλαυσιν τὴν; 80, 5 δὲ; 83, 8 ἐστε (om et L), sed plura consulto mutavit, cf 76, 3 add τὸ ante ὕψος (add et O); 78, 8 ἡ γῆ post τριβόλους coll; ib 19 add τῷ ante χρόνῳ (add et M); 81, 13 pro καὶ (quod add cett ex 𝔑) add δι'; ib 20 νοήσωμεν: ὀνομάσομεν; ib ποιεῖν (vid supr); 83, 2 παρὰ: ὑπὸ; ib 7 ἀληθινὴν πᾶσαν coll; ib 12 δίκαιος—ἀνθήσει (scil Ps 91, 13): πάντα ὅσα ἄν ποιῇ κατευοδωθήσεται (ult pars Ps 1, 3); recte H 76, 16 solus, 78, 8 cum V, recte non addidit 81, 9 οὖν (cett ex 𝔑) sua sponte, quod ante ἐφύτευσεν scholium ut solebat immiserat. vestigia recti fortasse conservavit cum scriberet 76, 13 καταρυσμένου H (-ρυομένων JO -ρρυομένων NGMLK); ib 14 οὐκ H ubi σὺν conieci; lectionem veterem accepisse videtur 82, 9 εὐφραίνουσι H cf E qua lectione inductus pro ἐκεῖ scripsit ἐπεὶ H ut sententias connecteret.

JΛF Codices JΛF artiore vinculo inter se coniunctos esse his locis apparet: 76, 7 ἀμετρίαι: ἀμετρία JΛF; ib 14 ἀλλήλαις recte JΛF vid supr; 77, 13 χαριέστερον: χαριέστατον JΛF; 81, 20 ποιοῦντα recte JΛF vid supr; 82, 2 δώσει recte JΛF et GO et E: δώῃ cett; 83, 5 post θεοῦ add ἡμῶν JΛF et E. cum barbarus codicis J scriba veras lectiones ex sese reperire non potuerit, non fallimur si correcturas in exemplar codicum JΛF illatas esse sus-
ΛF picamur. de recensione elaborata ΛF, quam integram edendam curavi, nihil hic fusius tractare opus est (vid supr p. CXXI sqq). sed liceat asseverare me plus semel invitam coniecturas eius egregias a textu genuino prohibuisse, inter quos imprimis laudandum est illud participium p. 76a16 aptissime insertum.

Reliquorum cognatio ab ea quam supra p. CVII sqq exposui differt primum quod N tam arta propinquitate ceteros non contingit hic quam supra, deinde quod O qui antea memoriam generis mixti secutus est (cf supra

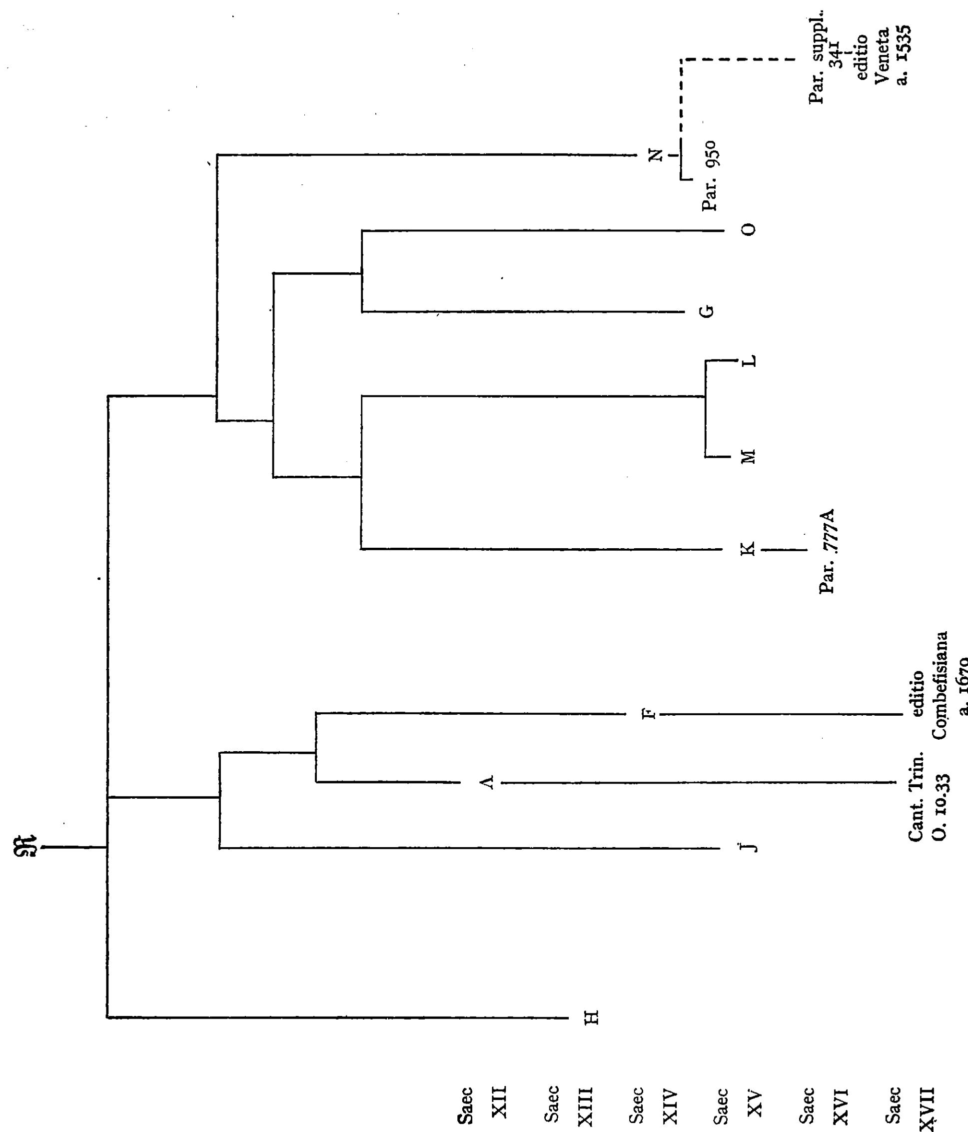
NGO-MLK p. C sg.) nunc ad GMLK se refert. fons codicum NGOMLK proprius his coniecturis cognoscitur 76, 8 ἧρος recte NGOMLK ἥρως HJ; 78, 3 τῆς εὐπαιδίας HJ: τῇ εὐπαιδίᾳ NGOMLK; 80, 15 παραδόσει HJ: παραθέσει NGOMLK; 82, 24 post ἐκπτώσεως add αὐτοῦ N(ut vid)GOMLK, fort addendum est 76, 13 vid supr ad H. codices autem
GOMLK GOMLK exemplar suum testificantur his locis 79, 4 πεποίηνται vid supr; 81, 8 post δὲ add καὶ GOMLK; 83, 15 τοιούτων: τοσούτων GOMLK. e proprio fonte
GO derivandi videntur G et O cf titulum (p. CXVIII G = O) et 82, 6 post παράδεισον add ἐν ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς GO et cf indicem capitum (β'). sed O alia recte coniecit ut
MLK 77, 8-9 et 79, 9, alia cum aliis tradidit. codices MLK preater verba 76, 4-6 πεφωτισμένον—περιγαμπόμενον omissa has lectiones communicant 76, 7 χάλαζα HNGO χάλεια J χάλαζαι MLK; ib 14 vid supr; ib 16 ἑαυταῖς H: ἑαυτῆς O ἑαυτοῖς JNG ἑαυτῶν MLK; 77, 12 οἱ recte ML(ex corr)K: εἰ HJNGO; ib 14 add οὐ ante μετὰ ML K(sscr); 78, 7 ἂν om MLK; 80, 13 τοῦ σώματος MLK (ex τῷ σύματι corr); 81, 7 add καὶ ante τοῦ νοητοῦ MLK; ib 14 παρέδωκε MLK; 82, 11 vid supr τῶν νοητῶν ἐκείνων τὰ κάλλη φυτῶν coll MLK propter clausulam; ib 12 ποτίζων MLK cf VC. addenda sunt 75, 10 διάφορον HJNG διάφορα MLK et O; 76, 15 ἀλλ' ὁμοῦ καὶ HJN ἀλλ' ὁμοῦ G καὶ ὁμοῦ MLK (καὶ in ras scr) et O; 82, 1-2 ἁρμόττουσα JNGO ἁρμόζουσα MLK et H; ib 2 δώσει JGO:
ML δώῃ MLK et HN. codices denique ML doctum suum auctorem persaepe ostendunt: cf 75, 11 post τὰ (sic 𝔑) add νῦν ML; 77, 2 μέλι καὶ γάλα coll ML; ib 14 soli recte; 78, 10 ἀνθέων ML; 79, 1 vid app; ib 4 ἄλλοις: ἄλλην ML; ib 13 παντοδαπὰ ML; 80, 7 recte ML vid supr; ib 9 recte ML et ΛF soli; ib 10 recte ML et H; 81, 11 παραδίδοται ML; ib 14 ὁ om ML; ib 20 vid supr; 82, 16 τὸν ἄνθρωπον om ML; ib 17 ὅτι om ML; 83, 10 τῷ pr om ML. neque L ex M neque M ex L descriptus

est, vid supr p. CXII et cf M qui scripsit 75, 11 τῶν φυτῶν; 76, 16 ἔαρος; 78, 19 τῶ χρόνω; 79, 9 ἐνάργειαν, ubi L cum ceteris consentit. K textum quem e totius familiae GOMLK memoria accepisse videtur secundum proprias stirpis MLK lectiones ut solebat correxit. cui fideliter adhaesit apographon, Parisinus 777A.

Stemma igitur codicum recensionis ℜ hoc modo delineari potest (apographa et editiones impressas principes adiungo). (p. CLXV).

Cant. Trin. O.10.33 Restat ut apographa absolvam. codex Cantabrigensis Trinitatis collegii O.10.33 saeculi XVII chartaceus, qui sermonem De paradiso foliis 81-83 inclusum continet, ex codice Λ descriptus est. non est quod de hoc libro verba faciam. de ceteris autem codicibus, qui nobis ad editiones impressas spectantibus non parvi momenti sunt, liceat plura adiungere.

Paris. 950 Codex Parisinus graecus 950 chartaceus saeculi XIV foliis 576 permulta excerpta ex SS. Patrum aliorumque operibus varia continet (cf 58 R, t. I p. 182 sq). sermo De paradiso inter fragmentum concilii Nicaeni et excerptum e S. Basilii homilia in Hexaemeron secunda (inc ἐπιζήτει δὲ ὁ λόγος p. 162, 8 Giet) extat in paginis 23-38. scriba, ne dicam scribae, huius codicis, quamquam hoc modo titulum amplificavit βασιλείου τοῦ μεγάλου ἔκφρασις εἰς τὸν παράδεισον et capitulorum enumerationem perturbavit, tamen ex codice N sermonem De paradiso descripsisse persuasum habeo, quoniam in omnibus fere ceteris non solum ad litteram verum etiam ad punctum cum N congruit: ubi scriba codicis N iota litteram ut solebat iuxta verbum sub lineam adpinxit, scriba codicis Par 950 imprimis in p. 25-30 exarandis illam litteram recte non distinguens tamquam virgulam interpunctionis causa appositam reddebat. praeterea p. 77, 3 πᾶσα ὕδασι scripsit N sed πᾶσα expunxit: πᾶσα ut videtur scripsit etiam Par 950, sed

erasit rasuraeque inscripsit ὕδασι. 77, 4 pro πολὺ scripsit N πολλ^η~ (sic) sed ipse ut videtur emendavit cum ὑ' (sic) adscriberet. quod verbum Par 950 tamquam πολλὴν accepit (corr man rec). in N capitula neque in textu neque in margine numeris indicata sunt, sed librarius in textu scribendo spatium relinquebat ut initia capitum significaret, non solum eorum quae ex indice nobis nota sunt sed plurium: scriba Par 950 qui capitula in margine numerorum notis, in textu punctis vel litteris maiusculis rubricatis distinxit, quamquam saepius erravit, tamen satis bene exemplar suum N subsecutus est. in textu ipso Par 950 praeter menda itacismo plerumque orta haec sola ab N differentia praebet: p. 76, 3 add τὸ ante ὕψος Par 950 et HOΛF; p. 78, 17 λεπτὴν: λεπτὸν Par 950 solus; ib 19 χρόνῳ: χρόνον Par 950 (in ras plur litt script) et ΣE, quae meo arbitratu non multum valent. manus recentior textum perpaucis locis correxit.

Paris. suppl. 341 Parisinus graecus suppl. 341 chartaceus foliis 321 constat, quorum priora quattuor aliquot κεφάλαια complectuntur, ultima nonaginta septem duos libros typis excussos, alterum anni 1558 alterum anni 1553, continent. quae autem pars codicis manuscripta intercedit inde a folio 5 usque ad folium 223, eam annis 1533-1535 Patavii Venetiis Parisiis exaratam esse Henricus Omont docet (58 R, t. III p. 41 sq). vellem id quoque rettulisset, ex quibus indiciis tempus et loca colligeret, praeterea utrum textus manuscriptus una manu an pluribus confectus esset. sermo De paradiso titulo τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ (sic) παράδεισον inscriptus a folio 5 usque ad folium 9 decurrit. sequuntur (fol 9v) aliquot versus in S. Basilii laudem compositi et epigramma in S. Gregorium Nyssenum, cuius liber De hominis opificio inde a folio 10 extat, postea varia variorum. hunc quoque codicem, quatenus sermonem De paradiso continet, apographon

codicis N esse putarem, si praeter textum simillimum in eo indicia certa repperissem. nam Par suppl 341 praeter id, quod indicem capitum non habet neque titulum ad litteram cum N congruentem, rarissime ab N discrepat, scil p. 77, 10 δι' ἑαυτῶν N: δι' αὐτῶν Par suppl 341; ib 13 τὸ ante τούτων om Par suppl 341; p. 80, 3 κακεῖ N: καὶ ἐκεῖ Par suppl 341; p. 83, 5 add τοῦ ante κυρίου (pr) Par suppl 341; p. 84, 13 διαρρέει Par 950 (N deficit): διαῤῥὲν Par suppl 341. quae omnia Par suppl 341 solus praebet. in iis quae itacismo perductus depravavit, hic illic cum aliis codicibus, numquam autem cum Parisino 950 conspirat. nonnulla menda eiusmodi manus prima punctis subscriptis rectisque litteris suprascriptis expurgavit. quod recte reddidit 77, 3 πᾶσα ὕδασι et ib 4 πολύ, praeterea quod interpunctionem saepe mutavit seu emendavit, scribae admodum docto tribuas, sed duo menda inveniuntur, quae nisi e lapsu scribae certe non ex N exemplari oriri potuerunt: 78, 22 πολύκλαδα in N plane et distincte scriptum: πολύχλαδα Par suppl 341 (expunx χ et sscr κ); 81, 17 εἰπεῖν facile discernitur in N: ἐπῆν εἰπεῖν Par suppl 341 (ἐπῆν expunx). quae cum ita sint, scribam foliorum 5-9 codicis Par suppl 341 aut ex N ipso aut ex gemello codicis N textum deprompsisse iudicandum est.

ed. Venet. 1535 Codex Parisinus suppl. 341 vel potius ea folia quae nunc tamquam fol 5-9 huic libro insunt Venetiis anno 1535 ad textum sermonis De paradiso typis exscribendum in officina Stephani de Sabio adhibita esse videntur. nam praeter interpunctionem paululum variatam in editione principe haec tantum reperiuntur quae a codice Parisino discrepant: in titulo τὸν recte ed 1535: τὸ Par; p. 77, 4 διαφανῆ recte Par: διαφανεῖ ed 1535; p. 79, 3 κλάδοις recte Par: κλάδοι ed 1535; ib 20 προσηνὴς recte Par: προσυνὴς ed 1535; p. 80, 2 ὂν recte Par: ἰὸν sic ed 1535; ib 7 ὂν recte ed 1535: ὃ Par, sed uterque ib ὁ: τὸ;

p. 82, 22 τὸ recte Par: τῷ ed 1535. et cum talia quidem non minus editionem e codice quam codicem ex editione pendere probent, momentum afferunt duae notae in codicis fol 6 lin 20 inter verba τῆς et φυτείας (78, 20) atque in fol 8 lin 7 inter verba φυτῶν et τὰ (κάλλη 82, 11) a manu quadam insertae. ecce his verbis folia editionis Venetae 157r, 157v, 158r desinunt seu incipiunt. quas notas nisi typothetam Venetum exemplari suo inseruisse credi licet, nescio quomodo explanentur.

Editionem Venetam Cardinalis Reginaldus Polus eiusque adiutores imprimis ea de causa curaverunt, ut S. Basilii opera ascetica in lucem proferrent (cf J. Gribomont O.S.B., Histoire de texte des Ascetiques de S. Basile, Lovanii 1953 p. 326 sqq et D. Amand Rev. Bén. LII 1940 p. 149-156). in praefatione legimus: 'In hoc volumine tria opera continentur inter se quidem diversa eiusdem tamen Authoris, videlicet primum τῶν ἀσκητικῶν secundum de virginitate Tertium contra Eunomium. primo operi annexus est tractatus Ethicorum collectus potissimum ex Euangelio et Apostolo' (re vera tractatus ille ceteris operibus asceticis non annexus sed insertus est) 'secundo de virginitate adiungitur sermo de Paradiso. Tertio additur etiam aliquid in fine contra Sabellianos quae omnia ab hoc Pontifice fuisse composita nemo dubitat . . .'. praeter haec verba nulla fit de nostro sermone mentio. J. Gribomont demonstravit Cardinalem doctissimum codicibus Venetis bibliothecae Marcianae 62, 63, 64 olim Card. Bessarionis et codice nunc Parisino 503 olim St Justini Paduensis ad librum edendum usum esse, de fonte librorum Contra Eunomium adhuc nihil se scire professus est, de nostro sermone tacuit. nos quamquam supra probavimus textum sermonis De paradiso ex codice Parisino suppl. 341 editum esse, hoc tamen eruere non potuimus, quam ob rem editores sermonem in librum suum accepissent.

in exemplaribus quattuor, de quibus Gribomont disseruit, sermo non extat neque in codicibus quos scimus cum libris Contra Eunomium coniunctus invenitur. si tam bene auctoribus editionis Venetae notus erat absque iis tanti aestimabatur, ut ab initio inter Basilii opera edendus videretur, cur Cardinalis prudentissimus eum non ut reliqua opera ex vetustissimis exemplaribus exscribendum curavit, quorum duo certe ne dicam plura adire potuit, (codices Σ et C), praeterea cur non ut cetera opera ita et hunc sermonem in praefatione pluribus verbis laudari voluit? quae cum in dubio sint, malim opinari editores inter ipsum edendi laborem casu magis quam studio in sermonem De paradiso incurrisse. an fieri potuit, ut alter Basilii operum editor, Erasmus Roterodamus, qui hunc sermonem ex codicibus homilias sive in Hexaemeron sive morales continentibus cognoscere potuit, Cardinalem certiorem fecerit se hoc opusculum adhuc ineditum reliquisse, amicoque suo apographon codicis N i.e. folia 5-9 codicis Par suppl 341 in usum tradiderit? utcumque res se habet, constat sermoni De paradiso in editione principe locum suum assignatum esse non ex auctoritate memoriae pristinae sed ex arbitrio atque voluntate editorum.

edd. Cornarii Ex editione Veneta textus huius sermonis cum ceteris operibus in editiones Jani Cornarii cum Latinas tum Graecas devenit (vid supra p. CXLII sqq). Cornarius menda editionis 1535 omnia fere sustulit, praeterea non multos locos emendare studuit, cf p. 75, 10 διάφορα ed 1551; p. 76, 14 ἄλλη ἅλις ed 1535: ἅλις ed 1551; ib 16 δορυφοροῦσι ed 1551; p. 77, 14 κεκρυμμένον ed 1535; κεκρυμμένην ed 1551; p. 78, 15 παραλιποῦσιν ed 1535: παραλύουσιν ed 1551; p. 79, 4 vide infra; ib πεποίημαι ed 1535: παρέχουσιν ed 1551; p. 82, 15 δεσποτείας ed 1551. versio Latina quam Cornarius iam anno 1540 edidit a textu Graeco raro discrepat, cf p. 79, 4 ἄλλοις ὁμοῦ καὶ

ἄλλην ed 1535 'aliis aliam' Corn 1540 'aliam atque aliam' Tilm 1547 ἄλλην ὁμοῦ καὶ ἄλλην Corn 1551; ib 9 ἐνέργειαν ed 1535 et Corn 1551 'evidentiam'! Corn 1540; p. 82, 17 καὶ om ed 1535 et Corn 1551, non om Corn 1540.

edd. Tilmanni Alter Basilii operum interpres, Godofridus Tilmannus, de quo vide supra p. CXLIV, textum huius sermonis in vertendo minus mutavit quam superiores sermones. bene restituit nonnulla velut p. 76, 16 ἦρος: ἀέρος ed 1535 'aeris' Corn 1540 'vernale' Tilm 1547; p. 80, 9 τῷ σώματι: τῷ πλάσματι ed 1535 'formationem' Corn 1540 'fictum corpus' Tilm 1547. cum Cornario conspirasse videtur p. 78, 15 παραλυποῦσιν: παραλιποῦσιν ed 1535 'exsolvunt' Corn 1540 'dissolvunt' Tilm 1547 παραλύουσιν Corn 1551; de p. 79, 4 vide supra. non puto Tilmannum praeter editionem 1535 et fortasse Cornarii versionem anni 1540 tertium fontem adisse. quod ultra praebuit, suo ingenio debuit. satis consilii habuit ut ordine operum commutato sermonem De paradiso sermonibus De creatione hominis subiungeret.

ed. Paris. 1618 Quotiescumque Tilmanni versio in editionibus impressis iterata est (vide supra p. CXLIV) sermones nostri tres eodem ordine, quo ab interprete constituti sunt, Basilii homilias in Hexaemeron subsequuntur. cum autem Fronto Ducaeus in editione bilingui praeparanda sermones De creatione hominis repellendos esse censeret (vide supra p. CXLVII), necesse erat sermoni De paradiso novum in Basilii operibus locum ascribi. homiliis igitur moralibus sermo noster adnexus est. ita factum est, ut ille in editionibus anni 1618 et 1638 similem locum recuperaret quem multis iam saeculis ante in codicibus optimae memoriae tenuerat. Ducaeus textum Graecum editionis principis repetivit, versionem Cornarii (sic!) iuxta apposuit.

ed. Combefisii Postremo Combefisius sermonem De paradiso una cum sermonibus De creatione hominis ex codice F in lucem protulit (vide supra p. CL sqq). exemplar suum F in hoc tertio sermone edendo multo fidelius secutus est quam in prioribus quasi contaminando defatigatus. a Combefisio et textum et versionem Garnierus accepit

Paris. 1721 Paris. 1839 Migneus in appendicem editionis suae (Parisiis 1721, vide supra p. CLII), quam denique Ludovicus de Sinner anno 1839 et J. P. Migneus anno 1857 repetierunt (Patrologiae Graecae vol 29, col 69-72). inter Gregorii Nysseni opera sermo De paradiso neque in libris manuscriptis neque in editionibus impressis umquam traditus est.

De ratione edendi

In textu sermonum De creatione hominis constituendo memoriam primae classis quantum potui secuta sum quod illa minime ut iam explicavi calamo subacta minimeque interpolata pristinam operum formam optime conservavit. ubi unus ex eius testibus cum recensione 𝔅 contra reliquos conspiravit, eum praeferre non gravabar. sed per omnia res mihi potior erat recensione neque testes quosdam propter stirpis cognationem amplexa sum veris postpositis. lectiones recensoris 𝔅 aliorumve bonas quae vetustioris originis mihi visae sunt sine notis in textum admisi, quas coniectas esse iudicavi uncis inclusi. ceterum locos corruptos vel dubios intactos relinquere malui quam coniecturis scribarum quamvis ingeniosis emendare, ne memoriam per saecula temptatam prorsus fucarem, eademque ratione me ipsam continui quominus meas lectiones textui inculcarem. apparatus criticos ita instruxi ut unusquisque pro se totus integer valeat cum primus et secundus ad principem textum spectent, tertius ad textum recensionis ℭ. sed insuper primum apparatum nonnullis et gravioribus lectionibus recensionis 𝔅 vel ℭ exornare solebam, praeterea lectionibus propriis codicum ChMos

et quaecumque recta singuli codices qui non continue adhibebantur attulerunt. rationem scribendi in textu gravissimis testibus accomodavi imprimis autem codici T ne nimis orthographia a norma Byzantina differret. membra sententiarum meo arbitrio distinxi. in apparatu libros singulos tanta diligentia transcripsi ut eorum lectiones ad litteram punctumque cognoscere possis vel iis locis ubi verbum 'sic' non adieci. sed quae itacismo debentur similiaque menda tritissima plerumque neglexi nisi sensum affecerunt aut testis doctissimus necopinato peccavit aut complures in iis consentiunt aut ex iis graviores depravationes sive ortae sunt sive oriri potuerunt aut menda disseruntur archetypi. sed errores orthographicos codicis Ω omnes fere laudavi. haec omnia mutatis scilicet mutandis etiam in sermone De paradiso observavi.

Quo consilio apparatus fontium composuerim iam supra explicavi. hic convenit ex ordine subiungere ea opera quae sub titulis abbreviatis passim laudantur. cetera in indice diligenter citata invenies.

Cat Lips Σεῖρα εἰς τὴν ὀκτατεῦχον καὶ τὰ τῶν βασιλείων. ed. Nikephoros. Leipzig 1772

Giet, Saint Basile St Giet, Saint Basile a-t-il donné une suite aux homélies de l'Héxaméron, Recherches de science religieuse. XXXIII, 1946, 317-358

Gronau, Poseidonius K. Gronau, Poseidonius und die jüdisch-christliche Genesisexegese. Leipzig 1914

Ivanka, Autorschaft E. v. Ivanka, Die Autorschaft der Homilien Εἰς τὸ Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν. M.P.Gr. 44, 257-297. Byzantinische Zeitschrift. 36, 1936, 46-57

Merki, Ὁμοίωσις H. Merki, ΟΜΟΙΩΣΙΣ ΘΕΩΙ. Freiburg (Schw.) 1952 (Paradosis VII)

Stéphanou, Sixième jour E. Stéphanou, Le sixième jour de l'Héxaméron de Saint Basile. Echos d'Orient. XXXV, 1932, 385-398

Völker, Gregor W. Völker, Gregor von Nyssa als Mystiker. Wiesbaden 1955

Restat ut grato animo eos commemorem qui huic operi faverunt. maximam praeceptori meo, Hermanno Langerbeck, debeo gratiam. qui me arte critica discipulam instruxit, Gregorii edendi sociam elegit, huic labori incumbentem adiuvit cum curam atque consilium abunde praestaret et fiduciam fortemque animum inspiraret sine quibus nil perpetrassem. quod magistro debeo neque reddere possum, opus meum, in quantum valeat velim memoriam viri optimi propaget.

Sunt alii multi qui opem operamve commodaverunt ut liber noster in lucem prodiret. initio summus Hassiae magistratus otium mihi praebuit benigne intercedente Charlotta Hudemann Homburgensi, eodem tempore Consortium pro studiis promovendis Germanicum pecunia me sublevavit. libros manuscriptos liberaliter mihi attulerunt plerosque Wernerus Jaeger ex instituto suo Harvardiano, praeterea tres (MosBucCh) Marcellus Richard ex instituto suo Parisino. ex insula Patmo collationes detulit H. Polack, et exinde et ex monte Athoo imagines apportavit G. Heil, sodales mei. in codicibus conferendis me acie atque cura adiuverunt G. Bansa, E. Gebhardt, K. H. Gerschmann, E. Keller, H. Langerbeck, G. Müller, H. M. Schreiber, J. Walsh, G. Walter. catalogos amice pro me inspexerunt B. Ehlers, S. Lilla, E. Rhein, in plagulis corrigendis operam suam navaverunt cum Bertholdus Böhm tum Christianus Parma, qui indicem quoque composuit nec non per annum mihi fideliter adfuit in omni de Gregorii Nysseni operibus edendis cura. quae in ipso textu me vexaverunt

peritia sua mecum discussit Haraldus Patzer, pertractavit Andreas Spira summa cum sagacitate. ultimam manum mihi porrexit Helmutus Rahn. utinam omnibus laborantibus talis vindex subveniat. postremo magnas opes ad librum excudendum praebuit Consortium pro studiis promovendis Germanicum socio Collegii Patristici Henrico Dörrie comiter intercedente.

His omnibus quibus certe adiungenda est officina typographi pro benignitate sua gratias ex animo ago.

dedi Francofurti ad Moenum
tempore paschali A.D. 1971 Hadwiga Hörner

DE CREATIONE HOMINIS

SERMO PRIMUS

CONSPECTUS SIGLORUM

(Sermones de creatione hominis)

T codex Matritensis Bibl. Nat. gr. 4848 in parte chartaceus saec. XV
X codex Laurentianus gr. plutei IV 18 membranaceus saec. XI
Y codex Vaticanus gr. Pii II 25 membranaceus saec. XI
A codex Januensis Bibl. Franzon. olim Miss. Urb. 17 gr. membranaceus saec. IX-X
Δ codex Laurentianus gr. plutei LXXXVI 12 membranaceus saec. XI
P codex Patmensis Monast. S. Ioannis 27 membranaceus anni 1079
S codex Vaticanus gr. 1907 chartaceus saec. XII
ℜ consensus omnium testium recensionis ℜ = (Ψ) HgJNGMLK
ℜ consensus graviorum testium recensionis ℜ
𝔄 consensus codicum TXYAΔPS et recensionis ℜ
Ω codex Atheniensis Bibl. Nat. gr. 415 membranaceus saec. X-XI
Ξ codex Vaticanus gr. 1568 chartaceus saec. XV
Φ codex Venetus gr. II 183 coll. 1000 in parte membranaceus saec. XI-XII?
φ eiusdem Veneti pars recentior saec. ut vid. XIV
U codex Vaticanus gr. 1857 chartaceus saec. XIII-XIV?
Γ codex Romanus Bibl. Angelicae gr. 69 chartaceus saec. XIII
d codex Parisinus gr. 1277 chartaceus saec. XIII
𝔅 consensus codicum ΩΞΦ(U)Γd

𝔅^1 consensus codicum (Ξ)Φ(φU)Γd
Λ codex Londiniensis Mus. Brit. Old Royal 16 D. I membranaceus saec. XII
F codex Parisinus gr. 503 chartaceus saec. XIV
Π codex Athous Monast. Vatopedi 128 membranaceus saec. XIV
ℭ consensus codicum ΛFΠ
v textus vulgatus editionis Mignei (PG 44)
codd omnes codices quorum sigla apparatum quemque praecedunt
cett ceteri codices quorum sigla apparatum quemque praecedunt
de aliorum codicum siglis interdum laudatis vide praefationem
numeri nota ^{2} ad siglum apposita significat manum correctoris
littera ^{c} eodem modo adhibita significat manum seu seu scribae seu correctoris inter quos distingui non potest.

ΟΜΙΛΙΑ Α

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΚΑΘ' ΟΜΟΙΩΣΙΝ

257 M. Παλαιοῦ χρέους ἔκτισιν ἀποπληρώσων ἥκω, οὗ τὴν ἀπόδοσιν ἀνεβαλόμην οὐκ ἀγνωμοσύνῃ προαιρέσεως ἀλλ' ἀσθενείᾳ σώματος, χρέος ἀναγκαιότατον καὶ ὀφειλόμενον ὑμῶν τῇ ἀκροάσει. καὶ γὰρ ἂν εἴη ἄδικον τὰ περὶ θηρίων καὶ νηκτῶν καὶ πτηνῶν καὶ κτηνῶν, οὐρανοῦ τε καὶ τῶν κατ' οὐρανόν, περί τε γῆς καὶ τῶν ἐν τῇ γῇ διδαχθέντας ἡμᾶς μὴ καὶ τὰ περὶ τῆς ἡμετέρας γενέσεως ἐκ τῆς θεοπνεύστου

1 ad Bas Hex IX spectat cf p 520; 522 τὴν δὲ τελειοτέραν περὶ τῶν προκειμένων ἐξέτασιν ἐν τοῖς ἑξῆς ἀποδώσομεν. (cf adn 4 ibid et Giet, Saint Basile p 345). cf praeterea p 434 et Gronau, Poseidonios p 3   ad παλαιοῦ cf p 5, 10 πρώην. ne nimis remotum arbitreris tempus, respice infra nonnullos locos e Bas Hex quos noster exspectat ut auditores memoria teneant   ad ἔκτισιν et infra 5, 10 παραδρομῇ et ἀρκούντως cf Bas In Iulitt mart PG 31, 241 D et 244 A; De spir sanct XXVII p 232 Pruche; Greg Nyss In S Steph II PG 46, 724 B   ἥκω cf Bas In Ps XIV, 1 PG 29, 265 A   3 ἀσθενείᾳ σώματος cf Bas Hex VII p 420; Greg Nyss l.c.; Bas In Ps VI PG 29, 228 AB   3-3,1 cf Bas Hex IX p 512 αἰσθάνομαι πάλαι τὰ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως ἀπαιτούμενος, καὶ μονονουχὶ ἀκούειν δοκῶ μοι τῶν ἀκροατῶν ἐν ταῖς καρδίαις καταβοώντων, ὅτι τὰ μὲν ἡμέτερα ὁποῖά τινά ἐστι τὴν φύσιν διδασκόμεθα, ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς ἀγνοοῦμεν. cf Greg Nyss hom op 125 D—128 A. Bas et in Hex et in Attende 204 A fonte usus esse vid Ps-Plat Alcib I 131 a cf Gronau, Poseidonios p 283 sqq

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

titulus: τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ῑ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως καὶ εἰς τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν T τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία δεκάτη X τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ὁμιλία περὶ etc (sicut T) X² τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ἀρχιεπισκόπου καισαρείας καππαδοκίας περὶ etc (sicut T) post ὁμοίωσιν add ὁμιλία δεκάτη Y τοῦ ἁγίου βασιλείου περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως λόγος ᾱ τί (τί fort a correctore in ras script) τὸ κατ' εἰκόνα A τοῦ αὐτοῦ περὶ τ.τ.ἀ.γ. λόγος πρῶτος Δ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἐπισκόπου καισαρείας περὶ τ.τ.ἀ.γ. λόγος ῑ P (et Βασιλείου et

καισαρείας et ῑ in ras scr man vet, vid praef) εἰς τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ὁμιλία α' S (vid praef) εἰς τὸ κατ' εἰκόνα λόγος ᾱ ℜ ut vid (vid praef) τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Νύσσης εἰς τὰ τῆς Γραφῆς ῥήματα Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν v   de tit περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως vid Bas Hex IX p 512 (app test p 2,3-3,1) et Niceph patriarch (app test p 30, 1-31, 3)
1 χρόνου P   2 ἀνεβαλλόμην TA² (ex -αλ-) Δ   4 ἂν εἴη om Y εἴη om T   5 καὶ alt om T καὶ alt — κτηνῶν om Y   πτηνῶν καὶ κτηνῶν sec Gen 1, 26 et 28 colloc TX: κτην. κ. πτην. ΑΔPSℜv οὐρανοῦ: οὐρο̄ν P   6 post περί τε iterav καὶ τῶν κατ' οὐρανὸν περί τε v   post γῇ add φυτῶν v (ex 𝔅)   διδαχθέντες Y ἡμᾶς: om Y ὑμᾶς P

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

titulus: τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως ἐν σχιδαρίῳ εὑρεθεὶς λόγος ῑ et in marg λόγος ῑ Ω   τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ἀρχιεπισκόπου καισσαρείας καπαδοκίας λόγος περὶ τ.τ.ἀ.γ. et in marg λόγος α' Ξ   καὶ εἶπεν ὁ θεὸς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν in marg λόγος ῑ ὁμιλία ϊ Φ τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς Γd (in marg ὁμιλι^α)
2 ἀνεβαλλόμην ΩΞΦ ἀνελαβόμην d   5 κτην. κ. νηκτ.κ.πτην. sec Gen 1, 25? cf inf 6, 5 𝔄. an recte? ΩΞΦ νηκτ. κ. κτην. κ. πετεινῶν Γd cf ΑΔPSℜv   6 οὐρανῶν Φ²   post γῇ add φυτῶν 𝔅   7 τὰ om 𝔅   post γενέσεως add καὶ ἀποσκευῆς 𝔅

ℭ

Παλαιοῦ χρέους ἔκτισιν ἀποπληρώσων ἥκω, οὗ τὴν ἀπόδοσιν ἀνεβαλόμην οὐκ ἀγνωμοσύνῃ προαιρέσεως ἀλλ' ἀσθενείᾳ σώματος, χρέος ἀναγκαιότατον καὶ ὀφειλόμενον ὑμῶν τῇ ἀκροάσει. καὶ γὰρ ἂν εἴη ἄδικον τὰ περὶ θηρίων καὶ νηκτῶν καὶ κτηνῶν καὶ πτηνῶν, οὐρανοῦ τε καὶ τῶν κατ' οὐρανόν, περί τε γῆς καὶ τῶν ἐν τῇ γῇ διδαχθέντας ἡμᾶς μὴ καὶ τὰ περὶ τῆς ἡμετέρας γενέσεως ἐκ τῆς θεοπνεύστου

ℭ = ΛF Π

titulus: ὁμιλίαι τρεῖς εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν (de cet vid praef) in marg λόγος α͠ Λ καὶ ἕτεραι ὁμιλίαι τρεῖς εἴς τε τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν καὶ περὶ παραδείσου (de cet vid praef) F εἰς τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν ὁμιλία πρώτη Π cf S (vid praef) 4 κτηνῶν καὶ νηκτῶν F   5 γῇ: θαλάττῃ F   6 διαλεχθέντας F   καὶ τὰ in ras scr F (τὰ fort e τὸ corr)

γραφῆς φωτισθῆναι. ὥσπερ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν τὰ ἔξω βλέποντες ἑαυτοὺς οὐχ ὁρῶσιν, ἐὰν μή που λείου τινὸς ἅψωνται καὶ στερεοῦ κἀκεῖθεν ἀνακλασθεῖσα ἡ ὄψις ὥσπερ ἀπὸ παλιρροίας ὁρᾶν αὐτοὺς ποιήσῃ τὰ ἑαυτῶν κατόπιν, οὕτω καὶ ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος ἄλλως ἑαυτὸν οὐ βλέπει, ἐὰν μὴ ταῖς γραφαῖς ἐγκύψῃ. τὸ γὰρ ἐνταῦθα φῶς ἀνακλώμενον τοῦ καθορᾶσθαι ἑκάστῳ ἡμῶν αἴτιον γίνεται, ἐπεὶ ἀσύνετοί ἐσμεν ἑαυτῶν καὶ ἀπερίοπτοι τῆς κατασκευῆς ὅπερ ἐσμὲν καὶ τί ἐσμεν ἀγνοοῦντες. ἀμελέστατα γὰρ ἑαυτῶν διακείμεθα οἱ τῶν προχείρων τῆς γνώσεως καὶ τῶν μικροτάτων τῶν ἐν ἡμῖν γνῶσιν οὐκ ἔχοντες. πολλαὶ πραγματεῖαι περὶ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον [τὸ ἀνθρώπινον] τὴν πᾶσαν ἑαυτῶν σπουδὴν

1-3 cf Bas Hex IX p 512 οὐ γὰρ μόνον ὀφθαλμὸς τὰ ἔξω βλέπων ἐφ' ἑαυτὸν οὐ κέχρηται τῷ ὁρᾶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἡμῶν ὁ νοῦς etc. idem fere Attende 201 C 1 sqq cf Ps-Plat Alcib I 132 d sqq, ad 5 sqq cf ibid 133 c εἰς τὸν θεὸν ἄρα βλέποντες ἐκείνῳ καλλίστῳ ἐνόπτρῳ χρῴμεθ' ἄν. Scripturam pro deo substituit etiam Ps-Bas In Laciz PG 31, 1444 B κάτοπτρον γενέσθω τοῦ προσώπου τοῦ σοῦ ἡ γραφή. aliter Greg Nyss cf De mort IX 40,22-41,19 J (τὸ ἀρχέτυπον) 7-11 cf 4, 9-11 varia conflat scil et difficillimum esse homini noscere se ipsum (ἀσύνετοι cf Bas Hex IX p 512, 16; ἀπερίοπτοι cf Bas Attende 201 C; cf Greg Nyss ex gr De mort p 44,6 sqq) et hominem cognitionem sui esse neglegentem (ἀμελέστατα) quae male cohaerent differentia cognitionis animae et corporis non observata. sed cf Bas Attende et Greg Nyss hom op 11 sqq cf II 65, 15 sqq; cf Galen De us part 1, 8 (III p 17 K) πολλῆς γὰρ οὔσης παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἰατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις διαφωνίας περὶ χρείας μορίων etc; 17, 1 (IV p 360 K) ἡ περὶ χρείας μορίων πραγματεία θεολογίας ἀκριβοῦς ἀληθῶς ἀρχὴ καταστήσεται (quam opinionem Galenus saepe expressit); Melet Monach PG 64, 1081 B-C

𝔄 = TXY AΔ PS 𝔑

1 γὰρ om ΔP 2 μήπω X (ω ex ου corr) A λείου S𝔑: ἡλίου cett (corr A^2 ἡλιοῦ Y) scil sol causa videndi notissima, om v τινὸς om Y 3 καὶ ex ΩΞΦ: om 𝔄v στερροῦ Y ἀναγκασθεῖσα X 4 τὰ: τὰς XY 5 οὕτως YAΔPS καὶ om ΔPS ἄλλως: ἄλλως ὁρῶν P (in marg γρ ἄλλα P^2) ἄλλους ὁρῶν S cf Γd ἄλλα ὁρῶν v an recte? cf supra 1-2 cf Bas Hex p 512, 10-11 et 12-13; Greg Nyss De mort p 41, 1-5; Cic Tusc disp I 27, 67. posceres

τὰ ἄλλα vel τὰ ἀλλότρια βλέπων 6 τοῦ: οὐ TXYA (corr A^2) ΔP (corr P^2) 7 de verbi καθορᾶσθαι genere medio dubito ἑκάστῳ X (-ωι) Y ἑκάστων T: ἕκαστον cett v cf 𝔅 ἐπειδὴ XY ἐπεὶ γὰρ S 8 ἑαυτῶν colloc post καὶ XY ante κατασκ. v καὶ om TAΔP𝔑 add ἡμετέρας ante κατασκευῆς S εἰ ante ὅπερ add A^2 9 τί ἐσμεν: τίνες μὲν TP (corr P^2) τίνες ἐσμὲν S ἀγνοοῦντες Sv cf 𝔅: ἀγνοοῦμεν cett quod reiecit Langerbeck, sed nota quomodo 𝔅 totam sententiam mutaverit 10 οἱ om AΔPS𝔑v γνώσεως: κτίσεως S cf ℭ γενέσεως nonnulli ex 𝔑 σμικροτάτων S 12 τὸ ἀνθρώπινον καὶ ἡμέτερον Y scil titulus ille περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρωπίνου in text repsisse vid. seclusi τὸ ἀνθρώπινον cum ℭ.

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

1 διδαχθῆναι 𝔅 οἱ σωματικοὶ ἡμῶν ὀφθαλμοὶ 𝔅 2 ἑαυτοῖς Γ λείου ΞΦ λίου Ω: ἡλίου Γ (η fort eras) d 3 καὶ στερεοῦ om Γd στερροῦ ΩΞΦ 4 ποιεῖται Γd ἑαυτῶν: ἑαυτοῖς ΞΦ 5 οὕτως 𝔅 καὶ om ΩΓd ἄλλους ὁρῶν Γd οὐ βλέπει: οὐχ ὁρᾷ d 6 add θείαις ante γραφαῖς 𝔅 7 post καθορᾶσθαι add ἕνα ΩΞΦΓ add ἕνεκεν d ἕκαστον 𝔅 αἴτιον om ΞΦ 8 ἑαυτῶν ante κατασκ. colloc 𝔅^1 add ἑαυτῶν ante κατασκευῆς Ω 9 τί: τίνες Ξ τίς Φ εἴ τι Γd οὐ νοοῦντες Γd 9-10 ἀμελέστατα—οἱ om ΞΦ 9 γὰρ om ΩΓd 9-10 διακ. οἱ: διακείμενοι ΩΓd 10 τῶν tert om 𝔅^1 11 πολλοὶ πραγματεία (sic) Ω 12 τὸ ἡμέτερον om 𝔅 αὐτῶν 𝔅^1

ℭ

γραφῆς φωτισθῆναι. ὥσπερ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν τὰ ἔξω βλέποντες ἑαυτοὺς οὐχ ὁρῶσιν, ἐὰν μή που λείου τινὸς ἅψωνται στερεοῦ κἀκεῖθεν ἀνακλασθεῖσα ἡ ὄψις ὥσπερ ἀπὸ παλιρροίας ὁρᾶν αὐτοὺς ποιήσῃ τὰ ἑαυτῶν κατόπιν, οὕτως καὶ ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος ἄλλως ἑαυτὸν οὐ βλέπει, ἐὰν μὴ ταῖς γραφαῖς ἐγκύψῃ. τὸ γὰρ ἐνταῦθα φῶς ἀνακλώμενον τοῦ καθορᾶσθαι ἕκαστον ἡμῶν αἴτιον γίνεται, ἐπεὶ ἀσύνετοί ἐσμεν ἑαυτῶν καὶ ἀπερίοπτοι ἔτι τῆς ἡμετέρας κατασκευῆς ὅπερ ἐσμὲν καὶ τί ἐσμεν ἀγνοοῦντες. ἀμελέστατα γὰρ ἑαυτῶν διακείμεθα τῶν προχείρων τῆς κτίσεως καὶ τῶν μικροτάτων τῶν ἐν ἡμῖν γνῶσιν οὐκ ἔχοντες. καίτοι πολλαὶ πραγματεῖαι περὶ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν πρὸ ἡμῶν περὶ τοῦτο τὴν πᾶσαν ἑαυτῶν σπουδὴν

ℭ = ΛF Π

1 φωτισθῆναι γραφῆς colloc Π 2 μήπω ΛF 3 ἑαυτοὺς Π 4 ἄλλως: ἄλλους ὁρῶν Π cf S 7 post ἐπεὶ add γὰρ Π cf S ἔτι om Π cf 𝔄 8 τί: τίνες Π cf S 9 σμικροτάτων Π 10 καίτοι om Π cf 𝔄

κατηνάλωσαν, κἂν ἰατρικὴν ἐπέλθῃς, εὑρήσεις πόσα περὶ τῆς χρείας τῶν ἡμετέρων <μορίων> ἡμῖν διηγεῖται, πόσας περὶ τῆς ἔνδοθεν ἡμῶν κατασκευῆς ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσιν ἐξεῦρε κεκρυμμένας ὁδοὺς συντετρημένας ἐν τῷ ἀφανεῖ εἰς μίαν σύμπνοιαν ἀπὸ τοῦ σώματος· ὀχετοὺς πνεύματος, ὑδραγωγίας αἵματος, ἀναπνοῆς ὁλκήν, οἴκησιν ἑστίας τοῦ θερμοῦ ἐπὶ τῆς καρδίας, κίνησιν διαρκῆ τοῦ περικαρδίου πνεύματος. μυρία παρ' ἐκείνοις πεφιλοσόφηται, ὧν οὐδεὶς ἡμῶν ἐστιν ἔμπειρος τῷ μηδεμίαν σχολὴν ἀπονεῖμαι τῷ μέρει τούτῳ τῆς ἐξετάσεως μηδὲ γνῶναι ἑαυτὸν ἕκαστος ὅστις ἐστίν. εὔκολοί ἐσμεν γνῶναι οὐρανὸν μᾶλλον ἢ ἑαυτούς. ὥστε μὴ καταφρόνει τοῦ ἐν σοὶ θαύματος· μικρὸς γὰρ εἶ,

2 et 3-4 quamquam titulos duorum Galeni operum nominare vid tamen non illa sed eundem fontem adit ex quo Greg Nyss profunde hausit cf hom op 30, 240 sqq; cf ultimam partem Bas Attende. nota Basilium sicut nostrum auctorem partes corporis exteriores et interiores, Gregorium autem Poseidonium sequentem membrorum positionem et functionem distinguisse (l.c. 240 C ὧν οἱ μὲν — διηγήσαντο) 5-8 eodem fere ordine de intestinis tractavit Greg Nyss hom op 245 A-248 B: 5-6 ὀχετοὺς πνεύματος cf 245 A αὐλοειδεῖς πόροι . . . διαχέουσι πνεῦμα; 6 ὑδραγωγίας αἵματος cf 245 A αἵματος ὀχετοί; ἀναπνοῆς ὁλκήν cf 245 C πνεύμων . . . τοῦ ἀέρος δοχεῖον . . . τὸ ἔξωθεν πνεῦμα ταῖς ἀναπνοαῖς ἐφελκόμενον; 6-7 οἴκησιν—καρδίας cf 248 A-B. alium ordinem tenuit Bas Attende 217 B ὁλκὴν ἀέρος διὰ τοῦ πνεύμονος, τοῦ θερμοῦ φυλακὴν ἐπὶ τῆς καρδίας, ὄργανα πέψεως, ὀχετοὺς αἵματος 6-7 de corde cf Greg Nyss hom op 252 A (οἶκος); Arist PA 670 ^{a} 25 (ἑστία); Galen De us part 6, 7 (III p 436 K) (ἑστία) 9 cf II 65, 11 12 sqq cf II 41 sqq; 65, 12 sqq; Bas Hex IX p 512 καίτοι οὐ μᾶλλον ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς τὸν θεὸν ἔστιν ἐπιγνῶναι ἢ καὶ ἐκ τῆς οἰκείας ἡμῶν κατασκευῆς . . . et sequ Ps 138, 6; eadem fere Attende 213 C sq; 217 B; cf Greg Nyss De an et res PG 46, 28 A sqq

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

1 κατανάλωσαν ΔP 2 τῶν ἡμετέρων μορίων conieci cum ℭ: τῶν ἡμετέρων XΑΔPSℜv τῆς ἡμετέρας TY πόσα TYℜ (?) 3 ἔνδον P (corr P^{2}) S ἡμῶν YA^{2}: ἡμῖν ΑΔPSℜv om TX 4 ἐξεῦρεν ἐγκεκρυμμένας PS συντετρημένας conieci et 5 εἰς addidi cum Θ (-τετριμμ-, ι in η corr Θ^{2}) cf Cic De nat deor III 9 et quae ad 'perforata' adn Pease: συντηρῆσαι ῥίνας TXY συνιρισένας A (in συνηθροισμένας mut A^{2}) συντρεῖς Δ συντρίψας P συγκρύψασα S συνυπαρχούσας ℜv 5 εἰς om 𝔄𝔅v ἀπὸ om Θ! 6-7 nonne οἴκησιν delendum et ἑστίαν legendum ? cf Λ^{c} 7 ἑστίαν S 8 πνεύματος: αἵματος P cf Φ cf Emped fg 105 D πνεύματος sscr P^{2} 9 ἡμῶν om sed sscr T τῷ: τὸ TYA (corr A^{2}) P 10 τοῦτω sic A (corr A^{2}) τοῦτο P τούτου v ἑαυτῶν A 11 post εὔκολοι add γὰρ v cf 𝔅^{1}

𝔅 = Ω𝔅^{1} (= ΞΦ Γd)

1 κατανάλωσαν Ω ἐπέλθοις ΞΦ πόσα om ΞΦ 2 ἡμετ. <μορίων>: μελῶν Ω ἡμετέρων μελῶν 𝔅^{1} ἡμῖν: ἡμῶν Ω πόσα Ωd 3 ἡμῶν om ΩΓd 4 ἐξήῦρεν Ω ἐξεῦρεν ΞΦ ὁδούς: δοὺς Ω συντετρημένας: συγκρίσεις τινὰς ΩΞΦ καὶ κρίσεις τινὰς Γd 5 εἰς om 𝔅 post ἀπὸ add παντὸς 𝔅 τοῦ om Γd 6 ὑδραγωγίαις Ξ 7 ἑστίας: καὶ ἑστίασιν 𝔅 (αἰτίασιν Ω ἐστήασιν ΞΦ sed corr) 8 πνεύματος: αἵματος Φ (περικαρδί)ου πνεύ(ματος) in ras scr Γ ἐκείνης Φ 9 τῷ: τὸ ΞΦ 10 τοῦτο Ξ τούτο Φ sed corr ἕκαστον ΩΞΦ 11 ὅστις: -στι- in ras scr Φ^{2} τί Ω post εὔκολοι add γάρ 𝔅^{1} (add μὲν γὰρ d sed expunx μὲν) γνῶναι ἐσμὲν colloc sed num sscript transpos d 12 θεάματος Γd

ℭ

κατηνάλωσαν, κἂν ἰατρικὴν ἐπέλθῃς, εὑρήσεις ὅσα περὶ τῆς χρείας τῶν ἡμετέρων μορίων ἡμῖν διηγεῖται, ὅσας περὶ τῆς ἔνδοθεν ἡμῶν κατασκευῆς ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσιν ἐξεῦρε κεκρυμμένας ὁδοὺς συνυπαρχούσας ἐν τῷ ἀφανεῖ καὶ διαφόρους ἐνεργείας πρὸς μίαν σύμπνοιαν τὴν τοῦ σώματος· ὀχετοὺς πνεύματος, ὑδραγωγίας αἵματος, ἀναπνοῆς ὁλκήν, οἴκησιν ἑστίας τοῦ θερμοῦ ἐπὶ τῆς καρδίας, κίνησιν διαρκῆ τοῦ περικαρδίου πνεύματος. μυρία ἄλλα παρ' ἐκείνοις πεφιλοσόφηται, ὧν οὐδεὶς ἡμῶν ἐστιν ἔμπειρος τῷ μηδεμίαν σχολὴν ἀπονεῖμαι τῷ μέρει τούτῳ τῆς ἐξετάσεως μηδὲ γνῶναι ἑαυτὸν ἕκαστος ὅστις ἐστίν. εὔκολοί ἐσμεν γνῶναι οὐρανὸν μᾶλλον ἢ ἑαυτούς. ὥστε μὴ καταφρόνει τοῦ ἐν σοὶ θαύματος· μικρὸς μὲν γὰρ εἶ,

ℭ = ΛF Π

1 κατανάλωσαν ΛF ἐπέλθοις F 2 add ἡμῖν ante περὶ et om ἔνδοθεν Π 5 τὴν om F 6 οἴκησιν expunx et (ἑστία)ν ex duab litt corr vid Λ^{c} οἴκησίν τε καὶ ἑστίαν Π 7 πνεύματος: .όματος Λ αἵματος Λ^{c}Π cf P 10 μᾶλλον ante γνῶναι colloc Λ 11 μὲν om Π cf 𝔄

ὡς νομίζεις, μέγαν δὲ ἐπερχόμενος ὁ λόγος εὑρήσει σε.
διὰ τοῦτο ὁ σοφὸς Δαβὶδ εἰδὼς ἑαυτὸν ἀκριβῶς ἐξετάσαι
260 M. Ἐθαυμαστώθη, φησίν, ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ. τὴν γνῶσιν
τὴν περὶ σοῦ θαυμαστῶς ἐξεῦρον. πόθεν; Ἐξ ἐμοῦ. Ἐθαυ-
μαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ· καὶ τὴν τέχνην τὴν ἐν ἐμοί,
ὅση σοφίᾳ κατεσκευάσθη μου τὸ σῶμα, κατανοήσας ἐκ τοῦ
μικροῦ τούτου κατασκευάσματος τὸν μέγαν δημιουργὸν
ἐνενόησα.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν. ἐδείχθη πρώην ἐν παραδρομῇ καὶ ἀρκούντως ἐδείχθη τίνος ὁ λόγος καὶ πρὸς τίνα ὁ λόγος. ἔχει ἡ ἐκκλησία τὰς περὶ τούτων ἀποδείξεις, μᾶλλον δὲ ἔχει πίστιν ἀποδείξεως βεβαιοτέραν. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον. κατάμαθε σεαυτὸν ἐντεῦθεν ἀρξάμενος· οὔπω περὶ ἄλλου τῶν κατασκευασμάτων αὕτη ἡ φωνὴ ἀνάγραπτος. φῶς ἐγένετο, καὶ ἁπλοῦν πρόσταγ-

3 sqq Ps 138, 6. dubito an conferendum sit Ioan Damasc De fid orth II PG 94, 917 B (cf adnot 74 Lequieni) 5-8 argumentum Stoicorum providentiam dei demonstrantium cf Cic De nat deor II 133 et fontes ad 'tota hominis fabricatio' collect a Pease p 896; cf Galen cit ad 3, 11 9 Gen 1, 26 10 ad Bas Hex IX p 514 sqq, finem clarissimum totius operis, spectat. καὶ ἀρκούντως ἐδείχθη contradic 6, 15 sqq et 7,8 sqq ubi nihilominus Bas Hex repetitur 10-11 cf 6, 15; similia similiter apud Severian Gabal De mund creat V, 2 PG 56, 472 ἐδείχθη τῇ προτεραίᾳ τίς ἡ δύναμις τοῦ Ποιήσωμεν, τίνος ὁ λόγος καὶ πρὸς τίνα ὁ λόγος (nota quae sequ de spir sanct). de ordine argumentorum sequentium quem noster conservat primum de consilio deinde de personis agens cf Ioan Chrys Gen hom VIII, 71 sq; Theodoret 101 D (Cat Lips 41 E) 11-13 cf Bas Hex I p 130 ἀλλὰ τό γε ἁπλοῦν τῆς πίστεως ἰσχυρότερον ἔστω τῶν λογικῶν ἀποδείξεων. De fid PG 31, 676 sqq; de Greg Nyss et al vid Völker p 141 13 Gen 1, 26 13 sqq cf II 42, 6 sqq (Theophil); cf Greg Nyss hom op 133 C-136 A . . . ἥλιος κατασκευάζεται καὶ οὐδεμία προηγεῖται βουλή· οὐρανὸς ὡσαύτως, ὧν οὐδέν τι τῶν κατὰ τὴν κτίσιν ἴσον ἐστί, ῥήματι μόνῳ τὸ τοιοῦτον θαῦμα συνίσταται . . . οὕτω καὶ τὰ καθ' ἕκαστον πάντα, αἰθήρ, ἀστέρες, ὁ διὰ μέσου ἀήρ, θάλαττα, γῆ, ζῷα, φυτά, πάντα λόγῳ πρὸς γένεσιν ἄγεται. μόνη δὲ τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ περιεσκεμμένως πρόσεισιν ὁ τοῦ παντὸς ποιητής etc. ubi nescio an Greg et Philoni (op mund c 24, I p 24 sq) et Origeni (In Gen hom I 12, VI p 14, 8-15, 3 Baehrens) pugnaverit. cf praeterea Ioan Chrys l.c.

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

1 μέγα P corr P^2 σε restitui ex ℭ in T litt post εὑρήσει certe sequitur sed plura non legi pot in imagin: om cett v 2 ἀκριβῶς ἑαυτὸν colloc ΑΔPSℜv 3-5 τὴν γνῶσιν — ἐμοῦ om Yv 3 ἐμοῦ: sup ἐ ras A 4 ἐξεῦρον P cf Ω: ἐξευρεῖν cett (ℜ) 4-5 ἐθαυμαστώθη—ἐμοῦ om TX 5 καὶ: κατὰ v ἐν ἐμοί ex verb ἐξ ἐμοῦ corr T 6 ὅση: ὡς εἰ ἡ (sic) Y ὡσ. A litt post σ eras et in ras scr ἐν A^2 μου om TXY μοι P 8 ἐνενόησα PΩ: ἐνόησα cett (ℜ) v 9 add καθ' ante ὁμοίωσιν sed expunx T 11 τίνος restitui cf app test: τίς 𝔄𝔅v ὁ pr—τίνα om TXY λόγος pr: λέγων v cum altera stirpe recensionis ℜ cf 6, 15 add καὶ ante ἔχει Sv 12 ἔχειν Y 13 σέαυτὸν Y ἑαυτὸν T cf 6, 8

𝔅 = Ω$\mathfrak{B}^1$ (= ΞΦ Γd)

1 μέγα ΞΦ ἐπερχόμενον Ω σε om 𝔅 3-5 τὴν γνῶσιν—ἐμοῦ om $\mathfrak{B}^1$ 4 θαυμαστὴν Ω ἐξηῦρον Ω 5 add ὁ ante ἐξ Ω 8 ἐνενόησα om $\mathfrak{B}^1$ 9 add καὶ εἶπεν ὁ θεὸς ante ποιήσωμεν 𝔅 add καθ' ante ὁμοίωσιν sec Gen 1, 26 𝔅 ἀρκοῦντος ΩΞ 11 τίνος: τίς 𝔅 ὁ pr— τίνα om d add καὶ ante ἔχει Γd 12 πίστεως ἀπόδειξιν Γd post ἀποδείξεως add καὶ Φ 14 ἄλλου τῶν: ἄλλων Ω 15 post ἀνάγραπτος add ἡμῖν 𝔅 ἀνάγρ. ἡμῖν ante αὕτη colloc Γd 15-6, 1 add τὸ ante πρόσταγμα 𝔅

ℭ

ὡς νομίζεις, μέγαν δὲ ἐπερχόμενος ὁ λόγος εὑρήσει σε. διὰ τοῦτο ὁ σοφὸς Δαβὶδ εἰδὼς ἀκριβῶς ἑαυτὸν ἐξετάζειν Ἐθαυμαστώθη, φησίν, ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, τουτέστι τὴν γνῶσιν τὴν περὶ τῶν σῶν θαυμασίων ἐξευρεῖν ἠδυνήθην. πόθεν; Ἐξ ἐμοῦ· τὴν γὰρ τέχνην τὴν ἐν ἐμοί, ὅση σοφίᾳ κατεσκευάσθη μου τὸ σῶμα, κατανοήσας ἐκ τοῦ μικροῦ μὲν θαυμαστοῦ δὲ τούτου κατασκευάσματος τὸν μέγαν δημιουργὸν ἐνενόησα.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἐδείχθη πρώην ἐν παραδρομῇ καὶ ἀρκόυντως ἐδείχθη τίς ὁ λόγος καὶ πρὸς τίνα ὁ λόγος. ἔχει ἡ ἐκκλησία τὰς περὶ τούτων ἀποδείξεις, μᾶλλον δὲ ἔχει πίστιν ἀποδείξεως βεβαιοτέραν. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον. κατάμαθε σεαυτὸν ἐντεῦθεν ἀρξάμενος. οὔπω περὶ ἄλλου τῶν κατασκευασμάτων ἡ φωνὴ αὕτη ἀνάγραπτος. φῶς ἐγένετο, καὶ ἁπλῷ

ℭ = ΛF Π

4 ἠδυνήθης Λ corr $Λ^c$ 5 σμικροῦ Π 13-6a 1 ἁπλῷ—θεός: ἁπλοῦν πρόσταγμα. εἶπεν ὁ θεός Π cf 𝔄

μα. Εἶπεν ὁ θεός Γενηθήτω φῶς. οὐρανός, καὶ ἄνευ βουλῆς οὐρανός· φωστῆρες, καὶ οὐδὲν προεβουλεύσατο περὶ τῶν φωστήρων· θάλασσα καὶ πελάγη ἄπειρα, καὶ προσταγῇ παρήχθη εἰς τὸ εἶναι. ἰχθύων γένη παντοδαπὰ κελευσθέντα ἐγένετο, θηρία καὶ κτήνη, νηκτὰ καὶ πτηνά· Εἶπε καὶ ἐγένετο. ἐνταῦθα οὔπω ἄνθρωπος, καὶ βουλὴ περὶ ἀνθρώπου. οὐκ εἶπεν ὡς περὶ τῶν ἄλλων· γενηθήτω ἄνθρωπος. κατάμαθε σεαυτοῦ τὸ τίμιον. οὐ προσέρριψέ σου τὴν γένεσιν προστάγματι, ἀλλὰ βουλευτήριον ἐν τῷ θεῷ πῶς μέλλει τὸ τίμιον ζῷον εἰς τὸν βίον παράγεσθαι. Ποιήσωμεν· ὁ σοφὸς βουλεύεται, ὁ τεχνίτης ἐνθυμεῖται. ἆρά τι λείπει αὐτοῦ τῇ τέχνῃ καὶ ἐκ τῆς μερίμνης βούλεται ἀπηρτισμένον καὶ τέλειον καὶ ἠκριβωμένον αὐτοῦ ποιῆσαι τὸ φιλοτέχνημα; ἢ ἵνα σοι δείξῃ ὅτι τέλειος εἶ παρὰ τῷ θεῷ;

Ἔμαθες ὅτι δύο πρόσωπα, ὁ λέγων καὶ πρὸς ὃν ὁ λόγος. διὰ τί οὐκ εἶπε· ποιήσω, ἀλλά· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον; ἵνα

1 Gen 1, 3; Gen 1, 6? 2 cf Gen 1, 14 sqq 3 cf Gen 1, 9 sqq 4 cf Gen 1, 20 sqq 5 cf Gen 1, 25 Ps 148, 5 8 et 10 τίμιον cf Prov 20, 6 vid infra II p 41, 4. cf Ioan Chrys l.c. 71, 12-16 13-14 cf Greg Nyss hom op 184 A-B 15 ad Bas Hex IX p 514 sqq spectat. Bas neque hoc loco neque supra VI p 332 spiritum sanctum commemoravit. tacuit Ambrosius (Exam, De Noe), tacuit Ioan Chrys (l.c., In Gen serm II PG 54, 589). sed vid de Severian Gabal ad 5, 10-11 et de Greg Nyss ad 7, 4 16 ποιήσω cf Ambros Exam VI, 7 p 231 Schenkl 'quia non dicit faciam sed faciamus . . .' ποιήσον cf Ioan Chrys Gen hom VIII, 72 ad Gen 1, 26 ἐνταῦθα καὶ τοῖς τὰ Ἀρείου φρονοῦσι καιρία δίδωσι τὴν πληγήν. οὐδὲ γὰρ προστακτικῶς εἶπε ποιήσον ὡς ὑποδεεστέρῳ ἢ ὡς ἐλάττονι κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἰσοτιμίας Ποιήσωμεν. similia docuit Contra Anomoeos XI, 2 PG 48, 798 sq

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

2 add ὁ ante οὐρανός ΑΔPSℜv 3 καὶ alt om PS 4 εἰς τὸ εἶναι om TXY 5 νηκτὰ om et add τὰ ante πτηνά v πτεινὰ Y πετεινὰ S 6 ἐγένοντο ΑΔ 7 ὡς: ὥσπερ P om T (εἶπε) 8 σεαυτοῦ: αὐτοῦ T σοι XY 9-10 τὸ τίμιον: τοιοῦτο S 10 εἰς τὸν βίον ex 𝔅v: ἐν τῶ βίω 𝔄 (ἐν τῶ κόσμω P) an recte? 11 τι S cf Π et Λ^{c}: om cett v 12 βουλεύεται TXY𝔅 12-13 καὶ τέλειον καὶ ἠκριβωμένον om Ω fort recte 13 αὐτὸ Y ἢ om Δ 14 τῷ om ΑΔPSℜv 15 signum interrog post πρόσωπα Y post λόγος Δ 16 ποίησον ΑΔPSℜv cf Ioan Chrys app font, reiecit Langerbeck, dissuad et recensio et quae sequitur argumentatio

𝔅 = Ω𝔅^{1} (= ΞΦ Γd)

1-2 καὶ—οὐρανός om Φ 2 οὐρανός om Ω add ὁ ante οὐρανός Γd 2-3 τῶν φωστήρων: αὐτῶν ΩΓd τούτων ΞΦ 3 προστάγματι 𝔅 4 κελευσθέντες sed sscr α Ξ 5-6 θηρία—ἐγένετο om 𝔅^{1} 5 νηκτὰ om Ω 6-7 οὔπω—ἄνθρωπος: οὖν ὁρῶν ὦ ἄνθρωπε Ω 9 ἐν om d τῷ om ΞΦΓ 10 ζῷον om d παραγαγεῖν 𝔅 post ποιήσωμεν add ἄνθρωπον Φ 11 βούλεται Γ προενθυμεῖται 𝔅 (claus) τι om 𝔅 12 βουλεύεται 𝔅 post ἀπηρτισμένον add αὐτοῦ ΞΦ 12-13 καὶ alt—ἠκρ. om Ω 13 post φιλοτέχνημα add ὁ θεὸς et om ἢ Γd 14 παρὰ τῷ θεῷ: παρ' αὐτῷ 𝔅 16 post ποιήσω add ἄνθρωπον 𝔅 ἀλλὰ—ἄνθρωπον om Γd

ℭ

προῆλθε προστάγματι· εἶπε γὰρ ὁ θεός· Γενηθήτω φῶς. οὐρανός, καὶ ἄνευ βουλῆς ὑπέστη· φωστῆρες, καὶ οὐδὲν προεβουλεύσατο περὶ αὐτῶν· θάλασσα καὶ πελάγη ἄπειρα τῇ προσταγῇ παρήχθη εἰς τὸ εἶναι. ἰχθύων γένη παντοδαπὰ τῇ κελεύσει ἐγένετο. θηρία καὶ κτήνη, νηκτὰ καὶ πετεινά· Εἶπε καὶ ἐγένετο. ἐνταῦθα δὲ οὔπω ὁ ἄνθρωπος καὶ βουλὴ περὶ ἀνθρώπου. οὐκ εἶπεν ὡς περὶ τῶν ἄλλων πάντων· γενηθήτω ἄνθρωπος. ἐντεῦθεν κατάμαθε σεαυτοῦ τὸ τίμιον· οὐ προσέρριψέ σου τὴν γένεσιν προστάγματι, ἀλλὰ βουλευτήριον συνέστη τῷ θεῷ περὶ σοῦ πῶς μέλλει τὸ τίμιον ζῷον ἐν τῷ βίῳ παράγεσθαι· Ποιήσωμεν γάρ φησιν. ὁ σοφὸς βουλεύεται, ὁ τεχνίτης ἐνθυμεῖται. ἆρά τι λείπει αὐτοῦ τῇ τέχνῃ καὶ ἐκ τῆς μερίμνης βούλεται ἀπηρτισμένον αὐτοῦ ποιῆσαι τὸ φιλοτέχνημα; οὐχί· ἀλλ' ἵνα σοι δείξῃ μόνον ὅτι τέλειος εἶ παρὰ θεῷ.

Ἔμαθες μὲν οὖν ὅτι δύο τέως πρόσωπα ἐπὶ θεοῦ, ὁ λέγων καὶ πρὸς ὃν ὁ λόγος. διὰ τί δὲ οὐκ εἶπε· ποιήσω ἄνθρωπον, ἀλλά· Ποιήσωμεν; ἵνα

ℭ = ΛF Π

2-3 περὶ αὐτῶν προεβουλ. colloc F 4 τῇ κελεύσει: κελευσθέντα Π cf 𝔄 4-5 θηρία—ἐγένετο om F 6 πάντων om Π cf 𝔄 7 add καὶ ante ἄνθρ. Λ fort recte 8 add τῷ ante προστάγματι Π 9 post βίῳ ca 7 litt eras Π 10 βούλεται Λ corr Λ^{c} 11 τι Π cf S: om ΛF post λείπει sscr Λ^{c} 11-12 post ἀπηρτισμένον add καὶ τέλειον καὶ ἠκριβωμένον Π cf 𝔄 14 τέως F: τὲ Λ (sic passim pro τε, sed cf II 42 a 5; 49 a 5) om Π cf 𝔄 ἐπὶ θεοῦ om Π cf 𝔄

νοήσης <ἴσην> τὴν δεσποτείαν, ἵνα μὴ τὸν πατέρα ἐπιγινώσκων τὸν υἱὸν ἀπογνῷς, ἵνα εἰδῇς ὅτι πατὴρ ἐποίησε δι' υἱοῦ καὶ υἱὸς ἔκτισε τῷ πατρῴῳ θελήματι, καὶ δοξάσῃς πατέρα ἐν υἱῷ καὶ υἱὸν ἐν πατρί [ἁγίῳ]. οὕτω κοινὸν γέγονας ἔργον, ἵνα κοινὸς προσκυνητὴς ἀμφοτέρων ᾖς μὴ σχίζων τὴν προσκύνησιν ἀλλ' ἑνῶν τὴν θεότητα. ὅρα ἱστορίαν μὲν σχήματι, θεολογίαν δὲ δυνάμει.

Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. Ποιήσωμεν· καὶ οὐκ εἶπε· καὶ ἐποίησαν, ἵνα μὴ πολυθεΐας λάβῃς ἀφορμάς. εἰ γὰρ πληθυντικὸν παρεισήχθη τὸ πρόσωπον, ἀφειδεῖς ἂν ἐγένοντο οἱ ἄνθρωποι πολλὰ πλήθη θεῶν ἑαυτοῖς ἐπισωρεύοντες. νῦν μέντοι· Ποιήσωμεν, ἵνα γνωρίσῃς πατέρα καὶ υἱόν [καὶ ἅγιον πνεῦμα]· Ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἑνώσῃς τὴν θεότητα [ἑνώσεις δὲ οὐ τὰς ὑποστάσεις ἀλλὰ

4 πνεύματι ἁγίῳ vid app crit cf Greg Nyss hom op 140 B-C ubi Anomoeis pugnans de patre et filio egit nec non trinitatem commemoravit (sed cf ibid 180 D!); Theodoret 101 B 4-5 κοινὸν . . . ἔργον cf Ioan Chrys Contra Anom IX, 2, 782 5-7 cf 8, 8-10 6-7 cf Bas Hex VI p 332 πανταχοῦ τῇ ἱστορίᾳ τὸ δόγμα τῆς θεολογίας μυστικῶς συμπαρέσπαρται. Greg Nyss Orat cat PG 45, 24 A 8 Gen 1, 27; 1, 26 8 sqq cf Bas Hex IX p 520 ad Gen 1, 27 οὐχί, ἐποίησαν. ἔφυγεν ἐνταῦθα τὸν πληθυσμὸν τῶν προσώπων . . . διὰ τούτων δὲ τὸν Ἑλληνισμὸν ἀποκλείων, ἀσφαλῶς ἀνέδραμεν ἐπὶ τὴν μονάδα, ἵνα καὶ υἱὸν νοῇς μετὰ πατρὸς καὶ τῆς πολυθεΐας ἐκφύγῃς τὸ ἐπικίνδυνον cf ibid p 332 10 πρόσωπον cf Giet, Saint Basile p 335 sq 10-11 ἀφειδεῖς cf II p 50, 4-5 11 cf II Tim 4, 3 12 cf Gen 1, 26 13 Gen 1, 27

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

1 ἴσην hoc loco restituit Langerbeck cf 𝔅 et ℭ: om 𝔄v 2 ἀπογνῷς corr Langerbeck: ἀπογνοίης 𝔄 ἀγνοῇς v εἴδῃς Y ἴδῃς P add ὁ ante πατὴρ Y 3 add τοῦ ante υἱοῦ T (διὰ) ἔκτισε τῷ scripsi cum D: ἐκτίσατο 𝔄(ℜ)𝔅v fort melius ἔκτισε cum ΛF 4 πατρὶ ἁγίω XY sive ex errore (vid praef) sive ex correctura exemplaris parum intellecta: πνεύματι ἁγίω cett (ℜ)𝔅 v Langerbeck et hic et infra ter correcturam dogmaticam sentiens seclusit spiritum sanctum et patrem hoc loco restituit cf Joh 13, 31 sq; Athanas Contra Arian III PG 26 ex gr 328 sq; 357 B qui ad Joh 14,10 spectans haec membra sententiae scil

et patrem in filio et filium in patre coniungere solebat 5 κοινὸς om TXY fort recte ἀμφοτέρω P 8-9 καὶ οὐκ εἶπε om et scr 9 ἐποίησεν PS 9 καὶ om XY ἀφορμάς: α alt in η mut vid Y 10 ἀντεισήχθη XY ἀφειδεῖς ἂν: ἀφειδίαν T (in ras script) X ἀφιδεῖαν (sic) Y 11 add καὶ ante πολλὰ Y ἑαυτοὺς Y 11-12 ἐπιπνεύοντες X ἐπιπνέοντες TY 12 μέντοι: μὲν τὸ T καὶ om T 12-13 inter υἱὸν et καὶ un litt delet in P 13 πνεῦμα ἅγιον colloc YAΔPSℜv καὶ ἅγιον πνεῦμα delev Langerbeck vid ad 4 14 ἑνώσει (pr) Y 14-8,1 ἑνώσεις—δύναμιν eidem correctori qui spiritum sanctum introduxit attribui et verba seclusi ἑνώσεις Δℜ(?): ἑνώσῃς TX (sed corr) APSv ἕνωσις Y ταῖς ὑποστάσεσιν S cf 8,1

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

1 ἴσην vid supr: σὺ Ω σου 𝔅^1 2 ἀπογνῷς vid supr: ἀγνωεῖς Ω ἀγνοεῖς Ξ ἀγν ο ῇς (sic) Φ ἀγνοῇς Γd ἴδῃς ΩΞΦ add ὁ ante πατὴρ 𝔅^1 3 add ὁ ante υἱὸς Γd ἔκτισε τῷ: ἐκτίσατο 𝔅 4 πνεύματι ἁγίω 𝔅 οὕτως ΞΦΓ 5 post κοινὸς colloc ᾖς scil propter claus 𝔅 ἀμφοτέρω Φ corr Φ^2 8 οὐκέτι 𝔅 9 λάβοις Ω ἀφορμὴν 𝔅 10 πληθυντικῶς Γd 11-12 ἐπισωρεύσαντες 𝔅 12 γνωρίσῃς Ω: νοήσῃς ΞΦ d νοήσωμεν Γ 13 ἐποίησεν—ἄνθρωπον iterav d 14 ἑνώσει (pr) ΞΦ (-σῃ Φ^2) ἑνώσεις: ἑνώσῃς Ω -σει Φ (ς eras in Φ) δὲ om 𝔅

ℭ

νοήσῃς τὴν ἴσην δεσποτείαν, ἵνα μὴ τὸν πατέρα ἐπιγινώσκων τὸν υἱὸν ἀγνοῇς, ἵνα εἰδῇς ὅτι πατὴρ ἐποίησε διὰ υἱοῦ καὶ υἱὸς ἔκτισε πατρῴῳ θελήματι, καὶ δοξάσῃς πατέρα ἐν υἱῷ καὶ υἱὸν ἐν πνεύματι ἁγίῳ. οὕτω κοινὸν γέγονας ἔργον, ἵνα καὶ κοινὸς προσκυνητὴς ἀμφοτέρων ᾖς μὴ σχίζων τὴν προσκύνησιν, ἀλλ' ἑνῶν τὴν θεότητα. ὁρᾷς ἱστορίαν μὲν ἁπλῆν τῷ σχήματι, θεολογίαν δὲ ἀκραιφνῆ τῷ νοήματι. μετὰ γὰρ τὸ Ποιήσωμεν ἐπήγαγε· Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. οὐκ εἶπεν· ἐποίησαν τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μὴ πολυθεΐας λάβῃς ἀφορμάς. εἰ γὰρ πληθυντικῶς παρεισήχθη καὶ ἡ ποίησις, ἀφειδεῖς ἂν ἐγένοντο οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ πολλὰ πλήθη θεῶν ἑαυτοῖς ἐπιγράψαι. πρῶτον μὲν γάρ· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, ἵνα γνωρίσῃς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα· ἔπειτα δέ· Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἵνα θεὸν ἕνα τὰ τρία πρόσωπα νοήσῃς οὐ τὰς ὑποστάσεις ἑνοποιῶν, ἀλλὰ

ℭ = ΛF Π

2 ἐκτίσατο Π cf 𝔄 4 καὶ super lin inser Π ἀμφοτέρων προσκυνητὴς colloc Π 6 ἁπλῆν μὲν colloc F 8 ἀφορμήν Π 10 add καὶ ante οἱ ἄνθρ. Π 13 νοήσῃς πρόσωπα colloc F

τὴν δύναμιν], ἵνα μίαν δόξαν ἔχῃς μὴ μεριζόμενος περὶ τὴν προσκύνησιν, μὴ μεριζόμενος εἰς πολυθεΐαν. οὐκ εἶπεν· ἐποίησαν οἱ θεοὶ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλά· Ἐποίησεν ὁ θεός. [ἰδία ὑπόστασις πατρὸς καὶ ἰδία υἱοῦ καὶ ἰδία πνεύματος ἁγίου. διὰ τί οὖν οὐ τρεῖς θεοί; ὅτι μία θεότης,] ἣν γὰρ βλέπω ἐν πατρὶ θεότητα, ταύτην καὶ ἐν υἱῷ [καὶ ἣν ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ταύτην καὶ ἐν υἱῷ]· διότι μορφὴ ἐν ἑκατέρῳ μία καὶ ἀρχὴ ἀπὸ πατρὸς ἐν υἱῷ ἡ αὐτή. διὰ τοῦτο καὶ παρ' ἡμῶν προσκύνησις καὶ δοξολογία μία. προοίμιον τῆς ἡμετέρας γενέσεως θεολογία ἀληθινή.

261 M. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν. Κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγόναμεν. πῶς οὖν κατ' εἰκόνα θεοῦ; ἀποκαθάρωμεν καρδίαν ἰδιωτικήν, πρόληψιν ἀπαίδευτον, ἀμαθεῖς περὶ θεοῦ ὑπολήψεις. εἰ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγόναμεν, φησί, σύμμορφος ἡμῖν ἐστιν ὁ θεός; ὀφθαλμοὶ περὶ θεὸν

3 Gen 1, 27   8-10 cf supra 7, 5-7   11 Gen 1, 26   13-14 cf 9, 3-4   13 sqq Anthropomorphitis pugnat cf Philon op mund 22 (I p 23, 4-6) cf imprim Orig Sel in Gen 1, 26 PG 12, 93 A sqq προδιαληπτέον πρότερον ποῦ συνίσταται τὸ κατ' εἰκόνα ἐν σώματι ἢ ἐν ψυχῇ. εἴδωμεν δὲ πρότερον οἷς χρῶνται οἱ τὸ πρῶτον λέγοντες (. . . Μελίτων . . .) μέλη γὰρ θεοῦ ὀνομαζόμενα εὑρίσκοντες· ὀφθαλμοὺς θεοῦ . . . (Ps 103, 32) καὶ ὦτα . . . (Ps 33, 16) καὶ Ὠσφράνθη κύριος . . . (Gen 8, 21) καὶ τὸ στόμα κυρίου . . . (Is 1, 20) καὶ βραχίονα θεοῦ καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ δακτύλους, ἄντικρυς φάσκουσι ταῦτα οὐχ ἕτερόν τι διδάσκειν ἢ τὴν μορφὴν τοῦ

𝔄 = TXY AΔ PS 𝔑

1 τὴν δύναμιν ex 𝔅^{1} restituit Langerbeck: τῇ δυνάμει 𝔄Ων   ἔχεις YA (corr A^{2}) P   maluerim ἔχῃ scil ὁ θεός   2 μήτε XY μηδὲ PS   4 ἰδίᾳ ὑποστάσει TX (ἰδίαι) Y (sine ι subscr)   ἰδίᾳ et alt et tert ut prim scr TXY   5 οὐ: οἱ Y οὐ om sed inser Δ   θεοὶ om v   add ἡ ante θεότης Y   4-5 ἰδία pr—θεότης seclusi, cf 7, 14   6 βλέπω: βλέπομεν X   6-7 καὶ ἣν—υἱῷ delev Langerbeck vid supr ad 7, 4   fort legendum est καὶ ἣν ἐν υἱῷ ταύτην καὶ ἐν πατρί   7 πνεύματι ἁγίῳ: υἱῷ S   υἱῷ: πνεύματι ἁγίῳ S   ἑκατέροις X   8 post αὐτὴ add καὶ v   9 ἡμῖν Yv   11 καὶ ὁμοίωσιν om PS   add καθ' ante ὁμοίωσιν v   12 post θεοῦ pr add καὶ ὁμοίωσιν P^{2} 13 πρόσληψιν TXY   14 εἰ κατ' om X   15 ὁ θεὸς ἐστιν (sic) colloc T

𝔅 = Ω𝔅^{1} (= ΞΦ Γd)

1 τῇ δυνάμει Ω   ἔχεις ΩΦ corr Φ^{2} 3 post θεὸς add τὸν ἄνθρωπον d   4 ἰδία pr: διὰ Ξ (corr Ξ^{2}) Φ   ὑπόστασις in -σιν mut Φ^{2} καὶ ἰδία υἱοῦ om 𝔅^{1} (ante πνεύματος sscr υἱοῦ Ξ^{2})   ἰδία tert: διὰ ΞΦ (accent scr Φ^{2})   5 post ἁγίου add πρόσωπον γνωριζόμενον πατρὸς ἰδία καὶ υἱοῦ ἰδία καὶ ἰδία πνεύματος ἁγίου ΩΞ (add ante πατρὸς in marg ὑπόστασις Ξ^{2} qui etiam verbis 4 ἰδία pr—5 πρόσωπον γνωριζόμενον puncta subscr) Φ add πρόσωπον γνωριζόμενον καὶ ἰδία υἱοῦ Γd (πρόσωπα γνωριζόμενα)   οὐ: οἱ d om Γ sscr οὐ Γ^{2} ὅτι: ἀλλὰ d   6-7 et ἣν et ταύτην—υἱῷ om 𝔅   7 post ἁγίῳ add ὁρῶ 𝔅^{1} μορφῇ Ωd   ἑκατέρῳ: ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι 𝔅 ex recensione manifesta   8 ἐν υἱῷ: ἐν υἱῷ καὶ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ΩΞΦ (ἐν ante ἁγίῳ om ΞΦ) ἐν ἁγίῳ πνεύματι Γd   9 ἡμῖν Φ   11 κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν scil sec Gen 1, 26 𝔅   13 πρόλημψιν Ω   14 ἀμαθῆ περὶ θεοῦ ὑπόληψιν Ω ἵνα μάθῃς τὰς π.θ. ὑπολήψεις Ξ Φ Γd (νοήσωμεν)   15 φησί om 𝔅   ἐστιν om 𝔅^{1} post ὀφθαλμοὶ add οὖν 𝔅^{1}

ℭ

τὴν μίαν οὐσίαν καὶ δύναμιν λογιζόμενος καὶ μίαν δόξαν ἔχῃς μὴ μεριζόμενος περὶ τὴν προσκύνησιν μηδὲ εἰς πολυθεΐαν ἐμπίπτων. οὐ γὰρ εἶπε· καὶ ἐποίησαν οἱ θεοὶ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλά· Ἐποίησεν ὁ θεός. εἰ γὰρ καὶ ἰδία μὲν ὑπόστασις πατρὸς ἰδία δὲ υἱοῦ καὶ ἰδία πνεύματος ἁγίου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τρεῖς θεοί, ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἡ ἐν τοῖς τρισὶ νοουμένη οὐσιώδης θεότης. ἣν γὰρ βλέπω ἐν πατρὶ θεότητα, ταύτην καὶ ἐν υἱῷ, καὶ ἣν ἐν υἱῷ, ταύτην καὶ ἐν ἁγίῳ πνεύματι· διότι καὶ μία ἡ ἐν τούτοις θεωρουμένη μορφὴ καὶ ἀρχὴ ἡ αὐτή. διὰ τοῦτο καὶ παρ' ἡμῶν μία προσκύνησις καὶ δοξολογία τοῖς τρισὶν ὡς ἑνὶ θεῷ. τὸ γοῦν προοίμιον τῆς ἡμετέρας γενέσεως θεολογία κατανενόηται ἀληθινή.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Κατ' εἰκόνα μὲν οὖν θεοῦ γεγενῆσθαι ἡμᾶς εὔδηλον ἀπὸ τῆς γραφῆς. πῶς δὲ τὸ Κατ' εἰκόνα θεοῦ νοητέον; οὐδέν τι σωματικὸν καὶ γήινον ἐννοήσασθαι χρή. ἀποκαθάρωμεν ἑαυτῶν καρδίαν ἰδιωτικήν, πρόληψιν ἀπαίδευτον, ἀμαθεῖς περὶ θεοῦ ὑπολήψεις. ὁποῖά τινές φασιν· εἰ κατ' εἰκόνα γὰρ θεοῦ γεγόναμεν, σύμμορφος πάντως ἡμῖν ἐστιν ὁ θεός. καὶ ὀφθαλμοὶ τάχα περὶ θεὸν

ℭ = ΛF Π

1 τὴν om Π   6 ἡ om F   θεότης οὐσιώδης colloc et add ἐστίν Π   8 πνεύματι ἁγίῳ colloc F   10 post δοξολ. add μία Π cf 𝔄   γοῦν: οὖν Π   17 post γεγόναμέν add φησι Π cf 𝔄

καὶ ὦτα, κεφαλή, χεῖρες, ἰσχίον ἐφ' οὗ ἵδρυται (λέγεται γὰρ ἐν τῇ γραφῇ θεὸς καθέζεσθαι), πόδες δι' ὧν περιπατεῖ; οὐκοῦν τοιοῦτος ὁ θεός; ἀποσκεύασον τῆς καρδίας φαντάσματα ἀπρεπῆ. ἔκβαλε ἀπὸ σοῦ διάνοιαν ἀφαρμόζουσαν τῷ μεγέθει τοῦ θεοῦ. ἀσχημάτιστος ὁ θεός, ἁπλοῦς· μὴ φαντασθῇς μορφὴν περὶ αὐτόν. μὴ σμικρύνῃς 'Ιουδαϊκῶς τὸν μέγαν, μὴ περιλάβῃς τὸν θεὸν σωματικαῖς ἐννοίαις, μὴ περιγράψῃς αὐτὸν τῷ σῷ νῷ. ἀπερίληπτός ἐστι τῷ μεγέθει. κατανόησον τὸν μέγαν καὶ τῷ μεγάλῳ πρόσθες πλεῖον τοῦ νενοημένου καὶ τῷ πλείονι τὸ πλεῖον καὶ τὸν σεαυτοῦ λογισμὸν πεῖσον, ὅτι τῶν ἀπεράντων οὐκ ἐφίξεται. σχῆμα μὴ νοήσῃς, ἀπὸ

θεοῦ . . . eiusd In Gen hom I, 13; III, 1 (VI p 15 sq; 39 sq Baehrens); Ioan Chrys Gen hom IX, 72, 16 sqq, Theodoret 104 B-C. Bas Hex II p 172 (ex Orig ut vid In Gen hom III, 2 p 41 B.), Greg Nyss ex gr c Eun lib II § 233 (I p 294 J); Apol Hex PG 44, 73 C; 88 C; de sessione dei Greg Nyss In S Steph I PG 46, 720 B ad 1-2 cf praeterea Ps 46, 9 et Is 66, 1 (quem citav Orig In Gen hom I, 13) 5 sqq cf imprim Greg Nyss passim ex gr De beat 3 PG 44, 1225 B πῶς διαλάβω τὸ ἀμέγεθες, τὸ ἄποσον, τὸ ἄποιον, τὸ ἀσχημάτιστον; τὸ μήτε τόπῳ μήτε χρόνῳ εὑρισκόμενον; τὸ ἐξώτερον παντὸς περασμοῦ καὶ πάσης ὁριστικῆς φαντασίας; C Eun lib III tom I § 105 (II p 39 J); hom op 137 D; infra ad 8; Bas De fid PG 31, 465 C; Ioan Chrys Gen hom VIII, 72; Theodoret 104 D. differt Orig ex gr In Gen hom III, 1 et 2 (VI p 39, 7 et 20 sq Baehrens) 'nos sicut incorporeum esse Deum et omnipotentem et invisibilem profitemur.' cf Bas Attende 216 A (ἀσώματος; ἀόρατος; ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζεται μόνον scil deus sicut anima humana) et Gronau, Poseidonios p 286 8sqq cf Greg Nyss De deitat (IX p 339, 10 sqq J) (de eis qui filium e comparatione cum patre metiuntur) τὸ ἄποσον οὐ μετρεῖται, τὸ ἀειδὲς οὐ δοκιμάζεται, τὸ ἀσώματον οὐ σταθμίζεται, τὸ ἀόριστον οὐ συγκρίνεται, τὸ μὴ συγκρινόμενον τὸν τοῦ πλείονος καὶ ἐλάττονος οὐκ ἐπιδέχεται λόγον· ἐκ γὰρ τῆς τῶν περάτων πρὸς ἄλληλα παραθέσεως τὸ πλέον ἐπιγινώσκομεν. οὗ δὲ τὸ τέλος ἄληπτον, τούτου τὸ πλεονάζον ἀνεπινόητον . . . Ps 146, 5 . . . Μέγας ὁ κύριος οὐκ εἶπε πόσον μέγας· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατὸν εἰπεῖν τὸ πόσον etc . . . ἰσχὺν δὲ ἀκούσας τὴν δύναμιν νόησον cf Völker p 32 sq. differt stilo Bas De fid PG 31, 465 A-C 11-10,1 ἀπὸ δυνάμεως cf praeterea Bas Hex III p 242 (citavit Sap Sal 13, 5 ut S)

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

1 post κεφαλὴ add καὶ T ἰσχίον: ὀχεῖον T ἐφ' ᾧι X ἐν ᾧ Y 2 add ὁ ante θεὸς PSv 3 οὔκουν Sℜ fort recte 4 ἔκβαλλε v 5 ἀσχημάτιστος ὁ θεός om TXY ἁπλῶς TXY post ἁπλοῦς add ἀμεγέθης ἄποσος P^2v ex 𝔅 5-6 φαντασθίης A in -θείης mut A^2 6 κατασμικρύνης v ex 𝔅 μέγα P 7 παραλάβης TY περιβάλης PS τὸν θεὸν: αὐτὸν PS ἐννοίαις ex ἐπινοίαις corr T 9 προσθεὶς Δ 10 τὸ: τῶ A (sed ras corr) τοῦ P λογισμὸς P πλῆσον PS 11 τὸν ἀπέραντον T ἐφίζεται T 11sqq ἀπὸ—νοεῖται an secludendum? ad σχῆμα referenda videtur ἁπλότης cf supra 5

𝔅 = Ω$\mathfrak{B}^1$ (= ΞΦ Γd)

1 post ὦτα add καὶ $\mathfrak{B}^1$ post κεφαλὴ add καὶ 𝔅 post χεῖρες add καὶ ΞΦ ἐφ' ᾧ $\mathfrak{B}^1$ 2 add ὁ ante θεὸς $\mathfrak{B}^1$ post πόδες add δὲ ΩΞΦ 3 post ἀποσκεύασον add ἄνθρωπε 𝔅 τῆς om Ω post καρδίας add σου $\mathfrak{B}^1$ 3-4 φάντασμα ἀπρεπὲς d post φαντάσματα add τὰ Γ 4 οὐκ ἐφαρμόζουσαν Γd 4-5 τῷ μεγ. τ. θεοῦ: μέγεθος ἐξειπεῖν θεοῦ Ω 5 post ἁπλοῦς add ἀμεγέθης ἄποσος 𝔅 cf infra 10,1 5-6 μὴ—αὐτὸν om Ξ 6 κατασμικρύνης 𝔅 μέγα Ξ 7 τὸν om 𝔅 8 νόησον 𝔅 9 μέγα ΩΞΦ πλείω ΩΞΦd 10 τῷ πλείονι: τὸ πλείονι Ω τὸ πλεῖον Ξ τὸ πλεἰον (sic) Φ τὸ πλεῖον: τῶ πλείω Γ πῆσον Ω 11 ἐκφεύξεται $\mathfrak{B}^1$ post σχῆμα add ὅλως 𝔅 ἐννοήσης 𝔅

ℭ

καὶ ὦτα καὶ κεφαλὴ καὶ χεῖρες καὶ ἰσχίον ἐφ' οὗ ἵδρυται [καὶ πάντα τὰ ἡμέτερα] (λέγεται γὰρ καὶ ἐν τῇ γραφῇ· Θεὸς καθέζεται) καὶ πόδες αὐτῷ, δι' ὧν περιπατεῖ; ἀλλ' οὐχὶ τοιοῦτος ὁ θεός. ἀποσκεύασον τῆς καρδίας φαντάσματα ἀπρεπῆ, ἔκβαλε ἀπὸ σοῦ διάνοιαν ἀνάρμοστον τῷ μεγέθει τοῦ θεοῦ. ἀσχημάτιστος ὁ θεὸς καὶ ἁπλοῦς· μὴ φαντασθῇς μορφὴν περὶ αὐτόν. μὴ σμικρύνῃς 'Ιουδαϊκῶς τὸν μέγαν, μὴ περιλάβῃς τὸν θεὸν ἐννοίαις σωματικαῖς, μὴ περιγράψῃς αὐτὸν τῷ σῷ νῷ. ἀπερίληπτός ἐστι τῷ μεγέθει. κατανόησον τὸν μέγαν καὶ τῷ μεγάλῳ πρόσθες πλεῖον τοῦ νενοημένου καὶ τῷ πλείονι τὸ πλεῖον καὶ τὸν σεαυτοῦ λογισμὸν πεῖσον, ὅτι τῶν ἀπεράντων ἐφικέσθαι οὐ δύνῃ. μὴ οὖν σχῆμα ἐννοήσῃς· ἀπὸ γὰρ

ℭ = ΛF Π

1-2 καὶ—ἡμέτερα seclusi; fort post 3 περιπατεῖ collocand 4 post καρδίας add σου Π 7-9 μὴ περιλάβης—μέγαν om sed in marg supplev praescripto . . . μιον F 7 περιβάλης Π cf PS 8 τῷ alt: τὰ Λ 11 οὐκ ἐφικέσθαι δυνήση Π νοήσης Π cf 𝔄

δυνάμεως θεὸς νοεῖται. ἁπλότητι φύσεως μέγεθος πόσον; πανταχοῦ ἐστι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν περισσεύει καί ἐστιν ἀναφές, ἀόριστον, ὑπὲρ τὴν σὴν ἐκπῖπτον κατάληψιν· οὔτε μεγέθει περιορίζεται οὔτε σχήματι περιλαμβάνεται οὔτε δυνάμει ἐκμετρεῖται οὔτε χρόνοις περισφίγγεται οὔτε πέρασιν ὁρίζεται. οὐδέν ἐστι περὶ θεὸν οἷον περὶ ἡμᾶς.

Πῶς οὖν ἡ γραφὴ εἶπεν ἡμᾶς κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ γεγενῆσθαι; τὰ περὶ θεοῦ διδαχθῶμεν, τὰ περὶ ἡμῶν αὐτῶν νοήσωμεν, ὅτι οὐκ ἔχομεν τὸ Κατ᾽ εἰκόνα ἐν μορφῇ σώματος. φθειρομένου γὰρ σώματος μορφή, οὐκ ἐν φθαρτῷ δὲ τὸ ἄφθαρτον σχηματίζεται, οὐ φθαρτόν ἐστι τοῦ ἀφθάρτου εἰκών. τὸ σῶμα αὔξεται, μειοῦται, γηρᾷ, ἀλλοιοῦται· ἄλλο ἐστὶν ἐν νεότητι καὶ ἄλλο ἐν γήρᾳ, ἄλλο ὅταν εὐεκτῇ καὶ ἄλλο ὅταν

2 ἀναφές cf ex gr Greg Nyss De mort (IX p 41,24 J) 9-11 et 11, 6-8 cf Greg Nyss hom op 16, 180 B πῶς ὡμοίωται τῷ σώματι τὸ ἀσώματον; πῶς τῷ ἀϊδίῳ τὸ πρόσκαιρον, τῷ ἀναλλοιώτῳ τὸ διὰ τροπῆς ἀλλοιούμενον, τῷ ἀπαθεῖ τε καὶ ἀφθάρτῳ τὸ ἐμπαθὲς καὶ φθειρόμενον; 12 sqq cf Zenon Veron qui contra Anthropomorphitas similia rhetorice ut solebat protulit (Tract XIX et XX PL 11, 455 sqq): 'homo quemadmodum dei imaginem portat? cuius vultus omni conversioni subiectus momentis omnibus immutatur labore, aetate, languore, gaudio, tristitudine, nunc macie deformis, nunc enormi pinguedine . . .' et cf infra ad 12,13 sqq quae respondit: 'non ergo carnale hoc indumentum imaginem dei debemus accipere sed coelestis hominis spiritalem.' cf praeterea Bas In Ps 44 PG 29,388 C-D

𝔄 = TXY AΔ PS ℜ

1 θεὸς: θεοῦ T ἁπλότητι scripsi cum P (τ alt commut P^2 nescio quomodo) S et 𝔅: ἁπλότητα TXYAΔℜv quaestionem vehementer agitat orator μέγεθος πόσον: μέγεθος ποσόν ΔP (ἄποσον P^2)ℜ μεγέθει κτισμάτων καὶ καλλονῇ scil sec Sap Sal 13, 5 S sed vid 3 infra 2 supr (πᾶ)ν rasura A ἔστιν alt (sic) A (ν om) Δ (ἐ-) PSℜv: ἔτι TXY ἀναφὲς XP ἀναφὴς ΔS: ἄφες TYA ἀφαῖς ℜ(?)v 3 ἀόριστον TYv: ἀόρατον XAΔPℜ ἀόρατος et add μέγεθος ἄποσον S ὑπὲρ Y cf 𝔅: ὅπερ cett v ἐκπίπτων Y 6 θεὸν: θεου Y accent corrupt post οἷον add ἐστι fort recte TXY 7 εἶπεν in ras scr T 9 ἔχω Y 10 φθειρομένου SΔ^2 (ex φθεγγ.) v𝔅: φθεγγομένου cett(ℜ) add τοῦ ante σώματος v add ἡ ante

μορφή Sv post μορφὴ add ἀπόλλυται v ex 𝔅 11 add τὸ ante φθαρτόν S 12 αὔξεται ex αὐξάνεται corr X γηρᾷ ἀλλοιοῦται om TXY num recte? ἄλλο: ἄλλος S 13 add τῇ ante νεότ. Y καὶ ἄλλο ἐν γήρᾳ TS cf 𝔅: om cett(ℜ) v post ἄλλο alt add ἐστὶν TY

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

1 νοεῖται θεὸς Ω νοεῖται ὁ θεὸς 𝔅^1 μεγέθει 𝔅 (-η Ξ -ει ex corr Φ) post μεγέθει add μᾶλλον δὲ τῇ φύσει ἀμεγέθης· πνεῦμα γάρ φησιν ὁ εὐαγγελιστὴς ὁ θεός 𝔅 (δὲ om Γd πνεύματος sic compend scr d) πόσον: πῶς 𝔅 2 ἔτι ἄφες 𝔅 3 add τὸ ante ὑπὲρ 𝔅 ἔκπτωτον 𝔅^1 ἀπερίληπτον Ω cf supr. 9,8 post οὔτε add οὖν 𝔅 4 προορίζεται d 6 post οὐδὲν add γάρ 𝔅 οὐδὲν—ἡμᾶς post 4 περιορίζεται colloc Γd 7 post γεγενῆσθαι add πῶς, ἵνα 𝔅 8 post διδαχθῶμεν add καὶ 𝔅 10 add τοῦ ante σώματος 𝔅 add ἡ ante μορφὴ 𝔅^1 post μορφὴ add ἀπόλλυται 𝔅 τὸ: τὸν Γ 11 οὐ φθαρτόν: οὐδὲ φθαρτή 𝔅 add ἡ ante εἰκών 𝔅 12 μειοῦται om Φ ἀλλοιοῦται om d 13 τῇ ante νεότητι add 𝔅^1 τῷ ante γήρα add 𝔅 (γήρει ΩΞΦ)

ℭ

δυνάμεως ὁ θεὸς νοεῖται. μὴ μέγεθος· πανταχοῦ γάρ ἐστι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν περισσεύει, ἀνέπαφον, ἀόρατον, ἀκατανόητον, μήτε σχήματι περιλαμβανόμενον μήτε μεγέθει περιγραφόμενον, μὴ δυνάμει ἐκμετρούμενον μὴ χρόνῳ περικλειόμενον μὴ πέρασι τισὶν ὁριζόμενον. οὐδὲν γάρ ἐστιν ὅλως περὶ θεὸν ὁποῖον περὶ ἡμᾶς ἢ καὶ τὰ μόνως νοητά.

Πῶς οὖν εἶπεν ἡ γραφὴ κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ γεγενῆσθαι ἡμᾶς; ἐπιγνῶμεν τί οἰκεῖον θεοῦ ἔχομεν καὶ ὅτι τὸ Κατ᾽ εἰκόνα πάντως οὐχ ἐν τῇ σωματικῇ μορφῇ ἐκληφθῆναι δυνατόν. ἡ μὲν γὰρ ἐπὶ ὁρωμένου τινὸς σώματος, ἐν ὁρατῷ δὲ τὸ ἀόρατον οὐ σχηματίζεται. ἀλλ᾽ οὐδὲ μήν που φθαρτὸν εἴη ἂν τοῦ ἀφθάρτου εἰκών. τὸ μὲν γὰρ σῶμα αὔξεται, μειοῦται, γηρᾷ, ἀλλοιοῦται· ἄλλο ἐστὶν ἐν νεότητι καὶ ἄλλο ἐν γήρει, ἄλλο ὅταν εὐεκτῇ καὶ ἄλλο ὅταν

ℭ = ΛF Π

2-5 ἀνέπαφον—ὁποῖον: καὶ ἔστιν ἀναφὴς. ἀόρατος. ἀκατανόητος. μέγεθος ἄποσον. ὅπερ τὴν σὴν ἐκπῖπτον κατάληψιν, οὔτε μεγέθει περιορίζεται, οὔτε δυνάμει ἐκμετρεῖται. οὔτε χρόνοις συγκλείεται. οὔτε τισὶ πέρασιν ὁρίζεται. οὐδὲ γὰρ ἔστι τι περὶ θεὸν ὅλως οἷον Π cf S 4 τισὶν: τρισὶν F 5 περὶ ἡμᾶς recte, ex 𝔄! Π: πέρασιν Λ π . . . ς (tres litt eras) F ἢ—νοητὰ F: ἢ καὶ καταμόνως νοητά Λ om Π cf 𝔄. an verba secludenda? post ἡμᾶς add τὰ περὶ θεοῦ διδαχθῶμεν τὰ περὶ ἡμῶν αὐτῶν νοήσωμεν Π scil ex 𝔄 7-10 τί οἰκεῖον—εἰκών: ὅτι οὐκ ἔχομεν τὸ κατ᾽ εἰκόνα ἐν μορφῇ σώματος φθειρομένου γὰρ σώματος ἡ μορφή. οὐκ ἐν φθαρτῶ δὲ τὸ ἄφθαρτον σχηματίζεται. οὐ τὸ φθαρτόν ἐστι τοῦ ἀφθάρτου εἰκών Π cf S 10 που Λ: τὸ F

ἐν πάθεσιν ᾖ, ἄλλο φοβούμενον καὶ ἄλλο εὐφραινόμενον, ἄλλο ἐν ἐνδείᾳ καὶ ἄλλο ἐν πλησμονῇ , ἄλλο ἐν εἰρήνῃ καὶ ἄλλο ἐν μάχῃ. ἄλλο χρῶμα ἐγρηγορότος καὶ ἄλλο καθεύδοντος· τοῦ μὲν ἐξανθεῖ τὸ ἐρυθρότερον τοῦ θερμοῦ ἐπὶ τὸ ἔξω χωροῦντος, τοῦ δὲ κατέψυκται ἐπὶ τὸ βάθος ἡ θερμότης. διὸ καὶ ὕπωχρα τῶν κοιμωμένων τὰ σώματα. πῶς οὖν δύναται τὸ ἀλλοιούμενον τῷ ἀναλλοιώτῳ ἐοικέναι; τῷ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντι τὸ μηδέποτε ἑστηκός; ἐκφεύγει ἡμᾶς ὡς τὰ ῥευστά, πρὶν θεαθῆναι ὑπέδρα, ἄλλο ἐξ ἄλλου φαίνεται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. τῆς ἀκινήτου φύσεως ἡ ῥευστὴ εἰκών; τῆς ἀμόρφου ἡ μεμορφωμένη;

Πῶς οὖν ζητήσωμεν τὸ Κατ' εἰκόνα; ἐν οἷς αὐτὸς εἶπεν

8-9 ὡς τὰ ῥευστά cf ex gr Bas In Ps 44 l.c.; Greg Nyss IX De ben p 107; Quatenus p 120; 122 J 12 sqq cf imprim Ioan Chrys Gen hom VIII 3, 72 post refutationem Arii et Anthropomorph perrexit εἴπωμεν τοίνυν πρὸς αὐτούς . . . ἐννοήσατε τῶν ῥημάτων τὴν ἀκρίβειαν. οὐδὲ γὰρ εἰπὼν Ποιήσωμεν — ὁμοίωσιν μέχρι τούτου ἔστη, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς δῆλον ἡμῖν ἐποίησε, κατὰ ποῖον λογισμὸν τὸ ὄνομα τῆς εἰκόνος ἔλαβε. τί γάρ φησι; Καὶ ἀρχέτωσαν etc. κατὰ τὴν τῆς ἀρχῆς οὖν Εἰκόνα φησίν, οὐ καθ' ἕτερόν τι etc (I Cor 11,7). cf ibid IX 2. 3. 4 p 78 sq. Chrys e Diodor Tars hausit cf frg 9 p 95 sq Deconinck!; cf praeterea Ephraim Syr Comm in Gen I 29 (CSCO 153 vers Tonneau p 17). at Bas et Greg Nyss verba κατ' εἰκόνα e sequentibus ἀρχέτωσαν etc non explicabant. semper enim inter causam et eventum distinguebant, cf ex gr Bas Hex IX p 508; Attende 212 C sq; In Ps 48 c 8 PG 29, 449 B; Greg Nyss hom op 4 p 136 C; Quatenus (IX p 116, 8 sqq J)

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

2 ἄλλο ἐν ἐνδείᾳ 𝔅 v post πλησμονῇ καὶ colloc S in marg adscr et ante ἄλλο ἐν πλ. inser vol man vetust in X: om XYΑΔPℜ om ἄλλο ἐν ἐνδ. κ.ἀ.ἐ. πλησμ. T καὶ pr ex 𝔅: om, et post πλησμ. add καὶ XYΑΔPSℜv 3 ἄλλο pr: ἕτερον XY ἐγρηγοροῦντος TY 5 τοῦ: τὸ YP post κατέψυκται add καὶ συνέσταλται v ex 𝔅 τοῦ βάθος A τοῦ βάθους Δ 6 δι' ὃ TX οὖν om A 7 δύνασθαι T δυνατὸν XY τῷ alt: ex τὸ corr T τὸ Y 8 τὰ αὐτά: ταυτά T post τὸ add δὲ neque distinx post ἑστηκὸς T μηδέπω PS ἑστηκότος Y ὡς om Y 9 ὑπέδρα conieci: ὑπέδραμεν 𝔄v𝔅 ὑπέδρα μὲν praetulit Langerbeck ἄλλο: ἄλλου Δ 10 add καὶ ante κατ' A add πῶς σῶσαι δυνήσεται ante τῆς ἀκ. v ex 𝔅 ἀκενώτου ut vid T (ε et ω ex corr) 11 post

ῥευστὴ scr φύσις sed delev T 12 ζητήσομεν A (ο in ras corr) ΔSv οἷς: τοῖς Y αὐτοῖς XY εἶπεν om A

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

1 ᾖ: ἡ Ω om 𝔅¹ 4 post μὲν add γὰρ ΞΦ τὸ alt: τὰ 𝔅 5 καταψυκτεῖ Ω post κατέψυκται add καὶ συνέσταλται 𝔅 6 ὕπνωχρα d 8 κατὰ: καὶ ΞΦ τὰ αὐτὰ Ω: ταύτα Ξ ταῦτα Φd ταυτὰ Γ post ἐκφεύγει add γὰρ 𝔅 ὡς: εἰς d 9 ῥεύματα ΩΞΦ ῥήματα Γd post πρὶν add ἢ 𝔅 (et distinx post θεαθῆναι) post ὑπέδραμεν (sic, -με Γd) add δὲ 𝔅 φαινόμενον 𝔅 (et distinx) 10 τὸ om d post ἀνθρώπινον add γὰρ 𝔅 add τὸ ante κατ' εἰκ. 𝔅 add πῶς σῶσαι δυνήσεται post ἡμετέραν 𝔅 11 εἰκών: καὶ ἀλλοιουμένη 𝔅 12 ζητήσομεν Γ

ℭ

παθαίνηται, ἄλλο εὐφραινόμενον καὶ ἄλλο λυπούμενον, ἄλλο θαρροῦν καὶ ἄλλο φοβούμενον, ἄλλο ἐν εἰρήνῃ καὶ ἄλλο ἐν πολέμῳ, ἄλλο ἐν πλησμονῇ καὶ ἄλλο ἐν ἐνδείᾳ. ἄλλο ἐγρηγορότος χρῶμα καὶ ἄλλο καθεύδοντος· τοῦ μὲν γὰρ ἐξανθεῖ καὶ ἐρυθαίνεται τοῦ θερμοῦ χωροῦντος πρὸς τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν, τοῦ δὲ κατέψυκται διὰ τὸ ἐπὶ τὸ βάθος τὴν θερμότητα εἰσδύεσθαι. διὸ καὶ ὕπωχρα τῶν κοιμωμένων τὰ σώματα. πῶς οὖν δύναται τὸ ἀλλοιούμενον τῷ ἀναλλοιώτῳ ἐοικέναι; τὸ μηδέποτε ἑστηκὸς μηδὲ ἐπὶ ταὐτοῦ μένον τῷ ἀεὶ ὡσαύτως καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντι; Κατ' εἰκόνα ἡμετέραν τί φησι; τῆς ἀκινήτου φύσεως εἰκὼν ἡ ῥευστὴ καὶ τῆς ἀμόρφου ἡ μεμορφωμένη;

Πῶς οὖν εὑρήσομεν τὸ Κατ' εἰκόνα; ἐν αὐτῷ πάλιν ᾧ εἶπεν ἐξ ὑπογύου

ℭ = ΛF Π

1 παθαίνηται: ἐν πάθεσιν ᾖ Π cf 𝔄 et ἄλλο λυπούμενον καὶ ἄλλο εὐφραινόμενον colloc et 1-2 ἄλλο θαρροῦν—φοβούμενον om Π 3 χρῶμα ἐγρηγορότος colloc Π cf 𝔄 χρῶμα: σῶμα Λ 4-5 τοῦ μὲν—ἐπιφάνειαν: τοῦ μέν, ἐξανθεῖ τὸ ἐρυθρότερον τοῦ θερμοῦ ἐπὶ τὸ ἔξω χωροῦντος Π cf 𝔄 7-10 τὸ μηδέποτε—ῥευστὴ καὶ: τῷ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντι τὸ μηδέποτε ἑστηκὸς μηδὲ ἐπὶ ταυτοῦ μένον. ἐκφεύγει ἡμᾶς ὡς τὰ ῥευστά, πρὶν θεαθῆναι ὑπέδραμεν· ἄλλο ἐξ ἄλλου φαίνεται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. πῶς οὖν κατ' εἰκόνα ἡμετέραν τῆς ἀκινήτου φύσεως, ἡ ῥευστὴ εἰκών Π cf 𝔄 9 add κατὰ ante τί F 11-12a 1 εὑρήσομεν—θεός: ζητήσομεν τὸ κατ' εἰκόνα ἐν οἷς αὐτὸς εἶπεν ὁ κύριος. ἐὰν ἐμόν τι εἴπω μὴ παραδέξησθε Π cf PS

ὁ κύριος. ἐὰν ἐμόν τι εἴπω, μὴ προσδέξησθε, ἐὰν δεσποτικόν,
264 M. καταδέξασθε. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων. σώματι ἢ λογισμῷ; ἐν ψυχῇ τὸ ἄρχον ἢ ἐν σαρκί; ἡ σὰρξ πολλῶν ζῴων ἀσθενεστέρα. ποία σύγκρισις σαρκὸς ἀνθρώπου καὶ καμήλου, ἀνθρώπου καὶ βοός, ἀνθρώπου καὶ ἑκάστου ὧν ἐὰν θέλῃς θηρίου; εὐάλωτος ἡ σὰρξ ἀνθρώπου σαρκὶ θηρίου προσβαλλομένη. ἀλλ' ἐν τίνι τὸ ἀρχικόν; ἐν τῇ τοῦ λογισμοῦ περιουσίᾳ. ὅσον λείπει τῇ δυνάμει τοῦ σώματος, τοσοῦτον περίεστι τῇ τοῦ λογισμοῦ κατασκευῇ. πόθεν τὰ μεγάλα βάρη μετατίθησιν ἄνθρωπος, ἐπινοίᾳ ἢ τόνοις σωματικοῖς; Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. τὸν ἔσω ἄνθρωπον λέγει Ποιήσωμεν ἄνθρωπον. ἀλλ' ἐρεῖς σύ· διὰ τί οὐ λέγει ἡμῖν περὶ λογισμοῦ; τὸν ἄνθρωπον εἶπε κατ'

1-2 formula oratoria cf ex gr Greg Nyss De virg 17 p 315, 5sq (VIII, 1 J); In Pulch p 465, 1 sq (IX J); Ps-Bas Adv cal S Trin PG 31, 1493 A 2-3 Gen 1, 26 3 sqq cf infra inde a 16, 2 Stoicorum argumentationes noster adit. de font vid Cic De nat deor II 133; 147; 151 sq et adnot Pease 4 sqq cf imprim Orig C Cels IV, 78 (I p 348, 10 sqq Koetschau) ἡμεῖς γοῦν οἱ πολλῷ τῷ σώματι τῶν ζῴων ἀσθενέστεροι τινῶν δὲ καὶ εἰς ὑπερβολὴν βραχύτεροι κρατοῦμεν διὰ τὴν σύνεσιν τῶν θηρίων etc. cf praeterea Philon De op mund c 28; (I p 29 sq) 8-10 cf Bas Hex VI p 328 δυνάμει μὲν καὶ παραπολὺ τῶν ἀλόγων λειπόμενον (scil γνωρίσεις σεαυτόν), ἄρχοντα δὲ χειροτονητὸν τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἀψύχων. ταῖς μὲν ἐκ τῆς φύσεως παρασκευαῖς ἐλαττούμενον, τῇ δὲ τοῦ λόγου περιουσίᾳ πρὸς οὐρανὸν αὐτὸν ὑπεραρθῆναι δυνάμενον 12 et 13 Gen 1, 26 12-13 τὸν ἔσω ἄνθρωπον vid infra ad 13, 5 sqq 13-14 eadem quaestio sed solutio diversa apud Ambros Exam VI, 8 p 236, 23 sqq Schenkl

𝔄 = TXY AΔ PS 𝔑

1 παραδέξησθε P (-σθαι) S 1-2 ἐὰν alt—καταδέξασθε om PS 3 καὶ ἀρχέτ. τ. ἰχθύων om Y 4 ἄρχον: ἀρχικὸν 𝔅 fort recte cf 8 add τῇ ante σαρκί Y ἡ σάρξ: ἦσαν T (delev et inscr ἡ) Y ἢ X 5 ζῴων om A ἀσθενέστερα T (sed corr) Y 5-6 σαρκὸς—καμήλου om Y ἀνθρώπου καὶ καμήλου om T 5 post σαρκὸς add καὶ P καί: ἢ A 6 ἀνθρώπου καὶ βοὸς iterav Δ ὧν: οὗ TXS 7 ἂν TΔ²Sv θηρίου pr: θηρίων A² ἀνθρώπου: ἡ ἀνθρωπίνη AΔPS𝔑v 8 προβαλλομένη Sv 10 τῇ

om X τὰ om PS 11 add ὁ ante ἄνθρωπος TX fort rect 12 post ἡμετέραν add καὶ καθομοίωσιν (sic) Δ 12-13 τὸν—ἄνθρωπον alt om Y 13-14 σύ—λέγει: σὺ διὰ τί λέγει P σὺ διαλέγῃ ΔS (distinx post σὺ Δ ante σὺ S) 14 περὶ διὰ λογισμοῦ PS (δια-)

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

1 ἐὰν pr: ἂν Ω προσδέξασθε Ω (-σθαι) Ξ (ε ult ex corr) Φ add δὲ ante δεσποτικόν 𝔅 2 καταδέξασθαι Ω post ποιήσωμεν add εἶπεν Ω 2-3 κατ' εἰκ.—ὁμοίωσιν om ΩΞΦΓ 3 post ἰχθύων add τῆς θαλάσσης. τίνι ἄρχεις τῶν ἰχθύων εἰπέ μοι 𝔅 (et add τῆς θαλάσσης ante εἰπέ d) 4 ἀρχικὸν 𝔅 σαρκί: σώματι Φ 5 post ἀσθενεστέρα add τυγχάνει 𝔅 σαρκὸς om d 6 ἕκαστον d 7 ἂν Γ θηρίου pr: θηρίων 𝔅 ἀνθρώπου om 𝔅 σαρκὶ om 𝔅¹ 8 συγκρινομένη 𝔅 λογισμοῦ: νοῦ d 9 ὅσω Ω λείπει: γὰρ λείπεται 𝔅 post σώματος add ὁ ἄνθρωπος 𝔅 11 κατατίθησιν Γ ἄνθρωπος om 𝔅¹ post ἐπινοίᾳ add λογισμοῦ 𝔅 πόνοις ΞΦ 13 σύ: σοὶ ΞΦ (sed corr) interpunx post σὺ ΩΞΓ non interpunx Φd 13-14 διὰ τί οὐ λέγει: διαλέγει Ω οὐ διαλέγει Ξ οὐ διαλέγῃ ΦΓ οὐ λέγει d 14 εἶπε: λέγει d

ℭ

ὁ θεός. οὐ γὰρ ἐμόν τι τῷ λόγῳ παρενείρω ἔξωθεν ἐπινόημα. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων. κατὰ τὸ τῆς ἀρχῆς τοιγαροῦν εἴτουν ἐξουσίας παράδειγμα ἡ ἡμετέρα πρὸς τὸ θεῖον νοητέα ὁμοίωσις. τὸ δὲ ἄρχον οὐκ ἐν σώματι πάντως † ἢ λογισμῷ οὐδὲ ἐν σαρκὶ ἀλλὰ τῇ ψυχῇ. τὸ μὲν γὰρ ἀνθρώπινον σῶμα πολλῶν ζῴων ἀλόγων καθέστηκεν ἀσθενέστερον καὶ οὐκ ἄν ποτε συγκριθείη πρὸς δύναμιν σὰρξ ἡ ἡμετέρα τῇ τοῦ καμήλου ἢ τοῦ ἐλέφαντος ἢ τοῦ ἵππου ἢ τοῦ βοὸς ἢ ἑκάστου ὧν ἂν εἴπῃς μεγίστων θηρίων. ἡ ψυχὴ δὲ ἡμῖν καὶ ὁ ἐν αὐτῇ νοῦς ἅπαντα ταῦτα ῥαδίως ὑποτάττειν δεδύνηται καὶ τὰ μεγάλα δὲ βάρη καὶ δυσμεταχείριστα ἐπινοίαις τεχνικαῖς μετατίθησιν ἄνθρωπος ἀλλ' οὐχὶ τόνοις σωματικοῖς. ὥστε τὸ ἀρχικὸν ἡμῶν καὶ Κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ ἐν τῇ τοῦ λογισμοῦ κατασκευῇ θεωρητέον, οὐκ ἐν τῇ τοῦ σώματος μορφῇ. ἀλλ' ἐρεῖς τάχα σύ· καὶ πῶς οὐ περὶ λογισμοῦ εἶπεν ὁ θεός, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον κατ'

ℭ = ΛF Π

1 οὐ—παρενείρω: οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἐμόν τι παρενείρω τῶ λόγω Π 4 τὸν θεὸν F 5 πάντως ΛF: μᾶλλον Π fort vestigia recti conservans. ἢ non quadrat. οὐκ ἐν σώματι πάντως ἀλλ' ἐν τῷ λογισμῷ coniecerim 5-6 ἀλλ' ἐν τῇ ψ. Π fort recte 7 ἡ om ΛF 8 τῇ: τῆς ΛΠ τοῦ pr in τῆς mut F² τοῦ alt om F 9 ἑκατέρου Λ ὧν: οὗ Π εἴποις F μεγίστου θηρίου prius sed corr Π 10 (δ)εδύνη(ται) in ras scr Λ 12 ἡμῖν F 13 τοῦ ante θεοῦ om F

εἰκόνα θεοῦ· ὁ δὲ λογισμὸς ἄνθρωπος; ἄκουε τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος φθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. πῶς; δύο γνωρίζω ἀνθρώπους, ἕνα τὸν φαινόμενον καὶ ἕνα τὸν κεκρυμμένον τῷ φαινομένῳ [ἀόρατον], τὸν ἔσω ἄνθρωπον. ἔσω τοίνυν ἔχομεν ἄνθρωπον καὶ διπλοῖ τινές ἐσμεν. καί γε ἀληθὲς τὸ λεγόμενον ὅτι ἔνδον ἐσμέν· ἐγὼ γὰρ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον· τὰ ἔξω οὐκ ἐγὼ ἀλλὰ ἐμά. οὐ γὰρ ἡ χεὶρ ἐγώ, ἀλλὰ ἐγὼ τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς, ἡ δὲ χεὶρ μέρος τοῦ ἀνθρώπου. ὥστε τὸ μὲν σῶμα ὄργανον τοῦ ἀνθρώπου, ψυχῆς ὄργανον, ἄνθρωπος δὲ κυρίως κατ' αὐτὴν τὴν ψυχήν.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, τουτέστι δώσομεν αὐτῷ λόγου περιουσίαν. Καὶ ἀρχέτωσαν. οὐχί·

1 sqq cf Bas Attende 204B vid supra ad 2, 3-3,1 2 sq II Cor 4,16 cf Rom 7, 22 3 et 6 cf Bas Attende 204 B ἐξέτασον σεαυτὸν τίς εἶ· γνῶθι σεαυτοῦ τὴν φύσιν ὅτι θνητὸν μέν σου τὸ σῶμα ἀθάνατος δὲ ἡ ψυχὴ καὶ ὅτι διπλῆ τίς ἐστιν ἡμῶν ἡ ζωή etc. cf Philon ubi de differentia hominis plasmati et ad imaginem facti agit passim, ex gr Leg all I 12 (I p 69, 1); 16 (I p 74, 10-12) 4 cf Bas ex gr In Ps XIV c 2 PG 29, 253 C (ὁ ἐν κρυπτῷ ἄνθρωπος) 5 [ἀόρατος] cf Philon ex gr De op mund 23 (I p 23, 11); Quod det pot ins 24 (I p 278, 2); de Orig vid infra τὸν ἔσω ἄνθρωπον cf Plat Resp 588 d sqq (τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἐντὸς ἄνθρωπος); Orig In Gen hom I, 13 (VI p 15, 11 sqq Baehrens)! 'is autem qui "ad imaginem Dei" factus est, interior homo noster est, invisibilis et incorporalis et incorruptus atque immortalis' (cf Serap Thmuent, Devreesse Rev Bibl 1935 p 181 . . . ὁ κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν γενόμενος ὁ ἔσω ἡμῖν ἄνθρωπός ἐστιν, ὁ ἀσώματος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἄφθαρτος, ὁ ἀθάνατος· κατ' εἰκόνα γὰρ καὶ ὁμοίωσιν ταῦτα πάντα κέκτηται θεός); ibid I, 15 (p 19, 9 Baehrens) 'interior homo noster ex spiritu et anima constat'. cf Bas passim, ex gr PG 29 In Ps XXX c 13 p 384 B; XLIV c 1 p 388 C; Reg fus tract PG 31, 920 A; Greg Nyss (ὁ ἔνδον ἄνθρωπος) ex gr De beat PG 44, 1269 C; 1272 A-C 7 sq vid supra ad 2, 3-3,1 (Ps-Plat Alcib I 129 e; 131 a) cf Axioch 365e; Cic Tusc I 22, 52; Bas Attende 204 A. de manu vid Alcib solum 9-10 cf ex gr Galen De us part 1, 2 (III p 2 K) τὸ γὰρ σῶμα ταύτης (scil ψυχῆς) ὄργανον. Procl In Plat pr Alcib p 596 sq Cousin; Greg Nyss hom op c 8, 148 C, In S Theod PG 46, 737 B 12 Gen 1, 26 12-13 ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, τουτέστι

δώσωμεν αὐτῷ λόγου περιουσίαν, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος citavit Mich Glyc Annal I p 169 C (quae sequuntur invenies infra ad 29, 1-2)

𝔄 = TX(Y) AΔ PS ℜ

2 καί: γάρ v ἡμῶν om Δ 3 ἡμέραι καὶ ἡμέραι T scil in exempl iota adscript post ἡμέρᾳ alt (sic) un fol omiss in Y (inter fol 68 et 69) 4 ὑποκεκρυμμένον AΔPSℜv 5 ἀόρατον ut glossam seclusi, vid S et $\mathfrak{B}^1$ τὸν ἔσω om S 5-6 ἔσω τοίνυν ἔχ. ἄνθρωπον om TX an propter homoeot? 6 ἐσμεν om TX vid infra 6-7 καί γε—λεγόμενον Langerbeck: ἀληθὲς τὸ λεγόμενον TX καὶ τό γε ἀληθὲς λεγόμενον AΔPℜv scil τὸ falso ante γε translat καί γε—ἐσμέν om S 13 δώσωμεν XAP Glycas (vid app test)

𝔅 = Ω$\mathfrak{B}^1$ (= ΞΦ Γd)

1 add πῶς ante ἄνθρωπος 𝔅 2 ἄνθρωπος ἡμῶν colloc d 2 διαφθείρεται scil sec II Cor 4, 16 𝔅 3 ἡμέραν καθ' ἡμέραν $\mathfrak{B}^1$ πῶς om Ω 4 ὑποκεκρυμμένον ἐν 𝔅 5 τὸν ἀόρατον colloc $\mathfrak{B}^1$ 6-7 καί γε—λεγόμενον: καὶ τό γε ἀληθῶς λεγόμενον 𝔅 (τό ex τω corr ΞΦ) et 7 post ἐσμὲν add ἄνθρωποι et pro 7-8 ἐγὼ—ἐμά scr τὸ δὲ ἔξω οὔ Ω 7 κατὰ ex καὶ corr Ξ 8 post τὰ add δὲ $\mathfrak{B}^1$ vid supr Ω 8-9 οὐ—ἀνθρώπου: ἀλλὰ τὸ τέλειον ἐν τῷ λογικῷ τῆς ψυχῆς ἔχοντες Ω ὥστε τὸ τελ. ἐν τῷ λογ. τ. ψυχ. ἔχομεν $\mathfrak{B}^1$ (ἔχωμεν ΞΦ) scil 𝔅 om ,,manum'' non intelleg locum 9-10 ὥστε τὸ μέν: τὸ οὖν $\mathfrak{B}^1$ 10 post ὄργανόν pr add ἐστι τῆς et om ὄργανον alt 𝔅 11 post κυρίως add τὸ 𝔅 (τῷ Ξ ὁ ex corr Φ^2) κατὰ scr et om αὐτὴν τὴν ΞΦ 13 δῶμεν 𝔅

𝔈

εἰκόνα γεγενῆσθαί φησιν ἑαυτοῦ; ὅτι δὲ καὶ ὁ λογισμὸς λέγεται ἄνθρωπος καὶ ἡ ψυχή ἐστιν ὁ ἔσω ἄνθρωπος. ἄκουε τοῦ ἀποστόλου λέγοντος Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος φθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται. πῶς οὖν; δύο γνωρίσωμεν τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον; ναί, φησίν, ἕνα τὸν φαινόμενον καὶ ἕνα τὸν ὑπὸ τῷ φαινομένῳ κρυπτόμενον, τὸν καὶ κυριώτερον καὶ ἀληθέστερον ἄνθρωπον. διπλοῦς μὲν γάρ τίς ἐστιν ὁ ἐκ θεοῦ πεπλασμένος ἄνθρωπος, τὸ μὲν ὁρώμενος τὸ δὲ νοούμενος. τῷ δὲ μείζονι καὶ ἀληθινωτέρῳ μέρει ὁ ἔνδον μᾶλλον καὶ μὴ φαινόμενος πέφυκεν ἄνθρωπος. τὸ μὲν γὰρ ἔσω αὐτός εἰμι ἐγώ, τὸ δὲ ἐκτὸς τοῦτο καὶ σωματικὸν ἐμόν ἐστι τάχα ἀλλ' οὐκ ἐγώ. οὐ γὰρ δήπου ἡ χεὶρ καὶ ὁ πούς καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος εἶεν ἂν ἐγώ, ἀλλὰ τὸ νοερὸν καὶ λογικὸν τῆς ψυχῆς ὀργάνῳ κεχρημένον τῷ σώματι.

Τὸ Ποιήσωμεν οὖν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν νοήσωμεν ἀντὶ τοῦ δώσομεν αὐτῷ λόγου περιουσίαν· καὶ οὕτως Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων καὶ τῶν θηρίων καὶ πάντων. οὐκ

𝔈 = ΛF Π

1 φησὶν om ΛF fort recte 4 γνωρίσομεν FΠ 6 κυριώτερον: supra υ scrips αι F 10 σω(ματικὸν) om Λ sscr Λ^c 14 νοήσομεν Π

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ θυμούσθωσαν καὶ ἐπιθυμείτωσαν καὶ λυπείσθωσαν· οὐ γὰρ τὰ πάθη εἰς τὴν τοῦ θεοῦ εἰκόνα παρελήφθη, ἀλλ' ὁ λογισμὸς ὁ τῶν παθῶν δεσπότης. Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων. εὐθὺς ἐκτίσθης καὶ ἄρχων ἐκτίσθης. Καὶ ἀρχέτωσαν. ἑνὸς ἔτους ἐξουσίαν παρὰ βασιλέως λαβών, ἄνθρωπος παρὰ ἀνθρώπου, θνητὸς παρὰ θνητοῦ, λαβὼν παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος, ποίαν γὰρ ἐξουσίαν ψυχῆς λαμβάνει ἄνθρωπος; σὺ μέντοι παρὰ θεοῦ ἔλαβες οὐκ ἐν ξύλοις γεγραμμένην οὐδὲ ἐν πτυξὶ φθαρταῖς σητῶν παραναλώμασιν, ἀλλ' ἀνάγραπτον ἡ φύσις ἔχει τὴν θείαν φωνήν. Ἀρχέτωσαν· ταῦτα σύμπαντα ἀρχῆς ἀνθρωπίνης. Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων, τῶν θηρίων τῆς γῆς, τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, τῶν κτηνῶν, τῶν ἑρπετῶν τῶν

2 πάθη cf infra 15, 6 et 12; 16,1; 36, 11 sqq 2-4 cf Bas Attende 213 B-C . . . τὸ μὲν λογικόν ἐστι καὶ νοερὸν τῆς ψυχῆς τὸ δὲ παθητικόν τε καὶ ἄλογον καὶ τῷ μὲν φύσει τὸ κρατεῖν ὑπάρχει, τοῖς δὲ τὸ ὑπακούειν τῷ λόγῳ καὶ καταπείθεσθαι de ordine argumentorum i.e. primum de bestiis interioribus deinde de exterioribus cf Ambros De Noe 24, 87 p 475 Schenkl 'dominatur igitur terrenis omnibus passionibus sed etiam sensibus corporalibus, bestias quoque sibi quodam terrore subigit.' cf Ioan Chrys Gen hom IX, 3-4 p 78 sq 4 et 5 Gen 1, 26 5 εὐθύς cf Philon De op mund 25 (I p 26, 15 sq) (quam ob rem ultimus omnium homo) ἵν' εἰς τὸν κόσμον εἰσελθὼν εὐθὺς εὕρῃ καὶ συμπόσιον καὶ θέατρον ἱερώτατον etc.; 28 (p 29, 3 sqq) ἵνα τελευταῖος ἐξαπιναίως τοῖς ἄλλοις ζῴοις ἐπιφανεὶς ἐμποιήσῃ κατάπληξιν . . . ἀγριώτατα κατὰ τὴν πρώτην εὐθὺς πρόσοψιν ἐγίνετο χειροηθέστατα . . . Greg Nyss hom op 2 p 133 A ὡς ἅμα τῇ γενέσει βασιλεὺς εἶναι τῶν ὑποχειρίων προσήκων 5-11 cf Philon Quod omn prob lib 7 (VI p 13, 15-18) 9-10 cf Matth 6, 19 sq; Luc 12, 33 11 et 12 sq Gen 1, 26

𝔄 = TX AΔ PS 𝔑

2 καὶ pr — λυπείσθωσαν om T καὶ ἐπιθυμείτωσαν om A 3 τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ colloc T ἐμπαρελήφθη X ὁ alt 𝔅^1: om 𝔄(𝔑)vΩ 5 ἐκτίσθη (pr) T καὶ ἄρχων ἐκτίσθης om TXΔ ἐκτίσθης alt: κατεστάθης S καὶ ἀρχέτωσαν om S post ἀρχέτωσαν add τῶν ἰχθύων TX 5-8 ἑνὸς—ἄνθρωπος sententia concisa sed oratori vehementer interroganti non aliena esse videtur sed cf et S et 𝔅 et ℭ 6-7 λαβών—θνητοῦ om T 7 παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος om PS τοῦ μή: θνητοῦ Δ 5 ἑνὸς — 8 ἄνθρ.: πολλὴν μὲν δή τις ἐν πλείοσιν ἔτεσιν ἐξουσίαν παρὰ βασ. λαβὼν ἄνθρ. παρὰ ἀνθρ. θνητ. π. θνητ. τοσαύτην οὐκ εἴληφε· ποῖος γὰρ ἄρχων ἢ βασιλεύς; μιᾶς μόνον ψυχῆς ἐξουσίαν λαμβάνει S 8 μέντοι: δὲ S 9 θεῶ Δ 10 ad σητῶν scr in marg σκωλήκων X^2 11 ταῦτα: τὰ X an ταῦτα τὰ scribendum? 12 τῶν θηρίων τῆς γῆς non ex Gen 1, 26 et 28 13 τῶν ἑρπετῶν om TX

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

1-2 θυμήσθωσαν: η in duob litt eras scr Φ^2 3 ὁ alt om Ω cf 𝔄 5 ἐκτίσθης alt: ἐγένου 𝔅 καὶ alt om d add ἄνθρωπος ante ἑνὸς 𝔅 6 ἐξουσίαν: ἄρχειν Ω ἀρχὴν 𝔅^1 post λαβὼν add ἐναβρύνεται 𝔅 μή: μηδὲν σταθερὸν 𝔅 (σταθηρὰν sic Γ) 8 γὰρ om d post ἐξουσίαν add βεβαίαν Ω ψυχῆς om 𝔅 post ἄνθρωπος add παρὰ ἀνθρώπου 𝔅 9 ξύλοις: λίθοις 𝔅 οὔτε ΞΦ 10 ἔγγραπτον 𝔅 cf II Cor 3, 3 11-12 ἀρχέτ.—ἀνθρωπ. om Ω 11 add τὸ ante ἀρχέτωσαν 𝔅^1 σύμπαντα: συνθέματα 𝔅^1 12 τῶν pr om ΞΦ 13-15, 1 τῶν pr—γῆς om Ξ 13 τῶν κτηνῶν: τῶν πτηνῶν Ω om ΦΓd

ℭ

εἶπε δὲ ὅτι Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ θυμούσθωσαν καὶ ἐπιθυμείτωσαν καὶ παθαινέσθωσαν. οὐ γὰρ τὰ πάθη εἰς εἰκόνα θεοῦ παρείληπται, ἀλλ' ὁ λογισμὸς ὁ τῶν παθῶν δεσπότης, ὁ ἄρχων πάντων τῶν σωματικῶν καὶ ὑπερανεστηκὼς τῶν φαινομένων καὶ ψευδομένων. σὺ δέ μοι θαύμασον τὴν περὶ σὲ τοῦ θεοῦ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς κηδεμονίαν καὶ πρόνοιαν ὅτι εὐθὺς ἐκτίσθης καὶ ἄρχων ἐκτίσθης καὶ διηνεκῆ ἔχεις καὶ ἀδιάδοχον τὴν ἀρχήν. ἄνθρωπος γὰρ παρὰ ἀνθρώπου ἐξουσίαν τινὰ λαμβάνων ὡς θνητὸς παρὰ θνητοῦ καὶ ὡς μὴ ἔχων παρὰ μὴ ἔχοντος (ποίαν γὰρ ἐξουσίαν ψυχῆς ἔχει ἄνθρωπος;) εἰκότως καὶ ταχὺ μάλα πάλιν αὐτὴν ἀποβέβληκε. σὺ δὲ παρ' αὐτοῦ ταύτην ἔλαβες τοῦ θεοῦ καὶ ἀνεξάλειπτον ἔχεις οὐκ ἐν ξύλοις γεγραμμένην οὐδὲ ἐν πτυξὶ φθαρταῖς καὶ σητῶν δαπανήμασιν, ἀλλ' αὐτῇ τῇ φύσει ἐγκεκολαμμένην ἀπὸ τῆς πρώτης θείας φωνῆς τῆς Ἀρχέτωσαν. δοῦλα γὰρ ἔκτοτε καὶ ἄχρι τέλους τὰ σύμπαντα ταῦτα τῆς ἀνθρωπίνης ἀρχῆς. Ἀρχέτωσαν, γάρ φησι, τῶν ἰχθύων, τῶν θηρίων τῆς γῆς, τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, τῶν κτηνῶν, τῶν ἑρπετῶν τῶν

ℭ = ΛF Π

2 ἐπιθυμείσθωσαν Λ (sed τ supra σθ scr ipse ut vid) παθαινέτωσαν Λ τ in θ mut Λ^c 4-5 ψευδομένων καὶ φαινομένων prius sed numeris sscript ordinem mutav Λ 6 post εὐθὺς add ὡς Π 10 add ὁ ante ἄνθρωπος Λ cf 21a 6 11 τοῦ: ἀπὸ sed sscr τοῦ Λ 12 πλαξὶ F cf II Cor 3, 3 15 τῶν ἰχθύων post 16 γῆς colloc Π

ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. οὐκ εἶπε· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν, καὶ ἐσθιέτωσαν πᾶν ξύλον κάρπιμον ὃ ἔχει καρπὸν ἐν ἑαυτῷ. δεύτερα τὰ τῆς σαρκός, πρῶτα τὰ τῆς ψυχῆς, τὰ προηγούμενα. πρῶτα ἡμῖν συνεχειροτονήθη ἡ τοῦ ἄρχειν δύναμις. ἀρχικὸν εἶ ζῷον, ἄνθρωπε, καὶ τί δουλεύεις πάθεσιν; τί σεαυτοῦ τὸ ἀξίωμα καταβάλλεις καὶ δοῦλος γίνῃ τῆς ἁμαρτίας; διὰ τί σεαυτὸν ποιεῖς αἰχμάλωτον τοῦ διαβόλου; ἄρχων κτίσεως ἐχειροτονήθης, καὶ ἀπέρριψας τὴν σεμνότητα τῆς σεαυτοῦ φύσεως; δοῦλος ἐκλήθης; τί σε λυπεῖ ἡ δουλεία τοῦ σώματος;
265 M. διὰ τί οὐ μέγα φρονεῖς τῇ δεσποτείᾳ τῇ παρὰ θεοῦ σοι δεδομένῃ, ὅτι λογισμὸν ἔχεις παθῶν δεσπότην; ὅταν ἴδῃς τὸν δεσπότην σου δοῦλον ὄντα τῆς ἡδονῆς, σεαυτὸν δὲ σώφρονα, γίνωσκε ὅτι σὺ μὲν εἶ δοῦλος ὀνόματι μόνον, ἐκεῖνος δὲ ὀνόματι μὲν ἔχει τὴν δεσποτείαν, ἔργῳ δὲ βεβαιουμένην ἔχει τὴν δουλείαν. ὁρᾷς ἐκεῖνον μετὰ τῆς πόρνης συρόμενον, σεαυτὸν δὲ τῆς πόρνης καταφρονοῦντα· πῶς οὐχὶ σὺ μὲν εἶ δεσπότης τοῦ πάθους, ἐκεῖνος δὲ δοῦλός ἐστι τῶν ὑπὸ σοῦ πατουμένων ἡδονῶν; ὥστε Ποιήσωμεν ἄνθρωπον καὶ

3-4 cf Gen 1, 29 6 et 12 et 16,1 ἀπάθειαν, viam ipsam perfectionis, noster neglegit. at cf ex gr de Clem Alex et Greg Nyss Merki 'Ομοίωσις p 87 sqq; 125 sqq; 167 6 cf Bas ex gr In Ps XLVIII PG 29, 449 B sqq; Attende 213 C 7 cf Joh 8, 34 12 sqq cf Philon Quod omn prob lib 3 (VI p 5, 1-3) δουλεία τοίνυν ἡ μὲν ψυχῶν ἡ δὲ σωμάτων λέγεται· δεσπόται δὲ τῶν μὲν σωμάτων ἄνθρωποι, ψυχῶν δὲ κακία καὶ πάθη. cf Cic Parad V, 1, 33 14-16 cf Eurip Phrix frg 10 (828 Dind); Philon op cit 4 (VI p 7, 6 sqq) 16-17 cf Philon op cit 6 sq (p 11, 3 sqq); Cic op cit 2, 36 19 Gen 1, 26.

ℜ = TX ΑΔ PS ℜ

ad 1 in marg adscr οὐκ εἶπεν ποιήσωμεν ἐκ ξύλου X^{2} 2 καθ' om PS καὶ ἐσθιέτωσαν om TX 4 τὰ pr et alt om TX τὰ alt om ΑΔℜ τὰ tert: om P καὶ S 5 πρῶτον X πρώτη S 6 τὸ om v 8 τῷ διαβόλῳ S 9 τὴν PS: om cett(ℜ?) v σεαυτοῦ S: ἑαυτοῦ cett (ℜ) v 10 φύσεως om P 11 οὐ: οὖν A μεγαλοφρονεῖς TX 13 σώφρονα 𝔅v: σώματι 𝔄 (-τος S) 14 εἶ om sed sscr T post δοῦλος add σωματικῶς X 15 μὲν: μόνον X ἔχει pr om TX non secuta sum propter numerum ἔχει alt om S propter parison 19 add τὸ ante ποιήσωμεν v ex 𝔅

𝔅 = Ω𝔅^{1} (= ΞΦ Γd)

2 ἡμετέραν post εἰκόνα colloc sec Script 𝔅 4 post σαρκὸς add καὶ 𝔅 5 πρῶτον Γd συνεχειρ. ἡμῖν colloc 𝔅 8 add τῆς ante κτίσεως 𝔅 9 συνεχειροτονήθης Ξ Φ μὴ ἀπορρίψῃς 𝔅 τὴν om 𝔅 ἑαυτοῦ 𝔅 10 ἐκλήθης: εἶ 𝔅 11 add τοῦ ante θεοῦ Ω διδομένῃ Ω 12 δεσπότην τῶν παθῶν sic Γd post ὅταν add οὖν 𝔅 13 δοῦλον—ἡδονῆς: δουλεύοντα ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς 𝔅 14 μόνον: μόνῳ Γd post μόνον (-ῳ) add ἐλεύθερος δὲ τοῖς τρόποις 𝔅 valde adridet membrum 15 μὲν: μόνῳ Γd ἔργοις Γd 17 τῆς om Γ 19 add τὸ ante ποιήσωμεν 𝔅 ἄνθρωπον om Γd

ℭ

ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. οὐκ εἶπε Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν, καὶ ἐσθιέτωσαν πᾶν ξύλον κάρπιμον ὃ ἔχει καρπὸν ἐν ἑαυτῷ. ὕστερον γὰρ ταῦτα μετὰ τὴν τοῦ παραδείσου φυτείαν, ἵνα σὺ διδαχθῇς δεύτερα ἔχειν τὰ τῆς σαρκὸς ἀναγκαῖα παρὰ τὰ τῆς ψυχῆς προηγούμενα, ἐπειδὴ καὶ πρῶτον ἡμῖν συνεχειροτονήθη ἡ τοῦ ἄρχειν δύναμις, ἔπειτα καὶ ἡ τοῦ παραδείσου συνεπεδαψιλεύθη ἀπόλαυσις. ἀρχικὸν εἶ ζῷον, ἄνθρωπε, καὶ διὰ τί δουλεύεις πάθεσι; τί σεαυτοῦ τὸ ἀξίωμα καταβάλλεις καὶ δοῦλος γίνῃ τῆς ἁμαρτίας; ἵνα τί σεαυτὸν ποιεῖς αἰχμάλωτον τῷ διαβόλῳ; ἄρχων κτίσεως ἐχειροτονήθης, μὴ ἀπορρίψῃς τὴν σεμνότητα τῆς οἰκείας φύσεως. ἐν ἀρχῇ τινι τέταξαι κοσμικῇ; ἔστι σοι πλέον δι' ὀφειλῆς τὸ καὶ τὸν λογισμὸν ὁμοίως ἔχειν συνάρχοντα καὶ κρατοῦντα τῶν παθῶν, ἵνα μὴ γέλως εἴῃς τοῖς ἀρχομένοις καὶ ἐμπαιγμός. ἀντὶ ἄρχοντος καὶ ὑπερέχοντος ὑποκείμενον καὶ ἀγόμενον ἴσα καὶ δούλῳ δεσμίῳ καὶ ἀχρείῳ κατανοοῦσί σε. δοῦλος ἐκλήθης; τί σε λυπεῖ ἡ δουλεία τοῦ σώματος; διὰ τί οὐ μέγα φρονεῖς ἐπὶ τῇ δεσποτείᾳ τῇ παρὰ θεοῦ σοι δεδομένῃ, ὅτι λογισμὸν ἔχεις παθῶν δεσπότην; ὅταν οὖν ἴδῃς τὸν μὲν δεσπότην σου δοῦλον ὄντα τῆς ἡδονῆς, σεαυτὸν δὲ ὑπερτεροῦντα ταύτης τῇ δυνάμει τοῦ λογισμοῦ, γίνωσκε ὅτι σὺ μὲν ὀνομάζῃ μόνον δοῦλος, οὐκ εἶ· ἐκεῖνος δέ, εἰ καὶ ὀνόματι ἔχει τὴν δεσποτείαν, ἀλλὰ τῷ πράγματι βεβαιουμένην ἐπεσπάσατο τὴν δουλείαν. ὁπότε γὰρ ἐκεῖνον μὲν τὸ τῆς πορνείας πάθος τυχὸν ἕλκει καταδουλῶσαν, σὺ δὲ τούτου διὰ τὴν τοῦ λογισμοῦ κυριότητα ὑπερανέστηκας, πῶς οὐχὶ δεσπότης μὲν κυρίως εἴῃς αὐτὸς ὁ τῆς ἡδονῆς ὑπερκείμενος, ἐκεῖνος δὲ μᾶλλον δοῦλος ὁ ὑποκείμενος τῷ ὑπὸ σοῦ πατουμένῳ πάθει; ὅπου γοῦν ἡ τοῦ ἄρχειν δύναμις,

ℭ = ΛF Π

2 ἡμετέραν post εἰκόνα colloc F 7 τοῦ om F 8 add ὦ ante ἄνθρωπε F 9 ποιῇς (sic) σεαυτὸν colloc Π 12 ἔστι: ἔτι Λ τὸν om Π 15 ἶσα ΛF ἀχρήστῳ F κατανοοῦσί σε om Π 20 μόνον om Π post εἶ add δέ F 21 post ὀνόματι add μόνον F 24 κυριότητα ex κυρίου corr F 26 γοῦν ex γὰρ corr F vel F^{2}

ἀρχέτωσαν· ὅπου ἡ τοῦ ἄρχειν δύναμις, ἐκεῖ ἡ τοῦ θεοῦ εἰκών. Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων. πρῶτον ἡμῖν τῶν ἀπῳκισμένων ἡ ἀρχὴ ἐδόθη. οὐκ εἶπεν· Ἀρχέτωσαν τῶν συντρόφων ζῴων ἀλλά· Τῶν ἰχθύων· ἔνυδρος γὰρ αὐτῶν ἡ δίαιτα. τῶν οὖν ἰχθύων ἐδόθη ἡμῖν ἡ ἀρχὴ πρῶτον. καὶ πῶς τῶν ἰχθύων ἄρχομεν; εἴ που ἔγνως σεαυτὸν ἐν λίμνῃ παραφανέντα, πῶς ἡ σκιά σου πάντα διεπτόησε. τίς οὕτω δεσπότης τῆς οἰκίας θορυβουμένου τοῦ οἴκου ἀθρόως ἐπιστὰς ἡσυχίαν ἐποίησε καὶ πάντα μετέβαλεν εἰς εὐκοσμίαν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κρατοῦντος; πῶς πᾶσα ἡ ἔνυδρος κτίσις ἐπιφανέντος ἑνὸς ἀνθρώπου μεταβάλλει τὸ σχῆμα. οὐκέτι τὴν ἐλευθέραν ἔχει διαγωγήν, οὐ τολμᾷ ἐπινήξασθαι τοῖς νώτοις τῆς θαλάσσης ἢ τῆς λίμνης. ὁ δελφὶς ὅταν που πλησίον ἄνθρωπον ὄντα θεάσηται, καίτοι δελφίς ἐστι τῶν κητῶν ὁ βασιλικώτατος, αἰδεῖται. οὕτως ἐδόθη τῷ ἀνθρώπῳ ἡ κατὰ τῶν νηκτῶν ἀρχή. ὅταν δὲ ἴδῃς σεαυτοῦ τὸν λογισμὸν πάντων διήκοντα καὶ πάντων

2 Gen 1, 26 2 sqq cf supra ad 12, 3 sqq 2-5 cf Bas Hex VIII p 430 λογιζόμεθα τοίνυν, ὅτι τῶν μὲν νηκτῶν ἡ φύσις ἀτελεστέρας πως δοκεῖ ζωῆς μετέχειν etc ... p 432 τὰ δὲ ἔνυδρα οὐ μόνον ἄφωνα ἀλλὰ καὶ ἀνήμερα καὶ ἀδίδακτα καὶ πρὸς πᾶσαν βίου κοινωνίαν ἀνθρώποις ἀμεταχείριστα cf ibid p 396. cf Plat Tim 91 e; Philon De op mund 21 et 22 (I p 21, 16 sqq; 22, 24 sq) 6-7 cf Ioan Chrys Gen hom IX, 3 p 78 ἔνθα γὰρ ἂν φανῇ ἄνθρωπος εὐθέως φυγαδεύεται τὰ θηρία (de piscib non loquitur) 13-14 de delphino hominibus amicissimo cf ex gr Plin Hist nat IX, 7 noster nihil audivisse vid

𝔄 = TX(Y) AΔ PS ℜ

1 post ἀρχέτωσαν add δηλοῖ ὅτι v ex 𝔅 2 ἡμῶν T 4-5 ἔνυδρος—ἰχθύων pr om T 6 ἤ ποῦ A ἑαυτὸν AΔPv 7 οὕτως Δℜv οὗτος X τῆς οἰκίας rursus incip Y (fol 69) τῆς om v 8 θορύβου γενομένου X οἰκείου TX(-κι-) Y 9 μετέβαλλεν Δ ἡ παρουσία P 10 πῶς Δ γρ ὡς sscr Δ² 11 ἐλευθερίαν Δ 12 νώτοις post λίμνης colloc S om P 13 δελφὶν T ὄντα om TXPS 14 δελφίν T κητῶν: νηκτῶν v 16 εἴδῆς sic A (accent alt A² scr ut vid) ἑαυτοῦ TY

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

1 post ἀρχέτωσαν add δηλοῖ ὅτι 𝔅 ἡ pr—εἰκών: τοῦ (τὸ ΞΦ) ἄρχειν ἡ δύναμις σώζεται κατὰ τὸ πρόσταγμα, ἐκεῖ τοῦ θεοῦ ἡ εἰκών 𝔅 (ἡ εἰκ. τ. θεοῦ Γd) 2 add καὶ ante ἀρχέτωσαν Γ 3 ἐδόθη ἡ ἀρχή colloc 𝔅 4 post ἰχθύων add ἄλλη γένεσις αὕτη· χερσαία γάρ· ἄλλη γένεσις τῶν ἰχθύων 𝔅¹ οὖν om Γ 6 post ἄρχομεν add φησιν Ω ἑαυτὸν Γd 7 οὕτως Γd τῆς om 𝔅 7-8 οἰκίας—οἴκου: οἰκίας θορυβουμένης Γd 8 ἀθρῶος Ω ἀθρώος ΞΦ (corr in ἀθρώως Φ²) ἐπίστασις sic ις compend scr Ω 9 τῇ—κρατοῦντος: ἡ παρουσία αὐτοῦ 𝔅 10 πῶς: ὡς 𝔅 κτίσις: φύσις 𝔅 11 μετέβαλε 𝔅¹ ἐλευθέριον ΩΞΦΓ ἐλευθερίαν d 12 τοῖς: τῆς Φ ἢ τῆς λίμνης om 𝔅 13 δελφὶς: δελφῖνος ΩΞΦ δελφὶν ὃς d δελφὶν ὃν Γ ἄνθρωπον πλησίον colloc 𝔅 add ὁ post καίτοι 𝔅¹ 14 δελφίς: δελφῖνος ΩΞΦ δελφὶν Γd ἐστι om 𝔅 κητῶν: ἄλλων d αἰδεῖται: εὐθὺς ὑποδύνει καὶ εἰς φυγὴν τρέπεται 𝔅 15 δὲ om 𝔅 16 ἑαυτοῦ ΞΓd διὰ πάντων ἥκοντα Γd

ℭ

ἐκεῖ ἡ τοῦ θεοῦ εἰκών. ὅπου δὲ ἡ τοῦ θεοῦ εἰκών, ἐκεῖ ὁ ὑπ' αὐτοῦ πεπλασμένος ἄνθρωπος.

Πρῶτον δὲ εἶπεν ἄρχειν τῶν ἰχθύων τὸν ἄνθρωπον, ὅτι καὶ πλέον τῶν ἄλλων ζῴων ταῦτα ἀπῴκισται αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν πορρωτέρω καὶ ἐνύδρων πολλῷ μᾶλλον καὶ τὰ πλησιέστερα ὕστερον συμπεριλάβῃ, ἤγουν τὰ χερσαῖα καὶ σύντροφα. πῶς οὖν τῶν ἰχθύων δοκοῦμεν ἄρχειν οἱ μὴ διάγοντες σὺν αὐτοῖς; εἴ που ἔγνως σεαυτὸν ἐν λίμνῃ ποτὲ παραφανέντα ἔβλεψάς τε πῶς ἡ σκιά σου μόνη πάντα τὰ ἐνδιαιτώμενα ταύτῃ ἰχθύδια διεπτόησεν, ἐπέγνως ἂν πάντως εὐθὺς καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς. τίς γὰρ οὕτω δεσπότης οἰκίας θορυβουμένου τοῦ οἴκου ἀθρόον ἐπιστὰς ἡσυχίαν ἐποίησε καὶ πάντα μετέβαλεν εἰς εὐκοσμίαν τῇ παρουσίᾳ ἑαυτοῦ, ὡς πᾶσα ἡ ἔνυδρος κτίσις ἐπιφανέντος ἑνὸς ἀνθρώπου μεταβάλλει τὸ σχῆμα καὶ οὐκέτι τὴν ἐλευθέραν ἔχει διαγωγήν; οὐ τολμᾷ ἐπινήξασθαι τοῖς νώτοις ἢ τῆς λίμνης ἢ τῆς θαλάσσης. ὁ δελφίς, ὅταν που πλησίον ἄνθρωπον ὄντα αἴσθηται, καίτοι αὐτὸς ὢν ὁ βασιλικώτατος τῶν νηκτῶν, αἰδεῖται οἱονεὶ καὶ οὐκέτι κινεῖται οὐδὲ ὡς ἔθος ἄλλεται. οὕτως ἐδόθη τῷ ἀνθρώπῳ ἡ κατὰ τῶν νηκτῶν ἀρχή. καὶ ὅταν δὲ κατανοήσῃς σεαυτοῦ τὸν λογισμὸν διὰ πάντων διήκοντα καὶ πάντα

ℭ = ΛF Π

3 εἶπε τῶν ἰχθύων ἄρχειν colloc F 5 περιλάβοι (sic) Π 9 εὐθὺς: ταχὺ F 10 οὕτως Λ 11-12 μετέβαλεν—εὐκοσμίαν: μετήμειψεν εἰς εὐκοσμίαν καὶ πάντα μετέβαλε καὶ κατεστήσατο Π 13-14 διαγωγὴν ἔχει colloc F 14-15 ἢ pr—θαλάσσης: τῆς θαλάσσης ἢ τῆς λίμνης Π cf 𝔄 15 δελφὶν Π που om Π ὄντα ἄνθρωπον colloc Π 16 ὢν om Π νηκτῶν: ἰχθύων F 18 καὶ om Π cf 𝔄

κρατοῦντα, πῶς οὐχὶ τῶν κητῶν ἄρχεις; εἶδον ἐγὼ ἐπίνοιαν ἀνθρωπίνην, ὅτι ποιοῦσιν ἀγκίστρων τινῶν κατασκευὴν καὶ τούτοις ἐπιβάλλοντες δελεάσματα σύμμετρα τῷ μεγέθει τῶν καταπινόντων κητῶν. εἶτα τῶν ἄκρων ἐκείνων τῶν σχοινίων, ὧν ἀπήρτηται τὰ ἄγκιστρα κατὰ τὸ ἕτερον πέρας, ἀσκοὺς πνεύματι διατείναντες καὶ ἐκδήσαντες τῶν ἄκρων ἐκείνων μετεώρους ἀφιᾶσιν ὑπὲρ [ἐπὶ] τοῦ πελάγους. ἐνεχθέντα τοίνυν τὰ ἄγρια κήτη τοῖς δελεάσμασι καὶ τὰ ἄγκιστρα ἐφ' ἑαυτῶν δεξάμενα σύρει μὲν τοὺς ἀσκοὺς εἰς τὸ βάθος, ἡ δὲ τῶν ἀσκῶν φύσις ἀνωφερὴς οὖσα πάλιν ἀνθέλκει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. καὶ ἐμπεπαρμένα τῇ ἰδίᾳ τροφῇ ἄνω καὶ κάτω μαιμάσσοντα καὶ ἀλύοντα τοὺς βυθοὺς διερευνᾶται. πελάγη πελαγῶν ἀναμετρεῖ καὶ τὸν πολὺν πόνον ἄπρακτον ἔχον τελευταῖον τῷ ἀγκίστρῳ ἐκείνῳ ἁλώσιμον γίνεται τῷ πόνῳ δαμασθέν, τῷ λιμῷ καταδαπανηθέν, νεκρὸν μετὰ τῶν ἀσκῶν

1 sqq unde ? non ex Aeliano neque Strabone

𝔄 = TXY AΔ PS ℜ

2 ἀγκίστρῳ T   ἀγκ.—κατασκ.: ἄγκιστρα πρὸς τὴν τῶν κητῶν κατασκευὴν S   4 κητῶν om Y   4-7 verba τῶν ἄκρων ad 6 ἐκδήσαντες spectant. quae orator postquam alia multa interiecit infra repetit   ἐκείνων om A   τῶν tert om TXY   5 ἀπήρτηται correxi: ἀπήρτηνται 𝔄v vid infra   τὰ ἄγκιστρα S et Γd et ℭ: αἱ ἄγκιστραι A (αἱ in τὰ corr A^2) αἱ ἄγκιστροι cett(ℜ) v. quam verbi formam agnoscit Lampe   ἕτερος T   πέρας: μέρος TXY 6 πνεύμασι v   6-7 τῶν ἄκρων ἐκείνων om S ἐκείνων om P 7 ἀφίησιν TXYA (ἀφιάσιν sic A^2)ΔPℜ ἀφίασιν v   ὑπὲρ TYA: ὕπερ XΔPℜA^{2}v ὕπερθεν S   ἐπὶ seclusi cum TWΘℭ lin sub verb Δ   7-8 ἐσσχεθέντα S   9 ἀφ' A (sed corr A vel A^2)Δv ἐν ἑαυτοῖς εἰσδεξάμενα S   ἡ: ex ει corr T εἶδος XY   10 εἰς: περὶ S   11 ἐμπεπραμένα TY ἐμπρεπραμένα X   τροφῇ: μορφῆι X   12 μαιμάσσοντα scripsi cum 𝔅v: μαιμάσσονται 𝔄 an μαιμάσσεται legendum?   ἀλύοντα: ἀλλοιοῦντα TΔPℜv ἀλλοιοῦνται A   τοὺς βυθούς: τοῦ συνήθους scil error ex minusc AΔ om PS   distinx ante διερευνᾶται et post πελάγη A   13 πελαγῶν in πέλαγος mut A^2 ἀναμετροῖ X   τὸ πολύπονον TX πόνον: τόνον v   ἔχον 𝔅 (vid infr) v (ex ℜ ἔχον Gg^c ἔχει MLK διανύει Ψ^2) ἔχει S: om cett   14 ἐκείνῳ om TXY   15 καταπονηθέν AΔPSℜv fort rect

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

1 πῶς οὐχὶ: καὶ πῶς 𝔅   νηκτῶν Γd   post ἄρχεις add τῇ ἐπινοίᾳ, συγκαταθήσῃ (-ει Ω) τοῖς εἰρημένοις 𝔅   εἶδον: περιήχήθην sic Ω (η alt obrut) περιήχθην 𝔅^1 ἐπινοίᾳ 𝔅^1 2 ἀνθρώπων 𝔅   post ἀνθρώπων colloc τινῶν Γd   ὅτε Γd 3 τούτου ΞΦ   περιβάλλοντες 𝔅 (-βαλόντες Γ)   τῷ μεγέθει om 𝔅   4 ἐκείνων om 𝔅   5 σχοίνων 𝔅^1 ὧν om 𝔅   ἀπήρτηται: ἀπήρτηνται ΩΞΦΓ ἄσκους πνεύματι scil ex lin sequent huc irrept d   αἱ ἄγκιστροι Ω οἱ ἄγκιστροι ΞΦ   post ἕτερον add δὲ ΩΞΦΓ add ante ἕτ. d   post πέρας add τῶν σχοινίων Ω add τῶν σχοίνων 𝔅^1 6-7 καὶ ἐκδ.—ἐκείνων om 𝔅   7 ἀφίουσιν ΩΞΦ (-ιοῦ-) ἀφίασιν Γd   ὑπὲρ—πελάγους: εἰς τὸ πέλαγος 𝔅   ἐνσχεθέντα ΩΞΦ   10 ἀν. οὖσα: ἀνωφέρουσα Ω   πάλιν: πλεῖν Ω   11 ἐμπεπραγμένα Ξ   12 μεμάσσονται (sic) Φ   ἀλλοιοῦντα 𝔅^1 ἀλύοντα τοὺς βυθοὺς om Ω ἐρευνᾶται 𝔅^1 add ἐκ ante πελαγῶν 𝔅   13 ἀναμετρεῖν Ω   πολὺ ΩΞ   πόνον om d   ἔχων ΩΞΦ   14 ἀναλώσιμον 𝔅^1 (αν eras in Φ) γίνεται ex γέν . . ται corr Φ^2 15 post δαμασθὲν add καὶ 𝔅   καταπονηθὲν 𝔅   add ὡς ante νεκρὸν 𝔅   τὸν ἀσκὸν ΞΦ

ℭ

ταῖς τέχναις καταδουλούμενον, πῶς οὐχὶ καὶ τῶν κητῶν τῶν μεγάλων ἄρχεις;

Εἶδον γὰρ ἐγὼ ἐπίνοιαν ἀνθρωπίνην, ὅτι ποιοῦσιν ἀγκίστρων τινῶν κατασκευὴν καὶ τούτοις ἐπιβάλλοντες δελεάσματα σύμμετρα τῷ μεγέθει τῶν καταπινόντων κητῶν. εἶτα τῶν ἄκρων ἐκείνων τῶν σχοινίων, ὧν ἀπήρτηται τὰ ἄγκιστρα κατὰ τὸ ἕτερον πέρας, ἀσκοὺς πνεύματι διατείναντες καὶ ἐκδήσαντες ἀπ' αὐτῶν τῶν ἄκρων μετεώρους ἀφιᾶσιν ὑπὲρ τοῦ πελάγους. ἐνεχθέντα τοίνυν τὰ ἄγρια κήτη τοῖς δελεάσμασι τούτοις καὶ τὰ ἄγκιστρα ἔνδον ἑαυτῶν δεξάμενα σύρει μὲν τοὺς ἀσκοὺς εἰς τὸ βάθος, ἡ δὲ τῶν ἀσκῶν φύσις ἀνωφερὴς οὖσα διὰ τὴν κουφότητα τοῦ ἐνειλημμένου ἔσωθεν πνεύματος πάλιν ἀνέλκει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. καὶ ἐμπεπαρμένα τῇ ἰδίᾳ τροφῇ ἄνω καὶ κάτω μαιμάσσει καὶ ἀλύοντα τοὺς βυθοὺς διερευνᾶται καὶ πελάγη πελαγῶν ἀμείβει. καὶ πολὺν πόνον ὑφίσταται ἄπρακτον καὶ τελευταῖον τῷ βραχεῖ τούτῳ ἀγκίστρῳ τὸ μέγα καὶ ἄτρυτον θηρίον ἁλώσιμον γίνεται τῷ πόνῳ δαμασθὲν καὶ τῷ λιμῷ καταπονηθέν, καὶ νεκρὸν μετὰ τῶν ἀσκῶν

ℭ = ΛF Π

3 γὰρ om Π cf 𝔄   ἐγὼ om F   4 κατασκευὴν τινῶν colloc Π 8 ἐνσχεθέντα Π cf S   12 ἀνθέλκει F   13 ante τοὺς βυθοὺς add τοὺς βαθοὺς (α in υ corr vid) Λ   add παρὰ ante πελάγη F

συρόμενον θήραμα γίνεται τῷ θηρατῇ· τῷ μικρῷ τὸ μέγα, τῷ ἀσθενεῖ τὸ ἄπλετον. διὰ τί; ὅτι τῇ τοῦ λογισμοῦ περιουσίᾳ δύναμιν τοῦ ἄρχειν λαβὼν ὡς κακοὺς δραπέτας πρὸς ἀκρίβειαν ἄγει τοὺς ἀπειθεστάτους· τοὺς μὴ δυναμένους δι' ἡμερότητος προσαχθῆναι τούτους διὰ τῆς ἀνάγκης δουλοῦται. οὕτω πανταχοῦ ἡ τοῦ ἄρχειν δύναμις παρὰ τοῦ κτίσαντος ἐγγινομένη τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει. ἐντεῦθεν ξιφίαι καὶ ζύγαιναι καὶ φάλαιναι καὶ πρίονες καὶ βόες καὶ πάντα ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ τῶν κητῶν ὀνόματα ὑποχείρια γέγονε τῷ ἀνθρώπῳ.

268 M. Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς. οὐχ ὁρᾷς τὸν λέοντα τὸν βαρὺν τὸν βρυχητικόν, οὗ καὶ τὸ ὄμμα ἀφόρητον καὶ ὁ βρυγμὸς ὑπότρομον ποιεῖ τὴν γῆν; ᾧτινί ἐστιν οὕτω φορητός, ὥστε ὁρμὴν αὐτοῦ ὑπομεῖναι; οὐδενὶ τῶν ζῴων. τοσαύτη πέποιθε δυνάμεως περιουσίᾳ, ὥστε πάντων τῶν θηρίων καταφρονεῖν. ἀλλ' ὅμως

1-3 cf supra ad 12, 3 sqq 4-5 cf Orig C Cels IV, 78 (I 348, 13-20 Koetschau) 7-9 cf Bas Hex VII p 424 οὐ γὰρ μόνοι ξιφίαι καὶ πρίονες καὶ κύνες καὶ φάλαιναι καὶ ζύγαιναι φοβεραί, ἀλλὰ καὶ τρυγόνος κέντρον τῆς θαλασσίας etc. Bas qui multa de piscibus narrat ferocitatem eorum quasi exemplum dei potestatis profert. ad πρίονες cf adnot Giet l.c. 1 10-11 cf Gen 1, 26 et 24 et 30 10 sqq cf Ivanka, Autorschaft 54 sq qui contulit Greg Nyss Adv eos qui cast aegr fer PG 46, 308 A-309 A ubi Greg eodem fonte quo Cic De nat deor II 151 sq usus est 11-12 cf Bas Hex IX p 490 (de robore fremituque leonis) 12 cf Plin Hist nat VIII, 54 'videlicet omnis vis (scil leonis) constat in oculis' 14 cf infra 20, 2

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

1 θηρατῇ: sup α un litt scr S τὸ μέγαν Y 2 τῇ om T περιουσίᾳ om Y 4 ἀνάγει P ἡμερότητα X 5 (προ)σα(χθῆναι) in ras scr A^2 τούτω T (sine iota subscr!) X (ω fort ex corr) Y 6-7 ἐνγεναμένη sic Y 7 τοῦ ἀνθρώπου Y 8 φάλλαιναι T κεφάλαιναι XY (-λεναι) βόες: φῶκαι ℜ 11 βαρὺ P 12 καὶ pr om X ὄμμα ΩΞΦ recte cf app font: ὄνομα 𝔄vΓdℭ 13 ᾧτινί cf Kühner-Gerth § 588 adn 1, fort corrupt: ὃ τίνι S οὕτως XYℜ φορητός conieci: φορητόν 𝔄v 14 οὐδενὶ conieci (cf $ΠΛ^c$) ut responsio fiat: οὐδὲν 𝔄v𝔅ΛF neque distinx post ζῴων codd v. at vid infr p 20, 2 de ave similia. illud πέποιθε igitur ad leonem

referendum est τὸ σαύτης sic X δυνάμεως ex δυνάμει ὡς ras corr P 15 ὥστε πάντων τῶν θηρίων καταφρονεῖν T solus: ὥστε στῆναι ὁρμὴν λέοντος cett (supr στῆναι scr ὑπο Δ^2P^2, ὁρμῇ S) v (ὑποστῆναι ex 𝔅) deperdita vera lectione primum sententia depravata est deinde corrector quidam verba 13-14 imitatus novum membrum substituit

𝔅 = Ω$𝔅^1$ (= ΞΦ Γd)

1 συρόμενον: ἐπιφερόμενον 𝔅 σμικρῷ Γ 2 τῇ—περιουσίᾳ om Φ 3 ἀκρίβειαν: ἑαυτὸν 𝔅 4 τοὺς alt om 𝔅 post δυναμένους add γὰρ 𝔅 5 ἀχθῆναι 𝔅 δηλοῦται d 6 ἐγγενομένη ΩΞΦΓ 7 ὑπάρχει: δείκνυται 𝔅 (ante τῷ ἀνθρ. colloc Ω) ἐντεῦθεν om Ω 7-8 et καὶ φάλαιναι et καὶ βόες om Ω 9 γενόμενα 𝔅 post ἀνθρώπῳ add ὑποδείκνυται Ω add ἀποδ. $𝔅^1$ (-νυνται ΞΦ) 11 βαρὺ Ω 12 ὄνομα Γd 13 ἥτινι d οὕτως ΞΦ οὕτος ΩΓd ἀφόρητος 𝔅 post ἀφόρητος add ὢν et om ὥστε—14 ζῴων Γd ὥστε: ὡς μὴ δύνασθαι ΩΞΦ 14 οὐδὲν ΩΞΦ add κἂν ante τοσαύτη (τοσαύτης Γd) 𝔅 15 ὥστε—καταφρονεῖν: μὴ (ὥστε μὴ Γd) ὑποστῆναι ὁρμὴν (ὀργὴν d) λέοντος 𝔅

ℭ

φερόμενον θήραμα καθίσταται τῷ ἁλιευτῇ· τῷ μικρῷ τὸ ὑπερμέγεθες, τῷ ἀσθενεῖ τὸ ἄμαχον τὴν ἰσχύν. διὰ τί; ὅτι τῇ τοῦ λογισμοῦ περιουσίᾳ δύναμιν λαβὼν τοῦ ἄρχειν ὁ ἄνθρωπος ὡς κακοὺς δραπέτας πρὸς εὐπείθειαν ἄγει τοὺς ἀπειθεστάτους, καὶ τοὺς μὴ δυναμένους προσαχθῆναι δι' ἡμερότητος τούτους διὰ τῆς ἀνάγκης καταδουλοῦται. οὕτω πανταχοῦ ἡ τοῦ ἄρχειν δύναμις παρὰ τοῦ κτίσαντος ἐγγινομένη τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει. ἐντεῦθεν ξιφίαι καὶ ζύγαιναι καὶ φάλαιναι καὶ πρίονες καὶ φῶκαι καὶ πάντα ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ τῶν κητῶν καὶ εἴδη καὶ ὀνόματα ὑποχείρια γέγονε τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς. οὐχ ὁρᾷς τὸν λέοντα τὸν βαρὺν τὸν βρυχητικόν, οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἀφόρητον τῇ ἀκοῇ καὶ ὁ βρυγμὸς ὑπότρομον ποιεῖ τὴν γῆν, οὗ τὴν ὁρμὴν πολλοῦ γε καὶ δεῖ τις ὑπομεῖναι; οὐδενὶ γὰρ οὐδὲ τῶν ἀλόγων καὶ μεγίστων ζῴων τοσαύτη πέφυκε δυνάμεως περιουσία, ὥστε καὶ ἀντιστῆναι ὁρμωμένῳ λέοντι. ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦτον τὸν ἀνύποιστον καὶ φοβερὸν

ℭ = ΛF Π

2 τῷ: τὸ F 3 τοῦ ἄρχειν λαβὼν colloc F 4 ἀπείθειαν Π εὐπειθεστάτους prius sed corr Λ 5 εἰσαχθῆναι Λ προσαχθῆναι post ἡμερότητος colloc Π cf 𝔄 8 post πρίονες add καὶ βόες Π cf 𝔄 11 τὸν tert: τὸ Λ 13 δέει Λ (ut vid) F οὐδενὶ Π: οὐδὲν Λ (adscr ι $Λ^c$) F 14 ζώων om sed sscr F πέποιθε F (scil τοσαύτη . . . περιουσίᾳ cf 𝔄)

ἐκεῖνον ὁρᾷς ἐν μικρῷ ζώγρῳ κατακεκλεισμένον. τίς ὁ καθείρξας αὐτόν, ὁ τὸ μικρὸν δεσμωτήριον τῷ μεγάλῳ ζῴῳ ἐπινοήσας; τίς ὁ τῇ ἀραιότητι τῶν στημόνων ἐκείνων τῶν ξυλίνων τὴν ἀναπνοὴν τῷ θηρίῳ παρασκευάσας, ὡς μὴ ἀποπνῖξαι αὐτὸ τῷ ἰδίῳ ἄσθματι, ἀλλὰ καὶ ἀναπνοὴν ἐλευθέριον αὐτῷ δοὺς καὶ τὴν ἀσφάλειαν διοικησάμενος; τίς; οὐχὶ ἄνθρωπος; παίγνια ποιοῦσι τῶν θηρίων τὰ χαλεπώτατα. οὐ καταπαίζει τῶν παρδάλεων, ὅταν ὑπερτείνῃ χάρτην εἰς ἄνθρωπον ἐσχηματισμένον, καὶ ἡ μὲν τὸν χάρτην ἐσπάραξεν, ὁ δὲ ἄνθρωπος κάτω κείμενος τῆς ἀνοίας τοῦ θηρίου κατεγέλασεν; οὐ περιουσίᾳ πάντων κρατεῖ ὁ ἄνθρωπος; πῶς εἴπω σοι περὶ τῶν πετομένων; ὅτι οὐκ ἀναβαίνει μὲν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἀέρα, συμπαρίπταται δὲ τοῖς πτηνοῖς τῇ τοῦ λογισμοῦ δυνάμει. οὐδὲν γὰρ κατέχει τὸν λογισμόν. τὰ ἐν τῷ βυθῷ διερευνᾶται, τὰ ὑπὲρ γῆς θηρᾶται, τὰ ἐν τῷ ἀέρι προκαταλαμ-

3 cf Aelian XIII, 10 (de venatu leopardi) 7 sqq cf Ps-Bas In Laciz PG 31, 1456 C εἶδον ἐγὼ τὰ μισανθρωπότατα τῶν ζῴων ἐν τοῖς σταδίοις πολλάκις ἢ εἶδον ἢ ἤκουσα· ἀσφαλὴς γὰρ ἔστω ὁ λόγος. πλὴν ὅτι αὗται αἱ παρδάλεις φυσικήν τινα ἔχουσι πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὀργὴν καὶ πεφύκασι μάλιστα τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐφάλλεσθαι. οἱ τοίνυν καταπαίζοντες τῆς μανίας τοῦ θηρίου ἐν χάρτῃ εἰκόνα προδεικνύουσιν ὡς ἄνθρωπον, ἡ δὲ ὑπὸ τῆς ἄγαν ὁρμῆς μὴ λογιζομένη ὡς ἄνθρωπον σπαράσσει τὸν χάρτην, κἀκεῖ δείκνυσι τὸ μισάνθρωπον (scil eodem modo diabolus homines aggreditur). hunc locum commemoravit Mich Glyc Annal I p 113 A (ὥς πού φησιν ὁ μέγας Βασίλειος) 10 κάτω κείμενος cf infra 20, 9-10 13-14 cf Cic De nat deor II 160

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

2 add τίς ante ὁ XYPS post ὁ iterav καθήρξας (sic) αὐτόν ὁ P ὁ τὸ: ὅτι pr sed corr Δ 3 ἀρύτητι Δℜ βαρύτητι A ἄρστητι P corr P^2 4 αὐτὸ ΑΔℜv: αὐτὸν TXY ἑαυτὸν PS 6 add ὁ ante ἄνθρωπος P 7 παίγνιον PS ποιεῖται v οὐκ ἀποπαίζει v 8 ὑποτείνῃ v add τὸν ante χάρτην S 10 ἀγνοίας P 11 post περιουσίᾳ expectes λογισμοῦ vel simil cf 𝔅ℭDBucO 12 (ἀνα)-βαίν(ει) ex corr T (et in marg adscr βαι) 13 (εἰ)ςτ(ὸν) in ras scr A^2 post ἀέρα add οὐ γὰρ ἔχει πτερά v ex 𝔅, add in marg P^2 συμπερίπταται P συμπεριΐπταται S πετηνοῖς P λογισμοῦ: νοῦ v ut d 14 γὰρ om v λόγον cum 𝔅 praetulit Langerbeck

τῷ om ΑΔPSℜv 15 γῆν A cf 𝔅 15-20, 1 προκαταλαμβάνει ΑΔPSℜv

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

2 ὁ τὸ: ὁ τõ pr sed corr Φ ὅτι Ω ὁ (om τὸ) Γd 3 ἀρύτητι Ω ἀρεότητι αι sscr Ξ τῶν pr—ξυλ.: τῶν ξυλίνων στημόνων 𝔅 4 κατασκευάσας ΞΦ ἀποπνίξας ΞΦ (post ς fort un litt eras) ἐναποπνίξαι Ω αὐτὸν ΩΞΓd ἑαυτὸν Φ 5 τῶι sic ut vid Γ πνοὴν 𝔅 ante ἐλευθέριον add αὐτῶ ut vid sed eras Φ 7 παίγνιον Φ ποιῶν 𝔅 8 εἴσα ἀν(θρώπ)ω Ω (scil ἴσα legit) 9 σχηματισμένον Ω post ἡ μὲν add πάρδαλις 𝔅 τὸν: τὴν d 10 κάτω κείμενος: ἐκτὸς ἱστάμενος 𝔅 10-11 κατεγέλασε· νοῦ 𝔅 (-σεν ΩΦ) 11 ὁ om 𝔅^1 12 ὁ ἄνθρωπος om 𝔅 13 post ἀέρα add οὐ γὰρ ἔχει πτερά 𝔅 (οὐ γὰρ: οὐκ ΞΦ) λογισμοῦ: νοῦ d 14 οὐδὲν: οὐ Γd γὰρ—βυθῷ om Γd sed post 15 διερευνᾶται add τὰ βάθη τῆς θαλάσσης d λόγον ΩΞΦ τῷ om ΩΞΦ 15 γῆν ΩΞΦΓ

ℭ

ἐν μικρῷ ζώγρῳ πολλάκις κατακεκλεισμένον ὁρᾷς. τίς οὖν ὁ καθείρξας αὐτόν, ὁ τὸ μικρὸν δεσμωτήριον τῷ μεγάλῳ θηρίῳ ἐπινοήσας καὶ τῇ ἀραιότητι τῶν στημόνων ἐκείνων τῶν ξυλίνων τὴν ἀναπνοὴν τῷ ἐγκεκλεισμένῳ παρασκευάσας, ὡς μὴ ἀποπνιγῆναι αὐτὸ τῷ ἰδίῳ ἄσθματι, καὶ διὰ τῆς ἐλευθερίου ἀναπνοῆς τὴν ἀσφάλειαν αὐτοῦ προδιοικησάμενος; οὐχὶ ἄνθρωπος; οὐχ ὁ αὐτὸς καταπαίζει καὶ τῆς παρδάλεως, ὅταν ὑπερτείνῃ χάρτην εἰς ἄνθρωπον ἐσχηματισμένον, καὶ ἡ μὲν τὸν χάρτην ἐσπάραξεν, ὁ δὲ ἄνθρωπος κάτω κείμενος τῆς ἀνοίας τοῦ θηρίου κατεγέλασεν; οὐχὶ καὶ τῶν λοιπῶν θηρίων τὰ ἀγριώτατα καὶ δυσκαταγωνιστότατα παίγνια ταῖς οἰκείαις ἐπινοίαις ποιεῖ; οὐ περιουσίᾳ διανοίας πάντων κρατεῖ; πῶς εἴπω περὶ τῶν πετομένων; ὅτι οὐκ ἀναβαίνει μὲν αὐτὸς εἰς τὸν ἀέρα τῷ σώματι, συμπαρίπταται δὲ ὅμως τοῖς πετεινοῖς τῷ λογισμῷ χρώμενος ὅσα καὶ πτεροῖς. οὐδὲν γὰρ κατέχει τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάνοιαν. τὰ ἐν βυθῷ διερευνᾶται, τὰ ὑπὲρ γῆς θηρᾶται, τὰ ἐν τῷ ἀέρι προκαταλαμ-

ℭ = ΛF Π

2 add τίς ante ὁ Π cf 𝔄 4 ἀποπνίξαι Π cf 𝔄 5 αὐτὸ ex αὐτῶ corr Λ (vel $Λ^c$) F: αὐτῶ Π ἄσματι Π 6 post ἄνθρωπος add παίγνιον ποιοῦσι τῶν θηρίων τὴν χαλεπότητα Π cf PS 6-7 καὶ τῶν παρδάλεων καταπαίζει et scr ης super τῶν, ς super -λεων Π cf 𝔄 10 δυσκαταγωνιστότερα F 11 ποιεῖται Π post εἴπω add σοι Π cf 𝔄 13 ὅλως Π 14 τοῦ ἀνθρώπου τὴν διάνοιαν colloc Π 15 γῆν F

βάνεται. εἶδές ποτε ἐπ' ἄκρου κλάδου καθεζόμενον ὄρνεον καταγελῶν τῶν ἀνθρώπων; πέποιθε γὰρ τῇ κουφότητι τοῦ πτεροῦ. ἀλλ' ὅμως ἔστιν ἰδεῖν παῖδα ἀδολέσχην καλάμους καλάμοις ὑποβαλόντα καὶ κατὰ τὸ ἄκρον τῶν καλάμων ἰξὸν προσαρτήσαντα, εἶτα λανθανόντως διὰ τῶν κλάδων καὶ τῶν φύλλων κλέψαντα τοῦ ἰξοῦ τὴν παρουσίαν. καὶ † ἀπομετεωριζόμενον τὸ ὄμμα τοῦ ὀρνέου † μικρᾷ προσψαύσει ἐκράτησε τὸ ἀεροποροῦν, τὸ διὰ τοῦ αἰθέρος φερόμενον πτηνὸν δέσμιον ἰξῷ ἤγαγε. κάτω κεῖται ἄνθρωπος καὶ ἡ χεὶρ κάτω, ἀλλ' ἡ διάνοια ἀναβαίνει καὶ διὰ τῆς τέχνης ἐφικτὰ γίνεται τῷ ἀνθρώπῳ πάντα. δίκτυα ἵσταται πτερωτοῖς, τοξόται τῶν πετομένων καταστοχάζονται, δελεάσματι θηρᾶται τὰ λαιμαργότερα. οὐκ εἶδές ποτε καὶ ἀετὸν λάβρως ἐμπεσόντα θηράματι, εἶτα περιπαρέντα ταῖς κάτω πάγαις; οὕτω τὸ ὑψηλὸν κάτω γίνεται τοῖς ἀνθρωπίνοις δελεάσμασιν ἑλκυσθέν. πάντα ὑπὸ τὴν χεῖρα ἤγαγε τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν κτίσιν ἐπλήρωσε καὶ τὸν ἄνθρωπον ἄμοιρον τῆς δεσποτείας

2 cf supra 18, 14 3 sqq cf Val Flacc Argon VI 260 sqq 9-10 ἡ χεὶρ κάτω cf 19, 10 et infra 15; cf Cic De nat deor II 151 sq; Ivanka, Autorschaft p 54 (de manu actum erat in fonte Stoico) 16 sq cf Ps 8, 7b

𝔄 = TXY AΔ PS ℜ

2 καταγελοῦν TA καταγελῶντα Y τὸν ἄνθρωπον TXY fort recte 2-3 τῶν πτερῶν P 3 ὅμως om Y ἀδολέσχην scil 'nugacem' scripsi cum Δ et Γd cf Ω: ἀδολεσχεῖν TXY (ει in ras scr) Aℜ ἀδολεσχοῦντα PS infinitivum cui participia supponuntur praetulit Langerbeck 3-4 καλάμοις καλάμους colloc T 4 ὑποβαλόντα Θ et 𝔅¹: ὑποβάλλοντα AΔPSℜvΩ ἐπιβάλλοντα TXY 5 add τὸν ante ἰξὸν T προσαρτύσαντα X λανθάνοντος T 6 ad ἰξοῦ scr in marg ἰξὸν λέγει X² ἰξοῦ in ἰξοὺς ut vid mut T 7 τῶν ὀρνέων pr sed corr T corruptelam indicavi. aut ἀπομετεωριζόμενον corrupt aut post ὀρνέου aliquid omissum. ἀπομετεωριζομένου τοῦ ὄμματος τοῦ ὀρνέου alt pars ℜ post ὀρνέου add τηρήσας 𝔅 unde v et P² (θηρήσας sic in marg) hauserunt add καὶ ante μικρᾷ PS μικρά T 8 ἀεροπολοῦν T τοῦ: τὸ Y 9 κατήγαγε S cf 𝔅 12 στοχάζονται T 13 θηρᾶται τά: θηρᾶται X θηρᾷ τὰ AΔPℜ θηρᾶν τὰ S 13-14 λάβρως—εἶτα om P λάβρως ἐμπεσόντα in marg supr lin adscr P² 14 θηράματι in -σι

mut T περιπαγέντα TXYS παγέντα P 15 ἀνθρωπίνοις Y² (ex ἀν(θρώπ)οις corr) Pℜv: ἀνθρώποις cett fort recte 17 ἔκτισιν Δ

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

1 εἶδον 𝔅 (ἴδον Ω) post εἶδον add ἐγὼ Φ 2 καταγελ.—ἀνθρώπων: μὴ δειλιῶν τοὺς ἀνθρώπους 𝔅 2-3 τῶν πτερῶν 𝔅 3 ἀλλ'—ἰδεῖν: εἶτα 𝔅 ἀδολεσχῇ Ω ἀδολεσχεῖν ΞΦ 4 ὑποβάλλοντα Ω 5 εἶτα: καὶ 𝔅 cf 3 et 14 7 post ὀρνέου add τηρήσας 𝔅 8 τὸ διὰ—φερόμενον om 𝔅¹ ἀέρος Ω 9 δέσμιον ἰξῷ τὸ πτηνὸν κατήγαγε sic 𝔅 add ὁ ante ἄνθρωπος Γd 10 post χεὶρ add αὐτοῦ 𝔅 post ἀναβαίνει add ἐπὶ τὸ ὕψος ΩΓd add τὸ ὕψος ΞΦ 11 τῷ—πάντα: αὐτῷ τὰ πάντα 𝔅 ἵσταται: εἰς τὰ Ω ἱστὰ Ξ ἱστᾶ ΦΓ(ex ἱστά corr Γ²)d 12 δελεάσμασι 𝔅 (ex -τι corr ut vid Φ) 14 ἐμπεσόντι d εἶτα: καὶ 𝔅 ταῖς κάτω iterav transiens in fol vers Γ γίνεται om d 15 οὕτως ΩΓ ἀνθρώποις Φd (pr sed corr) 16 χεῖραν Γ τοῦ ἀνθρ. ἤγαγε colloc d καὶ: ὅτε Ω 17 post κτίσιν add ἐπήγαγε sed expunx d post ἄμοιρον colloc 21, 1 οὐκ ἐποίησε 𝔅¹ δεσποτ.: δεσποτικῆς ἐξουσίας d

ℭ

βάνει καὶ εἰς γῆν κατασπάσας ἀποκομίζει. εἶδές ποτε ἐπ' ἄκρου κλάδου καθεζόμενον ὄρνεον καὶ καταγελῶν τῶν κάτω περὶ τὴν γῆν στρεφομένων ἀνθρώπων ἐν τῷ πεποιθέναι τῇ κουφότητι τοῦ πτεροῦ; ἀλλ' ὅμως ἔστι πάλιν κἀνταῦθα ἰδεῖν παῖδα μοχθηρὸν καλάμους καλάμοις ὑποβάλλοντα κατὰ δὲ τὸ ἄκρον τῶν καλάμων ἰξὸν προσαρτήσαντα, εἶτα λανθανόντως διὰ τῶν κλάδων καὶ τῶν φύλλων ἀποκρύψαντα τοῦ ἰξοῦ τὴν παρουσίαν καὶ ἀποπλανήσαντα τὸ ὄμμα τοῦ ὀρνέου, καὶ οὕτω τῇ μικρᾷ προσψαύσει καὶ κατασχέσει κρατήσαντα τὸ ἀεροπολοῦν καὶ τὸ δι' αἰθέρος πρώην φερόμενον πτηνὸν δέσμιον ἰξῷ ἀποκομίζοντα. κάτω μὲν γὰρ κεῖται ὁ ἄνθρωπος κάτω δὲ καὶ τὼ χεῖρε αὐτοῦ καὶ τὼ πόδε, ἀλλ' ἡ διάνοια τούτου συναναβαίνει εἰς ὕψος τοῖς πτηνοῖς καὶ διὰ τῆς τέχνης ἐφικτὰ τούτῳ γίνεται τὰ οὐράνια καὶ τὰ πτερωτὰ ἁλωτά. δίκτυά τε γὰρ ἵσταται τοῖς πτηνοῖς καὶ τοξόται τῶν πετομένων καταστοχάζονται καὶ δελεάσμασι βρωμάτων θηρῶνται τὰ λαιμαργότερα. οὐκ εἶδές ποτε ἀετὸν λάβρως μὲν ἐμπεσόντα τῷ θηράματι, τάχος δὲ περιπαρέντα ταῖς κάτω πάγαις; οὕτω τὸ ὑψηλὸν κάτω γίνεται ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπινοίαις καθελκυσθέν. πάντα γὰρ ὑπὸ τὴν χεῖρα ἤγαγε τοῦ ἀνθρώπου θεός, καὶ τὴν κτίσιν ἐπλήρωσε καὶ τὸν ἄνθρωπον ἄμοιρον τῆς τούτων δεσποτείας

ℭ = ΛF Π

4 post παῖδα add ἀσχολεσχοῦντα (sic) Π cf PS 6 φύλων Π 6-7 ὑποκρύψαντα Π 9 ἀεροποροῦν Π cf 𝔄 12 ἐς Λ 16 ταχὺ Π 18 ἤγαγε post ὁ θεός (sic) colloc Π

οὐκ ἐποίησε. μὴ εἴπῃς· τὰ ἐν τῷ ἀέρι φερόμενα πῶς ἐμοὶ διαφέρει; διὰ τοῦ λογισμοῦ κἀκεῖνά σοι ὑποχείρια γίνεται. † Καὶ τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. ὁρᾷς ποῦ ἔχεις τὸ Κατ' εἰκόνα γεγενῆσθαι θεοῦ;

Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. τί οὖν ἐστιν ἄνθρωπος; ἐξ ὧν ἀνέγνωμεν καὶ ἐξ ὧν ἠκούσαμεν ὁρισώμεθα. οὐκέτι γὰρ ἡμῖν χρεία δανείζεσθαι ὅρους ἀλλοτρίους οὐδὲ τὰ ἐκ τῆς ματαιότητος ἐπεισάγειν τῷ λογισμῷ τῆς ἀληθείας. ἄνθρωπός ἐστι ποίημα θεοῦ λογικὸν κατ' εἰκόνα γενόμενον τοῦ κτίσαντος αὐτόν. εἴ τι λείπει τῷ λόγῳ τούτῳ, οἱ πολλὰ προσαναλώσαντες τῇ ἀναλήψει τῆς φθειρομένης σοφίας ἐπισκεψάσθωσαν. Κατ' εἰκόνα θεοῦ γέγονεν ἄνθρωπος.

Καὶ εὐλόγησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἶπεν· Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. αὕτη καὶ ἰχθύων
269 M. εὐλογία· Καὶ εἶπεν ὁ θεός Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν. καὶ ἐγένετο οὕτως. εἶτα Καὶ εἶπεν ὁ θεός Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα. τί οὖν περισσόν; ἀναγκαίως ταῦτα. καὶ τὰ κοινά σοι ἐχαρίσατο

3 cf Gen 1, 26 de reptilibus superandis nullum exemplum! scil in fonte Stoico nihil nisi de aquatilibus terrestribus volatilibus 5 Gen 1, 27 8-10 ad ἄνθρωπος—αὐτὸν nonnulli codd in marg scrips ὅρος ἀνθρώπου. et exstat testimonium inter definitiones Doctrinae patrum de incarnatione Verbi sub littera B i.e. Basilii (c 33 p 251 Diekamp): ἄνθρωπος—εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γεγενημένον ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συντεθειμένον. an conferendum est ad ultimam partem Bas Attende 204 A 9-11? 9 cf Col 3, 10 13 sq cf Gen 1, 28 15 sq Gen 1, 20 16-17 Gen 1, 22 quod lemma Bas Hex VII non explicavit 18-22, 1 de altera parte explicationis vid infra II p 46, 4 sqq

𝔄 = TXY AΔ PS 𝔑

1 ἐν: μὲν AΔ μὴ P φερόμ.: φαινόμενα S 2 post διὰ add γὰρ v (ex 𝔅) sscr P² ὑπὸ χεῖρα XYΔ ὑπόχειρα A (ὑποχείρια A²) 3 lacunam ante Καὶ τῶν ἑρπ. indicavi. fort 'Αρχέτωσαν omiss 4 add τοῦ ante θεοῦ AΔPS𝔑 6 ὡρισαμεθα A ὁρισάμεθα P ὁρισόμεθα 𝔑v 7 χρεῖαι X δανείζ.: διορίζεσθαι Δ 8 τῷ om TXY (ut vid, corrupt) λόγῳ S 9 ἐστι om vid Y in marg scr ὅρος ἀν(θρώπ)ου Δ et nonnulli recc 10 εἴ τι T𝔑v: ἔτι XYAΔ (corr Δ²) ἔτι P sscr τι P² εἰ ἔτι S τοῦ λόγου τούτου Y λόγῳ: ὅρῳ sed sscr λόγῳ T cf 𝔅 11 ἐπισκεψάτωσαν v 14 καὶ

πληθύνεσθε om TYA καὶ tert: om Y ἡ 𝔑v 15 τὰ ὕδατα XSv𝔅: ἡ γῆ TYA𝔑 sec Gen 1, 24, om ΔP 18 ταῦτα post κοινὰ colloc vol Δ² σο(ι) ex corr T

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

1 πετόμενα 𝔅 2 post διὰ add γὰρ 𝔅 3 ὁρᾷς: ἆρα ΞΦ 4 add τοῦ ante θεοῦ 𝔅 5 τίς Γ τί—ἄνθρωπος om Ω add ὁ ante ἄνθρωπος Γ 6 ἀνέγνωμεν om Ω ἐξ ὧν alt om et pro ἠκούσ. scr ἠρευνήσαμεν 𝔅 ὁρισόμεθα (ισο in ras) Φ οὐκέτι: οὐκ ἔστι 𝔅 7 add ἡ ante χρεία Ω τὰ om d 8 in marg scr ὁρισμὸς ἀνθρώπου Ξ 9-10 τοῦ κτίσαντος αὐτὸν post εἰκόνα colloc 𝔅 (αὐτὸν om d) 9 γενόμενος Ω γεγενημένος ΞΦ γεγενημένον Γd 10 εἰ λείπει τι 𝔅 λόγῳ: ὅρῳ 𝔅 12 add ὁ ante ἄνθρωπος ΞΦ 13 ὁ—ἄνθρωπον: αὐτὸν ὁ θεὸς ΩΞΦΓ ὁ θεὸς αὐτὸν d 14 post αὕτη add δὲ 𝔅 15 καὶ εἶπεν: εἶπε γὰρ 𝔅 16 post ζωσῶν add κατὰ γένος cf Gen 1, 21 et 24 d εἶτα om 𝔅 18 περισσόν: εἰς περισείαν (sic) Ω add καὶ ante ταῦτα 𝔅 κοίνη (sic) Ω

ℭ

οὐκ ἐποίησε. μὴ γὰρ εἴπῃς· πῶς ἐμοὶ διαφέρει τὰ ἐν τῷ ἀέρι φερόμενα; ἐπεὶ διὰ τοῦ λογισμοῦ κἀκεῖνά σοι ὑποχείρια γίνεται μετὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. ὁρᾷς πῶς ὀφείλεις νοεῖν τὸ Κατ' εἰκόνα γεγενῆσθαι τοῦ θεοῦ; κατὰ τὸ ἀρχικὸν δηλαδὴ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς νοερόν τε καὶ λογικόν.

Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. τί οὖν ἐστιν ἄνθρωπος ὁρισώμεθα καὶ ἡμεῖς ἐξ ὧν ἀνέγνωμεν καὶ ἐξ ὧν ἠκούσαμεν. οὐκέτι γὰρ ἡμῖν χρεία δανείζεσθαι ὅρους ἀλλοτρίους οὐδὲ τὰ ἐκ τῆς ματαιότητος ἐπεισάγειν τῷ λογισμῷ τῆς ἀληθείας. ἔστι τοίνυν ἄνθρωπος ποίημα θεοῦ λογικὸν κατ' εἰκόνα γενόμενον τοῦ κτίσαντος αὐτόν. εἴ τι γοῦν λείπει τῷ λόγῳ τούτῳ πρὸς τέλειον ὅρον τοῦ ὑποκειμένου, οἱ πολλὰ προσταλαιπωρήσαντες τῇ ἀναλήψει τῆς φθειρομένης σοφίας ἐπισκεψάσθωσαν. ἡμεῖς δὲ τοῦ πρόσω ἐχώμεθα· Κατ' εἰκόνα θεοῦ γέγονεν ἄνθρωπος.

Καὶ εὐλόγησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἶπεν· Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. αὕτη καὶ ἰχθύων εὐλογία. εἶπε γὰρ ὁ θεός· Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς Αὐξάνεσθε καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα. τί οὖν περισσόν; ἀναγκαίως καὶ τὰ κοινά σοι ταῦτα ἐχαρίσατο

ℭ = ΛF Π

1 πετόμενα F 2 et post ἐπεὶ colloc κἀκεῖνα et post ὑποχείριά colloc σοι F τοῦ om F 6 add ὁ ante ἄνθρωπος Λ 9 λόγῳ Π cf S ἀληθείας: διανοίας F 9-10 in marg scr ὅρος ἀν(θρώπ)ου F 10 αὐτὸ Π γοῦν: οὖν Π 11 τούτῳ πρὸς F: τούτου πρὸς Λ πρὸς τὸν τούτου Π

καὶ τὰ ἴδιά σε ἀναμένει. αὐξάνῃ γὰρ ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ζῷα, ἀπὸ μικροῦ τοῦ πρώτου ταῖς κατ' ὀλίγον προσθήκαις ἐπὶ τελείωσιν ἔρχῃ. οὕτω καὶ ἵπποι καὶ κύνες, οὕτω καὶ ἀετοὶ καὶ κύκνοι καὶ πάντα ἅπερ ἂν εἴπῃς διὰ μικρᾶς τῆς πρώτης κυήσεως τῇ κατ' ὀλίγον προσθήκῃ τὸ τέλειον τῆς αὐξήσεως ἀπολαβόντα πάλιν διὰ τῆς μειώσεως εἰς τὸ ἔλαττον ὑποστρέφει. ἃ τοίνυν κοινὰ τῆς φύσεως ἦν, καὶ ἡμῖν ἐδωρήσατο.

Αὐξάνεσθε, τουτέστι· τρέφεσθε, μικροὶ γεννώμενοι μεγάλοι γίνεσθε καὶ πέρας ἔστω τῆς αὐξήσεως. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἐν τῇ πρώτῃ ἑπταετίᾳ τρεφόμεθα καὶ λαμβάνει ἡμᾶς μεθηλικίωσις ἐπὶ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα τῶν ἐτῶν, ἤδη ὀφείλομεν ὁμοίως ἐν παντὶ μέρει τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας καθ' ἑβδομάδας μεθηλικιοῦσθαι. ἡ πρώτη ἑβδομὰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν

21, 18-22, 1 et 7 cf Greg Nyss hom op 22 p 205 B τὸ γὰρ τοιοῦτον οὐ τῆς θείας φύσεως ἴδιον ἀλλὰ τῆς ἀλόγου ἐστί, καθὼς ἡ ἱστορία παρασημαίνεται πρότερον ἐπὶ τῶν ἀλόγων εἰρῆσθαι ταῦτα παρὰ τοῦ θεοῦ διηγησαμένη   1 sqq cum plerique hanc benedictionem et illud 'Masculum et feminam fecit eos' simul spectantes (etiam Orig In Gen hom 1, 14) inter Crescite et Multiplicamini non distinxissent, talem explicationem ad Gen 1, 28 nusquam inveni nisi apud Orig Sel in Gen PG 12, 93 A σημαίνει ἡ μὲν αὔξησις τὴν εἰς μέγεθος ἐπίδοσιν τὸ δὲ πληθύνεσθαι τὴν ἐκ τῆς μίξεως εἰς πλῆθος διαδοχήν (cf etiam Hom in Luc XI vol IX^2 p 66, 23-67, 7 Rauer); citavit Procop Gen p 104 C ad Gen 1, 22. vid infra ad p 25, 12 sqq quae paulo infra apud Procop inveni   1-3 cf Bas Hex V p 290 (de plantis) κατὰ μικρὸν τῆς αὐξήσεως γινομένης ἐπὶ τὸ οἰκεῖον μέτρον ἕκαστον τῶν φυομένων ἀποκαθίστασθαι   4-6 cf Philon De aet mund 6 (VI p 91, 3-7 et 15-18) (αὔξησις, μείωσις)   9 πέρας cf infra 23, 6-9; 24, 5; 25, 3-6   13 sqq cf Bas In Ps CXIV PG 29, 493 A (de homine saepius moriente) ἐν τρισὶ γὰρ ἑβδομάσιν ἐτῶν (cf Theol arith) τρεῖς ὑφίστασθαι πέφυκεν . . . μεταβολὰς ἡλικιῶν . . . ὁ ἄνθρωπος, καὶ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα ἴδιος ὅρος . . . τοῦ παιδίου ἡ ἡλικία ἐν τῇ τῶν ὀδόντων ἀποβολῇ κατὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα περιορίζεται, τοῦ παιδὸς λοιπὸν τοῦ πρὸς τὰς μαθήσεις ἐπιτηδείου ἡ προθεσμία ἐστὶ (cf Theol arith) μέχρι τῆς ἐφηβείας. ὁ ἔφηβος μέχρι πρώτου καὶ εἰκοστοῦ ἔτους συμπληρωθείς, ὅταν ἰούλοις ἄρξηται κατασκιάζειν τὰς παρειάς, ἀφανίζεται λεληθότως πρὸς τὸν ἄνδρα . . . ἀποθέμενον μὲν τὴν ἐπίδοσιν τῆς καθ' ἡλικίαν αὐξήσεως βεβηκότα δὲ ἤδη τοῖς λογισμοῖς . . . (πάλιν ὁ πρεσβύτης). cf Philon De op mund 35 (I p 35, 23 sqq); Leg all I, 4 (I p 63, 15 sqq de prim, alt, tert hebdomad!); Theol arith p 61 sqq (de

Falco) atque Macrob In Somn Scip I, 6 p 31 sq (Willis) (cf W. Jaeger Script min II p 213 sqq Romae 1960); Theon Smyrn p 104-5 ed Hiller

𝔄 = TXY AΔ PS ℜ

1 σε om sed sscr T   αὐξάνει YA (corr A^2) ΔPℜ   καὶ alt om TPS post τὰ scr πολλὰ sed delev T   2 ταῖς: τοῖς Y   3 τελειώσεσιν T ἔρχει P   an 6-7 πάλιν—ὑποστρέφει cum Ω omittend?   5 τῇ—αὐξήσεως om sed in marg adscr X   6 μειώσεως X^3 (scil ειω in ras scr) v𝔅^1: μιμήσεως cett (ℜ)   εἰς XS: om TYAΔPℜ πρὸς v (ex 𝔅^1) inser A^2 7 καὶ om TY   8 τουτέστι: compend incert T   γεννώμενοι XPℜv: γεν.όμενοι A (γεννώμ. ut vid A^2) γενόμενοι TYΔS   9 οὐ γὰρ: οὐδὲ S   10 ἑπταΐα Δ   στρεφόμεθα S   καὶ om TY   11 ἑβδομάδαν Y   ἤδη: ἔτι P in marg adscr δη P^2 12 add τῷ ante παντὶ TXY   κατ' YΔ (ex καθ' corr) P

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

1 ἴδιά: κρείττονά Ω   σε ex σοι corr d   αὐξάνῃ γὰρ: φυσικῶς οὖν νῦν μὲν αὐξάνει (sic) Ω   αὐξάνει 𝔅 (corr Φ)   2 add καὶ ante ἀπὸ 𝔅^1 τοῦ πρώτου om 𝔅   et 3-4 ἔρχῃ—εἴπῃς: ἐρχόμενος· οὕτω καὶ τὰ λυπὰ τῶν ζῴων πάντα (sic) scr et 4 πρώτης om et 6 ἀπολαμβάνει scr et 6-7 πάλιν—ὑποστρέφει om Ω   6 μειώσεως: ει ex corr Ξ   εἰς: πρὸς 𝔅^1 7 ἐχαρίσατο 𝔅 post ἐχαρίσατο non distinx sed add τὸ Ω   8-9 τουτέστι—γίνεσθε om Ω   8 γεννόμενοι Ξ γενόμενοι ΦΓd   9 ἔστω: δέ εστιν Ω   10 καὶ om Γd   12 τὴν ζωὴν ΞΦ   καθ'ἑβδομάδα 𝔅   13 μεθηλικιᾶσθαι ut vid d

ℭ

καὶ τὰ ἴδιά σε ἀναμένει. αὐξάνῃ γὰρ καὶ σὺ ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ζῷα καὶ ἀπὸ μικροῦ τοῦ πρώτου ταῖς κατ' ὀλίγον προσθήκαις ἐπὶ τελείωσιν ἔρχῃ. οὕτως καὶ ἵπποι καὶ κύνες, οὕτω καὶ ἀετοὶ καὶ κύκνοι καὶ πάντα ἅπερ ἂν εἴπῃς διὰ μικρᾶς τῆς πρώτης κυήσεως τῇ κατ' ὀλίγον προσθήκῃ τὸ τέλειον τῆς αὐξήσεως ἀπολαβόντα πάλιν διὰ τῆς μειώσεως εἰς τὸ ἔλαττον ὑποστρέφει. ἃ τοίνυν κοινὰ τῆς φύσεως ἦν, καὶ ἡμῖν ἐδωρήσατο.

Αὐξάνεσθε, τουτέστι· τρέφεσθε, μικροὶ γεννώμενοι μεγάλοι γίνεσθε καὶ πέρας ἔστω τῆς αὐξήσεως. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἐν τῇ πρώτῃ ἑπταετίᾳ τρεφόμεθα καὶ λαμβάνει ἡμᾶς μεθηλικίωσις ἐπὶ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα τῶν ἐτῶν, ἤδη ὀφείλομεν ὁμοίως ἐν παντὶ μέρει τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας κατὰ ἑβδομάδας μεθηλικιοῦσθαι. ἡ πρώτη ἑβδομὰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν

ℭ = ΛF Π

1 (σ)υ incert F   2 ἐπὶ: πρὸς F   3 οὕτως καὶ: οὕτω Λ (ς adscr Λ^c)Π   4 εἴποις ΛF   11 ὁμοίως om FΠ   τῆς ἡμετέρας ζωῆς Π   12-23 a 1 et βρεφικὴν et βρεφικῆς Π

ἔχει. ὅροι τῆς παιδικῆς ἡλικίας φανεροὶ ἡ τῶν ὀδόντων μεταβολή· οἱ μὲν ἔπεσαν, οἱ δὲ ὑπεφύησαν. δευτέραν ἔλαβεν ἀρχὴν αὔξησις. εἰς τὰ τέλη τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης ἡ δευτέρα λοιπὸν ἡ τῶν παίδων. πρῶτον γὰρ παιδίον, εἶτα παῖς, εἶτα ἔφηβος, εἶτα ἀνήρ. †ἀπὸ τεσσαρεσκαιδεκάτου ἔτους† ἐνταῦθα οἱ ὅροι τῆς αὐξήσεως. Αὐξάνεσθε οὖν. οὐκ ἐὰν γένῃ ἑκατὸν ἐτῶν, ἀπὸ πρώτου εἰς ἑκατοστὸν ἔτος αὔξησιν ἐπιδέχῃ, ἀλλὰ τοῦτο τὸ Αὐξάνεσθε ἓν ῥῆμα σοφῶς λεχθὲν προνοητικῶς ᾠκονόμηται· Αὐξάνεσθε μέχρι τινός. † ἀλλ' οὐ † μέτρα τῆς αὐξήσεως. κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν τὴν καταβληθεῖσαν ἐν τῇ μήτρᾳ κατεβλήθησαν καὶ οἱ λόγοι τῆς αὐξήσεως. οὐ γὰρ μετὰ ταῦτα νεώτερόν ἐστι τὸ χάρισμα τῆς ἡλικίας ἐπιγενόμενον, ἀλλ' αἱ μητρῷαι καταβολαὶ συγκαταβεβλημένας ἔχουσι τὰς πρὸς τὸ αὐξάνεσθαι ἐπιτηδειότητας. εἶτα προέκυψε τῆς μήτρας, ηὐξήθη τὸ ὅσον ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς μητρός. ἔπεσαν οἱ ὀδόντες, ἔγνωμεν

1-2 de emissione dentium cf imprim Theol arith p 61 ἑπτὰ δὲ ἔτεσιν ἀποβάλλει τοὺς φυσικοὺς ὀδόντας καὶ ἀναφύει τοὺς πρὸς τὴν σκληρὰν τροφὴν ἐπιτηδείους ≈ Macrob l.c. 4-5 talia nomina alibi non inveni nisi apud Bas l.c. 5-6 auctor sequentiam explanationis ut alium fontem adeat interrumpit, cf Theol arith, Jaeger op cit II p 214 et 224. ad tertiam hebdomad revertetur describendam infra p 24, 12 10 sqq cf Philon De aet mund 6 (VI p 90, 21-91, 1) αὐτίκα τῷ πρώτῳ γενομένῳ ἔδει καθ' ὡρισμένα μέτρα καὶ ἀριθμοὺς χρόνων αὐξήσεως etc (nota p 91, 14 aetates hominis)

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

1 ὅρος . . . φανερὸς XY φανεροῖ P 2 add ὧν ante οἱ μὲν S ἔπεσον XΔS ὑπ(εφύησαν) ex corr T ἐπεφύησαν P 3 add ἡ ante αὔξησις S nonne τεσσαρεσκαιδεκαέτους scil ἡλικίας scribendum? an 4-5 πρῶτον—ἀνήρ ut glossa secludenda? 5-6 ἀπὸ—ἔτους non quadrant. an aliquid omiss de tert hebdomad? verba secludere maluerim. de prim et alt hebd hic agitur 4 add μὲν ante γὰρ X 5-6 τεσσαρεσκαιδεκαετοῦς TPℜ -έτους ΑΔSv 6 οἱ om TXY an recte? add τρίτης ante αὐξήσεως v ex 𝔅 τρίθης sic sscr P^{2} 7 add τοῦ ante πρώτου TY 8 τοῦτο om S τὸ om P σοφὸν P corr P^{2} 9 οἰκονομεῖται ΑΔPSℜv τίνος XYΔP 9-10 ἀλλ' οὐ corrupt fort plura: ἀλλὰ A^{2} 10 μέτρῳ S cf 𝔅 10-12 κατὰ—αὐξήσεως om TXY propter

homoeot 11 κατεβλήθησαν om sed in marg adscr A 13 ἐπιγινόμενον ChMos fort recte ἀλλ' αἱ: ἀλλὰ Y μητρώοι sic Y μητρὸς T 14 τὸ: τοῦ Y αὐξάνεσθαι: αι in ras scr A^{2} 14-15 ἰδιότητας TXY (-ω-) 15-16 εἶτα—μητρός 𝔅 (τόσον 𝔅^{1}): om 𝔄v 15 προέκυψε scil παιδίον 16 ἔπεσον XΔS

𝔅 = Ω𝔅^{1} (= ΞΦ Γd)

1 et ὅρους et φανεροῖ 𝔅 2 ἐκβολή 𝔅^{1} add ὅτε οὖν ante οἱ μὲν 𝔅 ἔπεσον Γd ἐπεφύησαν 𝔅^{1} ἔλαβον d 3 αὐξήσεως ἀρχήν 𝔅 εἰς τὰ τέλη: ἵσταται λοιπὸν ἐπὶ Ω ἵσταται ἐπὶ 𝔅^{1} scil itacism corrupt 4 λοιπὸν—παίδων: ὡς λ. ἡ τ. π. προκοπῇ Ω om Φ ἡ om ΞΓd γὰρ om Γd 5 post ἀπὸ add γὰρ τοῦ 𝔅 6 et om ἐνταῦθα et add τρίτης ante αὐξήσεως 𝔅 add τὸ ante αὐξάνεσθε 𝔅 (-σθαι passim Ξ) 6-7 οὐκ ἐάν: οὗ καὶ ἀν (sic) Ω 6 οὐκ: οὐχ ΞΦ 7 ἐὰν αν (sic) sed αν alt eras Φ γένηται 𝔅 ἀπὸ—ἔτος: ἕως τοῦ ἑκατοστοῦ 𝔅 8 ἐπιδέχεται 𝔅 τοῦτο om 𝔅 ἓν om 𝔅 σαφῶς Γd 9 οἰκονομεῖται 𝔅^{1} post αὐξάνεσθε add γὰρ 𝔅 τίνος ΩΞΦ 9-10 ἀλλ' οὐ μέτρα: ἄλλω μέτρῳ ΩΞΦΓ om d 10 τῆς αὐξήσεως om 𝔅 10-11 κατὰ—καταβλ.: ἐν τῇ πρώτῃ συστάσει τῇ καταβληθείσῃ 𝔅 11-12 οἱ τῆς αὐξήσεως λόγοι colloc Ω κατεβλήθησαν post αὐξήσεως colloc 𝔅^{1} (propter claus) post λόγοι colloc Ω vid supr 12 et om νεώτερόν ἐστι et scr 13 ἐπεγένετο 𝔅 13 ἀλλ' αἱ μητρῷαι: ἀλλὰ μέτρῳ αἳ et om καταβολαὶ Ω 14 ἔχωσι ΞΦ αὐξάνεσθε ΩΦ ut vid sed corr Φ^{2} 15 τὸ ὅσον: τόσον 𝔅^{1}

ℭ

ἔχει καὶ ὅροι τῆς παιδικῆς ἡλικίας φανεροὶ ἡ τῶν ὀδόντων ἐναλλαγή. οἱ μὲν γὰρ ἀπεφύησαν οἱ δὲ ὑπεφύησαν. δευτέραν ἔλαβεν ἀρχὴν αὔξησις ἕως τέλους τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης, ἥ δέ ἐστιν ἡ τῶν παίδων. πρῶτον μὲν γὰρ παιδίον, ἔπειτα δὲ παῖς, εἶτα ἀπὸ τεσσαρεσκαιδεκαετοῦς ἔφηβος καὶ ἑξῆς ἀνήρ. ἐνταῦθα οἱ ὅροι τῆς αὐξήσεως. Αὐξάνεσθε οὖν οὐκ εἰς ἅπαν. οὐ γὰρ ἐὰν γένῃ ἑκατὸν ἐτῶν, ἀπὸ πρώτου εἰς ἑκατοστὸν ἔτος αὔξησιν ἐπιδέχῃ, ἀλλὰ τοῦτο τὸ Αὐξάνεσθε μέχρι τινός. οὐ γὰρ ἄμετρα τὰ τῆς αὐξήσεως. Αὐξάνεσθε ἓν ῥῆμα σοφῶς λεχθὲν προνοητικῶς οἰκονομεῖται. κατὰ γὰρ τὴν πρώτην σύστασιν τὴν καταβληθεῖσαν ἐν τῇ μήτρᾳ κατεβλήθησαν καὶ οἱ λόγοι τῆς αὐξήσεως. ἀλλ' οὐχὶ μετὰ ταῦτα ὡς νεώτερον τὸ τῆς ἡλικίας χάρισμα ἐπιγίνεται, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς αἱ μητρῷαι καταβολαὶ συγκαταβεβλημένας ἔχουσι τὰς πρὸς τὸ Αὐξάνεσθε ἐπιτηδειότητας. ἔπεσον οἱ ὀδόντες· ἔγνωμεν

ℭ = ΛF Π

2 ἀρχὴν ἔλαβεν colloc F et 3 et 4 τεσσαρασκαιδεκ. Π 4 ἔπειτα: εἶτα F δὲ om F 7 δέχῃ Π αὐξάνεσθαι Λ corr Λ^{c} 10 οὐχὶ Λ: οὐ τὸ F οὐ Π 13 αὐξάνεσθαι Π fort prius sed corr Λ

ὅτι ηὐξήθη τόσον μέτρον. τριετὲς τὸ παιδίον ἐμέτρησεν ὁ πατήρ· οἶδεν ὅτι τὸ διπλάσιον τούτου μέγεθος ἀπολήψεται ἐν τῇ τελειώσει. ὅσος γὰρ ἐν τῇ τριετίᾳ, δὶς τοσοῦτος ἔσται ἐν τῇ συμπληρώσει τῆς αὐξήσεως. τοῦτο τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μέχρι πέρατος [ὅρου] ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος τῆς πρώτης ἐπὶ τὴν δευτέραν. ἐκεῖ λοιπὸν ἡ θερμότης πλείων, ἡ διάπλασις τοῦ σώματος ἀραιοτέρα. ἡ ὑγρότης ἐπιλείπει, κραταιοῦται τὰ μέλη. ἐν ἀρχῇ τὰ μέλη χαυνότερά ἐστι τῶν ἐφηλίκων, οἱ ἄνθρωποι οὔπω μὲν τὸ τέλειον ἔχοντες. νεοπαγὴς γὰρ αὐτῶν ἡ σὰρξ ἔτι καὶ πρὸς πόνους καρτερικοὺς ἀνεπιτηδεία. τὸ μὲν κοῦφον καὶ εὐκίνητον ἀπέλαβε λοιπὸν τὸ ζῷον. ἐν δὲ τῇ τρίτῃ λοιπὸν ἑβδομάδι τὸ τέλειον τῆς αὐξήσεως ἀπολαμβάνει. ἔτι δὲ εἰς μῆκος ἡ διανάστασις τοῦ σώματος. μετὰ τὴν τρίτην ἑβδομάδα, ἐπειδὰν ἀναπνεύσῃ ἡ φύσις τῶν καμάτων τῆς ἐπὶ τὸ ἄνω αὐξήσεως,

1 sqq e sapientia populari sumpta videntur cf Stephanou, Sixième jour p 393   12 sqq ad priorem fontem recurrit cf supra 23, 6   12-13 cf Bas l.c. ad 22, 13; Philon Leg all I, 4 (I, p 63, 20 sqq) τρίτη πάλιν ἑπταετία πέρας ἐστὶν αὐξήσεως· ἄχρι γὰρ ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἐπιδίδωσιν εἰς μέγεθος ἄνθρωπος καὶ καλεῖται παρὰ πολλοῖς ὁ χρόνος οὗτος ἀκμή. Theol arith l.c. τῇ δὲ τρίτῃ ἑβδομάδι συλλήβδην καὶ τὴν ἐπὶ μῆκος αὔξησιν ἀπολαμβάνει. Theon Smyrn l.c. γένεια δ'ὡς ἐπίπαν ἐν τρίτῃ <ἐν ᾗ> καὶ τὴν εἰς μῆκος αὔξην ἀπολαμβάνει ≈ Macrob l.c.

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

1 τριετὲς τὸ παιδίον: τριετοῦς παιδίον TX τριετοῦς παιδίου μέτρον Y   2 ἀπολείψεται T   3 ὅσον P^{2}ℜv   4 τοσοῦτος ex τόσος corr T τοσοῦτον PS   post ἔσται add ἢ πάλιν τοσοῦτος ΑΔPSℜ add ἢ πάλιν τοσοῦτος ἔσται v   ἐν ante τῇ συμπληρώσει om TXY 5 post πέρατος add ὅρου TXY add μέχρις ὅρου ΑΔPSℜ (μέχρι Aℜ, supr ὅρου scr τέλλου sic H) v var lection quam 𝔅 cognovit et repudiavit seclusi   7 πλεῖον XYPS   add ἡ ante ἀραιοτέρα XYΑΔPℜv   8-9 τὰ μέλη χαυνότερά ἐστι τῶν ἐφηλίκων scripsi τὰ μέλη χαυνότερά εἰσι τ. ἐφηλίκων XT (χαυνοτέρων): τῶν ἰσχυροτέρων εἰσι τ. ἐφηλίκων ΑΔPℜv ἀνισχυρότεροί εἰσι τ. ἐφηλ. (ἐφ- ex ἀφ- corr) S, corrupt Y (ἐφηλ legitur)   9 μὲν: μέντοι TY   10 γὰρ iterav A   11 ἀνεπιδεία Y supr πι scr τ Y^2 12 ἀπέλαβεν in ἀπέβαλεν mut vol Y^2 λοιπὸν pr: ἤδη S cf 𝔅   quamvis displiceat et hic et alibi verbum λοιπὸν retineo. ex fonte cum toto argumento fluxisse videtur.   τῇ om APℜv   13-15 ἀπολαμβάνει—αὐξήσεως om Y propter homoeot   13 ἔτι—μῆκος om X   ἔτι: οὐκέτι v   14 τοῦ σώματος διανάστασις colloc S post ἐπειδὰν add δὲ v   15 add ἐκ ante τῆς S   τό: τὰ PS

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

1 τόσον μέτρον: τὸ ὅσον Ω   3 ὅσον 𝔅   add ἡ ante δὶς Γd 4 post τοσοῦτον (sic) add ἄλλο 𝔅   τὸ om 𝔅   5 post μέτρον add ἐστὶ Γd   ὅρου om ΩΞΦ μέχρι—ὅρου om Γd   6 ἐκεῖ om 𝔅   7 πλείω ΩΞΦ   8 ἐκλείπει 𝔅^1 κραταιοῦται τὰ μέλη om Ξ   8-9 ἐν ἀρχῇ—οὔπω μέν: τῶν ἰσχυροτέρων ἐφάπτεται ἔργων· οἷον οἱ (οἱονεὶ ΞΦ) τῶν ἐφηλικίων (ἀφηλικιῶν 𝔅^1 (ἀφ' ἡλ. d)) εἰσὶ μὲν οὔπω 𝔅   9 ante οὔπω in marg scr γὰρ ut vid man vet in Φ   10 ἔχοντος Ω   αὐτῶν—ἔτι: αὐτοῖς ἔτι ἡ σάρξ ἐστιν Ω αὐτοῖς ἐστὶν ἡ σάρξ· ἔστι 𝔅^1 11 ἀνεπιτήδειος 𝔅   τὸ μὲν κοῦφον: τὸ κοῦφον μέντοι ΩΞΦΓ τ.κ. μήτοι d   12 λοιπὸν et pr et alt om 𝔅   τῶν ζώων Γd   δὲ post τρίτῃ colloc Ω om 𝔅^1 13 δὲ om Ω   post δὲ add καὶ Γd   13-14 ἡ διανάστασις: ἤδη ἀνάστασις Ω   14 post σώματος add οὐκ αὔξουσα μέντοι Ω add οὐκ ἐπιδίδωσι 𝔅^1 post ἐπειδὰν add δὲ 𝔅   15 ἀναπλεύσει sic Ξ (ν sscr Ξ^2) Φ   τοῦ καμάτου 𝔅   τῆς om ΞΦ (post ἐπὶ adscr in marg Φ^2)   τό: τὰ 𝔅

ℭ

ὅτι ηὐξήθη τόσον μέτρον. τριετὲς τὸ παιδίον ἐμέτρησεν ὁ πατήρ. οἶδεν ὅτι διπλάσιον τούτου μέγεθος ἀπολήψεται ἐν τῇ τελειώσει. ὅσος γὰρ ἐν τῇ τριετίᾳ τῷ μήκει ὁ ἄνθρωπος φαίνεται, δὶς τοσοῦτος ἔσται ἐν τῇ συμπληρώσει τῆς αὐξήσεως. τοῦτο τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μέχρι πέρατος ἀπὸ τῆς πρώτης ἑβδομάδος ἐπὶ τὴν δευτέραν μεταβαίνει. ἐκεῖ λοιπὸν ἡ θερμότης πλείων· ἡ γὰρ ἀραιοτέρα διάπλασις τοῦ σώματος καὶ ἡ ὑγρότης ἐπιλείπει καὶ τὰ μέρη κατὰ βραχὺ ἄρχεται κραταιοῦσθαι, οὔπω δὲ τὸ τέλειον ἔσχηκε. νεοπαγὴς γὰρ ἡ σὰρξ αὐτῶν ἔτι καὶ πρὸς πόνους καρτερικοὺς ἀνεπιτηδεία, τὸ κοῦφον καὶ εὐκίνητον μόνον ἀπολαβοῦσα. ἐν δὲ τῇ τρίτῃ λοιπὸν ἑβδομάδι καὶ τὸ τέλειον τῆς αὐξήσεως συναπολαμβάνει. ἔτι μέντοι κατὰ μῆκος ἡ τοῦ σώματος διάτασις ἤγουν αὔξησις ἐπιγίνεται. μετὰ δέ γε τὴν τρίτην ἑβδομάδα, ἐπειδὰν ἀναπνεύσῃ ἡ φύσις τοῦ καμάτου τῆς ἐπὶ τὰ ἄνω αὐξήσεως,

ℭ = ΛF Π

6 πλείων ex πλεῖον corr Λ^{c}Π   7 βραχύ: μικρὸν F   ἄρχεται correxi: ἄρχονται codd   12 διάστασις F   εἴτουν Π 13 τά: τὸ Π

ἄρχεται λοιπὸν εἰς τὰ πλάτη διαβαίνειν καὶ οἱονεὶ περιθεμελιοῦν τὰ ὑψωθέντα καὶ πάχη αὐτοῖς περιτιθέναι καὶ καρτερὰ ποιεῖν τοῦ σώματος τὰ μέλη. ταῦτα ποιεῖ μὲν ἡ φύσις κατὰ
272 M. τὴν ἑαυτῆς ἀκολουθίαν. ἐγένετο δὲ ἐξ ἀρχῆς προστάγματι δεσποτικῷ καὶ τὸ τότε λαληθὲν διὰ πάσης τῆς κτίσεως μέχρι τέλους χωρεῖ.

Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε. Αὐξάνεσθε † ἵνα μὴ ἐν ἑνὶ περιορισθῇ ἡ κτίσις· Πληθύνεσθε, ἵνα μὴ εἰς ἕνα ἀλλὰ καὶ εἰς πολλούς· † Καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. πληρώσατε δὲ οὐ τῇ κατοικήσει· οὕτω γὰρ ἂν ἐστενοχωρήθημεν ζῶντες, εἰ τοσαύτη ἦν ἡ γῆ, ὅση ἡμᾶς ἐκμετρεῖ· ἀλλὰ πληρώσατε τῇ ἐξουσίᾳ. ἡμῖν τὸ κατακυρίευμα τῆς γῆς ἔδωκε. Πληρώσατε τὴν γῆν. οὐ δήπου καὶ τὴν διακεκαυμένην καὶ ἀγεώργητον καὶ τὴν κατεψυγμένην καὶ ἄβατον, οὐ δήπου καὶ ταύτην

1 cf Theol arith l.c. τῇ δὲ τετάρτῃ τὴν ἐπὶ πλάτος τελειοῦται καὶ οὐδεμία ἄλλη αὐτοῖς ἀπολείπεται σώματος ἐπίδοσις ≈ Macrob l.c. Theon Smyrn l.c. τὴν δ'εἰς πλάτος (scil αὔξην ἀπολαμβάνει) ἐν τετάρτῃ ἑβδομάδι 3-6 cf Philon De aet mund 6 (VI p 91, 10-12) . . . ἄτρεπτα δὲ τὰ τῆς τῶν ὅλων ἐστὶ φύσεως ἅτε πάντων ἐπικρατούσης καὶ διὰ βεβαιότητα τῶν ἅπαξ γνωσθέντων τοὺς ἐξ ἀρχῆς παγέντας ὅρους ἀκινήτους διαφυλαττούσης 6-7 cf Bas Hex V p 278 7-9 vid ad p 22, 1 sqq 8-9 neque hic neque in alt serm (II p 47,14-48,3) noster multa habet quibus illud Πληθύνεσθε explicaret 9-12 cf Mich Glyc Annal I p 176 A (Αὐξάνεσθε—γῆν) πλὴν οὐ τῇ οἰκήσει ἀλλὰ τῇ ἐξουσίᾳ, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος. quae sequuntur vid infra ad 13-26,7 12 cf Gen 1, 28 καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς 12 sqq cf Procop Gen p 104 D-105 A (fort haec quoque ex Origen, vid supra ad 22, 1 sqq) τὸ δὲ Πληρώσατε τὰ ὕδατα (Gen 1, 22) ἐν ταῖς θαλάσσαις ὡς ἐπ' ἀνθρώπων τὸ Πληρώσατε τὴν γῆν (Gen 1, 28) εἴρηται, ἵνα ἐπὶ μὲν τῶν ἐνύδρων πᾶς τόπος ἔχῃ τὰ ἐννηχόμενα· ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶσα ἡ οἰκεῖσθαι δυναμένη γῆ τὸν πληροῦντα αὐτὴν ἄνθρωπον ἔχῃ· οὐδὲν παραβλαπτομένου τοῦ λόγου διά τε τὴν διακεκαυμένην καὶ τὴν κατεψυγμένην οὖσαν ἀοίκητον· ὡς γὰρ εἰ κἀκείνων οἰκουμένων ἠβούλετό τις ἐγκαλεῖν τὸ εἶναι διάστημα ἐρημιῶν καὶ ὀρῶν οὐκ οἰκουμένων οὐδὲ γεωργουμένων, ἠλίθιος ἂν ἦν, οὕτως εἰ ἐπιλαμ-

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ Glyc (vid app test)

1-2 περιθεμέλιον scr et om τὰ T 2 πάσχη v περιτιθέναι PS℞v cf 𝔅: περιτιθέμενα TXY περιτιθέμεναι A (με eras) Δ κρατερὰ X 3 ποιεῖν: ποιεῖ Y ποιοῦντα X ποιεῖν—ταῦτα om T

μὲν ποιεῖ colloc T τὰ μέλη τοῦ σώματος colloc S propter claus 4-5 πρόσταγμα δεσποτικὸν TXY fort rect 5 τὸ PS: om cett (ℜ)v τῆς om ΑΔPS℞v 6 χωρίζει ΤΑΔ (in χωρεῖ corr Δ²)Pℜ scil ex χωρήσει (sic Θ) depravatum 7 αὐξάνεσθε alt om sed in marg adscr Δ 7-9 ἵνα—πολλούς corruptelam indicavi. nam post αὐξάνεσθε exspectas aliquid cum praecedentibus congruens (cf ℭ); verba autem 7-8 ἵνα μὴ ἐν ἑνὶ—κτίσις ad 8 πληθύνεσθε pertinent cf II 47,14 sq 8 ἕνα: ἓν v ἀλλὰ om T 10 τῇ om Y 12 ἦν ἡμῖν κατὰ τὸ κυρίευμα ΑΔ(ἦν om) PSℜ (ἦν om) scil neglect Gen 1, 28, ἡμῖν γὰρ κυρίευμα v 13 οὐ om TXY post οὐ add γὰρ Glyc 13-14 οὐ δήπου—ἄβατον om v 14 κατεστιγμένην TY οὐ—ταύτην om Glyc καὶ alt om P

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

1 λοιπὸν om 𝔅 2 αὐτοῖς om Ω περιτεθῆναι Ω 3 τοῦ σώματος om Ω add καὶ ante ταῦτα 𝔅¹ μὲν ante ποιεῖ colloc 𝔅¹ om Ω 4 αὐτῆς ΩΞΦΓ αὐτὴν d ἐγίνετο Γd 5 τὸ λαληθὲν τότε 𝔅 post κτίσεως add ἐλαυνόμενον ἀπὸ ἀδὰμ 𝔅 7 add τὸ ante αὐξάνεσθε pr 𝔅 (-σθαι Ξ) post αὐξάνεσθε alt add γάρ φησιν et ἵνα—8 Πληθύνεσθε om 𝔅 9 εἰς ante πολλοὺς om Ω post πολλοὺς add διαδράμῃ τὸ γένος. διὸ καὶ ἐπήγαγε 𝔅 (διαδράμοι Ω) 10-11 ἐστενοχ.—ἐκμετρεῖ: ἔσται ὁ λόγος διεψευσμένος (-λευσ- Γd)· ἐπειδὴ ἄχρι τοῦ νῦν ὁρῶμεν πολλὴν γῆν ἀοίκητον 𝔅 11-12 τῇ ἐξουσίᾳ: ἐξουσία Γ ἐξουσίαν d 12 post ἐξουσίᾳ (de Γd vid supr) add φησί 𝔅 τό: τοῦ Γd Φ² (ex τὸ corr) κατακυρίευμα: κυριεύειν 𝔅 post ἔδωκεν colloc ἡμῖν 𝔅 (ὑμῖν Γd (ex ἡμ. corr)) add τὸ γὰρ ante πληρώσατε 𝔅 13 οὐ δήπου καί: ἐπὶ (τῆς add Γd) κατοικήσεως χώραν οὐκ ἔχει· ἐπειδὴ οὐδὲ 𝔅 κεκαυμένην ΞΦ 14 καὶ pr: ἡ Ω ἢ 𝔅¹ τήν: γῆν Ω om Γd δήπου: μὴν 𝔅

ℭ

ἄρχεται λοιπὸν εἰς τὰ πλάτη διαβιβάζειν τὴν αὔξησιν καὶ πάχη περιτιθέναι τοῖς ὑψωθεῖσι τοῦ σώματος μέλεσι καὶ οὕτως αὐτὰ στερεοῦν καὶ κρατύνειν καὶ εἰς τὸ ῥωμαλεώτερον ἀποκαθιστᾶν. ταῦτα ποιεῖ μὲν ἑκάστοτε ἡ φύσις ἀπαραλείπτως κατὰ τὴν ἑαυτῆς ἀκολουθίαν. ἐγένετο δὲ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο αὐτῇ ἐνδόσιμον ἀπὸ ῥήματος καὶ προστάγματος δεσποτικοῦ καὶ τὸ τότε ἅπαξ λαληθὲν διὰ πάσης ἀεὶ τῆς κτίσεως μέχρι καὶ τέλους χωρεῖ.

Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε. Αὐξάνεσθε, ἵνα μὴ ἀτελὲς διαμείνῃ τὸ ποίημα· Πληθύνεσθε, ἵνα μὴ ἐν ἑνὶ ἡ κτίσις περιορισθῇ. Πληρώσατε δὲ οὐ τῇ κατοικήσει· οὕτω γὰρ ἂν ἐστενοχωρήθημεν ζῶντες, εἰ τοσαύτη ἦν ἡ γῆ, ὅση ἡμᾶς ἐκμετρεῖ. ἀλλὰ πληρώσατε τῷ λόγῳ τῆς ἐξουσίας. κατὰ τὸ κυριεύειν πάσης τῆς γῆς τὸ Πληρώσατε λέγει. οὐ γὰρ δήπου καὶ τὴν διακεκαυμένην καὶ ἀγεώργητον καὶ τὴν κατεψυγμένην καὶ ἄβατον, οὐχὶ καὶ ταύτην οἰκοῦσιν

ℭ = ΛF Π

4 αὐτῆς Π 6 ῥηθὲν F 7 καὶ μέχρι colloc F 9 ἐν om ΛΠ

ἄνθρωποι κατ᾽ ἀνάγκην πληροῦσιν, ἀλλὰ κυρίως ἡμᾶς ἐποίησε πληροῦν καὶ πληροῦμεν κατ᾽ ἐκείνην τῷ λογισμῷ. ὅταν ἴδωμεν πόσον μέτρον τῆς διακεκαυμένης γῆς καὶ ἀοικήτου, ὅταν ἴδωμεν πόσον τὸ κλίμα τὸ βόρειον, ὃ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ψῦξιν ἀγεώργητόν ἐστι καὶ ἄχρηστον, οὐχὶ ἐπληρώσαμεν τὴν γῆν; οὐ τὸ χρήσιμον ἐκλεξάμενοι τὸ ὅσον ἄχρηστον εἰς διαγωγὴν ἀνθρώποις ἀπεπεμψάμεθα; ὥστε τὸ Πληρώσατε τὴν γῆν κυρίους ἡμᾶς ἐποίησεν. οὐκ ἐπειδὴ πάσης οὐκ ἔχομεν τὴν χρῆσιν, οὐκ ἔχομεν πάσης τὸ κυριεύειν. οὐδὲ γὰρ σὺ τὸν σῖτον ἀγοράσας οὐκ εἶ τοῦ παντὸς κύριος, ἐπειδὴ ἐν τῷ σίτῳ τὸ μὲν ἐδώδιμον τὸ δὲ ἀπορριπτόμενον ἔχεις ἢ τοὺς λίθους μὲν ὡς ἀχρήστους ἀπορρίπτεις καὶ εἴ τι ἄλλο ἐπιμέμικται πρὸς βρῶσιν ἀνεπιτήδειον καὶ τὸ ἄχυρον ἀποφυσήσας καὶ τὸ ζιζάνιον ἀποκρίνας τὸ ὅσον καθαρὸν

βανόμενός τις τοῦ Πληρώσατε λέγοι μὴ ἠληθεῦσθαι τὴν πρόσταξιν διὰ τὰ ἀοίκητα (vid ad vers lat: '... haud dissimili ratione si quis dicat falsum esse quod dixerit Implete etc stultus censebitur quia multa aquarum loca animalibus vacent'). de regionibus quas inhabitabiles putabant veteres cf Cic De nat deor I 24 et locos a Pease collect p 202 25,13-26,7 οὐ δήπου—ἀπεπεμψ. citavit Mich Glyc Annal I p 176 A sq, vid app crit 7-8 Gen 1, 28 9 sqq cf Greg Nyss De virg 21! (VIII, 1 p 330, 6-10 J)

𝔄 = TXY ΑΔ PS 𝔑 (Glyc)

1 add οἱ ante ἄνθρωποι Pv κατ᾽ ἀνάγκην οἱ ἄνθρ. sic Glyc post ἀλλὰ add καὶ P κυρίους TYSv 2 πληροῖμεν TY κατ᾽ ἐκείνην fort corrupt: ἐκείνην v αὐτὴν Glyc. an κἀκείνην legendum (sic Θ² et D)? κατ᾽—λογισμῷ: κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν λογισμὸν S 2-3 ὅταν—ἀοικήτου om A 3 εἰδῶμεν X𝔑v an recte? cf 𝔅 γῆς om 𝔑v Glyc 4 εἴδωμεν A εἰδῶμεν XA²𝔑v πόσον om TXY 5 οὐχὶ: οὐκ Glyc 6 οὐ: ἀλλὰ Glyc ἐκλεξάμενοι: εἰς (ut vid) διαγωγὴν Y 7 διαγωγὴν: διαμονὴν Glyc τὸ S𝔅: om cett (𝔑)v πληρῶσαι XYP 8 κυρίως X fort cum X ὥστε πληρῶσαι τ. γ. κυρίως ἡ. ἐ. legendum cf 1-2 οὐκ pr: ἀλλ᾽ T 9 τὴν om T πάσης ex πάση corr T τὸ: ex τοῦ corr T τοῦ ΔP𝔑 9-27, 1 οὐδὲ—ἐκλεξάμενος nota bene var lect Ω quae conferenda est ad Procop (app font 25, 12 sqq)! Ω nisi omnino solus recta praebet certe quidem vestigia pervetusta conservat 10 οὐκ εἶ: ἀκεῖ Y ἀρκεῖ Y² τοῦ παντὸς: τούτου αὐτὸς T (error ex minusc) τούτου πάντως Y 11 ἀπορριπτόμενον: σῶον—ῥῖπτόμενον T (ῥῖ ex ου corr) σῶον ἱπτομένον X (sup -τ- scr γρ) σῶον ἠπτομένον Y vid praef 12 ἢ: ἢ v

μὲν post τοὺς colloc T 13 καὶ τὸ: τὸ δὲ S 14 καὶ om TXY ζιζάνιον: ἄχυρον A τὸ ὅσον: τόσον X ὅσον Y

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

1 add οἱ ante ἄνθρωποι d κατ᾽ ἀνάγκην: κατοίκησιν Ω κατοικήσει ΞΦ κατοικοῦσιν et om πληροῦσιν Γd 1-2 ἐποίησεν ἡμᾶς colloc 𝔅 2 πληροῦν: πληροῖν ΩΞ πληρεῖν Φ (ει in ras scr) 2-3 καὶ πληρ.—ἴδωμεν: κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ εἰδέναι ἡμᾶς 𝔅 (κατἐκείνω Ω κατἐκεῖνω Ξ (ω in ο corr) τὸ: τῶι Ω τῶ Φ) 3 τῆς—ἀοικήτου: τῆς ἀοικήτου καὶ διακεκαυμένης γῆς 𝔅 (γῆς om d) 5 οὐχὶ: οὐχ ὅτι οὐκ 𝔅 ἐκπληρώσαμεν Ω 6 post γῆν add λογιζόμεθα ΩΞΓd add οὐ λογιζόμεθα Φ οὐ: ἀλλ᾽ ὅτι 𝔅 7 ἀνθρώποις: ἀλόγοις Γd num compend male intellect variav? διεπεμψάμέθα (sic) d πληρῶσαι ΩΞ (-ώ-) Φ 8 κυρίως Γd ἐποίησεν ἡμᾶς colloc 𝔅 9 ἔχωμεν bis ΩΞΦ τὸ κυριεύειν πάσης colloc 𝔅 (πάσης: αὐτῆς Ω) 9-27, 1 οὐδὲ—ἐκλεξάμενος: ἐπεὶ κατὰ τοῦτο οἱ φιλοπράγμονες καὶ περὶ τῆς θαλάττης ἐροῦσιν· καὶ γὰρ ἐκεῖ εἰσὶν τόποι τόπων· διαφορωτέρως πεπληρωμένοι ἰχθύων, καὶ εἰς ἄγραν ἐπιτηδειότεροι· καὶ οὐ διὰ τοῦτο ἐροῦμεν ὅτι οὐκ ἵσταται ὁ λόγος τοῦ προστάγματος, ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν τὸ ὀφεῖλον πάντας πεῖσαι· ὅτι κἂν διάφοροι οἱ τόποι, ἔνθα οἱ ἰχθύες ἀγρεύονται, πᾶσιν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἡ χρεία πληροῦται, Ω (scil ad Gen 1, 22 spectat) 9 οὐδὲ: οὐ 𝔅¹ 10 σοὶ ΞΦ add ὁ Φ² εἶ in ἢ mut Φ² 11 ἐπειδὴ ἐν: ἢ ΞΦ εἰ Γd 12 ἢ: εἰ Γd 13 post ἄλλο add ἂν 𝔅¹ ἐπιμέμικται: ἐπίμικται Ξ ἐπείκται Φ ἐπῆκται Φ²Γd

ℭ

ἄνθρωποι καὶ πληροῦσι τὴν γῆν. ἀλλὰ κυρίως πληροῦμεν αὐτήν, ὅταν εἰδῶμεν τῷ λογισμῷ πόσον τὸ μέτρον τῆς διακεκαυμένης καὶ ἀοικήτου, πόσον τὸ κλίμα τὸ βόρειον, ὃ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ψῦξιν ἀγεώργητόν ἐστι καὶ ἄχρηστον, ὅταν τὸ χρήσιμον αὐτῆς ἐκλεξάμενοι τὸ ὅσον ἄχρηστον καὶ ἀσυντελὲς εἰς δίαιταν ἀποπεμψώμεθα. ὥστε τὸ Πληρώσατε τὴν γῆν ἀντὶ τοῦ κύριοι γένεσθε τῆς γῆς . οὐ γὰρ ἐπειδὴ πάσης αὐτῆς τὴν χρῆσιν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ πάσης ἐκ τούτου κυριεύειν νομιζόμεθα. οὐδὲ γὰρ σὺ τὸν σῖτον ὠνησάμενος οὐκ εἶ διὰ τοῦτο τοῦ παντὸς κύριος, ἐπειδὴ ἐν τῷ σίτῳ τὸ μὲν ἐδώδιμον τὸ δὲ ἀπόβλητον εὑρίσκεις καὶ ἀποβάλλῃ, καὶ τὰ λιθίδια μὲν ὡς ἄχρηστα ἀπορρίπτεις ἐκεῖθεν ἀναλεγόμενος καὶ εἴ τι ἄλλο ἐπιμέμικται τῷ σίτῳ ἀνεπιτήδειον πρὸς τροφήν, τὸ δὲ ἄχυρον ἀποφυσήσας καὶ τὰ ζιζάνια ἀποκρίνας τὸ ὅσον καθαρὸν μόνον

ℭ = ΛF Π

1 πληροῦμεν conieci: πληροῦσι μὲν ΛF μὲν πληροῦσιν (sic) colloc Π 4 ἐκλεξάμενοι ταύτης (sic) colloc Π 6 γίνεσθε F 8 οὐδὲ correxi: οὔτε codd τὸν om Π 10 ἀπόβλητον: ἄβρωτον F 11 ἀναλεγόμενος ἐκεῖθεν colloc F

πρὸς τὴν τοῦ βίου σύστασιν τοῦτο ἐκλεξάμενος; οὕτω τοίνυν ἡ γῆ ἡ μὲν ἐχαρίσθη πρὸς οἴκησιν ἐπιτηδεία [ἡ βελτίων], ἡ δὲ πρὸς γεωργίαν ἀναγκαία, ἄλλη πρὸς βόσκημα τῶν τετραπόδων ἀνείθη. εἰπέ μοι· ἔστι διατάξασθαι ὃ βούλομαι, ἐπειδὴ γέγονα κύριος κατὰ τὴν τοῦ δεσπότου τοῦ κτίσαντός με δωρεάν; Καὶ πληρώσατε. Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς. αὕτη λοιπὸν εὐλογία, αὕτη νομοθεσία, τοῦτο ἀξίωμα τὸ δεδομένον ἡμῖν παρὰ θεοῦ.

Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. ἆρα οὐκ ἐπεσημήνω ὅτι ἐλλιπὴς ἦν ἡ ἀπόδειξις; Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἡ βουλὴ δύο εἶχε· Κατ' εἰκόνα καὶ Καθ' ὁμοίωσιν. ἡ δημιουργία ἓν ἔχει. μὴ ἄλλως ἠβουλήθη καὶ ἄλλως μετεβουλεύσατο; μὴ μεταμέλειά τις τῇ κτίσει παρηκολούθησε; μὴ ἀτονία τοῦ κτίσαντος ἄλλα προελομένου καὶ ἄλλα ποιήσαντος; ἢ ἀδολεσχία ἐν τοῖς λόγοις; τάχα γὰρ

6-8 conflat Gen I, 28 et I, 26 (et I, 24 aut 30) ut quae sequ adnectat 10-11 Gen I, 27 12-13 Gen I, 26

𝔄 = TXY AΔ PS ℜ

1 τοῦτο om Y post ἐκλεξάμενος add ἔχεις S 2 ἡ μέν: ἡμῖν PS ἐπιτηδεία scripsi cum XA²: ἐπιτηδείων TYA (-δίων ut vid) ΔPSℜv ἡ βελτίων glossam seclusi cum Θ et ℭ ἡ tert: ἢ YPℜ post βελτίων add ἡ δὲ πρός τι ὄν TXY (οὖν) 3 γεωργίαν ἀναγκαί(α) corrupt Y ἀναγκαῖα T βόσκημα: νομὴν XY βόσκ. τῶν: βοσκημάτων P 4 ἀνίσθη X om Y ἀνίθη A (corr A²) ἀνέθη TP (ἀν)εί(θη) in ras scr S² add οὐκ ante ἔστι S nonne ἐπ' ἐμοί ἐστι scribend? cf II p 68, 5 5 κύριος compend in ras scr S² ut vid 6 post πληρώσατε add τὴν γῆν et pro ἀρχέτωσαν scr ἄρχετε v scil sec Gen I, 28 sed auctor recurrit ad Gen I, 26 8 αὕτη sic bis A add ἡ ante εὐλογία T add τὸ post τοῦτο X 9 add τοῦ ante θεοῦ PS propter claus, fort recte 11 αὐτὸν in ras scr Δ ἐπισημήνω T ἐπισημαίνω Y add ἡ ante ἐλλιπὴς T ἐλλειπὴς XY 13-14 ἡ βουλὴ—ὁμοίωσιν om TYPS propter hom 13 εἶχε: ἔχει Δ et 14 et 15 ἄλλος S 14 ἐβουλήθη Xv 15 τις om T (μεταμέλεια) add ἐν ante τῇ AΔPSℜv de Y non liquet 16 μὴ ἀ(τονία) corrupt sed spat 6! litt adest Y 17 ἢ: ἡ ΔP μὴ S ἀδολεσχεῖ TX ἀδολεσχεῖν Y post ἀδολεσχία add τις S τοῖς om ΔP τῷ λόγῳ S γάρ: δὲ S

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

1 τοῦτο om Γd post τοίνυν add καὶ 𝔅 2 ἐχαρίσθη om Ω post οἴκησιν colloc 𝔅¹ 2-3 ἐπιτηδεία—ἀναγκαία: ἡ δὲ πρὸς γεωργίαν ἐπιτηδείαν βελτίω Ω ΞΦ ἡ δὲ πρ. γ. ἐπιτηδεία, βελτίων Γd 3 ἄλλα Γ βόσκημα τῶν: βοσκήματα 𝔅 4 ἀνίθη Ω ἀνήθη Ξ εἰπέ μοι· ἔστι: ἔξεστί μοι οὖν 𝔅 ὅ: ἃ 𝔅 5 κύριος γέγονα colloc 𝔅 κατὰ τὴν: παρὰ 𝔅¹ τοῦ δεσπ.—με: τοῦ κτίσαντός με δεσπότου ΩΞΦ τοῦ κτίσαντός με Γ τοῦ κτίσαντος d 6 καὶ πληρώσατε om 𝔅 8 λοιπὸν om 𝔅 εὐλογίας νομοθεσία sic, om αὕτη 𝔅 post τοῦτο add τὸ Γd 11 ἐποίησεν αὐτόν: ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον Φ ἐνεσιμένω sic Ω 12 ἀπόδοσις 𝔅 13 καθ' om Ω 13-14 ἡ βουλὴ—ὁμοίωσιν om Γd 14 μή: τί οὖν 𝔅 ἐβουλήθη Ω ἡ βουλὴ 𝔅¹ 15 add ἐν ante τῇ 𝔅 17 ἤ: ἡ Ω ἀδολεσχίαν Γ

ℭ

πρὸς οἰκείαν ἐπιλέγῃ βρῶσιν. οὕτω τοίνυν καὶ ἡ γῆ ἡ μὲν ἐχαρίσθη σοι ὡς πρὸς οἴκησιν ἐπιτηδεία, ἡ δὲ ὡς πρὸς γεωργίαν ἀναγκαία, ἄλλη ὡς πρὸς βοσκημάτων τετραπόδων ἀνειμένη νομὴν καὶ ἄλλη κατ' ἄλλην χρείαν τινὰ τῶν σοὶ κατὰ τὸν βίον ἁρμοζουσῶν. καὶ διατάττειν †σε ἃ βούλει καὶ ὡς βούλει περὶ αὐτῆς, ἐπειδή σε κύριον ὁ δεσπότης τῆς ἑαυτοῦ κατέστησε κτίσεως. αὕτη τοίνυν ἡ τοῦ Πληρώσατε τὴν γῆν εὐλογία, αὕτη ἡ νομοθεσία, τοῦτο τὸ ἀξίωμα τὸ δεδομένον ἡμῖν παρὰ θεοῦ.

Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. ἆρ' οὐκ ἐπεσημήνω ὅτι ἐλλιπής ἐστιν ὁ ἀποτελεσμὸς πρὸς τὴν πρώτην βουλήν; ἐκεῖ Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἐνταῦθα Κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. ἡ βουλὴ δύο εἶχε· τὸ Κατ' εἰκόνα καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν. ἡ δημιουργία τὸ ἓν ἔχει μόνον, τὸ Κατ' εἰκόνα. μὴ ἄλλως ἡ βουλὴ καὶ ἄλλως τὸ ποίημα; μὴ μεταμέλειά τις ἐν τῷ ποιεῖν παρηκολούθησεν ἢ ἀτονία τύχον τοῦ ποιοῦντος μεγάλα μὲν προελομένου μικρὰ δὲ ἀποτελέσαντος; ἢ μή που ἀδολεσχία ἐν τοῖς προτέροις λόγοις ὑποληφθείη καὶ περιττὴ

ℭ = ΛF Π

1 τοίνυν om F 4-5 καὶ—ἃ βούλει corruptelam indicavi: καὶ διατάττειν σε βούλει Λ καὶ διατάττῃ, ἃ βούλει F καὶ διατάττειν (τ pr in ras scr) σοι δέδωκεν ὁ θεὸς Π καὶ διατάττειν σοι <ἔξεστι> ἃ βούλει coniecerim 6 ὁ δεσπότης om Π vid supra 8 add τοῦ ante θεοῦ sed expunx Λ 10-12 ἆρ' οὐκ—ἐποίησεν αὐτὸν om F 17 λόγοις om Π ὑπολειφθείη Λ

τὸ αὐτὸ λέγει Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν· εἰπὼν γὰρ Κατ' εἰκόνα οὐκ εἶπε Καθ' ὁμοίωσιν; ὅπερ ἂν ἐκλεξώμεθα, κατηγορήσομεν τοῦ γεγραμμένου. εἴτε γὰρ τὸ αὐτὸ λέγει· παρέλκον ἐστὶ δὶς τὸ αὐτὸ λέγειν. ἀργὸν ῥῆμα ἐν τῇ γραφῇ λέγειν βλασφημία δεινή. ἀλλὰ μὴν οὐκ ἀργολογεῖ. οὐκοῦν ἀναγκαῖόν ἐστι γενέσθαι ἄνθρωπον Κατ' εἰκόνα καὶ Καθ' ὁμοίωσιν.

Διὰ τί οὐκ εἴρηται· Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν; ἠτόνησεν ὁ ποιῶν;
273 M. ἀσεβὴς ὁ λόγος. μετεμελήθη ὁ προστάσσων; ἀσεβέστερον τὸ ἐνθύμημα. ἀλλ' εἶπε καὶ μετεβουλεύσατο; οὔ. οὔτε οὖν ἡ γραφὴ τὸ αὐτὸ λέγει, οὔτε ὁ δημιουργὸς ἀτονεῖ, οὔτε ἡ βουλὴ ἐματαιώθη. τίς ὁ λόγος τῆς σιωπῆς; Ποιήσωμεν

1-2 Gen 1, 26 1 sqq nonnullos verba 'ad similitudinem' synonyma praecedentium existimare docuit Isid Pelus ep III, 95 PG 78, 801 qui ipse hanc explanationem ex usu Psalm modo grammatico confirmavit (de altera eius explicatione vid ad p 29, 1 sqq) et cf Cyrill Alex Cat Lips p 44 E sq eos repugnantem qui similitud ad futur saec differre vol (cf Clem Alex Strom II 131,6 sq; Orig De princ III 6, 1) differentiam notionis reiecisse. 5 cf ex gr Bas Hex VI p 382 ταῦτά μοι εἴρηται πρὸς . . . σύστασιν τοῦ μηδὲ μέχρι συλλαβῆς ἀργόν τι εἶναι τῶν θεοπνεύστων ῥημάτων etc; Greg Nyss C Eun lib II §298 (I p 314, 10-11 J) οὐδὲν γὰρ ἀργὸν καὶ ἀσήμαντον ἐν ταῖς θείαις φωναῖς εὐαγές ἐστιν οἴεσθαι.

𝔄 = TXY ΑΔ PS 𝔑

1 τὸ αὐτὸ scripsi cum Ω et S: τοῦτο cett (𝔑) v vid infr post εἰκόνα add ἡμετέραν Y 2 εἰπὼν—ὁμοίωσιν om T οὐκ: om S οὐκοῦν v οὐκ cum S et Ω delere et cum ΩΞΦ et A² post εἶπε addere voluit καὶ Langerbeck εἶπε: λέγει S post εἶπεν (v eras) add καὶ A² add τὸ ante καθ' ὁμοίωσιν S 3 ἂν ἐκλεξ.: ἐὰν οὕτως ἐκδεξώμεθα S κατηγορήσωμεν YA (corr A²)P 4 τὸ αὐτὸ pr 𝔅: τοῦτο 𝔄v post ἐστὶ add τι καὶ S δὶς: διὰ T τὰ αὐτὰ (alt) ΑΔPS𝔑v𝔅 fort recte 5 post ἀργὸν add δὲ YS λέγειν ἐν τ. γρ. colloc T 6 ἀργολογίαν T ἀργολογία Y οὔκουν T 8 add διὰ τί οὐκ ἀποδίδοται ἃ ἠβουλήθη; ante διὰ τί v ex 𝔅 (vid infr) fort recte! 8-9 διὰ τί—ὁμοίωσιν om Y 9 ὁ om 𝔑 (ἠτόνησε) 10 μετεμελήθη—ἀσεβέστερον om TXY 12 τὸ αὐτὸ correxi: τοῦτο 𝔄𝔅v οὔτε: ὅτι Y 13 post τίς add οὖν S

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

1 τὸ αὐτὸ Ω: τοῦτο 𝔅¹ post εἰκόνα add ἡμετέραν ΩΓd add ἡμῶν Φ καθ' om Ω 2 εἰπὼν—ὁμοίωσιν om Γd εἰπὼν γὰρ om Ω οὐκ om Ω post εἶπε add καὶ Ω (εἶπεν) ΞΦ 3 ἐὰν Γd ἐκδεξώμεθα 𝔅¹ (ἐδεξ. Φ) κατηγορήσωμεν ΩΞΦ 4 ἔστι ΞΦ τὰ αὐτὰ (alt) 𝔅 5 post ἀργὸν add δὲ ΩΞΦΓ ἀργὸν—λέγειν om d ἀλλὰ μὴν: ἀλλ' ἡμῖν Ω 6 post ἀργολογεῖ un litt eras Φ 6-7 τὸν ἄνθρωπον γενέσθαι sic 𝔅 7 post ὁμοίωσιν add διὰ τί (et add οὖν Ω) οὐκ ἀποδέδοται ἃ ἠβουλήθη Ω (ἐβουλήθη) Γd (ἀποδίδοται) om omnia usque ad 9 ὁμοίωσιν propter homoeot ΞΦ 8 διὰ τί: δι' ὅτι Ω τὸν om Γd 9 καθ' om ΩΓd ποιῶν: ποιητὴς Φ (ex -ῆς corr) 10 ὁ προστάσσων: ὅπερ ἐβουλεύσατο 𝔅 (ἅπερ d) 10-11 ἀσεβέστερον—ἐνθύμημα om d 11 post καὶ add πάλιν 𝔅 οὔ om 𝔅 οὖν om 𝔅 12 τὸ αὐτὸ: τοῦτο 𝔅 ἠτόνησεν 𝔅 post οὔτε alt add δὲ Ω 13 ἐματαιώθη: ἐνήλλάγει Ω ἐνηλλάγη ΞΓd μετηλλάγη Φ add μὴ γένοιτο ante τίς et οὖν post τίς 𝔅 post ποιήσωμεν add γὰρ ΩΞΓ

𝔈

ἡ τοῦ δευτέρου προσθήκη, ὡς τῶν δύο λέξεων τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐχουσῶν καὶ τὸ αὐτὸ ἀπαραλλάκτως σημαινουσῶν; ἀλλ' ὅπερ ἂν ἐκ τούτων ἁπάντων ὑπονοήσωμεν καὶ προφασισώμεθα, εἰς κατηγορίαν τοῦτο τῆς γραφῆς οὐ μετρίαν ἀποτελευτήσει. εἴτε γὰρ ὡς παρέλκον τι τὸ Καθ' ὁμοίωσιν εἴποι τις, ὡς δὶς τὸ αὐτὸ λέγειν, ἀργὸν ἐλέγχει τὸ ῥῆμα καὶ βλασφημία δεινὴ τοῦτο κατὰ τῆς γραφῆς, ἥτις οὐκ οἶδέ ποτε ἀργολογεῖν. οὐκοῦν ἀναγκαῖα καὶ ἄμφω καὶ ἰδιοσήμαντα τό τε Κατ' εἰκόνα καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν.

Πῶς οὖν οὐχὶ καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον ὁμοίως ἐρρήθη τὸ Κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν; Ἐποίησεν αὐτὸν ὁ θεός, ἀλλὰ μόνον Κατ' εἰκόνα. εἰ μὲν ὅτι ἠτόνησε τυχὸν ὁ ποιῶν, ἀσεβὴς ὁ λόγος καὶ ἄτοπος· εἰ δὲ ὅτι μετεμελήθη, πολλάκις ἀσεβέστερον τὸ ἐνθύμημα· εἰ δὲ καὶ ὅτι τὴν προτέραν βουλὴν οὐ πάνυ ὀρθῶς ἔχουσαν ὕστερον ἐν τῇ ποιήσει τάχα ἐπιδιωρθώσατο, καὶ τοῦτο ὁμοίως ἀθεΐας τὸ ἐννόημα. ἀλλ' οὔτε ὁ δημιουργὸς ἀτονεῖ οὔτε ὁ ἀγαθὸς τὰ πάντα εἰδὼς μεταμέλεται καὶ περὶ τὰς ὑποσχέσεις ἀναβάλλεται οὔτε ὁ σοφὸς μεταβουλεύεται οὔτε ἡ γραφὴ τοιοῦτον λέγει τι. τίς οὖν ὁ λόγος τοῦ τὸ Κατ' εἰκόνα μόνον ἐν τῇ ποιήσει περὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰπεῖν τὸν θεσπέσιον Μωυσῆν, τὸ Καθ' ὁμοίωσιν ἀποσιωπήσαντα, καίτοι ἐν τῇ προτέρᾳ βουλῇ ἀμφοτέρων ὁμοίως συμπαραληφθέντων αὐτῷ;

𝔈 = ΛF Π

13-14 post ὕστερον colloc τάχα F διωρθώσατο prius sed ἐπι sscr Λ ἐπιδιορθώσατο F ἐπεδιωρθώσατο Π 17 μεταβούλεται Π τι λέγει colloc Π 18 περὶ om FΠ 19 σιωπήσαντα Π

ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. τὸ μὲν τῇ κτίσει ἔχομεν, τὸ δὲ ἐκ προαιρέσεως κατορθοῦμεν. ἐν τῇ πρώτῃ κατασκευῇ συνυπάρχει ἡμῖν τὸ Κατ' εἰκόνα γεγενῆσθαι θεοῦ, ἐκ προαιρέσεως ἡμῖν κατορθοῦται τὸ Καθ' ὁμοίωσιν εἶναι θεοῦ. τοῦτο δὲ τὸ κατὰ προαίρεσιν δυνάμει ἡμῖν ἐνυπάρχει, ἐνεργείᾳ δὲ ἑαυτοῖς ἐπάγομεν. εἰ μὴ προλαβὼν εἶπεν ὁ κύριος ποιῶν ἡμᾶς Ποιήσωμεν καὶ καθ' ὁμοίω-

1 Gen 1, 26 1 sqq cf Arist Eth Nic 1103^a 25; Theophil c 23 p 1089 D; c 27 p 1096 A; cf imprim Orig De princ III 6, 1 (V p 280, 7-17 Koetschau) 'et dixit deus: "Faciamus etc". tum deinde addit: "Et fecit deus hominem, ad imaginem dei fecit illum etc". hoc ergo quod dixit "ad imaginem dei fecit eum" et de similitudine siluit, non aliud indicat nisi quod 'imaginis' quidem dignitatem in prima conditione percepit, 'similitudinis' vero ei perfectio in consummatione servata est: scilicet ut ipse sibi eam propriae industriae studiis ex dei imitatione conscisceret, quo possibilitate sibi perfectionis in initiis data per 'imaginis' dignitatem, in fine demum per operum expletionem perfectam sibi ipse 'similitudinem' consummaret.' (de plur loc et de font vid Koetschau app test). cf quomodo Bas Hex IX p 520 quaestionem adumbrans inter imaginem et similitud distinguere vid: ἐν τίνι μὲν οὖν ἔχει τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ ὁ ἄνθρωπος καὶ πῶς μεταλαμβάνει τοῦ καθ' ὁμοίωσιν, ἐν τοῖς ἐφεξῆς, θεοῦ διδόντος, εἰρήσεται. cf adnot 3 Giet ibid; Bas In Ps XLVIII 8 PG 29 p 449 C-D; Giet, Saint Basile p 345 sqq; sed respice Bas Serm asc PG 31, 869 D sq. de Greg Nyss eiusque opinione differente vid H. U. v. Balthasar, Présence et pensée p. 152 Paris 1942; Ivanka, Autorschaft p 57; Giet, Saint Basile p 345 sqq; Merki, 'Ομοίωσις p 105; 165 sqq; et vid infra ad p 30,4 sqq; 31,6 sq. Greg Nyss de lib volunt multa et in libro De hom op et alibi disseruit cf ex gr De or dom PG 44, 1177 C πρὸς ἕκαστον διὰ τῆς προαιρέσεως ὁμοιούμενος, De inst Christ VIII, 1 p 88, 14 J ἕπεταί σοι κατὰ τὴν προαίρεσιν ὁ μισθός. cf praeterea Ioan Chrys (Doctrina patrum c 40 p 300 Diekamp) ἐπειδὴ γὰρ τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασιν ἐν τῇ φύσει τοὺς ὅρους ἔπηξε, τῷ δὲ ἀνθρώπῳ τὸ αὐτεξούσιον μετὰ τῆς φύσεως ἔδωκε, τὸ μὲν κατ' εἰκόνα τῇ φύσει συνέζευξε, τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσεν τῇ ἐξουσίᾳ συνεχώρησεν, ἵνα οἰκείοις πόνοις κατορθώσῃ τὸ τῆς δημιουργίας ἐπάγγελμα (plura huius modi invenies infra ad p 31,6 sqq); Procop Gen p 136 A; Isid Pelus ep III 95 PG 78, 801 D τὸ καθ' ὁμοίωσιν . . . οὕτως ἑρμηνευτέον, ὅτι τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἐνεχείρισεν ὁ θεός, ἵν' ἐπιδείξηται τὴν ἀρετὴν καὶ σώσῃ τὴν ὁμοιότητα. ἐδέξω, φησί, τὴν τιμήν, δεῖξον τὴν ἀρετήν, ἵνα τὸ μὲν τῇ δημιουργίᾳ, τὸ δὲ τῇ προαιρέσει τοῦ δημιουργηθέντος ἀνακαίηται etc. 1-2 et infra p 31, 6 et 5;

32, 17-18; 31, 6-7; 32, 9-10 hoc modo contaminavit Mich Glyc Annal I 169 C καὶ τὸ μὲν κατ' εἰκόνα ἐκ θεοῦ ἔλαβον, ἤγουν τὸ λογικὸν εἶναι, τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν ἐμοὶ κατέλιπεν. εἰ γὰρ ἐκεῖθεν καὶ τοῦτο ἔλαβον, ποία χάρις ἐμοί; ἔχω τοίνυν τὸ καθ' ὁμοίωσιν, ἡνίκα χρηστὸς ἀφ' ἑαυτοῦ γίνομαι (vid supra ad p 13, 12-13)

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

2 ἐκ: εἰς Y 3 συνυπάρχει: νῦν ὑπάρχει Δ 5 post δυνάμει add μὲν S 6 ἐπάγωμεν T 7 εἶπε (sic) post ἡμᾶς colloc X post κύριος colloc Ch Mos om TY καὶ om TY

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

1 ante τὸ μὲν add εἶπεν· τίς, ὅτι Ω add οὐκ εἶπεν; ὅτι Ξ add εἶπεν· ὅτι ΦΓd 2 τῇ om Γd τὸ δὲ—κατορθοῦμεν om Ω 2-3 ἐν—κατασκευῇ: ἐκ (add μὲν Γd) γὰρ τῆς πρώτης κατασκευῆς 𝔅 4 θεοῦ γεγενῆσθαι colloc 𝔅 θεοῦ: υ in ras scr Φ^2 post ἐκ add δὲ 𝔅^1 add δὲ post προαιρέσεως Ω ἡμῶν Φ τὸ om Ω 5 τὸ om Γd add θεοῦ post δυνάμει ΩΞΓd add ante δυνάμει Φ 6 ἡμ. ἐνυπ.: ἐνυπάρχει ἡμῖν ΞΦ κατορθοῦται ἡμῖν Γd ἐνέργειαν 𝔅 post ἑαυτοῖς add ἐκ προαιρέσεως 𝔅 ἐπάγωμεν ΞΦ μή: μὲν Ξ 6-7 add γὰρ ante προλαβὼν 𝔅 7 add ὁ ante ποιῶν 𝔅 post ποιήσωμεν add ἄνθρωπον Γd καὶ om d add τὸ ante καθ' ὁμ. 𝔅^1

ℭ

'Ραδία τῷ προσέχοντι καὶ συνιέναι βουλομένῳ ἡ ἐπίλυσις. τὸ μὲν γὰρ Κατ' εἰκόνα φύσει δέδοται ἡμῖν καὶ ἀμετάβλητον ἐξ ἀρχῆς καὶ εἰς τέλος συμπάρεστι, τὸ δὲ Καθ' ὁμοίωσιν ἐκ προαιρέσεως καὶ οἴκοθεν ὕστερον κατορθοῦμεν. ἐν μὲν οὖν τῇ πρώτῃ βουλῇ λέγων ὁ θεὸς Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν προσέθηκε, δεικνὺς ὅτι καὶ προαίρεσιν ἡμῖν αὐτεξουσίαν ἐμβαλεῖ τὴν δυναμένην ποιῆσαι ἡμᾶς ὁμοιωθῆναι θεῷ· καὶ οὖν καὶ τοιοῦτοι ἀπετελέσθημεν κατὰ τὴν πρόρρησιν τοῦ θεοῦ. πολλοὶ γὰρ οἱ ὁμοιωθέντες αὐτῷ, πάντως δὲ καὶ οἱ ὁμοιωθησόμενοι, κἂν μὴ καὶ πάντες εἰς τοῦτο ἐπισπεύδοιμεν ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν μᾶλλον ἀπὸ ἐθελοκακίας βαδίζοιμεν. ἐν δὲ τῇ κατασκευῇ ὕστερον μόνον εἶπε τὸ Κατ' εἰκόνα ὡς καὶ μόνον τοῦτο ἐντελὲς καὶ ἀναλλοίωτον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐγκατασκευάσας· τὸ δέ γε Καθ' ὁμοίωσιν, ἐπειδὴ δυνάμει τέως μόνον ἐγκατέσπειρε τῷ ἀνθρώπῳ, οὔπω δὲ καὶ εἰς ἀποτέλεσμα ἐμπεφάνιστο ἀλλ' ἐδεῖτο ἔτι πρὸς ἀποτέλεσμα τῆς τοῦ λαβόντος τὴν προαίρεσιν πράξεως, εἰκότως ἀπεσιώπησεν. εἰ μὲν οὖν οὐδὲν προλαβὼν ἐν τῇ βουλῇ ὁ θεὸς εἶπε τὸ Καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ διὰ τοῦ

ℭ = ΛF Π

1 post ῥαδία add ἐστὶ Π 2 ἀμεταμέλητον Π 3 οἴκοθεν om Π 4 κατορθοῦμεν ὕστερον colloc F 6 αὐτεξούσιον maluerim 7 οὖν: γοῦν F 8 προαίρεσιν Π 9 οἱ om F 10 ὑπὸ F 14 add τὸ ante ἀποτέλεσμα F 15 post τῆς colloc 16 πράξεως F λαμβάνοντος Π 16 οὐδὲν: μηδὲν sic F 17 καὶ τὸ καθ' colloc Π

σιν, εἰ μὴ τὴν τοῦ γενέσθαι καθ' ὁμοίωσιν δύναμιν ἡμῖν ἐχαρίσατο, οὐκ ἂν τῇ ἑαυτῶν ἐξουσίᾳ τὴν πρὸς θεὸν ὁμοίωσιν ἐδεξάμεθα. νῦν μέντοι δυνάμει ἡμᾶς ἐποίησεν ὁμοιωτικοὺς θεῷ. δύναμιν δὲ δοὺς πρὸς τὸ ὁμοιοῦσθαι θεῷ ἀφῆκεν ἡμᾶς ἐργάτας εἶναι τῆς πρὸς θεὸν ὁμοιώσεως, ἵνα ἰσάγγελος ᾖ τῆς ἐργασίας μισθός, ἵνα μὴ ὥσπερ εἰκόνες ὦμεν παρὰ ζωγράφου γενόμεναι εἰκῇ κείμεναι, ἵνα μὴ τὰ τῆς

1 sqq cf Greg Nys De virg 12 (VIII, 1 p 300, 7-12 J) . . .(ἐπάνοδος) οὗ τυχεῖν ἄλλως οὐκ ἔστι, μὴ οἷος ἐξ ἀρχῆς ἐκτίσθη, τοιοῦτον πάλιν γενόμενον. οὐ γὰρ ἡμέτερον ἔργον οὐδὲ δυνάμεως ἀνθρωπίνης ἐστὶ κατόρθωμα ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις· ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῆς τοῦ θεοῦ μεγαλοδωρεᾶς ἐστιν, εὐθὺς ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει χαρισαμένου τῇ φύσει τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα. de Greg contra Plotinum pugnante vid Merki Ὁμοίωσις p 115 sq 1-31, 3 εἰ μὴ—θαυμάζεις exstiterunt verba in florilegio Iconomachorum decreto concilii S Sophiae (a 815) adiecto. conservata sunt apud Nicephorum patriarcham cf Paul J. Alexander The Iconoclastic council of St Sophia and its definition, Dumbarton Oaks Papers VII, 1953 p 61 sq (de codd: Paris gr 1250 s XIII? = B; Paris Coisl gr 93 s XV? = C vid p 39 et 52 sq): ἑξῆς δὲ παραφέρουσι φωνὰς τοῦ μεγάλου ὥς φασι Βασιλείου ἐκ τοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως Εἰς τὸ κατ' εἰκόνα λόγου πρώτου διαγορευούσας (διαγορεύσας C) τοιάδε (τοῦ μεγάλου βασιλείου ἐκ τῆς Ἑξαημέρου in marg C) de sequ vid app crit. de refutatione haeretic qua Niceph Basilium auctorem esse negavit vid praef 4 sqq cf infra p 32, 15-33, 3; cf Greg Nyss Orat cat PG 45, 24 D (ἆθλον ἀρετῆς); ibid 77 A; cf Merki, Ὁμοίωσις p 104 sq; Ivanka, Autorschaft p 57 5 ἰσάγγελος coniec Giet, Saint Basile p 353 n 2 lectione cod Ω iam ignota. contulit Bas Attende 212 B ἔπειθ' ὅτι καὶ κατ' εἰκόνα γενόμενος τοῦ κτίσαντός σε δύνασαι πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων ὁμοτιμίαν δι' ἀγαθῆς πολιτείας ἀναδραμεῖν etc. cf In Iulitt mart PG 31, 256 A . . . ἰσαγγέλους τιμὰς καὶ θεοῦ κατανόησιν . . . οὗ πᾶσα ἐφίεται λογικὴ φύσις οὗ καὶ ἡμεῖς ἐπιτύχοιμεν ἐκ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἑαυτοὺς ἐκκαθάραντες. cf Clem Alex Str VII 84, 2 (III p 60 Stählin); e Greg Nyss qui hoc verbo secundum Luc 20, 36 sicut alii saepe usus est ad virginit describ aut vitam sanctorum laudand cf hos locos ubi de primo statu hom aut de vit hom resurrect egit ex gr hom op 188 C; 189 C; 196 A; Inscr Ps 2, 6 (V p 86, 13 sqq J) Cant I et IV (VI p 30, 7 et 134, 10 sq J); In Pulch p 465, 8-9; In Flacill p 486, 13-15 (IX J) ad v.l. ἐντελὴς cf infra p 40, 5; τέλειος cf infra p 33, 3 6 cf Rom 4, 4; II Joh 8; Luc 6, 35 μισθός cf Theophil c 27 p 1096 A; Bas ex gr Attende 213 A; In Ps I c 3 PG 29, 216 D sq; XXXII c 10 ibid 348 A; De humil PG 31, 529 C; vid infra ad p 34, 4 sqq;

cf Völker, Gregor p 79; 133 sq 6 sqq cf Greg Nyss De perf VIII, 1 p 195, 14 sqq J . . . τῆς ἰδίας ἕκαστος ζωῆς ἐστι ζωγράφος, τεχνίτης δὲ τῆς δημιουργίας ταύτης ἐστὶν ἡ προαίρεσις, χρώματα δὲ πρὸς τὴν ἀπεργασίαν τῆς εἰκόνος αἱ ἀρεταί etc cf Merki Ὁμοίωσις p 161. ad simile pictoris cf praeterea Plat Resp 501 a sqq; Method Conv 24 p 13 Bonwetsch

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ Nic (vid app test)

2 ἑαυτοῦ T 3 μέντοι: μὲν τῇ PS δὲ Nic 4 θεῷ pr: θεοῦ ΑΔSℜv 5 ὁμοιότητος sed sscr ωσεως T ἰσάγγελος Ω: ἄγγελος T (ἵν') XYΑΔℜv ἡμέτερος PS (ἵν' PS) τέλειος 𝔅^1 Nic (τέλιος C) 6 ᾖ: ἧς Y ὁ ante μισθός add PS𝔅 Nic fort recte. add Ch sed eras 7 γινόμεναι P post εἰκῇ add καὶ μάτην Nic et Ch Mos 7-31, 1 ἵνα—φέρῃ om Nic 7 μὴ om sed sscr A

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

1 εἰ μὴ—δύναμιν: καὶ τὴν δύναμιν τοῦ γενέσθαι καθ' ὁμοίωσιν Ω om 𝔅^1 1-2 ἐχαρίσατο ἡμῖν colloc 𝔅 2 ἐξουσίᾳ: δυνάμει 𝔅 τὴν: τῇ Ω 3 ἐδεχόμεθα ΩΓ ἐκδεχόμεθα ΞΦd ἐποίησεν ἡμᾶς colloc 𝔅 ὁμοιωματικοὺς d 4 θεῷ pr om 𝔅 δέ: γὰρ 𝔅 τό: τῶ Φ 5 ἵνα ἰσάγγελος Ω ἵνα τέλειος 𝔅^1 6 ᾖ: εἶ ΩΞΦ (corr Φ^2) post τῆς add ἡμετέρας 𝔅 ὁ ante μισθός add 𝔅 6-31, 3 ἵνα μὴ—θαυμάζεις om 𝔅^1 6 ὦμεν: ἐσμὲν Ω

ℭ

πρώτου ἐκείνου λόγου τὴν δύναμιν ἡμῖν εὐθὺς ἐχαρίσατο τοῦ γενήσεσθαι ὁμοίους θεῷ, οὐκ ἂν ἀπὸ μόνης τῆς ἑαυτῶν ἐξουσίας ἡμεῖς ὕστερον τοῦτο τὸ μέγα χάρισμα προσδέξασθαι ἠδυνάμεθα. καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαίως τότε προσείληπται. ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς τὸ κτίζεσθαι ἤδη κατέστημεν καὶ τὸ εἶναι ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος προσελαμβάνομεν, ὃ μὲν παρὰ τοῦ κτίζοντος ἐδίδοτο τῇ φύσει ἡμῶν οἱονεὶ συνουσιωμένον καὶ ἀπεντεῦθεν ἀπηρτισμένον, τοῦτο εὐθὺς εἴχομεν καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐκαλούμεθα κατ' εἰκόνα δηλαδὴ θεοῦ, ὃ δὲ οὐκ εὐθὺς συναπετελέσθη ἡμῖν οὐδὲ συμπαρωμάρτησε φυσικῶς ἐκ τῆς πλάσεως ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιγενησομένης προαιρέσεως εἴτουν ἐνεργείας ἡμετέρας ἔμελλεν ἐσύστερον προσαρμόσαι ἡμῖν, τὸ τῆς ὁμοιώσεώς φημι τοῦ θεοῦ, τοῦτο οὔπω οὔτε ἦμεν οὔτε λέγεσθαι ἠδυνάμεθα. ἀφῆκε γὰρ τοῦτο ἀτελὲς ὁ κτίσας ἐπίτηδες, ἵνα παρ' ἡμῶν ἡ ἐργασία τοῦ καλοῦ ἀποτελεσθῇ καὶ ἡμέτερον δόξῃ τὸ ἀγαθόν, ὥστε καὶ μισθὸν ἡμᾶς ἐντεῦθεν ὀφειλόμενον σχεῖν· ἵνα μὴ ὥσπερ εἰκόνες ἄψυχοι διαμένωμεν παρὰ ζωγράφου μὲν ἀποτελεσθεῖσαι εἰκῇ δὲ κείμεναι καὶ μηδὲν οἴκοθεν πρὸς τὸ

ℭ = ΛF Π

1 λόγου ἐκείνου colloc F ἡμῖν om F 1-2 γενήσεσθε F 2 ὁμοίοις Λ ὅμοιος F 3 τοῦτο post χάρισμα colloc Π ἐδυνήθημεν Π 4 προείληπται Combefisius 8 ἐκαλούμεθα: κ ex corr Π ἐκκαλούμεθα Λ 11 συναρμόσειν Π 12 οὔτε pr om Π ἐδυνάμεθα Π 15 σχεῖν: ει ex corr Λ διαμένωμεν om F ζωγράφοις F

ἡμετέρας ὁμοιώσεως ἄλλῳ ἔπαινον φέρῃ. ὅταν γὰρ τὴν εἰκόνα ἴδῃς ἀκριβῶς μεμορφωμένην πρὸς τὸ πρωτότυπον, οὐ τὴν εἰκόνα ἐπαινεῖς, ἀλλὰ τὸν ζωγράφον θαυμάζεις. ἵνα τοίνυν τὸ θαῦμα ἐμὸν γένηται καὶ μὴ ἀλλότριον, ἐμοὶ κατέλιπε τὸ Καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ γενέσθαι.

Κατ' εἰκόνα γὰρ ἔχω τὸ λογικὸς εἶναι, καθ' ὁμοίωσιν δὲ γίνομαι ἐν τῷ χρηστὸς γενέσθαι. Γίνεσθε τέλειοι ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν. εἶδες ποῦ ἀπο-

1 et 4 cf Arist Eth Eud A 3 p 1215ᵃ 15 sqq. sed Christianis quomodo merces atque laudes intellegendae essent docuit Greg Nyss De inst Christ passim, cf imprim p 52; 73; 88 (VIII, 1 J) 6 κατ' εἰκόνα γὰρ ἔχω τὸ λογικὸς εἶναι cf infra p 32, 9. cf Merki, 'Ὁμοίωσις p 79 sqq (Philon ex gr De op mund I p 23, 6 ἡ δὲ εἰκὼν λέλεκται κατὰ τὸν τῆς ψυχῆς ἡγεμόνα νοῦν); p 45 (Irenaeus); 84 sqq (Clem Alex). cf Orig Sel in Gen PG 12, 96 A ὁ δὲ φάσκων τὸ κατ' εἰκόνα μὴ ἐν σώματι εἶναι, ἐν δὲ τῇ λογικῇ ψυχῇ, παραστήσει οὐκ εὐκαταφρόνητον δόγμα etc. plur vid apud Völker, Gregor p 68 sq. e Bas cf ex gr Attende 204 A; ep 233, 1 PG 32, 864 C; Hex VIII, 5 p 458; IX, 5 p 508. de opinione Greg Nyss differente vid Merki 141 sqq; 159; cf Ps-Bas (?) In Isai I, 13 PG 30, 140 B. nota Ioan Chrys illud Ad imag cum semel ad honorem dominii retulisset semper hoc modo explicavisse cf Gen hom 8, 3 p 72; 9, 1 et 2 p 78 (ἐμάθετε τί ἐστι τὸ κατ' εἰκόνα, ὅτι οὐκ οὐσίας ἐστὶν ἀξία ἀλλ' ἀρχῆς ὁμοιότης etc; imitatus est Isid Pelus l.c. (ad p 29, 1 sqq) 6-7 τὸ κατ' εἰκόνα ἔχω ἐν τῷ λογικὸς εἶναι, τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν γίνομαι ἐν τῷ χρηστὸς γενέσθαι (sic) sub nomine S Basilii citavit Max Conf Loc comm PG 91, 972 B. plura exstant in florileg sentent patrum codd Vat gr 491 s XIII et Vat gr 728 s XVI conservato, ubi leguntur verba 6-8 κατ' εἰκόνα — ἐστιν; 32, 6-8 ἐὰν—θεῷ sub inscript βασιλ. και. (Vat 491); τοῦ ἁγίου βασιλείου (Vat 728). codd hoc modo a text differunt: 31, 6 γὰρ om; 7 post γίνεσθε add γάρ φησι; 32, 6 post ἐὰν add οὖν; 32, 7 ἐπὶ: εἰς 7 de imitatione dei virtutib institut cf Merki, 'Ὁμοίωσις p 133; p 5 (Plato); 13 sq (Stoici); 38 sq (Philo); 54 sq (Clem Alex); 62 (Orig); 129 et 168 (Greg Nyss). et vid infr χρηστός cf p 32, 10; Luc 6, 35; Eph 4, 32. ad v.l. χριστιανός cf p 33, 5 sqq; Greg Nyss ex gr De or dom PG 44, 1145 A-B; De prof Christ VIII, 1 p 136 sqq J 7-8 cf Matth 5, 48; Luc 6, 36; Orig Sel in Gen PG 12, 96 B-C; Greg Nyss locc citt, Ioan Chrys Gen hom 9, 3 p 78; Isid Pelus l.c. ad 29, 1 sqq; Procop Gen 116 B-C

𝔄 = TXY ΑΔ PS 𝔑 (Nic)

1 ἄλλῳ: ἄλλον P ἄλλων S etiam Langerbeck abhorruit verbum ineptissimum. coniecit ἀλλότριον (ex 4) vel ἐπ' ἄλλῳ vel δι' ἄλλον. sed etiam talis lapsus auctori nostro concedendus est 2 ἀκριβῶς μεμορφ. εἰκόνα ἴδῃς colloc Nic (om τὴν) πρὸς τ. πρωτ.: τῇ ποικιλίᾳ τῶν χρωμάτων Nic 5 κατέλειπεν A (corr A²) P γεγενῆσθαι X claus placet 6 τὸ: τῶι X in τῷ corr Δ 7 χρηστὸς PS vid 𝔅: χριστιανὸς cett (𝔑)v γενέσθαι: γίνεσθαι Δ γίνεσθε: γίνεσθαι T τέλειος sic λ ex corr T 8 ἡμῶν T𝔑 εἶδες: ἴδε ΑΔ

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

1 ὁμοιώσεως τῆς ἡμετέρας (sic) colloc Ω τὴν om Ω 4 ἐμὸν θαῦμα sic, om τὸ 𝔅 5 κατέλειπε Ξ κατάλειπε Φ (-λιπε corr Φ²) 6 κατ': καὶ Ω γάρ: μὲν 𝔅 τό: ἐν τῷ ΩΞΦ post εἶναι add καὶ ἐξουσιάζειν τῶν ἐπὶ γῆς 𝔅 (τῶν incert d add τῆς ante γῆς Γd) 7 χρηστός: η ex corr Φ² χριστὸς Ω post γίνεσθε add γάρ φησι 𝔅 8 ἡμῶν ΞΓd εἶδες: ἴδες ΞΦ ἴδε Ω

𝔈

κάλλος ἑαυταῖς συμβαλλόμεναι, ἃς ὁ θεώμενος καὶ πρὸς ἀκρίβειαν γεγραμμένας κατανοῶν τὸν μὲν ζωγράφον εὐλόγως καὶ θαυμάζει καὶ ἐπαινεῖ, αὐτὰ δὲ δι' ἑαυτὰ τὰ χρώματα ἢ τοὺς ἐφ' ὧν γεγράφαται πίνακας οὐδενὸς ἀξιοῖ λόγου. ἵνα τοίνυν τὸ θαῦμα καὶ ἐμὸν γένηται καὶ συμμερίσωμαι τῷ θεῷ τὸν ἐκ τῆς καλῆς δημιουργίας ἔπαινον, ἐμοὶ κατέλιπε τὸ Καθ' ὁμοίωσιν γεγενῆσθαι θεοῦ.

Ἔστιν οὖν δυνάμει μὲν τὸ ἐν ἐμοὶ λογικὸν καὶ νοερόν, ὃ δὴ καὶ Κατ' εἰκόνα θεοῦ πεποιῆσθαί με δείκνυσιν, ἐνεργείᾳ δὲ τὸ καὶ ἀντιποιηθῆναι τῆς ἀρετῆς καὶ πράξει κατορθῶσαι τὸ ἀγαθὸν καὶ οὕτως ἐλθεῖν διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας εἰς τὸ Καθ' ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ. ὥστε τὸ μὲν Κατ' εἰκόνα θεοῦ ἀρχή ἐστι καὶ ῥίζα τοῦ ἀγαθοῦ, ἣν εὐθὺς ἐν τῷ κτίζεσθαι συγκαταβεβλημένην τῇ φύσει μου ἔσχηκα, τὸ δὲ Καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ ἔσχατον ἐκ τῶν ἔργων μου καὶ τῶν περὶ τὰ καλὰ πόνων καὶ τῆς παρ' ὅλην ζωὴν ἐναρέτου διαγωγῆς περιγίνεταί μοι. εὐλόγως τοίνυν οὐχ ἅμα τῷ κτισθῆναι καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ εὐθὺς γενέσθαι με ὁ κτίσας ἀπεφήνατο. ἄκουε γὰρ καὶ τί φησιν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· Γίνεσθε τέλειοι καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν· Ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. ὁρᾷς ποῦ καὶ πότε

𝔈 = ΛF Π

1 ἑαυτῶν Π 2 εὐλόγως Λ (ut vid ipse ex εἰκότως corr) Π: εἰκότως F 3 ἐφ' ἃ Λ ἐφ' οὗ (sic) Π 13-14 τὰ καλά: αὐτὰ (sic) καλῶν Π 15 ὁμ(οίωσιν) ex corr Λ 16 με ex μοι corr Λ μοι F 17 ὑμῶν Π: ὑμῶν sed η sscr F ἡμῶν Λ cf 𝔑 an recte?

δίδωσιν ἡμῖν ὁ κύριος τὸ Καθ' ὁμοίωσιν; Ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. ἐὰν γένῃ μισοπόνηρος, ἀμνησίκακος, μὴ μεμνημένος τῆς χθιζῆς ἔχθρας, ἐὰν γένῃ φιλάδελφος, συμπαθής, ὡμοιώθης θεῷ. ἐὰν ἀφῇς τῷ ἐχθρῷ ἀπὸ καρδίας, ὡμοιώθης θεῷ. ἐὰν οἷός ἐστιν ἐπὶ σὲ τὸν ἁμαρτωλὸν ὁ θεός, τοιοῦτος γένῃ ἐπὶ τὸν εἰς σὲ πεπλημμεληκότα ἀδελφόν, τῇ πρὸς τὸν πλησίον εὐσπλαγχνίᾳ ὡμοιώθης θεῷ. ὥστε τὸ Κατ' εἰκόνα μὲν ἔχεις ἐκ τοῦ λογικὸς εἶναι, Καθ' ὁμοίωσιν δὲ γίνῃ ἐκ τοῦ χρηστότητα ἀναλαβεῖν. ἀνάλαβε Σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ἵνα ἐνδύσῃ Χριστόν. δι' ὧν γὰρ ἀναλαμβάνεις τὴν συμπάθειαν, δι' αὐτῶν Χριστὸν ἐνδύῃ καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν οἰκειώσει οἰκεῖος ἐγένου θεῷ. οὕτως ἡ ἱστορία παίδευσίς ἐστι τοῦ βίου τοῦ ἀνθρωπίνου.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα· ἐχέτω ἐν τῇ κτίσει τὸ Κατ' εἰκόνα. γενέσθω καὶ Καθ' ὁμοίωσιν· τούτου τὴν δύναμιν ἔδωκεν. εἰ ἐποίησε καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ποῦ σου ἡ χάρις; διὰ τί σὺ ἐστεφανοῦ; εἰ γὰρ ὁ δημιουργὸς τὸ ὅλον

1-3 Matth 5, 45; cf Clem Alex Str VII 85, 2; 86, 5 (III p 60 sqq; Stählin); Greg Nyss Or dom PG 44, 1145 C-D; In diem lum IX p 239, 15 sqq J 3 sqq cf infr p 36, 7 sqq 3-4 ἀμνησίκακος cf I Clem 2, 5; Clem Alex Str locc citt 4-5 φιλάδελφος, συμπαθής cf I Petr 3, 8; Greg Nyss De ben IX p 103, 8 J (ἔλεος καὶ εὐποιΐα) 5-6 cf Matth 18, 35; 6, 14 sq 6 sqq cf Matth 6, 12; Luc 11, 3; Clem Alex Str VII 85, 3 (ed cit) cf Orig In Ioan Comm XX 17 (IV p 350 Preuschen) 8 εὐσπλαγχνία I Clem 14, 3 cf I Petr 3, 8; Eph 4, 32 8-10 cf supra p 31, 6-7 10-11 Col 3, 12 11 cf Rom 13, 14; Gal 3, 27; vid ad p 33, 7 15 Gen 1, 26 15-33, 3 cf supra p 30, 4 sqq

𝔄 = TXY AΔ PS ℜ

4 μὴ—γένῃ om T 5-6 ἐὰν ἀφῇς—θεῷ om TXY an propter homoeot? 7 γίνῃ P ἐπὶ—ἀδελφόν: κ' αὐτὸς τοῦ εἰς σὲ πεπλημμεληκότος ἀδελφοῦ Y 8 πρὸς τὸν πλησίον om Y 11 οἰκτιρμῶν TXP χρηστότητα om T sed cf Col 3, 12 12 δι' αὐτῶν: διὰ τὸν T δι' αὐτῶν τὸν X ἐνδύνῃ ℜv καὶ om S vid infr 13 οἰκεῖος ἐγένου conieci (fort γενοῦ vel ὅμοιος ἐγένου cf 33, 7 et 10, et 10 app; 36, 7) cf 16, 8 app, οἰκειοῖ σε restituere vol Langerbeck ex 𝔅: οἰκειούμενος 𝔄(ℜ)v οἰκειοῦσαι 𝔅 14

τοῦ pr—ἀνθρ.: τοῦ ἀνθρωπίνου βίου X βίου τοῦ ἀνθρωπί(νου) corrupt sed spatium adest Y 15 post εἰκόνα fort lemma complendum est cum ℭ ἐχέτω: ἔχω οὖν v ex 𝔅 de Y non liquet 16 γενέσθω: γίνομαι δὲ τῇ προθέσει v ex 𝔅 τούτου: τοῦτο. litt ultim verbi legi non potest Y 16-17 τούτου—καθ' ὁμοίωσιν om PSv 17 δυνάμιν: χάριν X post ἐποίησε add σε ℭ fort recte σου: σοι S 18 ἐστεφανωθης (sic) prius sed corr Y τῶν ὅλων XPS

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ Γd)

4 μή: καὶ Γ 5 add καὶ ante συμπαθὴς Φ² 5-6 ἐὰν ἀφῇς—θεῷ om d 8 τὴν . . . εὐσπλαγχνίαν ΞΦ 9 ἐκ τοῦ: ἐν τῷ 𝔅 post εἶναι add καὶ ἐξουσιάζειν ὡς εἴρηται Ω cf 31, 6! 10 χριστότητα Ω 10-11 ἀνάλαβε—οἰκτιρμοῦ om Γd post ἀνάλαβε add οὖν ΩΞΦ 11 οἰκτιρμῶν ΩΞΦ 12 αὐτῶν: αὐτὸν Ω 13 αὐτόν: αὐτῶν Φ αὐτοὺς Γd οἰκεῖος ἐγένου vid supr: οἰκειοῦσαι 𝔅 14 τοῦ pr—ἀνθρ.: τοῦ ἀνθρωπίνου βίου 𝔅 (ἀνθρωπίου Ω) 15 post εἰκόνα add ἡμετέραν 𝔅 ἐχέτω: ἔχω οὖν 𝔅 16 γενέσθω: γίνομαι δὲ τῇ προθέσει 𝔅 (γένομαι Ω) 16-17 τούτου—ἔδωκεν om Ω τούτου—ὁμοίωσιν om 𝔅¹ 18 σύ: σοι ΩΦ corr Φ² om Γd τῶν ὅλων 𝔅¹

ℭ

ἀποδίδωσιν ἡμῖν ὁ κύριος τὸ Καθ' ὁμοίωσιν; ὅταν γένῃ μισοπόνηρος, ἀμνησίκακος, μὴ ἀμυνόμενος τὸν ἐχθρόν, ὅταν γένῃ φιλάδελφος, συμπαθής, ὡμοιώθης θεῷ. ἐὰν οἷός ἐστι περὶ σὲ τὸν ἁμαρτωλὸν ὁ θεὸς τὸν ἐναντιούμενον αὐτῷ καθ' ἑκάστην, τοιοῦτος καὶ σὺ γένῃ ἐπὶ τὸν εἰς σὲ πεπλημμεληκότα ἀδελφόν, τῇ τελείᾳ ἀγάπῃ καὶ τῇ πρὸς τὸν πλησίον εὐσπλαγχνίᾳ ὡμοιώθης θεῷ. ἀνάλαβε τοιγαροῦν Σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, χρηστότητα, ἵνα ἐνδύσῃ Χριστόν. δι' ὧν γὰρ ἀναλαμβάνεις τὴν συμπάθειαν, δι' αὐτῶν ἐνδύῃ Χριστὸν καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν οἰκειώσει πρὸς ὁμοίωσιν φθάνεις θεοῦ. οὕτως ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης πλάσεως παίδευσίς ἐστι τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἐχέτω μέν φησιν ἐν αὐτῇ τῇ κτίσει τὸ Κατ' εἰκόνα, γενέσθω δὲ καὶ ἔπειτα Καθ' ὁμοίωσιν διὰ τῆς οἰκείας σπουδῆς, ἐπειδὴ τὴν δύναμιν τούτου ἔχει ἐν τῇ οἰκείᾳ φύσει λαβών. εἰ ἐποίησέ σε καὶ καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ ἐξ ἀρχῆς, ποῦ σου ἡ χάρις; πόθεν ἂν σὺ ἐστεφανοῦ; εἰ ὁ δημιουργὸς τὸ ὅλον τῇ φύσει

ℭ = ΛF Π

1 ἡμῖν om Π 4 αὐτὸν F 7-8 ἐνδύσῃ—δι' αὐτῶν om F 15 σου: σοι Π cf S

ἀπέδωκε, πῶς ἄν σοι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἠνοίγετο; νῦν δὲ τὸ μὲν ἐδόθη, τὸ δὲ ἀτελὲς κατελείφθη, ἵνα σεαυτὸν τελειώσας ἄξιος γένῃ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ μισθαποδοσίας.

Πῶς οὖν γενώμεθα καθ' ὁμοίωσιν; διὰ τῶν εὐαγγελίων. τί ἐστι χριστιανισμός; θεοῦ ὁμοίωσις κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνθρώπου φύσει. εἰ ἀνεδέξω τὸ εἶναι χριστιανός, ἐπείχθητι γενέσθαι ὅμοιος θεῷ, ἔνδυσαι Χριστόν. πῶς δὲ ἐνδύσῃ ὁ μὴ σφραγισάμενος, πῶς ἐνδύσῃ ὁ τὸ βάπτισμα μὴ λαβών, ὁ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας μὴ δεξάμενος; ἀποπέμπῃ τὴν
276 M. πρὸς θεὸν ὁμοίωσιν; εἰ ἔλεγόν σοι· δεῦρο, γενοῦ ὅμοιος βασιλεῖ, οὐκ ἂν εὐεργέτην με ἔκρινας; ἐπειδὴ βούλομαί σε ὅμοιον θεῷ ποιῆσαι, φεύγεις τὸν λόγον τὸν θεοποιοῦντά

4 cf Iren Adv haer V 2, 1; 6, 1; 16 (II 317; 333; 367 sq Harvey); Clem Alex Paed I 98, 2 sqq (I p 148 sq Stählin); Orig In Gen hom I, 13 (VI p 17, 9 sqq Baehrens); De princ I, 2,8 (V p 38, 16 sqq Koetschau); Method Conv 23 sq (p 12 sq Bonwetsch); Greg Nyss De perf VIII, 1 p 194 sqq J 5 cf Greg Nyss De prof Christ VIII, 1 p 136, 7 sq J: χριστιανισμός ἐστι τῆς θείας φύσεως μίμησις etc; cf Bas Moral 22 PG 31, 869 B. κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον inde a Platon Theaet 176b (κατὰ τὸ δυνατόν) et Arist Eth Nic 10, 1177^b 33 (ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται) eadem vel similia apud omnes imitatores (cf Merki op cit passim, impr p 167) 7 cf Gal 3, 27; cf Bas Moral PG 31, 869 B; 868 D 7 sqq cf R. Leys, L'image de Dieu chez saint Gregoire de Nysse, Paris 1951 p 115 8 cf Eph 1, 13 ἐσφραγισμένος, ad 𝔅 cf Bas In s bapt PG 31, 428 C σὺ δὲ πῶς ἐπανέλθῃς εἰς τὸν παράδεισον μὴ σφραγισθεὶς τῷ βαπτίσματι; cf ibid 432 C 9 cf Greg Nyss Adv eos qui diff bapt PG 46, 420 C δέξαι δὲ τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἔνδυμα ὅπερ ὁ Χριστός σοι διαπλώσας προτείνεται καὶ μὴ ἀπώσῃ τὴν δωρεάν, ἵνα μὴ ὑβρίσῃς τὸν δωρησάμενον 10 sqq cf Bas In s bapt PG 31, 429 A εἰ χρυσὸν τῇ ἐκκλησίᾳ διένεμον οὐκ ἄν μοι εἶπες αὔριον ἥξω καὶ αὔριον δώσεις· ἀλλ' ἀπῄτεις ἂν ἤδη τὴν διανομὴν κατεπείγων, καὶ ἐδυσφόρεις πρὸς τὴν ὑπέρθεσιν. ἐπειδὴ δὲ οὐχ ὕλης εὔχροιαν ἀλλὰ ψυχῆς καθαρότητα προτείνεταί σοι ὁ μεγαλόδωρος, προφάσει πλάττῃ etc, cf infra 432 D-433 A

𝔄 = TXY ΑΔ PS 𝔑

1 ἠνῴγετο (sic) T 3 γίνῃ P post γένῃ add τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας καὶ XY τῷ θεῷ A τοῦ om ΤΔ𝔑(?) 4 γενόμεθα TXYA^2 (ex -ω-) S γινόμεθα 𝔑v ἀγγέλων TXY 5

χριστιανός PS in marg scr ὅρος χριστιανισμοῦ Δ θεῶι X 6 ἀνέξω Δ τὸ om T 7 ὅμοιως (sic) X ὅμοιος in ras scr Δ vel Δ^2 Χριστόν: χ(ριστ)ῷ T 8 ὁ μὴ—ἐνδύσῃ om 𝔑v corrupt Y an ἐσφραγισμένος corrigendum cum ML et Z? sed cf Lampe et 8 et 9 τὸ: τὸν T ἀποπέμπῃ: ηι ex ει vel εις corr X ἀποπέμπει ΤΑ𝔑 ἀποπέμπεις ut vid Yv τὴν: τῆς P 10 ὁμοίωσιν: οἰκείωσιν Δ 11 βασιλ. οὐκ ἂν: βασιλείωι. κἂν X βασιλεῖου, κ'ἂν Y (-ει- Y^2) ad 10-11 in marg scr εἰ ἔλεγόν σοι συμβουλευόμενος τοῦτο· ὡς αὐθέντην ἄν με ἔκρινας καὶ ἔστερξας X^2 post ἐπειδὴ add δὲ TPS𝔅 fort recte 11-12 ὅμοιον θεῷ βούλομαί σε colloc TXY an recte? 12 θεὸν P

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞΦ Γd)

1 add μὴ ante ἀπέδωκε 𝔅^1 ἀπέ δωκε (sic) Γ et ἡ et τῶν om 𝔅 3 τελειώσας—γένῃ: διὰ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας τελείως ἄξιον ποιήσῃς γενέσθαι 𝔅 (ποιήσῃ Γ) τοῦ om 𝔅^1 4 γενόμεθα ΩΞΦ εὐαγγελίων: χρηστῶν ἔργων 𝔅 (χριστῶν Ω) 5 τί ἐστι: ἔστι γὰρ 𝔅 6 post φύσει add γενέσθαι 𝔅 εἰ ἀνεδέξω: ἐὰν ἐδέξω 𝔅 7 θεοῦ Φ post χριστὸν add δι' εὐσπλαγχνίας 𝔅 ἐνδύσῃ: ἐνδύσει ΩΞΦ 8 σφραγισάμ.—λαβών, ὁ: σφραγισθεὶς τῷ βαπτίσματι καὶ 𝔅 9 μή: οὔπω 𝔅 post ἀποπέμπει (sic, -ῃ d) add γὰρ 𝔅 11 add τῷ ante βασιλεῖ 𝔅 οὐκ: ἄρ' οὐκ 𝔅 post ἐπειδὴ add δὲ 𝔅 12 θεοῦ Ω

ℭ

ἀπέδωκε, πῶς ἄν σοι ἠνοίγετο ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ; διὰ τοῦτο τὸ μὲν ἐδόθη, τὸ δὲ ἀτελὲς κατελείφθη, ἵνα σὺ σεαυτὸν τελειώσας ἄξιος γένῃ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ μισθαποδοσίας.

Πῶς οὖν γενώμεθα καθ' ὁμοίωσιν; διὰ τοῦ εὐαγγελίου. τί γάρ ἐστι χριστιανισμὸς ἀλλ' ἢ θεοῦ ὁμοίωσις κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνθρώπου φύσει; εἰ ἀνεδέξω τὸ εἶναι χριστιανός, ἐπείχθητι γενέσθαι ὅμοιος θεῷ, ἔνδυσαι Χριστόν. πῶς δὲ ἐνδύσῃ ὁ μήπω τὸ βάπτισμα εἰληφώς; ὁ γὰρ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας μὴ δεξάμενος πόρρω πάνυ καθίσταται τῆς πρὸς θεὸν ὁμοιώσεως. εἰ ἔλεγόν σοι· δεῦρο, γενοῦ ὅμοιος βασιλεῖ, οὐκ ἂν εὐεργέτην με ἔκρινες καὶ πολλῷ τῷ τάχει ἔσπευδες ἐπὶ τὸ καλούμενον; ἐπεὶ δὲ βούλομαί σε ὅμοιον θεῷ ποιῆσαι, φεύγεις τὸν λόγον τὸν θεοποιοῦντά

ℭ = ΛF Π

2 κατελήφθη F 5 ἄλλο Π 5-6 φύσει ἀνθρώπου colloc F 6 ὅμοιος γενέσθαι colloc Π 9 οἰκειώσεως Π F (in marg adscr est γρ) 10 ἔκρινας Π

σε ἐπιφραξάμενος τὰ ὦτα, ἵνα μηδὲ ἀκούσῃς τὸν σωτήριον λόγον;

Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα. τὸν ἄνθρωπον, φησὶν ἡ γυνή, τί πρὸς ἐμέ; ὁ ἀνὴρ ἐγένετο. οὐ γὰρ εἶπε τὴν ἄνθρωπον, φησίν, ἀλλὰ τῇ τοῦ ἄρθρου προσθήκῃ τὸ ἀρρενικὸν ἐνέφηνεν. ἀλλ' ἵνα μὴ ἀμαθῶς τις τῇ τοῦ ἀνθρώπου προσηγορίᾳ ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς ᾖ μόνου κεχρημένος, προσέθηκεν· Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. καὶ ἡ γυνὴ ἔχει τὸ Κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγενῆσθαι ὡς καὶ ὁ ἀνὴρ ὁμοίως. ὁμότιμοι αἱ φύσεις, ἴσαι αἱ ἀρεταί, ἆθλα ἴσα, ἡ καταδίκη ὁμοία. μὴ λεγέτω· ἀσθενής εἰμι. ἡ ἀσθένεια σαρκός, ἐν ψυχῇ τὸ δυνατόν ἐστιν. ἐπειδὴ τοίνυν ὁμότιμος

1-2 cf Eph 1, 13 3 Gen 1, 27 4 sqq cf Bas In Ps I 3 PG 29, 216 D sq διὰ τί, φησίν, ὁ προφήτης τὸν ἄνδρα μόνον ἐκλεξάμενος μακαρίζει (scil Ps 1, 1); ἆρα μὴ τοῦ μακαρισμοῦ τὰς γυναῖκας ἀπέκλεισε; μὴ γένοιτο. μία γὰρ ἀρετὴ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἐπειδὴ καὶ ἡ κτίσις ἀμφοτέροις ὁμότιμος, ὥστε καὶ ὁ μισθὸς ὁ αὐτὸς ἀμφοτέροις. ἄκουε τῆς Γενέσεως· Ἐποίησε, φησίν,—αὐτούς (Gen 1, 27). ὧν δὲ ἡ φύσις μία, τούτων καὶ ἐνέργειαι αἱ αὐταί· ὧν δὲ τὸ ἔργον ἴσον, τούτων καὶ ὁ μισθὸς ὁ αὐτός. cf Greg Nyss De vit Moys VII, 1 p 5, 16 sqq J ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὸ θῆλύ τε καὶ ἄρρεν ἡ ἀνθρωπίνη μεμέρισται φύσις καὶ ἀμφοτέροις ἐπίσης κατ' ἐξουσίαν ἡ πρὸς ἀρετήν τε καὶ κακίαν αἵρεσις πρόκειται.. patres feminae dignitatem confirmantes Philoni et eius imitatoribus pugnare videntur, qui secundum Plat Tim 41 d sqq; 90 e viro intellectum, mulieri sensum addicere solebant cf ex gr Philon De op mund 59 (I p 57, 14 sqq); Quaest in Gen I c 47 p 27 Marcus; Orig In Gen hom I, 15 (VI p 19, 8 sqq Baehrens). cf praeterea quomodo Diod Tars, (frg 9 p 96 Deconinck), Ioan Chrys Gen hom 8, 4 p 72 sq, Isid Pelus l.c. naturam feminae defenderint 8 Gen 1, 27 11 ἀσθένεια cf Bas in Iulitt mart PG 31, 237 A et B; Greg Nyss In Greg Thaum PG 46, 945 C; In Pulch p 468, 19; In Flacill p 479, 10 (IX J) 11 sqq cf Bas op cit 240 D sqq παρακαλοῦσα.. μὴ καταμαλακίζεσθαι πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πόνους πλεῖον (241 A) μηδὲ τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν προφασίζεσθαι. ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος λέγουσα τοῖς ἀνδράσιν ἐσμέν. κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγόναμεν ὡς καὶ οὗτοι· ἀρετῆς δεκτικὸν τὸ θῆλυ ὁμοτίμως τῷ ἄρρενι παρὰ τοῦ κτίσαντος γέγονεν. καὶ τί γὰρ ἢ συγγενεῖς τοῖς ἀνδράσι διὰ πάντων ἐσμέν; οὐ γὰρ σάρξ μόνον ἐλήφθη

𝔄 = TXY AΔ PS 𝔑

1 ἔτι φραξάμενος Y ἀποφραξάμενος X 1-2 τῶν σωτηρίων λόγων AΔPS𝔑v 4 οὐκ scr et om 5 γὰρ T 5 φησὶν om S ἄρθρου Av: ἀνθρώπου cett 𝔅 προσηγορίᾳ PS ex coniectura sec 6-7 6 ἀρρενικὸν: ἄρρεν κοινὸν T ἀνέφηνεν T ἀμαθής (η ex corr) T τις om PS 7 ᾖ om sed post κεχρημένος add ἧς S μόνον v κεχρημένου Y 9 ἔχει om PS τὸ: τῶ S καὶ post ὡς om Y 10 ὅμοιος S αἱ post ἴσαι om X 12 ἐστιν om Y

𝔅 = Ω𝔅[1] (= ΞΦ Γd)

1 φραξάμενος d μὴ δὲ d μήτε ΞΦ μὴ ΩΓ post ἀκούσῃς add μήτε et post σωτήριον add ἕξεις Φ[2] 1-2 τῶν σωτηρίων λόγων Ω 3 post εἰκόνα add θεοῦ 𝔅 4 post ἄνθρωπον add λέγει 𝔅 φησὶν ἡ γυνή: ἡ γυνὴ οὖν φησὶ Ω ἀλλ' ἐρεῖ ἡ γυνὴ 𝔅[1] 5 φησίν om 𝔅 ἄρθρου: ἀνθρώπου 𝔅 6 ἀλλ' ἵνα μή: ἵνα οὖν μὴ ΩΓd ἵνα μὴ οὖν Ξ (μὴ om sed sscr) Φ τίς 𝔅 6-7 τῇ—κεχρημένος: τὴν τοῦ ἀνθρ. προσηγορίαν ἐπὶ (add τὴν Γ) τοῦ ἀνδρὸς μόνου νομίσῃ (correxi: νομήσει Ω νοήσῃ vel -σει 𝔅[1]) κεχρημένην (κεχωρισμένην Γd scil ex coniect) τὴν φωνὴν 𝔅 8 αὐτὸν d 9 post γυνὴ add οὖν 𝔅 γενέσθαι 𝔅[1] καὶ om 𝔅 10 post ὁμότιμοι add γὰρ 𝔅 ἴσα: τὰ αὐτά 𝔅 11 ὁμοία: 'μία (sic) Γ μία ἐστὶ d λεγέτω: γὰρ λεγέτω ἡ γυνή 𝔅 ἡ ante ἀσθέν. om Ω 12 add τῆς ante σαρκὸς et τῇ ante ψυχῇ d ἐστιν: ἔχει d

𝕮

σε ἐπιφραξάμενος τὰ ὦτα, ἵνα μηδὲ ἀκούειν ἔχῃς τῶν σωτηρίων ῥημάτων;

Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. εἴποι ἂν τάχα ἐνταῦθα ἡ γυνή· οὐδὲν πρὸς ἐμὲ ὁ λόγος· ὁ ἀνὴρ τηνικαῦτα ἐγένετο. οὐ γὰρ εἶπε τὴν ἄνθρωπον ἢ ἁπλῶς ἄνθρωπον, ἀλλὰ μετὰ παρενθήκης τοῦ ἀρρενικοῦ ἄρθρου τοῦτο ἐξέφηνεν. ἵνα οὖν μὴ ἀμαθῶς τις ἢ καὶ κακούργως τῇ τοῦ ἀνθρώπου προσηγορίᾳ τὸν ἄνδρα μόνον ὑπολάβῃ δηλοῦσθαι, προσέθηκε παρευθὺς Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, ἵνα γνῷς, ὅτι καὶ ἡ γυνὴ ἔχει τό τε Κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγενῆσθαι καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ γεγενῆσθαι ὥσπερ καὶ ὁ ἀνήρ. ὅμοιαι γὰρ αἱ φύσεις ἀμφοτέρων ἐπλάσθησαν καὶ ὁμότιμοι καὶ ἴσαι τούτων αἱ πράξεις, ἴσα τὰ ἔπαθλα, ἴση ἡ καταδίκη. μὴ γὰρ προφασιζέσθω τὸ ἀσθενέστερον ἡ γυνή· ἐν γὰρ τῇ σαρκὶ τοῦτο. ἡ μέντοι ψυχὴ ἐπίσης τῇ ἀνδρείᾳ τὴν οἰκείαν ἔσχηκε δύναμιν. ἐπειδὴ οὖν ὁμότιμον

𝕮 = ΛF Π

1 σε om Π ἔχῃς correxi: ἔχεις FΠ ἔχοις Λ 4 εἴποιεν ἂν Λ 5 τήν: τὸν F 6 ἀρσενικοῦ Π 8 ὑπολάβοι ΛΠ παρευθὺ Π παρ' εὐθὺ Λ 9 ἔχῃ Π 10 γεγενῆσθαι τοῦ θεοῦ (sic) Π γεγεν. alt: γενήσεσθαι Π 11 ἀμφοτέρων αἱ φύσεις colloc Π 12 post ἴση add τούτων F

ἡ κατὰ θεὸν εἰκών, ὁμότιμος ἔστω ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπίδειξις. οὐδεμία παραίτησίς ἐστι τῷ βουλομένῳ προφασίζεσθαι ἀσθενὲς τὸ σῶμα. δι' αὐτὸ τοῦτο ἁπλῶς ἁπαλόν, ἀλλὰ διὰ τὴν συμπάθειαν εὔτονον ἐν καρτερίαις, σύντονον δὲ ἐν ἀγρυπνίαις. πότε δύναται ἀνθρώπου φύσις ἁμιλληθῆναι γυναικὸς φύσει καρτερικῶς διαγούσης τὸν ἑαυτῆς βίον; πότε τὸ ἐν νηστείαις εὔτονον γυναικῶν μιμήσασθαι δύναται ἄνθρωπος, τὸ ἐν προσευχαῖς φιλόπονον, τὸ ἐν δάκρυσι δαψιλές, τὸ πρὸς εὐποιΐαν ἕτοιμον; εἶδον ἐγὼ γυναῖκα λάθρα κλέπτουσαν καλὰ κλέμματα καὶ ἄνευ τοῦ ἀνδρὸς τὰς εὐποιΐας ποιοῦσαν ὑπὲρ ἀνδρός, ὑπὲρ αὐξήσεως οἴκου, ὑπὲρ τέκνων διαμονῆς διδοῦσαν καὶ λανθάνουσαν τοῦ ἀνδρὸς τὴν γνῶσιν, ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκβάλλουσαν καὶ αὐτὸν

πρὸς γυναικὸς κατασκευὴν ἀλλὰ καὶ ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων. ὥστε τὸ στερρὸν καὶ εὔτονον καὶ ὑπομονητικὸν ἐξ ἴσου τοῖς ἀνδράσι καὶ παρ' ἡμῶν ὀφείλεται τῷ δεσπότῃ . . . (B) οἱ ἄνδρες μὴ καταδέξησθε γυναικῶν ἐλάττους ὀφθῆναι πρὸς τὴν εὐσέβειαν· αἱ γυναῖκες . . . ἀπροφασίστως τῆς εὐσεβείας ἀντέχεσθε ἔργῳ πεῖραν λαβοῦσαι, ὅτι πρὸς οὐδὲν ὑμῖν τῶν ἀγαθῶν τὸ ἐλάττωμα τῆς φύσεως ἐμποδίζει. cf Isid Pelus ep I 87 PG 78, 241 D οὐκ οἶδε παραίτησιν ἡ φύσις, οὐκ ἔχει συγγνώμην τὸ θῆλυ etc 9 cf Arist ex gr Hist an 9.1. 608 ^{b} 8; Poet 1454 ^{a} 21. cf Tit 3, 1 πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἑτοίμους εἶναι; II Tim 3, 17; 2, 21 9 sqq furto mulieris valde offensus est Garnierus cf PG 29, CLXXXIII, C sqq, contra quem piam fraudem defenderunt Stephanou, Sixième jour p 392 sq; Giet, Saint Basile p 337 sqq. mulier illa non magis vituperanda mihi videtur quam ex gr S Ephraim qui librum Apolinarii verbis blanditis sibi comparavit eumque ita conglutinavit ut virum haereticum in die disputationis frustraretur. quod factum Greg Nyss ut vid valde laudavit cf In Ephr Syr PG 46, 840 A sqq

𝔄 = TXY AΔ PS ℜ

1 ἔστω ἡ ἀρετή: ἡ τῶν ἀρετῶν T καὶ om AΔPSℜv 2 ἀπόδειξις A supr ξ scr ε A^2 ἔσται T (ex duob litt corr) X an recte? exspectas τῇ βουλομένῃ sed vid supr 34, 7 3 δι' αὐτὸ τοῦτο conieci: διὰ τοῦτο TY διὰ τὸ X (distinx ante ἀσθ.) διὰ τί δὲ τοῦτο AΔPSℜ οὐδὲ τοῦτο v ex $\mathfrak{B}^1$ ἁπλῶς num error ex dittogr (cf Ω, cf X in 36, 5)? 3-4 ἁπλῶς ἁπαλόν, ἀλλά: ἁπαλὸν. οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ S ἁπλῶς· ἀλλὰ ἁπαλὸν μὲν v ex 𝔅 4 εὔτονον: ἀλλ' ἔμμονον S post εὔτονον expectas μὲν propter parison. add μὲν S (post ἔμμονον scil) add δὲ v ex 𝔅

ἐγκαρτερίαις sup γ scr ν P 5 ἀνθρώπου: ἀνδρὸς XY adridet sed vid 8 6 φύσει: φύσιν TYA corr A^2 καρτερικὸς Y διαγούσης scripsi cum Y et 𝔅 διαγούσ[cetera in imagine legere non poss T: διαγούσῃ cett (-ηι X) v (-ῃ) 7 τὸ ἐν om P 8 pro ἄνθρωπος scr ἀνὴρ et colloc post 7 γυναικῶν XY ἄνθρωπος δύναται colloc T 9 πρὸς εὐποιΐαν TY: πρὸς εὐποιΐαις X περὶ εὐποιΐας cett v𝔅 ἴδον XY 10 καὶ om AΔPSℜv𝔅 fort rect 11 τελοῦσαν T διδοῦσαν X ex 12? 12 καὶ om T τοῦ ex corr Δ 13 γνώμην Δ corr $Δ^2$

𝔅 = Ω$\mathfrak{B}^1$ (= ΞΦ Γd)

1 post ἔστω add καὶ 𝔅 2 παραίτησις: γὰρ αἴτησίς Ω 3 τὸ om Ω δι' αὐτο τοῦτο vid supr: διότι τοῦτο Ω οὐδὲ τοῦτο $\mathfrak{B}^1$ 3-4 ἁπλῶς—ἀλλά: ἁπαλὸν ἀλλὰ ἁπαλὸν μὲν Ω ἁπλῶς ἀλλὰ ἁπαλὸν μὲν $\mathfrak{B}^1$ 4 post εὔτονον add δὲ 𝔅 5 δὲ om ΩΞΦ 5-6 πότε—φύσει: κατὰ πάντα τῇ τοῦ (τοῦ om Ω) ἀνθρώπου φύσει ἁμιλλ. γυν. φύσις δύναται 𝔅 7 βίον in marg delet d γυναικῶν om d 7-8 μιμήσασθαι δύναται Ω: μιμήσασθαι ΞΦ μιμήσεται Γd 9 περὶ εὐποιΐας 𝔅 10 κλέπτουσαν λάθρα colloc Ω 10-36, 1 καλὰ—ἀποκρύπτουσαν om d abhorruitne laudem furti an om propter homoeot? 10 καὶ om ΩΞΦΓ 11 τὰς om ΩΞΦΓ ποιοῦσα ΞΦ ἀνδρός alt: αὐτοῦ ΩΞΦΓ 12 δίδουσαν ΩΞ διδοῦσα Φ καὶ λανθάνουσαν om ΞΦΓ vid supr ad d 12-13 τὴν τοῦ ἀνδρὸς γνῶσιν colloc Γ

ℭ

τὸ Κατ' εἰκόνα θεοῦ εἰλήχασιν, ὁμότιμον ἔχουσι καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπίδειξιν. καὶ οὐδεμία παραίτησίς ἐστι τῇ προβαλλομένῃ τυχὸν τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν. εἰ γὰρ καὶ ἁπλῶς ἁπαλὸν ἐπεφύκει, ἀλλὰ ἕτοιμον εἰς συμπάθειαν, εὔτονον ἐν καρτερίαις, σύντονον ἐν ἀγρυπνίαις. ὑπεραίρει γὰρ πολὺ καὶ τὴν ἀνδρείαν φύσιν ἡ τοῦ θήλεος περὶ τὸ ἐνστατικὸν τοῦ καλοῦ καὶ καρτερικόν, καὶ οὐκ ἄν ποτε ἐξισωθείη ἀνὴρ γυναικὶ ἢ περὶ τὴν τῆς νηστείας καὶ τῆς ἄλλης ἐγκρατείας ἄσκησιν ἢ τὸ ἐν δάκρυσι δαψιλὲς ἢ τὸ ἐν προσευχαῖς φιλόπονον ἢ τὸ ἐν εὐποιΐαις ἄφθονον. εἶδον ἐγὼ γυναῖκα λάθρα τοῦ ἀνδρὸς ὑφαιρουμένην τὰ τῆς οἰκίας χρειώδη, κλοπὴν ἐπαινετὴν καὶ σωτήριον, καὶ πένησιν αὐτὰ ἐν τῷ λεληθότι διανέμουσαν καὶ ἄκοντα καὶ ἀγνοοῦντα τὸν ἄνδρα καὶ τοὺς οἰκείους εὐεργετοῦσαν. ὑπὲρ γὰρ ἐκείνου καὶ τῆς τοῦ οἴκου αὐξήσεως καὶ τῆς τῶν τέκνων διαμονῆς ἔδρα τὴν εὐποιΐαν.

ℭ = ΛF Π

1 εἰλήφασιν F 2 ἀπόδειξιν Π 3 εἰ ex ου vel ον corr Λ 4 post ἀλλὰ add καὶ Π 4-5 ἐγκαρτερίαις (γ ex ν corr) Λ 5 et καρτερίαις: ἀγρυπνίαις et ἀγρυπνίαις: καρτερίαις Π 8 ἐγκρατείας: ἀρετῆς F 14 παίδων Π

ἀποκρύπτουσαν. ὃ γὰρ ἐποίει, ἐποίει τῷ βλέποντι ἐν τῷ κρυπτῷ οὐ δημοσιεύουσα ἑαυτῆς τὴν εὐποιΐαν. ἡ ἀγαθὴ γυνὴ ἔχει τὸ Κατ' εἰκόνα. μὴ πρόσεχε τῷ ἔξω ἀνθρώπῳ, περίπλασμά ἐστι τοῦτο. ἡ ψυχὴ καθέζεται ἔνδον ὑπὸ παραπετάσματι καὶ ἁπαλῷ τῷ σώματι. ψυχὴ μέντοι καὶ ψυχὴ ὁμότιμος, ἐν τοῖς παραπετάσμασιν ἡ διαφορά.

Θεῷ οὖν ὅμοιος ἐγένου διὰ τῆς χρηστότητος, διὰ τῆς ἀνεξικακίας, διὰ τῆς κοινωνίας, διὰ τοῦ φιλάδελφος καὶ φιλάλληλος εἶναι, μισοπόνηρος, κατακρατῶν τῶν παθῶν τῆς ἁμαρτίας, ἵνα σοι ὑπάρχῃ τὸ ἄρχειν.

Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων. ἐδόθη σοι τὸ ἄρχειν τῶν ἰχθύων τῶν ἀλόγων, ὥστε τοῦ ἀλόγου πάθους ἐγένου ἄρχων. Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων. παντὸς θηρίου ἄρχεις. τί οὖν, ἐρεῖς, ἐγὼ θηρία ἔχω ἐν ἐμαυτῷ; καὶ μυρία καὶ πολὺν

1-2 cf Matth 6, 4. 6; 6, 18 3-4 cf supr 13, 1 sqq; Bas Attende 204 A 4-5 cf ex gr Bas Attende 197 D ὑπὸ παραπετάσματι τῇ σαρκὶ καλυπτομένη ἡμῶν ἡ ψυχή. Greg Nyss De Melet p 454, 8; In Flacill p 484, 1sq (IX J); cf καταπέτασμα Ex 37, 3 (παραπ. Aqu); Matth 27, 51 7 sqq cf supra p 32, 3 sqq 8 ἀνεξίκακος II Tim 2, 24 cf Clem Alex Str VII 86, 5 (III p 61 sq Stählin) κοιν.; φιλάλλ. cf Bas In Ps XIV 6 PG 29, 261 C (ad Matth 5, 42) ἐπὶ τὸ κοινωνικὸν καὶ φιλάλληλον καὶ τῇ φύσει οἰκεῖον ὁ λόγος ἡμᾶς προκαλεῖται 9-10 de ordine argument cf Ioan Chrys Gen hom 9, 3 p 78 qui dominationem hominis contra gentiles defendens primum de feris dominandis, deinde de imitatione Christi (κατὰ τὸ ἥμερον . . καὶ πρᾷον scil sec Matth 11, 20), deinde de bestiis in homine coercendis, postremo de brutis in paradiso homini subditis egit 11 et 13 Gen 1, 26; cf supra 14, 2; 15, 6 et 12; 16, 1 12 cf Philon Leg all II 4 (I p 92, 21 sqq); Clem Alex Str VI 15 (II p 490, 2 sqq Stählin); Orig In Gen hom I 16 (VI p 20, 4 sqq Baehrens) 14 sqq cf Bas In Ps XLVIII 8 PG 29, 449 D-452 A (ὁ ἄνθρωπος) καταλιπὼν τὸ ἕπεσθαι θεῷ καὶ ὁμοιοῦσθαι τῷ κτίσαντι, δοῦλος γενόμενος τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι

𝔄 = TXY AΔ PS ℜ

1 ἀποκρύβουσαν TY ὃ: καὶ S ἐποίει, ἐποίει 𝔅 (vid infr) v ex 𝔅: ἐποίει 𝔄 (ἐποίει τῷ: ἐποιεῖτο A corr A²) add τὰ ante ἐν S 2 αὐτῆς X τὴν εὐπ. ἑαυτῆς colloc S 5 ἁπλῶι X τῷ om XYΩ fort recte ψυχῇ A τῇ ψυχῇ S 6 add ἡ ante ψυχὴ 𝔄(ℜ)Ξ omisi ἡ cum ΦΓdv ψυχῇ A corr A² 7 θεοῦ AΔP

οὖν: δὲ P γενοῦ 𝔅 fort recte 8 τοῦ: τὸ TYPS 8-9 φιλάλληλος καὶ ante φιλάδελφος colloc AΔPSℜv 10 σύ P 11 Καὶ—ἄρχειν om AΔPS τὸ om Tℜv τῶν alt corrupt X 13 post θηρίων add ἵνα σοι ὑπάρχῃ (-χει Y) τὸ ἄρχειν scil ex 10 TY (perrexit καὶ ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων iterans) post παντὸς add γὰρ T

𝔅 = Ω𝔅¹ (= ΞΦ (U inde ab 6 παραπετάσμασιν) Γd)

1 ἐποίει alt om Ξ 2 οὐ δημοσ.: οὐκ ἐδημοσίευε 𝔅 τὴν ἑαυτῆς colloc 𝔅 ἡ ἀγαθή: ἀγαθὴ οὖν 𝔅 3 τῷ ἔξω: τῶ ἔξωθεν ΩΞΦ τοῖς ἔξω· τὰ ἔξωθεν et om 4 τοῦτο Γd 3 ἀν(θρώπ)ου d 4 τούτω ex τοῦτο mut Φ² ἔνδων Ω 5 καὶ—σώματι: καὶ ἁπαλῶ σώματι Ω om 𝔅¹ 6 add ἡ ante ψυχὴ Ξ ψυχὴ ὁμότιμος: ψυχῶν ὁμοία Ω post ἐν add δὲ 𝔅 παρα(πέτ.) explic fol 92 v Φ desunt cetera usque ad II p 50, 2. supposui U post διαφορὰ add ἄρρενος καὶ θήλεως Ω add ἄρ. κ. θηλείας 𝔅¹ 7 θεοῦ scr et om οὖν Ω γενοῦ ΩΞΓd de U non liquet (ὅμοι [6 litt] τότητ [8 litt]. legit fort ὅμοιος διὰ τῆς χρηστότητος γενοῦ) χριστότητος ΩΞ 8 κοινωνίας: ἁ-γνείας 𝔅 8-9 καὶ φιλάλληλος om 𝔅 9 post εἶναι add καὶ 𝔅 10 σοι: σὺν Ω 11 τὸ om Ω corrupt U 11-12 τῶν ἰχθύων om 𝔅 12 ἐγένου ἄρχων: κρατεῖν 𝔅 13 θηρίων: ἰχθύων U παντὸς—ἄρχεις: εἰ οὖν τῶν θηρίων ἄρχεις· διὰ τί καὶ τῶν ἔνδον (-δων Ω) θηρίων οὐκ ἄρχεις· ἀλλ' ἐρεῖ τις 𝔅 14 ἐρεῖς: φησὶ Ω om 𝔅¹ ἐγὼ om 𝔅 ἐμαυτῷ: ἑαυτῶ 𝔅¹ 14-37, 1 μυρία—ἔχεις: πολλὰ θηρία τρέφεις (ἔχεις Γd) ἐν σεαυτῶ 𝔅

ℭ

Ἔχει τοίνυν καὶ τὸ θῆλυ οὐχ ἧττον τοῦ ἄρρενος καὶ τὸ Κατ' εἰκόνα καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν, ἐπειδὴ μὴ ἐν τῷ ἔξωθεν φαινομένῳ ἀνθρώπῳ ἤτοι τῷ σώματι, ἀλλ' ἐν τῷ ἔσωθεν καὶ κυριωτέρῳ ταῦτα καὶ ἐπιθεωρεῖται καὶ ἐπισυνίσταται. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὡς πρὸς ἕνα τοὺς ἀμφοτέρους ποιούμεθα τὴν διάλεξιν καὶ εἰς τὸ Καθ' ὁμοίωσιν ὅλῃ σπουδῇ προτρεπόμεθα. τοῦτο δὲ περιέσται σοι πάντως διὰ τῆς χρηστότητος, τῆς ἀνεξικακίας, τῆς κοινωνίας, τῆς μεταδόσεως, τῆς φιλαλληλίας, τῆς φιλαδελφίας, τῆς μισοπονηρίας καὶ τοῦ κατακρατεῖν τῶν παθῶν τῆς ἁμαρτίας. ἐντεῦθεν γὰρ ἐπακολουθεῖ καὶ τὸ ἄρχειν τῶν ἀλόγων.

Καὶ ἀρχέτωσαν, φησί, τῶν θηρίων. τάχα οὖν ἐρεῖς· καὶ ποίων θηρίων μέλλω ἄρχειν καὶ ποῦ μοι ταῦτα πάρεστιν; ἀγνοεῖς δὲ ἄρα ὅτι μυρία θηρία περὶ σὲ καὶ πολὺν τοιοῦτον

ℭ = ΛF Π

2 τὸ om F μή: οὐκ Π 4 συνίσταται Π 8 φιλαλληλίας F cf 𝔄: φιλαλληλίας τῆς φιλαληθείας Π φιλαληθείας Λ κρατεῖν FΠ 9 τῆς ἁμαρτίας om Π 12 μέλλω θηρίων colloc F πάρεστιν scripsi, sed cf Giet, Basile p 331

ὄχλον ἐν σεαυτῷ θηρίων ἔχεις. καὶ μὴ ὕβριν εἶναι νομίσῃς τὸ λεγόμενον. μικρὸν θηρίον ἐστὶν ὁ θυμός, ὅταν ἐνυλακτῇ τῇ καρδίᾳ; κυνὸς παντὸς οὐκ ἔστιν ἀγριώτερος; τῇ δὲ δολερᾷ ψυχῇ ὁ δόλος ἐμφωλεύων ἄρκου πάσης φωλάδος οὐκ ἔστι δυσημερώτερος; οὐκ ἔστι θηρίον ἡ ὑπόκρισις; ὁ δὲ ὀξὺς εἰς ὕβριν σκορπίος οὐκ ἔστιν; ὁ δὲ λάθρα εἰς ἄμυναν ὁρμῶν ἐχίδνης οὐκ ἔστι χαλεπώτερος; ὁ δὲ πλεονέκτης οὐκ ἔστι λύκος ἅρπαξ; ποῖον θηρίον ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν; ὁ θηλυμανὴς οὐκ ἔστιν ἵππος ἐπιμαινόμενος; Ἵπποι, γάρ φησι, θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν. οὐκ εἶπεν ἐλάλει τῇ γυναικὶ ἀλλ'· Ἐχρεμέτιζεν.
277 M. μετέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν διὰ τοῦ πάθους ᾧ προσῳκειώθη. πολλὰ οὖν θηρία ἐν ἡμῖν. ἐγένου τοίνυν ἄρχων θηρίων, εἰ τῶν ἔξω ἄρχεις, τὰ δὲ ἔνδον ἀβασίλευτα καταλείψεις; οἷος ἔσῃ τῷ λογισμῷ τοῦ λέοντος μὲν κρατῶν

τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς· νῦν μὲν ὡς ἵππος θηλυμανὴς χρεμετίζων ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ· νῦν δὲ ὡς λύκος ἅρπαξ ἐφεδρεύων τοῖς ἀλλοτρίοις· ἄλλοτε δὲ διὰ τοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸν δόλου τῇ πανουργίᾳ τῆς ἀλώπεκος εἰκαζόμενος. similia Adv irat PG 31, 353 C-D; Ps-Bas (?) In Isai XIV 283 PG 30, 616 B-C; Greg Nyss ex gr De prof Christ VIII, 1 p 137, 17 sqq J; Cant VI p 116, 7 sqq; 167, 4 sqq J; In Eccl V p 384, 8 sqq J. sed cf imprim Ioan Chrys Gen hom 12, 3 p 102; Ps-Severian In Gen serm 2, 1 PG 56, 522; Isid Pelus ep II 135 PG 78, 577 2-3 cf Hom υ 13 κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει et quae sequ 4 ad 𝔅 cf Ezech 13, 4; Luc 13, 32 (ἀλώπηξ) 8 λύκος ἅρπαξ cf Ezech 22, 27 9 sq Jer 5, 8 14 sq cf Ioan Chrys Gen hom 9, 3 p 78 λεόντων περιγινόμεθα καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἡμεροῦμεν καὶ ἀμφιβάλλεις εἰ λογισμοῦ θηριωδίαν πρὸς ἡμερότητα μεταβαλεῖν δυνήσῃ;

𝔄 = TX(Y) AΔ PS ℜ

1 ἑαυτῷ Δ θηρίον A (corr A^2) θηρία P ἔχει v νομίσῃς εἶναι colloc XPSℜv 2 θηρίων Y ἐνυλακτῇ 𝔅: ὑλακτῇ 𝔄v haplograph corrupt? 3 οὐκ om sed in marg adscr Δ (παντός ἐστιν) 3-4 οὐκ—πάσης om TY οὐκ—φωλάδος om X (ad κυνὸς in marg notavit ἐὰν κύων φωλευη καὶ κρυπτώμενος μετα θυμοῦ ἔξισιν sic X^2) 4 ἄρκτου A^2 (ex ἄρκου corr) Sv φωλάδος: φολίδος P δολίας S post φωλάδος explic fol 74v Y desunt complura folia 5 ὁ: ὀυ sic sed υ eras P 6 ὕβρεις AΔℜv οὐκ ἔστι σκορπίος colloc TS 8 post ὁ add δὲ T 9 φησι om (γὰρ) TX 10 ἐγένοντο XP ἐγένετο T 11 ἐχρεμ. pr: χραιμετίζειν sic P οὐκ—Ἐχρεμέτιζεν om PSℜvΩ 12 ἑαυτὸν S τὸ πάθος X ᾧ: οὗ T 13 προσοικειώθη omnes praeter Sℜv, corr A^2 14 add τῶν ante θηρίων T 15 καταλείπεις S ἔσῃ: εἶ S 15 add κατὰ ante τοῦ λέοντος v post μὲν add γὰρ T κρατῶν: φρονῶν v 15-38, 1 κρατῶν καὶ om A

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞU Γd)

1 ὕβρεις d ὑβρινομήσεις errav Ξ vid quae sequ εἶναι om 𝔅^1 3 οὐκ ἔστι παντὸς κυνὸς colloc 𝔅 τῇ: τί Ω δολερᾷ: μνησικάκω Ω 4 ὁ om Γd post ἐμφωλεύων add ἀπολείπει τι ἀλώπεκος 𝔅^1 ἄρκτου ex ἄρκου corr U^2 5 δυσημερώτερον scr et om οὐκ ἔστι 𝔅^1 οὐκ—ὑπόκρισις om Ω 6 ὕβρεις Ω σκορπ. οὐκ: οὐχὶ σκορπίος 𝔅^1 post ὁρμῶν add τοῦ πλησίον 𝔅 (τῶι Γ τῶν d) 8 οἷον Ω ἡμῖν: ἐμοὶ U post θηλυμανὴς add δὲ 𝔅 9 post ἐπιμαινόμενος add τῷ ἀκολάστῳ πάθει 𝔅 γάρ—θηλυμ.: θηλυμανεῖς φησὶν ὁ προφήτης 𝔅 10 ἕκαστος: ς ex ν corr d 11 οὐκ—Ἐχρεμέτιζεν om Ω 12 ἐπὶ—φύσιν: ὁ λόγος μετὰ τῆς ἀλόγου φύσεως τάξας Ω τοῦ πάθους: τὸ βδελυκτὸν πάθος 𝔅 (βδελυρὸν d) ᾧ: ὃ Ω 13 προσοικειώθη ΩΞU corr U^2 πολλὰ—ἡμῖν om 𝔅 14 θηρίων om 𝔅 τῶν: τὸν νοῦν Ω ἔξω: ζώων Γd 14-15 τὰ—καταλείψεις: μὴ τὰ ἔνδον ἀβασίλευτα καταλίψῃς Ω τὰ ἔνδ. ἀβ. μὴ καταλείψῃς 𝔅^1 15 κατακρατῶν 𝔅^1

ℭ

ὄχλον ἐν σεαυτῷ περιφέρεις καὶ ἐντός σου διατρίβει διηνεκῶς; μικρὸν θηρίον ἐστὶν ὁ θυμός, ὁπότε ὑλακτεῖ <ἐν> τῇ καρδίᾳ καὶ χεῖρον παντὸς κυνὸς ἀγριαίνεται; ὁ δόλος δέ, ὅταν τῇ ψυχῇ ἐμφωλεύῃ καὶ τὰς ἐπιβουλὰς καταρτύῃ, οὐ θηρίον ἀλώπεκος ἀγριώτερον καὶ ἄρκτου δυσημερώτερον; ὁ δὲ ὀξὺς εἰς ὕβριν οὐ σκορπίος ἄντικρυς; ὁ δὲ λάθρα ἀμυνόμενος οὐκ ἐχίδνης χαλεπώτερος; ὁ δὲ πλεονέκτης καὶ ἅρπαξ οὐ λύκος αὐτόχρημα; ποῖον θηρίον οὐκ ἔνδον καὶ ἐν ἑαυτοῖς ὑποτρέφομεν, ἐπεὶ καὶ ὁ θηλυμανὴς ἵππος ἐστὶν ἐπιμαινόμενος; Ἵπποι, γάρ φησι, θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζε. μετέθηκε γὰρ ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν διὰ τοῦ πάθους ᾧ προσῳκειώθη. πολλὰ τοίνυν θηρία ἐν ἡμῖν ὧν ἀγωνίζου ἄρχειν. εἰ γὰρ τῶν ἔξω μὲν ἄρχεις θηρίων τὰ δὲ ἔνδον ἀβασίλευτα εἴτουν ἀνυπότακτα καταλείψεις, σκόπει τί τοῖς ὁρῶσί σε δόξεις λέοντος μὲν ἀλόγου ζῴου κρατῶν

ℭ = ΛF Π

2 θηρίον post θυμὸς colloc Π <ἐν> addidi 7 θηρῶν F 9 θηλυμανεῖς φησὶν colloc Λ

καὶ καταφρονῶν αὐτοῦ τοῦ βρυχήματος, πρίων δὲ τοὺς ὀδόντας καὶ τὴν φωνὴν ἄναρθρον ἀφιείς, τοῦ θυμοῦ ἔνδον † ὅλου ὁμοῦ προπεσεῖν φιλονεικοῦντος οὐδὲ καταμένειν ἔνδον συγχωροῦντος; τί τούτου χαλεπώτερον, ὅταν ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ πάθους κρατηθῇ, ὅταν ὁ θυμὸς τὸν λογισμὸν παρωσάμενος αὐτὸς τὴν δυναστείαν τῆς ψυχῆς παραλάβῃ; ἄρχων τοίνυν ἐκτίσθης, ἄρχων παθῶν, ἄρχων θηρίων, ἄρχων ἑρπετῶν, ἄρχων πτηνῶν. μήτε λογισμοὺς ἔχε μετεωροπόρους μήτε κοῦφος ἔσο καὶ ἄστατος τῇ διανοίᾳ. πτηνῶν ἄρχειν ἐκρίθης. ἄτοπος εἶ τὰ μὲν πετόμενα ἰξῷ καταβάλλων, αὐτὸς δὲ κοῦφος ὢν καὶ μετέωρος. μὴ τυφωθῇς, μὴ ὑπεραρθῇς, μὴ μείζω φρονήσῃς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μὴ ὑπερφυσῶ ἐπαινούμενος, μὴ δόξαζε σεαυτὸν μηδὲ μέγα τι εἶναι νόμιζε σεαυτόν. ἔσῃ γὰρ οὕτως πτηνὸν ἄστατον ἀστηρίκτῳ τῇ φύσει

1 sq cf Bas Adv irat PG 31, 356 D . . . παραθήγει τὸν ὀδόντα . . . 357 A . . . φωνὴ τραχεῖα . . . καὶ ὁ λόγος ἄναρθρος . . . 8 sqq cf Ambros De parad c 11 (p 308, 15-17 Schenkl) 'volatilia . . . quid aliud aestimamus nisi inanes cogitationes, quae velut volatilium more nostram circumvolant animam et huc atque illuc vario motu saepe transducunt?' cf Plat Tim 91 d τὸ δὲ ὀρνέων →

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ

1 πρίων: τρίζων T δὲ om TAΔP 2 καὶ om T ἀφιείς scripsi cum S𝔅: ἀφεὶς cett(ℜ)v ante θυμοῦ add (non colloc) ὅλου S ἔνδον om S an recte? 3 aut ὅλου aut ὅλου ὁμοῦ corrupt vid. an dittograph causa? omisit ὁμοῦ 𝔅 vid infr. ὁλοοῦ vel ὁλομένου vel simil coniecerim προπεσεῖν scripsi cum SΓ: προσπεσεῖν cett(ℜ) v 3-4 οὐδὲ—συγχωροῦντος post 4 χαλεπώτερον colloc TXΔPSℜv om A scil verba propter homoeot omissa et in marg adscripta postea non pristinum in locum accepta sunt. 𝔅 add καὶ ante 3 οὐδὲ et 4 τί—χαλεπώτερον transpos ut sententiam emendaret. ordinem perturbatum restitui 4 add ὁ ante ἄνθρωπος S 5 ὁ θυμὸς om A 8 μετεωπόρους T 9 μήτε: μηδὲ AΔℜv𝔅 ἔσω P τὴν διάνοιαν S 10 ἄτοπον εἰ TX ἰξῷ Sv: ἔξω cett(ℜ)𝔅 11 μὴ ὑπεραρθῇς om A 12 μεῖζον PS ὑπερφυσοῦ TXAℜv an recte? 13-14 μηδὲ—σεαυτόν om TX 14 σαυτὸν S οὕτως—ἀστηρ.: οὕτω πτηνῶν ἀστάτων ἐφάμιλλος ἀστηρίκτων TX

𝔅 = Ω𝔅^{1} (= ΞU Γd)

1 τοῦ βρυχ. αὐτοῦ colloc Ω τοῦ om d post βρυχήματος add αὐτὸς δὲ ὅταν θυμωθῇς γίνῃ εὐθὺς βρυχώμενος καὶ 𝔅 δὲ om 𝔅 2 καὶ om Ω ἄναθρον Ω 2-3 ἔνδον—προπεσεῖν: ἔνδον ὅλου προσπεσεῖν εἰς τὸ ἔξω ΩΞUΓ(προπεσεῖν) ἔνδον εἰς τὸ ἔξω d 3 add καὶ ante οὐδὲ 𝔅 (οὐ d) καμένειν Ξ in κἂν μένειν corr Ξ^{2} ut vid 4 συγχωροῦντος: δυναμένου 𝔅 τί—χαλεπώτερον hic omisit sed vid infr 6 𝔅 post ὅταν add γὰρ ὁ 𝔅 5 ὅταν: καὶ 𝔅 6 post παραλάβῃ (-βοι U ut vid) add ἀποθηριοῖ παντελῶς τὸν ἄνθρωπον. τί οὖν τούτου χαλεπώτερον γένοιτ' ἂν 𝔅 (γένοιτο scr et om ἂν 𝔅^{1}) 7 παθῶν: ἰχθύων καὶ πετεινῶν 𝔅 7-8 ἄρχων ἑρπετῶν—πτηνῶν: καὶ κτινῶν καὶ πτηνῶν Ω καὶ κτηνῶν 𝔅^{1} 8 μήτε: μὴ μέντοι 𝔅 μετεώρους 𝔅 9 μήτε: μηδὲ 𝔅 ἔσω Ω ἄρχων Γ 10 ἐκτίσθης 𝔅 ἄτοπ. εἶ: ἄτοπον ἂν εἴη 𝔅 ἰξῷ καταβ.: ἔξω καταβάλλοις Ω ἔξω ἂν καταβάλοις ΞU ἔξω σε καταβάλλειν Γd (-βάλειν sic) 10-11 αὐτὸς—μετέωρος: σεαυτὸν δὲ κούφως καὶ μετεώρως ὑπεραιρόμενον καταβάλλεσθαι 𝔅 11 post μὴ pr add οὖν 𝔅 μὴ alt om et post ὑπεραρθεὶς (sic) add ὑπὲρ ὃ εἶ 𝔅 μὴ tert: καὶ 𝔅 12 μείζων Γ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης Ω 12-13 μὴ—σεαυτόν: μηδὲ ἐπαινούμενος φυσιωθῇς μηδὲ δόξαν ἐπιζήτει 𝔅 13 μέγαν Γ 13-14 colloc 14 σεαυτὸν post τί (sic) Ω colloc ante τι 𝔅^{1} (σεαυτῷ ex corr U^{2} τί d) νομίσῃς 𝔅 (-ζῃς d) 14-39, 1 ἔσῃ—περιφερόμενος: ἐπεὶ ἔσῃ ὥσπερ πτηνὸν ἀστήρικτον ὧδε κἀκεῖσε περιφερόμενον 𝔅

ℭ

καὶ καταφρονῶν αὐτοῦ τοῦ βρυχήματος, τοῦ δὲ περὶ τὴν καρδίαν θυμοῦ ἡττώμενος καὶ πρίων μὲν τοὺς ὀδόντας, φωνὴν δὲ ἄναρθρον πολλάκις ὑπὸ τῆς κατασχούσης μανίας ἀφιείς, τυχὸν δὲ καὶ χεῖρας ἐκτείνων πρὸς τὴν τοῦ παρεστῶτος ἄμυναν. ἆρα οὐ παντὸς ἀρχομένου μὲν εὐτακτοῦντος δὲ ἀθλιώτερος ἐντεῦθεν καὶ καταγελαστότερος, ὅτι ἄρχει μᾶλλον σοῦ ὁ θυμὸς τὸν λογισμὸν παρωσάμενος καὶ τὴν δυναστείαν τῆς ψυχῆς παραλαβὼν ἄγει σε ὅπου <ἂν> τύχῃ ἴσα καὶ δέσμιον, ὃν ἄρχοντα πάντων κατέστησεν ὁ θεός;

'Αλλὰ σύ μοι φύλαττε τὸ δοθὲν ἀξίωμα. ἄρχων ἐκτίσθης. ἄρχε παθῶν, ἄρχε θηρίων, ἄρχε ἑρπετῶν, ἄρχε πτηνῶν· μὴ μετεωρίζου τοῖς λογισμοῖς , μὴ κοῦφος ἔσο τῇ διανοίᾳ καὶ ἄστατος. ἄρχειν γὰρ ἐκρίθης πτηνῶν, οὐχ ὁμοιοῦσθαι πτηνοῖς. μὴ οὖν τυφωθῇς, μὴ ὑπεραρθῇς, μὴ μείζω φρονήσῃς τῆς γηΐνης καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως, μὴ ὑπερφυσῶ ἐπαινούμενος, μὴ δόξαζε σεαυτὸν μηδὲ μεγάλυνε τὰ σά, ἵνα μὴ μετὰ τῶν πτηνῶν λογισθῇς ἐπίσης ἐκείνοις ἐπαιρόμενος καὶ

ℭ = ΛF Π

3 ἀφεὶς Π 4 πρός: εἰς F 5 εὐεκτοῦντος F 7 ὅπου ἂν τύχῃ scripsi: ὅπου τύχῃ Λ ὅπου τύχοι ΠF (supr οι alqd delet) 8 πάντως Π 10 πετεινῶν F 11 ἔσω Λ 13 ἐπαρθῇς Π ἀνθρωπίνης καὶ γηΐνης colloc F

ὧδε καὶ ὧδε περιφερόμενος. ἄρχε τῶν ἐν σοὶ λογισμῶν, ἵνα γένῃ ἄρχων τῶν ὄντων πάντων. οὕτως ἡ διὰ τῶν ζῴων δεδομένη ἀρχὴ ῥυθμίζει ἡμᾶς πρὸς τὸ ἡμῶν αὐτῶν ἄρχειν. ἄτοπον γάρ ἐστι βασιλευόμενον οἴκοι ἐθνῶν βασιλεύειν, ὑπὸ ἑταίρας κρατούμενον ἔσω δημοσίᾳ πόλεως εἶναι προστάτην. τὰ οἴκοι χρὴ καλῶς διατιθέμενον καὶ τῶν ἔνδον εὐταξίαν κατακοσμήσαντα οὕτω τῶν ἄλλων λαμβάνειν τὴν ἐπιστασίαν, ἐπεὶ περιστραφήσεται παρὰ τῶν ἀρχομένων ὁ λόγος, ἐὰν ἄκοσμα τὰ οἴκοι καὶ ἀδιάτακτα ἔχῃ, ὅτι Ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτόν. ἑαυτοὺς πρῶτον θεραπεύσωμεν. οὐδεὶς μὴ θηράσας λέοντα κατεγνώσθη· μὴ κρατήσας δὲ θυμοῦ καταγέλαστος πάντῃ. ὥστε ὁ μὲν τοῦ ἰδίου πάθους μὴ περιγενόμενος εἰς κατάγνωσιν ἄγεται, ὁ δὲ μὴ δυνηθεὶς ἀγρίων θηρίων περιγενέσθαι οὔπω μέμψεως ἄξιόν τι πεποιηκὼς φανήσεται.

Ὁ δὲ ταῦτα οἰκονομήσας γραφῆναι κύριος ὁ καὶ τὴν μικρὰν ἡμῶν καὶ ἀσθενῆ γλῶσσαν συγχωρήσας μέχρι

φῦλον μετερρυθμίζετο . . . ἐκ τῶν ἀκάκων ἀνδρῶν, κούφων δὲ . . . cf Philon Quaest in Gen II 56 p 142 Marcus; cf Ps-Bas (?) In Isai XIV 283 PG 30, 616 B τοὺς ὡμοιωμένους . . . πετεινοῖς διὰ τὸ κοῦφον καὶ ἄστατον 9-10 Luc 4, 23 15 qua de causa "γραφῆναι" dicit? an σύγγραμμα profertur? cf Greg Nyss C usur IX p 207,5 J 15 sqq cf Bas Hex III p 242 ὁ δὲ τὰ μεγάλα δημιουργήσας θεὸς καὶ τὰ μικρὰ ταῦτα λεχθῆναι (!) οἰκονομήσας, δώῃ ὑμῖν σύνεσιν etc

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ

1 περιφερομένων X 2 γίνῃ P διὰ: κατὰ v 4 οἴκοι ἐθνῶν: οἰκείῳ ε[cetera in imag legere non poss T οἰκείωι ἔθει X βασιλεύειν om T 5 ὑφ' ἑτέρας T ὑπὸ ἑτέρας A ut vid (corr A^2) P κρατούμενος T post ἔσω parv sigl inser X^2 ut vid δημοσίας T 5-6 εἶναι προστ.: προστατεῖν TX (πρόστ.) 6 add χρήματα ante χρὴ v τῶν: τὴν ΑΔ𝔅 τὰ Sℜv εὐταξία Sℜv 8 ἐπεὶ: ἐπι (sic) T παρὰ: περὶ T 9 ἄκοσμα τὰ: τὰ κόσμητα τὰ T ἀκούσματα ΑΔℜ(?) ἀκόσμητα v correxerim ἀκόσμητα τὰ ἀδιάταχθα X 10 post ἑαυτοὺς add οὖν v πρώτους T θεραπεύσομεν T 12 παντὶ Δℜv 14 πεποιηκώς τι colloc APSℜv φαίνεται ℜv placet clausula in APS 15 ταῦτα collocavi cum TX: post οἰκον. colloc 𝔅^1 post γραφῆναι colloc Ω post κύριος colloc PS om cett(ℜ)v 16 γλῶσσαν APSℜv: διάνοιαν T (post συγχωρ. colloc) X cf 40, 1, om Δ

𝔅 = Ω𝔅^1 (= ΞU Γd)

2 ἄρχων—πάντων: πάντων κύριος Ω τῶν αὐτῶν πάντων κύριος 𝔅^1 2-3 ἡ διὰ—ἡμᾶς: ἡ διάνοια ἔχει· ὅτι ἡ δεδομένη ἡμῖν ἀρχὴ τῶν ζώων ῥυθμίζειν ἡμᾶς ὀφείλει 𝔅 3 ἡμῶν αὐτῶν: ἑαυτῶν ἡμῶν Ω ἑαυτῶν 𝔅^1 (ω ex corr Ξ ἑαυτὸν Γ) 5 ὑπὸ ἑταίρας: καὶ ἔνδον ὑπὸ πάθους 𝔅 ἔσω: ἔξω 𝔅 scil ex errore quo factum est ut illud ἔνδον adderetur supra εἶναι: ἄρχειν καὶ ἀκούειν 𝔅 (ἀκούῃ U) 5-6 προστάτης Γd 6 post χρὴ add πρῶτον 𝔅 6-7 διατιθ.—ἐπιστασ.: διατίθεσθαι καὶ τὴν ἔνδον εὐταξίαν κατακοσμῆσαι καὶ οὕτως ἄλλων ἐπιστασίαν ἐγχειρίζεσθαι 𝔅 8 παραστραφήσεται 𝔅^1 (-σεσθαι d) 9 οἴκοι: ἤθη U καὶ om d ἀδιάλλακτα Γ διάλλακτα d ἔχεις Ω ἔχῃς 𝔅^1 ὅτι: τὸ 𝔅 10 post σεαυτὸν add ἀκούσας ΞU ἀκούσεις Γ (ἑαυτὸν) d πρῶτον om 𝔅^1 θηρεύσας 𝔅^1 11-12 καταγελ. πάντῃ: πάντῃ (πάντι sic ΩΞ) καταγέλαστός ἐστιν 𝔅 12 μὲν: μὴ et om μὴ post πάθους 𝔅 ἰδίου om U 13 δυνάμενος 𝔅 θηρίων: θηρῶν Ω om ΞU 13-14 περιφερέσθαι ut vid U 15 ταῦτα post οἰκον. colloc 𝔅^1 post γραφῆναι colloc Ω τὴν om d 16 γλῶσσαν: φωνὴν 𝔅

ℭ

τῇδε κἀκεῖσε τῇ πτήσει περιφερόμενος. ἄρχε τῶν ἐν σοὶ λογισμῶν, ἵνα γένῃ ἄρχων τῶν ὄντων πάντων. οὕτως ἡ διὰ τῶν ζῴων δεδομένη ἀρχὴ ῥυθμίζει ἡμᾶς πρὸς τὸ ἡμῶν αὐτῶν ἄρχειν. ἄτοπον γάρ ἐστι βασιλευόμενον οἴκοι ἐθνῶν βασιλεύειν καὶ ὑπὸ ἑταίρας κρατούμενον ἔσω τῆς οἰκίας δημοσίᾳ πόλεως εἶναι προστάτην. χρὴ δὲ τὰ οἰκεῖα πρῶτον καλῶς διαθέμενον καὶ τὰ ἔνδον εὐταξίᾳ κοσμήσαντα οὕτω τῶν ἐκτὸς καὶ ὀθνείων προσλαμβάνειν τὴν ἐπιστασίαν, ἐπεὶ περιστραφήσεται παρὰ τῶν ἀρχομένων ὁ λόγος ὅτι Ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτόν. λοιπὸν ἑαυτοὺς θεραπεῦσαι πρῶτον σπουδάσωμεν. οὐδεὶς γὰρ ὅτι μὴ ἐθήρασε λέοντα κατεμέμφθη ποτέ, εἰ δὲ μὴ ἐκράτησε τοῦ θυμοῦ, ἐνεπαίχθη παρὰ παντός· ὥστε ὁ μὲν μὴ δυνηθεὶς ἀγρίων περιγενέσθαι θηρίων οὔπω μέμψεως ἄξιος, ὁ δὲ τοῦ ἐνοχλοῦντος πάθους κρατῆσαι ἡττονηκὼς ὑπὸ κατάγνωσιν πάντως, διότι ἐκεῖνο μὲν οὐ συμβάλλεται τῷ τῆς λογικῆς ἀξιωθέντι ἀρχῆς, τοῦτο δὲ ἀναγκαῖον καὶ ὀφειλόμενον.

Ὁ δὲ οἰκονομήσας ταῦτα γραφῆναι κύριος καὶ τὴν μικρὰν ἡμῶν καὶ ἀσθενῆ γλῶσσαν παρασκευάσας μέχρι

ℭ = ΛF Π

2 πάντων τῶν ὄντων colloc Π 2-3 ἀρχὴ δεδομένη colloc Π 3-4 ἄτοπον—βασιλεύειν om sed in marg adscr F 4 βασιλεύειν: ἄρχειν F (in marg) ἑτέρας F 5 ἔσω: εἴσω F 7-8 περιγραφήσεται ΛΠ 9 πρῶτον ante ἑαυτοὺς colloc Π 10 ἐθήρευσε F 11 ὥστε: ὡς F μὴ om Π sed vid infr ante περιγενέσθαι add οὐ supra lineam Π ut vid 12 ἄξιος: ς ex ν corr F 16 ἡμῶν om Π παρασκευάσας γλῶτταν (sic) colloc Π παρασκευάσαι Λ

τοσούτου ὑμῖν ὁμιλῆσαι, ὁ διὰ τῆς ἀσθενοῦς ἡμῶν διανοίας μεγάλους ὑμῖν θησαυροὺς ἐν τοῖς ὀλίγοις ἀποσκιάσμασι τῆς ἀληθείας παραδηλώσας δῴη ὑμῖν διὰ τῶν μικρῶν τὰ μεγάλα, διὰ τῶν ὀλίγων σπερμάτων τὸ τέλειον τῆς γνώσεως καὶ ἡμῖν τῆς προαιρέσεως τὸν μισθὸν ἐντελῆ καὶ ὑμῖν τῆς ἀπολαύσεως τῶν θείων λογίων καρπὸν πεπληρωμένον, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

1-3 cf Greg Nyss In S Theod mart PG 46,740 C ἀλλ' ὁ φρονῶν οὕτως ἐκ τῶν μικρῶν τὰ μεγάλα κατάμαθε

𝔄 = TX ΑΔ PS 𝔑

2 ἡμῖν S   τοῖς ὀλίγοις: τοῖς τοῖς λόγοις TX vid 𝔅   3 δῷοι T   5 τῆς προαιρ.—ὑμῖν om v   5-6 καὶ ὑμῖν—πεπληρωμένον secludere velim   5 ὑμῖν: ἡμῖν T   6 λογίων scripsi cum X et 𝔅: λόγων cett v   ὅτι om T   7 post κράτος add νῦν καὶ ἀεὶ καὶ P add νῦν καὶ S   add ἀτελευτήτους ante αἰῶνας P   τῶν αἰώνων om T

𝔅 = Ω𝔅[1] (=ΞφΓd)

1 προσομιλῆσαι 𝔅   ὁ: καὶ 𝔅   post διανοίας add ἐν τοῖς λόγοις τούτοις et om 2 ἐν—ἀποσκιάσμασι 𝔅   3 ἡμῖν U   5 τῆς ante προαιρ. om ΞU   ἐντελῆ τὸν μισθὸν colloc U   ἐκτελῆ d   7 τῶν αἰώνων om Ω

ℭ

τοσούτου ὑμῖν ὁμιλῆσαι, ὁ διὰ τῆς ἀσθενοῦς ἡμῶν διανοίας ἱκανοὺς ὑμῖν θησαυροὺς ἐν τοῖς βραχέσιν ἀποσκιάσμασι τῆς ἀληθείας ἐγκατασπείρας δῴη ὑμῖν διὰ τῶν μικρῶν τὰ μεγάλα, διὰ τῶν ὀλίγων σπερμάτων τὸ τέλειον τῆς γνώσεως καὶ ἡμῖν μὲν τῆς προαιρέσεως τὸν μισθὸν ἐντελῆ, ὑμῖν δὲ τῆς ἀπολαύσεως τῶν θείων λόγων καρπὸν πεπληρωμένον· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

ℭ = ΛF Π

1 ὑμῖν: ἡμῖν Λ   2 ἡμῖν ΛΠ   ἐπισκιάσμασιν Λ sed corr aut ipse aut Λ[c]   3 δώ.η (litt post ω legi non pot) Λ δοίη Π   ἡμῖνΛ 6 ὅτι om F   καὶ τὸ κράτος om F   τοὺς sscr (τ̇ sic) Λ post αἰῶνας add τῶν αἰώνων F

DE CREATIONE HOMINIS

SERMO ALTER

ΟΜΙΛΙΑ Β
ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ

Ὁ μὲν σοφὸς Σολομὼν οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος ἁγίου σοφισθείς, ἐν τοῖς ἀρτίως ἡμῖν ἀνεγνωσμένοις ἀποσεμνύνων τὸν ἄνθρωπον ἐβόα λέγων· Μέγα ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων· ἐγὼ δὲ ματαίως
280 M. κατ' ἐμαυτὸν ἐσκόπουν ἅ τε εἶχον ἐν τῇ ἐμαυτοῦ διανοίᾳ καὶ ἃ παρὰ τῆς γραφῆς δεδιδαγμένος ἤμην περὶ τοῦ ἀνθρώπου. αὐτὸς μὲν γὰρ ἐλογιζόμην ὅτι πῶς μέγα ἄνθρωπος, τὸ ἐπίκηρον ζῷον τὸ μυρίοις πάθεσιν ὑποκείμενον τὸ ἐκ γενετῆς εἰς γῆρας μυρίων κακῶν ἑσμὸν ἐξαντλοῦν, περὶ οὗ εἴρηται· Κύριε, τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἐγνώσθης αὐτῷ; καὶ ὁ μὲν ψαλμῳδὸς καταφρονεῖ ὡς εὐτελοῦς τοῦ ζῴου καὶ ἡ παροιμία ἀποσεμνύνει ὡς μέγα τι τὸν ἄνθρωπον. ἀλλά μοι τὴν τοιαύτην διαπόρησιν ἔλυσεν ἡ ἱστορία τῆς γενέσεως τοῦ

1-2 cf I Cor 2, 4 et 13; Bas Hex I 1 p 90 et adn 5 p 91   1 et 4 similiter incip Bas Hom in s bapt PG 31, 424   1 sqq quod primam orationem neque initio neque in sequent huius sermon commemorat mirandum est   2-3 ἀρτίως ἡμῖν ἀνεγνωσμένοις cf infra p 42, 1 et 54, 7 sqq quibus locis orationem in ecclesia habitam elucere putavit Ivanka, Autorschaft p 52 sq   4 Prov 20, 6   5-6 an conferend est Greg Nyss hom op 128 A 14-B 5 ?   8-9 cf Ps-Plat Axioch 367a-b! ad ἐπίκηρον ζῷον cf praeterea Philon ex gr De op mund c 24 (I p 24, 17); De virt (nob) (V p 329); Bas ex gr In Ps XLIV 2 PG 29, 389 A; Greg Nyss passim   9 cf Greg Nyss In Eccl 6 (V p 387, 2 sqq J); In VI Ps (V p 192, 9 J)   10 Ps 143, 3   10-11 cf Sap 13, 14   12 cf Prov 20, 6

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ

titulus: τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ιᾱ εἰς τὸν ἄνθρωπον T   τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ἑνδεκάτη X τοῦ ἁγίου βασιλείου ὁμιλία εἰς τὸν ἄνθρωπον in marg X^2 τοῦ αὐτοῦ εἰς τ.ἄ. λόγος β̄ A τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως λόγος β̄ Δ τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρώπου λόγος ιᾱ P (τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου et ιᾱ in ras scr man vet vid praef) εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν ὁμιλία β̄ S εἰς τὸν ἄνθρωπον λόγος β̄ ℜ ut vid (vid praef) λογος β' v   1 πειθοῖς: πειθοῦς sscr οις T (πειθοι)ς ex corr A πειθοῖ S

nonnulli codd NT I Cor 2, 4   2 post ἁγίου add διδακτεις (sic) sed delev T   4 δὲ om XA (inser A^2)Δ   6 διδαγμένος: ς ex corr X   8 (μυρίο)ις ex corr T   γενετῆς correxi cum ℜF: γεννητῆς TXAΔSv γενητὴς (ν alt sscr) P   9 ἑσμὸν om AP in marg adscr P^2 10 post ἄνθρωπος add ὅτι ἐμνήσθης αὐτοῦ; ἢ υἱὸς ἀνθρώπου cf Ps 8, 5; 143, 3 v   ἐγνώσθης: incip scrib ἐμ sed corr in ἐγνώσθης T   αὐτοῦ T   μὲν om X   11 καὶ ἡ: ἡ δὲ S cf $\mathfrak{B}^1$

$\mathfrak{B}^1$ = ΞU Γd

titulus: τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ἀρχιεπισκόπου καισαρείας καπαδοκείας λόγος περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως in marg β̄ Ξ τοῦ αὐτοῦ λόγος β̄ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως U τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς λόγος β'ος Γ d (β̄)   1 add ἀνθρωπίνης ante σοφίας $\mathfrak{B}^1$ (-νοις Γd (sed corr)) sive cum nonnullis codd NT I Cor 2, 4 (cf Bas Hex 1 p 90 Giet et notam editoris ibid p 91) sive sec I Cor 2, 13   3 ὑμῖν Γ ὑπαναγνωσθεῖσιν $\mathfrak{B}^1$ 4 μέγας d   ματαίως: τέως $\mathfrak{B}^1$ 6 παρὰ: περὶ ΞUd   διδαγμένος U   7 ὅτι om $\mathfrak{B}^1$ 8 γεννητῆς Ξd γενητῆς U γεννετοῖς Γ   9 εἰς γῆρας: ἕως γήρως $\mathfrak{B}^1$ (γήρους ΞU)   10 τίς d   ἐγνώσθης: μιμνήσκεις Γ μιμνήσκη d scil sec Ps 8, 5   καὶ: εἰ Γd om ΞU   11 ψαλμὸς ΞUΓ   καὶ ἡ: ἡ δὲ $\mathfrak{B}^1$ 12 τι om Γd   μοι: μου $\mathfrak{B}^1$ (corrupt U)   13-42, 1 τοῦ ἀνθρώπου om d

ℭ

Ὁ μὲν σοφὸς Σολομὼν οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος ἁγίου σοφισθείς, ἐν τοῖς ἀρτίως ἡμῖν ἀνεγνωσμένοις ἀποσεμνύνων τὸν ἄνθρωπον ἐβόα λέγων· Μέγα ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων. ἐγὼ δὲ ματαίως ἄρα κατ' ἐμαυτὸν ἐσκόπουν, ἅ τε εἶχον ἐν τῇ ἐμαυτοῦ διανοίᾳ καὶ ἃ παρὰ τῆς γραφῆς δεδιδαγμένος ἤμην περὶ τοῦ ἀνθρώπου. ἐλογιζόμην γὰρ ὅτι πῶς μέγα ἄνθρωπος, τὸ ἐπίκηρον ζῷον τὸ μυρίοις πάθεσιν ὑποκείμενον, τὸ ἐκ γενετῆς εἰς γῆρας μυρίων κακῶν ἑσμὸν ἐξαντλοῦν, περὶ οὗ καὶ τῇ γραφῇ λέλεκται· Κύριε, τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἐγνώσθης αὐτῷ; καὶ ὁ μὲν ψαλμῳδὸς καταφρονεῖ τούτου ὡς εὐτελοῦς ζῴου, ἡ δὲ παροιμία ἀποσεμνύνει ὡς μέγα τι τὸν ἄνθρωπον. ἀλλά μοι τὴν τοιαύτην διαπόρησιν ἔλυσεν ἡ ἱστορία τῆς γενέσεως τοῦ

ℭ = ΛF Π

titulus: τοῦ αὐτοῦ λόγος β εἰς τὸν ἄνθρωπον et in marg λόγος β̄ Λ καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ θεὸς καὶ εἶπεν αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν F τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία β εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευήν Π cf PS   1 πειθοῖς: ς eras Λ πειθοῖ FΠ   post σοφίας add ἀνθρωπίνης F   2 τοῦ ἁγίου πνεύματος F   3 post μέγας (sic) add ὁ F   6 ὅτι om Π   7 γεννητῆς Π γεννητοῖς Λ

ἀνθρώπου ἀναγνωσθεῖσα. ἠκούομεν γὰρ νῦν ὅτι Ὁ θεὸς ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον. εὗρον ἐκ τοῦ ῥήματος τούτου ἀμφότερα, ὅτι οὐδὲν ἄνθρωπος καὶ μέγα ἄνθρωπος· ἐὰν πρὸς τὴν φύσιν μόνον ἀποβλέψῃς, τὸ μηδὲν καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξιος, ἐὰν δὲ πρὸς τὴν τιμὴν ἣν ἐτιμήθη, μέγα ἄνθρωπος. ποία; Εἶπεν ὁ θεός Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. σύγκρινον ἀνθρώπου γένεσιν καὶ φωτὸς γένεσιν. ἐκεῖ εἶπε· Γενηθήτω στερέωμα. ὁ μέγας οὐρανὸς ἄνωθεν ἡμῖν ὑπερτέταται ῥήματι θεοῦ γενόμενος· ἀστέρες καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ πάντα, ὅσα θεωροῦμεν ὀφθαλμῷ καὶ ὅσα νῷ καταλαμβάνομεν [μεγεθη], ῥήματι ἔσχε τὸ εἶναι. θάλασσα καὶ γῆ καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς διακόσμησις, ζῴων γένη παντοδαπά, φυτῶν διάφοροι ποικιλίαι, πάντα ταῦτα τῷ ῥήματι γέγονεν. ἄνθρωπος δέ, πῶς; οὐκ ἐλέχθη· γενηθήτω ἄνθρωπος ὡς Γενηθήτω

1-2 cf Gen 2, 7 lemma simili modo mutat ex gr Method citare solebat 3-4 cf supra serm I p 4, 12-5, 1 4-5 cf infr p 43, 9; cf Bas Attende 209 D-212 A 6-7 Gen 1, 3 6 sqq cf supra serm I p 4, 13 sqq. cf Theophil c 18 p 1081 A ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν τὸν θεὸν Ποιήσωμεν—ἡμετέραν πρῶτον μηνύει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνθρώπου. πάντα γὰρ λόγῳ ποιήσας ὁ θεὸς καὶ τὰ πάντα πάρεργα ἡγησάμενος μόνον ἰδίων ἔργον χειρῶν ἄξιον ἡγεῖται τὴν ποίησιν τοῦ ἀνθρώπου scil Gen 1, 26 et 2, 7 simul respexit, cf Cyrill Hieros cat XII (apud Ioan Damasc De imag III PG 94, 1405 C); Greg Nyss hom op 136 A. at contra Ioan Chrys locum dividens sicut noster simillimo argumento et ad consilium dei (Gen 1, 26) et ad formationem hominis (Gen 2, 7) laudandam usus est cf Gen hom VIII p 71 et XIII p 105 sq. cf Ps-Bas In Laciz PG 31, 1452 B-C 8 Gen 1, 6 8-10 fort conferend est Greg Nyss Ap in Hex PG 44, 72 B 10 ὅσα ὀφθαλμῷ . . . ὅσα νῷ nescio utrum noster difficillimam distinctionem quam ex gr Greg Nyss in Ap in Hex valde elaboravit (cf PG 44, 76 D sqq; 81 C-D) in animo habuerit an potius angelos et invisibiles potestates commemoraverit sicut ex gr Ioan Chrys C Iud et Gent PG 48, 833 (. . . τῆς κτίσεως τῆς ἄνω τῆς κάτω τῆς αἰσθητῆς τῆς νοερᾶς etc) 14-43, 1 Gen 1, 6

𝔄 = TX ΑΔ PS 𝔑

1 ἀκούομεν X ὁ om ΑΔ𝔑(?)v 2 post εὗρον add δὲ A² (ut vid) v 4 μόνην A$\mathfrak{B}^1$ 5 τὸ μηδὲν: . . . δὲν S (οὐδὲν Z) cf $\mathfrak{B}^1$ 6 ante ἄνθρωπος sscr ὁ T ποῖα T ποίαν A² (ex ποία) 𝔑v cf $\mathfrak{B}^1$

fort recte, πῶς PS 7 γένεσιν καὶ om X (φωτὸς valde obrut sed legitur φ. . . .) γένεσιν καὶ φωτὸς om TA 9 ἡμῖν om P ὑπερτέτακται T add καὶ ante ἀστέρες PS 10 add ἐν ante ὀφθαλμῷ P νῷ $\mathfrak{B}^1$F: ἄνω 𝔄(𝔑)v vid test 11 καταλαμβάνωμεν P μεγέθη (-θει ΤΑΔ) 𝔄v, fort verbo νῷ in ἄνω depravato additum est. seclusi cum $\mathfrak{B}^1$ cf ℭ ἔσχον PS add ἡ ante γῆ P 13-14 ἀνθρώπῳ TX(-ωι) neque distinx TX 14 distinx ante πῶς ΔP post πῶς AS

$\mathfrak{B}^1$ = ΞU Γd

1 ἀκούομεν Γd corrupt in U γὰρ νῦν: γὰρ νῦν ἀπὸ τῆς γενέσεως Ξ γὰρ ἀπὸ τῆς γενέσεως U (om νῦν) γὰρ διὰ τ.γ. νῦν Γd 1-2 ἔλαβεν ὁ θεὸς (sic) colloc $\mathfrak{B}^1$ 4 post ἐὰν add γὰρ $\mathfrak{B}^1$ (corrupt in U) μόνην $\mathfrak{B}^1$ 5 τὸ μηδὲν: οὐδὲν $\mathfrak{B}^1$ (corrupt in U) post ἄξιος add ἄνθρωπος ΞU (ut vid) post δὲ add πάλιν $\mathfrak{B}^1$ ἣν om Γ sscr Γ² 6 ποία: ποίαν τιμήν $\mathfrak{B}^1$ 7 καὶ ἐγένετο φῶς om sed post 8 γένεσιν add γενηθήτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς ΞU 8 ἐκεῖ: καὶ $\mathfrak{B}^1$ post εἶπεν (sic) add ὁ θεὸς sec LXX d add καὶ ante ὁ μέγας $\mathfrak{B}^1$ 9 ἡμῖν om ΞU ὑπερτέταται post θεοῦ colloc Γd γενόμενος: μόνον γενάμενος Ξ μόνον γενόμενος U ῥήματι μόνῳ γενόμενα Γd 11 καταλαμβάνωμεν ΞU μεγέθη om $\mathfrak{B}^1$ ἔσχε: παρήχθη εἰς $\mathfrak{B}^1$ 13 ταῦτα πάντα Γd τῷ: ψιλῷ $\mathfrak{B}^1$ 14 γέγονεν. ἄνθρωπος: γέγονε· περὶ ἀνθρώπου $\mathfrak{B}^1$

ℭ

ἀνθρώπου ἀναγνωσθεῖσα. ἠκούομεν γὰρ νῦν ὅτι Ὁ θεὸς ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον. εὗρον τοίνυν ἐγὼ ἀπὸ τοῦ ῥήματος τούτου ἀμφότερα, καὶ ὅτι οὐδὲν ἄνθρωπος καὶ ὅτι μέγα ἄνθρωπος. εἰ μὲν γὰρ πρὸς τὴν φύσιν μόνην ἀποβλέψεις ἐξ ἧς γεγένηται, τὸ μηδέν σοι φανεῖται καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξιος, εἰ δὲ πρὸς τὴν τιμὴν ἣν ἐτιμήθης, μέγα ἄνθρωπος. ποίαν ταύτην; σύγκρινον ἀνθρώπου γένεσιν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων· Εἶπεν ὁ θεὸς Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς· Γενηθήτω στερέωμα, καὶ ὁ μέγας οὐρανὸς ἄνωθεν ἡμῖν ὑπερτέταται λόγῳ μόνῳ παραχθείς. ἀστέρες καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ πάντα, ὅσα ὀφθαλμῷ τε θεωροῦμεν καὶ νῷ καταλαμβάνομεν, ῥήματι ἔσχε τὸ εἶναι. θάλασσα καὶ γῆ καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς διακόσμησις, ζῴων γένη παντοδαπά, φυτῶν διάφοροι ποικιλίαι, πάντα προστάγματι γέγονεν. ἄνθρωπος δὲ οὐχ οὕτως. οὐ γὰρ ἐλέχθη· γενηθήτω ἄνθρωπος,

ℭ = ΛF Π

1 νῦν om Λ 3 add ὁ ante ἄνθρωπος pr Π 4 μόνον F ἐξ ἧς γεγένηται om Π cf 𝔄 τὸ μηδὲν: οὐδέν Π cf S 5 μηδενός: μηδὲν Λ ἐτιμήθη F 6 add ὁ ante ἄνθρωπος F 8 στερέωμα γενηθήτω colloc Π post οὐρανὸς add αὐτίκα Π ἡμῖν ἄνωθεν colloc Π 9-10 καὶ πάντα—καταλαμβάνομεν om ΛΠ 10 ἔσχον Π cf PS

στερέωμα, ἀλλὰ πλεῖόν τι ὁρᾷς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ὑπὲρ φῶς, ὑπὲρ οὐρανόν, ὑπὲρ φωστῆρας, ὑπὲρ πάντα ἡ ἀνθρώπου γένεσις. Ἔλαβε κύριος ὁ θεός· καταξιοῖ ἰδίᾳ χειρὶ διαπλάσαι τὸ ἡμέτερον σῶμα. οὐ προσέταξεν ἀγγέλῳ, οὐχ ἡ γῆ αὐτομάτως ὥσπερ τοὺς τέττιγας ἡμᾶς ἐξέβρασεν, οὐκ εἶπε τόδε καὶ τόδε ποιῆσαι λειτουργικαῖς δυνάμεσιν, ἀλλ' ἰδίᾳ χειρὶ φιλοτεχνεῖ. Γῆν ἔλαβεν. ὅταν πρὸς τὸ ληφθὲν ἀπίδῃς, Τί ἐστιν ἄνθρωπος; ὅταν [πρὸς] τὸν πλάσαντα κατανοήσῃς, Μέγα ἄνθρωπος· ὡς καὶ τὸ μηδὲν διὰ τὴν ὕλην καὶ μέγα διὰ τὴν τιμήν.

Καὶ ἔλαβεν ὁ θεός. ἀλλὰ πῶς ἐκεῖ ἐν τοῖς κατόπιν· Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐνταῦθα δὲ ἄνωθεν ἀνθρώπου γένεσις; ὡς μηδὲν περὶ ἀνθρώπου δεδιδαγμένων ἡμῶν ἡ ἱστορία λέγει· Καὶ ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. ἤδη τινὲς ἔφασαν τὸ μὲν Ἔπλασεν ἐπὶ τοῦ σώματος εἰρῆσθαι, τὸ δὲ Ἐποίησεν ἐπὶ τῆς

3 cf Gen 2, 7   3 et 6-7 cf infr p 45, 4 sqq; 64, 13 sqq; cf Bas Attende 212 B; Philon De op mund c 52 (I p 51, 25) De virt (nob) (V p 329, 2 sq)   4 et 6 Philoni pugnat   5 cf Bas Hex IX p 486 de animalibus e terra genitis cf fontes collect a Giet ad l.c. et Gronau, Poseidonios p 104 sq; adde Plat Conv 211 b-c   8 Ps 143, 3   9 Prov 20, 6   11 et 14 sq cf Gen 2, 7   11 ἐν τοῖς κατόπιν cf De parad 75, 4-5; 82, 14, est 'dicendi formula Basilio peculiaris' ut docuit Garnierus PG 29 CLXXXIV. Greg Nyss quamquam ἐν τ. φθάσασιν aut ἐν τ. ἔμπροσθεν praetulisse videtur tamen in libris c Eunom illa formula passim usus est   11-12 Gen 1, 27   15 sqq cf Philon De op mund c 46 (I p 46, 14); Leg all I c 12 et 16 (I p 68 sq et p 74); Quaest in Gen II 56 p 141 sq Marcus. cf imprim Orig In Gen hom I 13 (VI p 15, 7 sqq Baehrens) 'hunc sane hominem →

𝔄 = TX ΑΔ PS 𝔑

2 ἡ om P   5 αὐτομάτος sic v   ἡμᾶς om P (post αὐτομάτως in marg adscr P[2])S   6 τῶδε καὶ τῶδε APℜv   ποιήσει Δ ποιήσειν PS   8 πρὸς 𝔄(ℜ)v seclusi cum 𝔅[1] et ℭ   9 ὥστε Pv τὸ μηδὲν cf supra p 42, 5: ἄτιμον P τί S   11 post πῶς interpunx ΔP   post ἐκεῖ add μὲν S   12 ἄνωθεν om PS   12-13 ἀνθρ. γένεσις: ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου γενέσει S   13 ἡ om v 14 διαλέγεται X   15 ὁ θεὸς om T (ἔπλασε)   ἤδη: ἤδη δέ X εἰ δέ 𝔅[1] fort recte   ἔφησαν TX

𝔅[1] = (Ξ) U Γd

1 ὑπερφυῶς d   2 ὑπὲρ φωστ.—πάντα: ὑπὲρ φῶς ὑπὲρ οὐ(ραν)ὸν U delev U[2]   ἡ om 𝔅[1] add U[2]   3 post γένεσις add ἐτιμήθη 𝔅[1] add καὶ ante ἔλαβεν (sic) et om κύριος d   post θεὸς add χοῦν (et add λαβὼν d) ἀπὸ τῆς γῆς 𝔅[1]   add καὶ ante καταξιοῖ U   ἀξιοῖ Γd   ἰδίαις χερσὶ 𝔅[1]   5 post ὥσπερ add πάντα τὰ γένη τῶν ἀλόγων ἢ ὥσπερ 𝔅[1]   6 τόδε alt: τότε Γ   post ποιῆσαι add ταῖς ΞU add ἢ Γd   7 inde ab γῆν ἔλαβεν neglexi Ξ qui abhinc secutus est codicem Θ usque ad finem   γῆν: χοῦν U ἔλαβεν: λαβών 𝔅[1] (id est: UΓd)   post ὅταν add οὖν 𝔅[1]   8 add λογίζου ante τί 𝔅[1]   πρὸς : δὲ 𝔅[1]   πλάσσαντα passim Γ κατανοήσῃς: ἐννοήσῃς 𝔅[1]   9 ὥστε Γd corrupt U   10 post τιμὴν add λογιστέον 𝔅[1] ut vid (U corrupt)   11 καὶ ἔλαβεν ὁ θεὸς om 𝔅[1]   post πῶς add μὲν 𝔅[1]   11-12 καὶ alt—ἄνθρωπον: corrupt U ποιήσωμεν ἄνθρωπον φησὶν ὁ θεὸς Γd   12-13 ἄνωθεν—ἡμῶν: πάλιν ὡς μηδὲν δεδιδαγμένων ἡμῶν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως 𝔅[1]   15 ὁ θεὸς om 𝔅[1] (ἔπλασε)   ἤδη: εἰ δέ 𝔅[1]

ℭ

ἀλλὰ πλεῖόν τι ἐν τούτῳ καθορᾶται· ὑπὲρ φῶς, ὑπὲρ οὐρανόν, ὑπὲρ φωστῆρας, ὑπὲρ πάντα ἡ ἀνθρώπου γένεσις. Ἔλαβε, γάρ φησιν, ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον. ἰδίᾳ χειρὶ καταξιοῖ διαπλάσαι τὸ ἡμέτερον σῶμα. οὐκ ἄγγελος ὑπηρετήσατο εἰς τὴν πλάσιν, οὐχ ἡ γῆ αὐτομάτως ἡμᾶς ἐξέβρασεν ὡς τοὺς τέττιγας, οὐ λειτουργοῖς τισι καὶ διακονηταῖς ἐχρήσατο πρὸς τὸ ποίημα, ἀλλ' ἰδίᾳ χειρὶ φιλοτεχνεῖ Χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. ὅταν μὲν οὖν πρὸς τὸ ληφθὲν ἀπίδῃς, εἰκότως ἐρεῖς· Τί ἐστιν ἄνθρωπος; ὅταν δὲ τὸν πλάσαντα καὶ τὴν τούτου αὐτουργίαν κατανοήσῃς, πάλιν μεταβαλὼν ἀποφανῇ ἐνδιαθέτως ὅτι Μέγα ἄνθρωπος, τὸ μὲν διὰ τὴν ὕλην, ἐξ ἧς κατεσκεύασται, ὡς οὐδέν τι κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν λογιζόμενος, τὸ δὲ διὰ τὴν τιμήν, ἣν τετίμηται, ὡς μέγα ἐν ἀληθείᾳ διὰ τὸ Κατ' εἰκόνα καὶ τὸ Καθ' ὁμοίωσιν κρινόμενος.

Καὶ ἔλαβεν ὁ θεός. ἀλλὰ πῶς ἐκεῖ μὲν ἐν τοῖς κατόπιν· Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐνταῦθα δὲ ἄνωθεν πάλιν ἀνθρώπου γένεσις ἱστορεῖται, ὡς μήπω μηδὲν περὶ ἀνθρώπου δεδιδαγμένων τάχα ἡμῶν; λέγει γάρ· Καὶ ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον. ἤδη τινὲς ἔφασαν τὸ μὲν Ἔπλασεν ἐπὶ τοῦ σώματος εἰρῆσθαι, τὸ δὲ Ἐποίησεν ἐπὶ τῆς

ℭ = ΛF Π

3 καὶ iterav Π   5 ἡμᾶς ante αὐτομάτως colloc F   ὥσπερ F cf 𝔄   10 ἀποφανῇ correxi: ἀποφήνῃ codd   11 (κατεσκεύαστ)αι ex corr F   λογιζόμενος conieci (scil sive σύ sive ἄνθρωπος): λογιζομένην codd   13 τὸ om F   κρινόμενος conieci: κρινομένη Λ κρινομένην FΠ   15-16 ἀνθρώπου ante πάλιν colloc Π 17 τάχα δεδιδαγμένων colloc F

ψυχῆς. ἴσως οὐκ ἔξω τῆς ἀληθείας ὁ λόγος· ὅπου μὲν γὰρ εἴρηται· Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, τὸ Ἐποίησεν εἴρηται· ὅπου δὲ λοιπὸν περὶ τῆς σωματικῆς ὑποστάσεως ἡμῖν διηγεῖται, τὸ Ἔπλασε λέγει. διαφορὰν δὲ ποιήσεως καὶ πλάσεως ὁ ψαλμῳδὸς ἐδίδαξεν εἰπών· Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με. ἐποίησε τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ἔπλασε τὸν ἔξω. καὶ γὰρ πρέπει ἡ μὲν πλάσις πηλῷ, ἡ δὲ ποίησις τῷ Κατ' εἰκόνα· ὥστε ἐπλάσθη μὲν ἡ σάρξ, ἐποιήθη δὲ ἡ ψυχή. ἄνω τοίνυν εἰπὼν περὶ ψυχῆς ὑποστάσεως νῦν περὶ τῆς τοῦ σώματος διαπλά-
281 M. σεως ἡμῖν διαλέγεται. ἔχε δὲ καὶ τοῦτον τὸν λόγον. τίς δὲ ἕτερος; ὅτι τὰ μὲν ἐν κεφαλαίῳ λέγεται, τὰ δὲ κατὰ τὸν τρόπον ὃν γέγονεν ἡμῖν παραδίδοται. ἄνωθεν οὖν ὅτι [καὶ]

quem dicit "ad imaginem Dei" factum non intelligimus corporalem. non enim corporis figmentum Dei imaginem continet, neque factus esse corporalis homo dicitur, sed plasmatus, sicut in consequentibus scriptum est. ait enim "et plasmavit Deus hominem" id est finxit "de terra limo". is autem, qui "ad imaginem Dei" factus est, interior homo noster est etc' cf supra serm I p 13, 5. cf Ambros De Noe c 24 p 474 sqq. de Bas distinctione vid infr ad p 45, 7 sqq. Greg Nyss cum naturas hominis distinxit non Gen 2, 7 sed illud "masculum et feminam eos fecit" respicere solebat (cf hom op c 16 p 181 D; c 21 p 204 D-205 A). ad nostrum cf serm De parad p 80, 6 sqq 6 Ps 118, 73 7 cf II Cor 4, 16 12 sqq cf Theophil c 19 p 1081 C-1084 A ὅπως δὲ καὶ ἡ πλάσις δειχθῇ, πρὸς τὸ μὴ δοκεῖν εἶναι ζήτημα ἐν ἀνθρώποις ἀνεύρετον, ἐπειδὴ εἴρητο ὑπὸ τοῦ θεοῦ Ποιήσωμεν ἄνθρωπον καὶ οὔπω ἡ ποίησις αὐτοῦ πεφανέρωται, διδάσκει ἡμᾶς ἡ Γραφὴ λέγουσα Πηγὴ—ζῶσαν = Gen 2, 6-7. cf ibid c 23 p 1088 C sq τὸν οὖν ἄνθρωπον ὁ θεὸς πεποίηκεν ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, τὴν δὲ πλάσιν αὐτοῦ πεφανέρωκε μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν. cf Ephraim Syr Comm in Gen II 1 (CSCO 153 p 19, 18-21 vers Tonneau); Ioan Chrys Gen hom XII 4 p 102; Severian Gab De mund creat V 4 PG 56, 475 sq; Procop Gen 152 B. nota

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ

1 οὐδὲ v ὅπου A^{2}Δ^{2}v𝔅^{1}: ὅπτος sic T (sed o alt aliquo modo mutav) ὅπως XAΔPSℜ 3 ὅπου TA^{2}Δ^{2}v𝔅^{1}: ὅπως XAΔPSℜ 5 post πλάσεως add καὶ v 8 τῷ X (τῶι)ℜv: τὸ TA (corr A^{2}) Δ εἰς τὸ PS 9 ἡ ante ψυχή om Δ ἄνω τοίνυν conieci cum

v cf 𝔅^{1} vel ἄνωθεν τοίνυν vid infr 13: ἀλλὰ τοίνυν 𝔄(ℜ). corruptela ex litt maiusc, scil AN cum ΑΛΛ confus post εἰπὼν add μὲν TX 10 ψυχικῆς X περὶ τῆς τοῦ σώματος correxi cum Θ et ℭ: τῆς περὶ τοῦ σώματος X τῆς περὶ τὸ σῶμα TA (sscr περὶ alt ante τῆς A^{2}) ΔP (post περὶ add τῆς κατὰ P^{2}) ℜ περὶ (in ras scr) τῆς περὶ τὸ σῶμα S τῆς κατὰ τὸ σῶμα 𝔅^{1} περὶ τῆς κατὰ τὸ σῶμα v 11 δὲ 𝔅^{1} aut δε (sine accent) aut τε post ἔχε sscr T: om cett v 11-12 τίς δὲ ἕτερος ut glossam secludere vol Langerbeck cum 𝔅^{1} add ὁ ante ἕτερος Sv 12-13 κατὰ—ὃν: καθ' ὃν τρόπον v ex 𝔅^{1} 13 ὃν XT (ex οὗ corr): οὗ cett (ℜ?) add μὲν ante οὖν PS καὶ 𝔄v seclusi cum 𝔅^{1} et ℭ

𝔅^{1} = U Γd

2 εἴρηται: λέγεται d post ἄνθρωπον add λέγει et om 3 τὸ Ἐποίησεν εἴρηται 𝔅^{1} 3 θεοῦ om ut vid U λοιπὸν om U 4 ἡμῶν sic ante ὑποστάσεως colloc UΓ om d post ὑποστάσεως fort add ἡμῖν U τὸ om 𝔅^{1} 5 πλάσεως κ. ποιήσεως colloc et add καὶ 𝔅^{1} 6 post ἔπλασάν με add συνέτισόν με καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου 𝔅^{1} (μαθήσομαι corrupt in U) scil alteram part Ps 118, 73 7 add καὶ ante ἔπλασε Γd γὰρ πρέπει: ἁρμόζει 𝔅^{1} 8 τῷ: τὸ U 9 ἄνω τοίνυν vid ad 𝔄: ἀλλὰ τοίνυν ἄνω μὲν 𝔅^{1} 10 ὑποστάσεως ψυχῆς colloc 𝔅^{1} περὶ—σώμ. vid ad 𝔄 11 ἔχει Γd 11-12 τίς δὲ ἕτερος om 𝔅^{1} λέγει 𝔅^{1} 12-13 κατὰ—ὃν: καθ' ὃν τρόπον 𝔅^{1} 13 γέγονε 𝔅^{1} παραδίδοται ἡμῖν colloc 𝔅^{1} (παραδέδοται Γd) ἀνωτέρω 𝔅^{1} καὶ om 𝔅^{1}

ℭ

ψυχῆς, καὶ ἴσως οὐκ ἔξω τῆς ἀληθείας ὁ λόγος. ὅπου μὲν γὰρ ἡ τοῦ τελείου ἀνθρώπου ποίησις εἴρηται καὶ ὅτι Κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, τὸ Ἐποίησε γέγραπται· ὅπου δὲ λοιπὸν περὶ τῆς σωματικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως καὶ τῆς πλάσεως διηγεῖται, τὸ Ἔπλασεν εἴρηται. διαφορὰν δὲ ποιήσεως καὶ πλάσεως καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἐδίδαξεν εἰπών· Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με. ἐποίησαν τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ἔπλασαν τὸν ἔξω. καὶ γὰρ πρέπει ἡ μὲν πλάσις πηλῷ, ἡ δὲ ποίησις τῷ Κατ' εἰκόνα· ὥστε ἐπλάσθη μὲν ἡ σάρξ, ἐποιήθη δὲ ἡ ψυχή. πρῶτον μὲν εἰπὼν περὶ ψυχῆς ὑποστάσεως νῦν περὶ τῆς τοῦ σώματος διαπλάσεως ἡμῖν διαλέγεται. ἔχε καὶ τοῦτον τὸν λόγον. τίς δὲ ἕτερος; ὅτι τὰ μὲν ἐν κεφαλαίῳ λέγεται, τὰ δὲ κατὰ τὸν τρόπον ὃν γέγονεν ἡμῖν παραδίδοται. ἄνωθεν μὲν οὖν ὅτι

ℭ = ΛF Π

4 ὑποτάσεως ut vid Λ 7 τὸν pr: ν sscr Λ ἔπλασε Λ post ἔπλασαν add δὲ Π 8 ὥστε: ὡς τὸ Λ 9 μὲν alt: μὲν οὖν Π τοίνυν F vid ad 𝔄 9-10 ὑποστάσεως om Π 11 add ὁ ante ἕτερος Π cf S ἕτερος: οὗτος F διαλέγεται sed δια expunx Λ 12 παραδίδονται ΛF

ἐποίησεν, ὧδε καὶ πῶς ἐποίησεν. εἰ γὰρ ἁπλῶς εἶπεν ὅτι ἐποίησεν, ἐνόμισας ἂν ὅτι ἐποίησεν ὡς τὰ κτήνη, ὡς τὰ θηρία, ὡς τὰ φυτά, ὡς τὸν χόρτον. ἵνα οὖν φύγῃς τὴν πρὸς τὰ ἀγριώτερα κοινωνίαν, τὴν ἰδιάζουσαν περὶ σὲ τοῦ θεοῦ φιλοτέχνησιν ὁ λόγος παρέδωκεν. Ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς [ἐκεῖ εἶπεν ὅτι ἐποίησεν, ἐνταῦθα πῶς ἐποίησε· χοῦν ἔλαβεν ἀπὸ τῆς γῆς] καὶ ἔπλασε ταῖς ἰδίαις χερσίν. ἐνθυμήθητι πῶς ἐπλάσθης, τὸ ἐργαστήριον τῆς φύσεως λόγισαι· χείρ ἐστιν ἡ δεψαμένη σε θεοῦ. τὸ παρὰ θεοῦ πλασθὲν διὰ πονηρίας μὴ μιανθῇ, δι' ἁμαρτίας μὴ ἀλλοιωθῇ, μὴ ἐκπέσῃς τῆς χειρὸς τοῦ θεοῦ. σκεῦος εἶ θεόπλαστον παρὰ θεοῦ γενόμενον· δόξαζε τὸν ποιήσαντα. οὐδὲ γὰρ ἄλλου τινὸς ἕνεκεν ἐγένου ἢ ἵνα ὄργανον ᾖς ἐπιτήδειον τῆς δόξης τοῦ θεοῦ· καὶ ὁ κόσμος οὗτος ὅλος σοι, ὥσπερ τι βιβλίον ἔγγραφον ὑπαγορευόμενον τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν τὴν ἀπό-

Basilium Hex III p 202 explanationem eorum qui Moysen Gen 1, 1 in summa (ἐν κεφαλαίῳ) referre putavissent repulisse! 5-6 cf Gen 2, 7   7 sqq cf Bas Attende 212 B πρῶτον μὲν οὖν ἄνθρωπος εἶ μόνον τῶν ζῴων θεόπλαστον· ἆρ' οὐκ ἐξαρκεῖ τοῦτο σωφρόνως λογιζομένῳ πρὸς εὐθυμίαν τὴν ἀνωτάτω τὸ ὑπ' αὐτῶν τῶν χειρῶν τοῦ θεοῦ τοῦ τὰ πάντα συστησαμένου διαπλασθῆναι etc. cf Hex VI p 328!; Ps-Bas In Laciz PG 31, 1452 C. noster nimis plane atque simpliciter hominis formationem mirabilem et cognitionem dei conglutinat; qua de quaestione multa disseruerunt et Bas et Greg Nyss cf Gronau, Poseidonios p 229 sqq; 285 sq. an explication vers Gen 1,26 ad Gen 2, 7 transfert? cf Bas De grat act 2 PG 31, 221 D-224 A   14-46, 2 cf Cic De nat deor II 37; 133; 156 et font atque test a Pease collect (p 630 sq 'ad mundum contemplandum'; p 895 'quae ratione utuntur'; p 952 'spectacu-

𝔄 = TX AΔ PS ℜ

1 post ὧδε add δὲ S   εἶπεν: ἐποίησεν TX (-σε)   ὅτι PSℜv et ℭ: τὸ τί XA (ut vid, τί eras) Δ τὸ T vid infra   2 τὰ pr ex corr T ὡς τὰ θηρία ὡς τὰ κτήνη colloc S   3 φύγη PS   4 ἄλογα v ex 𝔅^{1} 6-7 ἐκεῖ—γῆς 𝔄v verba quibus 44, 13-45, 1 repetuntur et contextus sentent interrumpitur seclusi cum 𝔅^{1} et ℭ   6 ὅτι scripsi cum ℜv cf supra 44, 13 et 45, 1: τὸ τί cett (εἶπε) ἐνταῦθα—ἐποίησε om A   post ἐνταῦθα add δὲ Δv   9 ἡ om ℜv δεψαμένη vel δεψησαμένη coniecit Langerbeck: δεξαμένη 𝔄v𝔅^{1}

10 δι' ἀπορίας T διὰ πορνείας X   δι' ἁμαρτίας T διὰ ἁμαρτίας XAS: διαμαντείας Δ (corr Δ^{2}) P διὰ μαντείας ℜ   11 θεοῦ ex ἀνου (scil ἀνθρώπου compend scr) corr T   12 οὐδὲν T   14 post καὶ add γὰρ v ex 𝔅^{1} οὗτος om T   ὅλος: ἄλλος sed in marg scr γρ ὅλος σοι Δ   σοι om v cf 𝔅^{1} 15 post ἔγγραφον add ἐστιν v ex 𝔅^{1} ὑπαγορευόμενον TXAΔPℜv dubito an recte: ὑπαγορεύει S (scil ex coniect optima) de 𝔅^{1} vid infr

𝔅^{1} = U Γd

1 post ἐποιήσεν add εἴρηται 𝔅^{1} 1-3 εἰ γὰρ—χόρτον: ἵνα μὴ νομίσῃς ὅτι ὡς τὰ κτ. ἢ ὡς τὰ θ. ἢ τὰ φ. ἢ τ.χ. καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου εἴρηται τὸ ἐποίησεν 𝔅^{1} 4 ἄλογα 𝔅^{1} 4-5 περὶ σὲ post φιλοτέχνησιν colloc et om τοῦ θεοῦ 𝔅^{1} 5 παρεδήλωσεν U ἐδήλωσεν Γd et add εἰπών 𝔅^{1} 6-7 ἐκεῖ—γῆς om 𝔅^{1} 8 ποῦ 𝔅^{1} post φύσεως add ἡμῶν 𝔅^{1} 9 δεξαμένη 𝔅^{1} post θεοῦ pr falso add 11-12 σκεῦος—γενόμενον U   9-10 τὸ παρὰ—μιανθῇ: τὰ παρ' αὐτοῦ πλασθέντα μὴ μιανθῇ διὰ τῆς πονηρίας 𝔅^{1} (τῆς fort non in U om d)   12 post ποιήσαντά add σε 𝔅^{1} 13 δοξολογίας 𝔅^{1} 14 post καὶ add γὰρ Γd corrupt U   et ὁ: ὡς ut vid et ὅλος: ο λόγος U (sic)   σοι om 𝔅^{1} sed vid infr   15 post ἔγγραφόν add ἐστιν 𝔅^{1} ὑπαγ.: ὑπαγορεύον σ . . U (accent incert) ὑπαγορεῦον σοι dΓ (-εύων)

ℭ

ἐποίησεν, ὧδε δὲ καὶ πῶς ἐποίησεν. εἰ γὰρ ἁπλῶς εἶπεν ὅτι ἐποίησεν, οὐκ ἐνδιέτριψε δὲ τῷ τρόπῳ τῆς ποιήσεως, ἐλογίζετο ἂν <ἄνθρωπος> ὡς τὰ κτήνη, ὡς τὰ θηρία, ὡς τὰ φυτά, ὡς ὁ χόρτος. ἵνα οὖν φύγῃς τὴν πρὸς τὰ ἀλογώτερα καὶ ἀναισθητότερα κοινωνίαν, τὴν ἰδιάζουσαν περὶ σὲ τοῦ θεοῦ φιλοτέχνησιν ὁ λόγος παρέδωκεν. Ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασε ταῖς ἰδίαις χερσίν. ἐνθυμήθητι πῶς ἐπλάσθης· χείρ ἐστι θεοῦ ἡ κατασκευάσασά σε. τὸ οὖν παρὰ θεοῦ πλασθὲν μὴ μιανθήτω διὰ πονηρίας, μὴ ἀλλοιωθήτω διὰ κακίας, μὴ ἐκπέσῃς βίᾳ τῆς συνεχούσης σε χειρὸς τοῦ θεοῦ. σκεῦος εἶ θεόπλαστον παρὰ θεοῦ γενόμενον· δόξαζε τὸν ποιήσαντα. οὐδὲ γὰρ ἄλλου τινὸς ἕνεκεν ἐγένου ἢ ἵνα ὄργανον ᾖς ἐπιτήδειον τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. καὶ ὁ κόσμος οὗτος ὅλος ὥσπερ τι βιβλίον ἔγγραφον ὑπαγορευόμενον τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν τὴν ἀπό-

ℭ = ΛF Π

1 ὧδε—ἐποίησεν pr om F   2 ἄνθρωπος supplevi   3 ὁ om F   τὸν χόρτον Π cf 𝔄   5 τοῦ θεοῦ om FΠ   6 post ἔλαβεν add οὖν F   9 διά: ὑπὸ F   12 post ὅλος add σοι Π cf 𝔄   13 ὑπαγορευόμενον ΛF vid ad 𝔄: ὑπαγορεύει Π cf S

κρυφον καὶ ἀόρατον, τοῦ θεοῦ τὴν μεγαλωσύνην δι' ἑαυτοῦ διαγγέλλων σοι τῷ νοῦν ἔχοντι εἰς κατανόησιν ἀληθείας. πάντως οὖν μέμνησο τῶν εἰρημένων.

Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ θεὸς καὶ εἶπεν Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. διπλῆ αὔξησις, ἡ μὲν σώματος, ἡ δὲ ψυχῆς. ἀλλὰ ψυχῆς αὔξησις ἡ διὰ τῶν μαθημάτων εἰς τελείωσιν προσθήκη, σώματος αὔξησις ἡ ἀπὸ μικροῦ εἰς τὸ καθῆκον μέτρον ἀποκατάστασις. Αὐξάνεσθε τοίνυν τοῖς μὲν ἀλόγοις ζῴοις κατὰ τὴν τοῦ σώματος τελείωσιν, κατὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τῆς φύσεως εἴρηται, ἡμῖν δὲ Αὐξάνεσθε κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, κατὰ τὴν προκοπὴν τὴν εἰς θεὸν οὖσαν. οἷος ἦν Παῦλος τοῖς μὲν ἔμ-

lum..'); cf Bas Hex I p 110; Greg Nyss hom op 2 p 133 A... ἀναδείκνυσιν ἐν τῷ κόσμῳ τὸν ἄνθρωπον τῶν ἐν τούτῳ θαυμάτων τῶν μὲν θεατὴν ἐσόμενον τῶν δὲ κύριον ὡς διὰ μὲν τῆς ἀπολαύσεως τὴν σύνεσιν τοῦ χορηγοῦντος ἔχειν, διὰ δὲ τοῦ κάλλους τε καὶ μεγέθους τῶν ὁρωμένων τὴν ἄρρητόν τε καὶ ὑπὲρ λόγον τοῦ πεποιηκότος δύναμιν ἀνιχνεύειν. διὰ ταῦτα τελευταῖος ... (scil Philon De op mund c 25 (I p 25, 23 sqq) imitatus est); cf praeterea Ioan Chrys Gen hom XIV 5 p 117   1 cf Ps 144, 5 sq?   4-5 prooemio ut videtur praemisso noster consequentiam Scripturae relinquens ad versus Gen 1, 28 sqq revertitur ut alteram explicationem proferat   5 sqq cf supra serm I p 21, 13 sqq imprim 18-22,3 cf Orig Hom in Luc XI (IX^2 p 66, 5 sqq Rauer) διττὸν γὰρ τὸ "αὐξάνειν" τὸ μὲν σωματικόν ... τὸ δὲ πνευματικόν et cf quae sequ ubi Orig explic alleg confirmavit; cf Sel in Gen PG 12, 105 D ad Gen 9, 1-2. cuius versus interpret allegor Philo instauravit cf Quaest in Gen II 56 p 142 Marcus: but as for the deeper meaning it is to be interpreted as follows. He desires that the souls of intelligent men increase in greatness and multitude (and) in the form of virtues and fill the mind with its form as though it were the earth etc (verbatim fere imitatus est Ambros De Noe c 24 p 475 Schenkl); cf Procop Gen 136 D ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου τὸ Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ σώματος ἔστι λαβεῖν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ψυχῆς λογικῆς, μεγεθυνομένης μὲν τῷ λόγῳ καὶ τῇ ἕξει τῇ νοερᾷ πληθυνομένης δὲ ἀριθμῷ θεωρημάτων καὶ ἀληθείας δογμάτων   5-8 citavit Mich Glyc Annal I 173 B post lemma: τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ προσεκτέον κἀνταῦθα. φησὶ γὰρ ὅτι διπλῆ ἡ αὔξησις ἡ μὲν σώματος ἡ δὲ ψυχῆς· ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ σώματος αὔξησις ἡ ἀπὸ τοῦ μικροῦ εἰς τὸ καθῆκον μέγεθος ἀποκατάστασις. ἡ δὲ τῆς ψυχῆς αὔξησις διὰ τῶν μαθημάτων προσεπιγίνεται   11 τ,

ἔσω ἄνθρ. vid supr ad serm I p 13, 5   12-47,1 cf Phil 3, 13; Giet, Saint Basile p 351 et adn 4 ibid

𝔄 = TX AΔ PS 𝔑

1 τὴν om Δv   ἑαυτοῦ S𝔅^{1}Π: αὐτοῦ cett v   2 καταγγέλλων PS   add τῆς ante ἀληθείας contra claus TX   3 μέμνησαι XS𝔑(?)v   4 ηὐλόγησεν AP𝔑v   5 διπλὴ XP   6 add ἡ ante ψυχῆς αὔξ. T (scr ἀλλ' ἡ) XA𝔑v displicet propter 7 σώμ. αὔξ. num ordo membr disturbatus? vid Glyc app test et 𝔈   7 προσθήκης TAΔ   post σώματος add γὰρ v   8-9 αὐξάνεσθαι A corr A^2 11 post ἄνθρωπον add μᾶλλον δὲ λόγον scil glossam TX   12 τῆς P   οἷος: οἷς S   add ὁ ante παῦλος P

𝔅^1 = U Γd

1 τοῦ θεοῦ: αὐτοῦ 𝔅^1 τὴν om 𝔅^1 2 διαγγέλων U   3 πάντων 𝔅^1 (μέμν)ησο ex corr U^2 de U non liquet   4 et post εὐλόγησεν et post αὐξάνεσθε add οὖν d   5 διπλὴ d   6 ἀλλά: ἀλλ' ἡ μὲν 𝔅^1 vid 7   τῶν om Γd   7 εἰς—προσθήκη: ἐστὶ τελείωσις 𝔅^1 add ἡ δὲ τοῦ ante σώματος 𝔅^1 8 add τοῦ ante μικροῦ U   8-10 αὐξάνεσθε—εἴρηται: καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ζῴοις τὸ αὐξάνεσθε (-σθαι Γd) εἴρηται κατὰ τὸν ἀπαρτισμὸν ἑκάστης φύσεως, κατὰ τὴν τελείωσιν τῶν κατὰ γένος (et add καὶ γένος Γd) σωμάτων 𝔅^1 11 add κατὰ ἀλήθειαν τὸ ante αὐξάνεσθε 𝔅^1 (-σθαι Γ)   post ἄνθρωπον add πρόσεστι καὶ 𝔅^1 (πρόεστι U)   12 τὴν e τῆς corr U   οὖσαν om 𝔅^1 post μὲν add γὰρ Γ

𝔈

κρυφον καὶ ἀόρατον καὶ τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ διαγγέλλον σοι τῷ νοῦν ἔχοντι εἰς κατανόησιν ἀληθείας. πάντως γὰρ μέμνησαι τῶν εἰρημένων.

Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ θεὸς καὶ εἶπεν Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. διπλῆ γὰρ ἡ αὔξησις, ἡ μὲν σώματος, ἡ δὲ ψυχῆς. σώματος μὲν γὰρ αὔξησις ἡ ἀπὸ μικροῦ εἰς τὸ καθῆκον μέτρον ἀποκατάστασις, ψυχῆς δὲ αὔξησις ἡ διὰ τῶν μαθημάτων εἰς τελείωσιν προσθήκη. τὸ οὖν Αὐξάνεσθε ἐπὶ πάντων λεγόμενον τοῖς μὲν ἀλόγοις ζῴοις κατὰ τὴν τοῦ σώματος τελείωσιν καὶ τὸν ἀπαρτισμὸν τῆς φύσεως εἴρηται, ἡμῖν δὲ τοῖς λογικοῖς τὸ Αὐξάνεσθε κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον κατὰ τὴν προκοπὴν τὴν εἰς θεὸν ἀνάγουσαν. οἷος ἦν Παῦλος τοῖς μὲν ἔμ-

𝔈 = ΛF Π

1 καὶ τὴν μ. αὐτοῦ: τὴν θεοῦ μεγαλωσύνην δι' ἑαυτοῦ Π cf 𝔄   διαγγέλον Λ καταγγέλλων Π cf PS   σοι om Π   2 add θεοῦ τῆς ante ἀληθείας F   γάρ: οὖν Π cf 𝔄   3 ηὐλόγησεν Λ   πληθύνατε Π   5 μικροῦ e μακροῦ corr Λ   7 πάντων: τῶν ἄλλων Π   10 add ὁ ante παῦλος F

πρόσθεν ἐπεκτεινόμενος, τῶν δὲ ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενος. αὕτη ἐστὶν ἡ αὔξησις τῶν θεωρημάτων, εὐσεβείας ἀνάληψις, ἡ τοῦ πλείονος ἐπέκτασις, τὸ ἐπορέγεσθαι ἡμᾶς ἀεὶ τῶν κρειττόνων, τὸ προγενόμενον μὲν ἀεὶ κατόπιν ἑαυτοῦ ἀφιέναι, τὸ δὲ λεῖπον τῆς εὐσεβείας τοῦτο ὡς ἐνδεῖ ἐπιζητεῖν. οἷος ἦν Ἰσαάκ, περὶ οὗ ἡ μαρτυρία ἐκείνη ἀναγέγραπται ὅτι Προβαίνων ὑψοῦτο μέχρις οὗ μέγας ἐγένετο. οὐ γὰρ ἀπέστη οὐδὲ μικρὸν αὐξηθεὶς ἀπέμεινεν, ἀλλὰ προέβαινεν ἀεὶ διαβήμασι μεγάλοις [διέβαινεν] ἐπὶ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς· διέβη μεγάλῳ βήματι τὴν σωφροσύνην, ἐπέβη τῇ δικαιοσύνῃ, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν ἀνδρείαν ἀνέβη. οὕτω διαβαίνων ἐπὶ τὸ ἄκρον τοῦ ὕψους τοῦ ἀγαθοῦ κορυφοῦται ὁ δίκαιος. Αὐξάνεσθε οὖν αὔξησιν τὴν κατὰ θεόν, τελείωσιν τὴν κατὰ τὸν ἔνδον ἄνθρωπον.

Πληθύνεσθε· ἐκκλησίας ἡ εὐλογία. μὴ ἐν ἑνὶ περιγραφήτω

2 θεωρημάτων cf Procop cit ad 46, 5 sqq 2-3 cf Ps-Bas(?) In Isai I c 31 PG 30, 181 B-C 5-7 cf Gen 26, 13; Orig Hom in Luc XI (ed cit p 67, 15 sqq) καὶ παράδειγμα περὶ οὗ γέγραπται "καὶ Ἰσαὰκ προέκοπτεν καὶ μείζων ἐγένετο ἕως οὗ ἐγένετο μέγας σφόδρα" ὅπερ ἐστὶν ἐπιδίδους τῇ αὐξήσει τῆς προαιρέσεως ἐπὶ τὸ ἀγαθόν, τῇ αὐξήσει τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ βέλτιστον, τῇ αὐξήσει τοῦ νοῦ ἐπὶ τὸ διορατικόν, τῇ αὐξήσει τῆς μνήμης ἐπὶ τὸ δραστικώτερον . . . οὕτως ὁ πάσας τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ γεωργῶν πληροῖ τὴν λέγουσαν ἐντολήν· "αὐξάνεσθε". cf In Gen hom XII, 5 (VI p 111, 20 sq Baehrens). Isaac φυσικῆς ἀρετῆς σύμβολον apud Philon passim. 7-12 cf Bas In Ps I c 4 PG 29, 217 D ὥστε δεῖ τοὺς εἰσαγομένους πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον τοῖς πρώτοις βαθμοῖς ἐπιβάλλειν τὸ ἴχνος, κἀκεῖθεν ἀεὶ τῶν ἐφεξῆς ἐπιβαίνειν, ἕως ἂν πρὸς τὸ ἐφικτὸν ὕψος τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ τῆς κατ' ὀλίγον προκοπῆς ἀναβῶσιν 9-12 miror de ordine quo virtutes enumerat 14 Gen 1, 28 14-48,2 Gen 1, 28: αὐξ.κ.πληθ. Methodius quoque ad Ecclesiam contulit sed modo valde differenti cf Conv III 8 (p 35, 10 sqq Bonwetsch)

𝔄 = TX ΑΔ PS 𝔑

1 δὲ: om A (add A^2) δ' TPv 2 αὕτη: αὐτὴ A αὔξησις PS 3 ἐπέκτασις $\mathfrak{B}^1$ et ex coniect ℭ: ἔκτασις 𝔄v τὸ Sv$\mathfrak{B}^1$: τοῦ TXΑΔP𝔑 ἐμπορεύεσθαι Δ 4 κρειττόνων accepi ex $\mathfrak{B}^1$ monente Langerbeck, cf Hebr 11, 16 et ex gr Greg Nyss De perf 213 sq (VIII, 1 Jaeger): ὄντων TXΑΔ𝔑v ὄντως ὄντων scil Platonis memor emendav PS de lectione $\mathfrak{B}^1$ quamvis bene quadret suspicionem habeo post τὸ add τὸ infin epexeg non

intellegens S προσγενόμενον XΔ αὐτοῦ P 5 λοιπὸν ΔPS ὡς ἐνδεῖ correxi: ὡς ἦν δεῖ X ἣν δεῖ T ὅσην δ . . ut vid A (in ὅση δύναμις mutav A^2) ὅσην δεῖ Δ ὅσον δεῖ PS ὡς ἐνδέον $\mathfrak{B}^1$ ὅση δύναμις 𝔑v illud notissimum ὡς ἐνδέχεται maluerim 7 μέχρι σοῦ S οὐδὲ TX 8 προέβαινεν: ε pr ex σ corr X διαστήμασι S 9 διέβαινεν 𝔄v seclusi cum $\mathfrak{B}^1$ et cf quae subsequ in TX 9-10 διέβη—σωφρ.: μεγ. βήμ. τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σωφροσύνης scil tria membra conceptus virtutis non intellex TX 10 post ἐκεῖθεν colloc ἀνέβη T 11 διαβαῖνον pr sed corr S 12 τοῦ ἀγαθοῦ: τῆς ἀρετῆς et sscr τοῦ ἀγαθοῦ T om X 13 ἔνδοθεν T (supra θ hastam scr) 14 τῇ εὐλογίᾳ v ex coniect cf $\mathfrak{B}^1$

$\mathfrak{B}^1$ = U Γd

2 post αὕτη add οὖν $\mathfrak{B}^1$ ἡ om UΓ post θεωρημάτων add καὶ ἀκριβὴς κατανόησις $\mathfrak{B}^1$ 4 προσγενόμενον d μὲν om Γ ἀεὶ colloc ante ἑαυτοῦ UΓ ante ἀφιέναι d 5 τοῦτο om Γd ὡς ἐνδέον $\mathfrak{B}^1$ 6 ἡ μαρτ. ἐκείνη om $\mathfrak{B}^1$ γέγραπται UΓ γέγονεν d 7 ἄχρις $\mathfrak{B}^1$ ἀπέστη: ἔστη sic U ἔτι Γd et add αὐξανόμενος U αὐξούμενος Γd 8 ὑπεμένειν d ἀεὶ om (προέβαινε) $\mathfrak{B}^1$ διαδήμασι Γ 9 διέβαινεν om $\mathfrak{B}^1$ τῇ om U τὴν δικαιοσύνην d τὴν alt om $\mathfrak{B}^1$ 11 ἀνδρίαν U (corr U^2 ut vid) Γ ἀνέβη: προέβη U μετέβη Γd προβαίνων $\mathfrak{B}^1$ τοῦ ὕψους: ὕψος $\mathfrak{B}^1$ 13 κατὰ θεόν: τοῦ θεοῦ d ἔνδον: ἔσω Γd corrupt U 14 ἐν ἐκκλησίας εὐλογία $\mathfrak{B}^1$ ἐν ante ἑνὶ om Γd post ἑνὶ add τόπῳ $\mathfrak{B}^1$ γραφήτω d

ℭ

πρόσθεν ἐπεκτεινόμενος, τῶν δὲ ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενος. αὕτη ἐστὶν ἡ αὔξησις, ἡ τῶν θεωρημάτων τῆς εὐσεβείας ἀνάληψις, ἡ τοῦ πλείονος ἐπέκτασις, τὸ ἀεὶ ὀρέγεσθαι ἡμᾶς τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ τὰ προγενόμενα μὲν κατόπιν ἀφιέναι, τὰ λείποντα δὲ τῆς εὐσεβείας ταῦτα ὅση δύναμις ἐπιζητεῖν. οἷος ἦν ὁ Ἰσαάκ, περὶ οὗ ἡ μαρτυρία ἐκείνη ἀναγέγραπται ὅτι Προβαίνων ὑψοῦτο, μέχρις οὗ μέγας ἐγένετο. οὐ γὰρ ἀπέστη οὐδὲ μικρὸν αὐξηθεὶς ἀπέμεινεν, ἀλλὰ προέβαινεν ἀεὶ διαβήμασι μεγάλοις ἀναβαίνων ἐπὶ τῆς ἀρετῆς· διέβη μεγάλῳ βήματι τὴν σωφροσύνην, ἐπέβη τῆς δικαιοσύνης, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν ἀνδρείαν ἀνέβη. οὕτω διαβαίνων ἐπὶ τὸ ἄκρον τοῦ ὕψους τοῦ ἀγαθοῦ κορυφοῦται ὁ δίκαιος. Αὐξάνεσθε οὖν αὔξησιν τὴν κατὰ θεόν, τελείωσιν τὴν κατὰ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον.

Πληθύνεσθε· ἐκκλησίας ἡ εὐλογία. μὴ ἐν ἑνί, φησί, καὶ δυσὶ περιγραφήτω

ℭ = ΛF Π

4 τὰ δὲ λείποντα colloc Π 8 προέβαινεν: ε alt incert Λ (διαβ)ήμασι ex αίνων corr F τὴν ἀρετὴν F 10 ἀνδρίαν Π 13 ἐν om Π

ἡ θεολογία, ἀλλ' εἰς πᾶσαν τὴν γῆν κηρυχθήτω τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας. Πληθύνεσθε. τίνες; οἱ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον γενόμενοι. Καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. σάρκα τὴν δεδομένην ὑμῖν εἰς ὑπηρεσίαν πληρώσατε ἀγαθῶν ἔργων· ὀφθαλμὸς πλήρης ἔστω τοῦ ὁρᾶν τὰ δέοντα· χεὶρ πλήρης ἔστω τῶν ἀγαθῶν ἔργων· πόδες ἔστωσαν εἰς ἐπίσκεψιν ἀσθενούντων
284 M. πορευτικοὶ ὄντες ἐφ' ἃ προσῆκε. πᾶσα ἡ τῶν μελῶν ἡμῶν κατάστασις πλήρης ἔστω τῶν κατὰ τὰς ἐντολὰς ἐργασιῶν· τοῦτό ἐστι Πληρώσατε τὴν γῆν. οὕτω κοιναὶ μὲν αἱ φωναὶ καὶ τοῖς ἀλόγοις, ἰδιάζουσαι δὲ γίνονται, ὅταν τῷ Κατ' εἰκόνα καὶ ᾧ ἐτιμήθημεν τούτῳ χρησώμεθα. τὰ μὲν γὰρ σωματικῶς αὔξει, ἡμεῖς δὲ πνευματικῶς· καὶ τὰ μὲν πληροῖ τὴν γῆν τῷ πλήθει, ἡμεῖς δὲ πληροῦμεν ταῖς ἀγαθαῖς ἐργασίαις τὴν συνεζευγμένην ἡμῖν γῆν. [τουτέστι τὴν σωματικὴν ὑπηρεσίαν.]

'Ιδοὺ δέδωκα ὑμῖν πᾶν ξύλον ὃ ἔχει καρπὸν ἐν ἑαυτῷ· ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν. μηδὲν παρατρεχέτω ἡ ἐκκλησία· πάντα νόμιμά ἐστιν. οὐκ εἶπε· δέδωκα ὑμῖν τοὺς ἰχθύας

2 et 3 et 9 Gen 1, 28 3 sq cf Ambros De Noe c 29 (p 486, 21 sq Schenkl) 'terra autem caro nostra est quam improbus operatur bonus autem excolit' (sed spectat ad Gen 9,20). quamquam locos parall afferre non possum tamen nostrum hic ex operibus Orig hausisse persuasum habeo cf Hom in Luc frg 165 (ed cit p 294, 16 sqq) 12 vid supr ad 46, 5 sqq 16-17 Gen 1, 29 16-51,8 ἰδοὺ—ἐπιβουλεύοντα et 52, 13-53, 2 πλὴν ἀλλὰ—εὐπάθειαν citavit Mich Glyc Annal I p 176 B-D (praecedunt ea quae supr serm I p 25, 9-12 et 13-26, 7 notavi) vid app crit

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ Glyc (vid app test)

1 κηρυχθείη X -θῇ A -θη Δ το sic Δ 3 γεννώμενοι ΔSℜv σαρκῶν Ch Mos (sscr μὴ) Καὶ om omnes praeter TX 4 post ὑπηρεσίαν add οὗ sic P add ὁ ante ὀφθαλμὸς T ὁ ὀφθαλμὸς sic post 5 ἔστω colloc PS 5 πλήρης pr: πλήρωσις T τοῦ-ἔστω om sed in marg adscr (τοῦ: τὸ) Δ 6 add τῶν ante ἀσθενούντων X cf $\mathfrak{B}^1$ fort rect 7 πρόσιμεν Δ μεγάλων ut vid sed γά eras A 9 τοῦτέστι P post ἐστι add τὸ S οὕτω om ℜv 10 δὲ om P τῷ: τὸ T τῶν A (ut vid, ν eras) ΔP 11 an καὶ cum $\mathfrak{B}^1$ secludendum? mihi tamen ᾧ ἐτιμήθημεν ad formationem hominis manu dei perfectam referre vid cf 42, 5-6 14 ἐργασίσίαις sic transiens ad lin sequ errav scriba A γῆν om P

(sscr P^2) S 14-15 τουτέστι—ὑπηρεσίαν seclus Langerbeck glossam intelleg. eadem de causa om $\mathfrak{B}^1$ ut vid 16 add καὶ εἶπεν ὁ θεός ante 'Ιδοὺ Glyc ὑμῖν: υ ex η corr T πᾶν om v 17 post βρῶσιν add καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς scil sec Script Glyc 17-9, 2 μηδὲν—ἀλλ': πρόσεχε οὖν (scil formulam Glyc usitatam) ἄρχοντα μὲν γὰρ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν λοιπῶν ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, οὐ μὴν δὲ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν αὐτῷ συγκεχώρηκεν. ὥστε Glyc 18 δέδωκα—βρῶσιν om P post ἰχθύας add τῆς θαλάσσης ChMos

$\mathfrak{B}^1$ = U Γd

1 θεογνωσία $\mathfrak{B}^1$ κηρυττέσθω Γd 3 ἀναγεννώμενοι $\mathfrak{B}^1$ Καὶ om $\mathfrak{B}^1$ 5-6 χεὶρ—ἔργων: χεῖρες πρόθυμοι ἔστωσαν εἰς εὐποιΐαν ἐργ. ἀγ. $\mathfrak{B}^1$ 6-7 et colloc πορευτικοὶ post ἔστωσαν et add τῶν ante ἀσθεν. et om ὄντες—προσῆκε $\mathfrak{B}^1$ 7 post πᾶσα add τὲ $\mathfrak{B}^1$ ὑμῶν Γ 8 διάπλασις $\mathfrak{B}^1$ 9 post ἐστι add τὸ U οὕτως U post φωναὶ add ἡμῖν $\mathfrak{B}^1$ 10 λόγοις Γ ἀ sscr Γ^2 τῷ: τὸ Ud 11 καὶ om $\mathfrak{B}^1$ et ὃ et τοῦτο et χρησόμεθα U οὕτω Γd 13 πληροῦμεν: λ ex corr U 13-14 ταῖς—ἐργασίαις om sed post 14 γῆν add ἔργων ἀγαθῶν $\mathfrak{B}^1$ 14 ἡμῖν om Γd 14-15 τουτέστι—ὑπηρεσίαν om $\mathfrak{B}^1$ 17 ὑμῖν: εἰ U

ℭ

ἡ θεολογία, ἀλλ' εἰς πᾶσαν τὴν γῆν κηρυχθήτω τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας. Πληθύνεσθε. τίνες; οἱ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον γεννώμενοι. Πληρώσατε τὴν γῆν. τὴν σάρκα τὴν δεδομένην ὑμῖν εἰς ὑπηρεσίαν πληρώσατε ἀγαθῶν ἔργων· ὀφθαλμὸς πλήρης ἔστω τοῦ ὁρᾶν τὰ δέοντα· χεὶρ πλήρης ἔστω τῶν ἀγαθῶν ἔργων· πόδες βαδιζέσθωσαν εἰς ἐπίσκεψιν ἀσθενούντων πορευτικοὶ ὄντες ἐφ' ἃ προσήκει. πᾶσα ἡ τῶν μελῶν ἡμῶν κατάστασις πλήρης ἔστω τῶν κατὰ τὰς ἐντολὰς ἐργασιῶν. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ Πληρώσατε τὴν γῆν. κοιναὶ μὲν γὰρ τυχὸν καὶ τοῖς ἀλόγοις αἱ τοιαῦται φωναί, ἰδιάζουσαι δὲ πρὸς τὸν ἄνθρωπον γίνονται, ὅταν ἡμεῖς τῷ Κατ' εἰκόνα καὶ ᾧ ἐτιμήθημεν τούτῳ ἀδιαλείπτως χρησώμεθα. ἐκεῖνα μὲν γὰρ σωματικῶς αὔξει, ἡμεῖς δὲ πνευματικῶς· καὶ τὰ μὲν τῷ πλήθει πληροῖ τὴν γῆν, ἡμεῖς δὲ ταῖς ἀγαθαῖς ἐργασίαις πληροῦμεν τὴν συνεζευγμένην ἡμῖν γῆν, τουτέστι τὴν σωματικὴν διάπλασιν.

'Ιδοὺ δέδωκα ὑμῖν πᾶν ξύλον ὃ ἔχει καρπὸν ἐν ἑαυτῷ, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν. μηδὲν παρατρεχέτω ἡ ἐκκλησία· πάντα νόμιμά ἐστιν. οὐκ εἶπε· δέδωκα ὑμῖν τοὺς ἰχθύας

ℭ = ΛF Π

2 γεννώμενοι ex γενωμ. corr Λ 3 ἡμῖν F 5 χεὶρ—ἔργων om F βαδιζέτωσαν F 6 πᾶσα: πάλιν F 8 κοινὸν Λ 9 post ἀλόγοις add ζώοις F 10 ᾧ: ὡς ΛΠ 11 χρησόμεθα Π 15 ἑαυτῷ: αὐτῶ Π

εἰς βρῶσιν, δέδωκα ὑμῖν τὰ κτήνη, τὰ ἑρπετά, τὰ τετράποδα. οὐ γὰρ τούτων ἕνεκεν ἔκτισε, φησίν, ἀλλ' ἡ πρώτη νομοθεσία καρπῶν ἀπόλαυσιν συνεχώρησεν· ἔτι γὰρ ἐνομιζόμεθα ἄξιοι εἶναι τοῦ παραδείσου. καὶ τί σοί ἐστι τὸ ἐν τῷ λανθάνοντι παρακείμενον μυστήριον; Ὑμῖν καὶ τοῖς θηρίοις καὶ τοῖς πετεινοῖς οἱ καρποί, φησί, καὶ ἡ χλόη καὶ ὁ χόρτος, ὑμῖν εἰς βρῶσιν καὶ τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς. καὶ μὴν ὁρῶμεν πολλὰ τῶν θηρίων καρπῷ μὴ τρεφόμενα· ποίῳ δὲ καρπῷ καταδέχεται πάρδαλις τραφῆναι; τίς δὲ καρπὸς δύναται λέοντα θρέψαι; ἀλλ' ὅμως

2-51, 3 cf Theophil c 18 p 1081 A προσέταξε δὲ καὶ ἔχειν τὴν δίαιταν αὐτὸν ἀρχῆθεν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ τῶν σπερμάτων καὶ χλοῶν καὶ ἀκροδρύων ἅμα καὶ συνδίαιτα κελεύσας εἶναι τὰ ζῷα τῷ ἀνθρώπῳ εἰς τὸ καὶ αὐτὰ ἐσθίειν ἀπὸ τῶν σπερμάτων ἁπάντων τῆς γῆς. cf Orig In Gen hom I 17 (VI p 20, 17 sqq Baehrens) '(Gen 1, 29-30) historia quidem huius sententiae manifeste indicat usum ciborum primitus a deo ex herbis, id est oleribus et arborum fructibus esse permissum. postea vero cum ad Noe post diluvium fieret testamentum facultas vescendarum carnium hominibus datur' cf Diodor Tars frg dub 82, 1 (ad Gen 9, 3-4) p 161 Deconinck; Theodoret Quaest in Gen 51 et 55 p 153 D-156 A et 157 C-160 A; sed cf imprim Procop Gen 137 C ζητήσωμεν δὲ περὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν πετεινῶν καὶ τῶν ἑρπετῶν, τίνος ἕνεκεν πολλῶν ἐν τοῖς γένεσι τούτοις σαρκοβόρων τυγχανόντων πᾶσί φησιν ὁ λόγος δοῦναι "τὸν χόρτον". μή ποτε οὖν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς κοσμοποιΐας ὥσπερ τῷ ἀνθρώπῳ οὐδὲν ἐδέδοτο πλὴν τῶν ἀπὸ γεωργίας; ὕστερον γάρ ποτε ἀκούει ὁ Νῶε τὸ "ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν πάντα." πάντα δὲ, τὰ ζῷα. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ἡ ἀρχὴ οὐ περιεῖχε σαρκοφαγίαν, ἀλλ' ὕστερόν ποτε κἀκείνοις ἐπηκολούθησε. πῶς γὰρ ἂν ἐτράφη κατὰ τὴν ἀρχὴν οἷον τὸ τῶν γυπῶν γένος; οὐ γὰρ εἰκὸς ἅμα τῷ γενέσθαι τὰ ζῷα τεθνηκέναι τινὰ ὡς ἂν ἀπ' αὐτῶν τράφοιντο· ἀλλ' οὐδὲ ἄτροφα μένειν αὐτά 5-8 cf Gen 1, 30

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ Glyc

2 post ἡ add μὲν Glyc 3 συνεχώρισεν X ἀπ. συν.: ἀπολαύειν ἐνδέδωκεν Glyc 4 τοῦ παραδ. εἶναι colloc Glyc καὶ τί σοί ἐστι TXP (ἐστιν) S: καὶ τίς, οἷόν ἐστιν ΑΔℛ(τί) num aliqu verbo ante τις omisso TXPS corruptelam sua sponte emendav? ἔστι δέ τι scr et om τὸ v cf 𝔅^1 τὸ: τῷ T τῶ A (corr A^2) P 4-7 καὶ τί—πετεινοῖς om Glyc 5 παρακείμενον om v sec 𝔅^1

ὑμῖν ΑΔPS: ἡμῖν cett v𝔅^1 add γὰρ ante καὶ v ex 𝔅^1 6 οἱ κ. φησί: καρπὸς λοιπὸν Glyc et ἡ et ὁ om Glyc 6-7 οἱ—πετεινοῖς om propter hom ℛ (?) v 6 ἡμῖν TX 7 καὶ om sed post πετεινοῖς add τε Glyc βρῶσιν: ν eras A 8 post γῆς add οἱ καρποὶ ἐδόθησαν καὶ ἡ χλόη v ex 𝔅^1 μὴν TXS: μὴν τοινῦν A in μέντοι νῦν mut A^2 μὴν τοίνυν ΔPℛ μὴ νῦν v cf 𝔅^1 8-10 καὶ μὴν—θρέψαι: εἰ γὰρ καὶ νῦν αἵμασι χαίρουσιν ὅ τε λέων καὶ ἡ πάρδαλις Glyc 8 (καρπ)ωὶ ut vid A (inscr acc circumflex et 2 litt incert A^2) καρπῶν Δ καρποῖς ℜv 9 δὲ: γὰρ Sv κατέχεται T

𝔅^1 = U Γd

1 δέδωκα—τετράποδα: ἢ τὰ πετεινὰ ἢ τὰ κτήνη καὶ εἴ τι ἐστὶν ἐν τετράποσιν 𝔅^1 scil non sec Gen 1, 24 sed sec Gen 1, 26 et 28 2 τούτων ἕνεκεν: διὰ τοῦτο 𝔅^1 ἔκτ. φησίν: ἐκτίσθη 𝔅^1 ἀλλ' ἡ: ἡ γὰρ 𝔅^1 3 post καρπῶν add ἡμῖν μόνον 𝔅^1 συνέχωρησεν (sic) η ex corr Γ 4 καὶ τί σοί ἐστι: ἔστι δέ τι et om τὸ 𝔅^1 5 παρακείμενον om 𝔅^1 ἡμῖν 𝔅^1 add γὰρ ante καὶ pr 𝔅^1 6 τοῖς om 𝔅^1 φησι: ἐδόθησαν 𝔅^1 ὁ (χ)ο(ρτος) ex corr U post ὑμῖν add γὰρ ἔσται 𝔅^1 7 πᾶσι om Γd 8 μὴν: μὴν νῦν Γ μὴ νῦν d . . νῦν U (sive 2 sive 3 litt corrupt) καρποῖς 𝔅^1 (corrupt in U) 9 μὴ τρεφ.: ἐκτρεφόμενα U (fort μὴ non om sed cum καρποῖς compend script corrupt) δὲ: γὰρ 𝔅^1

ℭ

εἰς βρῶσιν, δέδωκα ὑμῖν τὰ κτήνη, τὰ πετεινά, τὰ τετράποδα. οὐ γὰρ τούτου ἕνεκεν ἐκτίσθησαν, ἀλλ' ἡ πρώτη νομοθεσία καρπῶν ἀπόλαυσιν συνεχώρησεν. ἔτι γὰρ ἐνομιζόμεθα ἄξιοι εἶναι τοῦ παραδείσου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ διαίτης. οἷον δέ ἐστι καὶ τὸ ἐν τῷ λανθάνοντι παρακείμενον μυστήριον, ὅτι οὐ μόνον ἡμῖν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀλόγοις πᾶσι ζῴοις ἡ αὐτὴ ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ τῶν σπερμάτων ὡρίσθη τῷ τότε τροφή. Ἰδού, γάρ φησι, δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπεῖρον σπέρμα, ὅ ἐστιν ἐπάνω τῆς γῆς, καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ παντὶ ἑρπετῷ ἕρποντι ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ μὴν <ἂν> εἴποι τις· ὁρῶμεν ἀρτίως τὰ πλείονα τῶν θηρίων καρποῖς μὴ τρεφόμενα. ποίῳ γὰρ καρπῷ ἀνέχεται πάρδαλις τρέφεσθαι; τίς δὲ καρπὸς δύναται λέοντα θρέψαι; ἀλλ' ἴστω, ὅτι καὶ

ℭ = ΛF Π

4 post δέ add τι F cf 𝔄 δή pro δέ maluerim 5 τῷ om Π παρακείμεν Λ adscr ον Λ^c 6 ζώοις πᾶσιν (sic) colloc F τῆς γῆς: τῆς Λ corr Λ^c 9 αὐτῶ Π 12 <ἂν> supplevi ἄρτι ὡς Λ corr Λ^c 14 λέοντα ante δύναται colloc F

ταῦτα τῷ νόμῳ τῆς φύσεως ὑποτεταγμένα καρποῖς διετρέφετο. ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐξεδιητήθη καὶ ἐξέβη τοὺς ὅρους τοὺς δεδομένους αὐτῷ, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἰδὼν ὁ κύριος ἀφειδεῖς τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ πάντων τὴν ἀπόλαυσιν συνεχώρησε. Ταῦτα πάντα φάγεσθε ὡς λάχανα χόρτου. ταύτῃ τῇ συγχωρήσει καὶ τὰ λοιπὰ ζῷα ἔλαβε τὴν τοῦ ἐσθίειν ἄδειαν. ἐξ ἐκείνου λοιπὸν ὠμοβόρος ὁ λέων, ἐξ ἐκείνου καὶ γῦπες ἀναμένουσι θνησιμαῖα. οὐ δήπου γὰρ καὶ γῦπες ὁμοῦ τῷ γεννηθῆναι ζῷα περιεσκόπουν τὴν γῆν· οὔπω γάρ τι ἀπέθανε τῶν παρὰ θεοῦ [σημαινομένων ἢ] γενομένων, ἵνα γῦπες τραφῶσιν. οὔτε φύσις διεχώριζεν, ἀκμαία γάρ· οὔτε θηραταὶ ἀνάλωσαν, οὔπω γὰρ ἐπιτήδευσις ἀνθρώπων· οὔτε θηρία διέσπα, οὔπω γὰρ ἦν ὠμοβόρα [γυψὶ δὲ σύνηθες ἀπὸ νεκρῶν διαιτᾶσθαι]. ὥστε οὔπω ἦν

2-5 cf Gen 6, 5 et 12; 9, 1-3 4 ἀφειδεῖς vid supr serm I p 7, 10 5 cf Gen 9, 3

𝔄 = TX ΑΔ PS 𝔑 Glyc

1 add καὶ ante ταῦτα Glyc post ὑποτετ. interpunx et scr δὲ ἐτρέφετο T 2-5 ὁ ἄνθρ.—συνεχώρησε: ὁ θεὸς ἐκδεδιητημένον εἶδε τὸν ἄνθρωπον, δευτέρῳ νόμῳ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν πάντων αὐτῷ συγχωρεῖ τὴν ἀπόλαυσιν Glyc 2 ἔξω διητήθη S 2-3 τοὺς ὅρους τοὺς δεδομένους $\mathfrak{B}^1$: τῆς ὁριστῆς καὶ δεδομένης T τῆς ὁριστῆς δεδομένης XΑΔ τῆς δεδομένης scr et ante αὐτῶ alqd verb omiss indicav P τῆς δεδομένης et post αὐτῶ add ἐντολῆς S an in exemplari τῆς ὁρίσεως τ. δ.? de 𝔑 non liquet τοῦ ὅρου τοῦ δεδομένου v 3 μετὰ: κατὰ X ἰδὼν TXΔ: εἰδὼν A (sed ras corr) εἰδὼς PS𝔑v 4 ἀφειδεῖς: ἀφεὶς δὴ TA ἀφειδιάσαντας X (ει ex ι corr vid) ἐπὶ om S 5 πάντα ταῦτα 𝔑v φάγεσθε post χόρτου coll et add εἰπὼν Glyc 6 post ταύτῃ add τοι A add μὲν οὖν Glyc ἔλαβον sic post 7 ἐσθίειν colloc Glyc 7 post ἐκείνου add δὲ Glyc αἱμοβόρος Glyc 8 add οἱ ante γύπες pr (sic) P γὰρ καὶ om ΔPS 9 ὁμοῦ: ἅμα Glyc τῷ: τὸ TPS γενηθῆναι XPS 10 οὔπω γάρ τι om TX 10-11 οὔπω—γενομένων om Glyc θεῷ (compend) T σημαινομένων ἢ (fort nota illa σημείωσαι e marg irreps) seclusi cum $\mathfrak{B}^1$ et FΠ: ἐσομένων ἢ S ἢ in κ' sic mut T 11 ἵνα γῦπες: ὡς ἐκεῖθεν οὗτοι Glyc 11-51, 1 οὔτε—γυπῶν om Glyc 11 de verbo διεχώριζεν dubito, cf definitionem mortis ex gr apud Epiphan Panar p 448, 6-7 Holl aut in Doctrina Patrum de inc Verb p 261 Diekamp, scil ὁ θάνατος . . . (δια)χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος. Langerbeck coniecit διεχώρησεν ad 𝔅' spectans φύσιν

διεχώρισεν v 12-13 οὔτε—ἀνθρώπων om sed in marg adscr X 12 ἀνήλωσαν XS 13 οὔπω correxi cum ℭ et Θ: οὔτε 𝔄v$\mathfrak{B}^1$ 14 γυψὶ—διαιτᾶσθαι scil glossam seclusi cum $\mathfrak{B}^1$ ἀσύνηθες v οὐδέπω (-δέ- ex corr) T

$\mathfrak{B}^1$ = U (Φ inde ab 2 καὶ) Γd

1 add τότε ante ταῦτα $\mathfrak{B}^1$ 1-2 διετρέφοντο $\mathfrak{B}^1$ 2 ἐξεδιαιτήθη Γd corrupt U inde a καὶ ἐξέβη rursus incipit Φ, abhinc neglexi U 3-4 ἰδὼν—ἀνθρ.: λοιπὸν εἶδεν ὁ θεὸς ἀφειδῆ τὸν ἄνθρωπον $\mathfrak{B}^1$ (ἴδεν Φ ὁ θεὸς post ἄνθρωπον colloc d) 4 ἐπὶ πάντα Γ κατὰ πάντα d add καὶ ante et αὐτῶ post τὴν ἀπόλαυσιν $\mathfrak{B}^1$ 5 post συνεχώρησεν (sic) add οὐχ ὡς εἰς (Γ ὡς Φ (in εἰς corr) d) ἀπόλαυσιν δὲ, ἀλλ' εἰς αἴσθησιν ἄγων οἷα ἀνθ' οἵων ἐξ ἀκρασίας ἀντηλλάξατο $\mathfrak{B}^1$ ταῦτά—φάγεσθε: φάγεσθε πάντα εἰπὼν $\mathfrak{B}^1$ 6 ἔλαβεν Γd -ον Φ 6-7 τὴν—ἄδειαν: ἄδειαν τοῦ ἐσθίειν σάρκας $\mathfrak{B}^1$ (τοῦ om d) 7 ἐκείνης d αἱμοβόρος Φ 8 καὶ alt om $\mathfrak{B}^1$ 9 τῷ: τὸ Φ τὴν γῆν om $\mathfrak{B}^1$ 10-11 οὔπω—γενομένων: τί γὰρ ἀπέθανεν εὐθὺς τῶν παρὰ θεοῦ γενομένων $\mathfrak{B}^1$ (γινομ. ι ex ε corr d) 11-12 οὔτε—γάρ pr: οὔτε γὰρ ἡ φύσις ἀκμὴν εἰς πλάτος ἦν ἐκταθεῖσα $\mathfrak{B}^1$ paraphras verb φύσις διεχώρησεν ut vid 12 post οὔτε add δὲ ΦΓ ἀνάλωσαν: ἦσαν $\mathfrak{B}^1$ add ἦν post γὰρ alt Γd add post ἐπιτήδ. Φ 13 ἀνθρώπων: θήρας $\mathfrak{B}^1$ οὐ θηρία διεσπάραττεν $\mathfrak{B}^1$ οὔπω: οὔτε $\mathfrak{B}^1$ αἱμοβόρα $\mathfrak{B}^1$ (-βόρρα Γ) 14 γυψὶ—διαιτᾶσθαι om $\mathfrak{B}^1$ 14-51, 1 ὥστε—γυπῶν: οὔπω νεκρὰ δυσωδία· οὐ γὰρ τοιαύτη τρ. γυπ. τότε $\mathfrak{B}^1$

ℭ

ταῦτα τῷ νόμῳ τῆς φύσεως ὑποτεταγμένα καρποῖς τὸ πρὶν διετρέφετο· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐξεδιητήθη καὶ ἐξέβη τοὺς ὅρους τοὺς δεδομένους αὐτῷ, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εἰδὼς ὁ κύριος ἀφειδεῖς τοὺς ἀνθρώπους πάντων τὴν ἀπόλαυσιν συνεχώρησε· φάγεσθε γὰρ ταῦτα ὡς λάχανα χόρτου. ταύτῃ τῇ συγχωρήσει καὶ τὰ λοιπὰ ζῷα εὐθὺς ἔλαβε τὴν τοῦ σαρκοφαγεῖν ἄδειαν. ἐξ ἐκείνου λοιπὸν αἱμοβόρος ὁ λέων, ἐξ ἐκείνου καὶ γῦπες † ὁμοῦ τῷ γεννηθῆναι ζῷα περιεσκόπουν τὴν γῆν· οὔπω γάρ τι ἀπέθανε τῶν παρὰ θεοῦ σημαινομένων ἢ γενομένων, ἵνα γῦπες τραφῶσιν· οὔτε φύσις διεχώριζεν, ἀκμαία γάρ· οὔτε θηραταὶ ἀνάλωσαν, οὔπω γὰρ ἐπιτήδευσις ἀνθρώπων· οὔτε θηρία διέσπα, οὔπω γὰρ ἦν αἱμοβόρα. (γυψὶ δὲ σύνηθες ἀπὸ νεκρῶν διαιτᾶσθαι.) ὥστε οὔπω ἦν

ℭ = ΛF Π

2 ἐπεὶ ΛΠ 5 post ταῦτα add πάντα φησὶν Π 7 post γῦπες aliqua verba propter homoeotel om ΛF vid ad 𝔄 add καὶ τἄλλα τῶν ὀρνέων περισκοποῦσι τὴν γῆν ἵνα τι θνησιμαῖον εὕροιεν. οὐ γὰρ et scrips pro 8 περιεσκόπουν: τοῦτ' ἔπραττον scil lacunam partim recta memoria partim sua sponte complens Π 9 σημαινομένων ἢ om FΠ 10 ἀνήλωσαν Π

νεκρά, οὔπω δυσωδία, οὔπω τοιαύτη τροφὴ γυπῶν, ἀλλὰ πάντες τὰ κύκνων διῃτῶντο καὶ πάντα τοὺς λειμῶνας ἐπενέμετο. καὶ οἷα ὁρῶμεν κύνας θεραπείας ἕνεκεν πολλάκις ἄγρωστιν ἐπινεμομένους (οὐκ ἐπειδὴ συμφυὴς αὐτοῖς ἐστιν ἡ τροφή, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀδιδάκτῳ τινὶ φύσεως διδασκαλίᾳ ἐπὶ τὸ συμφέρον ἔρχεται τὰ ἄλογα), τοιαῦτα λόγισαι εἶναι καὶ τότε τὰ ὠμοβόρα τῶν ζῴων, χόρτον ἑαυτοῖς τροφὴν ἐπινοεῖν οὐκ ἀλλήλοις ἐπιβουλεύοντα. ἀλλ' οἵα μέλλει εἶναι μετὰ ταῦτα ἡ ἀποκατάστασις, τοιαύτη ἦν ἡ πρώτη γένεσις. ἐπανέρχεται δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τὴν πάλαι αὐτοῦ κατάστασιν τὴν πονηρίαν ἀφέμενος, τὴν πολυμέριμνον ταύτην ζωήν, τὴν περὶ τὰ βιωτικὰ τῆς ψυχῆς δουλείαν, ταῦτα πάντα ἀποθέμενος ἐπὶ τὸν ἐν τῷ παραδείσῳ ὑποστρέφει βίον ἐκεῖνον τὸν ἀδούλωτον τοῖς πάθεσι τῆς σαρκός, τὸν ἐλεύθερον, τὸν θεῷ συνόμιλον, τὸν ἀγγέλοις ὁμοδίαιτον.

285 M. Ταῦτα τοίνυν εἴρηται ἡμῖν, οὐκ ἐπειδὴ ἀποκλείειν θέλομεν τῆς δεδομένης ἡμῖν παρὰ θεοῦ χρήσεως τῶν βρωμάτων, ἀλλ' ἵνα τὸν παρελθόντα μακαρίσωμεν χρόνον. οἵα ἦν ἡ ζωή. ὅπως ἀπροσδεής. πῶς ὀλίγων ἐδέοντο πρὸς τὴν τοῦ βίου διαγωγὴν οἱ ἄνθρωποι. πῶς τὸ ποικίλον τῆς διαίτης ἡμῖν ἡ τῆς

8 cf De parad p 79, 18 sq   8-10 cf Greg Nyss hom op 17 p 188 C-D (ἀποκατάστασις; ἐπάνοδος; πρώτη ζωή)   11 cf Giet, Saint Basile p 341   20 sqq cf Greg Nyss In Eccl 3 (V p 331, 14 sqq J) τίς χρεία παραδείσων πολλῶν →

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ (Glyc)

1 post οὔπω pr add ἦν X   2 πάντες—καὶ: ταῦτα Glyc   κύκλων A^2 (κύκνων A) κοινωνὰ P (ο incert) κυνῶν S (corr m rec) διαιτῶντο P   πάντας ΑΔP   3 ἐπεν.: περιήρχοντο Glyc   οἷα: οἷον X νῦν γὰρ Glyc   κύνας ὁρῶμεν colloc Glyc   4 αὐτοῖς: αὐτῶν sed οἷς sscr post ἐστιν colloc T om Glyc   5 post ἐπειδὴ add καὶ T   6 τὸ om T   τοιαύτη TA (ut vid) Δ   εἶναι καὶ om sed sscr T   7 αἱμοβόρα Glyc   add εἰς ante τροφὴν Glyc   8 οὐκ: οὐ μὴν Glyc   ἐπιβουλεύειν scr et om ἀλλ'—εἶναι fort un lin exempl TX   8-52, 13 ἀλλ' οἵα—περινοοῦσι om Glyc (pro quibus sic memorav συγκεχωρῆται οὖν ὡς εἴρηται μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἡ ἀπόλαυσις)   10 παλαιάν T   13 ἀφέμενος P   τῷ om TPℜv   ἐπιστρέφει T fort rect, ἀποστρέφει X   βίον ὑποστρέφει colloc Δ   14 τῆς om T   15 add τῷ ante θεῷ PS   18 οἷα TXA (corr A^2)   19 ὀλίγον A ου inscr A^{2}ω sscr man tert ut vid

𝔅^1 = Φ Γd

2 πάντες: πάντα τὰ πετεινὰ 𝔅^1 κύκλων (ν eras) Φ κύκλω Γd διαιτῶντο 𝔅^1 πάντας 𝔅^1 3-10 καὶ—δὲ: οὕτω λόγισαι τὸ εἶναι πάλιν τὰ πάντα, ἡνίκα ἐπανέρχεται 𝔅^1 10 ὁ om Φ   πάλαι αὐτοῦ: ἀρχαίαν 𝔅^1 11-12 τὴν alt—δουλείαν: καὶ τὴν πολ. τοῦ βίου διαγωγὴν καὶ τὴν πρὸς τὰ βιωτ. προσπάθειαν καὶ δουλείαν 𝔅^1 12 πάντα ταῦτα colloc 𝔅^1 14 τῆς σαρκός om 𝔅^1 15 add τῷ ante θεῷ 𝔅^1 16 ταῦτα—θέλομεν: ταῦτα δὲ λέγω οὐκ ἀποκλεῖσαι θέλων 𝔅^1 18 χρόνον: τῆς ἐν παραδείσω διαγωγῆς τρόπον 𝔅^1 (τῷ ante παραδ. add d)   18-20 οἵα—ἄνθρωποι: πῶς ὀλίγων (-ον Φ) ἐδεόμεθα πρὸς τὴν διαγωγὴν τοῦ τότε βίου· ὅπως ἄλυπος ἡμῶν ἦν ἡ ζωὴ καὶ ἄμοχθος· καὶ πῶς τὸ (τὰ Γd) νῦν στενάζοντες ταλανίζομεν τὴν πολύυλον καὶ πολυμέριμνον ταύτην ζωήν 𝔅^1 (ἐδεόμεθα ο in ras 2 vel 3 litt scr Φ^2)   20-52,1 πῶς—αἰτία: πῶς τῷ ποικίλω τῆς διαίτης ἡ τῆς ἁμαρτίας εἴσοδος συνεισῆλθεν 𝔅^1 sensu detorto

ℭ

νεκρά, οὔπω δυσωδία, οὔπω τοιαύτη τροφὴ γυπῶν, ἀλλὰ πάντες τὰ κύκνων διῃτῶντο καὶ πάντα τοὺς λειμῶνας ἐπενέμετο. καὶ οἷα ὁρῶμεν κύνας θεραπείας ἕνεκεν πολλάκις ἄγρωστιν ἐσθίοντας (οὐκ ἐπειδὴ συμφυὴς αὐτοῖς ἐστιν ἡ τροφή, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀδιδάκτῳ τινὶ φύσεως διδασκαλίᾳ ἐπὶ τὸ συμφέρον ἔρχεται τὰ ἄλογα), τοιαῦτα λόγισαι καθεστάναι καὶ τότε τὰ νῦν ὠμοβόρα τῶν ζῴων χόρτον ἑαυτοῖς τροφὴν ἐπινοεῖν οὐκ ἀλλήλοις ἐπιβουλεύοντα. ὁποία γὰρ μέλλει εἶναι μετὰ ταῦτα ἡ ἀποκατάστασις, τοιαύτη πάντως ἦν καὶ ἡ πρώτη γένεσις. ἐπανέρχεται δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τὴν παλαιὰν αὐτοῦ καὶ πρώτην κατάστασιν τῆς πονηρίας ἀφέμενος, τῆς περὶ τὴν γεηρὰν ταύτην καὶ ὀδυνηρὰν ζωὴν μοχθηρίας, τῶν περὶ τὰ βιωτικὰ ταῦτα τὰ τὴν ψυχὴν συνθολοῦντα φροντίδων καὶ μεριμνῶν. ταῦτα οὖν πάντα ἀποθέμενος ἐπὶ τὸν ἐν παραδείσῳ ὑποστρέφει βίον ἐκεῖνον τὸν ἀδούλωτον τοῖς πάθεσι τῆς σαρκός, τὸν ἐλεύθερον, τὸν ἀγγέλοις σύντροφον, τὸν οἰκεῖον θεῷ.

Ταῦτα δὲ εἴρηται ἡμῖν, οὐκ ἐπειδὴ τὸν ἄνθρωπον ἀποκλείειν θέλομεν τῆς συγκεχωρημένης παρὰ θεοῦ χρήσεως τῶν βρωμάτων, ἀλλ' ἵνα τὸν πρώην μακαρίσωμεν χρόνον. οἵα ἦν ἡ τότε ζωή, ὅπως ἀπροσδεής, ὅπως ὀλιγαρκής. πῶς βραχέα πάνυ καὶ εὐπόριστα τὰ πρὸς τὴν τοῦ βίου διαγωγὴν τοῖς ἀνθρώποις συντείνοντα καὶ πῶς τὸ ποικίλον τῆς διαίτης ἡμῖν ὕστερον ἡ τῆς

ℭ = ΛF Π

2 κύκλω F   4 ἀλἀλλ' (sic) Λ   6 καὶ τότε ante λόγισαι colloc F   7 ἐπινοοῦντα Π   8 ante ἡ tres vel quatt litt eras, ἐ . . . legi potest Λ   11 add καὶ ante τῆς F   13 add τῷ ante παραδείσω Π   ἐπιστρέφει F   14 ἐλευθέριον Π   16 ἐθέλομεν Π   18 οἷα Λ

ἁμαρτίας συνεισήνεγκεν αἰτία. ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἀληθινῆς τρυφῆς τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐξεπέσαμεν, νενοθευμένας τρυφὰς ἑαυτοῖς ἐπενοήσαμεν· καὶ ἐπειδὴ οὐκέτι βλέπομεν τὸ ξύλον τῆς ζωῆς οὐδὲ τῷ κάλλει ἐκείνου ἐναβρυνόμεθα, ἐδόθησαν ἡμῖν εἰς ἀπόλαυσιν μάγειροι λοιπὸν καὶ ἀρτοποιοὶ καὶ πεμμάτων ποικιλίαι καὶ θυμιαμάτων καὶ τοιαῦτά τινα παραμυθούμενα ἡμῶν τὴν ἐκεῖθεν ἔκπτωσιν. ὥσπερ οἱ ἄρρωστοι, ὅταν καταβληθῶσιν ὑπὸ σφοδρᾶς ἀρρωστίας, οὐ δυνάμενοι μετέχειν τῆς συνήθους ἀπολαύσεως ὀσφραντοῖς καὶ τοιούτοις τισὶ παρὰ τῶν ἰατρῶν λαμβάνουσι δεξιώσεις· ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἰσχυροτέρων εἰς ἀπόλαυσιν ἐκπεπτώκασι, τοῖς ἀσθενέσι σύμμετρα οἱ κολακεύοντες αὐτῶν τὰς αἰσθήσεις περινοοῦσιν. πλὴν ἀλλὰ καὶ νῦν κατὰ μίμησιν τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ ζωῆς ἑαυτοὺς ἄγειν βουλόμενοι φεύγοντες ταύτην τὴν πολύυλον τῶν βρωμάτων ἀπόλαυσιν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν βίον καθώς ἐστι δυνατὸν ἑαυτοὺς ἄγωμεν καρποῖς καὶ σπέρμασι καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἀκροδρύων εἰς διαγωγὴν χρώμενοι, τὸ δὲ περισσὸν τούτων ὡς οὐκ ἀναγκαῖον ἀποπεμπώμεθα. οὐ γὰρ

τῷ πρὸς τὸν ἕνα παράδεισον βλέποντι; τίς δέ μοι ἡ ἐκ κήπου ὄνησις . . . ἀλλ' ἐπειδὴ ἅπαξ συνεισῆλθε μὲν ἡ τρυφὴ τῇ χρείᾳ, παρῆλθε δὲ τοὺς ὅρους αὐτῆς ἡ ἐπιθυμία etc 5 sqq cf Pease ad Cic De nat deor II 146 'ad quos sensus capiendos et perfruendos plures etiam quam vellem artes repertae sunt'; cf ibid 160; De off I 50 (minimeque artes eae probandae) 14-53, 2 cf Cyrill Hieros Cat 4, 27 PG 33, 489; Ambros De Noe c 25 p 476, 16 sqq Schenkl

𝔄 = TX AΔ PS ℜ (Glyc)

1 συνεισήγαγεν X 2 ἐξεπέσομεν ΔS νενοθευσμένας aut σ aut ο ante μ T 3 τροφὰς XS οὐκέτι: οὐ T 4 ἐκείνου ut vid X: ἐκείνῳ cett v 6 post ποικιλίαι fort un litt delet X καὶ alt om TX 7 τινα om TX cf 10, an recte? ἔκπτωσις T 8 κατακλιθῶσιν S 9 ὀσφαντικοῖς (sic) T ὀσφραντὰ S 10 τοιοῦτοι . . ισι . A in τοιούτοίς τϊσϊ. corr A^2 τοιαύτας τινὰς S τισὶ om TX 14 ἑαυτοῖς Glyc 15 (ἀπόλαυ)σιν in ras scr Δ vel $Δ^2$ ἀπόλαυσιν τῶν βρωμάτων colloc Glyc 16 ἐστι δυνατόν: οἷόν τέ ἐστιν Glyc post δυνατόν add τε TΔ ἄγομεν XA (corr A^2) Δℜ ἀγόμενοι Glyc 18 ἀποπεμπώμεθα scripsi cum Sv: ἀποπεμπόμεθα TXA (corr A^2) Pℜ προπεμπόμεθα Δ ἀποστρεφόμεθα Glyc

$\mathfrak{B}^1$ = Φ Γd

2 τροφῆς Γd 2-3 νενοθευμ.—ἐπενοήσαμεν om $\mathfrak{B}^1$ 3-6 οὐκέτι—θυμιαμάτων: τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀπερρύημεν καὶ τῷ κάλλει τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς οὐκέτι ἐναβρ., ἐδοθ. ἡμ. πρὸς παραμυθίαν αἱ φθειρόμεναι ἀπολαύσεις τοῦ βίου· λοιπὸν μάγ. κ. ἀρτ. καὶ οἰνοχόοι καὶ σπερμάτων ποικ. κ. θυμιάματα $\mathfrak{B}^1$ (τοῦ βίου ἀπολ. colloc Γd) 7 παραμυθίαν d post ὥσπερ add γὰρ $\mathfrak{B}^1$ 8 καταπέσωσιν $\mathfrak{B}^1$ ἀρρωστ.: νόσου $\mathfrak{B}^1$ 9 κατέχειν $\mathfrak{B}^1$ 10 καὶ om $\mathfrak{B}^1$ τοιούτοις τισὶ: τισὶν ἡδύσμασι $\mathfrak{B}^1$ 11 ἰσχνοτέρων Γd εἰς ἀπόλ.: τροφῶν $\mathfrak{B}^1$ 12 τοῖς—σύμμετρα: τὰ τοῖς ἀσθενοῦσι κατάλληλα $\mathfrak{B}^1$ 13 post ἐπινοοῦσιν (sic) add οὕτως καὶ ἡμεῖς τὴν ἐπώδυνον ταύτην ζωὴν ἀντὶ τῆς τῶν κρειττόνων ἐκπτώσεως παραμύθιον λογιζόμεθα· ἡ γὰρ στέρησις τῶν καλῶν τὰ χείρονα ἡδέα δείκνυσι $\mathfrak{B}^1$ (οὕτω d) add οἱ ante κατὰ $\mathfrak{B}^1$ τῷ om Γd 14 ζωῆς: διαγωγῆς $\mathfrak{B}^1$ φύγωμεν $\mathfrak{B}^1$ ταύτην om $\mathfrak{B}^1$ 15 post ἀπόλαυσιν add καὶ $\mathfrak{B}^1$ ἐπ' ἐκεῖνον: ἐκείνων $Φ^2$ (ex ἐκεῖνον ut vid corr) 16 καθώς—ἄγωμεν: διὰ τῆς ὀλιγαρκείας κατὰ τὸ δυνατὸν ἑαυτοὺς προσεθίσωμεν $\mathfrak{B}^1$ (προσεθήσωμεν Φ ε pr eras vid) 17 εἰς—χρώμενοι: ἀποχρώμενοι εἰς διατροφὴν $\mathfrak{B}^1$ (ἀποχρωμένοις d) 18 περιττὸν $\mathfrak{B}^1$ ἀποπεμψώμεθα $\mathfrak{B}^1$ 18-53, 1 οὐ—κτίσαντα: οὐχ ὡς βδελυκτὰ ὄντα μάλιστα διὰ τὸν κτίσαντα $\mathfrak{B}^1$

ℭ

ἁμαρτίας συνεισήνεγκεν αἰτία. ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἀληθινῆς τρυφῆς τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐξεπέσαμεν, νενοθευμένας τρυφὰς ἑαυτοῖς ἐπενοησάμεθα· καὶ ἐπειδὴ οὐκέτι βλέπομεν τὸ ξύλον τῆς ζωῆς οὐδὲ τῷ κάλλει ἐκείνου ἐναβρυνόμεθα, ἐδόθησαν ἡμῖν εἰς ἀπόλαυσιν μάγειροι λοιπὸν καὶ ἀρτοποιοὶ καὶ πεμμάτων ποικιλίαι καὶ θυμιαμάτων καὶ τοιαῦτά τινα παραμυθούμενα ἡμῶν τὴν ἐκεῖθεν ἔκπτωσιν. ὥσπερ οἱ νοσοῦντες, ὅταν καταβληθῶσιν ὑπὸ χαλεπῆς ἀρρωστίας, μὴ δυνάμενοι μετέχειν τῆς συνήθους τῶν βρωμάτων ἀπολαύσεως ὀσφραντοῖς καὶ τοιούτοις τισὶ παρὰ τῶν ἰατρῶν δεξιώμασι τὰς παρηγορίας λαμβάνουσιν· ἐπειδὴ γὰρ τῶν στερεωτέρων ἐκπεπτώκασιν, εἰς ἀπόλαυσιν σύμμετρον τῇ ἀσθενείᾳ τούτων οἱ κολακεύοντες αὐτῶν τὰς αἰσθήσεις περινοοῦσι τὴν θεραπείαν. πλὴν ἀλλὰ καὶ νῦν οἱ βουλόμενοι κατὰ μίμησιν τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ ζωῆς ἄγειν ἑαυτοὺς φεύγωμεν ὁλοσχερῶς ταύτην τὴν πολύυλον τῶν βρωμάτων ἀπόλαυσιν, ἐπ' ἐκεῖνον δὲ τὸν πρότερον βίον, καθ' ὅσον ἐστὶ δυνατόν, ἀναγώμεθα καρποῖς καὶ σπέρμασι καὶ ἀκροδρύοις χρώμενοι πρὸς ἀρκοῦσαν διατροφήν, εἴ τι δὲ περιττὸν τούτων ὡς οὐκ ἀναγκαῖον ἀποπεμπόμενοι. οὐχ ὅτι

ℭ = ΛF Π

1 τροφῆς Π 2 ἐξεπέσομεν $Λ^c$ (ex -α- corr) F τροφὰς FΠ 9-10 παραμυθίας Π 17 ὡ(ς) ex corr F

βδελυκτὰ διὰ τὸν κτίσαντα, οὐ μὴν οὐδὲ αἱρετὰ διὰ τὴν τῆς σαρκὸς εὐπάθειαν.

Καὶ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. λεγέτωσαν οὖν ἀριθμητικοὶ καὶ οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσχολακότες καὶ τὴν περὶ τούτων σοφίαν ἀντὶ μεγάλου προβεβλημένοι ὡς μὲν συγγενὴς τῇ τοῦ κόσμου κτίσει ὁ τῶν ἓξ ἀριθμός, ὅτι πολύγονός ἐστι πολλὰ σχήματα ἀριθμῶν ἀφ' ἑαυτοῦ γεννῶν καὶ τέλειος τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι, καὶ ὅσα περὶ τῆς ἑξάδος ἐν ταῖς σχολικαῖς διαλέξεσιν ἀριθμητικοὶ διηγοῦνται, εἴ τῳ σχολή, καθ' ἑαυτὸν ἐκλεγέσθω. λεγέτωσαν καὶ περὶ τῆς ἑβδομάδος, ὅτι στείρωσίς τίς ἐστιν ἐν τῷ ἑβδόμῳ· οὔτε γὰρ γεννᾷ ἀφ' ἑαυτοῦ οὔτε παρ' ἑτέρου τίκτεται ὁ τῶν ἑπτὰ ἀριθμός. καὶ ἵνα μὴ εἰς πολύυλον καταγάγω τὸν λόγον τὴν διάλεξιν τὴν πρὸς ὑμᾶς παραδραμών, ἐπὶ τὰ εὐγνωμονέστερα χωρήσω. εἰ δέ τις καὶ περὶ ταῦτα ἔχει ἐμπειρίαν τινά, γινωσκέτω ὅτι καὶ τούτων ὁ θησαυρὸς

3-4 Gen 2, 2 4-13 cf Philon De op mund c 3 et 33; Leg all I c 2 et 5: ad 6-7 cf ἔδει γὰρ τὸν κόσμον τελειότατον μὲν ὄντα τῶν γεγονότων κατ' ἀριθμὸν τέλειον παγῆναι τὸν ἕξ (I p 4, 11-12); ad 7-8 cf ἀριθμῶν δὲ φύσεως νόμοις γεννητικώτατος ὁ ἕξ· τῶν τε γὰρ ἀπὸ μονάδος πρῶτος τέλειός ἐστιν ἰσούμενος τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι (I p 4, 4-6 ≈ p 62, 4-5); ad 11-13 cf ἡ δὲ ἑβδομὰς οὔτε γεννᾷ τινα τῶν ἐντὸς δεκάδος ἀριθμῶν οὔτε γεννᾶται ὑπό τινος. παρὸ μυθεύοντες οἱ Πυθαγόρειοι τῇ ἀειπαρθένῳ καὶ ἀμήτορι αὐτὴν ἀπεικάζουσιν, ὅτι οὔτε ἀπεκυήθη οὔτε ἀποτέξεται (I p 64, 19-22 ≈ p 34, 9-13). de num senar cf praeterea Procop Gen II 140 B-C

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ (Glyc)

1 οὐ μὴν om Glyc οὐδὲ: δὲ X𝔅¹ 2 post εὐπάθειαν peroratione addita τῷ δὲ θεῷ ἡμῶν δόξα καὶ κράτος αἰώνιον εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν sermonem conclus et iis quae sequ inscrips τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ιβ (δωδεκάτη X) εἰς τὸ TX et 3 καὶ omisso verba 3-4 κατέπαυσεν—ἑβδόμῃ pro titulo habuerunt XT (τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδ.: τῇ ζ ἡμέρᾳ bis scr vid T semel litt rubr sicut tit iterum atramento) 4 οὖν: νῦν TX οἱ S 5 τούτοις X τούτου ΑΔPℜv 6 post προβεβλημένοι add κοσμήματος X cf ℭ 6-7 συγγενῆ στῆσαι τὸν κόσμον κτίσει (sic) TX 8 ἐφ X (fort ex corr) ἑαυτοῦ μέρεσι: αὐτοῦ μέν ἐστι T 9 τῆς ἑξάδος Sv𝔅¹ℭ: τοὺς ἓξ ἄδουσιν TX (αἴδ.) τοὺς ἑξάδους A (ex τοῖς ἑξάδοις corr ipse) Δ (ἑξάδος corr Δ²)

ℜ τοῦ ἑξάδους sic P 10 εἴ τω SA²ℜ𝔅¹ (vid infr): ἤτω ΑΔ εἰ τὸ P (εἰ ex ἢ corr) εἴ πως v ἤτουν T ἤγουν X σχολῇ T ἑαυτῶν TX ἐκλεγέσθω scripsi cum S. συλλεγέσθω maluerim: λεγέσθω TXA (in λεγέτω mut A²) ΔPℜv 11 post λεγέτωσαν add δὲ v ex 𝔅¹ τίς om PS 12 post οὔτε pr add μὲν v 13 τίκεται P 14 ἡμᾶς S 16 τινὰ ἐμπειρίαν colloc ΑΔPSℜv

𝔅¹ = Φ Γd

1 οὐδὲ: δὲ 𝔅¹ 2 post εὐπάθειαν add πλὴν ἀνάγκη σφοδρᾶς ἀρρωστίας ὡς ἀλεξητηρίοις φαρμάκοις τούτοις χρώμενοι 𝔅¹ (ἀνάγκης Φ σφοδρῶς d) 3-4 post ὁ θεὸς colloc τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ 𝔅¹ cf Gen 2, 2 5 τὰ τοιαῦτα: ταῦτα 𝔅¹ τούτων: ταῦτα d 5-6 ἀντὶ—προβεβλημ.: ὡς μέγα τι προβαλλόμενοι 𝔅¹ 6-7 ὡς—κτίσει: πῶς μὲν συγγενής ἐστι τοῦ κόσμου 𝔅¹ 8 τελείοις ΦΓ τέλει d 10 ἀριθμητικαὶ Φ εἰ τῷ σχολάζοντι 𝔅¹ (τὸ Φ corr Φ²) ἐκλεγέσθω: λέγειν Φ λέγειν ἐνὸν Γd (λέγει) 11 post λεγέτωσαν add δὲ 𝔅¹ ἑβδομάδος: ἑβδόμης 𝔅¹ τίς om d 12 γὰρ om d 13 πολλὴν ὕλην Φd πολὺν ὕλην Γ 14 καταγάγω: ἐμβάλλω 𝔅¹ τῶν λόγων Φ ἡμᾶς Φ 16 ὁ θησαυρός: ἡ μάθησις 𝔅¹

ℭ

βδελυκτά· ἐκ θεοῦ γὰρ πάντα γεγένηται· ἀλλ' ὅτι βλαβερὰ διὰ τὴν σαρκικὴν εὐπάθειαν.

Καὶ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. λεγέτωσαν ἀριθμητικοὶ καὶ οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσχολακότες καὶ τὴν τοιαύτην σοφίαν ἀντὶ μεγάλου τινὸς κατορθώματος προβεβλημένοι, οἱ μὲν ὅτι συγγενὴς τῇ τοῦ κόσμου κτίσει ὁ ἓξ ἀριθμός, οἱ δὲ ὅτι πολύγονός ἐστι καὶ πολλὰ σχήματα ἀριθμῶν τίκτων ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ὅτι τέλειος τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι καὶ ὅσα ἄλλα περὶ τῆς ἑξάδος ἐν ταῖς σχολικαῖς διαλέξεσιν ἀριθμητικοὶ διηγοῦνται. λεγέτωσαν καὶ περὶ τῆς ἑβδομάδος, ὅτι στείρωσίς ἐστιν ἐν τῷ ἑβδόμῳ· οὔτε γὰρ γεννᾷ ἄλλον ἀφ' ἑαυτοῦ οὔτε παρ' ἑτέρου γεννᾶται ὁ ἑπτὰ ἀριθμός. ἡμεῖς δέ, ἵνα μὴ εἰς πολύυλον μετενεχθέντες λόγον ἔξω γενώμεθα τῆς πρὸς ὑμᾶς διαλέξεως, ἐπὶ τὰ εὐγνωμονέστερα χωρήσομεν καὶ ἀναγκαιότερα. εἰ δέ τις καὶ περὶ ἐκεῖνα ἔχει τινὰ ἐμπειρίαν, ἴστω ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν ὁ τούτων θησαυρὸς

ℭ = ΛF Π

1 γεγένηνται Λ 3 καὶ om Λ 3-4 τῶν ἔργων αὐτοῦ post ἑβδόμῃ colloc sed ordinem rectum litteris β et α sscript postea indicav Π 4 add οἱ ante ἀριθμητικοὶ Π cf S τὰ τοιαῦτα: ταῦτα F 6 οἱ δὲ scripsi: οἱ δ' FΠ οἶδ' Λ 9 ἀριθμητικαὶ ut vid Λ (fort ι tert et accent ex corr) ἡγοῦνται Λ 12 ἐξενεχθέντες F γενοίμεθα Π ὑ(μᾶς) incert, fort e corr Λ 13 χωρήσωμεν F 14 ἔχοι Π τινὰ om F

ἀπόκειται παρ' ἡμῖν· ὥστε εἰ μέγα ἀριθμητική, ἐνταῦθά ἐστι τῆς ἀριθμητικῆς τὰ σπέρματα. ἡμεῖς δὲ οὐ † φρονοῦμεν τούτοις τῷ ἐκ τῆς τοῦ κόσμου εἶναι σοφίας μικρὰ ἐνταῦθα κλέψαντες ταῖς πραγματείαις αὐτοὶ ὡς μεγάλαις ἀποσεμνύνεσθαι †. ἵνα τοίνυν δείξωμεν αὐτοῖς ὅτι τὰ παρ' ἐκείνοις περισπούδαστα ἡμῖν ἐστιν εὐκαταφρόνητα, σιωπῇ παραδράμωμεν τὸν περὶ τούτων λόγον· ὁμοῦ δὲ καὶ οὐκ εὔληπτος λαῷ παντὶ ἡ περὶ τούτων θεωρία. πάρεστι δὲ ἡ ἐκκλησία οὐ παραδόξων λόγων ἀκρόασιν ἐκδεχομένη, ἀλλὰ τῶν ἐπ' οἰκοδομῇ θεωρημάτων ἐπιζητοῦσα τὰς λύσεις.

Τετίμηται τοίνυν ἡ ἑβδόμη ἡμέρα, τὸ σάββατον. ὁ ἕβδομος παρὰ Ἰουδαίοις ἀριθμὸς τίμιος, ἐν ᾧ αἱ σκηνοπηγίαι, αἱ σάλπιγγες, ἡ ἡμέρα τοῦ ἱλασμοῦ. ἕβδομος ἐνιαυτὸς

2-5 ad paradigma in 𝔅^1 additum cf Plat Phaedr 239 c; Greg Naz or ? (apud Max Conf PG 91, 912) αἱ τῶν γυναικῶν ἀφρονέσταται ἀποροῦσαι κάλλους οἰκείου πρὸς τὰ χρώματα φεύγουσι etc   6 cf quos ad auditores Basilius Hex praedicav   9-10 cf I Cor 3, 9; Bas Hex VII p 418 εἷς μοι σκοπὸς πανταχόθεν οἰκοδομεῖσθαι τὴν Ἐκκλησίαν   ad 11-55, 6 et 55, 12-57, 2 cf Bas ep 260, 2 et 5 PG 32, 956 A 13-957 B 6 et 964 A 1-B 11 de Gen 4, 15 (inc ἐπεζήτησας τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο καὶ παρὰ πᾶσιν ἄνω καὶ κάτω περιφερόμενον ῥητὸν τίνα τὴν λύσιν ἔχει . . .). ex Bas (956 C 2-961 C 2) sumpsit Procop cf Gen 248 A 1-D 10. sed paulo infra ad Gen 4, 24 similia ex alio fonte (ex Origine?) attulit cf ibid 257 B 2-260 A 2. de ultimo iudicio Bas non egit neque auctor apud Procop expressis verbis mention fecit   11-55,6 cf Procop l.c. 257 C 5-12 ἀφετικὸς δὲ ὁ ἑπτὰ ἀριθμὸς . . . ἀναπαύων μὲν ἐν ἡμερῶν ἑβδομάδι, ἐν ἑβδόμῳ δὲ μηνὶ τὴν ἡμέραν τοῦ ἱλασμοῦ χαριζόμενος, ἐν ἑβδόμῳ δὲ ἐνιαυτῷ γῆς ἄνεσιν ποιῶν καὶ χρεῶν ἀποκοπὰς καὶ δούλων ἐλευθερίαν, ὁ δὲ ἐν ἑπτάκις ἑπτὰ ἔτεσιν μονάδος προστιθεμένης τὸν ἰωβηλαῖον καὶ ὅσα φησὶ Μωυσῆς ἐχαρίζετο. cf Bas l.c. 957 A 6-10 καὶ δι' ἑπτὰ μὲν ἐτῶν ὁ Ἑβραῖος ἀπελύετο τῆς δουλείας· ἑπτὰ δὲ ἑβδομάδες ἐτῶν τὸν ὀνομαστὸν ἰωβηλαῖον ἐποιοῦν ἐν τοῖς πάλαι ἐν ᾧ ἐσαββάτιζε μὲν ἡ γῆ, χρεῶν δὲ ἦσαν ἀποκοπαί, δουλείας ἀπαλλαγή·   12-13 cf Deut 31, 10; Lev 25, 8-9   13-55, 1 cf Lev 25, 10

𝔄 = TX AΔ PS ℜ

1 ἐναπόκειται ℜv   2 ἐστι: ἔχει TX   2-5 φρονοῦμεν—ἀποσεμνύνεσθαι corrupt   2 post φρονοῦμεν add ἐν S𝔅^1 3 τῷ Sℜv: τὸ AP τῶν TXΔ (corr Δ^2)   post σοφίας add ἢ διὰ τὸ

τὴν ἐκ τοῦ κόσμου σοφίαν AΔP (add εἶναι ante σοφίαν P)ℜv (τὸ om v, post σοφίαν add οἱ γὰρ ταῦτα περιέποντες v et P^2 (in marg, ταῦτα om P^2) ex 𝔅^1) add ὥστε ἐκ ταύτης S   post μικρὰ add πως S   4 μεγάλοις T   4-5 ἀποσεμνύνεσθαι T -ονται X cf 𝔅^1: ἐπισεμνύνεσθαι cett (ℜ) -ονται v   de 𝔅^1 vid infr   coniecerim φθονοῦμεν (sic!) τούτοις <ὅτι> . . . ἀποσεμνύνονται vel φθονοῦμεν τούτοις τῶν ἐκ τῆς τ. κ. σοφίας <οὐδ'? ὅτι> . . . ἀποσεμνύνονται   5 ἵνα om T   αὐτοὺς Δ   ὅτι om A inscr A^2 6 εὐκαταφρόνητά ἐστι colloc S   8 ἡ alt om v   12 παρ' ἑβραίοις T   12-13 ἐν—ἱλασμοῦ om SP (in marg adscr 12 ἐν—55, 1 τίμιος P^2 quae verba post 55, 1 τίμιος textui inser vol)

𝔅^1 = Φ Γd

1 post ἡμῖν add οὐ πρὸς διάλεκτον, ἀλλὰ πρὸς ἔλεγχον τῶν εἰκῇ φιλονεικούντων 𝔅^1 2-5 ἡμεῖς—ἀποσεμνύνεσθαι: ἡμεῖς δὲ οὐ φρονοῦμεν ἐν τούτοις διὰ τὸ ἐκ τῆς τοῦ κόσμου εἶναι σοφίας. οἱ γὰρ ταῦτα περιέποντες μικρὰ τῶν ἐνταῦθα κλέψαντες ἐκ τῶν ἡμετέρων λόγων (λέγω Γd) ταῖς πραγματείαις αὐτῶν καταμίξαντες, οὕτως ἀποσεμνύνονται 𝔅^1 et add paradigma ὥσπερ αἱ φαῦλαι τῶν γυναικῶν αἱ ἀμοιροῦσαι φυσικοῦ κάλλους τὸ ἴδιον αἶσχος τοῖς ἐπιτρίμμασι σκέπειν φιλονεικοῦσιν 𝔅^1 (ante φυσικοῦ add τοῦ d)   6 post ἡμῖν add μὲν d   7 ὁμοῦ δὲ καὶ: ὁμοῦ μὲν ὅτι Φ ὁμοῦ δὲ ὅτι Γd   8 add τῷ ante λαῷ 𝔅^1 9 λόγων om Γd   ἐπὶ 𝔅^1 10 ἐπιζητοῦσα: ἐκδεχομένη Γd   11-12 τὸ—παρὰ om 𝔅^1 12 post ἀριθμὸς et add et expunx τέλειος d   13 ἑβδομάδος Γd

ℭ

ἐναπόκειται. οὐ φρονοῦμεν δὲ τούτοις μέγα διὰ τὸ ἐκ τῆς τοῦ κόσμου ταῦτα εἶναι σοφίας, ἃ περιφρονεῖν μᾶλλον ἡμεῖς ὡς μικρὰ καὶ ἀσυντελῆ πρὸς ἀρετὴν ἀλλ' οὐκ ἐπιδείκνυσθαι ἐντετάλμεθα. ἵνα γοῦν δείξωμεν αὐτοῖς ὅτι τὰ ἐκείνων περισπούδαστα ἡμῖν ἐστιν εὐκαταφρόνητα, τοὺς μὲν τοιούτους λόγους σιωπῇ παραδράμωμεν, τοῖς δὲ μετὰ χεῖρα καὶ ὠφελιμωτέροις ἐμφιλοχωρήσωμεν. ἅμα δὲ καὶ οὐδὲ τῷ κοινῷ καὶ ἰδιώτῃ λαῷ εὔληπτος ἡ τῶν τεχνικῶν ἐκείνων καὶ σοφιστικῶν λόγων θεωρία. πάρεστι δὲ ἡ ἐκκλησία οὐ παραδόξων λόγων ἀκρόασιν ἐκδεχομένη, ἀλλὰ τῶν ἐπ' οἰκοδομῇ οἰκείᾳ θεωρημάτων ἐπιζητοῦσα τὰς λύσεις.

Τετίμηται τοίνυν ἡ ἑβδόμη ἡμέρα, τὸ σάββατον, κἀντεῦθεν ὁ ἕβδομος παρὰ Ἰουδαίοις ἀριθμὸς τίμιος· ἐν ᾧ αἱ σκηνοπηγίαι, αἱ σάλπιγγες, ἡ ἡμέρα τοῦ ἱλασμοῦ. καὶ ἐνιαυτὸς δὲ ὁ ἕβδομος

ℭ = ΛF Π

1 ἐνυπόκειται ut vid Λ corr Λ^c 3 ἀλλ' om Π   4 γ(οῦν) ex corr F   ἐκείνων: ἐκείνοις Π   6 τοὺς Π   7 ἰδιώτῃ: ἰδίῳ F   8 post ἐκείνων colloc λόγων F   post δὲ add καὶ Π   12 ἀριθμὸς post ἕβδομος colloc F

288 M. παρ' ἐκείνοις τίμιος ὁ τῆς ἀφέσεως λεγόμενος. ἐξῆν μὲν γὰρ αὐτοῖς ἓξ ἔτη ἐργάσασθαι τὴν γῆν, τῷ δὲ ἑβδόμῳ ἔτει τοῖς αὐτομάτοις ἀρκεῖσθαι, ὅτε εἶχον τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. ἓξ ἔτη ἐδούλευεν ὁ Ἑβραῖος καὶ τῷ ἑβδόμῳ ἀφίετο τῆς δουλείας. ἑβδομηκοστῷ ἔτει ἐλύθη παρ' αὐτοῖς ἡ αἰχμαλωσία. λοιπὸν δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα· Ἑπτάκις, φησί, πεσεῖται ὁ δίκαιος καὶ ἀναστήσεται. οὕτως οἰκειούμεθα ἡμεῖς τὴν ἑβδομάδα. ἕβδομος ἀπὸ γενέσεως οὐκ εἶδε θάνατον, μυστήριον ἐκκλησίας. ἕβδομος ἀπὸ Ἀβραὰμ Μωυσῆς νόμον ἔλαβε· μεταβολὴ βίου, ἀνομίας ἀνάλυσις, δικαιοσύνης εἴσοδος, θεοῦ ἐπιδημία, εὐταξία κόσμου, νομοθέτησις τῶν πρακτέων. ἑβδομηκοστῇ καὶ ἑβδόμῃ γενεᾷ ἀπὸ Ἀδὰμ ὁ Χριστὸς ἐφάνη. οἶδε τὸ μυστήριον τῆς ἑβδομάδος Πέτρος· Ποσάκις ἁμαρτήσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις; ὀλίγα οἶδε· τὸ μυστήριον οὔπω ἔμαθε· μαθητὴς γὰρ

1-3 cf Lev 25, 3. 5 4 sq cf Lev 25, 39-41 5 cf Lev 25, 47-54? nota nostrum in numero vehementer errare 6-7 Prov 24, 16 8 cf Gen 5, 24 scil Henoch septimus secundum Gen 5 cf Luc 3, 37 sq. de translatione Henoch vid ex gr Philon Quaest in Gen I c 86 p 54 Marcus; Greg Nyss De Ephraim PG 46,844 A; Ioan Chrys Gen hom XXI, 4 p 180 sq; Theodoret 145 B-C; Procop Gen 260 C sqq; 264 B sqq; Anast Sin Hex VII PG 89, 939 C-D; X ibid p 1016 A 12-13 cf Bas l.c. 964 B 3-7 ἀρίθμησον τοίνυν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ τὰς γενεὰς καὶ εὑρήσεις κατὰ τὴν τοῦ Λουκᾶ γενεαλογίαν τῇ ἑβδομηκοστῇ καὶ ἑβδόμῃ διαδοχῇ γεγεννημένον τὸν Κύριον. cf Procop l.c. 257 B 3-6 12 sqq cf Bas l.c. 956 D 2-957 A 6 ἀεὶ μὲν οὖν ἡ Γραφὴ τὸν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων ἀριθμὸν ἐν τοῖς ἑπτὰ περιορίζει. Ποσάκις φησὶν ἁμαρτήσει—αὐτῷ; (ὁ Πέτρος ἐστὶ λέγων τῷ Κυρίῳ.) Ἕως ἑπτάκις; εἶτα ἀπόκρισις τοῦ Κυρίου· Οὐ λέγω σοι — ἑβδ. ἑπτά. οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλον ἀριθμὸν μετέβη ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὸν ἑπτὰ πολυπλασιάσας ἐν αὐτῷ τὸν ὅρον ἔθετο τῆς ἀφέσεως cf Procop l.c. 257 C 12-D 2 ὁ δὲ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἁμαρτημάτων ἀφετικός· πυνθανομένῳ γὰρ τῷ Πέτρῳ Ποσάκις — ἀφήσω, καὶ τὸ σύμβολον τῶν ἑπτὰ ἐκδικουμένων παρὰ τοῦ Κάϊν προτείνοντι ὁ Σωτὴρ προσλαβὼν τὰ τοῦ Λάμεχ ἄφθονον ποιεῖται τὴν δωρεὰν etc! 13-15 Matth 18, 21

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ

1 ad ἐξῆν var lect in marg adhib ἐνδέχετο X^2 2 ἑβδόμῳ δὲ colloc TX fort rect 4 ἐδούλευσεν XΔ (ex -λευεν ut vid corr) v ἠφίετο TΔS ἀφίεται P 7 ante δίκαιος 1 litt fort obrut vel eras A 8 add ἐνὼχ post γενέσεως PS cf ΦΓ add post θάνατον v in marg scr ἐνώχ ἕβδομος " ἀπὸ αδὰμ (sic, notam in text qua indicatur ubi inserendum sit hoc additamentum non inveni) X^2 ut vid οἶδε T 10-11 μεταβολὴν . . . κατάλυσιν (sic) . . . εἴσοδον . . . ἐπιδημίαν εὐταξίαν . . . νομοθέτησιν S 11 κόσμου TX cf infr Γ et d: εἰς κόσμον ΑΔPSℜv νομοθέτ.ης sic, litt ante ης legi non potest T 12 ἑβδομηκοστὴ καὶ ἑβδόμη γενεὰ T ὁ om A et d seclud vol Langerbeck 14 καὶ om S 15 post ἑπτάκις add Ὁ δὲ κύριος ἔφη, Οὐ λέγω σοι ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά scil sec Script sed uncis seclus v

$\mathfrak{B}^1$ = Φ (φ inde ab 11 θεοῦ) Γd

1 τιμιώτατος $\mathfrak{B}^1$ ἐξὸν Γd 1-2 μὲν post ἓξ colloc Φd 2 post ἓξ add μὲν Γ 4 ἔτεσιν $\mathfrak{B}^1$ ἐδούλευσεν Γd post ἑβδόμῳ add ἔτει $\mathfrak{B}^1$ ἠφίετο $\mathfrak{B}^1$ 5 ἐλύθη: ἠλευθερώθησαν $\mathfrak{B}^1$ (ἐλ- d) παρ' αὐτοῖς om $\mathfrak{B}^1$ 5-6 τῆς αἰχμαλωσίας $\mathfrak{B}^1$ (αἰχμαλω- in ras scr Γ, et post αἰχμ. add τῆς δουλείας et ordin verbor mutare vol β' et α' sscribens d) 6 δὲ: ἐρῶ $\mathfrak{B}^1$ 6-9 ἑπτάκις—ἐκκλησίας om d 8 γενέσεως: ἀδὰμ, ἐνὼχ ΦΓ 9 μωσῆς Γ 10 ἔλαβε: ἔδωκε $\mathfrak{B}^1$ βίου: βίας d κατάλυσις $\mathfrak{B}^1$ 10-11 post εἴσοδος deficit Φ usque ad p 64, 5. substitui φ 11 κόσμου Γ: νόμου d εἰς κόσμον φ νομοθέτης φ 12 ἑβδομηκοστὴ . . . γενεὰ Γ (-στῇ ut vid prius sed mut) d ὁ om d 13 ἀνεφάνη φ οἶδε . . . Πέτρος: ὁ δὲ . . . πέτρος εἰπὼν $\mathfrak{B}^1$ 15 ὀλίγον ᾔδει $\mathfrak{B}^1$ distinx post μυστήριον $\mathfrak{B}^1$ οὔπω in ἀλλοῦπω sic mut φ vel φ^2 post ἔμαθε add τὸ τέλειον $\mathfrak{B}^1$

ℭ

παρ' ἐκείνοις τίμιος ὁ τῆς ἀφέσεως λεγόμενος. ἐξῆν μὲν γὰρ αὐτοῖς ἓξ ἔτη ἐργᾶσθαι τὴν γῆν, τῷ δὲ ἑβδόμῳ ἐνιαυτῷ τοῖς αὐτομάτοις ἀρκεῖσθαι, ὅτε εἶχον τὴν γὴν τῆς ἐπαγγελίας. ἓξ ἔτη ἐδούλευεν ὁ Ἑβραῖος καὶ τῷ ἑβδόμῳ ἀφεῖτο τῆς δουλείας. ἑβδομηκοστῷ ἔτει ἐλύθη παρ' αὐτοῖς ἡ αἰχμαλωσία. ὡσαύτως ἔστιν ἰδεῖν καὶ τὰ ἡμέτερα. Ἑπτάκις, φησί, πεσεῖται ὁ δίκαιος καὶ ἀναστήσεται. οὕτως οἰκειούμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν ἑβδομάδα. ἕβδομος ἀπὸ γενέσεως οὐκ εἶδε θάνατον· μυστήριον τοῦτο ἐκκλησίας. ἕβδομος ἀπὸ Ἀβραὰμ Μωυσῆς νόμον ἔλαβε. τοῦτο μεταβολὴ βίου, ἀνομίας ἀνάλυσις, δικαιοσύνης εἴσοδος, θεοῦ ἐπιδημία, εὐταξία εἰς κόσμον, νομοθέτησις τῶν πρακτέων. ἑβδομηκοστῇ καὶ ἑβδόμῃ γενεᾷ ἀπὸ Ἀδὰμ ὁ Χριστὸς ἐφάνη. οἶδε τὸ μυστήριον τῆς ἑβδομάδος Πέτρος· Ποσάκις ἁμαρτήσει ὁ ἀδελφός μου εἰς ἐμὲ καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις;

ℭ = ΛF Π

2 ἐργᾶσθαι cf Hesych 7 add ἐνὼχ post γενέσεως Π cf PS 8 add τῆς ante ἐκκλησίας Π 11 ὁ om Π 13 αὐτῷ: αὐτόν sed ῷ sscr Π

ἔτι ἐστίν. Ἕως ἑπτάκις; οὐκ ἀπέστη τοῦ ἑπτὰ ὁ διδάσκων. εἶπεν ὡς ᾔδει ὁ μαθητής, ὑπερέβαλε τῷ πλούτῳ ὁ δεσπότης. Ποσάκις ἁμαρτήσει καὶ ἀφήσω; διὰ τί οὐκ εἶπεν· ἕως ἑξάκις; ἕως ὀκτάκις; ἀλλ'· Ἕως ἑπτάκις; διὰ τί ὁ κύριος οὐκ εἶπεν· ἕως ἑκατοντάκις ἑκατόν, ἀλλὰ τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν ἐπολυπλασίασεν; οὔτε ὁ Πέτρος ἄλλον ἠρώτησεν οὔτε ὁ κύριος ἐξέβη τοῦ κανόνος τοῦ ἑβδοματικοῦ. παρετήρησεν ὁ Πέτρος ὅ τι κανὼν παραδόσεως ἀρχαῖός ἐστι, τὴν ἑβδομάδα ἔμφασιν ἔχειν τινὸς ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, ἀναπαύσεως τελείας, οὗ σημεῖον τὸ σάββατόν ἐστιν, ἡ ἑβδόμη ἡμέρα ἀπὸ γενέσεως.

Ὁ Πέτρος Ἑπτάκις, ὁ κύριος Ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. αἱ ἁμαρτίαι ἐκδικοῦνται ἑπτάκις· Οὐχ οὕτως· πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει. οὐδὲ ἐκεῖ ὀκτὼ ἀλλ' Ἑπτά. διὰ τί; μικρὸν ἀνάμεινον καὶ εὑρήσεις τὸ μυστήριον. πρώτη ἁμαρτία ἑπτάκις ἐκδικεῖται· δεύτερος φόνος τοῦ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτά· Ὅτι ἐκ Κάϊν ἐκδικεῖται ἑπτάκις, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. εἰ δὲ ἐκεῖ ἄφεσις παρὰ Πέτρου ἑπτάκις ἀναλογοῦσα τῇ ἐκδικήσει

1; 3; 4; 12 Matth 18, 21 sq 13 sq Gen 4, 15 15 μικρὸν ἀνάμεινον formula oratoria cf ex gr Bas In Ps I 3 PG 29, 217 B; Greg Nyss Quatenus, IX p 122, 25 J 17-18 cf Gen 4, 24; cf Philon Quaest in Gen I c 77 p 46-48 Marcus; Procop Gen 256 C; 260 B

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ

1 οὐκ—ἑπτὰ om TX 3 post ἀφήσω add αὐτῷ T (sec Script) post ἑξάκις add ἢ v 4 ἕως ὀκτάκις om XΔ 5 ἕως om TX 7 παρετήρησεν in παρατετήρηκεν mut A^2 10 οὗ: ἧς S 12 post ὁ add δὲ Δ Ἕως om S 13 add πλὴν καὶ ante αἱ ἁμαρτ. S (ἑπτά)κις eras vid A ἑπτάκις ἐκδικοῦνται colloc S post οὕτως add φησί S 15 διὰ τί om v 16 post ἁμαρτία add τοῦ καίν S 17 τοῦ Λάμεχ fort glossa ἑβδομηκοντάκις ἑπτά PSv cf 𝔅^1: om cett. sed vid infr 57, 2 add λέγει γὰρ ante ὅτι (sic) v 18 ἐκδεδίκηται sec Gen 4, 24 Sℜv𝔅^1 post ἐκδεδίκηταί add φησιν S𝔅^1 17-18 Ὅτι—ἑπτά om P 18 εἰ δέ: ἡ δὲ Δv ἴδε Ch Mos 19 πέτρω ΑΔPSℜv ἑπτάκις correxi: ἑβδόμη 𝔄v om 𝔅^1 ἀναλογοῦσα Θ et A^{2}Δ^2 P^2 (-λόγ-) et ℭ: ἀνάγουσα 𝔄(ℜ)v nota quomodo variav 𝔅^1

𝔅^1 = φ Γd

1 ἐστίν: ἦν 𝔅^1 (ἦν ἔτι colloc φ) ἑπτάκις: ις discerni non potest in φ 1-2 οὐκ—μαθητής : οὐκ ἀπέστη δὲ τοῦ ἑπτὰ πάλιν ὁ διδ. καὶ εἶπεν οὐχ ὅσον ᾔδ. ὁ μαθ. μόνον ἀλλ' 𝔅^1 3 post ἁμαρτήσει add εἰς ἐμὲ et post ἀφήσω add αὐτῶ sec Script 𝔅^1 post ἑξάκις add ἢ φΓ 3-5 ἕως ἑξάκις—εἶπεν om d 4 post τί add δὲ φΓ 4-5 οὐκ εἶπεν ὁ κύριος colloc φ claus respiciens 5 ἀριθμὸν hic om sed add post 6 ἄλλον 𝔅^1 7 παρετήρησε Γd: παραιτεῖται φ ὁ om 𝔅^1 8-9 τὴν—ἀφέσεως: καὶ τὴν ἑβδ. τινὰ ἄφεσιν (ἔφεσιν Γd) ἔχειν ἀφέσεως 𝔅^1 10 τέλει d οὗ: οὖσαν et interpunx post σημεῖον Γd 12-13 Ὁ Πέτρος—ἑπτά om 𝔅^1 13 αἱ—οὕτως: εὑρίσκομεν δὲ ὅτι καὶ οἱ ἁμαρτήσαντες ἐνταῦθα τὴν κόλασιν ἕως ἑβδόμου ἐδέξαντο. φησὶ γὰρ ἡ θεία γραφὴ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ ὅτι 𝔅^1 14 καταλύσει Γ ante οὐδὲ add καὶ ὁ λάμεχ δὲ ἑαυτὸν κατακρίνας τοῦ ἑβδόμου οὐκ ἀπέστη. φησὶ γὰρ ὅτι ἐκ κάϊν ἐκδεδίκηται ἑπτάκις· ἐκ δὲ λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ 𝔅^1 (add ante 15 διὰ τί quia οὐδὲ—ἑπτά om φ) 16-17 δεύτερος—ἑπτά: ἑβδομηκοντάκις δὲ ἑπτὰ ὁ δεύτερος φόνος τοῦ λάμεχ 𝔅^1 (δὲ om d, add ὁ ante τοῦ φ) 17 add τοῦ ante κάϊν φΓ 18 post ἐκδεδίκηταί (sic) add φησιν 𝔅^1 18-57, 2 εἰ—ἑπτά: λογιζόμεθα οὖν ὅτι ἡ αἰτηθεῖσα ἄφεσις παρὰ πέτρου ἀνάγει τῇ ἐκδικήσει τὴν τοῦ κάϊν συγχώρησιν· ἡ δὲ παρὰ τοῦ κυρίου ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ συγχωρεῖ τῶ λάμεχ τὰ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ 𝔅^1 (τὴν ex τῇ ut vid corr φ)

ℭ

ἀπεκρίθη ὁ διδάσκαλος καὶ οὐδ' αὐτὸς ἀπέστη τοῦ ἑπτά, ἀλλ' εἶπε μὲν ὡς ᾔδει ὁ μαθητής, ὑπερέβαλε δὲ τῷ πλούτῳ ὁ δεσπότης· Ποσάκις ἁμαρτήσει καὶ ἀφήσω; οὐκ εἶπεν· ἕως ἑξάκις ἢ ἕως ὀκτάκις. εἶτα ἐπήγαγεν Ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. οὐκ εἰς ἄλλον μετέπεσε τῇ αὐξήσει ἀριθμόν. οὐκ εἶπεν· ἑκατοντάκις ἑκατόν, ἀλλὰ τὸν ἑπτὰ ἐπολυπλασίασεν. οὔτε ὁ Πέτρος ἄλλον ἠρώτησεν ἀριθμὸν οὔτε ὁ κύριος ἐξέβη τοῦ κανόνος τοῦ ἑβδοματικοῦ. παρετήρησεν ὁ Πέτρος ὅ τι κανὼν παραδόσεως ἀρχαῖός ἐστι, τὴν ἑβδομάδα ἔμφασιν ἔχειν τινὸς ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, ἀναπαύσεως τελείας, οὗ σημεῖον τὸ σάββατόν ἐστιν, ἡ ἑβδόμη ἀπὸ γενέσεως ἡμέρα. ὁ Πέτρος ἑπτάκις , ὁ κύριος ἑβδομηκοντάκις ἑπτά.

Ἀλλὰ καὶ αἱ ἁμαρτίαι τὸ παλαιὸν κατὰ τοῦτον ἐκδικοῦνται τὸν ἀριθμόν. Οὐχ οὕτως, φησὶν ὁ θεός, πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει. οὐδὲ ἐκεῖ ὀκτὼ ἀλλὰ ἑπτά. διὰ τί; μικρὸν ἀνάμεινον καὶ εὑρήσεις τὸ μυστήριον. ἡ πρώτη ἁμαρτία ἑπτάκις ἐκδικεῖται, ὁ δεύτερος φόνος τοῦ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. ὁμοίως οὖν κἀνταῦθα ἄφεσις παρὰ Πέτρῳ ἑβδόμη ἀναλογοῦσα τῇ

ℭ = ΛF Π

2 ὁ alt: ὡς Π 3 ἕως alt om Π εἶτα: ἀλλ' Π 5 ἐπολλαπλασίασεν Π 8 post ἀφέσεως colloc τινῶν (sic) Π 9 οὗ: ἧς Π cf S 10 add ἕως ante ἑβδομ. F 17 ἑβδόμη hic retinui, cf 𝔄

τοῦ Κάϊν, συγχώρησις παρὰ κυρίου ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ ὡς κατάκρισις τοῦ Λάμεχ [ἑβδομηκοντάκις ἑπτά]. ὅσον τὸ παράπτωμα, τοσοῦτον καὶ τὸ χάρισμα· ὅπου ὀλίγη ἡ ἁμαρτία, ὀλίγη καὶ ἡ ἄφεσις· Ὧι γὰρ ἀφῆκεν ὀλίγον, ὀλίγον καὶ ἀγαπᾷ· Οὗ γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις.

Τί οὖν ἐστι τὸ μυστήριον; ἑβδόμη λέγεται ἡμέρα ὁ αἰὼν ὁ τῆς κρίσεως, ἐν ᾧ ὁ ἁμαρτωλὸς ἑπτάκις, ὁ καθ' ὑπερβολὴν ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἐκδικηθήσεται· ὁ δίκαιος ἑπτάκις τιμηθήσεται, ὁ καθ' ὑπερβολὴν δίκαιος ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία νῦν μὲν δι' αἰνιγμάτων ἡμῖν τὰ μέλλοντα ὑποφαίνει, τότε δὲ ἐπὶ τῆς παρουσίας ἐναργὴς καὶ τετρανωμένη ἔσται ἡ ἀλήθεια. δείξει γὰρ τίς τίνων ἐστὶν ἄξιος. ἑπταπλάσιον τοίνυν ἡμῖν τὴν ἀντίδοσιν χρεωστουμένην τοῖς ἁμαρτωλοῖς συγχωρήσει ὁ κύριος ἐνταῦθα διὰ τῆς ἐξομο-

4-5 cf Luc 7, 47; Rom 5, 20 6 ἑβδόμη v.l. ὀγδόη cf infr p 58, 7; 59, 12 sq et 60, 8 sq. ad Gen 2, 2 spectans Method de die septimo tamquam resurrectionis atque iudicii signo egit Conv 9, 1-3 p 114 sqq Bonwetsch cf De creat 12, 3 ibid p 499; cf Ephraim Syr cit ad 58, 7; Anastas Sin Hex PG 89, 937 C-950 D! alii autem ad alios Scripturae locos se conferentes septimum diem praesentis vitae temporis indicium, futuri autem saeculi octavum esse allegorice docebant imprim Orig ex gr In Lev hom VIII 4 (VI p 399, 9 sqq Baehrens); Sel in Ps CXVIII PG 12, 1624 B-C. cf (scil ad Ps 6, 1 spect) Bas Hex II 8 p 182 sq; De spir sanct 27 p 237 sq Pruche; Greg Nyss In VI Ps (V p 187 sqq J) et Cant c 15 (VI p 464 sq J) de iudicio; Inscr Ps II c 5 et 11 (V p 83, 21 sqq; 121, 3 sqq J). 7-8 cf Rom 7, 13 11 nota et Bas ep 260 et Procop Gen 257 'παρουσίαν' Christi commemorantes de primo adventu agere, nostrum autem ad alterum adventum spectare 13-58, 8 cf Bas ep 260, 2 PG 32 p 957 A 10-B 3 καὶ οἱονεὶ νέος ἄνωθεν καθίστατο βίος ἐν τῷ ἑβδοματικῷ ἀριθμῷ τοῦ παλαιοῦ τρόπον τινὰ τὴν συντέλειαν δεχομένου. ταῦτα δὲ τύποι τοῦ αἰῶνος τούτου, ὃς διὰ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν ἀνακυκλούμενος ἡμᾶς παρατρέχει· ἐν ᾧ γίνονται αἱ τῶν μετριωτέρων ἁμαρτημάτων ἐκτίσεις κατὰ τὴν φιλάνθρωπον ἐπιμέλειαν τοῦ ἀγαθοῦ δεσπότου ὡς μὴ τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι παραδοθῆναι ἡμᾶς εἰς κόλασιν. (an conferend Procop Gen 257 D 2-4?)

𝔄 = TX ΑΔ PS 𝔑

2 κατάκρισις τοῦ Λάμεχ scripsi cf Θ et ΛF: κατακρίσει τοῦ λ. TX (ὡς—ἑπτά om sed in marg adscr) κατάκρισις τῶ λ. cett (𝔑)v

ἑβδομ. ἑπτά seclusi cum Θ et 𝔈 3 ὅπως T 4 καὶ pr om T 5 οὗ γὰρ TX cf οὗ δὲ Rom 5, 20: ὅπου cett v$\mathfrak{B}^1$ 6 ὀγδόη 𝔑v 7 post ἑπτάκις add καὶ S 8-9 ἑβδομηκοντ.—ὑπερβολὴν om APS 11 ἀποφαίνει sed ὑ sscr T τότε: τὰ A 12 τρανωτέρα X ἔσται ex $\mathfrak{B}^1$: ἐστὶν 𝔄v τίς om P (in marg adscr P^2)S 13 ἑπταπλασίων TX 14 add εἰ ante ἐνταῦθα S

$\mathfrak{B}^1$ = φ Γd

2 post ὅσον add γὰρ $\mathfrak{B}^1$ 3 καὶ τὸ χάρισμα τοσοῦτον colloc $\mathfrak{B}^1$ 3 ἡ om Γ 4 καὶ ante ὀλίγη colloc φ om Γ ἄφεσις: συγχώρησις $\mathfrak{B}^1$ καὶ alt om $\mathfrak{B}^1$ cf Luc 7, 47 5 οὗ γάρ: ὅπου $\mathfrak{B}^1$ ἐπλεόνασεν: ἐπερίσσευσεν (ερισσευ fort e corr) φ 6-8 ἑβδόμη—ἐκδικηθήσεται: ἑβδόμη ἡμέρα (scil dat temp) λέγεται ὁ αἰὼν οὗτος πληροῦσθαι· καὶ μετὰ τοῦτο ἐφίστασθαι τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἐν ᾗ ὁ ἁμαρτωλὸς ἑπτάκις, ὁ δὲ καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἐτασθήσεται $\mathfrak{B}^1$ (ἐπίστασθαι φ, post ἑπτάκις add ἐτασθήσεται d) 8-10 ὁ—ἑπτά om $\mathfrak{B}^1$ 11 ἀποφαίνει d τότε: τὸ φΓ ἐνεργὴς φ 12 ante δείξει add ὅτε Γd γὰρ om $\mathfrak{B}^1$ ἐστὶν: ἔσται φd 13-14 ἑπταπλάσιον—κύριος: ἑπταπλασίονα τοίνυν ἡμῖν χρεωστοῦσιν ἀπολαβεῖν τῶν ἡμαρτημένων ὁ κύριος συγχωρήσει $\mathfrak{B}^1$ (ἀπολαυεῖν φ) 14 ἐνταῦθα om Γd

𝔈

ἐκδικήσει τοῦ Κάϊν καὶ συγχώρησις παρὰ κυρίου ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ ὡς ἡ κατάκρισις τοῦ Λάμεχ. ὅσον τὸ παράπτωμα, τοσοῦτον καὶ τὸ χάρισμα· ὅπου ὀλίγη ἡ ἁμαρτία, ὀλίγη καὶ ἡ ἄφεσις· Ὧι γὰρ ἀφῆκεν ὀλίγον, ὀλίγον καὶ ἀγαπᾷ· Ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις.

Τί οὖν ἐστι τὸ μυστήριον; ὀγδόη λέγεται ἡμέρα αἰὼν ὁ τῆς κρίσεως, ἐν ᾧ ὁ ἁμαρτωλὸς ἑπτάκις, ὁ καθ' ὑπερβολὴν ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἐκδικηθήσεται· καὶ ἔμπαλιν ὁ δίκαιος τιμηθήσεται ἑπτάκις, ὁ καθ' ὑπερβολὴν δίκαιος ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία νῦν μὲν δι' αἰνιγμάτων ἡμῖν παραφαίνει τὰ μέλλοντα, τότε δὲ ἐπὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας ἐναργῆ καὶ τετρανωμένην παριστᾷ τὴν ἀλήθειαν. δείξει γὰρ τηνικαῦτα τίς τίνων ἐστὶν ἄξιος. ἑπταπλάσιον ἡμῖν τοίνυν τὴν ἀντίδοσιν χρεωστουμένην τοῖς ἁμαρτωλοῖς συγχωρήσει ὁ κύριος, ἐνταῦθα εἰ διὰ μετανοίας καὶ ἐξομολο-

𝔈 = ΛF Π

2 ὡς—Λάμεχ om Π ὅσον: ἴσον Λ καὶ om sed sscr Λ 4 add καὶ ante ὅπου Π 6 ὀγδόη: om F ἑβδόμη Π cf 𝔄 7-9 ἑβδομηκοντ.—ὑπερβολὴν om sed in marg adscr F ut vid (corrupt sunt verba ἔμπαλιν et (τιμηθή)σεται ἑπτά et (ὑπερβ)ολὴν) 10 παρεμφαίνει Π 12 παραστήσει Π ἐστὶν post ἄξιος colloc F 13 ἡμῖν post ἀντίδοσιν colloc F 14 εἰ ἐνταῦθα colloc Π cf S

λογήσεως καὶ μετανοίας ἐξιλεωθεὶς παρ' ἡμῶν. ὥστε εἰδότες τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, τὴν τεταμιευμένην ἀντίδοσιν τοῖς ἡμαρτηκόσι, τὴν πρὸς ἀξίαν τῶν πεπλημμελημένων
289 M. ἀντιμέτρησιν προλαβόντες διὰ τῆς μετανοίας ἀναλύσωμεν τὰ ἁμαρτήματα, ἵνα ἐκεῖ τὸν πολυπλασιασμὸν τῆς ἀντιδόσεως τὸν ἐπίπονον ἐκφύγωμεν. ἑβδόμη τοίνυν αὕτη ἡ ἡμέρα ἐκείνης τῆς ἑβδόμης τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τύπωμα.

Καὶ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων. οὐκέτι ἔργα τοῦ κόσμου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, οὐκέτι γάμοι, οὐκέτι συναλλαγμάτων ἐμπορίαι, γεωργίαι οὐκέτι, ἀλλὰ πᾶσα ἡ γῆ ἐπτοημένη, πᾶσα ἡ κτίσις ἐναγώνιος, ἱδρὼς ἀπαραμύθητος, καὶ οἱ δίκαιοι ἐναγώνιοι, τίς ποτε ἄρα περὶ αὐτῶν ἡ ψῆφος ἐξενεχθήσεται. καὶ 'Αβραὰμ ἀγωνιάσει τότε, οὐχ ἵνα καταδικασθῇ εἰς γέενναν, ἀλλ' ἐν ποίᾳ τάξει τῶν δικαίων ταχθήσεται· πρώτῃ ἢ δευτέρᾳ ἢ τρίτῃ. κύριος ἐξ οὐρανῶν καὶ οἱ οὐρανοὶ ῥήγνυνται, δύναμις ἀποκαλύπτεται,

3-4 cf Bas ex gr ep 260, 3 p 960 A 4-5 ἵνα κατ' ἀξίαν τῶν ἡμαρτημένων ἀντιμετρηθῇ σοι τὰ κολαστήρια 7 cf p 59, 12-13 et 60, 8-9 cf Ephraim Syr Comm in Gen I c 33 (CSCO 153 p 19, 10-12 vers Tonneau) 'etenim datum est eis ut figuraret sabbato temporali, quod daturus erat (Deus) populo temporali, figuram sabbati veri, quod dabitur mundo aeterno in mundo aeterno' 7 cf Matth 13, 39 sq al 8 cf Gen 2, 2 9 sqq cf Greg Nyss Quatenus, init, et quae adnotav van Heck (De paup amand oratt II, Leiden 1964, p 100 sq ad p 21, 5 ibid)! cf Ephraim Syr a Greg Nyss laudatum PG 46, 832 C-D 9 cf Matth 22, 30? cf Greg Nyss Vit Moys (p 79, 16 sq J) 11 cf Sap 3, 18?; Is 64, 1?; Sir 16, 18? 13 cf Giet, Saint Basile p 353 adn 2

$\mathfrak{A}$ = TX AΔ PS $\mathfrak{R}$

1 ἐξιλεωθῇ ΔS 2 post ἡμέραν add καὶ PS ταμιευομένην v 3 τοῖς ἡμαρτηκόσι om TX post ἀξίαν add ἀντίδοσιν TXAΔ πεπλημμένων TX (sed sscr μελι (sic)) 5-6 τὸν ἐπίπονον τῆς ἀντιδόσεως colloc X 6 τῶν ἐπιπόνων praetulit Langerbeck sec $\mathfrak{B}^1$ 6 ἑβδόμη—ἡμέρα: ἑβδόμην τοίνυν αὕτη ἡμέραν P ἑβδόμην τοίνυν αὐτὴν ἡμέραν $\mathfrak{R}$v vid ad 7 ἡ om Δ 7 τῆς pr: ἡμέρας τῆς TX fort rect, om Δ ὀγδόης $\mathfrak{R}$v τύπωμα restitui: εἴπωμεν XAP$\mathfrak{R}$v εἴπομεν TΔ τύπος S τύπος ἐστίν· εἴπομεν ὅτι $\mathfrak{B}^1$ scil τύπωμα itacismo primum in τοίπωμα deinde in τείπωμα depravatum; τύπος coniect vetust 8 πάντων om AΔPS$\mathfrak{R}$v

10 συναλλαγμάτων fort glossa ἐμπορεῖαι Xv 11 ἐπτοημένηι X 11-12 ἀμύθητος $\mathfrak{B}^1$ bene 13 ἐνεχθήσεται TX an recte? 15 add ὁ ante κύριος S 16 δυνάμεις ἀποκαλύπτονται S

$\mathfrak{B}^1$ = φ Γd

1 καὶ μετανοίας om $\mathfrak{B}^1$ 2 ἡμέραν om $\mathfrak{B}^1$ τεταμιευομένην φ 3-4 ἀξίαν ἀντιμέτρησιν τῶν πεπλ. colloc $\mathfrak{B}^1$ 4-5 ἀναλύσωμεν τὰ ἁμαρτήματα: ἐπιδειξώμεθα παυόμενοι καὶ τοῦ ἁμαρτάνειν $\mathfrak{B}^1$ (ἐπιδειξόμεθα φ) 5 ἐκεῖ om $\mathfrak{B}^1$ 6 τῶν ἐπιπόνων $\mathfrak{B}^1$ 6 ἡ ante ἑβδόμη colloc $\mathfrak{B}^1$ 7-8 αἰῶνος—κατέπαυσεν: αἰῶνος τούτου τύπος ἐστίν. εἴπομεν τοίνυν ὅτι κατέπαυσεν $\mathfrak{B}^1$ (τούτου om d τοίνυν om φ) 8 ὁ—ἔργων: ὁ θεὸς τῇ ἡμέρα τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ scil secundum Script $\mathfrak{B}^1$ (τῇ ἡμέρα corrupt Γ) 8-9 οὐκέτι—ἡμέρᾳ: καὶ ἐκείνη δὲ ὁμοίως οὐκέτι ἔργα τοῦ κόσμου τούτου $\mathfrak{B}^1$ 9 γάμος d 10 συναλλάγματα ἢ ἐμπορίαι $\mathfrak{B}^1$ γεωργίαι οὐκέτι: γεωργίας δὲ ἢ τί τῶν λοιπῶν ἐπιτηδευμάτων οὐκ ἔστιν ἐκεῖ κἂν ἐννοῆσαι $\mathfrak{B}^1$ (γεωργίαν d) 11-12 ἀμύθητος $\mathfrak{B}^1$ 12-13 καὶ—ψῆφος: καὶ οἱ δίκαιοι τότε ἐναγώνιοι ἔσονται· τίς ἄρα ψῆφος περὶ αὐτῶν $\mathfrak{B}^1$ (ἆρα Γ) 14 οὐχ—γέενναν: οὐχ ὡς καταδίκην εἰς γέενναν προσδοκῶν $\mathfrak{B}^1$ (εἰς φ: ἢ cett) 16 post οὐρανῶν add παραγίνεται $\mathfrak{B}^1$ καὶ—ἀποκαλύπτεται: αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ἀποκαλύπτονται τῶν οὐρανῶν ῥηγνυμένων $\mathfrak{B}^1$ (οὐράνιοι Γ οὐρανίαι d)

$\mathfrak{C}$

γήσεως ἐξιλεωθείη παρ' ἡμῶν. ὥστε εἰδότες τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, ἐν ᾗ τεταμίευται τοῖς ἐνταῦθα ἡμαρτηκόσιν ἡ πρὸς ἀξίαν τῶν ἁμαρτημάτων ἀντιμέτρησις καὶ ἀντισήκωσις, προλαβόντες διὰ τῆς μετανοίας ἐν ζωῇ ἀναλύσωμεν τὰ ἁμαρτήματα, ἵν' ἐκεῖ τὸν πολυπλασιασμὸν τῆς ἐπιπόνου καὶ ὀδυνηρᾶς ἀντιδόσεως ἐκφυγεῖν δυνηθείημεν.

'Εβδόμην τοίνυν ταύτην ἡμέραν λογισώμεθα ἐκείνης τῆς ὀγδόης τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀντίτυπον. Καὶ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ. οὐκέτι γὰρ ἔργα τοῦ κόσμου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, οὐκέτι γάμοι, οὐκέτι συναλλάγματα, ἐμπορίαι, γεωργίαι οὐκέτι, ἀλλὰ πᾶσα ἡ κτίσις ἐπτοημένη καὶ ἔντρομος ἔστηκε καὶ ἱδρὼς ἀπὸ πάντων ἀκατάσχετος καὶ πάντες ὁμοίως ἐναγώνιοι καὶ αὐτοὶ οἱ παρ' ἡμῖν δίκαιοι, τίς ποτε ἄρα περὶ αὐτῶν ἡ ψῆφος ἐξενεχθήσεται. κύριος ἐξ οὐρανῶν καὶ οἱ οὐρανοὶ ῥήγνυνται, δύναμις ἀποκαλύπτεται,

$\mathfrak{C}$ = ΛF Π

3 καὶ ἀντισήκωσις om Π cf $\mathfrak{A}$ 4 τῆς om F 5 πολλαπλασιασμὸν Π 10 add οὐκἔτι ante ἐμπορίαι F 13 ἡ om Π 14 δυνάμεις ἀποκαλύπτονται Π cf S

πᾶσα ἡ κτίσις ἔντρομος. τίς ἄφοβος; οὐδὲ ἄγγελοι. παρίστανται καὶ αὐτοὶ λόγον τῷ θεῷ δοῦναι. [ἀλλ'] ὁμῶς ἡ ἔνδοξος ἐπιφάνεια πᾶσιν ἐμβάλλει τρόμον. οὐκ ἀκούεις τοῦ Ἡσαΐου λέγοντος· Ἐὰν ἀνοίξῃς τὸν οὐρανόν, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη; ἐκείνην λέγει τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ὑποπτήσσει τὰ ὄρη, ἐν ᾗ θάλασσα πέπηγεν, ἐν ᾗ ἡ κτίσις σχολάσει, ἡ φύσις νεκροῦται, πᾶσα μέθοδος διαλόγων ἀργεῖ πρὸς τὴν ἐξ οὐρανῶν ἐπιδημίαν. τότε ἁρπάζονται οἱ δίκαιοι, τότε ὄχημα τῶν δικαίων νεφέλαι, τότε πομποὶ τῶν δικαίων ἄγγελοι, τότε δίκαιοι μὲν ὡς ἀστέρες ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀναλαμβανόμενοι· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ δέσμιοι, τῷ ἰδίῳ βάρει τῶν ἁμαρτημάτων πεπεδημένοι, κάτω πεσοῦνται δυσσυνείδητοι. ἐκείνη ἡ ἑβδόμη τοίνυν ὑπὸ ταύτης τῆς ἑβδόμης διασχηματίζεται.

Καὶ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων. οὐκέτι τὰ τοῦ βίου τούτου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. ἐκοιμήθησαν ἐπιθυμίαι νεωτερικαί· οὐκέτι περὶ γάμου πρόθεσις, ἐπιθυμία παιδο-

1 cf Ps 17,8; 76, 19 (ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ) 1 sqq cf Bas In Ps XXXIII c 8 PG 29, 372 A παρέστηκε δὲ πᾶσα ἡ κτίσις ὑποτρέμουσα τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ τὴν ἔνδοξον 4-5 Is 63, 19 5 cf Nah 1, 5? 8-9 cf I Thess 4, 17 11 sq cf Ps 146, 6? de peccatoribus gravitate malitiae depressis cf ex gr Theophil c 17 p 1080 B; Bas Hex III 9 p 236 et al; Greg Nyss Inscr Ps I 8 (V p 57, 22 sqq J) et al 14 Gen 2, 2 14-60, 9 cf quae Greg Nyss usurarios admonuit (IX p 204 J). cuiusmodi aliquid nostro in memoria fuisse videtur cum alteram descriptionem adderet 15-16 cf II Tim 2, 22

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ

1 οὐδὲ οἱ TP (οὐδ') Sℜ(?) cf φ, fort recte 2 add οὐ ante λόγον P² (ut vid) ℜv ἀλλ' seclusi et scripsi ὁμῶς: ἀλλ' ὅμως 𝔄v cf 𝔅¹ 3 πᾶσι τρόμον ἐμβάλλει (sic) colloc T 5 ἐκείνην—ὄρη ex 𝔅¹, cf ℭ: om 𝔄v aut haec aut similia in archetypo fuerunt 6 add ἡ ante θαλάσσῃ d fort recte ἡ pr om PS σχολάζει cum ℭ corrigere velim 7 νενέκρωται ΑΔPSℜv 7-8 πᾶσα—ἐπιδημίαν om v cum 𝔅¹ 7 διαλόγων Α διὰ λόγων TΔℜ ἀργήσει X 8 add τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ ante ἐπιδημίαν X τόδε P 9 νεφέλη Δ πόμπιοι TX προπομποὶ P cf Γd et ℭ 12 add βεβαρημένοι καὶ ante πεπεδημένοι TX πεπαιδημένοι P 12-13 τοίνυν ἡ ἑβδόμη colloc S 14 post

ἔργων add αὐτοῦ Α𝔅¹ sec Script 15 ἐπίνοιαι SP (ante quod verb ἐπιθυμίαι inser vol P²) 16 ἐπιθυμίαι TX

𝔅¹ = φ Γd

1-3 τίς—τρόμον: τίς ἄφοβος τότε· οὔτε οἱ ἄγγελοι. παρίστανται γὰρ καὶ αὐτοὶ λόγον δοῦναι τῶν διακονιῶν· ἀλλ' ὅμως πάντων πλέον ἡ ἔνδοξος ἐπιφάνεια τοῦ κριτοῦ πᾶσιν ἐμβάλλει τρόμον 𝔅¹ (οἱ om Γd, τρόμον: τὸν φόβον Γd) 3-4 ἀκούεις—λέγοντος: ἀκούετε Ἡσαΐου βοῶντος 𝔅¹ 6 add ἡ ante θάλασσα d 7-8 πᾶσα—ἐπιδημίαν om 𝔅¹ et 8 τότε alt et 9 τότε pr: καὶ 𝔅¹ ὀχήματα φd et 8-9 et 9 τῶν δικαίων: αὐτῶν 𝔅¹ 9 add αἱ ante νεφέλαι Γd προπομποὶ Γd 10 οὐρανοὺς Γd ἀναλαμβάνονται φΓ μεταλαμβάνονται d 11 δέσμιοι: σμι in ras scr Γ 12 κάτω πεσοῦνται: καταπεσόντες κεῖνται 𝔅¹ 13 τῆς ἑβδόμης ταύτης colloc 𝔅¹ 14 post θεὸς add τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Γd (ἐν τῇ ἡμ. τῇ ἑβδ.) post ἔργων add αὐτοῦ 𝔅¹ 16 οὐκ ἔστι Γd πρόθεσις: πτόησις 𝔅¹ add ἡ ante ἐπιθυμία 𝔅¹

ℭ

πᾶσα ἡ κτίσις ἐν τρόμῳ καὶ συστολῇ. καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἄγγελοι περιδεεῖς τάχα παρίστανται, οὐχ ὅτι περὶ ἁμαρτημάτων οἰκείων δεδίασιν, ἀλλ' ὅτι ἡ ἔνδοξος καὶ μεγαλοδύναμος τοῦ Χριστοῦ ἐπιφάνεια πᾶσιν ὁμοίως τοῖς γεννητοῖς τὸν ἐξ ἑαυτῆς ἐμβάλλει φόβον. οὐκ ἀκούεις τοῦ Ἡσαΐου λέγοντος· Ἐὰν ἀνοίξῃς τὸν οὐρανόν, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη· περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης αἰνιττομένου, ἐν ᾗ θάλασσα πέπηγεν, ἐν ᾗ ἡ κτίσις σχολάζει, ἡ φύσις νενέκρωται, πᾶσα μέθοδος διὰ λόγων ἀργὴ πρὸς τὴν ἐξ οὐρανῶν τοῦ θεοῦ ἐπιδημίαν; τότε ἁρπάζονται μὲν οἱ δίκαιοι ἐπὶ τὰ ἄνω πρὸς οὐρανόν· ὀχήματα γὰρ αὐτοῖς αἱ νεφέλαι καὶ προπομποὶ τὰ νοερὰ πνεύματα· <οἱ> ἁμαρτωλοὶ δὲ κάτω πεσοῦνται τῷ βάρει τῶν ἰδίων πλημμελημάτων πεπεδημένοι καὶ αὐτοκατάκριτοι ὑπὸ τῆς πονηρᾶς συνειδήσεως.

Ἐκείνην γοῦν τὴν ὀγδόην ἡμέραν αὕτη ἡ ἑβδόμη διασχηματίζει· Κατέπαυσε, γάρ φησιν, ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ. οὐκέτι τὰ τοῦ βίου τούτου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐδὲ τὰ παρακολουθοῦντα ἐνταῦθα ταῖς σαρκικαῖς καὶ ἀλόγοις ὀρέξεσιν· ἐκοιμήθησαν ἐπιθυμίαι νεωτερικαί, γάμων μελέται, παιδοποιΐας ἐλπίδες,

ℭ = ΛF Π

3 καὶ μεγαλοδύναμος om Π cf 𝔄 Χρ.: κυρίου F 4 γενητοῖς Λ ἐξ om F 6 θάλαττα Π 7 ἐν ᾗ om Π 8 διαλόγων Π ἀργεῖ Π cf 𝔄 10 προπομπὴ F οἱ sec 𝔄: legi non potest in phototypis, fort deest in Λ om FΠ 11 οἰκείων F 12 post αὐτοκατάκριτοι add γεγονότες Π πονηρᾶς: οἰκείας Π 13 οὖν FΠ 14 φησιν om F 16 καὶ ἀλόγοις om F

ποιΐας οὐκέτι, οὐ περὶ χρυσοῦ φροντὶς οὐδεμία. ἐπελάθου, ὁ φιλάργυρος, τοῦ βαλλαντίου, ἐπελάθου τῆς γῆς, ὁ πολυκτήμων, ἐπελάθου δόξης, ὁ δοξομανής· πάντα ἐκεῖνα ἐξέπτη τῆς διανοίας. ἡ δὲ ψυχὴ πρὸς τῷ φοβοῦντί ἐστι, πρὸς τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἐπηρτημένων δεινῶν. φόβος γὰρ ἐξωθεῖ πᾶσαν τὴν ἐμπολιτευομένην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐμπαθῆ διάνοιαν. ὅπου φόβος θεοῦ, πάντα ἐξελήλαται τὰ τοῦ πάθους σπιλώματα ἐκ τῆς διανοίας ἡμῶν. αὕτη ἡ ἑβδόμη ἐκείνης τῆς ἑβδόμης τύπος.

Ἔλαβεν οὖν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. οὐκ ἐτελέσθη ἡ κοσμογένεια, οὐ διεκόπη ἡ ἀκολουθία, ἵνα τὸ ἡμέτερον παρεισαχθῇ διήγημα, ἀλλ' ἐλέχθη· Ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καί· Κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων· καὶ ἐπειδὴ σχολὴν ἤγαγε, διδάσκει ἡμᾶς πῶς ἐποίησεν· Ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς. ὅταν ἀκούσῃς χοῦν, παιδεύου ἀφοβίαν ἀνθρώπων· Μὴ λάβῃς

4 sq cf Greg Nyss Quatenus, IX p 111, 1 sq J ἔτι πρὸς τῷ θεάματι τῆς φοβερᾶς τοῦ βασιλέως ἐπιφανείας εἰμὶ . . . ἔτι κατέπτηχεν ἡ ψυχή . . . cf ibid lin 13 sqq 7 sq cf Bas ep 174 PG 32, 652 A 10-11 cf Gen 2, 7 vid supr ad p 42, 1-2; 46, 4-5 13-14 Gen 1, 27; 2, 2 14-15 cf supr p 44, 12 sqq 15 cf Gen 2, 7 15 sqq de humilitate hominis e pulv formati cf Ioan Chrys Gen hom XII 4 p 103 16 sq Sir 4, 2

𝔄 = TX AΔ PS ℜ

1 οὐ om Sv$\mathfrak{B}^1$ χρυσὸν P 1-2 ὁ φι(λάργ.) in ras scr T 2 βαλαντίου APℜv 4 τὸ φοβοῦν τί (sic) Δ 5 lin sub φόβος scr P^2 in marg notam adscr P 8 ἐκ om TX ἡ om P ὀγδόης nonnulli ex ℜ 9 τύπος ut vid A in τύπον mutav A^2 10 ἔλαβεν—11 ἄνθρωπον PS(οὖν om PS)v: ἔλαβεν οὖν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρ. TXℜ$\mathfrak{B}^1$ ἔλαβεν· ὁ οὖν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον A (mut A^2 in ἔλαβεν· ὃ οὖν ἐλέγομεν. ἐποίησεν ὁ θ.τ.ἄ. cf 9) ἔλα . . χοῦν καὶ ἐποίησεν ἄνθρ. Δ (post ἔλα 2 litt corrupt, χ incert) 11 aut intellege ὁ τῆς κοσμογενείας λόγος cf Lampe s.v. et ante οὐ subaudi ἀλλά aut oratorem audi et interrogantem et respondentem abrupte. oratio concisa neque a $\mathfrak{B}^1$ neque a ℭ intellecta οὐδὲ ἐκόπη PS 13 post κατέπαυσεν add ὁ θεὸς et om 14 πάντων TX 14 ἦγε TXS διδάσκειν TXA 15 ὁ θεὸς om (ἔλαβε) TX fort recte post γῆς add φησὶν S 16 ἀφοβίαν: σοφίαν TX interpunx ante ἀνθρώπων 𝔄 (except T) v

$\mathfrak{B}^1$ = φ Γd

1 ante οὐκέτι interpunx $\mathfrak{B}^1$ οὐ om $\mathfrak{B}^1$ χρυσίου $\mathfrak{B}^1$ 2 βαλλαντίου: πλούτου $\mathfrak{B}^1$ 3 ἐκεῖνα: τὰ τοῦ βίου $\mathfrak{B}^1$ ἐξέστη φ 4-5 πρὸς pr —προσδοκίᾳ: ἔκφοβός ἐστιν ἀπὸ προσδοκίας $\mathfrak{B}^1$ (ἔμφοβός d) 5 ἐπερχομένων Γ add ὁ ante φόβος $\mathfrak{B}^1$ 7 post ὅπου add γὰρ φΓ add δὲ d τῶν παθῶν $\mathfrak{B}^1$ σπιλώτατα d 8 ἡμῶν om $\mathfrak{B}^1$ 8-9 αὕτη—τύπος om $\mathfrak{B}^1$ 10 χοῦν—θεὸς alt om $\mathfrak{B}^1$ 11-15 οὐκ—ἐποίησεν: ἐπανέλθωμεν μικρὸν ὅτι ἀτελὴς περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀν(θρώπ)ου κατελείφθη ὁ λόγος. τῆς ἑβδόμης γὰρ ἐπεισελθοῦσα ἡ διήγησις τὴν ἀκολουθίαν διέκοψε $\mathfrak{B}^1$ (ὁ ante περὶ colloc Γd διέκοψεν d) 15 add καὶ ante ἔλαβεν $\mathfrak{B}^1$ 15-16 ὅταν ἀκούσῃς: ἀκούσας Γd

ℭ

πραγμάτων ἢ κτημάτων φροντὶς οὐδεμία. ἐπελάθετο τοῦ βαλαντίου ὁ φιλάργυρος, τοῦ ἁρπάζειν καὶ βιάζεσθαι ὁ πλεονέκτης. ἀπέσβη τοῖς ἐπηρμένοις ὁθενδήποτε τῶν κοσμικῶν τούτων προτερημάτων τὴν διάνοιαν ἡ κενὴ καὶ κατάπτυστος δόξα. οὐκ ἐνοχλεῖ θυμὸς πρὸς ἄμυναν τοῦ λυπήσαντος. πάντα ἐκεῖνα ἐκλέλοιπε τηνικαῦτα τοῦ λογισμοῦ. ἡ ψυχὴ δὲ πρὸς τῷ φοβοῦντί ἐστι, πρὸς τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἐπηρτημένων δεινῶν. ὅντινα δὴ φόβον θεοῦ εἰ καὶ ἐνταῦθα δυνηθείη τις εἰσοικίσαι τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ ἀνέκλειπτον, ἢ οὐδὲν ἢ βραχέα τυχὸν ἁμαρτήσεται.

Καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. οὐκ ἐπανάληψιν τοῦτον τὸν περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου λόγον ἡγητέον, εἰ καί τισι φαίνεται, ἀλλ' ἀκολουθίαν μᾶλλον ἀδιάκοπον τῆς προτέρας περὶ τούτου ἐπιχειρήσεως καὶ συνημμένην οἱονεὶ τῇ προκατάρξει [τὴν] συμπλήρωσιν τῆς διηγήσεως. εἰπὼν γὰρ ὅτι Ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ἑξῆς περὶ τούτου αὐτοῦ, καὶ δηλώσας ὅτι ἐν τῇ ποιήσει τοῦ ἀνθρώπου συνετέλεσεν ὁ θεὸς πάντα τὰ τοῦ κόσμου ἔργα, τῆς αὐτῆς καὶ πάλιν ἔχεται περὶ τοῦ ἀνθρώπου διηγήσεως συνημμένως καὶ ἀμεσολαβήτως ἐπεργαζόμενος οἱονεὶ καὶ λεπτολογῶν τὸν τρόπον τῆς τούτου ποιήσεως. πρῶτον μὲν γὰρ εἶπεν ἁπλῶς· Ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον· νυνὶ δὲ προστίθησι καὶ πῶς ἐποίησε· Χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. ὅταν οὖν ἀκούσῃς χοῦν, παιδεύου

ℭ = ΛF Π

1 κτημ.: χρημάτων F 2 ἀπέσβη Λ: ἀπεσβέσθη F, cf p 61 a 12 2-4 ἀπέσβη—δόξα: ἐπιλέλησται δόξης ὁ δοξομανής. πάντα ἐκεῖνα ἐξέπτη καὶ ἀπέσβη τῆς διανοίας Π cf 𝔄 3 ὁ. θενδήποτε sic Λ 4 κένη ex καίνη corr Λ^c δόξα ante καὶ colloc Λ 5 ἐκεῖνα om Π (vid supra) add οἴχεται καὶ ante ἐκλέλοιπε Π 6 τῷ: τὸ Λ (corr Λ^c) F πρὸς alt: καὶ Π 8 τίς ΛF 14 τὴν seclusi 15 αὐτοῦ om Π

πρόσωπον. μὴ φρόνει ἐπὶ σεαυτῷ μέγα. ὅταν ἔλθωσί σοι λογισμοί, οἴδημα τῆς καρδίας, φλεγμονὴν ἐμποιοῦντες, εἰσελθέτω σοι ἡ ὑπόμνησις τῆς κτίσεως, πῶς ἐκτίσθης· Ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. πότε δύνασαι ἐπιλαθέσθαι σεαυτοῦ; τότε ἐπιλαθοῦ σεαυτοῦ, ὅταν ἀναχωρήσῃς τῆς γῆς. εἰ δὲ οὐδέποτε χωρίζῃ τῆς γῆς, ἀλλὰ συμπεφυκὼς εἶ τῇ γῇ, βαδίζεις ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπαναπαύῃ ἐπὶ τῆς γῆς, δικάζῃ ἐπὶ τῆς γῆς, πᾶν ὅπερ ἂν
292 M. ποιῇς εἴτε μέγα εἴτε μικρὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐγγὺς ἔχεις τὸ ὑπόμνημα τῆς σεαυτοῦ ταπεινώσεως. ὑβρίσθης καὶ θυμώδης εἶ; πόθεν σοι ὁ θυμός; ἐκ τῆς ἀδοξίας. οὐ κατεδέξω ἀκοῦσαι δυσγενής; εὐθὺς ἐπέζεσέ σοι ὁ θυμός; φιλονεικεῖς εἰπεῖν τι χεῖρον ὧν ἤκουσας; κάτω τὸ βλέμμα, καὶ πέπαυται ὁ θυμός. ἰδὲ τὴν γῆν καὶ ἐνθυμήθητι· δυσγενῆ με εἶπε τὸν ἀπὸ γῆς γενόμενον; ἔλαττον εἶπεν οὗ εἰμι ἐγώ· οὐ γὰρ εἶπεν ἐκ τῆς γῆς ἀλλ' ἀπὸ ἀνθρώπου. πόσῳ δὲ τιμιώτερον ἔμψυχος

2 cf Greg Nyss Ad Eust (III, 1 p 3, 16), In Melet (IX p 451, 15 J)
4-5 cf Gen 2, 7

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ

1 μὴ φρόνει TX cf 𝔅¹: τί φρονεῖς ΑΔPSℜv περὶ σεαυτοῦ PS 2 ἐν καρδίαι X post καρδίας add καὶ X (καρδίαι) Sv, cf 𝔅¹ φλεγομένην Δ 3 σε ΑΔPSℜv 4 ἔπλασεν: ἐποίησεν P (lin subscr et alqd in marg adscr P²) 5 ἐπιλαβέσθαι T ἐπιλαθοῦ Langerbeck ἐπιλάθου ChMos nonnulli ex ℜ cf 𝔅¹: ἐπελάθου ΑΔPSv 5-6 τότε—σεαυτοῦ om TX 6 Εἰδέποτε (scil E a calligraph pict) A sed in marg adscr οὐδέ A ipse, οὐδέπω Ch Mos 7 post γῇ add καὶ T βαδίζῃ TA² (-η ex ει mut) ℜv 8 ἐπὶ τῆς γῆς pr: τῇ γῇ S δικάζει X 9 ποιῇς εἴτε Ch Mos et ℜv: ποιήσηται A ποιήσῃ τε Δ ποιήσῃς εἴτε TX (-σῃς) ποιήσῃς PS de 𝔅¹ vid infr μεγάλα X εἴτε alt: ἢ PS cf 𝔅¹ 10 σεαυτοῦ: ἑαυτοῦ Aℜv om Δ ὑβρίσθης ex 𝔅¹: ὑβριστὴς 𝔄 (post ὑβριστὴς add εἶ A) v 12 (ἐπέζ)εσε in ras scr A² add καὶ ante φιλονεικεῖς S τι om v𝔅¹ 13 χεῖρον TSA²: χείρω XAΔPv 𝔅¹ de ℜ non liquet post πέπαυται add σοι ℜ(?)v 14 ἐνθύμητι X τὸν ex τὸ corr A² ut vid γῆς: δούλου S cf infr 62, 2 et post 15 εἶπε alt (sic) et post 16 ἀλλὰ add τὸν S 15 ἐκ τῆς: ἀπὸ XPS cf 𝔅¹ 16 ἀνθρώπου: οὐρανοῦ TX (compend scr) cf 63, 1 (𝔅¹) τιμιώτερος P² (ex -ον mut) ℜv𝔅¹ ἔμψυχος om T

𝔅¹ = φ Γd

1 μή: μὴ δὲ 𝔅¹ ἐπέλθωσί 𝔅¹ 2 τῆς καρδίας: τῇ καρδίᾳ σου 𝔅¹ add καὶ ante φλεγμονὴν 𝔅¹ 3 εἰσελθέτω—ἐκτίσθης: ὑπομνήσθητι τῆς φύσεως καὶ ἱκανὴν ἕξεις διορθώσεως ὑπόθεσιν. εἰς τὸ διακρούσασθαι τῶν παθῶν τὰς προσβολὰς 𝔅¹ (διακρούεσθαι Γd) 4 add καὶ ante ἔλαβεν 𝔅¹ ὁ θεὸς alt om 𝔅¹ (ἔπλασε) 5-6 πότε—σεαυτοῦ: πότε ἐπιλαθέσθαι τῆς σεαυτοῦ φύσεως δύνασαι 𝔅¹ (τῆς φύσεως ἑαυτοῦ sic Γd) 5-6 τότε—σεαυτοῦ post 6 γῆς colloc 𝔅¹ 5 τότε om d ἐπιλάθου (sic) 𝔅¹ (in ἐπελάθου mut φ) 6 οὐδέπω 𝔅¹ ἐχωρίσθης 𝔅¹ 7 τῆς γῆς pr: τῆς σαυτοῦ οὐδενίας φ τῆς ἑαυτοῦ οὐδενείας Γd ἀλλὰ—γῇ om 𝔅¹ 8 ἐπαναπαύῃ—γῆς pr om 𝔅¹ 9 εἴτε pr—μικρὸν: μικρὸν ἢ μέγα 𝔅¹ post γῆς add ποιεῖς 𝔅¹ post ἔχεις add ἐὰν θέλῃς 𝔅¹ (ἂν d) 10 σεαυτοῦ: σαυτοῦ φ ἑαυτοῦ Γd ὑβρίσθης—εἶ: ὑβρίσθης καὶ εὐθὺς ὁ θυμὸς ἕτοιμος 𝔅¹ 11 add καὶ ante πόθεν φ 11-12 οὐ—φιλονεικεῖς: ἤκουσας δυσγενὴς καὶ οὐ κατεδέξω ἐνέγκαι τὸ ῥῆμα. ἀλλὰ φιλονεικεῖς ζέων τῷ θυμῷ 𝔅¹ 12 τι om 𝔅¹ 13 χείρω 𝔅¹ βλέμμα: ὄμμα ἔχε 𝔅¹ 14 add ὅτι ante δυσγενῆ 𝔅¹ με: μὲν φ 15 post ἐλάττονά (sic) add με Γd add μὲν φ (ἐλάττονα) εἶπε (pr) d post εἶπε (alt, sic) add με 𝔅¹ ἐκ: ἀπὸ 𝔅¹ τῆς om Γd 16 τιμιώτερος 𝔅¹

ℭ

μετριοφρονεῖν, μὴ οἴου μεγάλα περὶ σεαυτοῦ. ὅταν προσβάλλωσί σοι λογισμοὶ ἐπαίροντες τὴν σὴν καρδίαν καὶ δίκην φλεγμονῆς ἐξοιδοῦντες πρὸς κενοδοξίαν ἢ ἐκ τύχης ἁπλῶς ἢ καὶ ἀπὸ προτερημάτων τε καὶ κατορθωμάτων τινῶν, ἀντεισαχθήτω σοι παρευθὺ ἡ τῆς πλάσεώς σου ὑπόμνησις καὶ σύνες, ὅπως ἐκτίσθης καὶ ὡς χοῦς εἶ τὸ ὅλον καὶ τῆς ὑπὸ σοῦ πατουμένης γῆς ἀπογέννημα. εἴ τι γοῦν ἐν αὐτῇ διάγων ἐκτελεῖς κἂν μέγα κἂν μικρόν, ἐξ ὑπογύου ἔχεις τὸ ὑπόμνημα τῆς σεαυτοῦ ταπεινώσεως. εἰ θυμὸς ἐνοχλεῖ σοι τυχὸν διὰ τὸ ὑβρισθῆναι, δυσγενῆ σε εἰπόντος τινός, καὶ διεγείρει σε πρὸς τὸ ἀνθυβρίσαι καὶ τραχύτερα ὧν ἤκουσας κατειπεῖν τοῦ ὑβρίσαντος, κατάγαγέ σου τὸ βλέμμα πρὸς γῆν καὶ ἐνθυμήθητι ὅθεν προῆλθες, καὶ ἀπέσβεσται αὐτίκα ὁ θυμός, συνιέντος ταχέως τοῦ λογισμοῦ ὅτι ὁ δυσγενῆ σε εἰπὼν οὐχ ὅπως ὕβρισέ σε τῷ λόγῳ, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐτίμησεν ἐπὶ τὸ εὐφημότερον καὶ ἐντιμότερον μεταγαγών σου τὴν γένεσιν. ἄνθρωπος γὰρ ἔμψυχος ὁ δυσγενὴς ἐκεῖνος, κἂν δοῦλος εἴη

ℭ = ΛF Π

1 σαυτοῦ ΛΠ 1-2 προβάλλωσί Λ (λ alt sscr) Π (sed σ sscr) 3 πρὸς: εἰς F κενοδοξίαν ex καιν. corr Λ(?) 4 τε om F 7 τελεῖς Π ὑπογυίου Π 8 σεαυτοῦ Combefisius: ἑαυτοῦ codd 11 add τὴν ante γῆν F 15 ἐκεῖνος om Π (κ)ἂν in ras scr Λ 15-62 a 1 ὢν τυγχάνῃ Π

ἄνθρωπος γῆς πατουμένης. [ἐγὼ δὲ τὴν ἀρχαίαν βλέπω μητέρα, τὴν γῆν] ὥστε οὐχ ὕβρις τὸ ἀπὸ δούλου γενέσθαι, ἀλλὰ τιμὴ τὸ ἔμψυχον γεννηθῆναι. ὁ δὲ νομίζων με ὑβρίζειν ἔλαθεν ὃ ὕβρισε πλέον τιμήσας· ἐγὼ γὰρ τῆς ἐμαυτοῦ φύσεως τὴν σύνεσιν ἔχω· οἶδα τίς εἰμι καὶ πόθεν εἰμί. οὕτω τὸ ἀπὸ γῆς μεμνῆσθαι ἡμᾶς γεγενῆσθαι οὐδέποτε συγχωρεῖ τὸν θυμὸν ἐπαγρυπνεῖν. σύμμαχος ἔστω τῷ λογισμῷ ἡ γῆ ἀεὶ παροῦσα καὶ ὑπομιμνήσκουσα. ὅταν ἐπ' ἐπιθυμίας τρέχῃς, ἐνθυμήθητι πῶς ἀπέρχῃ. ἐὰν ἐνθυμηθῇς ὅτι λυθήσῃ εἰς γῆν, πέπαυται ἡ μανία τῆς ἐπιθυμίας· Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. μνήσθητι ὅτι μετ'ὀλίγον ταῦτα τὰ νῦν σφύζοντα μέλη ἢ ἡ νῦν αὕτη τῆς σαρκὸς ἐπιθυμία μετ' ὀλίγον οὐκ ἔσται τῶν μελῶν διαλυθέντων καὶ εἰς γῆν ἀναλυθέντων. μνήσθητι τῆς φύσεως, καὶ λέλυται πᾶσα ὁρμὴ ἡ ἐπὶ τὸ πονηρόν. τοῦτο ἐπὶ πάσης ἁμαρτίας φυλακτήριον ἡμῖν ἔστω τὸ ὑπόμνημα. Ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς. καλὴ ἡ ταπείνωσις, συμφυὲς τὸ ὑπόμνημα. εἰ εἶπεν ὅτι Ἔπλασεν

1-2 μήτηρ ἡ γῆ cf ex gr Philon passim ex gr De op mund (I p 46, 3-5); Ps-Bas In Laciz PG 31, 1441 A; Ioan Chrys Gen hom IX p 77   10 Gen 3, 19 cf Bas Attende 209 D   16 Gen 2, 7 sec LXX citat!

𝔄 = TX ΑΔ PS 𝔑

1 γῆς πατ.: τῆς πατ. T τῆς πατ. γῆς X   1-2 ἐγὼ—τὴν γῆν seclusi ut glossam qua context sententiarum interrumpitur 1 δὲ om sed sscr ipse ut vid X   2 ὕβρει P   3 γενηθῆναι TP   post ὑβρίζειν add μέγα P^{2}v   4 ὃ: ὧ SA^2 (ex ὃ mut) v ἑαυτοῦ 𝔑   φύσεως: γενέσεως P   5 ἔχων ΑΔPS𝔑v   6 add τῆς ante γῆς ΑΔPS   8 ἐπ' ἐπιθυμίας scripsi cum TX (ἐπὶ uterque) unde var lect ceterorum intelleguntur: ἐπιθυμίας A (ut vid, ς eras) Δ ἐπιθυμία P ἐν ἐπιθυμία S δι' ἐπιθυμίας 𝔑 πρὸς ἐπιθυμίαν τινὰ v scil ex 𝔅^1 τρέχῃς ἐπιθυμίας colloc prius sed num sscr ordinem correx Δ   τρέχεις A (ut vid, in τρύχησε mut A^2) P   post τρέχῃς (vel τρέχεις) add διὰ τῆς γῆς τρέχεις ΑΔPS𝔑 cf 𝔅^1 glossam non accepi   9 ἀπάρχῃ P   ἐνθυμηθήσηι X (in marg ε.θυμιθήσι vel -σον)   10 ἡ ἐπιθυμία τῆς μανίας v   11 μετ': ἐπ' S   νῦν om TX   σφύζοντα τὰ colloc T ἢ: ἡ A (corr A^2) καὶ X cf 𝔅^1 om S   12 post ἡ un litt eras in A αὕτη ex ἀυτη corr A^2 om v   ἔστι Δ cf 𝔅^1 14 add εὐθὺς ante

λέλυται et ἡ ante ὁρμὴ X   ἡ om PS   16 add λαβὼν post χοῦν S𝔅^1 post γῆς P^{2}v   17 ὅτι TX: om ΑΔPS𝔑v𝔅^1 fort recte

𝔅^1 = φ Γd

1 δὲ: γὰρ 𝔅^1 1-2 μητέρα βλέπω colloc 𝔅^1 3 γεννηθῆναι ἔμψυχον colloc 𝔅^1 ante ἔμψυχον duae litt eras Γ   4 ὃ ὕβρισε: διὰ τῆς ὕβρεως 𝔅^1 (ἔλαθε)   πλείω Γd   5 συνείδησιν 𝔅^1 τί Γ 6 μεμνῆσθαι ἡμᾶς γεγενῆσθαι: γενέσθαι ἡμᾶς μεμνημένος 𝔅^1 (μεμνημένοι Γ μεμνημένους φ)   συγχωρήσει φ συγχωρήσεις Γd   7 τοῦ λογισμοῦ 𝔅^1 8 ἐπ' ἐπιθυμίας: πρὸς ἐπιθυμίαν τινὰ 𝔅^1 post τρέχῃς add διὰ τῆς γῆς βαδίζεις 𝔅^1 (βαδίζῃς Γ)   9 ἐνθυμήθητι οὖν ποῦ μετὰ θάνατον ἀπέρχῃ (sic) 𝔅^1 ἐὰν γὰρ μνησθῇς 𝔅^1 εἰς γῆν om 𝔅^1 10 post πέπαυται add εὐθὺς 𝔅^1 11 add οὖν ante ὅτι 𝔅^1 ταῦτα om 𝔅^1 post μέλη add σήπεται καὶ σαπρία καὶ σκώληξ γίνεται 𝔅^1 cf ex gr Iob 2, 9   11-12 ἢ—ἔσται: καὶ ἡ νῦν τῆς δόξης ταύτης ἐπιθυμία μικρὸν καὶ οὐκ ἔστι 𝔅^1 12-13 add πῶς γὰρ ante τῶν μελῶν Γd   13 post γῆν add καὶ κόνιν 𝔅^1 (κονίαν Γ)   14 πᾶσα ἐπὶ πονηρὰν πρᾶξιν ὁρμή φ (super (πᾶσ)α scr ἡ man ut vid rec) κἂν πᾶσα ἐπὶ πονηρὰν πρᾶξιν ὁρμᾷ Γ (κἀν) d 15 ὑμῖν Γd   16 post χοῦν add λαβὼν 𝔅^1 17 ὅτι om 𝔅^1

ℭ

τυγχάνων, σὺ δὲ ἀπὸ τῆς ἀψύχου γῆς καὶ ἀναισθήτου κυρίως καὶ γεγένησαι καὶ ὑπάρχεις. ὥστε οὐχ ὕβρις τὸ λεχθὲν κατὰ σοῦ, ἀλλὰ πλέον τιμή. πάλιν ὅταν ἐπιθυμία τις σαρκικὴ κατακρατήσῃ σου τῆς διανοίας καὶ πείθῃ μελετᾶν τὸ τῆς ὀρέξεως ἀποτέλεσμα, ὅρα ταχέως ἐπὶ τὴν γῆν. μνήσθητι ὅτι ὥσπερ ἐκ ταύτης προῆλθες, οὕτω καὶ εἰς ταύτην μετ' οὐ πολὺ ἀναλυθήσῃ, καὶ τὰ νῦν σφύζοντα μέλη καὶ ἡ ἄλογος ἐπιθυμία καὶ ὁ γαργαλισμὸς τῆς σαρκὸς αὔριον οὐκ ἔσται τῶν μελῶν ἀπονεκρωθέντων καὶ τῆς ὀρέξεως ἀποπτάσης. οὕτως ἡ πρὸς τὴν γῆν τὴν μητέρα ἡμῶν διηνεκὴς σύννευσις καὶ ἐπίγνωσις αἰτία καθίσταται ἀποχῆς καὶ ἐλευθερίας πάντων τῶν ἐνοχλούντων ἡμῖν ἑκάστοτε χαλεπῶν καὶ δυσιάτων παθῶν. Χοῦν, εἶπε, λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. εἰ

ℭ = ΛF Π

1 γῆς post ἀναισθήτου colloc F   καὶ alt sscr F om Π   2-3 ἀλλὰ—πάλιν om Π   3 τὶς codd   κρατήσει sic F   5 οὕτω καὶ: οὕτως Π   6 μετοῦ ut vid Λ (tria puncta supr -ου scr Λ^c) μετου sic Π   9 σύννευσις Combefisius: σύνεσις codd   10 ἡμῖν om F   11 (χ)αλεπῶν in ras scr vid Λ

ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ οὐρανοῦ λαβών, πότε ἐβλέπομεν ἐκεῖνον, ἵνα ὑπομνησθῶμεν τῆς φύσεως; ἐκ τῶν προχείρων πάρεστιν ἡμῖν τὸ ὑπόμνημα τῆς ἡμετέρας οὐδενείας, ἐξ ὧν πατοῦμεν.

Κατάνευσον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ νόησον ὅτι ἐκ τοῦ συγγενοῦς τῆς γῆς τοῦ ἀποβλήτου τῶν ἐν σοὶ ἐξεμορφώθης. τί ἡμῶν εὐκαταφρονητότερον; τί ἡμῶν μᾶλλον ἄξιον τοῦ ἐξουδενοῦν ἑαυτούς; εἶδές τινα μέγα φρονοῦντα, ἐσθῆτα ἀνθινὴν περιβεβλημένον, δακτυλίῳ τὴν χεῖρα περιλαμπόμενον, σφενδόνην τὴν τῶν πολυτίμων φέροντα καὶ ταύτῃ μέγα φρονοῦντα, σηρικῶν νήμασιν ἠμφιεσμένον, † οἰκέτας ἔχοντα τὰς κόμας ἀνειμένας καὶ ταύτας ξανθὰς καὶ κατεπιτηδεύμασι σοβοῦντα, μανιάκας χρυσοῦς περιφέροντα, ἐπ' ἀργυρᾶς καθέδρας καθεζόμενον, μέγα βαδίζοντα, μέγα φρονοῦντα, μέγα

5-64, 8 ad divitis descriptionem rhetoricam cf Bas Hex V p 286 sq . . . καὶ πλῆθος περὶ αὐτὸν κολάκων . . . ἑσμὸς τῶν ἐφεπομένων . . . . . . οὓς . . . ἐπισυρόμενος ἐπίφθονός ἐστι . . . πρόσθες . . . τὸν κήρυκα μέγα βοῶντα πρὸ αὐτοῦ· τοὺς ῥαβδούχους ἔνθεν καὶ ἔνθεν βαρυτάτην κατάπληξιν τοῖς ἀρχομένοις ἐμβάλλοντας τὰς πληγάς· τὰς δημεύσεις· τὰς ἀπαγωγάς· τὰ δεσμωτήρια, ἐξ ὧν ἀφόρητος ὁ . . . φόβος. cf Bas De humilit PG 31, 525 C-D; Greg Nyss De ben, IX p 94, 9 sqq J

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ

1 οὐρανοῦ: ἀνθρώπου S𝔅^{1} 3 ἀσθενείας P lin subscr et in marg adscr οὐδενίας P^{2} 5 κατάνευσον: κατεύνασον P corr P^{2} καὶ νοήσον: κατανόησον P^{2}v   6 τῶν ἐν σοί: σὺ v   ἀπεμορφώθης ℜv   7 τοῦ ex τῶν ras corr P   ἐξουδενοῦντος TX ἐξουθενοῦν S ἐξουθενεῖν P ἐξουδενεῖν ℜv   8 ἑαυτὸν X   ἴδες τινὰ TX   μεγαλοφρονοῦντα TX μεγαλόφρονα S   add σοβαρὸν ante ἐσθῆτα S   ἀνθεινὴν X ἀληθινὴν Δ   9 περιβεβληβλημένον sic errav scriba A   δακτυλίωι—περιλαμπ. om sed in marg adscr X   10 τὴν om ΔPS   μεγαλοφρονοῦντα TX   11 σηρῶν S   οἰκέτας 𝔄v (distinx post ἔχοντα plerique) corrupt. de servis nondum loquitur. nota et 𝔅^{1} et ℭ corruptelam in deterius mutavisse   ἔχοντας T (sed corr) XA (ς eras)   τὰς TX: om AΔPSℜv   12 ἀνημένας TX   κατεπιτηδεύμασι A (-σιν) Δℜ(?) φ κατ' ἐπιτηδεύμασι TX: κατ' ἐπιτήδευσιν P (κατεπιτ.) SA^{2} ἐπιτηδεύμασι v ex coniectura, fort recte   σοβοῦντα correxi cum v: σοβοῦντας TXA (ς eras) ΔPℜ σοβούσας

S   μανιάκεις TX   13 περιφέροντας TXAΔPℜ(?)   14 καθεζομένους AΔPℜ(?)   βαδίζοντας TXAΔPℜ(?)   φρονοῦντας T(o pr et alt ex corr) XAΔPℜ(?)

𝔅^{1} = φ Γd

1 οὐρανοῦ: ἀν(θρώπ)ου 𝔅^{1} τότε Γ   2 ἐκεῖνον: ἐκείνου τὴν φύσιν 𝔅^{1} (ἐκείνας d)   post φύσεως add ἡμῶν 𝔅^{1} τῶν om d   3 post ὑπόμνημα add τῆς φύσεως Γ (ante τῆς fort un litt eras) d   οὐδαμινίας (sic) φ   5-6 νόησον—ἐξεμορφώθης: ἐννόησον τὸ ἴδιον συγγενὲς ὅτι ἀπόβλητόν σοι ἐξεμόρφωσε 𝔅^{1} (ἐξεμόρφωσέ σε φ)   7 τοῦ: ἢ τὸ 𝔅^{1} 8 post τινὰ add τῶν ἐπὶ ἀξιώμασιν ἐφ' ἑαυτῷ 𝔅^{1} (τὸν Γ, ἑαυτὸν φ)   9 δακτυλίῳ: ω corrupt φ   σφενδόνη Γ   10 τὴν: τινὰ 𝔅^{1} πολυτιμήτων φ   φέροντι Γd   καὶ—φρονοῦντα om 𝔅^{1} 11 σηρικοῖς 𝔅^{1} 11-12 οἰκέτας—ἀνειμένας: πλήθει οἰκετῶν ἐναβρυνόμενον· ἐχόντων κόμας ἀνειμένας 𝔅^{1} 12 καὶ ταύτας ξανθὰς om 𝔅^{1} 12-14 καὶ alt—καθεζόμενον: καὶ κατεπιτηδεύμασιν (κατ' ἐπιτήδευσιν Γ κατεπιτήδευσιν d et add ταύτας Γd) σοβοῦντας (σοβούντων Γd), μανιάκας χρυσοῦς περὶ (ἐπὶ φ) τὸν τράχηλον φοροῦντας (φορούντων Γd), ἐπ' ἀργυραῖς τραπέζαις ἑστιώμενον (-μένων d ἑστιωμένους φ) 𝔅^{1} et 14 μέγα βαδίζοντα et 14-64, 1 μέγα φθεγγόμενον om 𝔅^{1} 14 φρονοῦντας φ

ℭ

ἀπ' οὐρανοῦ ἐπλάσθημεν, ὡς μὴ δυνάμενοι ἀεὶ βλέπειν ἐκεῖνον οὐκ ἂν συνεχῶς τῆς οἰκείας ὑπεμιμνησκόμεθα φύσεως· νῦν δὲ ἐκ τοῦ προχείρου πάρεστιν ἡμῖν καὶ ἀδιάλειπτον τὸ τῆς ἡμετέρας καὶ εὐτελείας καὶ ἀσθενείας ὑπόμνημα ἐξ ὧν πατοῦμεν, ἐξ ὧν ἁπτόμεθα, ἐξ ὧν θεώμεθα, ἐξ ὧν τρεφόμεθα, ἐξ ὧν διηνεκῶς συμφυρόμεθα. τί τῆς γῆς καὶ τοῦ πηλοῦ βδελυκτότερον καὶ ἀποβλητότερον, ὅθεν σὺ ἐκμεμόρφωσαι; τί μεῖζον αἴτιον τοῦ μετριοφρονεῖν ἡμᾶς καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξίους νομίζειν ἑαυτούς;

Ὁπόταν οὖν ἴδῃς τινὰ μέγα φρονοῦντα ἐφ' ἑαυτῷ, ἐσθῆτα ἀνθηρὰν περιβεβλημένον, δακτυλίῳ τὴν χεῖρα περιλαμπόμενον, σφενδόνην τὴν τῶν πολυτίμων φέροντα, οἰκέτας ἐφελκόμενον περισσούς, κόμην περιβεβλημένον μεγάλην καὶ ἀνειμένην καὶ ταύτην ξανθήν τε καὶ ἑλικτὴν καὶ σοβοῦντα κατεπιτηδεύμασιν, μανιάκας χρυσοῦς περιφέροντα, ἐπὶ χρυσῆς καθέδρας ἐνιδρυόμενον, σεμνοπροσωποῦντα, σεμνολογούμενον, ὑψηλοφρονοῦντα,

ℭ = ΛF Π

1 ὡς: καὶ Π   ἀεὶ om Π   7 add ἢ ante τί Π   9 μέγα τινὰ colloc Π   11 τὴν: τινὰ Λ^{c} (ex τὴν mut) Π   (φέροντ)α incert in Λ   post οἰκέτας add συχνοὺς et om περισσοὺς Π   12 προβεβλημένον Π   13 κατεπιτηδεύμασιν scripsi cf ad 𝔄: κατεπιτήδευμας Λ (sic, fort σ non scrips) in κατ' ἐπιτηδεύμασιν mut aut ipse aut Λ^{c} τοῖς ἐπιτηδεύμασι F ἐξεπίτηδες Π   14 post χρυσῆς add τε Π   14-15 ἐφιδρυμένον sic Π

φθεγγόμενον ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκετῶν, τῶν κολάκων οὓς ἐπισύρεται, ἐπὶ τῇ τραπέζῃ τῇ πολυτελεῖ, ἐπὶ τοῖς ἀσπασμοῖς οὓς πάντες αὐτῷ προσάγουσιν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, οἱ ἐξανιστάμενοι τῶν βάθρων, οἱ προαπαντῶντες, οἱ παραπέμποντες, οἱ ῥαβδοῦχοι. ὅταν ἴδῃς τοὺς ἄρχοντας τούτους τοὺς ὑπὸ κήρυκι ὑψηλῇ τῇ φωνῇ προαγομένους, ὅταν ἴδῃς αὐτοὺς φοβοῦντας τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα ξέοντας, ἄλλον δημεύοντας
293 M. κἀκεῖνον θανάτῳ παραδιδόντας, μὴ φοβηθῇς τὰ ὁρώμενα, μὴ πτοηθῇς ἐπὶ τοῖς γενομένοις † τὸν αὐτὸν προστάσσοντα, μὴ ξενίσῃ σε ἡ φαντασία. ἐνθυμήθητι ὅτι Ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς. εἰ μὲν ἄλλο τί ἐστι, φοβήθητι, εἰ δὲ χοῦς ἀπὸ τῆς γῆς, καταφρόνησον.

Καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. οὐκ εὐθὺς ἡ φωνὴ τοῦ Ἔπλασε τεχνικήν τινα τοῦ θεοῦ περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐνέργειαν

10-11 et 13 Gen 2, 7   13 sqq nota ordinem argumentorum similem apud Bas Attende 209 C sqq: divitias reicit Bas 209 C-212 A, item noster supra; honorem hominis a deo plasmati laudat Bas 212 B, laudat noster et hic et initio serm (p 43, 3 sqq; 45, 4 sqq); de imperio sollertiaque hominis scil animalis secundum imaginem dei ratione praediti Bas 212 B-213 C, noster ea quae in serm I iam explicaverit hic omittit; Bas pergit 213 D-216 A ἐὰν γὰρ προσέχῃς σεαυτῷ οὐδὲν δεήσῃ ἐκ τῆς τῶν ὅλων κατασκευῆς τὸν δημιουργὸν ἐξιχνεύειν ἀλλ' ἐν σεαυτῷ οἱονεὶ μικρῷ τινι διακόσμῳ τὴν μεγάλην κατόψει τοῦ κτίσαντός σε σοφίαν, cf nostrum p 65, 11-15; de anima eiusque cum corpore connexu Bas 216 A-C, noster explicationes difficiles ut solet transit (cf serm I p 4, 2 sqq); de structura hominis erecta et de sensibus Bas 216 C sqq, noster p 66, 8 sqq

𝔄 = TX ΑΔ PS 𝔑

1 φθεγγομένους TXΑΔP𝔑(?)   μέγα φθεγγόμενον μέγα φρονοῦντα colloc v   2 ἐπισύρεται S: ἐπισύρονται TXΑΔP𝔑v   τῇ alt om Δ   3 οἷς P𝔑v   ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς XΔ𝔅^1: ἐπὶ τὴν ἀγορὰν TS περὶ τὴν ἀγορὰν ΑΔP𝔑v κατὰ τὴν ἀγορὰν Ch Mos (κατὰ ex corr) προανιστάμενοι X   4 βαθμῶν TX   οἱ παραπέμποντες om TX sed cf 5   5 τοὺς ἄρχοντας: τούτους τοὺς προπέμποντας scr et om τοὺς alt TX   ὑπὸ scripsi cf 𝔅^{1}ℭ: ἐπὶ 𝔄(𝔑)v   6 κήρυκος S   προαγουμένους A corr A^2 ἴδῃς: εἰς XΑΔ   αὐτοὺς om T   7 ζέοντας T   9 πτοηθεὶς P   γινομένοις ΑΔPS𝔑v   crucem imposui, an alqd omissum? certe αὐτὸν corrupt. de 𝔅^1 vid infr   αὐτόν: αὐτὰ S αὐτοῖς P^{2}𝔑v   14 ante τοῦ θεοῦ add παρὰ T

𝔅^1 = φ (Φ inde ab 5 ἢ μακαριστὸν) Γd

1 τῶν κολάκων καὶ τῶν οἰκετῶν (sic) 𝔅^1 1-2 οὓς—πολυτελεῖ om 𝔅^1 2 ἐπὶ alt: καὶ 𝔅^1 3 οὓς: οἷς 𝔅^1 προσαγορεύουσιν 𝔅^1 (ante αὐτῷ colloc Γd)   4 οἱ pr: καὶ οἱ 𝔅^1 προσαπαντῶντες 𝔅^1 παραπέμποντες: παρεπόμενοι 𝔅^1 5 post ῥαβδοῦχοι add βλέπων ταῦτα μὴ θαυμάσῃς ἐπὶ τοῖς ὁρωμένοις. μὴ δὲ ζηλωτὸν κρίνῃς ἢ μακαριστὸν τὸν τοιοῦτον. πᾶσα γὰρ δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου scil Is 40, 6 𝔅^1 (ἢ rursus incip Φ fol 101r)   5-6 ὅταν—κήρυκι: πάλιν (δὲ add Φ) τοὺς ἄρχοντας· ὅταν ἴδῃς ὑπὸ κηρύκων 𝔅^1 6 τῇ om 𝔅^1 ὑψηλὴ φωνὴ Φ corr Φ^2 προσαγορευομένους Γd   6-7 ὅταν—ξέοντας: καὶ τιμωροῦντας τινάς, ἄλλους ξέοντας 𝔅^1 7 ἄλλον: ἄλλους Γd   8 κἀκεῖνον: καὶ ἄλλον Φ   κἀκεῖνον θανάτῳ παραδιδόντας om Γd   φοβηθῇς: φοβ ex corr d   9 πτοηθῇς: καταπέσῃς 𝔅^1 γινομένοις 𝔅^1 τὸν αὐτὸν προστάσσοντα: ἐκεῖνον δὲ μόνον φοβήθητι, τὸν μετὰ τὸ (τοῦ Γ) ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν scil Luc 12, 5 𝔅^1 10 μὴ—φαντασία om 𝔅^1 11 post χοῦν add λαβὼν 𝔅^1 13 καὶ om Γd   14 τινα om 𝔅^1 post θεοῦ colloc ἐνέργειαν 𝔅^1

ℭ

σοβαρευόμενον ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν προπομπῶν, τῶν ἀκολούθων, τῶν κολάκων οὓς ἐπισύρεται, τῶν περὶ τὰς πολυτελεῖς τραπέζας παρασίτων, ἐπὶ ταῖς εὐφημίαις καὶ τοῖς ἀσπασμοῖς, οὓς πάντες αὐτῷ προσάγουσι περὶ τὴν ἀγοράν, οἱ μὲν ἐξανιστάμενοι τῶν βάθρων οἱ δὲ προϋπαντῶντες, οἱ δὲ προπομπεύοντες, ἄλλος ἄλλο τι τῶν εἰς τιμὴν καὶ δόξαν ἐκείνου ἐπιδεικνύμενοι· ὅταν ἴδῃς τοὺς ἄρχοντας τούτους τοὺς ὑπὸ κήρυκι προαγομένους ὑψηλῇ τῇ φωνῇ τὸν δεῖνα μὲν σοβοῦντας τὸν δεῖνα δὲ ξέοντας, ἄλλον δημεύοντας κἀκεῖνον θανάτῳ παραδιδόντας, μὴ μεγάλα ἡγήσῃ τὰ ὁρώμενα, μὴ καταπέσῃς τὴν διάνοιαν μηδὲ ξενίσῃ σε ἡ φαντασία. ἐνθυμήθητι ὅτι Ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. κἂν μὲν ἄλλο τί ἐστι τὸ ὁρώμενον παρὰ τὸν ἄνθρωπον, φοβήθητι καὶ θαύμασον τὰ πραττόμενα, εἰ δὲ χοῦς ἀπὸ τῆς γῆς ὁ ταῦτα ἐπιδεικνύμενος, καταφρόνησον.

Καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. ἡ μὲν φωνὴ τοῦ Ἔπλασε τεχνικήν τινα ὑποφαίνει εὐθὺς ἐνέργειαν τοῦ θεοῦ περὶ τὸν ἄνθρωπον.

ℭ = ΛF Π

2 ἐπισύρεται Π cf S: ἐπισύρονται ΛF   παρὰ Λ   2-3 τῶν—εὐφημίαις: ἐπὶ τῇ τραπέζῃ τῇ πολυτελεῖ, ἐπὶ ταῖς εὐφημίαις καὶ κρότοις τῶν παρασίτων Π (scil prior partem ex 𝔄)   4 προσάγουσιν ἐπὶ Π cf TS   5 προπέμποντες Π vid ad 𝔄   7 κήρυκος Π cf S   10 μηδὲ: μὴ Π cf 𝔄   11 χοῦν fort in ras scr Λ   ἀπὸ: ἐκ Π   12 ἐστι: ἢ Π   περὶ F   13 πλαττόμενα Λ

ἡμῖν ὑποφαίνει; Ἔπλασεν ὁ θεός. ἆρα οὕτως ἔπλασεν ὡς οἱ τὰ πήλινα πλάσσοντες, ὡς οἱ τὸν χαλκὸν χωνεύοντες; ἀλλ' ἀνδριάντος μὲν πλάσις καὶ γύψου διάπλασις μέχρις ἐπιφανείας τὴν μίμησιν ἔχει. εἶδες τὸν ἀνδριάντα πῶς ἕστηκε μετά τινος ἤθους; ἢ θυμὸν ἐμφαίνει ὁ τοῦ στρατιώτου ἀνδριὰς ἢ γυναικείαν διάθεσιν ὁ χαλκός, ὅταν εἰς γυναῖκα σχηματισθῇ ἢ τὰ ἄλλα, ὅσα δύναται ἡ τέχνη διὰ τῆς μιμήσεως συνεισάγειν [διὰ] τοῦ ἤθους τῷ χαρακτῆρι. θεοῦ δὲ πλάσις οὐ τοιαύτη, ἀλλ' Ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἡ δημιουργικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια πάντα διωργάνωσεν ἐπὶ τὸ βάθος χωρήσασα ἔνδοθεν. εἴ μοι τοσοῦτον περιῆν σχολῆς, ἵνα σοι δείξω τοῦ ἀνθρώπου τὴν κατασκευήν, καὶ ἔμαθες ἐκ σεαυτοῦ τὴν περὶ σὲ σοφίαν τοῦ θεοῦ, ὅτι κατὰ ἀλήθειαν μικρὸς διάκοσμος ἄνθρωπος καὶ καλῶς ἐποίησαν οἱ τούτῳ τῷ ὀνόματι αὐτὸν ἀποσεμνύναντες. πόσαι περὶ τὸ πρᾶγμα τοῦτο πραγματεῖαι

10-11 an conferend est Cic De leg I 26? (natura) 'speciem ita formavit oris ut in ea penitus reconditos mores effingeret' 12 sq cf supra serm I 3, 11 sqq; cf Galen ex gr De us part III 10 p 238 K 13 μικρὸς διάκοσμος cf Philon ex gr Quis rer div her III p 36,7 (βραχὺς κόσμος); Galen ex gr De us part III 10 p 241 K. Greg Nyss quamquam hominem μικρὸν κόσμον esse repugnavit hom op c 16 p 177 D sq cf Phot Bibl cod 249 (vit Pyth) p 440 a 33 Bekker, alibi tamen comparationem illam notissimam non repulsit cf Inscr Ps I 3 (V p 30, 25 et 32, 18 J); De an et res PG 46, 28 B

𝔄 = TX ΑΔ PS ℜ

2 χαλκεύοντες P χωνεύοντες in marg P^2 3 καὶ γύψου διάπλασις om SP (in marg adscr ut vid P^2 καὶ γύψου legi non potest) om 𝔅^1 an recte? διάπλασις: διὰ πάσης X 4 ἴδες TX 7 ἢ τὰ ἄλλα ὅσα T (τἆλλα) X: εἶτα ἄλλο ὅσον ΑΔ (εἴτε) Pℜv (εἴτ') εἴτε ἄλλο ὃ S de 𝔅^1 vid infr τῆς om TS 8 συνάγειν T συνεισάγει v διὰ seclusi cum 𝔅^1 et Θ: ἀπὸ S τὰ P^2 (ex διὰ mut) v τὸν χαρακτῆρα T δὲ om T 10 τοῦ βάθους Δ 11 ἔσωθεν TX εἴ μοι S 𝔅^1 εἰ μοὶ P: ἐμοὶ TXAℜ . . οι Δ (corrupt) εἰ ἐμοὶ P^{2}v εἰ post τοσοῦτον inser A^2 σχολῆς περιῆν colloc S 11-12 τὴν τ. ἀνθρ. κατασκ. colloc S 12 καὶ om S cf 𝔅^1 ἐκ σεαυτοῦ S: ἐξ ἑαυτοῦ cett v 13 τοῦ θεοῦ σοφίαν colloc T κόσμος P^2 (ex διάκοσμος mut) v 𝔅^1 14 add ὁ ante ἄνθρωπος SP^2 15 ἀποσεμνύνοντες Sv ὅσαι P (corr P^2) S post πόσαι colloc πραγματεῖαι X (ει ex corr)

𝔅^1 = Φ Γd

1 ἡμῖν om 𝔅^1 ὡς ex οἱ corr d 2 ὡς—χωνεύοντες om 𝔅^1 3 καὶ γύψου διάπλασις om 𝔅^1 μέχρις om Γ 4 εἶδες—πῶς: καὶ ὁ μὲν ἀνδριὰς 𝔅^1 5-6 ἢ—ἀνδριάς: ἢ θυμὸν ἐμφαίνων ἢ ἀνδρείαν τοῦ στρατιώτου ὁπλιτικὴν 𝔅^1 (ἀνδρείαν τοῦ: ἀνδριάντου Φ ἀνδρείαν Γ ἀνδρείου d) 6-7 ἢ—σχηματισθῇ om 𝔅^1 7-8 ἢ—χαρακτῆρι: ἤ τι ἄλλο ὅσον ἠδυνήθη ὁ τεχνίτης διὰ τῆς μιμήσεως συνεισενέγκασθαι τοῦ ἤθους τῷ χαρακτῆρι 𝔅^1 9 post ἔπλασεν (sic) add ὁ θεὸς Φ 10 πάντα διωργάνωσεν post 11 ἔνδοθεν colloc 𝔅^1 11-13 εἴ—θεοῦ: εἴ μοι τοσοῦτος περιῆν σχολῆς καιρὸς δεῖξαί σοι τοῦ ἀνθρώπου τὴν κατασκευήν, ἔμαθες ἂν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου τὴν περὶ σὲ τοῦ θεοῦ σοφίαν 𝔅^1 13 κόσμος 𝔅^1 14 add ὁ ante ἄνθρωπος 𝔅^1 καὶ om Γd τῷ ὀνόματι τούτῳ colloc 𝔅^1 15 ἀποσεμνύνοντες d πόσαι—τοῦτο om 𝔅^1 πραγματεῖαι: πραγματία Φ πραγματεῖ ὦ Γ ἐφ' ὦ d

ℭ

ἆρα δὲ οὕτω καὶ αὐτὸς τὴν ἡμετέραν ἐτεχνήσατο πλάσιν ὡς οἱ τὰ πήλινα πλάσσοντες ἢ τὰ γύψινα διασκευάζοντες ἢ τοὺς ἀνδριάντας χαλκεύοντες ἢ ἄλλο τι τῶν τεχνητῶν ἀποτελοῦντες, οἷς ἄχρι τῆς ἐπιφανείας τὰ τῆς μιμήσεως περιίσταται, ὥσπερ ὁρῶμεν πολλάκις ἄνδρα μὲν πεπλασμένον καὶ ἦθος ἔξω ἐμφαίνοντα ἢ θυμοῦ τυχὸν καὶ ἀνδρείας ἢ φόβου καὶ δειλίας, γυναῖκα δὲ πάλιν ἢ ἐρωτιῶσαν ἢ αἰδουμένην, ἢ ἄλλο τι παρεπόμενον τῇ ταύτης φύσει πάθος ὁ πλάστης γνωρίζων ἐξειργάσατο; θεοῦ δὲ πλάσις οὐ τοιαύτη, ἀλλ' αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ πρωτότυπα ἤθη τοῦ ἀνθρώπου ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια ἐπὶ τὸ βάθος χωρήσασα ἔνδον ἕκαστα διωργάνωσε πολλῶν καὶ παντοδαπῶν καὶ διαφόρων παθῶν καὶ γνωμῶν εἰς ταὐτὸν μίξιν καὶ σύγκρασιν ἐν ἀκαρεῖ ἐκτελέσασα. εἴθε μοι τοσοῦτον σχολῆς, ὥστε κατὰ λεπτὸν καὶ ἠκριβολογημένως ὑποδεῖξαί σοι τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευήν. ἔμαθες γὰρ ἂν ἀπὸ σεαυτοῦ τὴν περὶ σὲ σοφίαν τοῦ θεοῦ καὶ οἰκονομίαν. τῷ ὄντι γὰρ μικρὸς διάκοσμός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος καὶ ὀρθῶς ἐστοχάσαντο οἱ τούτῳ τῷ ὀνόματι αὐτὸν ἀποσεμνύναντες. πόσαι γοῦν καὶ παρὰ πόσων ἐκ παλαιοῦ περὶ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο πλάσμα πραγματεῖαι

ℭ = ΛF Π

3 τεχνιτῶν F 6 ἀνδρίας Π ἐρωτῶσαν Λ ἐρῶσαν Π 7 ταύτης: τοιαύτη Π 10 ἔνθον Λ corr Λ^c 11 ταυτὸ Π 12 ἐν ἀκαρεῖ: ἀκαρῆ F ἐκτελέσαντα F post μοι sscr ἦν Λ^c post τοσοῦτον sscr ἦν (sic) Π 13 καταλεπτὸν sic F 14 σαυτοῦ Π 16 αὐτὸν ex αὐτω corr F ἀποσεμνύνοντες FΠ

κατηναλώθησαν. αἱ φυσιολογίαι τῶν ἰατρῶν, τῶν γυμναστῶν αἱ παρατηρήσεις, ἢ περὶ ἀναλογίας ἢ περὶ τῶν μελῶν πρὸς ἄλληλα συμμετρίας ἢ περὶ πλήθους πολυσαρκίας· ταῦτα πάντα εἰς τὴν † περὶ ἀνθρώπου διάπλασιν εἰσέρχεται. καὶ πόθεν ἐμοὶ λόγος τοσοῦτος, ὥστε δυνηθῆναί με εἰπεῖν μετὰ ἀκριβείας, ὅσα ἐν μιᾷ φωνῇ τοῦ Ἔπλασε περιέχεται; τὰ δὲ πρόχειρα κἂν ἐγὼ μὴ εἴπω, σὺ οἶδας.

Ἔπλασεν ὁ θεὸς ὀρθόν. ἐξαίρετον ταύτην σοι τὴν διάπλασιν παρὰ τὰ λοιπὰ ζῷα ἔδωκε. διὰ τί; ἐπειδὴ ἐξαίρετόν σοι καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀποδιδόναι ἔμελλε. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα βοσκήματά ἐστι καὶ πρὸς ἃ πέφυκε, πρὸς ταῦτα ἔχει τὴν κατασκευήν. ἐγενήθη τὸ πρόβατον νέμεσθαι, κάτω ἔχει τὴν κεφαλὴν συννεύουσαν τῇ γαστρὶ ἐνορᾶν καὶ τοῖς ὑπὸ γαστέρα, ἐπειδὴ τέλος ἐκείνοις εὐδαιμονίας γαστρὸς πλήρωσις καὶ ἡδονῆς ἀπόλαυσις. ἄνθρωπος δὲ οὐκέτι εἰς γαστέρα

6-7 cf Greg Nyss hom op c 29 et 30 inc p 237 D sqq εἰ δὲ ζητεῖς ἐν τῇ τοῦ σώματος πλάσει τὰς ψυχικὰς ἐνέργειας, Πρόσεχε σεαυτῷ . . . ἀλλὰ περιττὸν οἶμαι λόγῳ τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς διεξιέναι . . . τίς γὰρ ἑαυτὸν βλέπων (240 A) λόγῳ δεῖται τὴν οἰκείαν φύσιν διδάσκεσθαι (240 C) Ἀλλὰ τὴν μὲν ἀκριβῆ τοῦ σώματος ἡμῶν διασκευὴν διδάσκει μὲν ἕκαστος ἑαυτόν, ἐξ ὧν ὁρᾷ τε καὶ ζῇ καὶ αἰσθάνεται . . . sed cf De an et res PG 46, 28 C sqq 8-67, 9 cf imprim Bas Hex IX p 486! deinde Bas Attende 216 C (ubi Scripturam neglegens artissime secutus est fontem Stoicum); cf Greg Nyss hom op 8 p 144 B (nonnulla variavit ad c 4 sui operis spectans). Bas Attende ad Cic De nat deor II 140 contulit Gronau, Poseidonios p 288 sq; cf Ivanka, Autorschaft p 55. de ceteris font inde ab Plat Tim 44d; 90 cf Pease ad Cic, Giet ad Bas Hex. et Pease et Gronau et Ivanka in omnibus quae sequentur respicias. 11 et 12 βοσκήματα . . . πρόβατον non Bas (τετράποδα) non Cic De nat deor sed De leg I 26

$\mathfrak{A}$ = TX ΑΔ PS $\mathfrak{R}$

1 καταναλώθησαν A (corr A^2) Δ$\mathfrak{R}$v 2 ἢ et pr et alt: ἡ PS post περὶ alt add τῆς A^2 (ut vid) S μερῶν TX fort recte 3 ἢ: ἡ ΔPS om v περὶ πλήθους: περὶ πληθώρας καὶ S περιπληθοῦς Langerbeck πάντα ταῦτα colloc ΑΔPSΦ 4 aut περὶ aut διάπλασιν corrupt. exspectas διήγησιν. quod praebet $\mathfrak{B}^1$, praetulit Langerbeck, vid infr 5 add ὁ ante λόγος SP^{2}v με: μοι T 6 (περιέχετ)αι ex corr T 7 σὺ οἶδας: σοὶ δοὺς TX 8 ὁ θεὸς ἔπλασεν colloc X post ὀρθὸν 1 litt cum spir vel

accent eras A 9 ἐπειδὴ om PS 10 γὰρ om S (inser m alt ut vid) 11 πρὸς ἃ: οἷα TX an recte? 12 ἐγεννήθη A (ν alt eras) PS νέμεται P (corr P^2) S 13 συνεύουσαν TA (corr A^2) ὁρᾶν T 14 ἐκείνοις: κοινῆς T εὐδαίμονας Δ (corr Δ^2) add ἡ ante γαστρὸς P^{2}v 15 ἡδονῆς: ἡδον A ῆς sscr A^2 (ut vid) lin subscr P^2 om v

$\mathfrak{B}^1$ = Φ Γd

1 post φυσιολογίαι add τῶν φιλοσόφων· αἱ τεχνολογίαι $\mathfrak{B}^1$ 2 παρατηρήεις sic, et supr ει scr σι d ἢ pr: αἱ $\mathfrak{B}^1$ ἢ alt: αἱ Γd om Φ περὶ alt om $\mathfrak{B}^1$ 3 συμμετρίαι $\mathfrak{B}^1$ ἢ— πολυσαρκίας om $\mathfrak{B}^1$ πάντα ταῦτα colloc Φ 4 περὶ: τοῦ $\mathfrak{B}^1$ συνεισέρχεται $\mathfrak{B}^1$ 5 μοι $\mathfrak{B}^1$ λόγος τοσοῦτος: δύναμις λόγου τοσαύτη $\mathfrak{B}^1$ add πάντα ante εἰπεῖν $\mathfrak{B}^1$ 6 post φωνῇ add ταύτῃ $\mathfrak{B}^1$ ἔπλασεν ἐμπεριέχεται $\mathfrak{B}^1$ 7 σὺ οἶδας: πάντες ἴσασιν $\mathfrak{B}^1$ 8 ὀρθόν: τὸν ἄνθρωπον ὄρθιον (sic) Φ ὄρθιον (sic) τὸν ἄνθρωπον Γd post ἐξαίρετον add αὐτῷ et om σοι $\mathfrak{B}^1$ τὴν om Γ 9 ἔδωκε: χαρισάμενος $\mathfrak{B}^1$ σοι: αὐτῷ $\mathfrak{B}^1$ 10 διδόναι $\mathfrak{B}^1$ 11 εἰσι $\mathfrak{B}^1$ 11-12 add καὶ ante τὴν et ἐπιτηδείαν post κατασκευὴν $\mathfrak{B}^1$ 12 ἐγένετο scr et om τὸ $\mathfrak{B}^1$ ἔχει: ἔχειν d 14 ἐπειδὴ om $\mathfrak{B}^1$

$\mathfrak{C}$

κατηναλώθησαν. αἱ φυσιολογίαι τῶν ἰατρῶν, τῶν γυμναστῶν αἱ παρατηρήσεις, ἡ περὶ ἀναλογίας, ἡ περὶ τῆς τῶν μελῶν πρὸς ἄλληλα συμμετρίας, ἡ περὶ πλήθους πολυσαρκίας· ταῦτα πάντα περὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάπλασιν συνεισέρχεται. καὶ πόθεν ἐμοὶ λόγος τοσοῦτος, ὥστε δυνηθῆναι εἰπεῖν μετὰ ἀκριβείας, ὅσα ἐν μιᾷ φωνῇ τοῦ Ἔπλασε περιέχεται; τὰ μέντοι πρόχειρα, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω, σὺ οἶδας.

Ἔπλασε γάρ σε ὁ θεός, ὡς ὁρᾷς, ὄρθιον καὶ ταύτην σοι τὴν διάπλασιν ἐξαίρετον δέδωκε παρὰ τὰ λοιπὰ πάντα ζῷα. διὰ τί; ἐπειδὴ ἐξαίρετόν σοι καὶ τὴν ὀφειλομένην καὶ ἀναγκαίαν ἐνέργειαν προσεπιδοῦναι ἔμελλε. τὰ μὲν ἄλογα πάντα ζῷα βοσκήματα μόνον ἐστὶ καὶ πρὸς ὃ πέφυκε, πρὸς τοῦτο ἔχει καὶ τὴν κατασκευήν. ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ πρόβατον· ἐπειδὴ γὰρ ἐγενήθη νέμεσθαι, κάτω ἔχει συννεύουσαν καὶ τὴν κεφαλήν, ὥστε τῇ γαστρὶ ἐνορᾶν καὶ τοῖς ὑπὸ γαστέρα· τέλος γὰρ αὐτοῖς εὐεξίας πλήρωσις γαστρὸς καὶ ἀπόλαυσις ἡδονῆς. ἀνθρώπῳ δὲ

$\mathfrak{C}$ = ΛF Π

1 (κατ)αναλ(ώθησαν) fort in ras scr F 3 πλήθους: πληθώρας καὶ Π cf S περὶ τὴν: εἰς τὴν περὶ Π cf $\mathfrak{A}$ 4 συνεισέρχονται ΛF 6 περιέχονται F 10 ante ἄλογα sscr γὰρ Λ^c ἄλογα: γὰρ ἄλλα Π cf $\mathfrak{A}$ ἐστι ante μόνον colloc F 12 ἐπεὶ Π ἐγεννήθη Λ corr Λ^c κάτω F cf $\mathfrak{A}$: καὶ πῶς Λ καί πως Π ἔχει συννεύουσαν: συννενευκυῖαν ἔχει κάτω Π 14 ἡδονῆς ἀπόλαυσις colloc Π cf $\mathfrak{A}$

βλέπει, ἀλλ' εἰς τὰ ἄνω. κεφαλὴ αὐτῷ ὑψηλή, ἵνα τὴν ἄνω βλέπῃ συγγένειαν, ὀφθαλμοὶ οὐκ εἰς τὴν γῆν νεύοντες. μὴ τοίνυν ποίει σεαυτὸν παρὰ φύσιν, μὴ τὰ γήϊνα περισκόπει, ἀλλὰ τὰ οὐράνια, Οὗ ὁ Χριστός ἐστιν· Εἰ συνηγέρθητε, γάρ φησι, τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν. οὕτως ἐπλάσθης. αὐτὸ τὸ διάπλασμα διδασκάλιόν ἐστι τοῦ τέλους πρὸς ὃ γέγονας. ἐγένου ἵνα θεὸν βλέπῃς, οὐχ ἵνα ἐπὶ γῆν σύρηταί σου ἡ ζωή, οὐχ ἵνα τὴν κτηνώδη ἔχῃς ἀπόλαυσιν, ἀλλ' ἵνα τὴν οὐράνιον ἐπιτελῇς πολιτείαν. διὰ τοῦτο Σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν κεφαλῇ αὐτοῦ, ὁ σοφός φησιν Ἐκκλησιαστής. τίνος δὲ οὐκ ἐν κεφαλῇ οἱ ὀφθαλμοί; ἀλλ' ἐν κεφαλῇ, τουτέστιν ἵνα τὰ ὑψηλὰ σκοπῶσιν. ὁ δὲ εἰς τὰ
296 M. ὑψηλὰ μὴ βλέπων ἀλλ' εἰς τὰ γήϊνα, ὀφθαλμοὺς ἔχει εἰς γῆν συρομένους.

1-2 τὴν ἄνω συγγένειαν non Bas Hex sed Attende (ἄνωθεν) cf Plat Tim 90 a 4 ἐνατένιζε 𝔅^1 cf Plat Tim 47 a; Bas Hex VI p 326 4-5 Col 3, 1 8 cf Deut 32, 24 10 cf Eccl 2, 14; cf Ambros Exam VI 9 p 247, 1; De Noe c 7 p 425, 13 sq Schenkl; Greg Nyss In Eccl 5 (V p 357 sqq J)

𝔄 = TX(Y) ΑΔ PS ℜ

1 αὐτοῦ X 2 εἰς ex ἐκ corr A^2 βλέποντες T nonnull ex ℜ Γd 3 μὴ τοίνυν ποίει incip vid fol 75r codic Y sed verba usque ad ποίει i.e. 12 litt corrupt Y ποιεῖς P post σεαυτον (sic) 7 vel 8 litt corrupt, sequitur 3 παρὰ Y περισκόπῃ Y 4 συνεγέρθητε T 5 γὰρ om Y ὁ om Δ 6 post ἐπλάσθης add καὶ S αὐτὸ τ. διαπλ.: αὐτῷ διὰ τὸ πλάσμα P (supr (αὐ)τῷ scr τὸ P^2) διαπλ.: πλάσμα S διδασκάλιόν XA^2 (-λειόν A)d: διδασκαλεῖον vel -λεῖόν cett v 7 εὐτελοῦς T ἐντελοῦς X οὐχ—ζωή om TXY 8 σύρεταί AP ἔχεις YA (corr A^2)P 9 ἐπιτελεῖς Y ἐπιτελεῖ A (corr A^2) 10 add τοῦ ante σοφοῦ S𝔅^1 scil sec Script οἱ om TX 11 post δὲ add ἕνεκεν A^2 (vel m tert) add χάριν S εἰς κεφαλὴν S post ὀφθαλμοὶ add αὐτοῦ P 12 σκοποῦσιν YA (corr A^2)

𝔅^1 = Φ Γd

1 τὰ—ἵνα om 𝔅^1 2 βλέπει 𝔅^1 τὴν om 𝔅^1 2 νεύοντες: βλέποντες Γd post νεύοντες (βλέπ.) add ἀλλ' εἰς οὐρανὸν ὁρῶντες 𝔅^1 3 ποιεῖς Φ (ποιῇς Φ^2) Γ ποιῇς d σεαυτῷ Γ post παρὰ φύσιν add ἄνθρωπε 𝔅^1 4 post οὐράνια add ἐνατένιζε 𝔅^1 4-5 εἰ—ἐστιν om d 5 γάρ om ΦΓ 6 διδασκαλεῖον ΦΓ 7 τέλους: ἀξιώματος 𝔅^1 βλέπεις Φ corr Φ^2 8 ἐπὶ γῆν om 𝔅^1 σύρεταί Φ ἔχεις Φ corr Φ^2 9 ἀπόλαυσιν: ὁμοίωσιν et add καὶ τὴν θηριώδη πονηρίαν 𝔅^1 post οὐράνιον add καὶ ἀγγελικὴν 𝔅^1 (πο)λιτείαν in ras scr Γ 10 add τοῦ ante σοφοῦ 𝔅^1 add τῇ ante κεφαλῇ 𝔅^1 κεφαλῇ αὐτοῦ ὡς (vid infr) om et in marg adscr Φ ὁ—φησιν: ὡς φησὶν ὁ 𝔅^1 11 τίνος—ὀφθαλμοί: τίνος δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ οὐκ εἰσὶν ἐν τῇ κεφαλῇ 𝔅^1 11-12 ἀλλ' ἐν κεφαλῇ om 𝔅^1 12 τοῦτο δέ ἐστιν 𝔅^1 τὰ pr om Φ post σκοπῶσιν add ἐπειδὴ οὖν κεφαλὴ τοῦ ἀνδρὸς ὁ χριστός ἐστιν scil ad Eph 5, 23 spectat, non recte quidem 𝔅^1 (κεφαλῇ Γ) εἰς om 𝔅^1 13 post βλέπων add οὗ ὁ χριστός ἐστιν cf supr 4 et 5 𝔅^1 post γήινα (γίηνα Φ) add σκοπεῖ. καὶ Φ add σκοπῶν καὶ Γd ἔχων Γd 14 post συρομένους add ὁ τοιοῦτος ἀλλοτριοῖ ἑαυτὸν τῶν οὐρανίων (αἰωνίων Φ) ἀγαθῶν· κατασυρεὶς εἰς τὰ γήϊνα καὶ παρερχόμενα 𝔅^1 (παρεχόμενα Γ inter ρ et ε sscr ρ alt ipse ut vid)

ℭ

ἡ κεφαλὴ ἐπὶ τὰ ἄνω ἐξ αὐτῆς τῆς πλάσεως ἀναδεδράμηκε καὶ ὑψηλοτέρα τῶν ἄλλων ἁπάντων τοῦ σώματος μερῶν καθέστηκεν, ἵνα τὴν ἄνω βλέπῃ συγγένειαν. μὴ τοίνυν μεταποίει σεαυτὸν εἰς τὸ παρὰ φύσιν μηδὲ τὰ γήϊνα κύψας περισκόπει, ἀλλὰ τὰ οὐράνια διηνεκῶς κατόπτευε καὶ ἐνοπτρίζου, ἔνθα σου καὶ τὸ πολίτευμα προευτρέπισται. οὕτω σοι καὶ τὸ σῶμα διαπέπλασται καὶ τὸ διάπλασμα διδασκάλιόν ἐστι τοῦ τέλους πρὸς ὃ γέγονας. οὐ γὰρ ἵνα ἐπὶ γῆς σύρηταί σου ἡ ζωὴ ὡς τῶν ἑρπετῶν, κατεσκευάσθης ὄρθιος, ἀλλ' ἵνα οὐρανὸν βλέπῃς καὶ τὸν ἐν τούτῳ θεόν, οὐδὲ ἵνα τὴν κτηνώδη καὶ γήϊνον μεταδιώκῃς ἀπόλαυσιν, ἀλλ' ἵνα τὴν οὐράνιον ἐν τῇ δεδομένῃ σοι διανοίᾳ ἐπιτελῇς πολιτείαν. διὰ τοῦτο· Τοῦ σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ, ὁ σοφός φησιν Ἐκκλησιαστής. τίνος δὲ ἕνεκεν οὐ περὶ τὰ κάτω τοῦ σώματος οἱ ὀφθαλμοὶ ἀλλ' ἐν τῇ κεφαλῇ; ἵνα τὰ ἐν ὕψει περισκοπῶσιν. ὁ δὲ τὰ ὑψηλὰ μὴ βλέπων ἀλλ' εἰς τὰ γήϊνα ἐπικύπτων κατήγαγεν εἰς ἑρπετοῦ φύσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἐκεῖνα συρόμενος.

ℭ = ΛF Π

1 τῆς πλάσεως: γενέσεως Π post ἀναδεδράμηκεν (sic) colloc 3 ἵνα—συγγένειαν F 2 καθέστηκε F 5-6 προηυτρέπισται F 6 διέπλασται ΛΠ 7 διδασκαλεῖον codd add τῆς ante γῆς Π 10 γηΐνην F τήν: τὸν Λ τῇ om F διδομένῃ ΛF 12 κεφαλῇ Λ^c: καρδίᾳ ΛFΠ 14 add εἰς ante τὰ ὑψ. F cf 𝔄 14-15 in marg alqd script quod in phototypis legi non potest F 16 συρόμενος ΠΛ (ut vid, -ος compend script nescio quomodo mutav Λ^c) συρομένους sic F

Ὀφθαλμοὶ τοίνυν κάθηνται † κυκλοτερεῖς κεφαλῆς ἐπικειμένης τοῖς ὤμοις. οὐδὲ αὐτὴ ἐνδεδυκυῖα, ἵνα μὴ ταπεινὴ ᾖ, ἀλλ' ἐρείσματι ἀξιολόγῳ τῷ αὐχένι ἐπίκειται. ἄνω ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ δίδυμοι βολαί. οὐκ ἤρκει, εἰπέ μοι, εἷς; ἀλλὰ δύο ὀφθαλμοὶ ἀλλήλων διάδοχοι, ἵνα ἡ τοῦ ἑνὸς διάλυσις τὴν τοῦ ἑτέρου παραμυθίαν ἔχῃ. ἔπειτα καὶ ἀπὸ ἑνὸς προερχόμενον τὸ ὁρατικὸν ἀσθενέστερον, ἐκ δὲ δύο πηγῶν συμβαλλόμενος ὁ ὁλκὸς εὐτονώτερος γίνεται· [προϊοῦσα γὰρ ἡ ὄψις ὁμοῦ μὲν προσαναπαύεται τῷ διατειχίσματι τῆς ῥινός, ὁμοῦ δὲ προκύπτουσα ἑνοῦται.] οἷον γάρ τις ὀχετὸς ἀφ' ἑκατέρας τῆς ὄψεως πρόεισιν ἐντεῦθεν τὸ ὁρατικὸν τοῦτο κἀκεῖθεν ἐκεῖνο, πόρρωθεν δὲ τῇ συμβολῇ ἑνοῦται, ἑνούμενον δὲ ἰσχυρότερον γίνεται. τίς ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἑνοῦται; οὐχ ὁρᾷς τοὺς γέροντας ὅτι πρὸς τὰ μὲν ἐγγὺς οὐ βλέπουσιν; ἐπειδὴ γὰρ ἀσθενές ἐστι τὸ ὁρατικόν, σχιζόμενον τὸ ἐγγὺς

1 nota quam celeriter noster ad oculos currat caput postea commemorans. ordinem rectum restituere conatus est ℭ. noster quamquam plura de reliquis sensibus in fonte suo invenire potuit (cf Gronau, Poseidonios p 290 sq n 1) oculos solos descripsit quorum fabrica mirabilis inde a Xenoph Memor I 4, 6 ad providentiam demonstrandam allata est. cf Galen De us part passim, ex gr 3, 10 (III p 242 K); cf Reinhardt, Poseidonios RE XXII, 1 p 717.- an conferend Plat Tim 44d? 3 cf Cic De nat deor II 140 'sensus . . . in capite tamquam in arce mirifice . . . collocati sunt' 7 sqq cf Bas Hex II p 170 et adn Giet; VI p 372

𝔄 = TXY AΔ PS ℜ

1 κυκλοτερεῖς: κύκλωτερῶς (sic) X κυκλοτερῶς Y κυκλοτεροῦς Δ vid ad 𝔅^1. corruptelam cognovit Langerbeck qui ὑπερτέρως coniecit vel <ἐπὶ> κυκλοτεροῦς κεφαλῆς. maluerim ἐφ' ὑψηλοῦ τὰ κύκλῳ τηροῦντες vel sim, cf Cic De nat deor II 140 fin et fontes a Pease collect 2 αὕτη PS ἐνδοκυῖα Y ἐνδεδοικυῖα AΔ (corr A^{2}Δ^2) P ἐνδεδωκυῖα S 3 ταπεινὴ ᾗ Mos et alt pars recens ℜv: om sed spat 4 litt reliqu T ταπεινή sed sscr sigl ipse ut vid X ταπεινὴ YAΔPℜ ᾗ ταπεινὴ S𝔅^1 fort recte 4 οἱ om AΔPSℜv et Φ ὀφθαλμῶν PS procliv coniect cf Hom δ 150 βολαί: μεταβολαί A 5 εἰπέ μοι PSv𝔅^1: ἐπ' ἐμοὶ TXYA (-οῖ, corr A^2) Δℜ ἵνα om A 6 ἔχει A^2 (ex -η mut) ἔπειτα: ἒ ex καὶ corr T 7 καὶ om Y προερχομένου AΔP προσερχομένου Y 8 πηχῶν Y συμβάλλον prius sed corr Y 9 προσιοῦσα YA (σ pr eras) περιοῦσα (sic) Δ (fort ι alt sscr) 9-10 προϊοῦσα—

ἑνοῦται ut glossam seclusi, cf infr p 70, 14-16; 71, 9-12 ὁμοῦ—ῥινός om PS 10 δὲ: καὶ S οἷος A 11 προϊούσας T προϊοῦσιν Y προϊὸν X 11-12 τοῦτο τὸ ὁρατικὸν colloc AP (ὁραστικὸν) Sℜv𝔅^1 12 πόρρω T𝔅^1 δὲ om T τῇ: τις Δ συμβολὴ Δ συμβουλῇ P 13 ἑνούμενον—ἑνοῦται om P (adscr in marg P^2) S ἰσχυρότερον τερον (sic) X 13-14 ἑνοῦται—ὅτι om TXY 14-15 οὐ βλέπουσιν—ἐγγὺς om PS sub 14 ὅτι πρὸς τὰ lin subscr et in marg adscr 14 ὅτι—15 τὸ (colloc 14 μὲν τὰ) P^2

𝔅^1 = Φ Γd

1 κεφαλῆς κυκλοτεροῦς (sic) colloc 𝔅^1 (κυκλωτέρως Φ ω alt ex η ut vid corr Φ^2) 2 ἐνδεδοικυῖα Φ in ἐνδεδεικυῖα mut Φ^2 ἐνδεδοκυία Γ 3 colloc ᾗ ante ταπεινή 𝔅^1 (ᾗ ex εἶ corr Φ^{2}Γ^2) 4 οἱ om Φ 6 διάλυσις in διιάλῦσις mut man tert in Γ εἶτα 𝔅^1 7 προερχομένου Φ 7-8 δύο δὲ colloc ΦΓ 8 συμβαλόμενος Φ 11-12 τοῦτο τὸ ὁρατικὸν colloc 𝔅^1 12 πόρρω 𝔅^1 13 ἑνούμ.: ἑνούμενοι Γ 14 ὅτι: πῶς 𝔅^1 μὲν τὰ colloc Γd ἐγγυσὶ ut vid Γ

ℭ

Ἡ μὲν οὖν κεφαλὴ τοῦ ὅλου σώματος ὑπερανέχουσα τοῖς ὤμοις ἐπίκειται, οὐκ ἐνδεδυκυῖα τούτοις, ἵνα μὴ κρύπτηται, ἀλλ' ἐρείσματι ἀξιολόγῳ καὶ οἷον ἐπιβάθρᾳ τινὶ τῷ τοῦ αὐχένος ἀνεστηκότι ἐπαναπαυομένη. ἐν ταύτῃ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν ἐμπεπήγασι δίδυμοι βολαί. οὐκ ἤρκει γὰρ ὁ εἷς, ἀλλὰ δύο ἐγενέσθην ἀλλήλοις βοηθώ, ἵνα ἡ τοῦ ἑνὸς κατὰ τύχην διάλυσις τὴν τοῦ ἀβλαβοῦς ἑτέρου παραμυθίαν ἔχῃ. καὶ ἄλλως δὲ ἀπὸ ἑνὸς τόπου προερχόμενον τὸ ὁρατικὸν ἀσθενέστερον πάντως, ἐκ δὲ δύο πηγῶν συμβαλλόμενος ὁ ὁλκὸς εὐτονώτερος γίνεται. προϊοῦσα γὰρ ἑκατέρωθεν τῆς ῥινὸς ἡ ὄψις ὁμοῦ μὲν προσαναπαύεται τῷ μέσῳ τούτου διατειχίσματι, ὁμοῦ δὲ προκύπτουσα ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν ἑνοῦται ἡ μία τῇ ἑτέρᾳ, οἷον ἐκ δύο τινῶν ὀχετῶν ἀφ' ἑκατέρας ὄψεως ὥσπερ πηγῆς ἐξιόντων καὶ μετὰ βραχὺ μιγνυμένων εἷς ἀποτελούμενος ποταμὸς ὁπότε δὴ καὶ ἰσχυρότερος γίνεται εἴτουν ἐνεργέστερος. καὶ τούτου ἀπόδειξις οἱ γέροντες τῶν ἀνθρώπων, οἳ τὰ μὲν ἐγγὺς πάνυ ἥκιστα βλέπουσι, τὰ δὲ πορρώτερον ἀποδιϊστάμενα τῶν ὀφθαλμῶν ἐναργέστερον καθορῶσιν, ἐπειδὴ διῃρημένως μὲν τοῦ ὁρατικοῦ προϊόντος ἐξ ἀρχῆς ἀσθενὴς ἡ ἑκατέρου ὄψις,

ℭ = ΛF Π

3 ἐπὶ βάθρα Λ ὑπὸβάθρα FΠ (ὑπο-) 7 ἄλλος Λ corr Λ^c τόπου: τούτου F 10 τῷ—διατειχίσματι om F (ante ὁμοῦ sigl scr m alt) τούτῳ Π 13 ἰσχυρός prius sed corr Λ 15 τὰ pr ex τὴν corr Λ vel Λ^c

οὐχ ὁρᾷ, ὅπου δὲ ἡ συμβολὴ τῆς ὄψεως οἷον [ἐπὶ] πλημμύρας τινὸς κατὰ τὴν ὄψιν γινομένης, εὐτονωτέρα γίνεται τῶν αἰσθητῶν ἡ ἀνάληψις.

Καὶ πόσαι περὶ τὸν ὀφθαλμὸν φυλακαί. χιτὼν ἔνδοθεν, καὶ οὐκ ἀρκεῖ οὗτος. οὐ γὰρ ἠδύνατο εἷς παχὺς εἶναι. εἰ παχὺς ἦν, προκάλυμμα ἂν ἦν τῆς ὄψεως. ἔδει δὲ διαφανὲς εἶναι καὶ ἐλαφρόν. οὐκοῦν εἷς διαυγής, εἷς ἀραιός· [ὁ μὲν κρυσταλλοειδής, ὁ δὲ κερατοειδής·] ὁ προκεκαλυμμένος ἰσχυρότερος, ὁ ἔνδοθεν ἀραιότερος, ἵνα μὴ κωλύῃ τὴν παρείσδυσιν. ὁ τρίτος κρυσταλλοειδής, ἵνα ἐν ἑαυτῷ τὴν ἔμφασιν καὶ τὴν διαύγειαν ἔχῃ. προβολὴ τὸ βλέφαρον·

4 sqq Cic l.c. 142 '(natura) oculos membranis tenuissimis vestivit et saepsit; quas primum perlucidas fecit ut per eas cerni posset, firmas autem ut continerentur. sed lubricos oculos fecit et mobiles, ut et declinarent si quid noceret et aspectum quo vellent facile converterent; aciesque ipsa qua cernimus, quae pupula vocatur, ita parva est ut ea quae nocere possint facile vitet.' noster sicut Celsus(?) tres membranas distinguere videtur quarum qualitates confundit, vel potius ea, quae Galenus de una sola (scil κερατοειδῆ χιτῶνα) edocet, duabus tunicis tribuit: cf Cels VII c 7, 13 '(oculus) summas habet duas tunicas ex quibus superior a Graecis ceratoides vocatur. ea, qua parte alba est, satis crassa (παχύς!), pupillae loco extenuatur' . . . pergit ad alteram: 'chorioides . . . tenuis (ἀραιός?), in ulterioribus partibus . . . plenior' hanc quoque ante pupillam apertam esse docet, deinde de tertia: 'sub his autem, qua parte pupilla est, locus vacuus est, deinde infra rursus tenuissima tunica quam Herophilus arachnoidem nominavit.' cf Galen De us part (III 769 sqq K) 772 ceratoides λεπτὸς καὶ σκληρὸς καὶ πυκνός . . καὶ λαμπρός, οἷος ἐπιπέμπειν αὐγὴν . . 773 λεπτὸν μὲν καὶ λευκόν, ἵν' ἀκωλύτως διαπέμπῃ τὰς ὄψεις, σκληρὸν δέ, ἵν' ἀσφαλῶς φρουρῇ τὸ κρυσταλλοειδὲς ὑγρόν cf 779 sq; 643. κρυσταλλοειδὴς χιτών apud Cels et Galen non invenitur cf Cels ibid '. . . gutta umoris . . . ovi albo similis, a qua videndi facultas proficiscitur crystalloides a Graecis nominatur'; cf Galen l.c. 760 αὐτὸ τὸ κρυσταλλοειδὲς ὑγρὸν (sic ubique) τὸ πρῶτόν ἐστιν ὄργανον τῆς ὄψεως. cf Aristot De gen an 780^a 26-29   11 διαύγεια nescio utrum splendorem scil

𝔄 = TXY ΑΔ PS 𝔑

1 οὐχ ὁρῶσιν ut vid S   ἡ: ἢ S   συμβουλὴ XP   ἐπὶ om W seclus Langerbeck   οἷον ἐπὶ: οἱονεὶ S   2 γενομένης Y γεγενημένης S   3 ἀσθενῶν T   4 τὸν ὀφθαλμῶν (sic) A τῶν ὀφθαλμῶν P

φύλακες sic, ες ex corr T   add ὁ ante χιτὼν et post χιτὼν add οὗ ut vid sed delev T   5 καὶ om T   ἐδύνατο X   εἷς παχὺς scripsi cum P^{2}v Γd (sed vid Φ): εἰς πάχος 𝔄   6 δὲ om ΔPS   7 (κα)ὶ ἐλαφρόν in ras scr Δ   εἷς alt: εἰς T   8 ἀρεὸς A (corr ut vid A^2) ἀέρος T ἀέριος XY ἀερός P   ὁ μὲν—κερατοειδής seclusi cf p 70, 5-7, ὁ μὲν—10 παρείσδυσιν seclud vol Langerbeck   κρουσταλλοειδής Y   ὁ δὲ κερατοειδής om TΔ   8-9 προσκεκαλ. TXY   9 ἀρύτερος A (corr A^2)ΔP ἀνώτερος TXY   post ἀνώτερος add δὲ T (compend)   10 παρείσδυσιν X, Y corrupt δυσιν legi potest: παράδοσιν TA (in πάροδον mut A^2) ΔP (-δωσ-) 𝔑 παράδυσιν 𝔅^1 πάροδον, an recte? cf 71, 7, Sv   11 καὶ om PS   διαυγίαν Y   post διαύγειαν add ἑκάτερα A (ἑκκάτερα sic, κ alt eras) PS𝔑v add ἑκατέραν ΔΓd corruptelam in archetypo suspicatus est Langerbeck   ἔχει AP   post προβολὴ add τούτου S

𝔅^1 = Φ Γd

1 οὐχ om Γd   οἷον ἐπὶ in οἱονεὶ mut m tert in Γ   2 γενομένης ΦΓ   post γίνεται colloc 3 ἡ 𝔅^1 3 κατάληψις Γd   4 πόσαι: πῶς ἡ Φ πόση Γd   τῶν ὀφθαλμῶν d   φυλακὴ 𝔅^1 χεῖτὸν (sic) ν eras Φ   5 εἷς: ὡς Φ   7 εἷς pr et alt: εἰς Φ   8 ἄρεος (sic) Φ   10 παράδυσιν 𝔅^1 κρυσταλοειδὴς Γd   αὐτῷ 𝔅^1 11 post διαύγειαν add ἑκατέραν Γd   προβόλιον 𝔅^1 (inter ο pr et β 5 fere litt eras Φ)

ℭ

μετὰ δὲ τὴν συμβολὴν ἀμφοτέρων καὶ ἕνωσιν οἷον ἐπὶ πλημμύρας τινὸς πολυπλασιαζομένη εὐτονωτέρα γίνεται καὶ δραστικωτέρα περὶ τὴν τῶν ὁρατῶν ἀνάληψιν.

Φυλακαὶ δὲ περὶ τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ὀλίγαι. χιτὼν ἔνδοθεν, καὶ οὐκ ἀρκεῖ οὗτος. οὐ γὰρ ἐνεδέχετο παχὺς κατασκευασθῆναι· ἢ γὰρ ἂν ἐμπόδισμα καθειστήκει τῆς ὄψεως. ἔδει δὲ διαφανὲς εἶναι καὶ ἐλαφρὸν τὸ προκάλυμμα. οὐκοῦν εἷς μὲν διαυγὴς εἷς δὲ ἀραιός, ὁ μὲν κρυσταλλοειδὴς ὁ δὲ κερατοειδής, ὁ προκεκαλυμμένος στερεώτερος, ὁ ἔνδοθεν ἀραιότερος, ἵνα μὴ κωλύῃ τὴν παράδοσιν, ὁ τρίτος πάλιν κρυσταλλοειδής, ἵνα ἐν αὐτῷ τὴν ἔμφασιν καὶ τὴν διαύγειαν ἑκατέρα ἔχῃ. προβολὴ τὸ βλέφαρον·

ℭ = ΛF Π

3 ἀνάληψιν: acc ex corr, λ incert F   4 post δὲ add ὑμενώδεις Π vid infr   4-5 οὐκ ὀλίγαι—κατασκευασθῆναι om ΛΠ   5 οὗτος prius sed corr F   ἢ Λ   6 ἂν om ΛF   καθειστήκεσαν Π   7 ἐλαφρὸν: λεπτὸν Π   post εἷς add χιτὼν et om μὲν Π   εἷς δὲ: ὁ δ'ἕτερος Π   et 8 et 10 κρυσταλοειδὴς codd   9 πάροδον FΠ vid ad 𝔄   11 ἑκατέρα an ὄψις? quid sibi velit nescio, vid ad 𝔄: ἑκατέραν F   non distinx post ἔχῃ ΛΠ (distinx post προσβολή (sic))

προκάλυμμα τοῦτο καὶ σκέπασμα καὶ οἷον οἰκητήριον καὶ φυλακτήριόν ἐστιν. ἠδύνατο σκεπάζειν ἡ χείρ. ἕως ἤρχετο ἡ χείρ, ἔφθανεν ὁ ὀφθαλμὸς ἀμαυρωθῆναι. νῦν δὲ ἐγγύθεν παράκειται τὸ βλέφαρον, ἄνωθεν ἐπίκειται. ὁμοῦ τε ᾔσθετο τῆς βλάβης καὶ προέβαλε τὸ προκάλυμμα. [διὰ τοῦτο καὶ κόρη ὑπὸ παραπετάσματι καθεζομένη οὐκ ἀεὶ εὐεπιχείρητος.] ἀνέπαφον τοῦτο μόνον τῶν ἐν ἡμῖν μελῶν βούλεται εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς ὑπὸ παραπετάσματι τῷ βλεφάρῳ καλυπτόμενος. ἀκίδες τῶν τριχῶν περιβεβλημέναι. διὰ τί; ἵνα ἀκριβεστέρα γένηται ἡ περιπλοκὴ τῶν βλεφάρων τοῦ ἄνω πρὸς τὸ κάτω. οἷον γὰρ σύνδεσμοί εἰσιν ἀλλήλαις περιπλεκόμεναι αἱ τρίχες. εἶτα καὶ τὰ λεπτὰ τῶν ζῴων πόρρωθεν κωλύει καὶ τὰ χνοώδη οὐκ ἐᾷ πλησιάσαι τῇ κόρῃ δυναμένῃ πανταχόθεν ἀμαυροῦσθαι. [οἰκεία τίς ἐστι φυλακὴ περὶ ἡμᾶς περικειμένη διὰ τῶν τριχῶν, ὁμοῦ μὲν τῇ περιγραφῇ εὐπρέπειαν χαριζομένη, ὁμοῦ δὲ τὴν ὠφέλειαν παρεχομένη.]

interioris ignis significet, cf Plat Tim 45b sq, an potius illud perlucidum, de quo Aristot De sens 438^a 5 sqq. cf Theophr Lap 30 11 sqq cf Cic l.c. 'palpebraeque quae sunt tegumenta oculorum mollissimae tactu ne laederent aciem, aptissime factae et ad claudendas pupulas ne quid incideret et ad aperiendas, idque providit ut identidem fieri posset cum maxima celeritate' 9 sqq cf Cic l.c. 143 'munitaeque sunt palpebrae tamquam vallo pilorum quibus et apertis oculis si quid incideret repelleretur' 15 sq cf serm De parad passim

𝔄 = TXY ΑΔ PS ℜ

1 προκάλυμα T τοῦτο: τούτω Δ τε S καὶ pr om v σκέμμα P corr P^2 οἱονεὶ Y 2 ἐστιν om S (φυλακτήριον) add εἶτα οὐκ ante ἠδύνατο et ἀλλ' ante ἕως S post ἠδύνατο add μὲν, post ἕως add δὲ 𝔅^1 sed audiatur orator ἐδύνατο XΑΔPℜv ἤρχετο om TXY 3 interpunx post ἔφθανεν TXY ἀμαυρωθῆναι ὁ ὀφθαλμός colloc S propter claus ἀμαυρ.: ἠμαυρώθη ἂν XY (ἠμ-) 4 add ὁ ante ἄνωθεν v 5 προέβαλε: προέβαλλε Δ προεβάλλετο T προεβάλετο S προέβαλε τὸ: προέβαλετὸ X προεβάλετο Yℜ κάλυμμα T 5-7 διὰ τοῦτο—εὐεπιχείρητος seclusi cf supra p 69, 8 6 post ἀεὶ add ἐστιν S cf 𝔅^1 7 add τῶν ante μελῶν Y μελῶν om Δ 9 προβεβλημέναι S 10 τοῦ: τὸ TX, Y corrupt 11 τὸ: τὰ P (corr P^2) post σύνδεσμοί add τινες A ἀλλήλοις XY ἀλλήλαις σύνδεσμοί εἰσι (sic) colloc TX (-λοις) 13 κωλύει YΔS; ἐκκωλύει TℜP^{2}v ἐγκωλύει XAP χνοειδῆ TXY

χνωόδη P 14-16 οἰκεία—παρεχομένη seclus Langerbeck cf supra p 68, 9-10; infra p 71, 9-12 14 φυλακτὴ TY 15 κειμένη S τῶν om Y γραφῇ A 16 χαριζόμεναι T idem aut -μενα P corr P^2 παρεχόμεναι T

𝔅^1 = Φ (φ inde ab 14 οἰκεία) Γd

1 οἷον—καὶ tert: οἰκεῖον 𝔅^1 2 et post ἠδύνατο add μὲν et post ἕως add δὲ 𝔅^1 3 ἐγγύθεν: ἐκεῖθεν Γ 4 ἄποθεν Γ ἀπαθὲς d ἐπικείμενον 𝔅^1 τὲ (sic passim) ΦΓ δὲ d 5 τῆς om 𝔅^1 6-7 post εὐεπιχείρητός add ἐστιν 𝔅^1 7 post ἀνέπαφον add γὰρ 𝔅^1 8 post εἶναι interpunx et om ὁ et post ὀφθαλμὸς add οὖν 𝔅^1 τῶν βλεφάρων Γ 9 post ἀκίδες add δὲ Φd add τὲ (sic) Γ βεβλημέναι Φ post τί add αὗται 𝔅^1 10 ἀκριβέστερα d 12 εἶτα: ἵνα 𝔅^1 13 κωλύῃ ΦΓ κωλύει d οὐκ—πλησιάσαι: μὴ πλησιάζῃ 𝔅^1 14 πάντοθεν 𝔅^1 post ἀμαυροῦσθαι deficit Φ (fol 102v), cetera scripsit φ post οἰκεία add οὖν 𝔅^1 post ἐστι add περὶ τὸν ὀφθαλμὸν 𝔅^1 (τὸν ὀφθαλμὸν fortasse delevit φ) περὶ ἡμᾶς om 𝔅^1 15 περικειμένη post τριχῶν colloc 𝔅^1 16 post δὲ add καὶ 𝔅^1

ℭ

τοῦτο γὰρ προκάλυμμα τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ σκέπασμα καὶ οἷον οἰκητήριόν ἐστιν. ἠδύνατο μὲν γὰρ σκέπειν καὶ ἡ χείρ, ἀλλ' ἕως ἐκείνη ἀνήρχετο, ἔφθανε πολλάκις ἀμαυρωθῆναι ὁ ὀφθαλμός. νῦν δὲ ἐκεῖθεν παράκειται ἡ προφυλακή· ὁμοῦ τε γὰρ ᾔσθετο τῆς βλάβης καὶ προεβάλετο τὸ προκάλυμμα. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀνεπιχείρητος ὡς τὰ πολλὰ ταῖς ἔξωθεν ἐπερχομέναις βλάβαις ἅτε ὑπὸ παραπετάσματι καθεζομένη τῷ βλεφάρῳ καὶ μόνη σχεδὸν τῶν ἐν ἡμῖν πάντων μελῶν διατηρουμένη ἀνέπαφος. προβέβληνται δὲ τοῖς βλεφάροις καὶ ἀκίδες τριχῶν. διὰ τί; ἵνα ἀκριβεστέρα γένηται ἡ τούτων περιπλοκὴ τοῦ ἄνω πρὸς τὸ κάτω διὰ τῶν τοιούτων προσαρμοζομένου τριχῶν. οἷον γὰρ σύνδεσμοι καθεστᾶσιν αἱ τρίχες ἀλλήλαις περιπλεκόμεναι· εἶτα καὶ τὰ λεπτὰ τῶν ζῴων πόρρωθεν ἀπείργουσι καὶ τὰ χνοώδη οὐκ ἐῶσι πλησιάσαι τῇ κόρῃ εὐπαθεῖ οὔσῃ καὶ τῷ παρατυχόντι ἀμαυροῦσθαι δυναμένῃ. ἑτέρα δὲ πάλιν ἐστί τις φυλακὴ ἄνωθεν ἐπικειμένη ἑκατέρῳ τῶν ὀφθαλμῶν διὰ τῶν τριχῶν, ὁμοῦ μὲν τῇ περιγραφῇ εὐπρέπειαν χαριζομένη, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν ἀσφάλειαν παρεχομένη,

ℭ = ΛF Π

5 προεβάλλετο (sic), in marg duae litt eras vid Λ προκάλυμμα: et λ et μ alt ex corr F 9 ἀκρίδες ΛΠ διὰ τί om Π 11 προσαρμοζουμένην Λ 14 εὐπαθεῖ Λ^c: ἐμπαθεῖ ΛFΠ 16 τῷ ὀφθαλμῷ Π παραγραφῇ Λ corr Λ^c 17 χαρι(ζομένη) fort in ras scr Λ παρεχομένη: χαριζομένη Π

ὀφρῦς ἄνω προβεβλημένη οἰκεῖον προβόλαιον, ἵνα κατευθύνῃ τὸ ὁρατικόν. τίς ἡ ἀπόδειξις; ὅταν βουληθῇς πόρρωθεν σκοπεῦσαι καὶ κοιλάνας τὴν χεῖρα ὑπερτείνῃς τῶν ὀφρύων, διὰ τί τοῦτο γίνεται; ἵνα τὸ ἐπὶ τὸ ἄνω διαφορούμενον τῆς ὄψεως μὴ εἰκῇ σκεδαννύηται † κατευθυνόμενον ἐκ τῆς προβολῆς τῆς χειρὸς καὶ ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν ὠθούμενον ἀκριβεστέραν καὶ εὐτονωτέραν ποιῇ τοῦ ὁρατικοῦ τὴν διόρθωσιν [ἥ τε πάροδος τοῦ βλεπτικοῦ κατευθύνεται ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν χεῖρα προβολῆς]. † διὰ τοῦτο ὀφρύες ὁμοῦ μὲν τὸν ὀφθαλμὸν κατ-
297 M. ευθύνουσαι, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸν ἐκ τῶν πόνων ἱδρῶτα οὐκ ἐῶσαι ἐπιρρέειν καὶ κώλυμα γενέσθαι ταῖς ὄψεσι, διὰ τοῦτο διατειχίζουσιν αἱ ὀφρύες †. ποῖος ἀμπελουργὸς οὕτω δύναται καλῶς ἀπαρτῆσαι τὴν ἄμπελον ὀφρύϊ τε περιβαλεῖν, ὡς δυσεπιχείρητον αὐτὴν εἶναι, ὡς μὴ εὐεπίδρομον εἶναι ταῖς παρακειμέναις χαράδραις τὸν χῶρον, ὡς ἐποίησεν ὁ κύριος

1 sqq cf Cic l.c. 'primum enim superiora superciliis obducta sudorem a capite et fronte defluentem repellunt' cf Ps-Aristot Probl 959^a 3-8   7 cf Giet, Saint Basile p 331   11 sq et p 72, 2 sq cf Cic l.c. 'nasusque ita locatus est ut quasi murus oculis interiectus esse videatur' 12-72, 8 de vinea tamquam exemplo naturae artificis cf Cic De nat deor II 35; 85; 12

$\mathfrak{A}$ = TXY ΑΔ (Δ^a inde ab 2 ὅταν) PS $\mathfrak{R}$

1 προβλεπομένη T (προσ-) ΑΔ$\mathfrak{R}$ βλεπομένη P   περιβόλαιον TP (corr P^2) S$\mathfrak{B}^1$ 2 ἡ expl fol 137v Δ, reliqua scr Δ^a ἀπόδειξις om Δ^a spat relict   πόρ(ρωθεν) ex corr T   3 σκαπεῦσαι Δ^a κοιλα sic et spat 4 fere litt reliqu Δ^a 4 τὸ ἐπὶ τὸ ἄνω ΑΔ^{a}PS$\mathfrak{R}$v: ἐν ἑνὶ τῶι ἄνωι X ενι το ἄνω Y (accent corrupt) ἐν τῷ ἄνω T τὸ ἄνω $\mathfrak{B}^1$ διαφορ.: διαφόρως μένον XY διαφορουμένης T   5 σκεδαννύηται correxi cum ML: σκεδάννυται $\mathfrak{A}$($\mathfrak{R}$) σκεδάννηται v   ante κατευθυνόμενον sive ἀλλὰ (habet Θ) sive plura omiss   κατευθυνόμενος TXY   post κατευθ. add δὲ S   προσβολῆς TY   6 ὠθούμενος TXY   6-7 καὶ εὐτονωτέραν om $\mathfrak{R}$v   7 ποιῇ X (-ῆι) Δ^{a}SΓd: ποιεῖ cett ($\mathfrak{R}$)v   διορατικοῦ Y   διόρθωσιν: corruptelam suspicatus est Langerbeck διάθεσιν v   7-9 ἥ—προβολῆς seclusi cf $\mathfrak{C}$ 6-9 ἀκριβεστ.—προβολῆς seclud vol Langerbeck   7 ἡ ex corr A^2 εἰ P   ἥ τε: οὕτως ἡ S   τε om Y   8 κατευθύνηται X   9-12 διὰ—ὀφρύες corrupt. ad dictionem eius, qui glossas iam supr intulerat, textus genuin adaptatus vid, nisi fort et hic et supr auctor ipse quae ex variis

fontibus acceperat, male connexuit   9 τοὺς ὀφθαλμοὺς XY τῶν ὀφθαλμῶν A (corr A^2) Δ^a, exspectes τὸ ὁρατικὸν sec 2 cf $\mathfrak{C}$ 10 καὶ om Ch Mos   τὸν: τῶν X (sed corr) A (corr A^2) Δ^a om PS   πολλῶν PS   ἱδρώτων A (ut vid, corr A^2) Δ^{a}PS   ἐᾶσαι Δ^a 11 γίνεσθαι YP$\mathfrak{R}$v$\mathfrak{B}^1$ 11-12 τειχίζουσιν T (ex -σαν corr) Xv   13 ἀπαρτῆσαι YΔ^a: ἀπαρτίσαι cett v   ὀφρύει P   τε om v $\mathfrak{B}^1$ de $\mathfrak{R}$ non liquet   ὀφρ.—περιβ.: φραγμὸν τοιοῦτον περιβαλὼν S   15 τῶν χώρων TXv cf $\mathfrak{B}^1$ τὸν τόπον Y

$\mathfrak{B}^1$ = φ Γd

1 ἄνωθεν $\mathfrak{B}^1$ περιβόλαιον $\mathfrak{B}^1$ 2 add τὰ ante πόρρωθεν $\mathfrak{B}^1$ 3 σκοπεύειν $\mathfrak{B}^1$ καὶ: οὐχὶ $\mathfrak{B}^1$ περιτείνῃς φ προτείνεις Γd   4 τὸ ἐπὶ om $\mathfrak{B}^1$ 5 σκεδαννύμενον κατευθύνηται $\mathfrak{B}^1$ προσβολῆς φ   7 ποιεῖ φ   διόρθωσιν: κατάληψιν $\mathfrak{B}^1$ ἥ τε: ἡ γὰρ $\mathfrak{B}^1$ 9-10 κατευθύνουσιν φ   10 τὸν ἐκ τῶν: τῶν ἐκ φ ἐκ ex ἐν corr ut vid Γ   ἐῶσιν φ   11 γίνεσθαι $\mathfrak{B}^1$ 12 (ἀμπελουργ)ὸς corrupt φ   οὕτως d   13 ἀπαρτίσαι $\mathfrak{B}^1$ ὀφρύει φ   τε om $\mathfrak{B}^1$ περιβάλεῖν (sic) d   14 ὡς: καὶ $\mathfrak{B}^1$ εἶναι alt om $\mathfrak{B}^1$ 15 ἐπικειμέναις $\mathfrak{B}^1$ post τὸν χῶρον (τῶν χώρων φd) add γενέσθαι $\mathfrak{B}^1$ θεὸς φ (compend)

$\mathfrak{C}$

ἥτις ἐστὶν ἡ ὀφρὺς ἄνωθεν προβεβλημένη, ἵνα κατευθύνῃ τὸ ὁρατικόν. καὶ τούτου ἀπόδειξις· ὅταν βουληθῇς πόρρωθέν τι κατασκοπεῦσαι καὶ κοιλάνας τὴν χεῖρα ὑπερτείνῃς τῶν ὀφρύων, εἰς τί γὰρ τοῦτο ποιεῖς; ἵνα τὸ ἐπὶ τὸ ἄνω διαφορούμενον τῆς ὄψεως μὴ εἰκῇ σκεδαννύηται τῷ πλάτει τοῦ ἀέρος ἐγκαταχεόμενον, ἀλλ' ἔκ τε τῆς κάτωθεν ἀνοχῆς τῆς χειρὸς ἔκ τε τῆς ἄνωθεν προβολῆς τῶν ὀφρύων κατευθυνόμενον καὶ πρὸς τὸ ἔμπροσθεν συνωθούμενον ἀκριβεστέραν σχοίῃ τοῦ ὁρατοῦ τὴν μετάληψιν. διὰ τοῦτο ὀφρύες ὁμοῦ μὲν τὸ ὀπτικὸν τῶν ὀφθαλμῶν κατευθύνουσαι, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸν ἄνωθεν καταρρέοντα ἱδρῶτα ἐπέχουσαι καὶ οὐκ ἐῶσαι καταχεῖσθαι τῶν αἰσθητηρίων καὶ ἐμποδίζειν ταῖς ὄψεσιν οἷόν τι διατείχισμα ἱκανὸν πρὸς τὴν τῆς ἔξωθεν ἐπιούσης βλάβης ἀποτροπήν. ποῖος ἀμπελουργὸς οὕτω δύναται ἀσφαλῶς τὴν οἰκείαν ἄμπελον περικλεῖσαι καὶ θριγκὸν αὐτῇ τοιοῦτον περιβαλεῖν ὡς ἀνεπίβατον πάντῃ καθεστάναι τὸν χῶρον ταῖς παρακειμέναις χαράδραις, ὡς ὁ θεὸς ἐξειργάσατο

$\mathfrak{C}$ = ΛF Π

2 καὶ alt om Π   4 σκεδαννύηται correxi: σκεδάννυται codd   5 ἄνωθεν F   8 κατάληψιν Λ^c (ex μεταλ. mut) Π   10 ἐῶντα Λ corr Λ^c 12 post ἀποτροπὴν add κατεσκευασμένον Π   13 θριγγὸν FΠ   14 καθιστάναι ut vid Π   15 ταῖς—χαράδραις om F

τὴν τῶν ὀφρύων περιβολήν; ὡς μηνοειδῶς ἡμῖν περιέγραψεν ἀπὸ μιᾶς συμβολῆς τῆς κατὰ ῥῖνα ἐφ' ἑκάτερα μεριζομένας, ἵνα ὁ ἱδρὼς τῇδε κἀκεῖσε περιρρέων μηδεμίαν ἀσχολίαν παρέχῃ τῷ γεωργῷ μηδὲ ἀπομασσόμενος τὸν ἱδρῶτα τὴν χεῖρα ἀπαγάγῃ τῆς ἀμπέλου, ἀλλ' ὁμοῦ τε ῥέοι ὁ ἱδρὼς διὰ τῶν ἰδίων ὀχετῶν (πάλαι τοῦ δημιουργοῦ αὐτὸν ἐξοχετεύσαντος ἐπὶ τὰ ἄχρηστα), ὁμοῦ τε ὁ ὀφθαλμὸς τὴν ἰδίαν ἐνέργειαν ἐπιτελοίη.

Ἐὰν βουληθῶμεν εἰπεῖν † μόνον τῶν περὶ ἡμᾶς τεχνικῶς παρὰ θεοῦ γενομένων, ἐπιλείψει ἡμᾶς ἡ ἡμέρα πᾶσα. ἀλλ' ἐξ ἑνὸς τούτου πάντων ὑμεῖς λάβετε τὴν ἔννοιαν. ἡμᾶς δὲ ἐπειγομένους ἐπί τινα ὁδὸν ἀναγκαίαν μετ' εὐχῶν προπέμψατε, ἵνα ἐν τάχει ὑμῖν ἀποσωθέντες καὶ τῶν λειπομένων ἀποδῶμεν τὸ χρέος χάριτι τοῦ πάντα οἰκονομήσαντος περὶ ἡμᾶς κυρίου τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς τῇ ἑαυτοῦ χάριτι, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

𝔄 = TXY AΔ^a PS 𝔑

1 παραβολήν Δ^a ὡς μηνοειδῶς A^{2}ℜ(?)𝔅^1: ἀσμενοειδῶς TXYAΔ^{a}v ὡς μονοειδῶς SP (. . .]ενοειδῶς in marg P^2) προέγραψεν Δ^a 2 συμβουλῆς P τῆς XA^2 cf 𝔅^1: τὴν cett (ℜ)v ἑκατέρα XΔ^a μεριζομένας correxi cum nonnull ex 𝔑: μεριζομένην 𝔄(ℜ)v 3 κακεῖσαι Δ^a κακεῖθεν XY 4 παρέσχῃ Δ^a 5 ἐπαγάγῃ Y ῥέοι scripsi, de mod optativ cf ℭ et hic et supra p 71 a 7: ῥέῃ Sv ῥέει APℜ om τε et scr διαπεραιοῖ TXY (-πορρέοι) scr ἱερὰ et om ὁ Δ^a 7 ὁ om YAΔ^{a}Pℜ ὀφθαλμοὶ Δ^{a}A^2 (ex -ὸς) 8 ἐπιτελοίη XSℜ: ἐπιτελοῖ T ἐπιτελοῖεν YAΔ^{a}Pv 9 post ἐὰν add οὖν S μόνον corrupt vid: ἕν τι μόνον S περὶ μόνων v ex 𝔅^1 περὶ ante τῶν in marg add A^2. exspectes πάντα vel τὰ λοιπά περί: εἰς v ex 𝔅^1 τεχνικῶς: τεχνικῶν P om v 10 θεοῦ: αὐτοῦ Δ^a ἅπασα 𝔑v 11 τούτων 𝔑v add ἢ ante ἡμᾶς Δ^a 13 ἡμῖν: ἡμεῖς (η ex υ corr) T 14 ἀποδῶμεν Sv𝔅^1: ἀποδώσωμεν AP -δώσομεν A^{2}Δ^{a}ℜ ἀποπληρώσωμεν (post χρέος colloc) TXY cf init serm I! χάριτι: εὐδοκίᾳ S add τὰ ante πάντα S 15 τοῦ: καὶ S αὐτοῦ TY𝔅^1 ἀγαθότητι Ch Mos 16 αὐτῷ—κράτος: αὐτῷ πρέπει δόξα κράτος τιμὴ καὶ προσκύνησις. νῦν καὶ ἀεί. καὶ P καὶ τὸ κράτος om TXAΔ^{a}S𝔑 τῶν αἰώνων om ℜ infra verb ἀμήν est ornamentum et aliquid a pr man script, nunc eras. discernere possum τοῦ ἁγίου γρηγο [ca 12 litt] εις γένεσιν τοῦ ἀνθρώπου λόγος P

𝔅^1 = φ Γd

1 add τὴν ante ῥῖνα 𝔅^1 2 μεριζομένην φΓ γνωριζομένην d 4 παρέχει Γd (in -η corr) 5 post ἀπάγῃ (sic) add ἀπὸ 𝔅^1 (ἀπάγει φ) ῥέῃ d ῥέει φΓ 7 ἄχρηστα: πλάγια 𝔅^1 ὁ om φ 8 add ἀκωλύτως ante ἐπιτελῇ (sic, -λεῖ Γφ) et add postea καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν (ἐπὶ φ) πάσῃ ἐργασίᾳ ἀνεμπόδιστος ᾖ (εἴ φΓ in ἔῃ mut Γ^2). ἀλλὰ τέλος ἐπιθήσωμεν τῷ λόγῳ 𝔅^1 (ἐπιθήσωμεν: super ω scr ο d -σομεν Γ) 9 post ἐὰν add γὰρ 𝔅^1 μόνον: περὶ μόνων 𝔅^1 περί: εἰς 𝔅^1 10 ἡ: καὶ d om φ 12-13 προπέμπετε φ (προ corrupt) 13 ἐν τάχει: τάχιον 𝔅^1 διασωθέντες 𝔅^1 15 κυρίου: ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν 𝔅^1 post τοῦ add καὶ φ add ἐν ante τῇ 𝔅^1 ἑαυτοῦ: αὐτοῦ 𝔅^1 16 post κράτος add σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι. νῦν καὶ ἀεὶ καὶ φ (paulo infr repetiv hanc perorationem inde a 15 ὅτι usque ad 16 ἀμήν alt man) add σὺν τῷ πατρὶ καὶ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ Γ (ἀεὶ καὶ om) d

ℭ

τὴν τῶν ὀφρύων περιβολὴν εἰς τὴν τῶν ὀφθαλμῶν φυλακὴν μηνοειδῶς αὐτὰς ἐν ἡμῖν περιγράψας ἀπὸ μιᾶς συμβολῆς τῆς κατὰ τὴν ῥῖνα ἐφ' ἑκάτερα τὰ μέρη διατεινομένας, ἵνα ὁ ἱδρὼς τῇ δε κἀκεῖσε περιρρέων μηδεμίαν ἀσχολίαν παρέχῃ τῷ πονοῦντι ἀνθρώπῳ περὶ τὸ προκείμενον ἔργον καὶ τῇ τούτου χειρὶ ἀνιούσῃ συνεχῶς ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς καταφερομένας νοτίδας ἀπομασσομένῃ, ἀλλ' ὁμοῦ μὲν διαρρέοι ὁ ἱδρὼς αὐτομάτως ἐπὶ τὰ ἑκατέρωθεν πλάγια μεταφερόμενος διὰ τῶν ἰδίων ὀχετῶν ἄνωθεν τῶν ὀφρύων, ὁμοῦ δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ ἀνενοχλήτως τὴν ἰδίαν ἐπιτελοῖεν ἐνέργειαν.

Εἰ μὲν οὖν κατὰ μέρος καὶ περὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος βουληθείημεν λεπτολογήσασθαι καὶ τὴν ἐφ' ἑκάστῳ σοφίαν τοῦ θεοῦ διατρανῶσαι καὶ ἐξυμνῆσαι, ἐπιλείψει πάντως ἡμᾶς ἡ ἡμέρα. ὑμεῖς δὲ καὶ ἐξ ἑνὸς μόνου μορίου κατενοήσατε πάντως τὸ τῆς θείας προνοίας περὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τεχνικῆς οἰκονομίας ἀπειροδύναμον. ἡμᾶς δ' ἐπειγομένους ἐπί τινα ὁδὸν ἀναγκαίαν μετ' εὐχῶν προπέμψατε, ἵνα ἐν τάχει ἀποσωθέντες καὶ τῶν λειπομένων ἀποδώσομεν τὸ χρέος χάριτι τοῦ πάντα οἰκονομήσαντος περὶ ἡμᾶς κυρίου τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς τῇ αὐτοῦ χάριτι· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ℭ = ΛF Π

1 τῶν alt om Λ 2 ἡμῖν αὐτὰς colloc et om ἐν F 7 διαρρέῃ F ὁ ἱδρὼς om F 8 δὲ: τὲ Λ τε F 16 ἀποδόσωμεν prius sed corr F ἀποδοίημεν Π 17 περὶ in ras scr Λ vel Λ^c, fort παρ' prius τοῦ alt: καὶ Π cf S 18-19 ὅτι—ἀμήν om F 18 τοὺς sscr (τ' sic) Λ ut vid

DE PARADISO

CONSPECTUS SIGLORUM

(Sermo de paradiso)

V codex Laurentianus gr. plutei IV 8 membranaceus saec. XI
C codex Parisinus suppl. gr. 211 membranaceus saec. XI
𝔑 consensus omnium testium recensionis 𝔑 = HJNO GMLK
𝔑 consensus graviorum testium recensionis 𝔑
Σ codex Marcianus Venetus gr. 55 membranaceus saec. circ. X
E codex Parisinus gr. 860 chartaceus saec. XIV
Λ codex Londiniensis Mus. Brit. Old Royal 16 D. I membranaceus saec. XII
F codex Parisinus gr. 503 chartaceus saec. XIV

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΝ

Καί γε ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολὰς καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν.

Νοήσωμεν ἀξίαν θεοῦ φυτείαν καὶ παράδεισον πρέποντα τῇ φιλοκαλίᾳ τοῦ τοιούτου καὶ τηλικούτου δημιουργοῦ. ἐν τοῖς κατόπιν εἴρηται Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου καὶ ξύλον κάρπιμον σπεῖρον σπέρμα, ποιοῦν καρπόν. εἰ ἐκ τῶν κοινῶν ξύλων ἦν ὁ παράδεισος, ἐμπεριείχετο δηλονότι τῇ πρώτῃ γενέσει τῶν φυτῶν καὶ οὐδὲν ἐδεῖτο ἐξαιρέτου φυτείας θεοῦ τὰ νῦν ἐν τῷ παραδείσῳ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ φυτευόμενα δένδρα. νῦν μέντοι ὡς διάφορον παρὰ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα γένη φυτῶν τὸ ἐν τῷ παραδείσῳ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ φιλοτεχνηθὲν σύστημα δένδρων ὑπὸ τοῦ λόγου δείκνυται. ὥσπερ γὰρ τὸν ἄνθρωπον ἐξαιρέτου τῆς πλάσεως παρὰ τὰ λοιπὰ ζῷα ἠξίωσεν, οὕτω καὶ τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ ἀνθρώπου

1-2 Gen 2, 8 3 cf infra 78, 19-21; 81, 21sq; 83, 1 4-5 ἐν τοῖς κατόπιν cf infra 82, 14 vid supra serm II 43, 11 5-6 cf Gen 1, 11 6 sqq cf Theophil Ad Aut II 23 sq PG 6, 1088 C sqq deus plasmationem hominis patefecit μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὁπότε καὶ τὸν παράδεισον πεποίηκεν, εἰς τὸ ἐν κρείσσονι τόπῳ καὶ χωρίῳ διαφόρῳ αὐτὸν εἶναι . . . Gen 2, 9 a ἐν γὰρ πρώτοις μόνα ἦν τὰ ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γεγενημένα, φυτὰ καὶ σπέρματα καὶ χλόαι· τὰ δὲ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐγενήθη διαφόρῳ καλλονῇ καὶ ὡραιότητι, ὅπου γε καὶ φυτεία ὠνόμασται ὑπὸ θεοῦ πεφυτευμένη etc. cf 1089D-1092 A. paradisum inter opera tertii diei numerant Gen parv 2, 7; 2 Enoch A 30, 1 (Charles); cf Ephraim Syr Comm in Gen II 5 CSCO 153 p 21, 5-8 vers Tonneau; Euseb Em apud Devreesse Les Anciens Commentateurs grecs de l'Octateuque Studi e Testi 201, 1959, p 59; Procop In Gen PG 87, 160 C; Mich Glyc Annal I PG 158, 144 A 13 sq ad recensionem ΛF argumentum e Gen 2, 9 (ἔτι!) ducentem cf quae apud Euseb Em et Procop ll cc sequuntur 13-14 cf serm II p 45, 1-7 13-76,1 cf Ps-Bas Hom in Laciz PG 31, 1453 A sq 13-76,6 cf Theophil op cit 19, 1084 A μετὰ δὲ τὸ πλάσαι τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς ἐξελέξατο αὐτῷ χωρίον ἐν τοῖς τόποις τοῖς ἀνατολικοῖς, διάφορον φωτί, διαυγὲς ἀέρι λαμπροτέρῳ, φυτοῖς παγκάλοις, ἐν ᾧ ἔθετο τὸν ἄνθρωπον cf Theod Mops ad Gen 2, 8 frg a, b, d Devreesse Rev Bibl 1936 p 376

Procop op cit 157 C. nostrum periphrastice citare videtur Ioan Damasc De fid orth II 11 PG 94, 909 D-913 A. ex Damasceno haurit Mich Glyc PG 158 brevius Annal I p 144 D plenius Ep IX p 800 D-801 A ubi ad Basilium ipsum recurrit 801 A-B ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει (scil parad incorrupt) καὶ ὅτι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τοιοῦτον ἦν, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Βασίλειος ἀριδήλως ὑπέδειξε περὶ παραδείσου, καὶ τάδε διαληφθεὶς sequ 75, 14 οὕτω καὶ — 77, 12 ἀνακαλῶ σε vid app crit. cf Annal I p 145 A ubi varia conflat

VC 𝔑ΣΕ Glyc (inde a 14 οὕτω)

titulus: τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸν παράδεισον V τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν παράδεισον C𝔑 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν εδεμ ΣΕ (om ἐν εδεμ) 1 καί γε om 𝔑ΣΕ 3 add τοῦ ante θεοῦ Σ 8 γεννήσει Σ ἐξετέρου VC 9 add τοῦ ante θεοῦ pr 𝔑 post νῦν add δὲ ΣΕ(δ') an ὑπ'—θεοῦ delendum? cf 11 φυτευθέντα 𝔑ΣΕ 10 μὲν C διαφέρων VC, fort recte διαφέρον 11 add τῶν ante φυτῶν C τό: τῶν C τὰ 𝔑ΣΕ 11-12 φιλοτεχνηθέντα συστήματα 𝔑ΣΕ (-τεχνησθ.) 12 λόγου: κάλλους C δείκνυνται Σ (-νῦντ.) Ε 13 ἐξέτέρου C 14 οὕτως 𝔑ΣΕ τό: τῶ C

ΛF

Καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολὰς καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασεν. Νοήσωμεν, ἀκροαταί, ἀξίαν θεοῦ φυτείαν καὶ παράδεισον πρέποντα τῇ φιλοκαλίᾳ τοῦ τοιούτου καὶ τηλικούτου δημιουργοῦ. ἐν μὲν γὰρ τοῖς κατόπιν εἴρηται Βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, ξύλον κάρπιμον σπεῖρον σπέρμα, ποιοῦν καρπόν· καὶ ἐγένετο οὕτως. ἐνταῦθα δὲ πάλιν λέγει Καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ. εἰ ἀπὸ τῶν κοινῶν ξύλων ἐνεπέπληστο ὁ παράδεισος, εἶχεν ἂν τὴν οἰκείαν σύστασιν ἀπὸ τῆς πρώτης γενέσεως τῶν φυτῶν, καὶ οὐκ ἐδεῖτο ἐξαιρέτου φυτείας τοῦ θεοῦ τὰ ἐν αὐτῷ ὕστερον ἀναφυέντα δένδρα. νῦν δὲ ἕτερα πολὺ διαφορώτερα καὶ τῷ εἴδει καὶ τῇ γεύσει τῶν προαναδοθέντων ἐκ τῆς γῆς αὐτομάτως τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ ὕστερον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ φιλοτεχνηθέντα παντοῖα γένη φυτῶν καθειστήκει, καὶ ὑπ' αὐτῆς δηλοποιεῖται σαφῶς τῆς γραφῆς. Καὶ ἐξανέτειλε, γάρ φησιν, ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς ὅρασιν καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν. ὥσπερ γὰρ τὸν ἄνθρωπον ἐξαιρέτου τῆς πλάσεως παρὰ τὰ λοιπὰ ζῷα ἠξίωσεν, οὕτω καὶ τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ ἀνθρώπου

titulus: λόγος τρίτος et in marg λόγος Γ̄Λ λόγος Γ' τοῦ ἁγ(ίου) γρηγο(ρίου) νύσσης et καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον κατὰ ἀνατολὰς F 5 ξύλον κάρπιμον om F 10 post δὲ add ὅτι F 12 αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς colloc F 13 add τῶν ante φυτῶν F 14 σαφῶς om F 15 εἰς ὅρασιν ὡραῖον colloc F 17 οὕτως Λ

τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ χειρὸς ἔργον ἐποίησεν, τόπον ὑπερφέροντα τῆς ὅλης κτίσεως, θαυμαστὸν τῷ κάλλει, ἐν περιόπτῳ κείμενον, ἀνεπισκότητον διὰ ὕψος, πάσαις ταῖς τῶν ἄστρων ἀνατολαῖς καταλαμπόμενον, πεφωτισμένον πάντοθεν, τὴν ἐκ τῶν ὡρῶν εὐκρασίαν ἡδίστην ἔχοντα, ἀέρι διαυγεστάτῳ περιλαμπόμενον. ἐκεῖ οὖν ἐφύτευσεν, ὅπου οὐκ ἀνέμων βίαι, οὐχ ὡρῶν ἀμετρίαι, οὐ χάλαζα, οὐ πρηστῆρες, οὐ λαίλαπες, οὐ σκηπτοί, οὐ χειμερινὴ πῆξις, οὐχ ὑγρότης ἦρος, οὐ θερινὴ πύρωσις, οὐ φθινοπωρινὴ ξηρότης, ἀλλ' εὔκρατος καὶ εἰρηνικὴ συμφωνία τῶν ὡρῶν πρὸς ἀλλήλας ἑκάστης αὐτῶν καὶ ἰδίῳ κάλλει κεκοσμημένης καὶ μὴ ἐπιβουλευομένης παρὰ τῆς γείτονος· οὔτε τοῖς ἠρινοῖς κάλλεσι τοῦ θέρους λυμαινομένου οὔτε τῶν θερινῶν ἢ μετοπωρινῶν καρπῶν καταρρυσουμένων ὑπὸ τοῦ γήρως. <σὺν> ἀλλήλαις γὰρ τὸν τόπον ἐκεῖνον αἱ ὧραι περιεχόρευον, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ τοῖς παρ' ἑαυταῖς ἐξαιρέτοις δορυφοροῦσαι συνέτρεχον· τοῦ ἦρος τὰ τερπνά, τοῦ θέρους τὰ τρόφιμα, αἱ μετοπωριναὶ εὐφροσύναι,

4 sqq similia inveniuntur ex gr apud Plat Phaedr 230 b de loco nympharum; Ps-Plat Axioch 371 c-d de beatorum locis cf Paul Capelle Elysium und die Inseln der Seligen, ARW XXV sq, 1927 sq; Method Conv p 6, 1-14 Bonwetsch de horto virginum; Libanium de vere, de horto (VII p 359; VIII p 479 sqq; 485 Foerster); Bas Hex V 5 p 298 (Giet) et Greg Nyss hom op I PG 44, 132 de terra e manibus creatoris emissa 4 sq cf Hippocr De aer κρῆσις τῶν ὡρέων passim, imprim c 12; Plat Tim 24 c ἐκλεξαμένη τὸν τόπον (scil ἡ θεός) . . . τὴν εὐκρασίαν τῶν ὡρῶν ἐν αὐτῷ κατιδοῦσα, ὅτι φρονιμωτάτους ἄνδρας οἴσοι. cf Procl Comm in Plat Tim I p 161, 11 sqq; 138; 161, 2 sqq Diel; Porphyr De abstin II 38 p 167, 8-16 Nauck 5 sq cf Theophil supr cit; Ps-Plat Axioch l c εὔκρατος ἀὴρ χεῖται ἁπαλαῖς ἡλίου ἀκτῖσιν ἀνακιρνάμενος; Apoc Petr 15; Method l c 6-9 cf infra p 78,15-17; cf Hippocr; Ps-Plat Axioch; Liban ll cc; Bas l c οὔτε ἀέρων δυσκρασίας οὔτε τινὸς ἄλλης αἰτίας τοῖς γινομένοις λυμαινομένης 7-8 fort conferend Ioan Damasc l c 909 A οὔτε ὄμβρος ἦν τῇ γῇ οὔτε χειμών cf Homer δ 566; ζ 43 9-16 cf Greg Naz De pace I 15 PG 35, 741 A ὧραι δὲ ἡμέρως κιρνάμεναι καὶ κατὰ μικρὸν ἀλλήλαις ὑπεξιοῦσαι καὶ τὸ τῶν ἄκρων αὐστηρὸν τῇ μεσότητι τιθασσεύουσαι πρός τε ἡδονὴν ἅμα καὶ χρείαν ἐπιτηδείως εἰρήνῃ βραβεύεσθαι etc. scil argumentum Stoicorum providentiam deorum demonstrantium cf Gronau Poseidonios p 151 adnot

10-12 cf Greg Nyss l c et In XL Mart II PG 46, 761 A 10 sqq

VC 𝔑ΣΕ Glyc

1 αὐτοῦ 𝔑ΣΕ Glyc ἐπόθησεν C 2 θαυμ.—κάλλει om Glyc 3 interpunx post ἀνεπισκότητον, post ὕψος add εὐόρατον Glyc ὕψους VC 3-7 πάσαις—ἀμετρία om Glyc 3 ταῖς post ἄστρων colloc VC (ἀστέρων) 6 post ἐφύτευσεν add ὁ θεὸς 𝔑ΣΕ βία 𝔑ΣΕ 7 ἀμετρία ΣΕ 7-8 οὐ χάλαζα—σκηπτοί: οὐ λαίλαψ ἐκεῖσε, οὐ πρηστήρ, οὐ χάλαζα Glyc 8-9 οὐχ ὑγρότης—πύρωσις om V 8-77,1 οὐχ ὑγρότης—ἀναπαύσεις om Glyc 8 ἦρος alt pars recc: ἤρους acc diff CΣΕ ἤρως 𝒩 (?) 9 εὔκριτος Ε 11 καὶ pr om 𝒩ΣΕ καὶ alt—ἐπιβουλ. om C 12 σηρινοῖς V 13 τῶν: τῷ Σ post ἢ add τῶν 𝔑ΣΕ 13-14 καταρρυσουμένων conieci: καταρυομένων VCΣΕ (ο ex corr) 𝒩 (?) καταρρυομένων nonnull recc 14 ὑπὸ: ἀπὸ V γήρους CΣΕ σὺν inserui cf H, nisi fort participium restituendum cf ΛF αλληαλις 𝒩 14-15 τῶν τόπων ἐκείνων ΣΕ 16 ἑαυταῖς H: ἑαυτοῖς VC𝒩Σ αιἀυτοῦς Ε δωρυφοροῦσαι VΣ ἦρος restitui: ἤρους VC ἀέρος 𝒩ΣΕ 17-77,1 αἱ μετοπ.—ἀναπαύσεις: ἡ μετοπωρινὴ εὐφροσύνη, ἡ χειμερινὴ ἀνάπαυσις 𝔑Σ (post εὐφροσύνη add ἡ χειμερινῆ εὐφροσύνη sic) Ε (om εὐφοσύνη—χειμερινὴ)

ΛF

τῆς ἰδίας αὐτοῦ χειρὸς ἔργον ἐποίησε, τόπον ἐπιλεξάμενος ὑπερφέροντα τῆς ὅλης κτίσεως καὶ διὰ τὸ ὕψος ἀνεπισκότητον, θαυμαστὸν τῷ κάλλει, ἀσφαλῆ τῇ θέσει, λαμπρὸν τῇ κατὰ πάντων ὑπεροχῇ καὶ τῷ καταλάμπεσθαι πάσαις ταῖς τῶν ἄστρων ἀνατολαῖς, ἀέρι διαυγεστάτῳ περιχεόμενον καὶ τὴν ἐκ τῶν ὡρῶν εὐκρασίαν ἡδίστην τε ἅμα καὶ βελτίστην ἔχοντα. ἐκεῖ οὖν ἐφύτευσεν ὁ θεὸς τὸν παράδεισον, ὅπου οὐκ ἀνέμων βία, οὐκ ἀμετρία ὡρῶν, οὐ χάλαζα, οὐ πρηστῆρες, οὐ λαίλαπες, οὐ σκηπτοί, οὐ χειμερινὴ πῆξις, οὐχ ὑγρότης ἠρινή, οὐ θερινὴ πύρωσις, οὐ φθινοπωρινὴ ξηρότης, ἀλλ' εὔκρατος καὶ εἰρηνικὴ συμφωνία τῶν ὡρῶν ἑκάστης τῷ ἰδίῳ κάλλει κεκοσμημένης καὶ μὴ ἐπιβουλευομένης παρὰ τῆς γείτονος. οὔτε γὰρ τοῖς ἠρινοῖς κάλλεσι τὸ θέρος προτρέχον τυχὸν τοῦ ἰδίου καιροῦ ἐλυμαίνετο οὔτε πάλιν οἱ θερινοὶ καὶ μετοπωρινοὶ καρποὶ τῇ τοῦ ἀέρος ἀταξίᾳ πολλάκις προκαταφλεχθέντες ἐρρυΐσκοντο καὶ ἀπώλοντο· πᾶσαι δὲ τὸν τόπον ἐκεῖνον εὐτάκτως αἱ ὧραι περιεχόρευον ἀλλήλαις ὁμαλῶς καὶ ἀλύπως περιπλεκόμεναι καὶ συνδούμεναι, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῆς ἑκάστη κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν δωροφοροῦσα ἐξαίρετα καὶ ἀνεπιβούλευτα.

1 post ἐπιλεξάμενος add ἐπιτήδειον F 12 κάλλεσι: ἄνθεσι F προστρέχον F 13 οἱ θερινοί: ὀρθρϊνοὶ F μετοπωρινοὶ καὶ θερινοὶ colloc Λ sed corr 14 καταφλεχθέντες F ἐρυίσκοντο F ἀπώλλυντο Λ[c] 16 συμπεριπλεκόμεναι F

αἱ χειμεριναὶ ἀναπαύσεις. ἡ γῆ πίων, μαλακή, ὄντως ῥέουσα γάλα καὶ μέλι, πρὸς καρπογονίαν ἐπιτηδεία, κατάρρυτος πᾶσα ὕδασι γονιμωτάτοις οἷόν τι κάλλος ἀμήχανον παρεχομένοις. λεπτὰ γὰρ καὶ διαφανῆ τὰ ὕδατα, πολὺ μὲν τῇ ὄψει τὸ τερπνὸν ἔχοντα, πλέον δὲ τοῦ τερπνοῦ τὸ ὠφέλιμον παρεχόμενα.

Πρότερον οὖν αὐτὸν ἐδημιούργησε τὸν τόπον ἄξιον τῆς ὑποδοχῆς τῶν τοῦ θεοῦ φυτευμάτων, ἔπειτα ἐφύτευσεν ἐν αὐτῷ παντοδαπὰ κάλλη τῶν δένδρων ὄψιν τε χαριεστάτην καὶ ἀπόλαυσιν ἡδίστην δι' ἑαυτῶν χαριζόμενα. πῶς σοι δυνηθῶ ὑπ' ὄψιν ἐναργῶς ἀγαγεῖν τὴν πατρίδα, ἵνα σεαυτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας ταύτης ἀνακαλέσῃ; οἱ λειμῶνες εὐανθεῖς ἥδιστον θέαμα· τὸ τούτων χαριέστερον τῇ διανοίᾳ φαντάσθητι. ἐνταῦθα τὸ ῥόδον μετὰ τῆς ἀκάνθης ἐστί, κεκραμένην ἔχον τὴν ἀηδίαν τῇ χάριτι, μονονουχὶ διαμαρτυρόμενον ἡμῖν ὅτι τὰ τερπνὰ ὑμῖν, ὦ ἄνθρωποι, τοῖς λυπηροῖς ἀναμέμικται.

1 cf Hippocr De aer c 24 ἡ γῆ πίειρα καὶ μαλθακὴ καὶ ἔνυδρος (Littré); cf LXX ex gr Gen 49, 5; Exod 3, 17 ubi 'ῥέουσα γάλα καὶ μέλι' semper terram promissionis significat. sed cf 2 Enoch A 8, 5 1-2 cf Greg Nyss In Cant VI p 187, 2 (VI J) 3 an conferend Hippocr De aer c 5? 4-6 vid infra 9-10; 78, 13-14; 79, 1-2; 4-6. et Scripturae est cf Gen 2, 9 et Stoicorum vid supra ad 76, 9 sqq; cf εἰς χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν apud Philonem passim 7 cf infra p 81, 10-11 Edem utrum esset paradisus ipse an locus paradisi quaesierunt nonnulli cf ex gr Orig Sel in Gen PG 12, 100 A; Euseb Em l c; Diod Tars frg 12 p 98 Deconinck; Theod Mops l c; cf Ephraim Syr op cit p 21, 5 10 δι' ἑαυτῶν cf infra p 79, 15, scil proprium aetatis aureae inde ab Hesiodi op et d 117 sq saepe laudatum. cf Theophil op cit 18, 1081 C τὰ πάντα αὐτοματισμῷ ἀνέφυεν ἡ γῆ; Bas Hex V 5 p 298 cf Ioan Damasc op cit 909 A; Greg Nyss hom op I, 132 B; Ps-Bas Hom in Laciz 1453 A 11 sq cf Greg Nyss ex gr In Bas PG 46, 797 A (Basil διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς βασιλείας scil) τοῦ κατὰ τὴν ἐξορίαν φόβου ἀπήλλακτο, μίαν πατρίδα ἀνθρώπων τὸν παράδεισον εἶναι λέγων etc; cf Bas De spir sanct xxvii p 236 Pruche ... τὴν ἀρχαίαν ἐπιζητοῦμεν πατρίδα, τὸν παράδεισον, ὃν ἐφύτευσεν ὁ θεὸς etc; cf Ps-Bas Hom in Laciz 1456 A. de reditu in parad cf ex gr Greg Nyss hom op XVII, 188 C-D 12-13 cf Greg Nyss pratorum venustatem laudantem, hom op I 132 A et B-C ubi cum Bas Hex V 5 p 298 certat; cf Greg Nyss De

Ephraim PG 46, 841 C-D 14-16 et 78, 6-9 cf Bas Hex V 6 p 300 (ad tertium diem creationis) πλήν γε ὅτι τὸ ῥόδον τότε ἄνευ ἀκάνθης ἦν, ὕστερον δὲ τῷ κάλλει τοῦ ἄνθους ἡ ἄκανθα παρεζεύχθη, ἵνα τῷ τερπνῷ τῆς ἀπολαύσεως ἐγγύθεν ἔχωμεν παρακειμένην τὴν λύπην, μεμνημένοι τῆς ἁμαρτίας, δι' ἣν ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἡμῖν ἀνατέλλειν κατεδικάσθη ἡ γῆ. aut Basilium aut nostrum sequitur Ioan Damasc op cit 909 B 14 κεκραμένην cf ex gr Plat Phil 50 a; Greg Nyss De deit IX p 339, 2-3 J

VC ℜΣΕ Glyc (usque ad 12 ἀνακαλέσῃ)

1 ἡ om Glyc post πίων add καὶ Glyc 1-2 ὄντως—ἐπιτηδεία om Glyc 3 πᾶσα om Glyc ὕδασι γονιμώτατος ΣΕ ὑδάτων γονιμωτάτων VC οἷόν τι: τῷ ὄντι ℜ valde adridet 3-10 οἷόν τι—χαριζόμενα om Glyc 3-4 παρεχομένη ΣΕ 8 τοῦ θεοῦ: αὐτοῦ Σ 8-9 ἐνεφύτευσεν ἐν ℜΣΕ 9-10 χαριεστέραν Ε 10-12 πῶς—ἀνακαλέσῃ: ἀλλὰ πῶς εἰς ὄψιν τὰ τῆς πατρίδος ἐκείνης ἀγάγω σοι, ὅπως ἐκ τῆς ἐξορίας ταύτης εἰς αὐτὸν ἀνακαλῶ σε; Glyc 11 δυνηθῶ post ὄψιν colloc ΣΕ 12 ταύτης om ℜ οἱ: εἰ ℜ 13 post φαντάσθητι add πῶς διάκείμεθα (sic) Ε add διάκείμεθα (sic) Σ (nunc eras) 14 κεκραμένην scripsi cum ML κεκρυμένην V κεκρυμμένον cett ἔχων C

ΛF

καὶ ἡ γῆ δὲ ἐκεῖσε πίων καὶ μαλακὴ καὶ ὅλως ῥέουσα γάλα καὶ μέλι καὶ πρὸς πᾶσαν καρπογονίαν ἐπιτηδεία, ὕδασι γονιμωτάτοις κατάρρυτος· περικαλλῆ δὲ καὶ ἡδέα τὰ ὕδατα καὶ σφόδρα λεπτὰ καὶ διαφανῆ, πολὺ μὲν ἐκ τῆς ὄψεως ἔχοντα τὸ τερπνὸν πλέον δὲ τοῦ τερπνοῦ τὸ ὠφέλιμον παρεχόμενα.

Πρότερον μὲν οὖν αὐτὸν ἐδημιούργησε τὸν τόπον ἄξιον τῆς ὑποδοχῆς τῶν τοῦ θεοῦ φυτευμάτων, ἔπειτα δὲ ἐνεφύτευσεν αὐτῷ παντοδαπὰ κάλλη δένδρων ὄψιν τε ὁμοῦ χαριεστάτην καὶ ἀπόλαυσιν ἡδίστην τῷ ἀνθρώπῳ χαριζόμενα. πῶς σοι δυνηθῶ ὑπ' ὄψιν ἐναργῶς ἀγαγεῖν τὰ κάλλη τῆς πατρίδος, ὅθεν ἐκπέπτωκας, ἵνα περιαλγήσας ἀξίως ἐπὶ τῇ τούτων στερήσει δυνηθῇς ὀψέ ποτε <ἐκ> τῆς ἐξορίας ἀνακαλέσασθαι σεαυτὸν καὶ πρὸς ἐκεῖνα παλινδρομῆσαι τὰ βέβαια καλὰ καὶ τερπνὰ καὶ ἀμιγῆ τῶν φαύλων καὶ λυπηρῶν; εἰσὶ μὲν γὰρ κἀνταῦθα λειμῶνες εὐανθεῖς καὶ τὴν θέαν περικαλλεῖς, ἀλλὰ τὸ τούτων χαριέστατον τῇ διανοίᾳ φαντάσθητι. πῶς τὸ ῥόδον μετὰ τῆς ἀκάνθης ἐστὶν ὧδε κεκρυμμένον, ἔχον τὴν ἀηδίαν τῇ χάριτι σύνδρομον καὶ μονονουχὶ διαμαρτυρόμενον ἡμῖν ὅτι τὰ τερπνὰ πάντα τοῦ τῇδε βίου, ὦ ἄνθρωποι, τοῖς λυπηροῖς ἀναμέμικται.

1 μέλι καὶ γάλα F 3 δὲ om F 4 ὄψεως: τέρψεως Λ 8 ὁμοῦ om F 11 ἐκ restituit Langerbeck 15 τοῦτον F post ῥόδον colloc 16 ἐστί (sic) F 17 ὦ ἄνθρωποι om F

τῷ ὄντι γὰρ οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἀκραιφνές, ἀλλ᾽ εὐθὺς αἱ λῦπαι ταῖς εὐφροσύναις παραπεπήγασι· τῷ γάμῳ ἡ χηρεία, τῇ παιδοτροφίᾳ ἡ μέριμνα, ταῖς εὐπαιδίαις αἱ ἀποβολαί, ταῖς περιφανείαις αἱ ἀτιμίαι, ταῖς εὐημερίαις αἱ ζημίαι, ταῖς τρυφαῖς αἱ πλησμοναί, ταῖς ὑγείαις αἱ ἀρρωστίαι. ἀνθηρὸν τὸ ῥόδον, ἀλλ᾽ ἐμοὶ κατήφειαν ἐμποιεῖ· ὁσάκις γὰρ ἂν ἴδω τὸ ἄνθος, τῆς ἁμαρτίας ὑπομιμνήσκομαι τῆς ἐμῆς, δι᾽ ἣν ἀκάνθας ἡ γῆ καὶ τριβόλους ἀνατέλλειν κατεδικάσθη. καὶ ἐνταῦθα μὲν ὀλιγοχρόνιος τῶν ἠρινῶν ἀνθῶν ἡ χάρις ἐπιποθοῦντας ἡμᾶς ἐπιλείπουσα· οὐ γὰρ ἔφθημεν δρεψάμενοι καὶ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν ἀπεμαράνθη. ἐκεῖ μέντοι τὸ ἄνθος οὐ πρὸς βραχὺ διαλάμπον, ἀλλὰ διαρκὲς τὸ τερπνὸν ἔχον· χαρίεσσαν τὴν ὄψιν, ἀτέλεστον τὴν ἀπόλαυσιν, τὴν εὐωδίαν ἀκόρεστον, τὴν εὔχροιαν ἐξαστράπτουσαν. οὐ βίαι ἀνέμων παραλυποῦσιν, οὐ νεομηνίαι ἀπομαραίνουσιν, οὐ παγετὸς ἀποπήγνυσιν, οὐχ ἡλίου φλόγωσις καταφρύσσει, ἀλλὰ πνεῦμα μέτριον, λεπτὴν καὶ ἡδεῖαν ἀναπνοὴν παρεχόμενον, κούφως αὐτοῖς καὶ προσηνῶς ἐπιπνέον, ἀδάμαστον χρόνῳ τὴν χάριν αὐτῶν διασῴζει. τὰ δὲ τῶν φυτῶν κάλλη ἄξια καὶ αὐτὰ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς φυτείας τοῦ κτίσαντος· ὅσα φρυγανικὰ καὶ ὅσα ἔνθαμνα, τὰ μονοστέλεχα, τὰ πολύκλαδα, τὰ ὑψίκομα, τὰ ἀμφιθαλῆ, τὰ φυλλοβόλα, τὰ ἀείφυλλα, τὰ γυμνούμενα, τὰ ἀειθαλῆ, τὰ κάρπιμα, τὰ

2-6 cf Bas In Psalm XXXIII PG 29, 368 C αἱ γὰρ σωματικαὶ ἀπολαύσεις πλεῖον τὸ ὀδυνηρὸν ἔχουσι τοῦ ἡδέος· οἱ γάμοι τὰς ἀπαιδίας τὰς χηρείας τὰς διαφθοράς, αἱ γεωργίαι τὴν ἀκαρπίαν, αἱ ἐμπορίαι τὰ ναυάγια, οἱ πλοῦτοι τὰς ἐπιβουλάς, αἱ τρυφαὶ καὶ οἱ κόροι καὶ αἱ συνεχεῖς ἀπολαύσεις τὸ ποικίλον τῶν νοσημάτων καὶ τὸ πολυειδὲς τῶν παθῶν. cf eiusd Exhort ad bapt apud Ioan Damasc Sacra parall PG 95, 1257 B 8 cf Gen 3, 18 15-17 cf supra p 76, 6-9 17 πνεῦμα μέτριον cf Plat Phaedr 229 b; Porph De abstin II 38 p 167, 14 Nauck 18 κούφως cf Method Conv p 6, 3 Bonwetsch 21 sqq unde catalogus specierum? alium praebet Bas Hex V 6 p 300 sec Theophrast

VC ℜΣΕ

1 τὸ ανθρώπινον ἀγαθὸν ΣΕ (ανθρώπεινων) 3 ἡ χηρεία scripsi cum ΛF: ἡ χηρία VC αἱ χηρεῖαι ℛ αἱ χηρίαι ΣΕ τῆς εὐπαιδίας ℛ(?)ΣΕ τῇ εὐπαιδίᾳ alt pars recc, maluit Langerbeck 4 ἡ ἀποβολή ℜΣΕ maluit Langerbeck 5 αἱ pr om V 7 ἐὰν VC post ἄνθος add καὶ V 8 δι᾽ ἣν V et H: δι᾽ ἧς cett ἀνατέλλειν ante ἡ γῆ colloc VC (-τέλλει) ἀνατελεῖν ΣΕ (λ alt inser) 10 ἐπιλίπουσα (sic) V 12 μέντοι: μὲν Ε διαρκεῖς ΣΕ 13 χαρίεσαν VE χαρίεσα C ἄπλετον ΣΕ 14 post ἀκόρεστον add καὶ ℜΣΕ 15 παραλυποῦσαι V 15-16 ἀπομαραίνουσαι VE 16 ἀπὸπνύγουσιν (sic) Ε 17 καταφρίσσει C ἡδεῖαν ℛ: ηδίαν (sic) V ιδίαν (sic) Ε ἰδίαν CΣ 18-19 ἐπιπνέων VCΣ 19 χρόνον ΣΕ τὴν χάριν: τὸ χάριεν (sic) C αὐτῶν: αὐτῷ V om ΣΕ 21 εὔθαμνα V 22 ἀμφιθαλλῆ ΣΕ φυλοβόλα VC (φυλόβ.) Ε (φηλόβ.) 23 ἀείφυλα VE ἀειθαλλῆ Σ

ΛF

τῷ ὄντι γὰρ οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἀκραιφνές, ἀλλὰ πάσῃ κοσμικῇ εὐφροσύνῃ εὐθὺς ἡ λύπη συμπαραπέπηγε· τῷ γάμῳ ἡ χηρεία, τῇ παιδοτροφίᾳ ἡ μέριμνα, τῇ εὐτεκνίᾳ ἡ ἀποβολή, ταῖς περιφανείαις αἱ ἀτιμίαι, ταῖς εὐημερίαις αἱ ζημίαι, ταῖς τρυφαῖς αἱ παρέσεις, ταῖς ὑγείαις αἱ ἀρρωστίαι. ἀνθηρὸν τὸ ῥόδον, ἀλλ᾽ ἐμοὶ κατήφειαν ἐμποιεῖ· ὁσάκις γὰρ ἂν ἴδω τὸ ἄνθος, τῆς ἁμαρτίας ἀναμιμνήσκομαι τῆς ἐμῆς, δι᾽ ἧς ἀκάνθας ἡ γῆ καὶ τριβόλους ἀνατέλλειν κατεδικάσθη. ἐνταῦθα μὲν οὖν ὀλιγοχρόνιος τῶν ἠρινῶν ἀνθέων ἡ χάρις ἔτι ποθοῦντας ἡμᾶς ἐπιλείπουσα· οὐ γὰρ ἔφθημεν δρεψάμενοι καὶ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν ἀπεμαράνθη. ἐκεῖ δὲ τὸ ἄνθος οὐ πρὸς βραχὺ διαλάμπον εἶτα ἐκλεῖπον, ἀλλὰ διαρκὲς τὸ τερπνὸν ἔχον καὶ ἀΐδιον, χαρίεσσαν τὴν ὄψιν καὶ ἀθάνατον, ἀσυντέλεστον τὴν ἀπόλαυσιν· ἡ εὐωδία ἀκόρεστος, ἡ εὔχροια διηνεκῶς ἐξαστράπτουσα. οὐ βίαι ἀνέμων παραλυποῦσιν, οὐ νεομηνίαι ἀπομαραίνουσιν, οὐ παγετοὶ ἀποπνίγουσιν, οὐχ ἡλίου φλόγωσις καταφρύσσει· ἀλλὰ πνεῦμα μέτριον, λεπτὴν καὶ ἡδεῖάν τινα παρεχόμενον αὔραν καὶ κούφως αὐτοῖς καὶ προσηνῶς ἐπιπνέον, ἀδάμαστον χρόνῳ καὶ ἀμάραντον τὴν χάριν αὐτῶν διασῴζει. τὰ δὲ τῶν φυτῶν κάλλη ἄξια καὶ αὐτὰ τῆς δημιουργίας καὶ φυτείας τοῦ κτίσαντος· ὅσα φρυγανικὰ καὶ ὅσα ἔνθαμνα, τὰ μονοστέλεχα, τὰ πολύκλαδα, τὰ ὑψίκομα, τὰ ἀμφιθαλῆ, τὰ φυλλοβόλα, τὰ ἀείφυλλα, τὰ γυμνούμενα, τὰ ἀειθαλῆ, τὰ κάρπιμα, τὰ

4 ταῖς εὐημερίαις αἱ ζημίαι om F 7 post κατεδικάσθη add μοι F cf Gen 3, 18 11 χαρίεσαν Λ corr Λc 14 ἀπομαραίνουσαι Λ (corr Λc ?) F 15 post λεπτήν colloc 16 τινα F 18 αὐτῆς F 20 add καὶ ante τὰ ὑψίκομα Λ φυλληβόλα Λ 21 ἀείφυλα Λ

ἄκαρπα· τὰ μὲν † τῆς χρείας ὁρώμενα, τὰ δὲ πρὸς ἀπόλαυσιν συμβαλλόμενα· πάντα μεγέθει καὶ κάλλει διαφέροντα, κατάσκια τοῖς κλάδοις, ἀμφιθαλῆ ταῖς κόμαις, βρύοντα τοῖς καρποῖς, ἄλλοις ὁμοῦ ἄλλην χρείαν καὶ τέρψιν πεποιημένα. ἑκάστου γὰρ τῶν καρπῶν πολὺ μὲν τὸ χαρίεν, πλέον δὲ πάλιν τοῦ τερπνοῦ τὸ χρειῶδες.

Πῶς σοι παραστήσω τῆς ἡδονῆς ἐκείνης τὸ ὑπερβάλλον; ἐὰν συγκρίνω τοῖς ὧδε, καθυβρίζω μᾶλλον τῇ παραθέσει ἤ τινά σοι ἐνάργειαν ἐκ τῆς εἰκόνος παρίστημι. πάντα τέλεια, πάντα ὥριμα, οὐ κατὰ μικρὸν αὐξηθέντα· οὐ γὰρ ἀπὸ ἄνθους ἐπὶ τὴν ἀκμὴν αὔξεται, ἀλλ' ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀκμῆς ἐκφανέντα, φύσεως ἀποτελέσματα οὐκ ἀνθρωπίνης ἐπιτεχνήσεως. ἐκεῖ καὶ ὀρνίθων παντοδαπῶν γένη τῷ τε τῶν πτερῶν ἄνθει καὶ τῇ ἐκ φύσεως μουσικῇ ἀπόλαυσίν τινα θαυμαστὴν δι' ἑαυτῶν παρεχόμενα· ὥστε διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων εὐωχεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον τὰ μὲν ὁρῶντα, τῶν δὲ ἀκούοντα, ἄλλων ἁπτόμενον, ἄλλων ὀσφραινόμενον, ἑτέρων ἀπογευόμενον. καὶ ζῴων ποικίλων θεάματα πάντων ἡμέρων, πάντων ὁμοήθων ἀλλήλοις καὶ ἀκουόντων καὶ φθεγγομένων εὐσύνετα. οὐ φρικτὸς ὁ ὄφις τότε, ἀλλὰ προσηνὴς καὶ ἥμερος, οὐχὶ φοβερὸν ἐπικυμαίνων τῇ γῇ καὶ ἐφέρπων, ἀλλ' ὑψηλὸς ἐπὶ

9-12 insigne perfectionis cf Philon De op mund 12 § 40-44 ... ἐβεβρίθει δὲ πάντα καρποῖς εὐθὺς ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει etc (I p 12, 20 sqq Cohn); Bas Hex V 5 p 298; 6 p 300; Greg Nyss hom op I p 132 A et B; allegorice Philon Quod omn prob lib § 70 (VI p 20 Cohn); Greg Nyss hom op XVII p 189 C; In Cant XV p 457, 20 sqq (VI J); In Greg Thaum PG 46, 900 C   13-15 cf Greg Nyss hom op I p 132 B   18-19 cf supra serm II p 51, 8. cf ex gr Emped Καθ B 130 Diels; Theophil op cit II 17 p 1080 B-1081 A; Ephraim Syr op cit 9 p 23; Ioan Chrys In Gen hom IX 4; XVI 2 PG 53, 78-79; 127; Severian Gab De mund creat VI PG 56, 484; Theodoret Quaest in Gen I 18 PG 80, 97 B-100 D   19 cf Gen parv 3, 28; Flav Ioseph Antiqu Iud I 4 § 41 (I p 11, 13 sq Niese); Anast Sin In Hex VII PG 89, 964 A-B   20 sq cf Severian Gab op cit 485; Ioan Damasc De fid orth II PG 94, 909 A   21 sq cf Gen parv 3, 23 adnot Charles II p 17; Flav Joseph op cit § 50 (I p 13, 3 Niese) (ὁ θεὸς) ποδῶν τε αὐτὸν (scil τὸν ὄφιν) ἀποστερήσας ... cf quomodo Philo ichneumona descrips ad

Lev 11, 21 sq spectans ex gr De op mund 58 (I p 57, 3 sqq Cohn); cf picturas codicis Vat gr 746 foll 37 v; 41 v; 43 v. fort et Ioan Chrys serpentem huiusmodi fuisse putavit cf op cit

VC 𝔑ΣΕ

1 τῆς χρείας ὁρώμενα (ὁρόμενα C ὁρῶμενα Σ) corrupt. τῆς εὐχροίας ὁρώμενα e coniectura ML τῆς χρείας ὀρόμενα coniecit Langerbeck, sed χρεία non opponitur ἀπολαύσει p 77, 9; 78, 13. εἰς χάριν ὁρώμενα coniecerim   2 παντὶ VC   4 post ὁμοῦ add καὶ 𝔑ΣΕ   πεποίημαι 𝔑   5 γὰρ om V   πλείονα VC   8-9 et om ἤ et scr τίνα ΣΕ   9 ἐνέργειαν C (-γιαν) 𝔑ΣΕ   παραστήσοιμι VC   11 αὔξηται ΣΕ   ἐπὶ alt: ἀπὸ 𝔑ΣΕ   12 ἐκφυέντα 𝔑ΣΕ   13-14 τῷ τε τῶν πτερῶν ἄνθει 𝔑: τῶν τε τῶ πτερῶ ἀνθῆ C τῶν τεπτεροανθῆ V τότε τῶν πετρῶν ἄνθος Σ (π. in πτερῶν corr) E   15 παρεχόμενα VC: προσετίθει τοῖς ὁρωμένοις 𝔑Σ (-ετέθη) E (-ετέθεις)   16 τῶν: τὰ 𝔑ΣΕ   17 ἄλλων ἁπτόμενον om VC an recte?   ἄλλων alt ex ἄλλον ut vid corr V ἄλλω C ἄλλως E   17-18 ἑτέρων ἀπογευόμενον om E   18 ποικίλα C   20 ὁ om E   καὶ om ΣΕ   21 ἐπικοιμενόμενον E κοιμαινόμενον Σ

ΛF

ἄκαρπα· τὰ μὲν τῇ χρείᾳ ὑπηρετούμενα, τὰ δὲ πρὸς ἀπόλαυσιν συμβαλλόμενα· πάντα μεγέθει καὶ κάλλει διαφέροντα, κατάσκια τοῖς κλάδοις, βρύοντα τοῖς καρποῖς, ἄλλοις ἄλλην χρείαν ὁμοῦ καὶ τέρψιν ἀφθόνως ἀποπληροῦσιν. ἑκάστου γὰρ τῶν καρπῶν τούτων πολὺ μὲν τὸ χαρίεν, πλέον δὲ πάλιν τοῦ τερπνοῦ τὸ χρειῶδες.

Ποῖος λόγος παραστήσει σοι τῆς ἡδονῆς ἐκείνης τὸ ὑπερβάλλον; ἐὰν γὰρ συγκρίνῃ τοῖς ὧδε τὰ ἐκεῖ, καθυβρίζει μᾶλλον τῇ παραθέσει ἀποπιπτούσης πολὺ τῆς εἰκόνος πρὸς τὴν τοῦ πρωτοτύπου ἀλήθειαν. πάντα τέλεια, πάντα ὥριμα, οὐ κατὰ μικρὸν αὐξηθέντα· οὐ γὰρ ἀπὸ ἄνθους ἐπὶ τὴν ἀκμὴν τῷ χρόνῳ προέρχεται, ἀλλ' αὐτόθεν μετὰ τῆς οἰκείας ἀκμῆς ἐκφυέντα, καὶ ἀποτελέσματα φύσεως οὐκ ἀνθρωπίνης ἐπιτεχνήσεως. ἐκεῖ καὶ ὀρνίθων παντοδαπῶν γένη τῷ τε τῶν πτερῶν ἄνθει καὶ τῷ τῆς φωνῆς λιγυρῷ ἀπόλαυσίν τινα θαυμαστὴν προστιθέντα τοῖς ὁρωμένοις· ὥστε διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων εὐωχεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον τὰ μὲν ὁρῶντα, τὰ δὲ ἀκούοντα, ἄλλων ἁπτόμενον, ἄλλων ὀσφραινόμενον, ἑτέρων ἀπογευόμενον. σὺν τοῖς ὄρνισι δὲ καὶ χερσαίων ζῴων παντοδαπῶν θεάματα, πάντων ἡμέρων, πάντων συνήθων ἀλλήλοις καὶ ἀκουόντων καὶ φθεγγομένων εὐσύνοπτα. οὐ φρικτὸς ὁ ὄφις τότε, ἀλλὰ προσηνὴς καὶ ἥμερος, οὐκ ἄγριον ἐπικυμαίνων καὶ ἕρπων κατὰ πρόσωπον τῆς γῆς, ἀλλ' ὑψηλὸς ἐπὶ

6 σοι om F   9 add τὰ et ante τέλεια et ante ὥριμα Λ   10 αὐτόθι Λ   13 λυγηρῶ F   13-14 προτιθέντα F   18 συνήθων scripsi: συνηθ' sic Λ συνήθως F   20 προσώπου F   20 sq ἐπὶ ποδῶν: ἐπιπηδῶν Λ

ποδῶν βεβηκώς.

Ἐκεῖ ἔθετο τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν. ἀλλαχοῦ ἔπλασε κἀκεῖ εἰσήγαγεν. ὡς τοὺς φωστῆρας ἐποίησεν ὁ θεὸς καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν τῷ στερεώματι, οὕτω καὶ τὸν ἄνθρωπον ἔπλασε μὲν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, ἔθετο δὲ ἐν τῷ παραδείσῳ. σημείωσαι δὲ ὅτι οὐκ εἴρηται ὃν ἐποίησεν, ἀλλ' Ὃν ἔπλασεν. ὃν μὲν γὰρ ἐποίησεν, ὁ κατ' εἰκόνα ἐστίν· οὗτος δὲ ἀσώματος. τὸ δὲ ἀσώματον τόπῳ οὐ περιγράφεται. ἀκολουθεῖ μὲν γὰρ τῷ πλάσματι τὸ ποίημα, τουτέστι τῷ σώματι ἡ ψυχή. ὁμοῦ γάρ ἐστι τὸ σύνθετον, ἀλλὰ προηγουμένως μὲν τῶν σωμάτων ὁ τόπος, ἡ δὲ ψυχὴ κατ' ἐπακολούθημά ἐστιν ἐν τόπῳ διὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα σχέσεως, οὐκ ἐκ τῆς οἰκείας φύσεως ἐμπεριγραφομένη τόποις [τῷ σώματι].

Ἆρά σε εὔφρανα ἐκ τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ τερπνῶν ἢ ἐλύπησα πλέον τῇ τῶν φθαρτῶν παραδόσει; πάντως γάρ που ἡ διάνοια ὑψηλὰ καὶ μετέωρα καὶ ὑπερκόσμια φρονοῦσα, οἷα δὴ τὸ πολίτευμα ἔχουσα ἐν οὐρανοῖς καὶ πρὸς τὴν ἄνω βλέπουσα ἀξίαν, τῆς ἐπαγγελίας ἐνενόει καὶ περιεσκόπει ἀκούσεσθαί τι τῶν ἐπηγγελμένων [ταῖς ἐπαγγελίαις] ἡμῖν

XVII 7 PG 53, 143 init. permulti autem aliter, vid Λ; cf ex gr Severian Gab op cit 495; Theodoret op cit 129 D-132 A; Procop Comm in Gen PG 87, 185 A; 204 D-205 A; Mich Glyc Annal I PG 158, 209 C-D; cf picturas codicis Vat gr 747 foll 22 v; 24 r et v   2 Gen 2, 8   2-3 vid infra p 82,20-25   3 sq cf Gen 1, 16 sq quos versus Bas in Hex VI om   3-5 cf Ioan Chrys In Gen hom XIII 4 PG 53, 109; Severian Gab op cit V 5 p 478 ποῦ ἐπλάσθη; ἐν τῇ γῇ, ἔξω τοῦ παραδείσου. ὥσπερ γὰρ φωστῆρες ἀλλαχοῦ ἐγένοντο, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ οὐρανῷ, οὕτως ὁ Ἀδὰμ ἐπλάσθη ἔξω εἰς ἄλλην γῆν, καὶ τότε εἰσηνέχθη εἰς τὸν παράδεισον (citat Procop op cit 160 B-C); cf Ambros De parad 1, 5 (I p 267, 11-12 Schenkl)   5 cf Gen 2, 7   6-7 cf supra serm II p 43,15 sqq; cf Philon Quaest in Gen I 8 p 5 Marcus; Legg alleg I 16 (I p 74, 6 sqq Cohn); Ambros De parad 1, 5 (I p 267, 8-11 Schenkl) 'in hoc ergo paradiso hominem deus posuit, quem plasmavit. intellege iam quia non eum hominem qui secundum imaginem dei est posuit, sed eum qui secundum corpus; incorporalis enim in loco non est.' non est conferend Dionys Alex apud Procop op cit 157 B 8-C 1 (Devreesse Les anciens commentateurs etc p 53, cod Vat gr 728 fol 280 r)

quia noster eis se non adiungit qui contra Origenis explic allegor pugnant   7 sq cf Gen 1, 27   8-13 cf Bas Attende PG 31, 216 A ἀσώματον νόει τὸν θεὸν ἐκ τῆς ἐνυπαρχούσης σοι ψυχῆς ἀσωμάτου, μὴ περιγραφόμενον τόπῳ· ἐπειδὴ οὐδὲ ὁ σὸς νοῦς προηγουμένην ἔχει τὴν ἐν τόπῳ διατριβήν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συναφείας ἐν τόπῳ γίνεται.   17 cf Phil 3, 20   17-18 cf Greg Nyss In Eccl V p 359, 16 sq (VJ)

VC ℜΣΕ

2 ἀλλαχοῦ ἔπλασε om E   4 αὐτοὺς om ℛΣΕ   5 ἐν: ἐπ ΣΕ   6 σημείωσε VC   7 ὃν . . ὁ: ὃ . . τὸ ℛΣΕ   7-8 ἀσώματος τὸ δὲ om ΣΕ   8 ἀσώματος Σ   9 σώματι ΛF et ML: πλάσαντι C πλάσματι cett   10 προηγούμενος ℛΕ (post προ eras σ)   11 add τῶ ante τόπω E   12 οὐκ—φύσεως om E   12-13 ἐνπεριγραφομένοις (sic) ΣΕ   13 τῷ σώματι ut glossam seclusi. clausula desideratur   14 ηὔφρανα VC   ἐν τ. παραδ.: τοῦ παραδείσου ℜΣΕ   15 ἀφθάρτων E   παραδώσει ΣΕ παραθέσει alt pars recc   ποῦ scr et sign interrog 18 et p 81, 2 pon voluit Langerbeck   16-17 οἷα δὴ: ἡ δήπου Σ εἰ δήποῦ E   17 add τοῖς ante οὐρανοῖς V   18 τῆς ἐπαγγελίας restitui ex 19: τῶν ἐπηγγελμένων codd   ἐνενόει ℛ: ἐννόει CE ἐνόεῖ Σ   et ἐννοεῖ et περισκοπεῖ V περισκόπει E   19 ἀκούεσθαί C   ἐπηγγελμένων om ℜΣΕ   ταῖς ἐπαγγελίαις VC, seclusi cf 18: ἐν ἐπαγγελίαις ℜΕ (-λείαις) ἐπαγγελείαις Σ

ΛF

ποδῶν βεβηκώς. τοιαῦτα μειλίχια καὶ τὰ λοιπὰ πάνια ἄλογα ζῷα, ὅσα νῦν ἀτίθασσα παντελῶς καὶ ἀμείλικτα.

Ἐκεῖ οὖν ἔθετο ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν. ἀλλαχοῦ ἔπλασε κἀκεῖ εἰσήγαγεν. ὥσπερ γὰρ τοὺς φωστῆρας πρῶτον μὲν ἐποίησεν ἔπειτα δὲ ἔθετο ἐν τῷ στερεώματι, οὕτω καὶ τὸν ἄνθρωπον ἔπλασε μὲν χοῦν ἀπὸ γῆς, ἔθετο δὲ ἐν τῷ παραδείσῳ. σημείωσαι δὲ ὅτι οὐκ εἴρηται ὃν ἐποίησεν, ἀλλ' Ὃν ἔπλασεν. ὃ γὰρ ἐποίησε, τὸ Κατ' εἰκόνα ἐστίν· τοῦτο δὲ ἀσώματον. τὸ δὲ ἀσώματον τόπῳ ἀπερίγραπτον. ὅμως μέντοι ἀκολουθεῖ ἐξ ἀνάγκης τῷ πλάσματι καὶ τὸ ποίημα, τουτέστι τῷ σώματι ἡ ψυχή. ὁμοῦ γὰρ εἶναι δεῖ τὸ σύνθετον, ἀλλὰ προηγουμένως μὲν τοῦ σώματος ὁ τόπος, ἡ ψυχὴ δὲ κατ' ἐπακολούθησιν περικλείεται τόπῳ διὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα σχέσεως ἢ ἀνακράσεως, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς οἰκείας φύσεως εἴτουν τῆς νοερᾶς οὐσίας.

Ἆρά σε εὔφρανα τῇ διηγήσει τῶν τοῦ παραδείσου τερπνῶν ἢ πλέον ἐλύπησα τῇ τῶν φθαρτῶν παραθέσει; πάντως γάρ σου ἡ διάνοια ὑψηλὰ καὶ ὑπερκόσμια φρονοῦσα, οἷα δὴ τὸ πολίτευμα ἔχουσα ἐν οὐρανοῖς καὶ πρὸς τὴν ἄνω ἀξίαν ἀφορῶσα, τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἐνενόει καὶ περιεσκόπει ἀκούσεσθαί τι τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν

6 σημαίνει Λ   9 ἐξακολουθεῖ F   καὶ om F   18 ἀκούσασθαι sed ε sscr F

ἀγαθῶν, Ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν οὔτε οὖς ἤκουσεν οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. εἰ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, τίς ὁ διηγούμενος; εἰ οὖς οὐκ ἤκουσεν, πῶς τὸ σὸν ὑποδέξεται; εἰ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, πῶς ἡ διάνοια ἡμῶν λάβη; οὔτε τὰ σωματικὰ ἐκβάλλομεν καὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιζητοῦμεν. ὡς γὰρ ἐπὶ τοῦ νόμου ἦν μὲν καὶ τὸ αἰσθητόν, ἀλλὰ τύπον ἐποίει τοῦ νοητοῦ, οὕτω καὶ τὸν παράδεισον νοοῦμεν μὲν σωματικῶς, ἀλληγοροῦμεν δὲ πνευματικῶς.

Ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν σεσιώπηται, ὁ δὲ τόπος ἐν ᾧ ἐφύτευσε παραδέδοται· Ἐν Ἐδέμ, φησίν, ἐφύτευσεν, τουτέστιν ἐν τρυφῇ· Ἐδὲμ γὰρ τρυφὴ ὀνομάζεται. ἆρα οὖν τρυφὴν τὴν διὰ στόματος ἀπόλαυσιν ὀνομάζει τῇ κοιλίᾳ παραδεδομένην ἧς τέλος ὁ ἀφεδρών, καὶ τρυφὴν παραδέδωκε τὴν ἀπολλυμένην καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ παρὰ θεοῦ χάρις, γαστρὸς πλήρωσις καὶ εὐπάθεια σώματος καὶ διάχυσις ἡδονὴν ἐμποιοῦσα; ἢ τοῦτο μὲν οὐδὲ εἰπεῖν εὐσεβές. ἀκολασίας γάρ που καὶ ὕβρεως καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀπηγορευμένων ἐφόδιον ὑπερπιαίνειν τὸ σῶμα καὶ καταβαπτίζειν τὴν ψυχὴν εὐκατάφορον ποιοῦντα πρὸς ἁμαρτίαν. οὐκοῦν τρυφὴν νοήσωμεν ἀξίαν θεοῦ, ἵνα καὶ τὴν φυτείαν πρέπουσαν τῇ γεωργίᾳ θεοῦ

1 sq I Cor 2, 9; cf Ambros De parad 1, 1-2 (I p 265 sq Schenkl); cf Greg Nyss De bapt PG 46, 428 B 5-8 num talia Basilio addicamus qui explicationem allegoricam reiecit ex gr Hex III 9 p 236 (cf PG 29, clxxxvii)? cf Anast Sin In Hex VII PG 89, 968 B-C. sed cf Bas de luce vera Hex II 5 p 162 sq; VI 2 p 334 6 sq an respicit I Cor 10, 1-6? cf Philon ex gr De vit cont VI p 67, 2 sqq et app test ibid (Origen) 9 Gen 2, 8 10 vid supra p 77, 7 12 cf ex gr Philon Legg alleg I 14 (I p 72, 13 sq Cohn); De plant 9 (II p 141, 8-10 Wendland) et al; Theophil op cit 24, 1089 B; Orig Sel in Gen PG 12 p 100 A; Ambros De parad 1, 3 (I p 266, 25 Schenkl) 12 sqq cf Greg Nyss hom op XIX p 196 D οὐκοῦν τῆς τοῦ θεοῦ φυτείας τῆς ἐν Ἐδὲμ (τρυφὴ δὲ ἡ Ἐδὲμ ἑρμηνεύεται) ἄξιόν τινα τὸν καρπὸν ἐννοῆσαι προσήκει, καὶ τρέφεσθαι διὰ τούτου μὴ ἀμφιβάλλειν τὸν ἄνθρωπον· καὶ μὴ πάντως τὴν παροδικὴν καὶ ἀπόρρυτον ταύτην τροφὴν ἐπὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς ἐννοεῖν. cf De beat III PG 44, 1228 A. de Gregorio allegor amplectente non miramur, sed nota ex gr Acacium Caes quam-

quam paradisum terrestrem defendat tamen arbores spirituales esse demonstrare (cf Devreesse Les anciens commentateurs etc p 112). at cf Theodoret Quaest in Gen II 26 PG 80, 124 14 cf Matth 15, 17 15 sq cf Greg Nyss Or cat PG 45, 24 A; Mich Glyc Annal I PG 158, 201 C-D

VC 𝔑ΣΕ

1 add τῶν ante ἀγαθῶν C ἴδεν VC 2 add οὐκ ante ἀνέβη VE cf I Cor 2, 9 post εἶδεν (sic) add ἀνθρώπου ΣΕ (οἴδεν ἀνου) 3 εἰ: ἢ E ὑποδέξηται CΣ post ὑποδέξεται (-ξη- Σ) add οὖς ΣΕ 5 λάβη VC, fort corrupt: χωρήσει cett ἀναλήψεται coniecerim post σωματικὰ add ἡμῶν V τὰ alt om V 8 μὲν om CΣΕ 9 post ἐφύτευσεν add οὖν 𝔑ΣΕ ἐν Ἐδὲμ om V 10 post ὀνόματα add δὲ E 12 add τῇ ante τρυφῇ 𝔑ΣΕ 13 ἀπόλαυσιν om 𝔑ΣΕ post παραδιδομένην (sic) add καὶ 𝔑Σ (-διδωμένη) E (-μένην prius sed in ν scr κ(αὶ)) 14-15 ἀπολαυμένην ut vid prius sed corr E ἀπολαυομένην Σ 15 add τοῦ ante θεοῦ ΣΕ 17 ἀκολασία V γάρ: δή C 18 ἐφοδίων Σ 20 ποιοῦντα C ποιὀῦντα ΣΕ: ποιοῦνστα V ποιεῖν τε 𝔑 21 add τοῦ ante θεοῦ pr ΣΕ add τοῦ ante θεοῦ alt 𝔑ΣΕ

ΛF

ἀγαθῶν, Ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν οὔτε οὖς ἤκουσεν οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. τίς οὖν ὁ διηγούμενος, εἰ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν; εἰ οὖς οὐκ ἤκουσεν, πῶς τὸ σὸν ὑποδέξεται; εἰ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, πῶς ἡ ἡμετέρα χωρήσει διάνοια; οὔτε οὖν τὰ σωματικὰ ἐκβάλλομεν καὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιζητοῦμεν. ὡς γὰρ ἐπὶ τοῦ νόμου ἦν μὲν καὶ τὸ αἰσθητόν, ἀλλὰ τύπον ἐποίει τοῦ νοητοῦ, οὕτω καὶ τὸν παράδεισον νοοῦμεν μὲν καὶ σωματικῶς, ἀλληγοροῦμεν δὲ καὶ πνευματικῶς.

Ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. τὰ μὲν ὀνόματα τῶν φυτῶν σεσιώπηται, ὁ δὲ τόπος, ἐν ᾧ ἐφύτευσε, δεδήλωται, τουτέστιν ἐν τῇ τρυφῇ· Ἐδὲμ γὰρ τρυφὴ ἑρμηνεύεται. ἆρα οὖν τρυφὴν τὴν διὰ στόματος ὀνομάζει τὴν τῇ κοιλίᾳ παραδιδομένην καὶ ἧς τέλος ὁ ἀφεδρών, καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ παρὰ θεοῦ χάρις περὶ τὸν ἄνθρωπον γαστρὸς πλήρωσις καὶ σαρκὸς εὐπάθεια καὶ διάχυσις ἡδονὴν ἐμποιοῦσα; ἢ τοῦτο μὲν εἰπεῖν οὐδὲ εὐσεβές; ἀκολασίας γάρ που καὶ ὕβρεως καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀπηγορευμένων ἐφόδιον ὑπερπιαίνειν τὸ σῶμα καὶ καταβαπτίζειν τῷ πλήθει τῶν βρωμάτων τὴν ἐνοικοῦσαν ψυχὴν εὐκατάφορον ποιοῦντα πρὸς πᾶσαν ἁμαρτίαν. οὐκοῦν ἄλλην χρὴ νοῆσαι τρυφὴν ἀξίαν θεοῦ, ἵνα καὶ ἡ φυτεία πρέπουσα τῇ γεωργίᾳ τοῦ θεοῦ

2 εἰ alt: ἢ Λ 5 πνευματικὰ: σωματικὰ F 9 ἐν Ἐδὲμ om F 10 σεσιώπηνται codd (ἐ)φύ(τευσε) in ras scr Λ

διδαχθῶμεν. τίς οὖν δύναται γενέσθαι τρυφὴ ἁγίοις ἁρμόζουσα; Κατατρύφησον τοῦ κυρίου, καὶ δώσει σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου.

Ἐπεὶ οὖν ἄπειρον τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς ἀπὸ τῆς πολυποικίλου σοφίας τοῦ θεοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχον, διὰ τοῦτο γέγραπται ὅτι Ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον οὐχὶ κατὰ ἀνατολήν, ἀλλὰ Κατὰ ἀνατολάς. ἕκαστον γὰρ τῶν πεφυτευμένων παρὰ τοῦ κυρίου φυτῶν ἐν ἰδίῳ φωτὶ κεκαλλωπισμένον ἐξήστραπτεν. ἐκεῖ Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὁρμήματα τοῦ εὐφραίνοντος τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ· ἀλλαχοῦ Χειμάρρους τρυφῆς ὀνομάζεται, τρέφων καὶ αὔξων τῶν φυτῶν τὰ οὐράνια κάλλη, ὅστις ἐν τοῖς ἑξῆς λέγεται Ποταμὸς ὁ πορευόμενος ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν παράδεισον.

Ἐν μὲν οὖν τοῖς κατόπιν ἐλέγετο ὅτι πρότερον τὴν κτίσιν πληρώσας οὕτως ἐπεισήγαγεν εἰς ἀρχὴν καὶ δεσποτείαν τὸν ἄνθρωπον, νῦν δὲ τὸ ἐναντίον πρότερον ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον καὶ τότε ἐφύτευσε τὸν παράδεισον. ἡ δὲ αἰτία ὅτι ἐκεῖ μέν, ἵνα πλήρει τῷ οἴκῳ τὸν οἰκοδεσπότην ἐπεισαγάγῃ καὶ μὴ πένητα κτίσας ὕστερον αὐτῷ τὴν εὐπορίαν χαρίσηται, ἐνταῦθα δὲ τὴν ἐκ προκοπῆς τελείωσιν αὐτῷ χαριζόμενος ἀλλαχοῦ ἔκτισε καὶ ὕστερον ἐγκατοικίζει τῷ παραδείσῳ, ἵνα τὸ διάφορον καταμαθὼν τῆς τε ἔξω ζωῆς καὶ τῆς ἐν παραδείσῳ διαγωγῆς ἐκ τῆς συγκρίσεως ἑκατέρων γνωρίσῃ μὲν τοῦ κάλλους τὴν ὑπεροχήν, φοβηθῇ δὲ τῆς ἐκπτώσεως τὴν ζημίαν.

2-3 Ps 36, 4; cf Philon De plant 9 (II p 141 Wendland) 4-5 cf Eph 3, 10, quem locum non recognov ΛF 6-7 Gen 2, 8 9-13 cf Ambros De parad 1, 4 (I p 267, 1-6 Schenkl)! 9-10 cf Ps 45, 5 10 cf Ps 35, 9 12-13 cf Gen 2, 10 14-16 et 18-19 illud cur ultimus esset homo creatus inde a Philon De op mund 25 (I p 25, 23 sqq Cohn) persaepe tractatum; cf ex gr Greg Nyss hom op II p 132 D-133 B; Ps-Bas Hom in Laciz PG 31, 1452 D 20 sq cf Theophil op cit II 24 p 1089 C sq μετέθηκεν δὲ αὐτὸν ὁ θεὸς ἐκ τῆς γῆς ἐξ ἧς ἐγεγόνει εἰς τὸν παράδεισον, δίδους αὐτῷ ἀφορμὴν προκοπῆς ὅπως αὐξάνων καὶ τέλειος γενόμενος ἔτι δὲ καὶ θεὸς ἀναδειχθεὶς οὕτως καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῇ etc; cf Ambros De parad 4, 24 (I p 280, 9-11 Schenkl)

21 sqq cf Ioan Chrys In Gen hom XIII 4 init PG 53, 109

VC ℜΣE

1-2 ἁρμόττουσα ℜΣE 2 τῷ κυρίῳ VΣE δώῃ VCℜ(?)Σ, v.l. LXX 5 τοῦ θεοῦ om ℜΣE 7 φυτευομένων VC 8 κεκαλλωπισμένων V 9 τοῦ εὐφραίνοντος: ἐυφρενουσιν (sic) E 11 τῶν—κάλλη: τῶν νοητῶν ἐκείνων φυτῶν τὰ κάλλη ℜΣE 12 ποταμοῖς ΣE ποτίζων V (ω ex ο ut vid corr) C 14 κτῆσιν C κτήσιν ΣE 16 τὸ om V τοὐναντίον C 17 τὸν iterav V 18 πλήρῃ VΣE τὸν οἶκον C 19 μὴ om E 19-20 χαρίσηται—τελείωσιν om E 20 αὐτῷ om ℜΣE χαρισάμενος ℜΣE 21 ἐνκατοικίζει VCΣE 22 καταμάθωμεν C τε om VC 23 ἀμφοτέρων ΣE γνωρίσει VCΣE 24 καλοῦ VC ἐκτώσεως Σ π adscr m alt post ἐκπτώσεως add αὐτοῦ alt pars recc 24-25 τὴν ζη(μίαν) in ras scr V τὴν om C

ΛF

λογισθῇ. τίς οὖν δύναται γενέσθαι τρυφὴ ἁγίοις ἁρμόττουσα; ἄκουσον τοῦ λέγοντος· Κατατρύφησον τοῦ κυρίου, καὶ δώσει σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου.

Ἐπεὶ οὖν ἄπειρον τὸ ποικίλον τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ κάλλος ἀμήχανον, ἀπὸ τῆς πολυτρόπου τοῦ θεοῦ σοφίας τὴν ἀρχὴν εἰληφότα, διὰ τοῦτο γέγραπται ὅτι Ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον οὐχὶ κατὰ ἀνατολήν, ἀλλὰ Κατὰ ἀνατολάς. ἕκαστον γὰρ τῶν πεφυτευμένων παρὰ τοῦ κυρίου φυτῶν ἐν ἰδίῳ φωτὶ ἀρετῆς κεκαλλωπισμένον ἐξήστραπτεν. ἐκεῖ Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὁρμήματα τοῦ εὐφραίνοντος τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ. ἀλλαχοῦ δὲ Χειμάρρους τρυφῆς ὀνομάζεται, τρέφων καὶ αὔξων τῶν νοητῶν ἐκείνων φυτῶν τὰ κάλλη, ὅστις καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς τῆς προκειμένης γραφῆς λέγεται Ποταμὸς ὁ πορευόμενος ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν παράδεισον.

Ἐν μὲν οὖν τοῖς κατόπιν ἐγέγραπτο ὅτι πρότερον τὴν κτίσιν πληρώσας οὕτως ἐπεισήγαγεν εἰς ἀρχὴν οἱονεὶ καὶ κυριότητα ταύτης τὸν ἄνθρωπον, νῦν δὲ τὸ ἀνάπαλιν πρότερον ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον καὶ τότε ἐφύτευσε τὸν παράδεισον. ἡ δὲ αἰτία ὅτι ἐκεῖ μέν, ἵνα πληρώσῃ τὸν οἶκον, τὸν οἰκοδεσπότην εὐθὺς ἐπεισήγαγε καὶ ἵνα μὴ πένητα κτίσας ὕστερον τὴν εὐπορίαν αὐτῷ χαρίσηται, ἐνταῦθα δὲ τὴν ἐκ προκοπῆς τελείωσιν χαρισάμενος ἀλλαχοῦ ἔκτισε καὶ ὕστερον ἐγκατοικίζει τῷ παραδείσῳ, ἵνα τὸ διάφορον καταμαθὼν τῆς τε ἔξω ζωῆς καὶ τῆς ἐν παραδείσῳ διαγωγῆς ἐκ τῆς συγκρίσεως ἑκατέρων καὶ αὐτῆς τῆς πείρας γνωρίσῃ μὲν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἐν αὐτῷ κάλλους, φοβηθῇ δὲ τῆς ἐκπτώσεως τὴν ζημίαν.

1 ἁρμόζουσα F 4 add καὶ ante ἄπειρον F 5 σοφίας τοῦ θεοῦ colloc F 7 τοῦ om F 10 add τῆς ante τρυφῆς F 17 ὅτι ἐκεῖ μέν, ἵνα ex ἵνα ἐκεῖ μὲν corr Λ[c] 24 post δὲ add καὶ F

Ἵνα δὲ νοήσῃς φυτείαν ἀξίαν τῆς τοῦ θεοῦ χειρός, μνήσθητι τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ παρὰ τοῦ κυρίου εἰρημένων ὅτι Πᾶσα φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται. ἐξ ἐκείνης εἰσὶ τῆς φυτείας οἱ Πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου καὶ ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ θεοῦ ἐξανθοῦντες. καὶ πάλιν ἐν τῷ προφήτῃ· Ἐγὼ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν. ἀποτολμᾷ καὶ λέγει ὁ μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ ὅτι Θεοῦ συνεργοί ἐσμεν· θεοῦ γεώργιόν ἐστε· Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ὁ δὲ θεὸς ηὔξανεν. καὶ ὁ δίκαιος ὡμοίωται τῷ ξύλῳ τῷ πεφυτευμένῳ παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυήσεται· καὶ Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει· καὶ Ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας, ἐξέβαλες ἔθνη καὶ κατεφύτευσας αὐτήν.

Πειράθητι τοίνυν διὰ τῶν τοιούτων διδαγμάτων ἐν περινοίᾳ γενέσθαι ἐκείνου, ἵνα γένῃ κατὰ τὰς αὐγὰς τοῦ θείου φωτός, ἐν οἷς τὸ φῶς τῆς γνώσεως ἀνατέλλει ὡς ὁ παράδεισος τῆς τρυφῆς φυτευόμενος. κἂν χωρίον δέ τι νοῇς δεκτικὸν τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ πάντες οἱ ἐπὶ γῆς διαλάμψαντες ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς ἀπολαύοντες τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος καὶ τῆς θείας καὶ νοητῆς τερπνότητος διαιτῶνται, οὐκ ἀποπίπτεις τῆς πρεπούσης περὶ αὐτοῦ εἰκασίας. ἐκεῖ γ' οὖν ἐρριζωμέναι τινὲς καὶ παγίως ἐρηρεισμέναι ἀγαθαὶ δυνάμεις, λειτουργοὶ τῶν ἁγίων, αἷς ὁ ἄνθρωπος παρεδόθη ἀρτιγενὴς ὢν καὶ πολλῆς δεόμενος

1 sqq plantationem dei allegorice explanat Greg Nyss passim In Cant ex gr IX p 277, 7 sqq; X p 301, 13 sqq; XV p 437, 1 sq (VIJ) et cf eiusd In Eccl VI p 382, 5-9 (VJ) ad Eccl 3, 2, 2 ὁ οὖν μέγας γεωργὸς τὰ ἀγαθὰ φυτεύειν μόνον ἐπίσταται (Gen 2, 8), τὰ δὲ ἐναντία τοῖς ἀγαθοῖς ἀποτίλλει· πᾶσα γὰρ φυτεία etc = Matth 15, 13. cf Ambros De parad 1, 2 (I p 266, 11-15 Schenkl). ad alt memor codd cf Anast Sin In Hex VII PG 89, 970 C   4-5 cf Ps 91, 14   6-7 cf Ierem 2, 21   7 cf Rom 10, 20; 1 Cor 11, 1   8-9 cf I Cor 3, 9 et 6   9-12 cf Anast Sin op cit 970 D   9-12 cf Ps 1, 3   12 Ps 91, 13; cf Greg Nyss De Greg Thaum PG 46, 900 C   13-14 Ps 79, 9   16-18 cf Philon Legg alleg I 14 (I p 72, 15 sqq Cohn); De plant 10 (II p 141, 20 sqq Wendland). cf Bas Hex II 5 p 162 sq; VI 2 p 334   18-22 cf

Greg Nyss ex gr In XL Mart PG 46, 764 D; 780 B-C; In Bas ibid 793 D   24 sq cf Orig Comm in Matth (X p 254, 6 sqq Klost)

VC ℜΣΕ

2 τοῦ om E   2-4 ὅτι Πᾶσα—ἐκριζ. scil Matth 15, 13 VC (om ὁ οὐράνιος): πρὸς τοὺς μαθητὰς ὅτι ὑμεῖς ἐστε τὰ κλήματα καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι, δηλονότι ὡς παρ' αὐτοῦ φυθευθέντες (παρὰ τοῦ φυτευθέντος ΣΕ) cf Ioan 15, 5 et 1 ℜΣΕ   lemma omnino secludere voluit Langerbeck   5 post θεοῦ add ἡμῶν E   ἐξανθήσουσιν E   6 add ὅτι ante ἐγὼ C   σε C: om cett   8 ἐσμεν—γεώργιόν om VC   ἐστὲ (sic) ε alt in ras scr ut vid V ἔσταί CE   9 ἀπολῶς ΣΕ   ὁ δὲ: ἀλλ' ὁ V sec Script   ὡμοίωται ℜ: ὁμοίωται ΣΕ ὁμοιοῦται VC   10 τὸ ξύλω τῶ πεφυτευμένον E το ξύλον το πεφυτευμένον Σ   11 αὐτοῦ pr om V   13 ἐξέβαλας CΣ   16 ἐκείνων Σ   18 κἂν: καὶ E   νοεῖς CΣΕ   20 θείας: ἀληθινῆς ℜΣΕ   21 διαιτοῦνται VC   22 αὐτῶν V   γ'οὖν scripsi cum Λ: τε οὖν VC οὖν ℜΣΕ   ἐρριζωμέναι ℜ: ἐρριζομέναι VCΣΕ   23 add αἱ ante ἀγαθαὶ ℜΣΕ

ΛF

Ἵνα δὲ νοήσῃς φυτείαν ἀξίαν θείας χειρὸς καὶ ἐργασίας, μνήσθητι τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ παρὰ τοῦ κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰρημένων ὅτι Ὑμεῖς ἐστε τὰ κλήματα, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι· δηλονότι ὡς παρ' αὐτοῦ φυτευθέντες. ταύτης εἰσὶ τῆς φυτείας καὶ οἱ ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου πεφυτευμένοι, ὡς γέγραπται, καὶ ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐξανθοῦντες. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐν τῷ προφήτῃ· Ἐγὼ ἐφύτευσα ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν. ὁ δὲ μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ Παῦλος ἀποτολμᾷ καὶ λέγει ὅτι Θεοῦ συνεργοί ἐσμεν· θεοῦ γεώργιόν ἐστε· Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ὁ δὲ θεὸς ηὔξησεν. καὶ ὁ δίκαιος δὲ ὁ παρὰ τῷ Δαβὶδ ὡμοίωται τῷ ξύλῳ τῷ πεφυτευμένῳ παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυήσεται· καὶ πάλιν Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει· καὶ Ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας, ἐξέβαλες ἔθνη καὶ κατεφύτευσας αὐτήν.

Πειράθητι τοίνυν διὰ τῶν τοιούτων διδαγμάτων ἐν περινοίᾳ γενέσθαι τοῦ παραδείσου ἐκείνου καὶ φθάσαι καὶ αὐτὸς εἰς τὰς αὐγὰς τοῦ θείου φωτός· ἔνθα τὸ φῶς τῆς γνώσεως ἀνατέλλει, ἔνθα ὁ παράδεισος τῆς τρυφῆς πεφύτευται. κἂν χωρίον δέ τι νοῇς σωματικόν, δεκτικὸν τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ πάντες οἱ ἐπὶ γῆς διαλάμψαντες ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς διαιτῶνται τῆς τοῦ θεοῦ ἀπολαύοντες χάριτος κατὰ ἀξίαν ἀμοιβὴν καὶ τῆς ἀληθινῆς καὶ μακαρίας τερπνότητος, οὐκ ἀποπίπτεις τάχα οὐδ' οὕτως τῆς πρεπούσης περὶ αὐτοῦ εἰκασίας. ἐκεῖ γ' οὖν ἐρριζωμέναι εἰσὶ καὶ παγίως ἐρηρεισμέναι αἱ ἀγαθαὶ δυνάμεις, λειτουργοὶ τῶν ἁγίων, αἷς ὁ ἄνθρωπος παρεδόθη ἀρτιγενὴς ὢν καὶ πολλῆς δεόμενος

3 ὁ alt om Λ   9 Ἀπολλῶς scripsi: ἀπολλὼς F ἀπολὼς Λ   10 ὁμοίωται F   19 δεκτικὸν ex δεκτον corr Λ[c]   22 γ' om F   24 δεόμενος ex -ον corr Λ

συγγυμνασίας πρὸς τὴν τελείωσιν. ἐν ᾧ τὸ σύστημα τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ αἱ ἀνατολαὶ τοῦ φωτός, ἐν ᾧ ἡ τρυφὴ τῆς ψυχῆς, ἐκεῖ ἔθετο ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. εἰ σάρκινος εἶ, ἔχεις τὴν ὑπογραφὴν τοῦ σωματικοῦ ἐκείνου καὶ τὴν ἡδίστην ἐμφόρησιν· εἰ μεγάλην ἡγῇ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰσθητῶν, ἐπείγου πρὸς ταύτην, ἐν ᾗ χορηγία τρυφῆς ἀδιάλειπτος. εἰ πνευματικὸς εἶ καὶ ὑψηλότερα φρονεῖς τῶν σωματικῶν ἀπολαύσεων, ἀνάβηθι τῇ διανοίᾳ πρὸς τὰ κάλλη τῶν ἀγγέλων καὶ κατάμαθε τοὺς ἐν αὐτοῖς τῆς δικαιοσύνης καρπούς, θέασαι τὸν ποταμὸν τοῦ θεοῦ τὸν πεπληρωμένον ὑδάτων, οὗ Τὰ ὁρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ, ἐκείνην τὴν πόλιν, Ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ θεός. ἐκείνην τὴν πόλιν διαρρέει ὁ ποταμὸς τοῦ θεοῦ οὗτος ὁ ἀρχόμενος ἐξ Ἐδὲμ **ὁ** ποτίζων τὸν παράδεισον. πάντα ταῦτα τῇ **διανοίᾳ** καταμαθὼν δόξαζε τὸν θεόν, ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

3 cf Gen 2, 8 5 sqq fort conferend Greg Nyss hom op II p 133 B 11 Ps 45, 5 12 Hebr 11, 10 13-14 cf Gen 2, 10

VC ℜΣΕ

1 γυμνασίας C ἐνγυμνασίας E 4-5 καὶ τὴν ἡδίστην ἐμφόρησιν om VC fort recte 5 ἡγῇ V ἡγεῖ C: ποιῇ ℜ ποιέι E (ει ex η corr) ποιεῖ Σ ἐσθητῶν ΣΕ 6 ταύτην ἐν ᾗ: αὐτήν· ἐκεῖ ℜΣΕ τροφῆς V ἄλειπτος V 7 φρονῆς C σωματικῶν: πνευματικῶν C 8 ἀνάβηθι correxi: ἀνάβα codd 9 καὶ om ℜΣΕ 10 τὸν alt om C 11 εὐφραίνει V 11-12 ἐκείνην τὴν πόλιν om ℜ 12 ἧς: εἷς C ἣ E (η ex corr) post ἐκείνην colloc 13 διαρέει (sic) VC (διάραι) 13 ὁ alt om V 14 ὁ ποτίζων: ποτίζειν Σ sec Script 15 ἡ δόξα C δόξα V: πᾶσα δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι ℜΣ (τῷ πατρὶ πᾶσα δόξα colloc) E (πᾶσα om) add νῦν καὶ ἀεὶ καὶ ante ει (sic) τοὺς E 16 om τῶν αἰώνων ἀμήν Σ

ΛF

συγγυμνασίας πρὸς τὴν τελείωσιν. ἐν ᾧ τὸ σύστημα τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ αἱ ἀνατολαὶ τοῦ φωτός, ἐν ᾧ ἡ τρυφὴ τῆς ψυχῆς, ἐκεῖ ἔθετο τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός. ἂν μὲν οὖν σάρκινος ᾖς καὶ μεγάλην ἡγῇ τὴν τῶν αἰσθητῶν ἀπόλαυσιν, ἔχεις τὴν ὑπογραφὴν τοῦ σωματικοῦ ἐκείνου παραδείσου καὶ τὴν ἡδίστην ἐμφόρησιν, καὶ πρὸς ταῦτα ἐπείγου ὡς ἐκεῖ εὑρήσων χορηγίαν τρυφῆς ἀδιάλειπτον. εἰ δὲ πνευματικὸς εἶ καὶ ἀνώτερα φρονεῖς τῶν σαρκικῶν ἀπολαύσεων, ἀνάβα τῇ διανοίᾳ πρὸς τὰ κάλλη τῶν ἀγγέλων, κατάμαθε τοὺς ἐν αὐτοῖς τῆς δικαιοσύνης καρπούς, ἐνοπτρίσθητι τὸν ποταμὸν τοῦ θεοῦ τὸν πεπληρωμένον ὑδάτων, οὗ Τὰ ὁρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ, Ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ θεός. ἐκείνην τὴν πόλιν διαρρέει ὁ ποταμὸς οὗτος ὁ ἀρχόμενος ἐξ Ἐδέμ, ὁ ποτίζων τὸν παράδεισον. πάντα ταῦτα τῇ διανοίᾳ καταμαθὼν δόξαζε τὸν τούτων δημιουργὸν τὸν τὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ διὰ σὲ καὶ τὴν σὴν ἀπόλαυσιν πεποιηκότα καὶ τοιαύτης δόξης σε ἀξιώσαντα, εἰ πρὸς αὐτὸν ἀεὶ ἐπιστρέφεις καὶ συνίεις, παρ' οὗ καὶ ἐφ' ᾧ εἰς τὸ εἶναι παρήχθης· ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

3 ᾖς scripsi: εἶ codd 4-5 ἐκείνην (sic) τοῦ σωματικοῦ colloc F 6 χορηγίας τρυφὴν Λ (sed corr) F 8 αὐτῇ Λ 16 post ἐπιστρέφοις (sic) add τῇ διανοίᾳ F παρήχθημεν F 17 πρέπει om F ἡ om Λ τῶν αἰώνων om Λ

INDEX LOCORUM BIBLICORUM ET AUCTORUM QUI IN TESTIMONIIS ADHIBITI SUNT

VERSUS BIBLICI

Vetus Testamentum

AUCTORES ECCLESIASTICI ET PROFANI